

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06822918 0

SANCTORUM PATRUM

OPERA POLEMICA

DE

VERITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ

CONTRA

GENTILES, ET JUDÆOS.

AD

COMMODIOREM USUM

EDITA.

OPERA PATRUM GRÆCORUM

GRÆCE ET LATINE.

VOLUMEN III.

WIRCEBURGI,

Ex Officina Libraria STAHELIANA

M. DCC. LXXVII.

1777

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΔΙΟΓΝΗΤΟΝ.

ΤΑΤΙΑΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ ΒΙΒΛΙΑ ΤΡΙΑ.

ΚΑΙ Ο ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΕΡΜΙΟΥ

ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ.

TOMO III. CONTINENTUR

S. JUSTINI EPISTOLA AD DIOGNETUM.

TATIANI ORATIO ADVERSUS GENTES.

ATHENAGORÆ LEGATIO PRO CHRISTIANIS.

EJUSDEM DE RESURRECTIONE MORTUORUM LIBER.

S. THEOPHILI ANTIOCHENI AD AUTOLYCUM LIBRI III.

HERMIÆ PHILOSOPHI GENTILIUM PHILOSOPHORUM IRRISIO.

Ad exemplar ejusdem Editionis Parisinæ 1742.
per
PRUDENTIUM MARANUM.

ANALYSIS
EPISTOLÆ AD DIOGNETUM.

De præstantissimo hoc opere, utrum S. Justini sit necne inter eruditos certatur; S. Martyre dignissimum esse inter omnes convenit. Epistolæ scribendæ ea fuit occasio. Diognetus quidam, nondum Christianus, sed Christianæ religionis cognoscendæ cupidus, quæsierat in quo Deo fiduciam habentes mundum & mortem contemnerent, cur Græcorum & Judæorum sacris abjectis novam religionem sectarentur, unde ille amor, quo se mutuo prosequebantur, & cur tam sero hoc institutum in orbem terrarum inductum fuisset.

Exponit auctor Epistolæ cur Christiani simulacra non colant, ut Græci. Ipsos etiam Judæos negat a superstitione puros esse, dum iis Deum indigere putant; quæ ethnici rebus sensu carentibus donabant. Cætera illorum instituta pariter exagitantur. Tum depingit mores Christianorum, eosque in mundo, velut in corpore animam, versari probat. Hæc enim religio a Deo instituta, qui non servum creatum, sed proprium filium misit ut homines salvaret. Horum maxima erat miseria ante filii adventum. Sero enim advenit, quia oportebat ut homines ex peccatis suis cognoscerent se vita indignos esse, nec in alio quam in filio Dei justificari posse. Denique Diogneto ostenditur quot & quanta ad eum ventura sint bona, si fidem suscipiat: quanti sit momenti ea cognoscere, quæ Verbum incarnatum docuit, & veram scientiam percipere, quæ in Ecclesia non sine vita & caritate comparatur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ
προς Διογνητον.

ΕΠΕΙΔΗ ὁρω, κρατιςε Διογνητε, ὑ
ρεσπεδακοτα σε την θεοσεβειαν τ
Χριςιανων μαθειν, και πανυ σαφως
επιμελως πυνθανομενον περι αυτ
τινι τε Θεῳ πεποιθοτες, και πως θρησκευοντες,
τον τε κοσμον ὑπερορωσι παντες, και θανατε κατ
φρονεσι· και ετε τες νομιζομενες ὑπο των Ελλη
θεες λογιζονται, ετε την Ιεδαιων δεισιδαιμον
φυλασσεσι· και τινα την φιλοςοργιαν ἐχεσι π
αλληλες· και τι δη ποτε καινον τετο γενος ἡ ἐ
τηδευμα εισηλθεν εις τον βιον νυν, και ε προτερ
αποδεχομαι γε της προθυμιας σε ταυτης, και πα
τε Θεε, τε και το λεγειν και το ακεειν ἡμιν χο
γεντος, αιτεμαι δοθηναι, ἐμοι μεν, ειπειν ετως

μα-

EJUSDEM

JUSTINI

EPISTOLA

Ad Diognetum.

Ex interpretatione Henrici Stephani pluribus locis emendata.

QUandoquidem video te, Diognete, vir præſtantiſſime, acerrimo ſtudio teneri diſcendi quis ſit divinus cultus Chriſtianorum, ac valde aperte accuratèque percontari de illis, in quo Deo fiduciam collocantes, & quam religionem colentes, & mundum ipſum aſpernentur omnes, & mortem contemnant: ac neque eos, qui a Græcis dii exiſtimantur, pro diis habeant; neque Judæorum ſuperſtitionem obſervent: & quis ſit ille amor quo ſe mutuo proſequuntur: & cur novum hoc genus aut inſtitutum in conſuetudinem venire nunc cœperit, ac non prius: acceptum habeo tuum hoc deſiderium, & peto a Deo, qui & loquendi & audiendi nobis facultatem ſuppeditat, ut ab eo detur, mihi quidem, ita verba facere ut in primis contingat, te, poſtquam audie-

 ris,

μαλιςα ἀν ἀκοῦσαι σε βελτιω γενεσθαι· σοι τε, οὕτως ἀκουσαι, ὡς μη λυπηθηναι τον εἰποντα.

Αγε δη, καθαρας σεαυτον ἀπὸ παντων των προκατεχοντων σου την διανοιαν λογισμων, και την ἀπατωσαν σε συνηθειαν ἀποσκευασαμενος, και γενομενος, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, καινὸς ἄνθρωπος, ὡς ἀν και λογου καινου (καθαπερ και αὐτος ὡμολογησας) ἀκροατης ἐσομενος· ἴδε μη μονον τοις ὀφθαλμοις, ἀλλα και τη φρονησει, τινος ὑποςασεως ἢ τινος εἴδους τυγχανουσιν οὓς ἐρειτε και νομιζετε θεους· οὐχ ὁ μεν τις, λιθος ἐςιν, ὁμοιος τῳ πατουμενῳ; ὁ δ', ἐςι χαλκος, οὐ κρεισσων των εἰς την χρησιν ἡμιν κεχαλκευμενων σκευων; ὁ δε, ξυλον, ἤδη και σεσηπος; ὁ δε, ἀργυρος, χρηζων ἀνθρωπου του φυλαξοντος, ἵνα μη κλαπῃ; ὁ δε, σιδηρος ὑπο ἰου διεφθαρμενος; ὁ δε, ὀςρακον, οὐδεν του κατεσκευασμενου προς την ἀτιμοτατην ὑπηρεσιαν εὐπρεπεςερον; οὐ φθαρτης ὕλης ταυτα παντα; οὐχ ὑπο σιδηρου και πυρος κεχαλκευμενα; οὐχ ὁ μεν αὐτων, λιθοξοος, ὁ δε, χαλκευς· ὁ δε, ἀργυροκοπος· ὁ δε, κεραμευς ἐπλασεν; οὐ πριν ταις τεχναις τουτων εἰς την μορφην τουτων ἐκτυπωθηναι, ἣν ἑκαςος αὐτων ἑκαςῳ ἐτι και νυν μεταμεμορφωμενον; οὐ τα νυν ἐκ της αὐτης ὕλης ὄντα σκευη γενοιτ' ἀν, εἰ τυχοι των αὐτων τεχνιτων, ὁμοια τοιουτοις; οὐ ταυτα παλιν τα νυν ὑφ' ὑμων προσκυνουμενα, δυναιτ' ἀν ὑπο ἀνθρωπων σκευη ὁμοια γενεσθαι τοις λοιποις; οὐ κωφα παντα; οὐ τυφλα; οὐκ ἀψυχα; οὐκ ἀναισθητα; οὐκ ἀκινητα; οὐ παντα σηπομενα; οὐ παντα φθειρομενα; ταυτα Θεους καλειτε, τουτοις προσκυνειτε· τελεον τε . . ἐξομοιουσθε. δια τουτο μισειτε Χριςιανους, ὅτι τουτους οὐχ ἡγουνται θεους. ὑμεις γαρ οἱ νυν νομιζοντες και οἰομενοι, οὐ πολυ πλεων αὐτων καταφρονειτε; οὐ πολυ μαλλον αὐτους χλευαζετε και ὑβριζετε; τους μεν λιθινους και ὀςρακινους σεβοντες ἀφυλακτους· τους δε ἀργυρεους και χρυσους ἐγκλειοντες ταις νυξι, και ταις ἡμεραις φυλακας παρακαθισαντες, ἵνα μη κλαπωσιν. αἷς δε δοκειτε τιμαις προσφερειν, εἰ μεν αἰσθανονται, κολαζετε μαλλον αὐτους· εἰ δε ἀναισθητουσιν,

ris, meliorem evadere; & tibi, ita audire, ut tristitia non afficiatur is qui verba fecerit.

2. Age igitur, postquam teipsum a cunctis cogitationibus mentem tuam præoccupantibus purgaveris, & consuetudinem quæ te decipit, tamquam impedimentum aliquod, rejeceris, & factus fueris, velut ab initio, novus homo, utpote sermonis novi (sicut & ipse confessus es) auditor futurus: vide non solum oculis, sed etiam prudentia, cujus sint substantiæ, aut cujus formæ, ii quos vocatis & existimatis deos. Nonne eorum alius quidem est lapis, ei qui calcatur similis? alius autem est æs, nihilo melius quam quæ in usum nostrum fabricata sunt vasa? alius lignum, & quidem etiam putridum? alius, argentum, cui opus est homine custodituro, ne furto auferatur? alius, ferrum rubigine corruptum? alius, testa, nihilo speciosior ea quæ ad abjectissimum ministerium facta est? Nonne ex materia corruptioni obnoxia sunt hæc omnia? nonne ferri & ignis ope fabricata? nonne eorum aliud sculptor lapidum, aliud faber ærarius, aliud argentarius faber, aliud figulus finxit? minimeque in talem formam unumquodque mutatum erat priusquam arte alicujus horum hæc impressa ei fuisset? Nonne quæ nunc eadem e materia sunt vasa, similia his reddi queant, si eosdem artifices nanciscantur? nonne hæc quæ a vobis adorantur, ab hominibus vasa reliquis similia fieri rursum possint? Nonne surda sunt omnia? nonne cæca? nonne inanima? nonne sensus omnis expertia? nonne immobilia? nonne omnia putrescunt? nonne omnia corrumpuntur? Hæc deos vocatis, his servitis, hæc adoratis, & omnino similes istis reddimini. Idcirco sunt vobis odio Christiani, quoniam hos esse deos non arbitrantur. Atqui vos qui esse deos nunc existimatis, annon multo magis quam illi contemptui habetis? annon multo magis quam illi, irridetis & injuria afficitis?

σιν, ἐλεγχοντες, αἱματι και κνισαις ἀυτȣς θρησκευετε. ταυθ' ὑμων τις ὑπομεινατω; ταυτα ἀνασχεσθω τις ἑαυτῳ γενεσθαι; ἀλλα ἀνθρωπος μεν ȣδ' εἱς ταυτης της κολασεως ἑκων ἀνεξεται· (αἰσθησιν γαρ ἐχει και λογισμον) ὁ δε λιθος ἀνεχεται· ἀναισθηται γαρ, ȣκȣν την αἰσθησιν . . . . ἐλεγχετε. περι μεν ȣν τȣ μη δεδȣλωσθαι Χριςιανȣς τοιȣτοις θεοις, πολλα μεν και ἀλλα ἐιπειν ἐχοιμι· ἐι δε τινι μη δοκοιη και ταυτα ἱκανα, περισσον ἡγȣμαι και το πλειω λεγειν.

Εξης δε, περι τȣ μη κατα τα ἀυτα Ιȣδαιοις θεοσεβειν ἀυτȣς, οἰμαι σε μαλιςα ποθειν ἀκȣσαι: Ιȣδαιοι τοινυν ἐι μεν ἀπεχονται ταυτης της προειρημενης λατρειας, και ἐις Θεον ἑνα των παντων σεβειν και δεσποτην ἀξιȣσι φρονειν· ἐι δε τοις προειρημενοις ὁμοιοτροπως την θρησκειαν προσαγȣσιν ἀυτῳ ταυτην, διαμαρτανȣσιν. ἁ γαρ τοις ἀναισθητοις και κωφοις προσφεροντες οἱ Ελληνες ἀφροσυνης δειγμα παρεχȣσι, ταυθ' ȣτοι καθαπερ προσδεομενῳ τῳ Θεῳ λογιζομενοι παρεχειν, μωριαν ἐικος μαλλον ἡγοιντ' ἀν, ȣ θεοσεβειαν. ὁ γαρ ποιησας τον ȣρανον και την γην, και παντα τα ἐν ἀυτοις, και πασιν ἡμιν χορηγων ὡν προσδεομεθα, ȣδενος ἀν ἀυτος προσδεοιτο τȣτων ὡν τοις οἰομενοις διδοναι παρεχει ἀυτος· οἱ δε γε θυσιας ἀυτῳ δι' αἱματος και κνισης και ὁλοκαυτωματων ἐπιτελειν οἰομενοι, και ταυταις ταις τιμαις ἀυτον γεραιρειν, ȣδεν μοι δοκȣσι διαφερειν των ἐις τα κωφα την ἀυτην ἐνδεικνυμενοις φιλοτιμιαν, των μη δυναμενων της τιμης μεταλαμβανειν, το δε δοκειν τινα παρεχειν τῳ μηδενος προσδεομενῳ.

Αλλα

is? dum lapideos quidem & teſtaceos veneramini, ;uſtodibus carentes, argenteos autem & aureos in-:ludītis noctu, ac interdiu cuſtodes apponitis, ne furto auferantur. Et vero illis honoribus quibus vos rosequi eos exiſtimatis, potius ſupplicio afficitis, i quidem ſenſu prædīti ſunt: ſin expertes ſunt ſenſus, hujus rei) convincentes, ſanguine & nidoribus eos olitis. Quis veſtrum hæc ſufferat? quis hæc ſibi ieri patiatur? ſed nullus quidem hominum hoc ſup-licium niſi invitus, patietur; ſenſu enim caret. Quamobrem illos ſenſus expertes eſſe convincitis. Ac de eo quod Chriſtiani diis hujuſmodi in ſervitu-em addicti non ſunt, multa quidem & alia habeam uæ dicam: ſi cui tamen vel hæc ipſa ſufficere non ideantur, ſupervacaneum arbitror & plura dicere.

3. Deinceps autem de eo quod non eſt illis idem ultus divinus qui Judæis, te maxime cupidum eſſe udiendi puto. Judæi igitur, quamvis abſtineant eo e quo verba feci cultu, & Deum unum venerari, ominumque omnium exiſtimare velint: ſi tamen odem quo ii de quibus dictum eſt modo, cultu illo um proſequuntur, in errore verſantur. Nam quæ ræci ſenſus expertibus & ſurdis offerentes, demen-æ dant argumentum, hi dum ſe Deo præbere ea ogitant, tamquam iis indigenti, ſtultitiam potius iam cultum divinum merito exiſtiment (id quod ciunt.) Qui enim cælum & terram, atque omnia iæ in iis ſunt condidit, & nobis omnibus ea ſuppe-tat quibus indigemus, fieri non poſſit ut ullo eorum digeat quæ ipſe iis præbet qui ſe illi dare exiſtimant. t ii qui per ſanguinem & nidorem & holocauſta, cere ſe illi ſacrificia putant, atque his eum honori-is ornare, mihi videntur, dum putant ſe aliqua æbere ei, qui nullius rei indigus eſt, nihil differre iis qui ſenſu carentia eodem honore ſtudioſe pro-quuntur, quæ percipere honorem hunc non poſſunt.

Αλλα μην τογε περι τας βρωσεις αὐτων ψοφοδεες, και την περι τα σαββατα δεισιδαιμονιαν, και την της περιτομης ἀλαζονειαν, και την της νηστειας και νεμηνιας εἰρωνειαν, καταγελαστα και ἐδεν ἀξια λογε, νομιζω σε χρηζειν παρ' ἐμε μαθειν. το τε γαρ των ὑπο τε Θεου κτισθεντων εἰς χρησιν ἀνθρωπων, ἅ μεν ὡς καλως κτισθεντα παραδεχεσθαι, ἅ δ', ὡς ἀχρηστα και περισσα, παραιτεισθαι, πως ἐ θεμις ἐστι; το δε καταψευδεσθαι Θεε, ὡς κωλυοντος ἐν τη των σαββατων ἡμερα καλον τι ποιειν, πως ἐκ ἀσεβες; το δε και την μειωσιν της σαρκος μαρτυριον ἐκλογης ἀλαζονευεσθαι, ὡς δια τετο ἐξαιρετως ἠγαπημενες ὑπο Θεε, πως οὐ χλευης ἀξιον; το δε παρεδρευοντας ἀυτες ἀστροις και σεληνη παρατηρησιν των μηνυων και των ἡμερων ποιεισθαι, και τας οἰκονομιας Θεου και τας των καιρων ἀλλαγας κατα . . προς τας ἀυτων ὁρμας, ἅς μεν, εἰς ἑορτας, ἅς δε, εἰς πενθη· τις ἀν θεοσεβειας και οὐκ ἀφροσυνης πολυ πλεον ἡγησεται το δειγμα; της μεν οὐν κοινης εἰκαιοτητος και ἀπατης, και της Ιεδαιων πολυπραγμοσυνης και ἀλαζονειας ὁτι ὀρθως ἀπεχονται Χριστιανοι, ἀρκουντως σε νομιζω μεμαθηκεναι· το δε της ἰδιας ἀυτων θεοσεβειας μυστηριον μη προσδοκησης δυνασθαι παρα ἀνθρωπε μαθειν.

Χριστιανοι γαρ ἐτε γη, ἐτε φωνη, ἐτε ἐθεσι διακεκριμενοι των λοιπων εἰσιν ἀνθρωπων. ἐτε γαρ πε πολεις ἰδιας κατοικεσιν, ἐτε διαλεκτω τινι παρηλλαγμενη χρωνται, ἐτε βιον παρασημον ἀσκεσιν. ἐ μην ἐπινοια τινι και φροντιδι πολυπραγμονων ἀνθρωπων μαθηματι τετ' ἀυτοις ἐστιν εἰρημενον· ἐδε δογματος ἀνθρωπινε προεστασιν, ὡσπερ ἐνιοι. κατοικουντες δε πολεις Ελληνιδας τε και βαρβαρες, ὡς ἑκαστος ἐκληρωθη, και ἐν τοις ἐγχωριοις ἐθεσιν ἀκολεθουντες ἐν τε ἐσθητι και διαιτη και τῳ λοιπῳ βιῳ, θαυμαστην και ὁμολογεμενως παραδοξον ἐνδεικνυνται την καταστασιν της ἑαυτων πολιτειας. πατριδας οἰκεσιν ἰδιας, ἀλλ' ὡς παροικοι· μετεχεσι παντων,

4. At eorum circa cibos meticulosam cautionem, & superstitionem circa sabbata, & jactantiam de circumcisione, & quæ de jejunio ac noviluniis simulant, quæ ridicula sunt & relatu indigna, te a me discere necesse habere non arbitror. Nam eorum quæ a Deo in usum hominum creata sunt, alia quidem tamquam recte creata admittere; alia vero, ut inutilia & supervacanea, recusare, quomodo fas est? De Deo autem hoc mentiri, eum vetare aliquid quod honestum sit facere die sabbati, quomodo impium non sit? jam vero & de carnis imminutione, tamquam electionis testimonium sit, gloriari, & tamquam eam ob rem Deus eximio illos amore prosequatur, quomodo subsannatione non sit dignum? Quinetiam eos, (tamquam) assidentes astris & lunæ, observationi mensium & dierum deditos esse, & Dei œconomias ac tempestatum mutationes ad ea accommodare ad quæ mentes suæ propensæ sint, alias quidem ad festos dies, alias vero ad luctus: quis divini cultus & non dementiæ multo magis indicium existimabit? Communi igitur vanitate & impostura, & Judæorum curiositate atque jactantia, jure Christianos abstinere, te abunde didicisse existimo. Sed divini cultus illis proprii mysterium ne te ab homine ullo doceri posse speres.

5. Christiani enim neque regione, neque sermone, neque politicis vitæ institutis a cæteris hominibus sunt distincti. Nam neque proprias civitates incolunt, neque sermone utuntur qui ab aliorum sermone differat, neque vitæ genus habent quod de re aliqua sibi peculiari sit notabile: neque aliquid a curiosis hominibus excogitatum proponunt sibi discendum: neque alicui dogmati humano patrocinantur, sicut nonnulli: sed incolentes partim Græcas, partim barbaras civitates, prout cujusque sors tulit, & indigenarum instituta sequentes in vestitu victuque, & cæteris quæ ad vitam pertinent, mirabilem & haud

των, ὡς πολιται· και πανθ' ὑπομενουσιν ὡς ξενοι. πασα ξενη, πατρις ἐστιν αὐτων· και πασα πατρις, ξενη. γαμουσιν ὡς παντες· τεκνογονουσιν, ἀλλ' οὐ ῥιπτουσι τα γεννωμενα. τραπεζαν κοινην παρατιθενται, ἀλλ' . . κοινην. ἐν σαρκι τυγχανουσιν, ἀλλ' οὐ κατα σαρκα ζωσιν. ἐπι γης διατριβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῳ πολιτευονται. πειθονται τοις ὡρισμενοις νομοις, και τοις ἰδιοις βιοις νικωσι τους νομους. ἀγαπωσι παντας, και ὑπο παντων διωκονται. ἀγνοουνται, και κατακρινονται. θανατουνται, και ζωοποιουνται. πτωχευουσι, και πλουτιζουσι πολλους. παντων ὑστερουνται, και ἐν πασι περισσευουσιν. ἀτιμουνται, και ἐν ταις ἀτιμιαις δοξαζονται· βλασφημουνται, και δικαιουνται· λοιδορουνται, και ἐυλογουσιν· ὑβριζονται, και τιμωσιν. ἀγαθοποιουντες, ὡς κακοι κολαζονται· κολαζομενοι χαιρουσιν, ὡς ζωοποιουμενοι. ὑπο Ιουδαιων ὡς ἀλλοφυλοι πολεμουνται, και ὑπο Ελληνων διωκονται· και την αἰτιαν της ἐχθρας εἰπειν οἱ μισουντες οὐκ ἐχουσιν.

Απλως δ' εἰπειν, ὁπερ ἐστιν ἐν σωματι ψυχη, τουτ' εἰσιν ἐν κοσμῳ Χριστιανοι. ἐσπαρται κατα παντων των του σωματος μελων ἡ ψυχη, και Χριστιανοι κατα τας του κοσμου πολεις. οἰκει μεν ἐν τῳ σωματι ψυχη, οὐκ ἐστι δε ἐκ του σωματος· και Χριστιανοι ἐν κοσμῳ οἰκουσιν, οὐκ εἰσι δε ἐκ του κοσμου. ἀορατος ἡ ψυχη ἐν ὁρατῳ φρουρειται τῳ σωματι· και Χριστιανοι γινωσκονται μενοντες ἐν τῳ κοσμῳ, ἀορατος δε αὐτων ἡ θεοσεβεια μενει. μισει την ψυχην ἡ σαρξ, και πολεμει, μηδεν ἀδικουμενη, διοτι ταις ἡδοναις κωλυεται χρησθαι· μισει και Χριστιανους ὁ κοσμος

dubie incredibilem suæ politiæ statum oculis nostris proponunt. Patrias proprias habitant; sed tamquam inquilini. Omnia cum aliis communia habent, tamquam cives: & omnia patiuntur, tamquam peregrini. Omnis peregrina regio, patria est eorum: & omnis patria, est peregrina. Uxores ducunt, ut omnes, & liberos procreant: sed non abjiciunt fœtus. Mensam communem apponunt; minime vero cubile. In carne sunt; sed non secundum carnem vivunt. In terra degunt; sed in cælo politiam suam habent. Obsequuntur legibus quæ sancitæ sunt, & suo vitæ genere leges superant. Amant omnes, & omnes illos persequuntur. Ignorantur, & condemnantur: morte afficiuntur, & vivificantur. Mendici sunt, & multos ditant. Rebus omnibus indigent, & omnia illis redundant. Dedecorantur, & inter dedecora gloria afficiuntur. Eorum fama laceratur, & justitiæ eorum testimonium perhibetur. Maledictis ac conviciis incessuntur, & bonis verbis prosequuntur. Injuria afficiuntur; & honore prosequuntur. Quum se gerant ut probos decet, tamquam improbi puniuntur: dum puniuntur, gaudent tamquam vivificentur. Adversus eos, tamquam alienigenas, Judæi bellum gerunt, & Græci eos persequuntur: & osores eorum causam inimicitiarum dicere nequeunt.

6. Atque ut semel omnia complectar, quod est in corpore anima, hoc sunt in mundo Christiani. Dispersa est per omnia corporis membra anima; & Christiani per mundi civitates (dispersi sunt.) Habitat quidem in corpore anima, sed non est e corpore: (*sic*) & Christiani in mundo habitant, sed e mundo non sunt. Invisibilis anima in visibili corpore, tamquam in præsidio, constituta est: (*sic*) & Christiani cognoscuntur, dum in mundo commorantur; sed invisibilis est eorum cultus divinus. Odio prosequitur animam caro, & bellum ei movet nulla affecta inju-

ria,

μηδεν αδικεμενος, ὁτι ταις ἡδοναις αντιτασσονται. ἡ ψυχη την μισεσαν αγαπα σαρκα, και τα μελη, και Χριςιανοι τες μισεντας αγαπωσιν. ἐγκεκλειςαι μεν ἡ ψυχη τῳ σωματι, συνεχει δε αυτη το σωμα· και Χριςιανοι κατεχονται μεν ὡς ἐν φρερᾳ τῳ κοσμῳ, αυτοι δε συνεχεσι τον κοσμον. αθανατος ἡ ψυχη ἐν θνητῳ σκηνωματι κατοικει· και Χριςιανοι παροικεσιν ἐν φθαρτοις, την ἐν ερανοις αφθαρσιαν προσδεχομενοι. κακεργεμενη σιτιοις και ποτοις ἡ ψυχη, βελτιεται· και Χριςιανοι κολαζομενοι καθ' ἡμεραν, πλεοναζεσι μαλλον. εἰς τοσαυτην αυτες ταξιν ἐθετο ὁ Θεος, ἡν ἐ θεμιτον αυτοις παραιτησαθαι.

Οὐ γαρ ἐπιγειον, ὡς ἐφην, ἑυρημα τετ' αυτοις παρεδοθη· ἐδε θνητην ἐπινοιαν φυλασσειν ἐτως αξιεσιν ἐπιμελως, ἐδε ανθρωπινων οἰκονομιαν μυςηριων πεπιςευνται· αλλ' αυτος ὁ παντοκρατωρ και παντοκτιςης και αορατος Θεος, αυτος απ' ερανων την αληθειαν και τον λογον τον ἁγιον και απερινοητον ανθρωποις ἐνιδρυται, και ἐγκατεςηριξε ταις καρδιαις αυτων· ε, καθαπερ αν τις εἰκασειεν, ανθρωποις ὑπηρετην τινα πεμψας, ἡ αγγελον, ἡ αρχοντα, ἡ τινα των διεποντων τα ἐπιγεια, ἡ τινα των πεπιςευμενων τας ἐν ερανοις διοικησεις, αλλ' αυτον τον τεχνιτην και δημιεργον των ὁλων· ᾡ τες ερανες ἐκτισεν, ᾡ την θαλασσαν ἰδιοις ὁροις ἐνεκλεισεν· ὁ τα μυςηρια πιςως παντα φυλασσει τα ςοιχεια· παρ' ού τα μετρα των της ἡμερας δρομων εἰληφε φυλασσειν· ᾡ πειθαρχει σεληνη νυκτι φαινειν κελευοντι· ᾡ πειθαρχει τα αςρα, τῳ της σεληνης ακολεθουντα δρομῳ· ᾡ παντα διατετακται και διωριςαι και ὑποτετακται, οὐρανοι και τα ἐν οὐρανοις, γη και τα ἐν τῃ γῃ, θαλασσα και τα ἐν τῃ θαλασσῃ· πυρ, αηρ, αβυσσος· τα ἐν ὑψεσι, τα ἐν βαθεσι, τα ἐν τῳ μεταξυ. τετον προς αυτες απεςειλεν, αρα γε, ὡς ανθρωπων αν τις λογισαιτο, ἐπι τυραννιδι

και

ria, quod voluptatibus frui prohibeatur: odio profequitur & mundus Chriftianos, nulla affectus injuria, quoniam voluptatibus repugnant. Anima carnem amat, quæ ipfam odit, & (amat) membra: (*fic*) etiam Chriftiani amant ofores. Inclufa quidem eft anima corpore, fed ipfa corpus confervat: (*fic*) & Chriftiani detinentur quidem in mundo, tamquam in cuftodia, fed ipfi mundum confervant. Immortalis anima in mortali tabernaculo habitat: & Chriftiani illa quæ corruptioni funt obnoxia tamquam inquilini, incolunt, incorruptibilitatem cæleftem exfpectantes. Anima, dum cibo & potu male tractatur, fit melior: & dum Chriftiani fuppliciis afficiuntur quotidie, numerus eorum crefcit. Deus illos tam infignem tenere locum voluit, quem illi nefas eft defugere.

7. Non enim terrenum, ut dixi, inventum, hoc illis traditum eft: neque mortalis eft commentatio, quam adeo accurate cuftodiendam fibi cenfent, neque humanorum myfteriorum œconomia illis commiffa eft: fed ipfe vere Deus, qui eft omnipotens, & omnium conditor, ac invifibilis, e cælis Veritatem & Verbum fanctum ac incomprehenfibile inter homines locavit, & in cordibus eorum firmam habere fedem voluit: non, quemadmodum aliquis conjicere poffit, miffo hominibus miniftro aliquo, aut angelo, aut principe, aut aliquo eorum qui terrena gubernant, aut quopiam eorum quibus commiffa eft rerum in cælis adminiftrandarum cura: fed ipfo opifice & creatore omnium: quo cælos condidit, quo mare fuis terminis conclufit: cujus myfteria fideliter ab omnibus elementis obfervantur: a quo certa fpatia diurnorum curfuum (fol) obfervanda accepit: cui paret luna, jubenti eam lucere nocti: cui aftra obtemperant, lunæ curfum fequenti: a quo omnia difpofita funt, & fuis limitibus circumfcripta: & cui funt fuppofita cæli & quæ in cælis funt, terra & quæ in terra funt, mare

&

και φοβῳ και καταπληξει; οὐ μενεν, ἀλλ' ἐν ἐπιεικεια, πραΰτητι. ὡς βασιλευς πεμπων υἱον βασιλεα ἐπεμψεν· ὡς Θεον ἐπεμψεν, ὡς προς ἀνθρωπες ἐπεμψεν, ὡς σωζων ἐπεμψεν· ὡς πειθων, οὐ βιαζομενος. βια γαρ οὐ προσεςι τῳ Θεῳ· ἐπεμψεν ὡς καλων, ε διωκων· ἐπεμψεν ὡς ἀγαπων, οὐ κρινων. πεμψει γαρ αὐτον κρινοντα, και τις αὐτε την παρεσιαν ὑποςησεται;* . . . . παραβαλλομενες θηριοις, ἱνα ἀρνησωνται τον κυριον, και μη νικωμενες. οὐχ ὁρας, ὁσῳ πλειονες κολαζοντες, τοσουτῳ πλεοναζοντας ἀλλες; ταυτα ἀνθρωπε οὐ δοκει τα ἐργα, ταυτα δυναμις ἐςι Θεου· ταυτα της παρεσιας αὐτε δειγματα.

Τις γαρ ὁλως ἀνθρωπων ἠπιςατο τι ποτ' ἐςι Θεος, πριν αὐτον ἐλθειν; ἡ τες κενες και ληρωδεις ἐκεινων λογες ἀποδεχῃ των ἀξιοπιςων φιλοσοφων· ὧν οἱ μεν πυρ ἐφασαν εἰναι τον Θεον (οὑ μελλεσι χωρησειν αὐτοι, τετο καλουσι Θεον) οἱ δε, ὑδωρ· οἱ δ', ἀλλο τι των ςοιχειων των ἐκτισμενων ὑπο Θεου. και τοι γε εἰ τις τετων των λογων ἀποδεκτος ἐςι, δυναιτ' ἀν και των λοιπων κτισματων ἐν ἑκαςον ὁμοιως ἀποφαινεσθαι Θεον. ἀλλα ταυτα μεν τερατεια και πλανη των γοητων ἐςιν· ἀνθρωπων δε οὐδεις οὐτε εἰδεν οὐτε ἐγνωρισεν· αὐτος δε ἑαυτον ἐπεδειξεν. ἐπεδειξε δε δια πιςεως· ᾗ μονῃ Θεον ἰδειν συγκεχωρηται. ὁ γαρ δεσποτης και δημιεργος των ὁλων Θεος, ὁ ποιησας τα παντα και κατα ταξιν διακρινας, οὐ μονον φιλανθρωπος ἐγενετο, ἀλλα και μακροθυμος. ἀλλ' οὑτος ἠν μεν ἀει τοιουτος και ἐςι, και ἐςαι, χρηςος και ἀγαθος και ἀοργητος και ἀληθης· και μονος ἀγαθος ἐςιν· ἐννοησας δε μεγαλην και ἀφραςον ἐννοιαν, ἡν ἐκοινωσατο μονῳ τῳ παιδι· ἐν οσῳ μεν οὐν κατειχεν ἐν μυςηριῳ και διετηρει την σοφην αὐτε βελην, ἀμε-

* Non pauca in hac lacuna deesse videntur, quibus & præcedens sermo finiebatur, & alius inchoabatur.

& quæ in mari: ignis, aer, abyſſus: quæ in altitudinibus, quæ in profunditatibus, quæ in medio (locata ſunt.) Hunc ad eos miſit: an, ut aliquis hominum cogitare poſſit, tyrannidis exercendæ & terrorem incutiendi cauſa? Minime vero: ſed in clementia, in lenitate, tamquam rex mittens filium regem, miſit; tamquam Deum miſit, tamquam ad homines miſit, tamquam ſervans miſit: tamquam cum obſequentibus agens, non tamquam violentiam adhibens, violentia enim Deo non ineſt. Miſit ut vocans, non perſequens: miſit ut amans: mittet enim eum condemnaturum; & quis ejus adventum ſuſtinebit? . . . . Non vides objectos feris, ut abnegent Dominum, & non vinci? Non vides, quo plures qui ſuppliciis afficiunt, tanto majorem aliorum eſſe numerum? Hæc non videntur ab homine fieri; hæc ſunt Dei potentia: hæc adventus ejus ſunt indicia.

8. Nam quis ex omnibus hominibus norat, quid eſſet Deus, priuſquam ipſe veniſſet? An vana & nugacia dicta illorum fide ſcilicet dignorum Philoſophorum approbas? Quorum aliqui ignem eſſe Deum dixerunt: (id ad quod profecturi ſunt ipſi, Deum vocantes) alii aquam: alii aliud ex elementis quæ a Deo ſunt creata. Atqui ſi horum dictorum aliquod approbatione dignum eſt, poſſint & cæterarum rerum quæ ſunt creatæ, unamquamque ſimiliter pronuntiare Deum eſſe. Verum hi ſermones ſunt prodigioſa mendacia & impoſturæ præſtigiatorum: ac hominum quiſquam neque vidit ipſum, neque aliquam ipſius notitiam habuit: ſed ipſe ſeipſum oſtendit. Oſtendit autem per fidem, cui ſoli Deum videre conceſſum eſt: nam dominus & opifex omnium Deus, qui omnia fecit, & ſuo quæque ordine diſpoſuit, non ſolum hominum amator, ſed patiens etiam fuit. Sed hic fuit quidem ſemper talis, eſtque, & erit, benignus & bonus, & iræ expers, ac verax, & ſolus bonus:

con-

ἀμελειν ἡμων και ἀφροντιςειν ἐδοκει. ἐπει δε ἀπεκαλυψε δια τȣ ἀγαπητȣ παιδος και ἐφανερωσε τα ἐξ ἀρχης ἡτοιμασμενα, πανθ᾽ ἁμα παρισχεν ἡμιν, και μετασχειν ἐυεργετιων ἀυτȣ, και ἰδειν . νσαι . τις ἀν πωποτε προσεδοκησεν ἡμων; παντ᾽ οὐν ἠδει παρ ἑαυτῳ σὑν τῳ παιδι οἰκονομικως.

Μεχρι μεν οὐν τȣ προσθεν χρονȣ ἐιασεν ἡμας ὡς ἐβȣλομεθα ἀτακτοις φοραις φερεσθαι, ἡδοναις και ἐπιθυμιαις ἀγομενȣς· οὐ παντως ἐφηδομενος τοις ἁμαρτημασιν ἡμων, ἀλλ᾽ ἀνεχομενος· ουδε τῳ τοτε της ἀδικιας καιρῳ συνευδοκων· ἀλλα τον νουν της δικαιόσυνης δημιȣργων· ἱνα ἐν τῳ τοτε χρονῳ ἐλεγχθεντες ἐκ των ἰδιων ἐργων ἀναξιοι ζωης, νυν ὑπο της τȣ Θεου χρηςοτητος ἀξιωθωμεν· και το καθ᾽ ἑαυτȣς φανερωσαντες ἀδυνατον εἰσελθειν εἰς την βασιλειαν τȣ Θεου, τη δυναμει τȣ Θεου δυνατοι γενηθωμεν. ἐπει δε πεπληρωτο μεν ἡ ἡμετερα ἀδικια, και τελειως πεφανερωτο ὁτι ὁ μισθος . . . . κολασις και θανατος προσεδοκατο ἠλθε δε ὁ καιρος ὀν Θεὸς προεθετο λοιπον φανερωσαι την ἑαυτȣ τȣ χρηςοτητα και δυναμιν, ὡς . ὑπερβαλλȣσης φιλανθρωπιας μια ἀγαπη . . . . οὐκ ἐμισησεν ὑμας, οὐδε ἀπωσατο, οὐδε ἐμνησικακησεν, ἀλλα ἐμακροθυμησεν, ἠνεσχετο, λεγων ἀυτος, τας ἡμετερας ἁμαρτιας ἀνεδεξατο· ἀυτος τον ἰδιον υἱον ἀπεδοτο λυτρον ὑπερ ἡμων, τον ἁγιον ὑπερ ἀνομων, τον ἀκακον ὑπερ των κακων, τον δικαιον ὑπερ των ἀδικων, τον ἀφθαρτον ὑπερ των φθαρτων, τον ἀθανατον ὑπερ των θνητων. τι γαρ ἀλλο τα ἁμαρτιας ἡμων ἠδυνηθη καλυψαι ἡ κει ȣ δι. αιο υνης ἐν τινι δικαιωθηναι δυνατον τȣς ἀνομȣς ἡμας και ἀσεβεις, ἡ ἐν μονῳ τῳ υἱῳ τȣ Θεȣ; ὠ της γλυκειας ανταλλαγης, ὠ της ἀνεξιχνιαςȣ δημιȣργιας, ὠ των ἀπροσδοκητων ἐυεργεσιων· ἱνα ἀνομια μεν πολλων ἐν δικαιῳ ἐνι κρυβη, δι-

concepit autem mente aliquid magnum & ineffabile, de quo cum solo Filio communicavit. Quamdiu igitur suum prudens consilium in mysterio retinebat, neglectui nos habere, nullamque nostri curam gerere videbatur: at postquam per dilectum Filium revelavit & patefecit quæ jam inde ab initio erant præparata, omnia simul præbuit nobis: & frui suis beneficiis, & videre. Quæ quisnam nostrum exspectavisset? Omnia igitur apud se sciebat una cum Filio, œconomica sua scientia.

9. Cæterum usque ad superius tempus sivit nos pro libito incertis motibus agitari, dum a voluptatibus & cupiditatibus transversi raperemur: non quidem quod ullo modo peccatis nostris gauderet, sed ea tolerans: neque illud quo injustitia exercebatur tempus approbans, sed mentem justitiæ creans: ut quum eo tempore convicti essemus e propriis operibus, vita esse indigni, nunc Dei benignitas nos ea dignaretur: & quum manifestum fecissemus, non posse ex eo quod in nobis situm est in regnum Dei ingredi, per potentiam Dei nobis id posse daretur. Quum autem ad cumulum malitia nostra pervenisset, & plene manifestum factum foret, mercedem peccati esse supplicium, & mors expectaretur: advenissetque tempus a Deo præstitutum ad suam deinceps benignitatem ac potentiam declarandam, & quomodo præ immenso quo homines prosequitur amore, nos odio non habuerit, neque rejecerit, neque improbitatis nostræ memorem se ostenderit, sed patienter eam tulerit, ac sustinuerit: ipse peccata nostra suscepit: proprium ipse Filium pretium redemptionis pro nobis dedit, sanctum pro iis qui legem transgressi erant; nihil minus quam malum, pro malis; justum pro injustis, corruptionis nescium pro obnoxiis corruptioni, immortalem pro mortalibus. Quid enim aliud peccata nostra potuit tegere quam ejus justitia? in quo alio

δικαιοσυνη δε ἑνος πολλους ἀνομȣς δικαιωσῃ. ἐλεγξας ȣν ἐν μεν τῳ προσθεν χρονῳ το ἀδυνατον της ἡμετερας φυσεως εἰς το τυχειν ζωης, νυν δε τον σωτηρα δειξας, δυνατον σωζειν και τα ἀδυνατα, ἐξ ἀμφοτερων ἐβȣληθη πιςευειν ἡμας τῃ χρηςοτητι ἀυτȣ, ἀυτον ἡγεισθαι, τροφεα, πατερα, διδασκαλον, συμβȣλον, ἰατρον, νȣν, φως, τιμην, δοξαν, ἰσχυν, ζωην· περι ἐνδυσεως και τροφης μη μεριμναν.

Ταυτην και συ την πιςιν ἐαν ποθῃς και λαβῃς, πρωτον μεν ἐπιγνωσιν π . . . . ὁ γαρ Θεος τȣς ἀνθρωπȣς ἠγαπησε, δι' ȣς ἐποιησε τον κοσμον, οἱς ὑπεταξε παντα τα ἐν . οἱς λογον ἐδωκεν, οἱς νȣν· οἱς μονοις προς ἀυτον ὁραν ἐπετρεψε· ȣς ἐκ της ἰδιας εἰκονος ἐπλασε· προς ȣς ἀπεςειλε τον υἱον ἀυτȣ τον μονογενη· οἱς την ἐν ȣρανῳ βασιλειαν ἐπηγγειλατο, και δωσει, τοις ἀγαπησασιν ἀυτον. ἐπιγνȣς δε, τινος οἰει πληρωθησεσθαι χαρας, ἠ πως ἀγαπησεις τον ȣτως προαγαπησαντα σε; ἀγαπησας δε, μιμητης ἐσῃ ἀυτȣ της χρηςοτητος. και μη θαυμασῃς εἰ δυναται μιμητης ἀνθρωπος γενεσθαι Θεȣ. δυναται θελοντος ἀυτȣ. ȣ γαρ το καταδυναςευειν των πλησιον, ȣδε το πλεον ἐχειν βȣλεσθαι των ἀσθενεςερων· ȣδε το πλȣτειν και βιαζεσθαι τȣς ὑποδεεςερȣς, ἐυδαιμονειν ἐςιν· ȣδε ἐν τȣτοις δυναται τις μιμησασθαι Θεον· ἀλλα ταυτα ἐκτος της ἐκεινȣ μεγαλειοτητος. ἀλλ' ὁςις το τȣ πλησιον ἀναδεχεται βαρος, ὁς ἐν ᾧ κρεισσων ἐςιν, ἑτερον τον ἐλαττȣμενον ἐυεργετειν ἐθελει, ὁσα παρα τȣ Θεȣ λαβων ἐχει, Θεος γινεται των λαμβανοντων· ȣτος μιμητης ἐςι Θεȣ. τοτε θεασῃ τυγχανων ἐπι γης ὁτι Θεος ἐν ȣρανοις πολιτευεται· τοτε μυςηρια Θεȣ λαλειν ἀρξῃ· τοτε τȣς κολαζομενȣς ἐπι τῳ

μη

nos iniqui & impii justificari possumus quam in solo Dei Filio? O dulcem permutationem! o impervestigabile artificium! o beneficia expectationem omnem superantia! ut iniquitas quidem multorum in justo uno abscondatur, justitia autem unius faciat ut multi injusti justificentur. Quum igitur superiori tempore (hujus) nos (rei) convicisset, non posse nostram naturam vitam consequi, nunc autem Servatorem ostendisset, qui servare posset ea etiam quæ servari non poterant; utrimque nos benignitati suæ fidem habere voluit, ipsum existimare altorem, parentem, magistrum, consiliarium, medicum, mentem, lucem, honorem, gloriam, robur, vitam: de vestitu & victu sollicitos non esse.

10. Hujus etiam tu fidei si desiderio tenearis, & illam accipias, primum quidem cognosces Patrem. Deus enim homines dilexit, propter quos mundum creavit, quibus omnia subjecit quæ in mundo sunt: quibus rationem, quibus mentem dedit: quibus solis ad ipsum oculos attollere permisit: quos ad imaginem suam formavit: ad quos Filium suum unigenitum misit: quibus cæleste regnum promisit, & dabit, quod ipsum dilexerint. Postquam autem illum cognoveris, quanta te impletum iri lætitia existimas? aut quantum diliges eum qui prior te ita dilexerit? Quum autem diligere cœperis, imitator benignitatis ejus eris. Ac ne mireris, posse hominem esse imitatorem Dei. Potest, eo volente. Non enim imperium in proximos obtinere, neque velle potiore conditione esse quam ii qui sunt infirmiores, neque divitem esse, & vim inferre inferioribus, est beatum esse: neque in his Deum imitari quisquam potest; sed hæc extra ejus majestatem sunt. At qui proximi onus in se recipit, qui qua in re superior est, alium qui est inferior, beneficio vult afficere; qui quæcumque habet, a Deo accepta, ea indigis suppeditans, Deus fit eorum

μη θελειν αρνησασθαι Θεον, και αγαπησεις και θαυμασεις· τοτε της απατης τυ κοσμυ και της πλανης καταγνωση· όταν το αληθως εν ϋρανῳ ζην επιγνωση· όταν τυ δοκυντος ενθαδε θανατυ καταφρονησης, όταν τον όντως θανατον φοβηθης, ὃς φυλασσεται τοις κατακριθησομενοις εις πυρ το αιωνιον, ὃ τυς παραδοθεντας αυτῳ μεχρι τελυς κολασει· τοτε τυς ὑπομενοντας ὑπερ δικαιοσυνης θαυμασεις το πυρ το . μακαρισεις όταν εκεινο το πυρ επιγνως.

Οὐ ξενα ὁμιλω, ϋδε παραλογως ζητω· αλλα αποςολων γενομενος μαθητης, γι ομαι διδασκαλος εθνων· τα παραδοθεντα αξιοις ὑπηρετῳ γινομενοις αληθειας μαθηταις. τις γαρ ορθως διδαχθεις, και λογῳ προσφιλει γεννηθεις, ϋκ επιζητει σαφως μαθειν τα δια λογυ δειχθεντα φανερως μαθηταις, οἷς εφανερωσεν ὁ λογος φανεις παρρησια λαλων, ὑπο απιςων μη νουμενος, μαθηταις δε διηγυμενος· οἱ πιςοι λογιθεντες ὑπ᾽ αυτυ, εγνωσαν πατρος μυςηρια. ϋ χαριν απεςειλε λογον, ἵνα κοσμῳ φανῃ· ὃς, ὑπο λαυ ατιμαθεις, δια αποςολων κηρυχθεις, ὑπο εθνων επιςευθη. ϋτος ὁ απ᾽ αρχης, ὁ καινος φανεις, και . . . ευρεθεις, και παντοτε νεος εν αγιων καρδιαις γεννωμενος. ϋτος ὁ αει, σημερον υἱος λογιθεις· δι᾽ ϋ πλυτιζεται ἡ εκκλησια· και χαρις απλυμενη, εν αγιοις πληθυνεται, παρεχυσα νυν, φανερυσα μυςηρια, διαγγελλυσα καιρυς, χαιρυσα επι πιςοις, επιζητυσι δωρυμενη· οἷς ορια πιςεως ϋ θραυεται, ϋδε ορια πατερων παροριζεται. ειτα φοβος νομυ αδεται, και προφητων χαρις γινωσκεται, και ευαγγελιων πιςις ιδρυται, και αποςολων παραδοσις φυλασσεται· και εκκλησιας χαρις σκιρτα, ἣν χαριν ϋ λυπων, επιγνωσῃ α λογος ὁμιλει, δι᾽ ὧν βυλεται, ότι θελει. όσα γαρ θεληματι τυ κελευοντος

τος

qui accipiunt; is Dei eſt imitator. Tunc perſpicies, in terra degens, Deum in cælis mundum, velut aliquam rempublicam, gubernare: tunc myſteria Dei loqui incipies: tunc eos qui puniuntur quod abnegare Deum nolint, & diliges & miraberis: tunc impoſturam mundi & errorem damnabis, cum vere in cælo vivere didiceris: cum ejus quæ hic mors eſſe cenſetur, contemptor eſſe; & mortem, quæ revera eſt mors, formidare cœperis, quæ ſervatur iis qui ad ignem æternum damnabuntur, qui ſibi traditos afficiet ſupplicio ad finem uſque. Tunc admirationi tibi erunt qui pro juſtitia ignem patiuntur; tunc beatos prædicabis, cum ignem illum cognoveris.

11. Non facio verba de rebus peregrinis, neque ſecus quam rationi conſentaneum ſit, quæro: ſed quum Apoſtolorum fuerim diſcipulus, fio gentium doctor: quæ tradita ſunt (mihi,) ſubminiſtro iis qui diſcipuli fiunt digni veritate. Quis enim recte edoctus, non ſtudet diſcere aperte quæ per Sermonem clare oſtenſa ſunt diſcipulis, quibus declaravit Sermo conſpicuus factus: libere loquens, quum ab incredulis non intelligeretur, ſed diſcipulis enarraret: qui fideles ab eo exiſtimati, cognoverunt Patris myſteria. Cujus rei gratia Sermonem miſit, ut a mundo conſpiceretur: qui a populo contemptus, Apoſtolorum præconio promulgatus, a gentibus eſt creditus. Hic ab initio erat, qui novus apparuit, & .., inventus, & ſemper novus in ſanctorum cordibus naſcens. Hic qui ſemper, hodie Filius habitus, per quem Eccleſia ditatur: & gratia expanſa, in ſanctis incrementum accipit, præbens mentem, patefaciens myſteria, annuntians tempora, gaudens ſuper fidelibus, quærentibus donans: quibus limites fidei non perfringuntur, neque limites patrum tranſiliuntur. Deinde metus Legis decantatur, & Prophetarum gratia cognoſcitur, & Evangeliorum fides ſtabilitur, & Apoſtolorum traditio cuſtoditur, & Eccleſiæ gratia exſul-

τος λογου ἐκινηθημεν ἐξειπειν, μετα πονου, ἐξ ἀγαπης των ἀποκαλυφθεντων ἡμιν γινομεθα ὑμων κοινωνοι.

Οἷς ἐντυχοντες, και ἀκουσαντες, μετα σπουδης, εἴσεσθε ὁσα παρεχει ὁ Θεος τοις ἀγαπωσιν ὀρθως, οἱ γινομενοι παραδεισος τρυφης, παγκαρπον ξυλον εὐθαλουν ἀνατειλαντες ἐν ἑαυτοις, ποικιλοις καρποις κεκοσμημενοι. ἐν γαρ τουτῳ τῳ χωριῳ ξυλον γνωσεως και ξυλον ζωης πεφυτευται· ἀλλ' οὐ το της γνωσεως ἀναιρει, ἀλλ' ἡ παρακοη ἀναιρει. οὐδε γαρ ἀσημα τα γεγραμμενα, ὡς Θεος ἀπ' ἀρχης ξυλον ζωης ἐν μεσῳ παραδεισου ἐφυτευσε, δια γνωσεως ζωην ἐπιδεικνυς· ἡ μη καθαρως χρησαμενοι οἱ ἀπ' ἀρχης, πλανη του ὀφεως γεγυμνωνται. οὐδε γαρ ζωη ἀνευ γνωσεως, οὐδε γνωσις ἀσφαλης ἀνευ ζωης ἀληθους. διο πλησιον ἑκατερον πεφυτευται· ἡν δυναμιν ἐνιδων ὁ ἀποστολος, την τε ἀνευ ἀληθειας προσταγματος εἰς ζωην ἀσκουμενην γνωσιν μεμφομενος, λεγει· ἡ γνωσις φυσιοι, ἡ δε ἀγαπη οἰκοδομει· ὁ γαρ νομιζων εἰδεναι τι ἀνευ γνωσεως ἀληθους και μαρτυρουμενης ὑπο της ζωης, οὐκ ἐγνω, ὑπο του ὀφεως πλανᾶται μη ἀγαπησας το ζην. ὁ δε μετα φοβου ἐπιγνους, και ζωην ἐπιζητων, ἐπ' ἐλπιδι φυτευει, καρπον προσδοκων. ἠτω σοὶ καρδια γνωσις· ζωη δε λογος ἀληθης, χωρουμενος· οὗ ξυλον φερων, και καρπον . ρων, τρυγησεις ἀει τα παρα Θεῳ ποθουμενα· ὧν ὀφις οὐχ ἁπτεται, οὐδε πλανη συγχρωτιζεται. οὐδε Εὐα φθειρεται, ἀλλα παρθενος πιστευεται. και σωτηριον δεικνυται, και ἀποστολοι συνετιζονται, και το κυριου πασχα προερχεται, και κηροι συναγονται, και μετα κοσμου ἁρμοζεται, και διδασκων ἁγιους ὁ λογος εὐφραινεται· δι' οὗ πατηρ δοξαζεται. ᾧ ἡ δοξα εἰς τους αἰωνας, ἀμην.

TA-

tat. Quam gratiam molestia non afficiens, cognosces ea de quibus Sermo instruit, per quos vult quum ei libet. Quæcumque enim voluntate jubentis Sermonis excitati sumus ad eloquendum, cum labore, ex dilectione, eorum quæ revelata sunt nobis, sumus vobiscum participes.

12. Quæ quum legeritis & audieritis studiose, scietis quæcumque præbet Deus diligentibus recte: facti paradisus deliciarum, lignum genus omne fructus ferens, belle germinans, in vobis ipsis producentes, variis fructibus ornati. In hoc enim loco lignum cognitionis & lignum vitæ plantatum fuit. Verum non quod est cognitionis, id est quod e medio tollit; sed inobedientia e medio tollit. Neque enim ea sunt obscura quæ scripta sunt, Deum ab initio lignum vitæ in medio paradisi plantasse, per cognitionem vitam ostendentem, qua quum pure usi non essent qui ab initio fuerunt, impostura serpentis nudati fuerunt. Neque enim vita sine cognitione, neque cognitio tuta sine vita vera. Ideo in propinquo utrumque plantatum fuit. Quam facultatem quum perspexisset Apostolus, reprehendens cognitionem quæ sine veritate mandati in vitam exercetur, dicit; *Cognitio inflat, dilectio autem ædificat.* Qui enim putat se scire aliquid, sine cognitione vera, & cui testimonium perhibetur a vita, non cognoscit, a serpente decipitur, quia vitam non dilexit. At qui cum timore cognitionem est adeptus, & vitam quærit, in spe plantat, fructum exspectans. Esto tibi cor, cognitio: vita autem, sermo verus qui recipitur. Cujus lignum ferens, & fructum, percipies semper quæ apud Deum desiderantur, quæ serpens non attingit, neque impostura se illi applicat: neque Eva corrumpitur, sed virgo creditur: & Salutare ostenditur, & Apostoli intelligentia instruuntur, & Domini pascha progreditur, & chori congregantur, & decenter ordinantur: ac docens sanctos Sermo lætatur; per quem Pater glorificatur. Cui gloria in sæcula. Amen.

ANALYSIS
ORATIONIS TATIANI
ADVERSUS GRÆCOS.

Demonstrat Tatianus in hac adversus Græcos oratione præstantiam & antiquitatem Christianæ religionis, non sine salibus & aculeis in adversarios, quorum errores & superstitiones cum Christianæ veritatis luce comparat.

Ac initio quidem exagitat ethnicos, quod de præclaris artibus & disciplinis tantopere glorientur; cum tamen nec eas invenerint, nec iis, ut par est, utantur, sed rhetoricam ad injustitiam & calumniam, Poeticam ad morum corruptelam convertant, ac ipsi etiam philosophorum principes suis quisque vitiis & erroribus insignes sint. Immerito ergo Christianos tamquam sceleratissimos odio haberi, quod ejusmodi instituta spernant. Cæterum eos Regi summissos esse, sed solum Deum metuere: hac una in re non parere, si Deum negare jubeantur.

Ab his exorsus initiis interiora religionis dogmata apertius exponit, ut illius præstantiam demonstret, ac pluribus edisserit quid de Deo ejusque verbo, quid de mundi creatione, & corporum resurrectione, quid de hominis lapsu & de lapsus reparandi modis Christiani sentiant; ac tandem hæc instituta comparat cum ethnicorum institutis.

Unum & singularem Deum esse statuit: ab eo omnia creata per Verbum, quod in eo & cum eo erat, & omnia sustentabat, antequam mundus fieret. Verbum ex eo prodiit ad mundi creationem, ita tamen ut ab eo non divelleretur, sed tantum voluntariam administrationem susciperet.

Hac de creatione doctrina confirmat fidem resurrectionis, quæ aliquando judicii causa futura est. Ridetur hæc doctrina, sed parvi pendunt Christiani, qui, quemadmodum

dum creati sunt, cum antea non essent, sic quamvis moriantur & videri desinant, revicturos se aliquando confidunt, Deo particulas corporum ex elementis colligente.

Sed ut immortalitatis consequendæ studia commoveat Tatianus, pluribus disserit quomodo lapsus sit homo, quibusque modis ruinas sarcire possit. Huc autem redit tota illius ratiocinatio. Verbum cæleste creavit hominem immortalitatis suæ imaginem & ante eum angelos. Utrique liberi creati, ut pro meritis remunerari possent. Postquam autem primogenitum angelum sequutus homo a divina lege discessit, mortalis factus est potentiore Spiritu eum deserente. Primogenitus autem ille angelus dæmon effectus est, ejusque sectatores dæmonum exercitus. Dæmones peccati materia hominum fuere. A dæmonibus enim tabula positionis siderum hominibus monstrata; a dæmonibus fatum inductum, cujus ipsi moderatores sub deorum nominibus feruntur: ab iisdem animalia in cælo collocata, transformationes deorum & hominum improborum inductæ consecrationes. At fato non indigent mores Christianorum, nec fato homines peccarunt sed libere: ab ipsis productum est malum, non a Deo; sed qui produxerunt, fugere ac repudiare possunt. Quomodo autem id assequantur sic exponit.

Duo sunt spirituum genera: alter anima vocatur, alter autem Spiritus sanctus. Non potest anima immortalis fieri, nisi Spiritui sancto conjungatur. Neque enim per se ipsa immortalis est, sed sua sponte nihil aliud est quam tenebræ. Quapropter si degat solitaria, deorsum ad materiam vergit, una cum corpore moriens. Cum divino autem Spiritu copulata, non caret auxilio, sed eo ascendit, quo deducitur a Spiritu. Multo satius Spiritum ducem sequi quam dæmones, qui etsi nunc non moriuntur ut homines, eo gravius in immortalitate punientur. Danda ergo opera, ut quod amisimus requiramus, & animam cum Spiritu sancto conjungamus. Nequaquam, ut dæmones, spe veniæ caremus. Sed victi rursus vincere possumus.

Si vincere volumus, cavendum ne nobis illudant dæmones,

nes, dum potentiam suam ostentant, vel mali aliquid infligendo, quod quidem virtute Spiritus cælestis facile repellemus; vel sanitatem per occultas dissensiones vel per mortuorum reliquias promittendo, vel rebus non vetitis alias prohibitas adjungendo: non enim sanant, sed hominibus illudunt. Pravæ cupiditates, quæ in ipsis etiam Philosophis dominantur, fidem conciliant his dæmonum opinatis curationibus, & prædictionibus. Etiamsi materia adhibita curemur, gratiæ ob eam rem Deo agendæ, ac danda opera ut spreta materia alas illas Spiritus recuperemus, quibus amissis angeli e cælo detrusi, homines e terra longe hoc rerum ornatu præstantiore ac geographis prorsus ignota.

Comparat Tatianus cum institutis nostris ethnicorum nugas; ac Christianos, dum Deum in hominis forma natum prædicant, minime desipere declarat, sed ipsos Græcos, dum ejusmodi Deos colunt, qui aut improbi & mortales sunt, aut, si ad naturam trahantur, ad nihilum decidunt. Tum falsissime exagitat mimos, athletas, gladiatores, & alia spectacula.

Nec ejus sales effugiunt philosophi, quorum cultum & habitum, jactantiam & dissensiones acutis naribus suspendit: ac quærit cur discordes concordibus Christianis ac multo præstantiora docentibus bellum indicant; cur Thyesteæ cænæ Christianis affingantur, cum ejusmodi facinora deorum exemplis comprobata sint. Ridet etiam inanem Græcorum in quæstionibus inutilibus laborem & absurda Grammaticæ & Atticæ pronuntiationis studia. Quo tenaciores ejusmodi institutorum Græci, eo magis vituperandi, dum multo præstantiora Christianis crimini vertunt. Frustra mors Christianis intentatur, ut suam religionem mentiantur, aut nugas Græcorum probent. Ne ipsæ quidem græcorum leges probari possint, quæ mirum in modum variæ sunt, cum eædem ubique esse deberent. Addit Tatianus se se, cum hæc perspexisset, ac in libros quosdam barbarorum incidisset, omnibus veritatis notis, quibus hi libri signati sunt, captum & perculsum Christianæ religioni nomen dedisse,

diffe, nec jam dæmoni, qui vel minimis momentis corroboratur, nobisque ope occulti thesauri insidiatur, ansam ullam velle relinquere.

In altera parte Christianam philosophiam longe antiquiorem esse græcorum institutis demonstrat; adductis in exemplum Moyse & Homero. De Homeri ætate summa varietas sententiarum, aliis octoginta annis post bellum Trojanum, aliis quadringentis aut etiam quingentis vixisse asserentibus. Argumento est hæc dissensio Græcorum historias recto talo non stare. Apud Christianos autem, ut nullam gloriolæ aucupium, ita nulla dissensio: ab eorum doctrina nulla ætas aut conditio excluditur. Rident ethnici mulierculas & virgines Christianæ disciplinæ addictas; sed prorsus immerito; cum ipsi meretricum discipuli sint, ac meretricibus ac improbis hominibus statuas posuerint, quas vidisse se testatur Tatianus, cum & magnam orbis partem peragrasset, & Romæ, quam in urbem allatæ fuerunt, versatus esset. Redit ad Moysem & Homerum, ac primum longe antiquiorem esse demonstrat ex Chaldæis & Phœnicibus scriptoribus qui de Moyse loquuti sunt, & ex Ægyptiis, qui illum collocant sub Inacho, id est annis ante Iliaca 400. ut patet ex serie regum Argivorum. Credendum ergo Moysi potius quam Græcis. Imo alios Homero antiquiores superat Moyses: ac iis, qui existimati sunt sapientes, longe antiquior est.

Tandem perorans declarat se in Assyriorum regione natum esse, ac primo institutis Græcorum imbutum fuisse, deinde Christiana doctrina, cui se ita profitetur adhærescere, ut eam abnegare nefas esse judicet.

TA-

ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

ΜΗ πανυ φιλεχθρως διατιθεσθε προς τους βαρβαρους, ὦ ἄνδρες Ελληνες, μηδε φθονησητε τοις τουτων δογμασι. ποιον γαρ ἐπιτηδευμα παρ' ὑμιν την συστασιν οὐκ ἀπο βαρβαρων ἐκτησατο; Τελμισσεων μεν γαρ οἱ δοκιμωτατοι την δι' ὀνειρων ἐξευρον μαντικην· Καρες την δια των ἀστρων προγνωσιν· πτησεις ὀρνιθων Φρυγες και Ισαυρων οἱ παλαιοτατοι, Κυπριοι θυτικην, ἀστρονομειν Βαβυλωνιοι, μαγευειν Περσαι, γεωμετρειν Αιγυπτιοι, την δια γραμματων παιδειαν Φοινικες. ὀθεν παυσασθε τας μιμησεις εὑρεσεις ἀποκαλουντες. ποιησιν μεν γαρ ἀσκειν και ἀδειν Ορφευς ὑμας ἐδιδαξεν, ὁ δε αὐτος και μυεισθαι. Τουσκανοι πλαττειν, ἱστοριας συνταττειν αἱ παρ' Αιγυπτιοις των χρονων ἀναγραφαι. Μαρσυου δε και Ολυμπου την αὐλητικην ἀπηνεγκασθε· Φρυγες δε οἱ ἀμφοτεροι, την δια συριγγος ἁρμονιαν ἀγροικοι συνεστησαντο. Τυρρηνοι σαλπιγγα, χαλκευειν Κυκλωπες, και ἐπιστολας συνταττειν ἡ Περσων ποτε ἡγησαμενη γυνη (καθαπερ φησιν Ελλανικος) Ατοσσα δε ὀνομα αὐτη ἠν. καταβαλλετε τοιγαρουν τουτον τον τυφον, μηδε προβαλλεσθε ῥηματων εὐπρεπειαν, οἱτινες ὑφ' ὑμων αὐτων ἐπαινουμενοι, συνηγορους τους οἰκοι κεκτησθε. χρη δε τον γουν ἐχοντα την ἀφ' ἑτερων περιμενειν μαρτυριαν, συναδειν τε και ἐν τῃ του λογου προσφορα. νυν δε μονοις ὑμιν ἀποβεβηκε, μηδε ἐν ταις ὁμιλιαις ὁμοφωνειν. Δωριεων μεν γαρ οὐχ ἡ αὐτη λεξις τοις ἀπο της Αττικης· ΑἸολεις τε οὐχ ὁμοιως τοις Ιωσι φθεγγονται. στασεως δε οὐσης τοσαυτης παρ' οἱς οὐκ ἐχρην, ἀπορω τινα μεδει καλειν Ελληνα. και γαρ το παντων ἀτοπωτατον, τας μη συγγενεις ὑμων ἑρμηνειας τετιμηκατε, βαρβαρικαις τε φωναις ἐσθ' ὁτε καταχρωμενοι,

νοι,

TATIANI
ORATIO ADVERSUS GRÆCOS.

I. NE infensum omnino in barbaros animum, o Græci, gerite, nec eorum invidete placitis. Quod enim apud vos institutum non a barbaris originem accepit? Nam Telmessensium spectatissimi divinandi ex somniis artem invenerunt: prænoscendi ex astris Cares: Phryges & Isaurorum antiquissimi auspicia, haruspicinam Cyprii; astronomiam Babylonii, magiam Persæ, geometriam Ægyptii, litterarum elementa Phœnices. Quapropter desinite inventa dicere quæ imitatione expressa sunt. Poesim enim excolere & cantare docuit vos Orpheus; idem & initiari; plasticen Tuscani: historias adornare commentarii temporum apud Ægyptios. Marsyæ autem & Olympi tibiarum modulationem adscivistis. Ambo Phryges, ambo homines agrestes, fistulæ concentum invenerunt: tubam Tyrrheni: fabricam ærariam Cyclopes: epistolas scribere mulier, Persarum, ut ait Hellanicus, olim regina, cui nomen erat Atossæ. Deponite igitur hunc fastum, nec verborum elegantiam ostentate; qui dum vosmetipsos laudatis, domesticos adhibetis patronos. Oportet autem ut qui hanc laudem sibi arrogant, ii, si sapiant, aliorum testimonium exspectent, ac in ipsa sermonis pronuntiatione inter se consentiant. Nunc autem vobis solis contigit ne in colloquiis quidem similes sonos edere. Neque enim Doricorum eadem dictio est ac Atticorum: nec Æoles similiter ut Jones loquuntur. Cum ergo tantum sit inter eos dissidium, inter quos minime oportebat, statuere non possum, quem a me

Græ-

τοι, συμφυρδην ὑμων πεποίηκατε την διαλεκτον. τετε χαριν ἀπεταξαμεθα τῃ παρ ὑμιν σοφιᾳ, κἀν ἑι πανυ σεμνος τις ἠν ἐν αὐτῃ. κατα γαρ τον Κωμικον,

Ταυτ' ἐςιν Επιφυλλιδες, και ςωμυλματα,
Χελιδονων μεσεια· λωβηται, τεχνης
Λαρυγγιωσι τε οἱ ταυτης ἐφιεμενοι,
Και κορακων ἀφιενται φωνην.

Ρητορικην μεν γαρ ἐπ' ἀδικιᾳ και συκοφαντιᾳ συνεςησασθε, μισθου πιπρασκοντες των λογων ὑμων το αὐτεξεσιον· και πολλακις το νυν δικαιον, αὖθις ἐκ ἀγαθον παριςωντες. ποιητικην δε, μαχας ἱνα συντασσητε, και θεων ἐρωτας, και ψυχης διαφθοραν.

Τι γαρ σεμνον φιλοσοφεντες ἐξηνεγκατε; τις δε των πανυ σπεδαιων ἀλαζονειας ἐξω καθεςηκεν; Διογενης πιθακνης καυχηματι την αὐταρκειαν σεμνυνομενος, πολυποδος ὠμοβοριᾳ, παθει συσχεθεις ἰλεῳ δια την ἀκρασιαν ἀποτεθνηκεν. Αριςιππος ἐν πορφυριδι περιπατων ἀξιοπιςως ἠσωτευσατο. Πλατων φιλοσοφων, ὑπο Διονυσιε δια γαςριμαργιαν ἐπιπρασκετο. και Αριςοτελης ἀμαθως ὀρον τῃ προνοιᾳ θεις, και την εὐδαιμονιαν ἐν οἱς ἠρεσκετο περιγραψας λιαν ἀπαιδευτως, Αλεξανδρον τε μη μεμνημενος μειρακιον ἐκολακευεν· ὀςις Αριςοτελικως πανυ, τον ἑαυτε φιλον δια το μη βελεσθαι αὐτον προσκυνειν καθειρξας, ὡσπερ ἀρκτον ἠ παρδαλιν, περιεφερε. πανυ γεν ἐπειθετο τοις τε διδασκαλε δογμασι, την ἀνδρειαν και την ἀρετην συμποσιοις ἐπιδεικνυμενος, και τον οἰκειον και πανυ φιλτατον διαπειρων τῳ δορατι, και παλιν κλαιων και ἀποκαρτερων προφασει λυπης, ἱνα ὑπο των οἰκειων μη μισηθῃ. γελασαιμι δ' ἀν και τες μεχρι νυν τοις δογμασιν αὐτε καταχρωμενες. οἱ τα μετα σεληνην ἀπρονοητα λεγοντες εἰναι, προσγειοτεροι παρα την σεληνην ὑπαρχοντες, και κατωτε οι τε ταυ-

Græcum oporteat appellari. Nam quod omnium absurdissimum est, dictiones, quæ vobis affines non sunt, in pretio habetis, & barbaris interdum vocibus abutentes, sartaginem loquendi linguam vestram effecistis. Quamobrem sapientiæ vestræ valediximus, quamvis in hoc genere præclarus omnino & spectatus aliquis essem. Nam, ut ait Comicus:

Infructuosi hæc sunt Pampini & loquacitas,
Musæa hirundinum: inferunt damnum haud leve
Et turpe clamant hujus artis aucupes.
Corvique ructantur sonos.

Rhetoricam enim ad injustitiam & calumniam instituistis, pretio addicentes sermonum vestrorum libertatem, & sæpe id quod nunc justum, alias haud bonum asserentes. Poeticam vero, ut pugnas describeretis, & deorum amores & animæ corruptelam.

2. Quid enim egregii philosophando protulistis, aut quis ex iis, qui præstantissimi fuerunt, extra arrogantiam constitutus fuit? Diogenes, qui dolii ostentatione de frugalitate gloriabatur, cum polypum crudum vorasset, morbo intestinorum correptus propter intemperantiam periit. Aristippus in veste purpurea ambulans gratuito nepos erat. Dum Plato philosophatur, a Dionysio propter gulam venditus est. Aristoteles, qui fines providentiæ imperite posuit, & felicitatem iis rebus, quibus delectabatur, admodum inscite circumscripsit, Alexandro assentabatur, adolescentem illum esse oblitus. Qui quidem amicum suum prorsus Aristotelice, quod adorare se nollet, instar ursi aut pardi inclusum circumferebat. Omnino igitur parebat magistri decretis fortitudinem in conviviis & virtutem demonstrans, & amicum in primis carum hastili transfigens, ac postea plorans, seque per causam doloris inedia, ne in odium suorum incurreret, macerans. Rideo equidem illius etiamnum opinionum sectatores, qui cum sublunaria

ne-

ταυτης δρομε, πρανοεσι των απρονοητων. παρ οἱς δε ἐκ ἐςι καλλος ἐ πλετος, ἐ ῥωμη σωματος, ἐκ ἐυγενεια, παρα τετοις ἐκ ἐςι παρα τον Αριςοτελην το ἐυδαιμον. και οἱ τοιετοι φιλοσοφειτωσαν.

Τον γαρ Ηρακλειτον ἐκ ἀν ἀποδεξαιμην, ἐμαυτον ἐδιδαξαμην ἐιποντα, δια το ἀυτοδιδακτον ἐιναι και ὑπερηφανον. ἐτ' ἀν ἐπαινεσαιμι κατακρυψαντα την ποιησιν ἐν τῳ της Αρτεμιδος ναῳ, μυςηριωδως ὁπως ὑςερον ἡ ταυτης ἐκδοσις γενηται. και γαρ οἱς μελον ἐςι περι τετων, φασιν ΕΥριπιδην τον τραγῳδοποιον κατιοντα, και ἀναγινωσκοντα, δια μνημης κατ' ὀλιγον το Ηρακλειτε σκοτος σπεδαιως παραδεδωκεναι. τετε μεν ἐν την ἀμαθιαν ὁ θανατος διηλεγξεν. ὑδρωπι γαρ συσχεθεις, και την ἰατρικην ὡς φιλοσοφιαν ἐπιτηδευσας, βολβιτοις τε περιπλασας ἑαυτον, της κοπρε κρατυνθεισης, συνολκας τε τε παντος ἀπεργασαμενης σωματος, σπασθεις ἐτελευτησε. τον γαρ Ζηνωνα δια της ἐκπυρωσεως ἀποφαινομενον ἀνιςασθαι παλιν τες ἀυτες ἐπι τοις ἀυτοις, λεγω δε Ανυτον και Μελιτον ἐπι το κατηγορειν, Βεσιριν δε ἐπι τῳ ξενοκτονειν, και Ηρακλεα παλιν ἐπι τῳ ἀθλειν παραιτητεον· ὁςις ἐν τῳ κατα την ἐκπυρωσιν λογῳ πλειονας τες μοχθηρες των δικαιων ἐισηγειται, Σωκρατες ἑνος και Ηρακλεες, και τινων ἀλλων τοιετων γεγονοτων ὀλιγων, και ἐ πολλων. οἱ γαρ κακοι πανυ πλειες ἐυρεθησονται των ἀγαθων. και ὁ θεος κακων ἀποδειχθησεται κατ' ἀυτον ποιητης, ἐν ἀμαραις τε και σκωληξι, και ἀῤῥητεργοις καταγινομενος. Εμπεδοκλεες γαρ το ἀλαζονικον αἱ κατα την Σικελιαν τε πυρος ἀναφυσησεις ἀπεδειξαν· ὁτι μη θεος ὠν τεθ' ὁπερ ἐλεγεν ἐιναι κατεψευδετο. γελω και την Φερεκυδες γραολογιαν, και τε Πυθαγορε την περι το δογμα κληρονομιαν, και την τε Πλατωνος, κἀν τινες μη θελωσι, περι τετε μιμησιν· τις γαρ ἀν ἐπιμαρτυρησαι τῃ Κρατητος κοινογαμιᾳ, και ἐ μαλλον παραιτησαμενος την ἐντυφον των ὁμοιων ἀυτῳ γλωσσομανιαν, ἐπι

negent providentia regi, ipsi viciniores terræ quam luna, ejusque orbe inferiores, rebus a providentia desertis provident. Quibus autem non adest pulchritudo, non divitiæ, non robur corporis, non nobilitas, ab iis abest secundum Aristotelem felicitas. Ac tales quidem homines philosophentur.

3. Heraclitum enim minime probaverim, qui cum esset a seipso doctus & arrogans, dicebat: *Ego ipse me investigavi.* Nec laudaverim quod carmen in templo Dianæ occultaverit, ut postea instar mysterii ederetur. Nam quibus ista curæ sunt, ii Euripidem tragicum dicunt, cum eo ventitaret & legeret, memoriæ paulatim Heracliti tenebras diligenter tradidisse. Hujus autem imperitiam mors redarguit. Aqua enim intercute correptus, cum medicinam eodem modo ac philosophiam pertractasset, seque stercoribus boum circumlevisset, fimo indurato ac totum corpus convellente dilaceratus interiit. Neque etiam audiendus Zeno, qui per conflagrationem pronuntiat eosdem rursus homines ad eadem resurgere, id est, Anytum & Melitum ad accusandum, Busirim ad hospites necandos, Herculem ad repetendos certaminum labores. Qui quidem in hac conflagrationis ratione plures inducit improbos quam justos, cum unus tantum Socrates fuerit, unus Hercules, & alii ejusmodi non multi exstiterint, sed pauci. Mali enim omnino plures inveniuntur, quam boni. Deus quoque malorum secundum illum auctor esse deprehendetur; & in cloacis & vermibus & nefanda patrantibus versari. Empedoclis autem arrogantiam ignis in Sicilia eruptiones coarguerunt, quia cum Deus non esset, parum abfuit, quin se Deum esse mentiretur. Rideo etiam Pherecydis aniles fabulas, & ejus decretorum Pythagoram hæredem, & Platonem, etiamsi id negent nonnulli, imitatorem. Quis autem caninas Cratetis nuptias testimonio suo comprobaverit; ac non po-

ἐπι το ζητειν το κατ' ἀληθειαν σπυδαιον τρεψεται; διοπερ μη παρασυρετωσαν ὑμας αἱ των φιλοσοφων και ὐ φιλοσοφων πανηγυρεις, οἱτινες ἐναντια μεν ἑαυτοις δογματιζυσιν· κατα δε το ἐπελθον ἑκαςος ἐκπεφωνηκε. πολλα δε και παρ αὐτοις ἐςι προσκρυματα. μισει μεν γαρ ἑτερος τον ἑτερον· ἀντιδοξυσιν δε ἑαυτοις, δια την ἀλαζονειαν τοπυς ἐπιλεγομενοι τυς πρυχοντας. ἐχρην δε μητε βασιλειας προληψματι θεραπευειν, ἠ κολακευειν τυς ἡγυμενυς· περιμενειν δε μεχρις ἀν προς αὐτους οἱ μεγιςανες ἀφικωνται.

Δια τι γαρ, ἀνδρες Ἑλληνες, ὡσπερ ἐν πυγμη συγκρυειν βυλεσθε τας πολιτειας καθ' ἡμων; και εἰ μη τοις τινων νομιμοις συγχρησθαι βυλομαι, τινος χαριν καθαπερ μιαρωτατος μεμισημαι; προςαττει φορυς τελειν ὁ βασιλευς; ἑτοιμος παρεχειν. δυλευειν ὁ δεσποτης και ὑπηρετειν; την δυλειαν γινωσκων. τον μεν γαρ ἀνθρωπον ἀνθρωπινως τιμητεον. φοβητεον δε μονον τον Θεον· ὁςις ἀνθρωπινοις ὐκ ἐςιν ὁρατος ὀφθαλμοις, ὐ τεχνη περιληπτος. τυτον μονον ἀρνεισθαι κελευομενος, ὐ πεισθησομαι, τεθνηξομαι δε μαλλον, ἱνα μη ψευςης και ἀχαριςος ἀποδειχθω. Θεος ὁ καθ' ἡμας ὐκ ἐχει συςασιν ἐν χρονῳ, μονος ἀναρχος ὡν, και αὐτος ὑπαρχων των ὁλων ἀρχη. πνευμα ὁ Θεος, ὐ διηκον δια της ὑλης, πνευματων δε ὑλικων και των ἐν αὐτη σχηματων κατασκευαςης, ἀορατος τε και ἀναφης, αἰσθητων και ἀορατων αὐτος γεγονως πατηρ. τυτον δια της ποιησεως αὐτυ ἰσμεν, και της δυναμεως αὐτυ το ἀορατον τοις ποιημασι καταλαμβανομεθα. δημιυργιαν την ὑπ' αὐτυ γεγενημενην χαριν ἡμων προσκυνειν ὐ θελω. γεγονεν ἡλιος και σεληνη δι' ἡμας, εἰτα πως τυς ἐμυς ὑπηρετας προσκυνησω; πως δε ξυλα και λιθυς θευς ἀποφανυμαι; πνευμα γαρ το δια της ὑλης διηκον, ἐλαττον ὑπαρχει τυ θειοτερυ πνευματος· ὁπερ δε ψυχη παρωμοιωμενον ὐ τιμητεον ἐπισης τῳ τελειῳ Θεῳ. ἀλλ' ὐδε τον ἀνωνομαςον Θεον δωροδοκη-

s rejecta ejus similium arroganti linguæ insania, ad
quod vere bonum est inquirendum sese convertat?
iare non vos abripiant philosophorum, qui philo-
ɔhi non sunt, solemnes conventus: qui secum ipsi
gnant, & ut quæque res in mentem venerit, ita
n quisque effutiunt. Multæ autem etiam apud eos
ensiones: odit enim alter alterum: æmulis inter se
inionibus certant, præstantiora loca ob arrogan-
m eligunt. Oportebat autem, ut nec imperia an-
ipatis officiis colerent, nec principibus assentaren-
:, sed exspectarent, dum magni ad eos veniant.

4. Quid est igitur, o Græci, cur tanquam in pu-
atu aliorum instituta incitare in nos velitis! Ac si
nnullorum institutis uti nolo, cur tanquam scele-
ssimus odio habeor? Jubet Rex tributa pendere?
ratus sum solvere. Servire & ministrare Dominus?
rvitutem agnosco. Homo enim, ut hominem de-
t, colendus est: solus autem Deus metuendus,
i nec oculis humanis cerni potest, nec arte com-
ehendi. Hunc negare si jubear, hac tantum in re
n parebo, moriarque potius, ne mendax & ingra-
s arguar. Deus noster non esse cœpit in tempore,
m solus sine principio, ipse omnium sit principium.
iritus Deus, non tamen materiam permeans spiri-
s, sed materialium spirituum & figurarum, quæ in
iteria sunt, opifex: & visu & tactu indeprehensus,
ippe cum ipse sensibilium & invisibilium exstiterit
rens. Hunc ex his quæ creavit cognoscimus, &
tentiam invisibilem ex operibus apprehendimus.
ous ab eo nostra causa conditum adorare nolo. Sol
luna propter nos creata sunt: quomodo ergo mi-
tros meos adorem! Quomodo ligna & lapides pro-
ntiem deos? Est enim Spiritu diviniore inferior
: spiritus, qui materiam pervadit: qui quidem cum
imæ assimilatus sit, non eodem ac perfectus Deus
nore colendus est. Neque etiam illum non enar-

χητεον. ὁ γαρ παντων ἀνενδεης, ἐ διαβλητεος ὑφ' ἡμων ὡς ἐνδεης. φανερωτερον δε ἐκθησομαι τα ἡμετερα.

Θεος ἠν ἐν ἀρχῃ, την δε ἀρχην λογȣ δυναμιν παρειληφαμεν. ὁ γαρ δεσποτης των ὁλων αὐτος ὑπαρχων τȣ παντος ἡ ὑποςασις, κατα μεν την μηδεπω γεγενημενην ποιησιν μονος ἠν. καθο δε πασα δυναμις, ὁρατων τε και ἀορατων αὐτος ὑποςασις ἠν, συν αὐτῳ τα παντα (συν αὐτῳ γαρ) δια λογικης δυναμεως, αὐτος και ὁ λογος ὁς ἠν ἐν αὐτῳ ὑπεςησε. θεληματι δε της ἁπλοτητος αὐτȣ προπηδα λογος· ὁ δε λογος ἐ κατα κενȣ χωρησας, ἐργον πρωτοτοκον τȣ πατρος γινεται. τȣτον ἰσμεν τȣ κοσμȣ την ἀρχην. γεγονε δε κατα μερισμον, ἐ κατα ἀποκοπην. το γαρ ἀποτμηθεν τȣ πρωτȣ κεχωριςαι· το δε μερισθεν οἰκονομιας την αἱρεσιν προσλαβον ἐκ ἐνδεα τον ὁθεν εἰληπται πεποιηκεν· ὡσπερ γαρ ἀπο μιας δαδος αναπτεται μεν πυρα πολλα, της δε πρωτης δαδος δια την ἐξαψιν των πολλων δαδων ἐκ ἐλαττȣται το φως· ἐτω και ὁ λογος προελθων ἐκ της τȣ πατρος δυναμεως, ἐκ ἀλογον πεποιηκε τον γεγεννηκοτα. και γαρ αὐτος ἐγω λαλω, και ὑμεις ἀκȣετε, και ἐ δηπȣ δια της μεταβασεως τȣ λογȣ κενος ὁ προσομιλων λογȣ γινομαι· προβαλλομενος δε την ἐμαυτȣ φωνην, διακοσμειν την ἐν ὑμιν ἀκοσμητον ὑλην προηρημαι. και καθαπερ ὁ λογος ἐν ἀρχῃ γεννηθεις, ἀντεγεννησε την καθ' ἡμας ποιησιν, αὐτος ἑαυτῳ την ὑλην δημιȣργησας· ἐτω κἀγω την τȣ λογȣ μιμησιν ἀναγεννηθεις, και την τȣ ἀληθȣς καταληψιν πεποιημενος, μεταρυθμιζω της συγγενȣς ὑλης την συγχυσιν. ἐτε γαρ ἀναρχος ἡ ὑλη καθαπερ ὁ Θεος, ἐδε δια το ἀναρχον και αὐτη ἰσοδυναμος τῳ Θεῳ· γεννητη δε και ἐκ ὑπο τȣ ἀλλȣ γεγονυια, μονου δε ὑπο τȣ παντων δημιȣργου προβεβλημενη.

Και

rabilem Deum munerari debemus. Nam qui nullius rei indigus eſt, is ut indigere exiſtimetur minime a nobis committendum eſt. Apertius autem noſtra exponam.

5. Deus erat in principio: principium autem Verbi potentiam eſſe accepimus. Univerſorum enim dominus; quatenus quidem mundus nondum erat creatus, ſolus erat; quatenus autem ipſe potentia omnis, & eorum quæ videntur & non videntur hypoſtaſis ſive ſuſtentatio erat; omnia cum eo per rationalem potentiam ſuſtentabat ipſum etiam illud Verbum, quod erat in eo. Voluntate autem ſimplicitatis ejus proſilit Verbum: Verbum autem, non in vacuum progreſſum, fit opus primogenitum Patris. Hoc ſcimus eſſe mundi principium. Natum eſt autem per communicationem, non per abſciſſionem. Nam quod abſciſſum eſt, a primo ſeparatur. Quod autem per communicationem progreditur voluntariam adminiſtrationem ſuſcipiens, id eum non imminuit ex quo deſumtum eſt. Quemadmodum enim ex una face multi ignes accenduntur, nec tamen primæ facis, ob plures accenſas faces, lux imminuitur: ſic Verbum ex Patris potentia prodiens, genitorem Verbi expertem non fecit. Nam & ego loquor & vos auditis: nec propter tranſmiſſionem ſermonis ego qui alloquor ſermone vacuus fio; ſed vocem meam proferens materiam in vobis inornatam ornare inſtituo. Et quemadmodum Verbum in principio genitum, viciſſim mundum noſtrum genuit, cum ipſum ſibi materiam produxiſſet; ſic ego quoque ad imitationem Verbi regeneratus, & veritatis illuſtratus cognitione, materiæ mihi cognatæ confuſionem emendo. Non enim caret initio materia, quemadmodum Deus: nec Deo, ut principii expers, parem habet poteſtatem; verum creata eſt, nec ab alio facta, ſed a ſolo univerſorum opifice producta.

Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων ἀνάστασιν ἔσεσθαι πεπιστεύκαμεν, μετὰ τὴν τῶν ὅλων συντέλειαν, οὐχ ὡς οἱ Στωϊκοὶ δογματίζουσι κατά τινας κύκλων περιόδους, γινομένων ἀεὶ καὶ ἀπογινομένων τῶν αὐτῶν, οὐκ ἐπί τι χρήσιμον· ἅπαξ δὲ, τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων πεπερασμένων, καὶ εἰς τὸ παντελὲς, διὰ μόνων τῶν ἀνθρώπων τὴν σύστασιν εἶσεσθαι, χάριν κρίσεως. δικάζουσι δὲ ἡμῖν, οὐ Μίνως, οὐδὲ Ῥαδάμανθυς, ὧν πρὸ τῆς τελευτῆς οὐδεμία τῶν ψυχῶν, ὡς μυθολογοῦσιν, ἐκρίνετο· δοκιμαστὴς δὲ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Θεὸς γίνεται. κἂν γὰρ πάνυ φληνάφους καὶ σπερμολόγους ἡμᾶς νομίζητε, μέλον οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ἐπεὶ τούτῳ λόγῳ πεπιστεύκαμεν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ὢν πρὶν ἢ γενέσθαι τίς ἤμην οὐκ ἐγίνωσκον, μόνον δὲ ἐν ὑποστάσει τῆς σαρκικῆς ὕλης ὑπῆρχον· γεγονὼς δὲ ὁ μὴ πάλαι, διὰ τῆς γενέσεως τὸ εἶναι πεπίστευκα· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γενόμενος, καὶ διὰ θανάτου μηκέτι ὢν, αὖθίς τε μηκέθ' ὁρώμενος, ἔσομαι πάλιν, ὥσπερ μὴ πάλαι γεγονὼς εἶτα γεννηθείς. κἂν πῦρ ἐξαφανίσῃ μου τὸ σαρκίον, ἐξατμισθεῖσαν τὴν ὕλην ὁ κόσμος κεχώρηκεν· κἂν ἐν ποταμοῖς, κἂν ἐν θαλάσσαις ἐκδαπανηθῶ, κἂν ὑπὸ θηρίων διασπασθῶ, ταμείοις ἐναπόκειμαι πλουσίου δεσπότου. καὶ ὁ μὲν πτωχὸς καὶ ἄθεος οὐκ οἶδε τὰ ἀποκείμενα· Θεὸς δὲ ὁ βασιλεύων, ὅτε βούλεται, τὴν ὁρατὴν αὐτῷ μόνῳ ὑπόστασιν ἀποκαταστήσει πρὸς τὸ ἀρχαῖον.

Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος, πνεῦμα γεγονὼς ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ λόγος ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν πατρὸς μίμησιν, εἰκόνα τῆς ἀθανασίας τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν· ἵνα ὥσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ Θεῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον Θεοῦ μοίρας ἄνθρωπος μεταλαβὼν, ἔχῃ καὶ τὸ ἀθάνατον. ὁ μὲν οὖν λόγος πρὸ τῆς τῶν ἀνδρῶν κατασκευῆς ἀγγέλων δημιουργὸς γίνεται. τὸ δὲ ἑκάτερον τῆς ποιήσεως εἶδος, αὐτεξούσιον γέγονε, τἀγαθοῦ φύσιν μὴ ἔχον· ὃ πλὴν μόνον παρὰ τῷ Θεῷ, τῇ δὲ ἐλευθερίᾳ τῆς προαιρέσεως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτελειούμενον·

6. Propterea etiam corporum resurrectionem futuram credimus, cum omnia fuerint absoluta: non, ut Stoici decernunt, secundum quosdam orbium circuitus iisdem semper nascentibus & pereuntibus, nullam ob rem utilem; sed semel, sæculis nostris absolutis, & in perpetuum, propter hominum solorum constitutionem, judicii causa. Judicium autem de nobis nec Minos nec Rhadamanthus faciunt, quorum ante mortem nulla prorsus, ut fabulantur, anima judicabatur; sed arbiter est ipse creator Deus. Etiamsi enim vobis omnino nugatores & blaterones videamur, parvi pendimus; cum hac ratione adducti crediderimus: quemadmodum enim cum non essem antequam nascerer, ignorabam qui essem ac tantum in substantia carneæ materiæ existebam; genitus autem qui olim non eram, ex generatione consequutus sum, ut me existere non dubitem; eodem modo genitus ac per mortem esse ac videri desinens, denuo existam: quemadmodum olim cum non essem, postea genitus sum. Etiamsi mea caro igne evanescat; diffusam instar vaporis materiam mundus excepit. Etiamsi in fluminibus, etiamsi in mari absumar, etiamsi a feris dilanier; thesauris recondor divitis Domini. Ac inopem quidem & atheum latent quæ recondita sunt: regnator autem Deus conspicuam sibi soli substantiam, ubi volet, in pristinum statum revocabit.

7. Verbum enim illud cæleste, Spiritus a Patre genitus, & Verbum ex Rationali Potentia, ad imitationem Patris, a quo genitum est, imaginem immortalitatis hominem fecit; ut quemadmodum immortalitas est apud Deum, sic homo, Dei portionis particeps factus, immortalitatem etiam habeat. Verbum quidem ante homines creatos Angelorum fit opifex. Utraque autem opificii species libera creata est, non habens naturam boni; id enim soli Deo inest, ab hominibus autem libera animi inductione perficitur;

ὅπως ὁ μὲν φαῦλος δικαίως κολάζηται δι' αὐτὸν γεγονὼς μοχθηρὸς. ὁ δὲ δίκαιος χάριν τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀξίως ἐπαινῆται, κατὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ Θεοῦ μὴ παραβὰς τὸ βούλημα. καὶ τὰ μὲν περὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἡ δὲ τοῦ λόγου δύναμις ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ προγνωστικὸν τὸ μέλλον ἀποβαίνειν, οὐ καθ' εἱμαρμένην, τῇ δὲ τῶν αἱρουμένων αὐτεξουσίων γνώμῃ, τῶν μελλόντων προὔλεγε τὰς ἀποβάσεις· καὶ τῆς μὲν πονηρίας κωλυτὴς ἐγίνετο δι' ἀπαγορεύσεων, τῶν δὲ μενόντων ἀγαθῶν ἐγκωμιαστής. καὶ ἐπειδή τινι φρονιμωτέρῳ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον συνεξηκολούθησαν, καὶ Θεὸν ἀνέδειξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν ἐπανιστάμενον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ τοῦ λόγου δύναμις, τόν τε ἄρξαντα τῆς ἀπονοίας, καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τούτῳ, τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρῃτήσατο. καὶ ὁ μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ γεγονὼς, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου θνητὸς γίνεται· διὰ δὲ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἄγνοιαν ὁ πρωτόγονος δαίμων ἀποδείκνυται, καὶ οἱ μιμησάμενοι τούτου τὰ φαντάσματα δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι, καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ παρεδόθησαν.

Ὑπόθεσις δὲ αὐτοῖς τῆς ἀποστασίας, οἱ ἄνθρωποι γίνονται. διάγραμμα γὰρ αὐτοῖς ἀστροθεσίας ἀναδείξαντες, ὥσπερ οἱ τοῖς κύβοις παίζοντες, τὴν εἱμαρμένην εἰσηγήσαντο λίαν ἄδικον. ὅ, τε γὰρ κρίνων καὶ ὁ κρινόμενος καθ' εἱμαρμένην εἰσὶ γεγονότες, καὶ οἱ φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πενόμενοι, τῆς αὐτῆς εἱμαρμένης ὑπάρχουσιν ἀπογεννήματα· πᾶσά τε γένεσις ὥσπερ ἐν θεάτρῳ, τερπωλὴν παρέσχε τούτοις, παρ' οἷς, ὥς φησιν Ὅμηρος.

Ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν, οἱ γὰρ τοὺς μονομαχοῦντας βλέποντες, καὶ θάτερος θατέρῳ σπουδάζων, καὶ ὁ γαμῶν καὶ παιδοφθορῶν, καὶ μοιχεύων, γελῶν τε καὶ ὀργιζόμενος, φεύγων τε καὶ τιτρωσκόμενος, πῶς οὐχὶ θνητὸς εἶναι νομισθήσεται; δι' ὧν περ γὰρ ἑαυτοὺς ὁποῖοί τινες πεφύκασι, τοῖς ἀνθρώποις πε-

ut malus merito puniatur per se improbus factus: justus autem ob recte facta jure laudetur, ut qui libero utens arbitrio voluntatem Dei transgressus non sit. Atque ita quidem se habent quæ Angelos & homines spectant. Verbi autem potentia, cum in se prævideret quid esset, non illud quidem fato sed libera eligentium voluntate, eventurum, futurarum rerum eventus prædicebat, ac nequitiam interdictis prohibebat, eos autem laudabat qui boni permanerent. Postquam autem homines unum aliquem præter cæteros, propterea quod primogenitus erat, callidiorem affectati sunt, ac eum etsi legi Dei obluctabatur, pro Deo habuere, tum Verbi potentia & incæptorem profligatæ temeritatis, & ejus sectatores a sua consuetudine exclusit. Atque is quidem, qui ad imaginem Dei factus erat, discedente ab eo potentiore Spiritu, fit mortalis; ille autem primogenitus propter transgressionem & ignorationem dæmon esse incœpit, & qui inania illius visa fuerant imitati, dæmonum exercitus evaserunt, ac propter arbitrii libertatem suæ stultitiæ traditi sunt.

8. Materia autem defectionis homines illis fuerunt. Nam cum eis tabulam positionis siderum ostendissent, velut qui tesseris ludunt; fatum induxerunt, rem valde injustam. Nam qui judicat & qui judicatur, tales secundum fatum facti sunt; & qui occidunt & qui occiduntur, divites & pauperes, cjusdem sunt fati effectus: ac tota illis genitura, tamquam in theatro, oblectamentum præbet, apud quos ut ait Homerus,

Inextinctus risus exortus est beatis diis.

Nam qui singulare certamen spectant & alter alteri certantium favent: qui nubit & pueros stuprat & mœchatur, qui ridet & irascitur, qui fugit & vulneratur, quomodo mortalis non existimetur? Per quæ enim se ipsi hominibus quales essent aperuerunt, per

περιφερομενοι, δια τυτων τυς ἀκυοντας ἐπι τα ὁμοια προετρεψαντο· και μη τι γε οἱ δαιμονες αὐτοι μετα τυ ἡγεμονος αὐτων Διος ὑπο την εἱμαρμενην πεπτωκασι, τοις αὐτοις παθεσιν, ὡσπερ και οἱ ἀνθρωποι, κρατηθεντες; και ἀλλως δε πως τιμητεον τυτυς παρ᾽ οἱς δογματων ἐναντιοτης ἐςι πολλη; Ρεαν μεν γαρ, ἡν οἱ ἀπο των Φρυγιων ὀρων Κυβελην, φασιν ἀποτμητεις αἰδοιων νενομοθετηκεναι δια τον ἐρωμενον ταυτης Αττιν. Αφροδιτη δε γαμυ πλοκαις ἡδεται, μαγος ἐςιν Αρτεμις, θεραπευει ὁ Απολλων. και μετα την Γοργυς καρατομιαν, της Ποσειδωνος ἐρωμενης, ἀφ᾽ ἡς Πηγασος ὁ ἱππος, και ὁ Χρυσαωρ ἀνεθορε, τας ςαγονας των αἱματων ἡ Αθηνα και Ασκληπιος διενειμαντο· και ὁ μεν ἀπ᾽ αὐτων ἐσωζεν· ἡ δε ἀπο των ὁμοιων λυθρων ἀνθρωποκτονος και πολεμοποιος ἐγινετο. ταυτην μοι δοκυσιν Αθηναιοι μη βυληθεντες διαβαλλειν, και τον ἀπο της Ηφαιςυ μιξεως γινομενον τη γη προσαπτειν, ἱνα μη νομιζηται καθαπερ ἡ Αταλαντη δια τον Μελεαγρον, ὑτω και ἡ Αθηνα δια τον Ηφαιςον της ἀνδρειας ἐςερηθαι. ὁ γαρ ἀμφιγυηεις, ὡς εἰκος, ὁ πορπας και γναμπτας ἑλικας δημιυργων, τοις κοσμιοις ἠπατησε την ἀμητορα παιδα και ὀρφανην. Ποσειδων ναυτιλλεται, πολεμοις Αρης ἡδεται, κιθαριςης ἐςιν ὁ Απολλων, Θηβαιοις Διονυσος τυραννει, Κρονος τυραννοκτονει. Ζευς και θυγατρι συγγινεται, και ἡ θυγατηρ ἀπ᾽ αὐτυ κυει. μαρτυρησει μοι νυν Ελευσις, και Δρακων ὁ μυςικος, και Ορφευς ὁ

Θυρας δ᾽ ἐπιθεσθε βεβηλοις.

λεγων. Αἰδωνευς ἁρπαζει την Κορην, και αἱ πραξεις αὐτυ γεγονασι μυςηρια. κλαιει Δημητηρ την θυγατερα, και τινες ἀπατωνται δια τυς Αθηναιυς. ἐν τῳ τεμενει του Λητοιδυ καλειται τις Ομφαλος· ὁ δε Ομφαλος, ταφος ἐςιν Διονυσυ. ἐπαινω σε νυν, ὠ Δαφνη, την ἀκρασιαν τυ Απολλωνος νικησασα, ἠλεγξας αὐτυ την μαντικην, ὁτι μη προγνυς τα περι σε, της αὐτυ τεχνης ὐκ ὠνατο. λεγετω μοι νυν ὁ ἑκατηβολος, πως Υακινθον διεχρησατο

Ζε-

ta audientes ad similia facinora hortati sunt. Atque an non ipsi dæmones cum duce illorum Jove sub fatum cecidere, iisdem, ac homines, cupiditatibus superati? Præterea quomodo colendi apud quos plurima opinionum dissensio? Nam Rheam, quam Cybelem vocant Phrygiorum montium incolæ, pudendorum exsectiones aiunt propter Atyn, quem amabat, lege sancivisse. Venus conjugii complexibus delectatur: magus est Diana, medicus Apollo. Et post abscissum Gorgonis Neptuni amicæ caput, unde Pegasus equus & Chrysaor prosiluerunt, sanguinis guttas Minerva & Æsculapius partiti sunt: atque ex iis quidem iste salutem afferebat, illa autem ex simili cruore homicida & bellorum auctor exstitit. Videntur mihi Athenienses, cum de ejus fama detrahere nollent, filium ex Vulcani consuetudine genitum etiam terræ attribuisse; ne, ut Atalante a Meleagro, ita Minervæ a Vulcano virilitas erepta videretur. Hic enim utrimque claudus, fibularum & flexarum inaurium opifex his, ut verisimile est, puellarum ornamentis orbatam matre & pupillam infantem decepit. Neptunus navigat: Mars delectatur bellis: citharœdus est Apollo: Tyrannus Thebarum Bacchus, Saturnus tyrannicida. Jupiter cum filia miscetur, & ex eo filià concipit. Testes mihi nunc erunt Eleusis & Draco mysticus & Orpheus qui dicit

Portas obserate profanis.

Pluto rapit Proserpinam, ejusque facinora fiunt mysteria: Ceres filiam luget, & quidam per Athenienses decipiuntur. In templo Apollinis est locus qui Omphalus dicitur: Bacchi autem sepulcrum Omphalus. Laudo te nunc, o Daphne, quæ victa Apollinis intemperantia illius divinationem conviceris; quippe cum nihil sua illum ars juverit, ut res tuas prænosceret. Dicat nunc mihi jaculator Apollo, quo-

Ζεφυρος; Ζεφυρος αὐτον νενικηκε· και τυ τραγῳδοποι-
λεγοντος,

Αὖρα θεων ὀχημα τιμιωτατον,
ὑπο βραχειας αὔρας νικηθεις, ἀπωλεσε τον ἐρωμενον.

Τοιυτοι τινες εἰσιν οἱ δαιμονες· ὑτοι οἱ την εἱμαρμενην ὥρισαν· ςοιχειωσις δε αὐτοις ἡ ζωωσις ἠν. τα γαρ ἐπι της γης ἑρπετα, και τα ἐν τοις ὑδασι νηκτα, και τα ἐπι τοις ὀρεσι τετραποδα, μεθ' ὧν ἐποιυντο την διαιταν, ἐκβλητοι της ἐν ὑρανῳ διαιτης γεγενημενοι, ταυτα της ἐπυρανιυ τιμης ἠξιωσαν, ἱνα τε νομιθωσιν αὐτοι διατριβειν ἐν ὑρανῳ, και την ἀλογον ἐπι γης πολιτειαν εὐλογον δια της ἀςροθετιας ἀποδειξωσιν. ὡςε ὁ θυμικος, και ὁ ἐπιμοχθος, και ὁ ἐγκρατευομενος, και ὁ ἀκρατης, και ὁ πτωχευων, ἀπ' αὐτων ἐςι των νομοθετησαντων την γενεσιν. ἡ γαρ τυ ζωδιακυ κυκλυ γραφη, θεων ἐςι ποιημα. και το ἐπικρατησαν, ὡς φασιν, ἑνος αὐτων φως, τυς πλειονας παραβραβευει. και ὁ νικωμενος εἰςαυθις, νυν ἐπικρατειν εἰωθεν. εὐαρεςυσι δε αὐτοις οἱ ἑπτα πλανηται, ὥσπερ οἱ ἐν τοις πεσσοις ἀθυροντες. ἡμεις δε και εἱμαρμενης ἐσμεν ἀνωτεροι, και ἀντι πλανητων δαιμονων, ἑνα τον ἀπλανη δεσποτην μεμαθηκαμεν, και ὑ καθ' εἱμαρμενην ἀγομενοι, τυς ταυτης νομοθετας παρῃτημεθα. λεγε μοι προς τυ Θευ, Τριπτολεμος ἐσπειρε τυς πυρυς, και μετα το πενθος εὐεργεται τυς Ἀθηναιυς; δια τι δε ἡ Δημητηρ της θυγατρος μη ἀπολωλυιας των ἀνθρωπων εὐεργετις ὑκ ἐγειετο; κυων ὁ της Ηριγονης ἐν ὑρανῳ δεικνυται, και σκορπιος ὁ της Ἀρτεμιδος βοηθος, και Χειρων ὁ Κενταυρος, ἡ ἡμιτομος Ἀργω, και ἡ Καλλιςυς ἀρκτος. εἰτα πως πριν τυτυς περι τας προειρημενας πραξεις γενεσθαι, ἀκοσμητος ἠν ὁ ὑρανος; τινι δε ὑ γελοιον εἰναι δοξει, το κατα μεν τινας δια την Σικελιαν ἀςροθετυμενον Δελτωτον, κατ' ἐνιυς δε της τυ Διος προσωνυμιας πρωτοτυπον ςοιχειον; δια τι γαρ ὑχι και ἡ Σαρδω και ἡ Κυπρος, ἐν ὑρανῳ τετιμηνται; τινος δε ἑνεκεν ὑχι και των τυ Διος ἀδελφων, οἱ διενειμαντο τας βασιλειας, γραμματων σχηματυργια κατεςηριχθησαν, πως τε ὁ πε-

quomodo Hyacinthum Zephyrus occiderit. Zephyrus eum vicit; & cum tragicus poeta dicat,

Aura deum curſus prætioſior,

ipſe ab exigua victus aura perdidit amaſium.

9. Tales ſunt dæmones: hi ſunt qui fatum definierunt. Elementum autem illis fuit animalium in cælo collocatio. Nam animalia, quibuſcum cælo ejecti degebant, ſive in terris repentia, ſive in aquis natantia, ſive in montibus quadrupedes, cæleſti honore dignati ſunt, ut ipſi in cælo verſari exiſtimarentur, & vitam in terris a ratione alienam, rationi conſentaneam eſſe per ſiderum poſitionem perſuaderent. Quapropter iracundus & patiens, & temperans & intemperans & pauper ab iiſdem genituræ legislatoribus tales exſtitere. Nam Zodiaci circuli deſcriptio deorum eſt opus. Quod ſi lux eorum unius dominetur (ita enim ipſi loquuntur) cæteris honorem præripit: & qui nunc vincitur, rurſus vincere ſolet. Delectantur autem ſeptem planetis, velut qui teſſeris ludunt. Nos autem & fato ſuperiores ſumus, & pro errantibus dæmonibus unum Dominum non errantem didicimus; & cum fato non regamur, ejus legislatores rejicimus. Dic, age, per Deum, fruges ſevit Neoptolemus, & poſt luctum beneficium in Athenienſes contulit? Sed cur Ceres, antequam filiam amitteret, bene de hominibus non merebatur? Canis Erigones in cælo monſtratur, & Scorpius Dianæ auxiliator, & Chiron Centaurus, & Argo dimidiata & Calliſtus urſa. Quomodo igitur antequam iſti prædicta facinora ederent, inornatum erat cœlum? Quis autem non rideat Deltotum illud propter Siciliam, ut nonnullis placet, vel, ut aliis, propter primam Jovis appellationis litteram, inter aſtra conſecratum? Cur enim non Sardiniæ quoque & Cypro cœlum conceſſum? Aut quam ob cauſam Jovis fratrum, qui regna partiti ſunt, non ipſæ etiam

lit-

[illegible] της βασιλειας ἐκβλητος γενομεν
[illegible] καθισαται; πως τε βασιλε
[illegible] ἐιναι; καταβαλλετε τοιγαρυν
[illegible] τε μισειν ἡμας ἀδικως, παρανομ
[illegible]

[illegible] ἀνθρωποις μεμυθολογηται· μετ
[illegible] ὑμιν και οἱ θεοι. δενδρον ἡ Ρεα γι
[illegible] ὁ Ζευς δια την Φερσεφασσαν. αἰγει
[illegible] ἀδελφαι, και ἡ Λητω ζωον ἐυτελες,
[illegible] ὁ νυν κεκληται. Θεος ἐιπε μοι κυκ
[illegible] ἀετυ μορφην ἀναλαμβανει, και δι' οἱ
[illegible] της τη παιδεραστια σεμνυνεται; τι
[illegible] προληπτας, και ὀργιζομενυς ἀν μη λαβ
[illegible] ἐτοι την εἱμαρμενην· τυς πλανητας πρ
[illegible]. τις ἐστιν ὁ Βερενικης πλοκαμος; πυ
[illegible] πριν την προειρημενην ἀποθανειν; πως
[illegible] Αντινοος, μειρακιον ἐν τη σεληνη ὡραιον κα
[illegible] τις ὁ ἀναβιβασας ἀυτον; ἐι μη τι και τυτ
[illegible] της βασιλειας, μισθυ δι' ἐπιορκιας τις, τυς θευς
[illegible], ἐις τον ὐρανον ἀνεληλυθεναι φησας, πεπισ
[illegible] τον ὁμοιον θεολογησας τιμης και δωρεας ἠξι
[illegible] μοι τον Θεον σεσυληκατε; τι δε ἀυτυ την πο
[illegible]ζετε; θυεις προβατον, το δ' ἀυτο προσκυνε
[illegible] ἐστιν ἐν ὐρανῳ, και την ἐικονα σφαττεις ἀυτυ. ζ
[illegible] ὁ ἐνγονασι ἐκθλιβει. και τον ἀνθρωποποιον Π
[illegible] καταφαγων ἀετος τετιμηται. καλος ὁ κυκνος,
[illegible]χος ἠν. καλοι δε και οἱ ἑτερημεροι Διοσκυροι των Λ
[illegible]ιδων οἱ ἁρπασαι. κρειττων ἡ Ελενη, τον μεν κ
[illegible]θον Μενελαον καταλιπυσα, τῳ δε μιτρηφορῳ
[illegible]λυχρυσῳ Παριδι κατακολυθυσα. δικαιος και σωφρ
[illegible] την ἐκπορνευσασαν ἐις Ηλυσια πεδια μετατεθεικ
[illegible] ὐδε ἡ Τυνδαρις ἀπηθανατισαι· και σοφως ὁ ΕΥ
[illegible]δης ὑπο Ορεσυ της προειρημενης γυναικος την ἀναιρε
[illegible]εισηγαγε.

Πως

litterarum figuræ inter aſtra ſunt relatæ? Quomodo vinctus Saturnus & regno ejectus fati moderator conſtituitur? Aut quomodo regna donat qui non jam regnat? Projicite igitur has nugas, nec injuſto in nos odio fas & jura violate.

10. Narratur fabuloſa hominum transformatio: transformantur apud vos & dii. Rhea fit arbor: Juppiter draco propter Proſerpinam: populi Phaetontis ſorores: Latona vile animal, propter quam Ortygia vocata quæ nunc Delus eſt. Deus dic, age, fit olor, & aquilæ formam capit, & dum Ganymedem a poculis habet, de turpi puerorum amore gloriatur? Quid attinet deos colere munerum aucupes, ac niſi acceperint, iraſcentes? Habeant illi fatum: ego ſtellas errantes adorare nolo. Quis eſt ille Berenices capillus? Aut ubi ſtellæ ejus antequam ipſa moreretur? Quomodo mortuus Antinous, formoſus in luna adoleſcens conſecratus? Aut quis illum eo evexit? Niſi forte (quemadmodum fidem invenit ſi quis Reges mercede conductus in cœlum aſcendiſſe non ſine perjurio ac deorum irriſione affirmet) ita etiam hunc aliquis in deos ſimili ratione referens, præmiis & muneribus ornatus eſt. Cur in Deum eſtis ſacrilegi? Cur ejuſdem opus dedecoratis? Mactas ovem, & eandem adoras: taurus eſt in cœlo & ejus imaginem trucidas. Is quem vocant Engonaſin premit animal noxium: honore afficitur aquila opificem hominis Prometheum peredens. Præclarus ſane Cycnus, quoniam adulter erat. Egregii illi alternis diebus viventes filii Jovis, filiarum Leucippi raptores. Præſtantior his Helena, quæ relicto flavicomo Menelao mitrigerum & abundantem auro Paridem ſequuta eſt? Æquus etiam exſtitit Sophron, qui hanc meretricem in campos Elyſios tranſtulit. Sed neque Tyndaris immortalitate donata eſt; ac ſapienter Euripides eam ab Oreſte occiſam tradit.

Πῶς ἂν γενεσιν την καθ' εἱμαρμενην ἀποδεξομαι μανικας αὐτης τȣς οἰκονομȣς θεωρων; βασιλευειν ȣ θελω. πλȣτειν ȣ βȣλομαι, την ςρατηγιαν παρῄτημαι, πορνειαν μεμισηκα. ναυτιλλεσθαι δια την ἀπληςιαν ȣκ ἐπιτηδευω, στεφανȣς ἐχειν ȣκ ἀγωνιζομαι, δοξομανιας ἀπηλλαγμαι, θανατȣ καταφρονω, νοσȣ παντοδαπης ανωτερος γινομαι, λυπη μȣ την ψυχην ȣκ ἀναλισκει. δȣλος ἐαν ὠ, δȣλειαν ὑπομενω· κἀν ἐλευθερος ὑπαρχω, την ἐυγενειαν ȣ σεμνυνομαι· τον ἡλιον ὁρω παντων τον αὐτον, ἑνα δε κατα παντων τον θανατον δἰ ἡδονης και ἐλαττωματος: ὁ πλȣτων σπειρει, και ὁ πενης της αὐτης σπορας μεταλαμβανει· τελευτωσιν οἱ πλȣσιωτατοι, και οἱ μεταιτȣντες την αὐτην ἐχȣσι τȣ βιȣ περιγραφην. πλειονων χρηζȣσιν οἱ πλȣτȣντες, και δἰ ἀξιοπιςιας μετα της δοξης γινονται. πενης δε και ὁ μετριωτατος, των καθ' ἑαυτον ἐφιεμενος ἐυμαρεςερον περιγινεται. τι μοι καθ' εἱμαρμενην ἀγρυπνεις δια φιλαργυριαν, τι δε μοι καθ' εἱμαρμενην πολλακις ὀριγομενος, πολλακις ἀποθνησκεις; αποθνησκε τῳ κοσμῳ, παραιτȣμενος την ἐν αὐτῳ μανιαν. ζηθι τῳ Θεῳ, δια της ἑαυτȣ καταληψεως την παλαιαν γενεσιν παραιτȣμενος. ȣκ ἐγενομεθα προς το ἀποθνησκειν, ἀποθνησκομεν δε δἰ ἑαυτȣς. ἀπωλεσεν ἡμας το αὐτεξȣσιον, δȣλοι γεγοναμεν οἱ ἐλευθεροι, δια την ἁμαρτιαν ἐπραθημεν. ȣδεν φαυλον ὑπο τȣ Θεȣ πεποιηται, την πονηριαν ἡμεις ἀνεδειξαμεν· οἱ δε ἀναδειξαντες, δυνατοι παλιν παραιτησασθαι.

Δυο πνευματων διαφορας ἰσμεν ἡμεις, ὡν το μεν καλειται ψυχη· το δε, μειζον μεν της ψυχης, Θεου δε εἰκων και ὁμοιωσις. ἑκατερα δε παρα τοις ἀνθρωποις τοις πρωτοις ὑπηρχεν, ἱνα το μεν τι ὠσιν ὑλικοι, το δε ἀνωτεροι της ὑλης. ἐχει δε ȣτω· πασαν ἐςιν ἰδειν τȣ κοσμȣ την κατασκευην, συμπασαν τε την ποιησιν, γεγονυιαν ἐξ ὑλης, και την ὑλην δε αὐτην, ὑπο τȣ Θεȣ προβεβλημενην, ἱνα το μεν τι αὐτης ἀποραν και ἀσχηματιςον νοηται προ τȣ διακρισιν λαβειν· το δε κεκοσμημενον και ἐυτακτον, μετα την ἐν αὐτη διαιρεσιν. ἐςιν ȣν ἐν αὐτη ὁ

ȣρα-

11. Quomodo igitur illam ex fato genituram probem, cum tales ejus moderatores videam? Regnare nolo: ditescere non libet: præturam recuso, scortationem odi: navigare ob insatiabilem avaritiam non cupio: de coronis consequendis non dimico: liber sum ab insana gloriæ cupiditate: mortem contemno: quovis morbi genere superior sum: mœror animum non peredit. Si servus sum, servitutem sustineo: si liber, ingenuitatem non ostento. Solem video omnium eundem, unam omnium mortem, sive in voluptate vivas, sive inopia labores. Dives seminat, & pauper eadem semente perfruitur. Moriuntur ditissimi: eundem vitæ exitum habent mendici. Pluribus rebus indigent divites, quamvis fides illis & honos habeatur. Pauper autem & moderatissimus quisque id quod sibi satis est desiderans, facilius consequitur. Quid est quod ex fato præ avaritia vigilas? Cur ex fato sæpe appetens, sæpe moreris? Mundo morere ejus insaniam rejiciens: vive Deo, per ipsius cognitionem, veterem generationem repudians. Non facti sumus ut moreremur, sed nostra culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas: servi facti sumus, qui liberi eramus: per peccatum venditi sumus. Nihil mali factum est a Deo: nos ipsi improbitatem produximus. Eam vero qui produxerunt, denuo repudiare possunt.

12. Duo Spirituum discrimina novimus, quorum alter anima vocatur, alter anima præstantior, Dei imago & similitudo. Uterque primis hominibus inerat, ut partim ex materia constarent, partim materia præstantiores essent. Sic autem se res habet. Universam videre est mundi constructionem, ac universum opus ex materia perfectum, ipsam autem materiam a Deo creatam; ita ut partim rudis & informis intelligatur, antequam divisionem acciperet, partim ornata & digesta post peractam in ea divisionem.

ὅπως ὁ μεν φαῦλος δικαίως κολάζηται δι' αὐτον γεγονὼς μοχθηρος. ὁ δε δικαιος χαριν των ἀνδραγαθηματων ἀξίως ἐπαινηται, κατα το αὐτεξουσιον τε Θεε μη παραβας το βελημα. και τα μεν περι τες ἀγγελους και ἀνθρωπες τετον ἐχει τον τροπον. ἡ δε τε λογε δυναμις ἐχεσα παρ' ἑαυτη προγνωςικον το μελλον ἀποβαινειν, ου καθ' εἱμαρμενην, τη δε των αἱρεμενων αὐτεξεσιων γνωμη, των μελλοντων πρελεγε τας ἀποβασεις· και της μεν πονηρια: κωλυτης ἐγινετο δι' ἀπαγορευσεων, των δε μενοντων ἀγαθων ἐγκωμιαςης. και ἐπειδη τινι φρονιμωτερω πα;α τες λοιπες ὀντι δια το πρωτογονον συνεξηκολεθησαν, και Θεον ἀνεδειξαν οἱ ἀνθρωποι και τον ἐπανιςαμενον τῳ νομῳ τε Θεε, τοτε ἡ του λογε δυναμις, τοντε ἀρξαντα της ἀπονοιας, και τες συνακολεθησαντας τετῳ, της συν αὐτῳ διαιτης παρῃτησατο. και ὁ μεν κατ' εἰκονα του Θεε γεγονως, χωρισθεντος ἀπ' αὐτε τε πνευματος του δυνατωτερε θνητος γινεται· δια δε την παραβασιν και την ἀγνοιαν ὁ πρωτογονος δαιμων ἀποδεικνυται, και οἱ μιμησαμενοι τετε τα φαντασματα δαιμονων ςρατοπεδον ἀποβεβηκασι, και δια το αὐτεξεσιον τη σφων ἀβελτηρια παρεδοθησαν.

Υποθεσις δε αὐτοις της ἀποςασιας, οἱ ἀνθρωποι γινονται. διαγραμμα γαρ αὐτοις ἀςροθεσιας ἀναδειξαντες, ὡσπερ οἱ τοις κυβοις παιζοντες, την εἱμαρμενην εἰσηγησαντο λιαν ἀδικον. ὁ, τε γαρ κρινων και ὁ κρινομενος καθ' εἱμαρμενην εἰσι γεγονοτες, και οἱ φονευοντες και οἱ φονευομενοι, και οἱ πλετουντες και οἱ πενομενοι, της αὐτης εἱμαρμενης ὑπαρχεσιν ἀπογεννηματα· πασα τε γενεσις ὡσπερ ἐν θεατρῳ, τερπωλην παρεσχε τετοις, παρ' οἱς, ὡς φησιν Ομηρος.

Ασβεςος δ' ἀρ ἐνωρτο γελως μακαρεσσι θεοισιν, οἱ γαρ τες μονομαχουντας βλεποντες, και θατερος θατερῳ σπεδαζων, και ὁ γαμων και παιδοφθορων, και μοιχευων, γελων τε και ὀργιζομενος, φευγων τε και τιτρωσκομενος, πως ἐχι θνητος εἰναι νομοθησεται; δι' ὡν περ γαρ ἑαυτες ὁποιοι τινες πεφυκασι, τοις ἀνθρωποις

πε-

t malus merito puniatur per se improbus factus: ıstus autem ob recte facta jure laudetur, ut qui libero tens arbitrio voluntatem Dei transgressus non sit. ıtque ita quidem se habent quæ Angelos & homines ıectant. Verbi autem potentia, cum in se prævieret quid esset, non illud quidem fato sed libera eliȝentium voluntate, eventurum, futurarum rerum ventus prædicebat, ac nequitiam interdictis prohiebat, eos autem laudabat qui boni permanerent. ostquam autem homines unum aliquem præter cæeros, propterea quod primogenitus erat, callidioem affectati sunt, ac eum etsi legi Dei obluctabatur, ro Deo habuere, tum Verbi potentia & incæptoem profligatæ temeritatis, & ejus sectatores a sua onsuetudine exclusit. Atque is quidem, qui ad naginem Dei factus erat, discedente ab eo potentiore piritu, fit mortalis; ille autem primogenitus propter ransgressionem & ignorationem dæmon esse incœpit, c qui inania illius visa fuerant imitati, dæmonum xercitus evaserunt, ac propter arbitrii libertatem ıæ stultitiæ traditi sunt.

8. Materia autem defectionis homines illis fueunt. Nam cum eis tabulam positionis siderum ostenissent, velut qui tesseris ludunt; fatum induxerunt, em valde injustam. Nam qui judicat & qui judicaur, tales secundum fatum facti sunt; & qui occidunt c qui occiduntur, divites & pauperes, ejusdem sunt ati effectus: ac tota illis genitura, tamquam in theaٚro, oblectamentum præbet, apud quos ut ait Honerus,

Inextinctus risus exortus est beatis diis.

Nam qui singulare certamen spectant & alter alteri ertantium favent: qui nubit & pueros stuprat & mœhatur, qui ridet & irascitur, qui fugit & vulneraur, quomodo mortalis non existimetur? Per quæ nim se ipsi hominibus quales essent aperuerunt, per

συγγραμμασι, δια τȣτων τȣς ἀκȣοντας ἐπι τα ὁμοια προετρεψαντο· και μη τι γε οἱ δαιμονες ἀυτοι μετα τȣ ἡγεμονος ἀυτων Διος ὑπο την ειμαρμενην πεπτωκασι, τοις ἀυτοις παθεσιν, ὡσπερ και οἱ ἀνθρωποι, κρατηθεντες; και ἀλλως δε πως τιμητεον τȣτȣς παρ' οἱς δογματων ἐναντιοτης ἐςι πολλη; Ρεαν μεν γαρ, ἡν οἱ ἀπο των Φρυγιων ὀρων Κυβελην, φασιν ἀποτμησεις αἰδοιων νενομοθετηκεναι δια τον ἐρωμενον ταυτης Αττιν. Αφροδιτη δε γαμȣ πλοκαις ἡδεται, μαγος ἐςιν Αρτεμις, θεραπευει ὁ Απολλων. και μετα την Γοργȣς καρατομιαν, της Ποσειδωνος ἐρωμενης, ἀφ' ἡς Πηγασος ὁ ἱππος, και ὁ Χρυσαωρ ἀνεθορε, τας ςαγονας των αἱματων ἡ Αθηνα και Ασκληπιος διενειμαντο· και ὁ μεν ἀπ' ἀυτων ἐσωζεν· ἡ δε ἀπο των ὁμοιων λυθρων ἀνθρωποκτονος και πολεμοποιος ἐγινετο. ταυτην μοι δοκȣσιν Αθηναιοι μη βȣληθεντες διαβαλλειν, και τον ἀπο της Ηφαιςȣ μιξεως γινομενον τη γη προσαπτειν, ἱνα μη νομιζηται καθαπερ ἡ Αταλαντη δια τον Μελεαγρον, ȣτω και ἡ Αθηνα δια τον Ηφαιςον της ἀνδρειας ἐςερησθαι. ὁ γαρ ἀμφιγυηεις, ὡς εἰκος, ὁ πορπας και γναμπτας ἑλικας δημιȣργων, τοις κοσμοις ἠπατησε την ἀμητορα παιδα και ὀρφανην. Ποσειδων ναυτιλλεται, πολεμοις Αρης ἡδεται, κιθαριςης ἐςιν ὁ Απολλων, Θηβαιοις Διονυσος τυραννει, Κρονος τυραννοκτονει. Ζευς και θυγατρι συγγινεται, και ἡ θυγατηρ ἀπ' ἀυτȣ κυει. μαρτυρησει μοι νυν Ελευσις, και Δρακων ὁ μυςικος, και Ορφευς ὁ

Θυρας δ' ἐπιθεσθε βεβηλοις.

λεγων. Αἰδωνευς ἁρπαζει την Κορην, και αἱ πραξεις ἀυτȣ γεγονασι μυςηρια. κλαιει Δημητηρ την θυγατερα, και τινες ἀπατωνται δια τȣς Αθηναιȣς. ἐν τῳ τεμενει του Λητοιδȣ καλειται τις Ομφαλος· ὁ δε Ομφαλος, ταφος ἐςιν Διονυσȣ. ἐπαινω σε νυν, ὠ Δαφνη, την ἀκρασιαν τȣ Απολλωνος νικησασα, ἠλεγξας ἀυτȣ την μαντικην, ὁτι μη προγνȣς τα περι σε, της ἀυτȣ τεχνης ȣκ ὠνατο. λεγετω μοι νυν ὁ ἑκατηβολος, πως Υακινθον διεχρησατο

Ζε-

ea audientes ad similia facinora hortati sunt. Atque an non ipsi dæmones cum duce illorum Jove sub fatum cecidere, iisdem, ac homines, cupiditatibus superati? Præterea quomodo colendi apud quos plurima opinionum dissensio? Nam Rheam, quam Cybelem vocant Phrygiorum montium incolæ, pudendorum exsectiones aiunt propter Atyn, quem amabat, lege sancivisse. Venus conjugii complexibus delectatur: magus est Diana, medicus Apollo. Et post abscissum Gorgonis Neptuni amicæ caput, unde Pegasus equus & Chrysaor prosiluerunt, sanguinis guttas Minerva & Æsculapius partiti sunt: atque ex iis quidem iste salutem afferebat, illa autem ex simili cruore homicida & bellorum auctor exstitit. Videntur mihi Athenienses, cum de ejus fama detrahere nollent, filium ex Vulcani consuetudine genitum etiam terræ attribuisse; ne, ut Atalante a Meleagro, ita Minervæ a Vulcano virilitas erepta videretur. Hic enim utrimque claudus, fibularum & flexarum inaurium opifex his, ut verisimile est, puellarum ornamentis orbatam matre & pupillam infantem decepit. Neptunus navigat: Mars delectatur bellis: citharœdus est Apollo: Tyrannus Thebarum Bacchus, Saturnus tyrannicida. Jupiter cum filia miscetur, & ex eo filià concipit. Testes mihi nunc erunt Eleusis & Draco mysticus & Orpheus qui dicit

Portas obserate profanis.

Pluto rapit Proserpinam, ejusque facinora fiunt mysteria: Ceres filiam luget, & quidam per Athenienses decipiuntur. In templo Apollinis est locus qui Omphalus dicitur: Bacchi autem sepulcrum Omphalus. Laudo te nunc, o Daphne, quæ victa Apollinis intemperantia illius divinationem conviceris; quippe cum nihil sua illum ars juverit, ut res tuas prænosceret. Dicat nunc mihi jaculator Apollo,

quo-

[illegible] και τȣ τραγῳδοποι[illegible]
[illegible] τατον,
[illegible] απωλεσε τον ερωμενον.
[illegible] δαιμονες· ȣτοι οἱ την ειμαρμενην
[illegible] αυτοις ἡ ζωωσις ἠν. τα γαρ επι
[illegible] τοις ὑδασι νηκτα, και τα επι
[illegible], μεθ᾽ ὡν εποιȣντο την διαιταν,
[illegible] διαιτης γεγενημενοι, ταυτα της
[illegible], ινα τε νομιζωσιν αυτοι διατρι-
[illegible] την αλογον επι γης πολιτειαν ευλογον
[illegible] αποδειξωσιν. ὡςε ὁ θυμικος, και ὁ
[illegible] ὁ εγκρατευομενος, και ὁ ακρατης, και ὁ
[illegible] αυτων εςι των νομοθετησαντων την γε-
[illegible] ζωδιακȣ κυκλȣ γραφη, θεων εςι ποιη-
[illegible] εκρατησαν, ὡς φασιν, ἑνος αυτων φως, τȣς
[illegible] βραβευει. και ὁ νικωμενος εισαυθις, νυν
[illegible]. ευαρεςȣσι δε αυτοις οἱ ἑπτα πλανη-
[illegible] οἱ εν τοις πεσσοις αθυροντες. ἡμεις δε και
[illegible] εσμεν ανωτεροι, και αντι πλανητων δαιμονων,
[illegible] λανη δεσποτην μεμαθηκαμεν, και ȣ καθ᾽ ει-
[illegible] αγομενοι, τȣς ταυτης νομοθετας παρῃτημεθα.
[illegible] προς τȣ Θεȣ, Τριπτολεμος εσπειρε τȣς πυρȣς,
[illegible] το πενθος ευεργεται τȣς Αθηναιȣς; δια τι δε ἡ
[illegible] της θυγατρος μη απολωλυιας των ανθρωπων
[illegible] ȣκ εγειετο; κυων ὁ της Ηριγονης εν ȣρανῳ δεικνυ-
[illegible] και σκορπιος ὁ της Αρτεμιδος βοηθος, και Χειρων ὁ
αυρος, ἡ ἡμιτομος Αργω, και ἡ Καλλιςȣς αρκτος.
πως πριν τȣτȣς περι τας προειρημενας πραξεις γε-
[illegible], ακοσμετος ἠν ὁ ȣρανος; τινι δε ȣ γελοιον ειναι
[illegible], το κατα μεν τινας δια την Σικελιαν αςροθετȣμε-
Δελτωτον, κατ᾽ ενιȣς δε της τȣ Διος προσωνυμιας
τοτυπον ςοιχειον; δια τι γαρ ȣχι και ἡ Σαρδω και
προς, εν ȣρανῳ τετιμηνται; τινος δε ενεκεν ȣχι και
τȣ Διος αδελφων, οἱ διενειμαντο τας βασιλειας,
μματων σχηματȣργια κατεςηριχθησαν, πως τε ὁ
πε-

quomodo Hyacinthum Zephyrus occiderit. Zephyrus eum vicit; & cum tragicus poeta dicat,

Aura deum cursus pretiosior,

ipse ab exigua victus aura perdidit amasium.

9. Tales sunt dæmones: hi sunt qui fatum definierunt. Elementum autem illis fuit animalium in cælo collocatio. Nam animalia, quibuscum cælo ejecti degebant, sive in terris repentia, sive in aquis natantia, sive in montibus quadrupedes, cælesti honore dignati sunt, ut ipsi in cælo versari existimarentur, & vitam in terris a ratione alienam, rationi consentaneam esse per siderum positionem persuaderent. Quapropter iracundus & patiens, & temperans & intemperans & pauper ab iisdem genituræ legislatoribus tales exstitere. Nam Zodiaci circuli descriptio deorum est opus. Quod si lux eorum unius dominetur (ita enim ipsi loquuntur) cæteris honorem præripit: & qui nunc vincitur, rursus vincere solet. Delectantur autem septem planetis, velut qui tesseris ludunt. Nos autem & fato superiores sumus, & pro errantibus dæmonibus unum Dominum non errantem didicimus; & cum fato non regamur, ejus legislatores rejicimus. Dic, age, per Deum, fruges sevit Neoptolemus, & post luctum beneficium in Athenienses contulit? Sed cur Ceres, antequam filiam amitteret, bene de hominibus non merebatur? Canis Erigones in cælo monstratur, & Scorpius Dianæ auxiliator, & Chiron Centaurus, & Argo dimidiata & Callistus ursa. Quomodo igitur antequam isti prædicta facinora ederent, inornatum erat cœlum? Quis autem non rideat Deltotum illud propter Siciliam, ut nonnullis placet, vel, ut aliis, propter primam Jovis appellationis litteram, inter astra consecratum? Cur enim non Sardiniæ quoque & Cypro cœlum concessum? Aut quam ob causam Jovis fratrum, qui regna partiti sunt, non ipsæ etiam

lit-

πεδηθεις κρονος και της βασιλειας ἐκβλητος γενομενος της εἱμαρμενης οἰκονομος καθιςαται; πως τε βασιλεια ὁ μηκετι βασιλευων διδωσι; καταβαλλετε τοιγαρυν τον ληρον, και μη δια το μισειν ἡμας ἀδικως, παρανομησητε.

Μεταμορφωσις ἀνθρωποις μεμυθολογηται· μεταμορφυνται δε παρ' ὑμιν και οἱ θεοι. δενδρον ἡ Ρεα γινεται, δρακων δε ὁ Ζευς δια την Φερσεφασσαν. αἱγειροι αἱ τυ Φαεθοντος ἀδελφαι, και ἡ Λητω ζωον ευτελες, δι ἥν ὀρτυγια Δηλος ἡ νυν κεκληται. Θεος εἰπε μοι κυκνος γινεται, και την ἀετυ μορφην ἀναλαμβανει, και δι οἰνοχοιαν τυ Γανυμηδυς τη παιδεραςια σεμνυνεται; τι μοι σεβειν θευς δωρολιπτας, και ὀργιζομενυς ἀν μη λαβωσιν; ἐχετωσαν ὑτοι την εἱμαρμενην· τυς πλανητας προσκυνειν ὐ βυλομαι. τις ἐςιν ὁ βερενικης πλοκαμος; πυ δε οἱ ἀςερες ἀυτης πριν την προειρημενην ἀποθανειν; πως δε ὁ τεθνεως Αντινοος, μειρακιον ἐν τη σεληνη ὡραιον καθιδρυται; τις ὁ ἀναβιβασας ἀυτον; εἰ μη τι και τυτον (ὡς τυς βασιλεας, μισθυ δι ἐπιορκιας τις, τυς θευς καταγελων, εἰς τον ὐρανον ἀνεληλυθεναι φησας, πεπιςευται) κατα τον ὁμοιον θεολογητας τιμης και δωρεας ἠξιωται. τι μοι τον Θεον σεσυληκατε; τι δε ἀυτυ την ποιησιν ἀτιμαζετε; θυεις προβατον, το δ' ἀυτο προσκυνεις. ταυρος ἐςιν ἐν ὐρανῳ, και την εἰκονα σφαττεις ἀυτυ. ζωον πονηρον ὁ ἐνγονασι εκθλιβει. και τον ἀνθρωποποιον Προμηθεα καταφαγων ἀετος τετιμηται. καλος ὁ κυκνος, ὁτι μοιχος ἠν. καλοι δε και οἱ ἑτερημεροι Διοσκυροι των Λευκιππιδων οἱ ἁρπασαι. κρειττων ἡ Ελενη, τον μεν καρηξανθον Μενελαον καταλιπυσα, τῳ δε μιτρηφορῳ και πολυχρυσῳ Παριδι κατακολυθυσα. δικαιος και σωφρων ὁ την ἐκπορνευσασαν εἰς Ηλυσια πεδια μετατεθεικως. ἀλλ' ὐδε ἡ Τυνδαρις ἀπηθανατιςαι· και σοφως ὁ Ευριπιδης ὑπο Ορεςυ της προειρημενης γυναικος την ἀναιρεσιν παρεισηγαγε.

Πως

litterarum figuræ inter aſtra ſunt relatæ? Quomodo vinctus Saturnus & regno ejectus fati moderator conſtituitur? Aut quomodo regna donat qui non jam regnat? Projicite igitur has nugas, nec injuſto in nos odio fas & jura violate.

10. Narratur fabuloſa hominum transformatio: transformantur apud vos & dii. Rhea fit arbor: Juppiter draco propter Proſerpinam: populi Phaetontis ſorores: Latona vile animal, propter quam Ortygia vocata quæ nunc Delus eſt. Deus dic, age, fit olor, & aquilæ formam capit, & dum Ganymedem a poculis habet, de turpi puerorum amore gloriatur? Quid attinet deos colere munerum aucupes, ac niſi acceperint, iraſcentes? Habeant illi fatum: ego ſtellas errantes adorare nolo. Quis eſt ille Berenices capillus? Aut ubi ſtellæ ejus antequam ipſa moreretur? Quomodo mortuus Antinous, formoſus in luna adoleſcens conſecratus? Aut quis illum eo evexit? Niſi forte (quemadmodum fidem invenit ſi quis Reges mercede conductus in cœlum aſcendiſſe non ſine perjurio ac deorum irriſione affirmet) ita etiam hunc aliquis in deos ſimili ratione referens, præmiis & muneribus ornatus eſt. Cur in Deum eſtis ſacrilegi? Cur ejuſdem opus dedecoratis? Mactas ovem, & eandem adoras: taurus eſt in cœlo & ejus imaginem trucidas. Is quem vocant Engonaſin premit animal noxium: honore afficitur aquila opificem hominis Prometheum peredens. Præclarus ſane Cycnus, quoniam adulter erat. Egregii illi alternis diebus viventes filii Jovis, filiarum Leucippi raptores. Præſtantior his Helena, quæ relicto flavicomo Menelao mitrigerum & abundantem auro Paridem ſequuta eſt? Æquus etiam exſtitit Sophron, qui hanc meretricem in campos Elyſios tranſtulit. Sed neque Tyndaris immortalitate donata eſt; ac ſapienter Euripides eam ab Oreſte occiſam tradit.

Πως ὖν γενεσιν την καθ' εἱμαρμενην ἀποδεξομαι, τοιυτυς ἀυτης τυς οἰκονομυς θεωρων; βασιλευειν ὐ θελω. πλυτειν ὐ βυλομαι, την ςρατηγιαν παρῃτημαι, πορνειαν μεμισηκα, ναυτιλλεσθαι διὰ την ἀπληςιαν ὐκ ἐπιτηδευω, ςεφανυς ἐχειν ὐκ ἀγωνιζομαι, δοξομανιας ἀπηλλαγμαι, θανατυ καταφρονω, νοσυ παντοδαπης ανωτερος γινομαι, λυπη μυ την ψυχην ὐκ ἀναλισκει. δυλος ἐαν ὠ, δυλειαν ὑπομενω· κἀν ἐλευθερος ὑπαρχω, την ἐυγενειαν ὐ σεμνυνομαι· τον ἥλιον ὁρω παντων τον ἀυτον, ἑνα δε κατα παντων τον θανατον δἰ ἡδονης και ἐλαττωματος· ὁ πλυσιος σπειρει, και ὁ πενης της ἀυτης σπορας μεταλαμβανει· τελευτωσιν οἱ πλυσιωτατοι, και οἱ μεταιτυντες την ἀυτην ἐχυσι τυ βιυ περιγραφην. πλειονων χρηζυσιν οἱ πλυτυντες, και δἰ ἀξιοπιςιας μετα της δοξης γινονται. πενης δε και ὁ μετριωτατος, των καθ' ἑαυτον ἐφιεμενος ἐυμαρεςερον περιγινεται. τι μοι καθ' εἱμαρμενην ἀγρυπνεις δια φιλαργυριαν, τι δε μοι καθ' εἱμαρμενην πολλακις ὀρεγομενος, πολλακις ἀποθνησκεις; αποθνησκε τῳ κοσμῳ, παραιτυμενος την ἐν ἀυτῳ μανιαν. ζηθι τῳ Θεῳ, δια της ἑαυτυ καταληψεως την παλαιαν γενεσιν παραιτυμενος. ὐκ ἐγενομεθα προς το ἀποθνησκειν, ἀποθνησκομεν δε δἰ ἑαυτυς. ἀπωλεσεν ἡμας το ἀυτεξυσιον, δυλοι γεγοναμεν οἱ ἐλευθεροι, δια την ἁμαρτιαν ἐπραθημεν. ὐδεν φαυλον ὑπο τυ Θευ πεποιηται, την πονηριαν ἡμεις ἀνεδειξαμεν· οἱ δε ἀναδειξαντες, δυνατοι παλιν παραιτησασθαι.

Δυο πνευματων διαφορας ἰσμεν ἡμεις, ὡν το μεν καλειται ψυχη· το δε, μειζον μεν της ψυχης, Θεου δε εἰκων και ὁμοιωσις. ἑκατερα δε παρα τοις ἀνθρωποις τοις πρωτοις ὑπηρχεν, ἱνα το μεν τι ὡσιν ὑλικοι, το δε ἀνωτεροι της ὑλης. ἐχει δε ὑτω· πασαν ἐςιν ἰδειν τυ κοσμυ την κατασκευην, συμπασαν τε την ποιησιν, γεγονυιαν ἐξ ὑλης, και την ὑλην δε ἀυτην, ὑπο τυ Θευ προβεβλημενην, ἱνα το μεν τι ἀυτης ἀποραν και ἀσχηματιςον νοηται προ τυ διακρισιν λαβειν· το δε κεκοσμημενον και ἐυτακτον, μετα την ἐν ἀυτη διαιρεσιν. ἐςιν ὐν ἐν ἀυτη ὁ

ὐρα-

11. Quomodo igitur illam ex fato genituram probem, cum tales ejus moderatores videam? Regnare nolo: ditescere non libet: præturam recuso, scortationem odi: navigare ob insatiabilem avaritiam non cupio: de coronis consequendis non dimico: liber sum ab insana gloriæ cupiditate: mortem contemno: quovis morbi genere superior sum: mœror animum non peredit. Si servus sum, servitutem sustineo: si liber, ingenuitatem non ostento. Solem video omnium eundem, unam omnium mortem, sive in voluptate vivas, sive inopia labores. Dives seminat, & pauper eadem semente perfruitur. Moriuntur ditissimi: eundem vitæ exitum habent mendici. Pluribus rebus indigent divites, quamvis fides illis & honos habeatur. Pauper autem & moderatissimus quisque id quod sibi satis est desiderans, facilius consequitur. Quid est quod ex fato præ avaritia vigilas? Cur ex fato sæpe appetens, sæpe moreris? Mundo morere ejus insaniam rejiciens: vive Deo, per ipsius cognitionem, veterem generationem repudians. Non facti sumus ut moreremur, sed nostra culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas: servi facti sumus, qui liberi eramus: per peccatum venditi sumus. Nihil mali factum est a Deo: nos ipsi improbitatem produximus. Eam vero qui produxerunt, denuo repudiare possunt.

12. Duo Spirituum discrimina novimus, quorum alter anima vocatur, alter anima præstantior, Dei imago & similitudo. Uterque primis hominibus inerat, ut partim ex materia constarent, partim materia præstantiores essent. Sic autem se res habet. Universam videre est mundi constructionem, ac universum opus ex materia perfectum, ipsam autem materiam a Deo creatam; ita ut partim rudis & informis intelligatur, antequam divisionem acciperet, partim ornata & digesta post peractam in ea divisionem.

ὐρανος ἐξ ὑλης, και τα ἀςρα τα ἐν ἀυτῳ. και ἡ γη δἐ, και παν το ἀπ' ἀυτης νουμενον, την ὁμοιαν ἐχει συςασιν, ὡς ειναι κοινην παντων γενεσιν. τουτων δε ὑτως ὑπαρχοντων, διαφοραι τινες των ἐξ ὑλης εισιν, ὡς ειναι το μεν τι καλλιον, το δε και ἀυτο μεν καλον, πλην ὑπο τινος κρειττονος ἐλαττυμενον. ὡσπερ γαρ ἡ μεν τυ σωματος συςασις μιας ἐςιν οἰκονομιας, περι δε ἀυτο ἐςι τυ γεγενηθαι το αἰτιον· και τυτων ὑτως ὀντων, διαφοραι τινες εισι δοξης ἐν ἀυτῳ, και το μεν ὀφθαλμος τις ἐςιν, το δε ὐς, το δε τριχων διακοσμησις, και ἐντοσθιων οἰκονομια μυελων τε, και ὀςεων και νευρων συμπηξις· θατερον δε θατερυ ὀν διαφορον, κατ' οἰκονομιαν συμφωνιας ἐςιν ἁρμονια· παραπλησιως και ὁ κοσμος, κατα την τυ πεποιηκοτος ἀυτον δυναμιν, τα μεν τοι φαιδροτερα, τα δε τινα τυτοις ἀνομοια κεκτημενος, θεληματι τυ δημιυργησαντος, πνευματος μετειληφεν ὑλικυ. τα δε καθ' ἑκαςα δυνατον κατανοησαι, τῳ μη κενοδοξως ἀποσκορακιζοντι τας θειοτατας ἑρμηνειας, αἱ κατα χρονον δια γραφης ἐξεληλεγμεναι πανυ θεοφιλεις τυς προσεχοντας ἀυταις πεποιηκασιν. ὁμως δε ὐν και οἱ δαιμονες, (ὡς ὑμεις ὑτω φατε) συμπηξιν ἐξ ὑλης λαβοντες, κτησαμενοι τε πνευμα το ἀπ' ἀυτης, ἀσωτοι και λιχνοι γεγοιασιν, οἱ μεν τινες ἀυτων ἐπι το καθαρωτερον τραπεντες, οἱ δε της ὑλης ἐπιλεξαμενοι το ἐλαττον, και κατα το ὁμοιον ἀυτῃ πολιτευομενοι. τυτυς δε ἀνδρες Ἑλληνες προσκυνειτε, γεγονοτας μεν ἐξ ὑλης, μακραν δε της ἐυταξιας ἑυρεθεντας. οἱ γαρ προειρημενοι, τῃ σφων ἀβελτηριᾳ προς το κενοδοξειν τραπεντες, και ἀφηνιασαντες, λῃςαι θεοτητος γενεσθαι προυθυμηθησαν· ὁ δε των ὁλων δεσποτης ἐντρυφαν ἀυτυς ειασε μεχρις ἀν ὁ κοσμος περας λαβων ἀναλυθῃ, και ὁ δικαςης παραγενηται, και παντες οἱ ἀνθρωποι, δια της των δαιμονων ἐπαναςασεως ἐφιεμενοι της τυ τελειυ Θευ γνωσεως, τελειοτεραν δια των ἀγωνων ἐν ἡμερᾳ κρισεως την μαρτυριαν λαβωσιν. ἐςιν ὐν πνευμα ἐν φωςηρσι, πνευμα ἐν ἀγγελοις, πνευμα ἐν φυτοις και ὑδασι, πνευμα ἐν ἀνθρωποις, πνευμα ἐν ζωοις· ἐν δε ὑπαρ-

χον

Cœlum igitur & quæ in eo stellæ, ex materia constant; & terra ac quidquid ea continetur similem habet constitutionem, ita ut eadem sit communis omnium generatio. Quamvis autem hæc ita se habeant, sunt tamen quædam eorum, quæ ex materia constant, discrimina, ita ut aliud pulchrius sit, aliud vero pulchrum illud quidem, sed tamen ab alio pulchriore superatum. Quemadmodum enim corporis constitutio unius est descriptionis & circa illud versatur nascendi causa; sed tamen quamvis hæc ita se habeant, sunt quædam in eo dignitatis discrimina, atque aliud est oculus, aliud est auris, aliud capillorum ornatus & intestinorum medullarumque distributio, ac ossium & nervorum compages; & cum aliud ab alio differat, summus est in communi distributione concentus; similiter mundus secundum auctoris sui potestatem quædam splendidiora, quædam his dissimilia continens, materialem spiritum, ita volente opifice, accepit. Hæc autem singulatim perspicere potest qui non superbe despuit in divina oracula, quæ variis temporibus consignata litteris, studiosos sui amicos Deo prorsus faciunt. Dæmones igitur (ita enim appellatis) cum ex materia compacti fuissent; & spiritum ex ea traxissent, intemperantes & gulosi evaserunt, alii quidem ad puriorem materiam conversi, alii autem viliorem eligentes, & ad illius similitudinem vitam instituentes. Istos adoratis, o Græci, factos quidem ex materia, longe autem a recto ordine remotos. Sua enim ipsorum stultitia ad inanem gloriam conversi, frænisque excussis, latrones divinitatis fieri conati sunt. Universorum autem dominus tamdiu illudere eos sivit, dum mundus ad finem perductus dissolvatur, ac judex adveniat, & quicumque perfecti Dei cognitionem, licet a dæmonibus oppugnati, concupiverint, perfectius propter certamina testimonium in die judicii consequantur. Spiritus

χον και ταυτον, διαφορας ἐν αυτῳ κεκτηται. ταυτα δε ἡμων λεγοντων, ὐκ απο γλωττης, ὐδε απο των εἰκοτων ἐννοιων, συνταξεως τε σοφιϛικης, θειοτερας δε τινος ἐκφωνησεως λογοις καταχρωμενων, οἱ βυλομενοι μανθανειν σπευσατε. και οἱ τον σκυθην Αναχαρσιν μη αποσκορακιζοντες, και νυν μη αξιοπαθησητε παρα τοις βαρβαρικῃ νομοθεσια παρακολυθυσι παιδευεσθαι. χρησασθε τοις δογμασιν ἡμων, κἀν ὡς τῃ κατα Βαβυλωνιυς προγνωϛικῃ· κατακυσατε λεγοντων ἡμων, κἀν ὡς δρυος μαντευομενης. και τα μεν προειρημενα παραφορων δαιμονων ἐϛιν αντισοφιϛευματα, τα δε της ἡμετερας παιδειας ἐϛιν ανωτερω της κοσμικης καταληψεως.

Οὐκ ἐϛιν αθανατος, ανδρες Ελληνες, ἡ ψυχη καθ' ἑαυτην, θνητη δε. αλλα δυναται ἡ αυτη και μη αποθνησκειν. θνησκει μεν γαρ και λυεται μετα τῦ σωματος, μη γινωσκυσα την αληθειαν, ανιϛαται δε εἰς ὑϛερον ἐπι συντελειᾳ τυ κοσμυ συν τῳ σωματι, θανατον δια τιμωριας ἐν αθανασιᾳ λαμβανυσα. παλιν τε ὐ θνησκει, κἀν προς καιρον λυθῃ, την ἐπιγνωσιν τυ Θευ πεποιημενη. καθ' ἑαυτην γαρ σκοτος ἐϛι, και ὐδεν ἐν αυτῃ φωτεινον, και τυτο ἐϛιν αρα το εἰρημενον· ἡ σκοτια το φως ὐ καταλαμβανει. ψυχη γαρ ὐκ αυτη το πνευμα ἐσωσεν, ἐσωθη δε ὑπ' αυτυ, και το φως την σκοτιαν κατελαβεν. ὁ λογος μεν ἐϛι το τυ Θευ φως, σκοτος δε ἡ ανεπιϛημων ψυχη. δια τυτο μονη μεν διαιτωμενη, προς την ὑλην νευει κατω, συναποθνησκυσα τῃ σαρκι· συζυγιαν δε κεκτημενη την τυ θειυ πνευματος, ὐκ ἐϛιν αβοηθητος· ανερχεται δε προς ἁπερ αυτην ὁδηγει χωρια το πνευμα. τυ μεν γαρ ἐϛιν ανω το οἰκητηριον, της δε κατωθεν ἐϛιν ἡ γενεσις. γεγονε μεν ὐν συνδιαιτον αρχηθεν το πνευμα τῃ ψυχῃ· το δε πνευμα ταυτην ἑπεσθαι μη βυλομενην αυτῳ καταλελοιπεν· ἡ δε ὡσπερ ἐναυσμα της δυναμεως αυτυ κεκτημενη, και δια τον χωρισμον τα τελεια καθοραν μη δυναμενη, ζητυσα

τον

igitur in ſtellis, ſpiritus in angelis, ſpiritus in plantis, ſpiritus in hominibus, ſpiritus in animalibus; & quamvis unus & idem ſit, habet tamen in ſe diſcrimina. Atque hæc quidem nobis, non lingua nec probabili ratione nec ſophiſtarum apparatu differentibus, ſed divinioris cujuſdam vocis ſermone utentibus, qui diſcere vultis, feſtinate. Et qui in Scytham Anacharſim non deſpuitis, neque etiam nunc indignum vobis ducite ab his, qui barbaricam diſciplinam ſequuntur, erudiri. Dogmata noſtra ſaltem ut illam Babyloniorum divinationem adſciſcite: aurem nobis dicentibus, ſaltem ut quercui vaticinanti, accommodate. Sunt hæc quidem quæ recenſuimus, dæmonum furentium ſtratagemata: noſtra autem doctrina ſublimior, quam ut eam mundus poſſit comprehendere.

13. Non eſt immortalis per ſe ipſa, o Græci, anima, ſed mortalis. Poteſt tamen eadem non mori. Moritur enim & diſſolvitur cum corpore, ſi veritatem ignoret: poſtea autem reſurgit in fine mundi una cum corpore, mortem per ſupplicia in immortalitate accipiens. Rurſus autem non moritur, etiamſi ſolvatur ad tempus, ſi Dei cognitione inſtructa ſit. Per ſe enim nihil aliud eſt quam tenebræ, nec quidquam in ea luminoſum. Atque id ipſum eſt quod dicitur: *Tenebræ lucem non comprehenderunt.* Neque enim anima ſpiritum ſervavit, ſed ab eo ſervata eſt, & lux tenebras apprehendit. Eſt autem Verbum divina lux, tenebræ vero imperita anima. Quapropter ſi degat ſolitaria, deorſum ad materiam vergit, una cum carne moriens. Cum divino autem Spiritu copulata, non caret auxilio, ſed eo aſcendit, quo deducitur a Spiritu. Hujus enim ſedes in ſupernis: iſtius generatio in inferioribus locis. Ac initio quidem Spiritus animæ convictor erat; ſed eam ſequi nolentem deſeruit. Illa autem cum ejus virtutis quaſdam veluti ſcintillulas retineret, ſed ab eo ſeparata in-

Ζεφυρος; Ζεφυρος αὐτον νενικηκε· και τε τραγωδοποιε λεγοντος,

Αὔρα θεων ὀχημα τιμιωτατον,
ὑπο βραχειας αὐρας νικηθεις, ἀπωλεσε τον ἐρωμενον.

Τοιετοι τινες εἰσιν οἱ δαιμονες· ἐτοι οἱ την εἱμαρμενην ὡρισαν· ςοιχειωσις δε αὐτοις ἡ ζωωσις ἠν. τα γαρ ἐπι της γης ἑρπετα, και τα ἐν τοις ὑδασι νηκτα, και τα ἐπι τοις ὀρεσι τετραποδα, μεθ' ὠν ἐποιεντο την διαιταν, ἐκβλητοι της ἐν ἐρανῳ διαιτης γεγενημενοι, ταυτα της ἐπερανιε τιμης ἠξιωσαν, ἱνα τε νομιθωσιν αὐτοι διατριβειν ἐν ἐρανῳ, και την ἀλογον ἐπι γης πολιτειαν ἐὐλογον δια της ἀςροθεσιας ἀποδειξωσιν. ὡςε ὁ θυμικος, και ὁ ἐπιμοχθος, και ὁ ἐγκρατευομενος, και ὁ ἀκρατης, και ὁ πτωχευων, ἀπ' αὐτων ἐςι των νομοθετησαντων την γενεσιν. ἡ γαρ τε ζωδιακε κυκλε γραφη, θεων ἐςι ποιημα. και το ἐπικρατησαν, ὡς φασιν, ἑνος αὐτων φως, τες πλειονας παραβραβευει. και ὁ νικωμενος εἰσαυθις, νυν ἐπικρατειν εἰωθεν. εὐαρεςεσι δε αὐτοις οἱ ἑπτα πλανηται, ὡσπερ οἱ ἐν τοις πεσσοις ἀθυροντες. ἡμεις δε και εἱμαρμενης ἐσμεν ἀνωτεροι, και ἀντι πλανητων δαιμονων, ἑνα τον ἀπλανη δεσποτην μεμαθηκαμεν, και ἐ καθ' εἱμαρμενην ἀγομενοι, τες ταυτης νομοθετας παρῃτημεθα. λεγε μοι προς τε Θεε, Τριπτολεμος ἐσπειρε τες πυρες, και μετα το πενθος εὐεργεται τες Αθηναιες; δια τι δε ἡ Δημητηρ της θυγατρος μη ἀπολωλυιας των ἀνθρωπων εὐεργετις ἐκ ἐγενετο; κυων ὁ της Ηριγονης ἐν ἐρανῳ δεικνυται, και σκορπιος ὁ της Αρτεμιδος βοηθος, και Χειρων ὁ Κενταυρος, ἡ ἡμιτομος Αργω, και ἡ Καλλιςες ἀρκτος. εἰτα πως πριν τετες περι τας προειρημενας πραξεις γενεσθαι, ἀκοσμετος ἠν ὁ ἐρανος; τινι δε ἐ γελοιον εἰναι δοξει, το κατα μεν τινας δια την Σικελιαν ἀςροθετεμενον Δελτωτον, κατ' ἐνιες δε της τε Διος προσωνυμιας προτοτυπον ςοιχειον; δια τι γαρ ἐχι και ἡ Σαρδω και ἡ Κυπρος, ἐν ἐρανῳ τετιμηνται; τινος δε ἑνεκεν ἐχι και των τε Διος ἀδελφων, οἱ διενειμαντο τας βασιλειας, γραμματων σχηματεργια κατεςηριχθησαν, πως τε ὁ

πε-

quomodo Hyacinthum Zephyrus occiderit. Zephyrus eum vicit; & cum tragicus poeta dicat,

Aura deum curſus pretioſior,

ipſe ab exigua victus aura perdidit amaſium.

9. Tales ſunt dæmones: hi ſunt qui fatum definierunt. Elementum autem illis fuit animalium in cælo collocatio. Nam animalia, quibuſcum cælo ejecti degebant, ſive in terris repentia, ſive in aquis natantia, ſive in montibus quadrupedes, cæleſti honore dignati ſunt, ut ipſi in cælo verſari exiſtimarentur, & vitam in terris a ratione alienam, rationi conſentaneam eſſe per ſiderum poſitionem perſuaderent. Quapropter iracundus & patiens, & temperans & intemperans & pauper ab iiſdem genituræ legiſlatoribus tales exſtitere. Nam Zodiaci circuli deſcriptio deorum eſt opus. Quod ſi lux eorum unius dominetur (ita enim ipſi loquuntur) cæteris honorem præripit: & qui nunc vincitur, rurſus vincere ſolet. Delectantur autem ſeptem planetis, velut qui teſſeris ludunt. Nos autem & fato ſuperiores ſumus, & pro errantibus dæmonibus unum Dominum non errantem didicimus; & cum fato non regamur, ejus legiſlatores rejicimus. Dic, age, per Deum, fruges ſevit Neoptolemus, & poſt luctum beneficium in Athenienſes contulit? Sed cur Ceres, antequam filiam amitteret, bene de hominibus non merebatur? Canis Erigones in cælo monſtratur, & Scorpius Dianæ auxiliator, & Chiron Centaurus, & Argo dimidiata & Calliſtus urſa. Quomodo igitur antequam iſti prædicta facinora ederent, inornatum erat cœlum? Quis autem non rideat Deltotum illud propter Siciliam, ut nonnullis placet, vel, ut aliis, propter primam Jovis appellationis litteram, inter aſtra conſecratum? Cur enim non Sardiniæ quoque & Cypro cœlum conceſſum? Aut quam ob cauſam Jovis fratrum, qui regna partiti ſunt, non ipſæ etiam

lit-

[illegible] κρονος και της βασιλειας ἐκβλητος γενομενος, ἐτι [illegible] οἰκονομος καθισαται; πως τε βασιλειας ἐ[illegible] βασιλευων διδωσι; καταβαλλετε τοιγαρεν τον [illegible]. και μη δια το μισειν ἡμας ἀδικως, παρανομη[illegible]

Μεταμορφωσις ἀνθρωποις μεμυθολογηται· μεταμεμορφωνται δε παρ' ὑμιν και οἱ θεοι. δενδρον ἡ Ρεα γινεται, δρακων δε ὁ Ζευς δια την Φερσεφασσαν. αἰγειροι αἱ τε Φαεθοντος ἀδελφαι, και ἡ Λητω ζωον ευτελες, δι' ἣν ὀρτυγια Δηλος ἡ νυν κεκληται. Θεος εἰπε μοι κυκνος γινεται, και την ἀετε μορφην ἀναλαμβανει, και δι' οἰνοχοιαν τε Γανυμηδες τῃ παιδεραστιᾳ σεμνυνεται; τι μοι σεβειν θεες δωρολιπτας, και ὀργιζομενες ἀν μη λαβωσιν; ἐχετωσαν ἐτοι την εἱμαρμενην· τες πλανητας προσκυνειν ἐ βελομαι. τις ἐςιν ὁ βερενικης πλοκαμος; πε δε οἱ ἀςερες ἀυτης πριν την προειρημενην ἀποθανειν; πως δε ὁ τεθνεως Αντινοος, μειρακιον ἐν τῃ σεληνῃ ὡραιον καθιδρυται; τις ὁ ἀναβιβασας ἀυτον; εἰ μη τι και τετον (ὡς τες βασιλεας, μισθε δι' ἐπιορκιας τις, τες θεες καταγελων, εἰς τον ἐρανον ἀνεληλυθεναι φησας, πεπιςευται) κατα τον ὁμοιον θεολογησας τιμης και δωρεας ἠξιωται. τι μοι τον Θεον σεσυληκατε; τι δε ἀυτε την ποιησιν ἀτιμαζετε; θυεις προβατον, το δ' ἀυτο προσκυνεις. ταυρος ἐςιν ἐν ἐρανῳ, και την εἰκονα σφαττεις ἀυτε. ζωον πονηρον ὁ ἐνγονασι ἐκθλιβει. και τον ἀνθρωποποιον Προμηθεα καταφαγων ἀετος τετιμηται. καλος ὁ κυκνος, ὁτι μοιχος ἦν. καλοι δε και οἱ ἑτερημεροι Διοσκεροι των Λευκιππιδων οἱ ἁρπασαι. κρειττων ἡ Ελενη, τον μεν καρηξανθον Μενελαον καταλιπεσα, τῳ δε μιτρηφορῳ και πολυχρυσῳ Παριδι κατακολεθεσα. δικαιος και σωφρων ὁ την ἐκπορνευσασαν εἰς Ηλυσια πεδια μετατεθεικως. ἀλλ' ἐδε ἡ Τυνδαρις ἀπηθανατισαι· και σοφως ὁ Ευριπιδης ὑπο Ορεςε της προειρημενης γυναικος την ἀναιρεσιν παρεισηγαγε.

Πως

litterarum figuræ inter astra sunt relatæ? Quomodo vinctus Saturnus & regno ejectus fati moderator constituitur? Aut quomodo regna donat qui non jam regnat? Projicite igitur has nugas, nec injusto in nos odio fas & jura violate.

10. Narratur fabulosa hominum transformatio: transformantur apud vos & dii. Rhea fit arbor: Juppiter draco propter Proserpinam: populi Phaetontis sorores: Latona vile animal, propter quam Ortygia vocata quæ nunc Delus est. Deus dic, age, fit olor, & aquilæ formam capit, & dum Ganymedem a poculis habet, de turpi puerorum amore gloriatur? Quid attinet deos colere munerum aucupes, ac nisi acceperint, irascentes? Habeant illi fatum: ego stellas errantes adorare nolo. Quis est ille Berenices capillus? Aut ubi stellæ ejus antequam ipsa moreretur? Quomodo mortuus Antinous, formosus in luna adolescens consecratus? Aut quis illum eo evexit? Nisi forte (quemadmodum fidem invenit si quis Reges mercede conductus in cœlum ascendisse non sine perjurio ac deorum irrisione affirmet) ita etiam hunc aliquis in deos simili ratione referens, præmiis & muneribus ornatus est. Cur in Deum estis sacrilegi? Cur ejusdem opus dedecoratis? Mactas ovem, & eandem adoras: taurus est in cœlo & ejus imaginem trucidas. Is quem vocant Engonasin premit animal noxium: honore afficitur aquila opificem hominis Prometheum peredens. Præclarus sane Cycnus, quoniam adulter erat. Egregii illi alternis diebus viventes filii Jovis, filiarum Leucippi raptores. Præstantior his Helena, quæ relicto flavicomo Menelao mitrigerum & abundantem auro Paridem sequuta est? Æquus etiam exstitit Sophron, qui hanc meretricem in campos Elysios transtulit. Sed neque Tyndaris immortalitate donata est; ac sapienter Euripides eam ab Oreste occisam tradit.

11.

Πως ουν γενεσιν την καθ' ειμαρμενην αποδεξομαι, τοιουτους αυτης τους οικονομους θεωρων; βασιλευειν ου θελω, πλουτειν ου βουλομαι, την στρατηγιαν παρῃτημαι, πορνειαν μεμισηκα, ναυτιλλεσθαι δια την απληστιαν ουκ επιτηδευω, στεφανους εχειν ουκ αγωνιζομαι, δοξομανιας απηλλαγμαι, θανατου καταφρονω, νοσου παντοδαπης ανωτερος γινομαι, λυπη μου την ψυχην ουκ αναλισκει. δουλος εαν ω, δουλειαν υπομενω· καν ελευθερος υπαρχω, την ευγενειαν ου σεμνυνομαι· τον ηλιον ορω παντων τον αυτον, ενα δε κατα παντων τον θανατον δι' ηδονης και ελαττωματος. ο πλουσιος σπειρει, και ο πενης της αυτης σπορας μεταλαμβανει: τελευτωσιν οι πλουσιωτατοι, και οι μεταιτουντες την αυτην εχουσι του βιου περιγραφην. πλειονων χρηζουσιν οι πλουτουντες, και δι' αξιοπιστιας μετα της δοξης γινονται. πενης δε και ο μετριωτατος, των καθ' εαυτον εφιεμενος ευμαρεστερον περιγινεται. τι μοι καθ' ειμαρμενην αγρυπνεις δια φιλαργυριαν, τι δε μοι καθ' ειμαρμενην πολλακις ορεγομενος, πολλακις αποθνησκεις; αποθνησκε τῳ κοσμῳ, παραιτουμενος την εν αυτῳ μανιαν. ζηθι τῳ Θεῳ, δια της εαυτου καταληψεως την παλαιαν γενεσιν παραιτουμενος. ουκ εγενομεθα προς το αποθνησκειν, αποθνησκομεν δε δι' εαυτους. απωλεσεν ημας το αυτεξουσιον, δουλοι γεγοναμεν οι ελευθεροι, δια την αμαρτιαν επραθημεν. ουδεν φαυλον υπο του Θεου πεποιηται, την πονηριαν ημεις ανεδειξαμεν· οι δε αναδειξαντες, δυνατοι παλιν παραιτησασθαι.

Δυο πνευματων διαφορας ισμεν ημεις, ων το μεν καλειται ψυχη· το δε, μειζον μεν της ψυχης, Θεου δε εικων και ομοιωσις. εκατερα δε παρα τοις ανθρωποις τοις πρωτοις υπηρχεν, ινα το μεν τι ωσιν υλικοι, το δε ανωτεροι της υλης. εχει δε ουτω· πασαν εστιν ιδειν του κοσμου την κατασκευην, συμπασαν τε την ποιησιν, γεγονυιαν εξ υλης, και την υλην δε αυτην, υπο του Θεου προβεβλημενην, ινα το μεν τι αυτης αποραν και ασχηματιστον νοηται προ του διακρισιν λαβειν· το δε κεκοσμημενον και ευτακτον, μετα την εν αυτῃ διαιρεσιν. εστιν ουν εν αυτῃ ο ουρα-

11. Quomodo igitur illam ex fato genituram probem, cum tales ejus moderatores videam? Regnare nolo: ditescere non libet: præturam recuso, scortationem odi: navigare ob insatiabilem avaritiam non cupio: de coronis consequendis non dimico: liber sum ab insana gloriæ cupiditate: mortem contemno: quovis morbi genere superior sum: mœror animum non peredit. Si servus sum, servitutem sustineo: si liber, ingenuitatem non ostento. Solem video omnium eundem, unam omnium mortem, sive in voluptate vivas, sive inopia labores. Dives seminat, & pauper eadem semente perfruitur. Moriuntur ditissimi: eundem vitæ exitum habent mendici. Pluribus rebus indigent divites, quamvis fides illis & honos habeatur. Pauper autem & moderatissimus quisque id quod sibi satis est desiderans, facilius consequitur. Quid est quod ex fato præ avaritia vigilas? Cur ex fato sæpe appetens, sæpe moreris? Mundo morere ejus insaniam rejiciens: vive Deo, per ipsius cognitionem, veterem generationem repudians. Non facti sumus ut moreremur, sed nostra culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas: servi facti sumus, qui liberi eramus: per peccatum venditi sumus. Nihil mali factum est a Deo: nos ipsi improbitatem produximus. Eam vero qui produxerunt, denuo repudiare possunt.

12. Duo Spirituum discrimina novimus, quorum alter anima vocatur, alter anima præstantior, Dei imago & similitudo. Uterque primis hominibus inerat, ut partim ex materia constarent, partim materia præstantiores essent. Sic autem se res habet. Universam videre est mundi constructionem, ac universum opus ex materia perfectum, ipsam autem materiam a Deo creatam; ita ut partim rudis & informis intelligatur, antequam divisionem acciperet, partim ornata & digesta post peractam in ea divisionem.

[illegible] και τα ἀστρα τα ἐν αὐτῳ. και ἡ γη δε, [illegible] αὐτης [illegible], την ὁμοιαν ἐχει συςασιν, [illegible] γνωσιν. τουτων δε ὀυτως ὑπαρχον- [illegible] διαφοραι [illegible] ἐξ ὑλης εἰσιν, ὡς εἰναι το μεν τι [illegible] το δε [illegible] αὐτο μεν καλον, πλην ὑπο τινος [illegible] ἐλ[illegible]ον. ὡσπερ γαρ ἡ μεν του σωματος [illegible] οἰκονομιας, περι δε αὐτο ἐςι του γεγε- [illegible] και τουτων ὀυτως ὀντων, διαφοραι τινες [illegible] αὐτῳ, και το μεν ὀφθαλμος τις ἐςιν, το δε [illegible] χων διακοσμησις, και ἐντοσθιων οἰκονομια [illegible] και ὀςεων και νευρων συμπηξις· θατερον δε [illegible] διαφορον, κατ' οἰκονομιαν συμφωνιας ἐςιν ἀρ- [illegible] παραπλησιως και ὁ κοσμος, κατα την του πν- [illegible] αὐτον δυναμιν, τα μεν τοι φαιδροτερα, τα [illegible] τουτοις ἀνομοια κεκτημενος, θεληματι του δημιουρ- [illegible] αὐτος, πνευματος μετειληφεν ὑλικου. τα δε καθ' [illegible] δυνατον κατανοησαι, τῳ μη κενοδοξως ἀποσκο- [illegible]ζοντι τας θειοτατας ἑρμηνειας, αἱ κατα χρονον δια γραφης ἐξεληλεγμεναι πανυ θεοφιλεις τους προσεχοντας αὐταις πεποιηκασιν. ὁμως δε ουν και οἱ δαιμονες, (ὡς ὑμεις ουτω φατε) συμπηξιν ἐξ ὑλης λαβοντες, κτησαμενοι τε πνευμα το ἀπ' αὐτης, ἀσωτοι και λιχνοι γεγονασιν, οἱ μεν τινες αὐτων ἐπι το καθαρωτερον τραπεντες, οἱ δε της ὑλης ἐπιλεξαμενοι το ἐλαττον, και κατα το ὁμοιον αὐτῃ πολιτευομενοι. τουτους δε ἀνδρες Ελληνες προσκυνειτε, γεγονοτας μεν ἐξ ὑλης, μακραν δε της ἐυταξιας ἑυρεθεντας. οἱ γαρ προειρημενοι, τῃ σφων ἀβελτηριᾳ προς το κενοδοξειν τραπεντες, και ἀφηνιασαντες, λῃσαι θεοτητος γενεσθαι προεθυμηθησαν· ὁ δε των ὁλων δεσποτης ἐντρυφαν αὐτους ἐιασε μεχρις ἀν ὁ κοσμος περας λαβων ἀναλυθῃ, και ὁ δικαςης παραγενηται, και παντες οἱ ἀνθρωποι, δια της των δαιμονων ἐπαναςασεως ἐφιεμενοι της του τελειου Θεου γνωσεως, τελειοτεραν δια των ἀγωνων ἐν ἡμερᾳ κρισεως την μαρτυριαν λαβωσιν. ἐςιν ουν πνευμα ἐν φωςηρσι, πνευμα ἐν ἀγγελοις, πνευμα ἐν φυτοις και ὑδασι, πνευμα ἐν ἀνθρωποις, πνευμα ἐν ζωοις· ἐν δε ὑπαρ-

χον

Cœlum igitur & quæ in eo ſtellæ, ex materia conſtant; & terra ac quidquid ea continetur ſimilem habet conſtitutionem, ita ut eadem ſit communis omnium generatio. Quamvis autem hæc ita ſe habeant, ſunt tamen quædam eorum, quæ ex materia conſtant, diſcrimina, ita ut aliud pulchrius ſit, aliud vero pulchrum illud quidem, ſed tamen ab alio pulchriore ſuperatum. Quemadmodum enim corporis conſtitutio unius eſt deſcriptionis & circa illud verſatur naſcendi cauſa; ſed tamen quamvis hæc ita ſe habeant, ſunt quædam in eo dignitatis diſcrimina, atque aliud eſt oculus, aliud eſt auris, aliud capillorum ornatus & inteſtinorum medullarumque diſtributio, ac oſſium & nervorum compages; & cum aliud ab alio differat, ſummus eſt in communi diſtributione concentus; ſimiliter mundus ſecundum auctoris ſui poteſtatem quædam ſplendidiora, quædam his diſſimilia continens, materialem ſpiritum, ita volente opifice, accepit. Hæc autem ſingulatim perſpicere poteſt qui non ſuperbe deſpuit in divina oracula, quæ variis temporibus conſignata litteris, ſtudioſos ſui amicos Deo prorſus faciunt. Dæmones igitur (ita enim appellatis) cum ex materia compacti fuiſſent; & ſpiritum ex ea traxiſſent, intemperantes & guloſi evaſerunt, alii quidem ad puriorem materiam converſi, alii autem viliorem eligentes, & ad illius ſimilitudinem vitam inſtituentes. Iſtos adoratis, o Græci, factos quidem ex materia, longe autem a recto ordine remotos. Sua enim ipſorum ſtultitia ad inanem gloriam converſi, frænisque excuſſis, latrones divinitatis fieri conati ſunt. Univerſorum autem dominus tamdiu illudere eos ſivit, dum mundus ad finem perductus diſſolvatur, ac judex adveniat, & quicumque perfecti Dei cognitionem, licet a dæmonibus oppugnati, concupiverint, perfectius propter certamina teſtimonium in die judicii conſequantur. Spiritus

χον και ταυτον, διαφορας ἐν αὐτῳ κεκτηται. ταυτα δε ἡμων λεγοντων, ἐκ ἀπο γλωττης, ἐδε ἀπο των εἰκοτων ἐννοιων, συνταξεως τε σοφιςικης, θειοτερας δε τινος ἐκφωνησεως λογοις καταχρωμενων, οἱ βȣλομενοι μανθανειν σπευσατε. και οἱ τον σκυθην Αναχαρσιν μη ἀποσκορακιζοντες, και νυν μη ἀξιοπαθησητε παρα τοις βαρβαρικῃ νομοθεσιᾳ παρακολȣθȣσι παιδευεσθαι. χρησασθε τοις δογμασιν ἡμων, κἀν ὡς τῃ κατα Βαβυλωνιȣς προγνωςικῃ· κατακȣσατε λεγοντων ἡμων, κἀν ὡς δρυος μαντευομενης. και τα μεν προειρημενα παραφορων δαιμονων ἐςιν ἀντισοφιςευματα, τα δε της ἡμετερας παιδειας ἐςιν ἀνωτερω της κοσμικης καταληψεως.

Οὐκ ἐςιν ἀθανατος, ἀνδρες Ἑλληνες, ἡ ψυχη καθ' ἑαυτην, θνητη δε. ἀλλα δυναται ἡ αὐτη και μη ἀποθνησκειν. θνησκει μεν γαρ και λυεται μετα τȣ σωματος, μη γινωσκȣσα την ἀληθειαν, ἀνιςαται δε εἰς ὑςερον ἐπι συντελειᾳ τȣ κοσμȣ συν τῳ σωματι, θανατον δια τιμωριας ἐν ἀθανασιᾳ λαμβανȣσα. παλιν τε ȣ θνησκει, κἀν προς καιρον λυθῃ, την ἐπιγνωσιν τȣ Θεȣ πεποιημενη. καθ' ἑαυτην γαρ σκοτος ἐςι, και ȣδεν ἐν αὐτῃ φωτεινον, και τȣτο ἐςιν ἀρα το εἰρημενον· ἡ σκοτια το φως ȣ καταλαμβανει. ψυχη γαρ ȣκ αὐτη το πνευμα ἐσωσεν, ἐσωθη δε ὑπ' αὐτȣ, και το φως την σκοτιαν κατελαβεν. ὁ λογος μεν ἐςι το τȣ Θεȣ φως, σκοτος δε ἡ ἀνεπιςημων ψυχη. δια τȣτο μονη μεν διαιτωμενη, προς την ὑλην νευει κατω, συναποθνησκȣσα τῃ σαρκι· συζυγιαν δε κεκτημενη την τȣ θειȣ πνευματος, ȣκ ἐςιν ἀβοηθητος· ἀνερχεται δε προς ἁπερ αὐτην ὁδηγει χωρια το πνευμα. τȣ μεν γαρ ἐςιν ἀνω το οἰκητηριον, της δε κατωθεν ἐςιν ἡ γενεσις. γεγονε μεν ȣν συνδιαιτον ἀρχηθεν το πνευμα τῃ ψυχῃ· το δε πνευμα ταυτην ἑπεσθαι μη βȣλομενην αὐτῳ καταλελοιπεν· ἡ δε ὡσπερ ἐναυσμα της δυναμεως αὐτȣ κεκτημενη, και δια τον χωρισμον τα τελεια καθοραν μη δυναμενη, ζητȣσα

τον

igitur in ſtellis, ſpiritus in angelis, ſpiritus in plantis, ſpiritus in hominibus, ſpiritus in animalibus; & quamvis unus & idem ſit, habet tamen in ſe diſcrimina. Atque hæc quidem nobis, non lingua nec probabili ratione nec ſophiſtarum apparatu diſſerentibus, ſed divinioris cujuſdam vocis ſermone utentibus, qui diſcere vultis, feſtinate. Et qui in Scytham Anacharſim non deſpuitis, neque etiam nunc indignum vobis ducite ab his, qui barbaricam diſciplinam ſequuntur, erudiri. Dogmata noſtra ſaltem ut illam Babyloniorum divinationem adſciſcite: aurem nobis dicentibus, ſaltem ut quercui vaticinanti, accommodate. Sunt hæc quidem quæ recenſuimus, dæmonum furentium ſtratagemata: noſtra autem doctrina ſublimior, quam ut eam mundus poſſit comprehendere.

13. Non eſt immortalis per ſe ipſa, o Græci, anima, ſed mortalis. Poteſt tamen eadem non mori. Moritur enim & diſſolvitur cum corpore, ſi veritatem ignoret: poſtea autem reſurgit in fine mundi una cum corpore, mortem per ſupplicia in immortalitate accipiens. Rurſus autem non moritur, etiamſi ſolvatur ad tempus, ſi Dei cognitione inſtructa ſit. Per ſe enim nihil aliud eſt quam tenebræ, nec quidquam in ea luminoſum. Atque id ipſum eſt quod dicitur: *Tenebræ lucem non comprehenderunt.* Neque enim anima ſpiritum ſervavit, ſed ab eo ſervata eſt, & lux tenebras apprehendit. Eſt autem Verbum divina lux, tenebræ vero imperita anima. Quapropter ſi degat ſolitaria, deorſum ad materiam vergit, una cum carne moriens. Cum divino autem Spiritu copulata, non caret auxilio, ſed eo aſcendit, quo deducitur a Spiritu. Hujus enim ſedes in ſupernis: iſtius generatio in inferioribus locis. Ac initio quidem Spiritus animæ convictor erat; ſed eam ſequi nolentem deſeruit. Illa autem cum ejus virtutis quaſdam veluti ſcintillulas retineret, ſed ab eo ſeparata

τον Θεον κατα πλανην πολλης θεως ανετυπωσε, τοις αντισοφιςευσι δαιμοσι κατακολυθησασα. πνευμα δε τυ Θεω παρα πασιν μεν υκ ἐςι· παρα δε τισι τοις δικαιως πολιτευομενοις καταγομενον, και συμπλεκομενον τη ψυχη, δια προαγορευσεων ταις λοιπαις ψυχαις το κεκρυμμενον ἀνηγγειλε. και αἱ μεν πειθομεναι σοφια, σφισιν ἀυταις ἐφειλκοντο πνευμα συγγενες· αἱ δε μη πειθομεναι, και τον διακονον του πεπονθοτος Θεω παραιτυμεναι, θεομαχοι μαλλον, ἤπερ θεοσεβεις ἀνεφαινοντο.

Τοιυτοι τινες ἐςε και ὑμεις, ὦ Ελληνες, ῥημασι μεν ςωμυλοι, γνωμην δε ἐχοντες ἀλλοκοτον, και την πολυκοιρανιην μαλλον, ἤπερ την μοναρχιαν ἐξησκησατε, καθαπερ ἰσχυροις νομιζοντες δαιμοσι κατακολυθειν. ὡσπερ γαρ ὁ ληςευων ἀπανθρωπος ὠν, δια τολμης των ὁμοιων ἐπικρατειν εἰωθεν· ὑτω και οἱ δαιμονες εἰς πολλην κακιαν ἐξοκειλαντες, τας μεμονωμενας παρ᾽ ὑμιν ψυχας δι᾽ ἀγνοιων και φαντασιων ἐξηπατηκασιν. οἱ θνησκυσι μεν ὐ ῥαδιως, σαρκος γαρ ἀμοιρυσι· ζωντες δε θανατυ πραττυσιν ἐπιτηδευματα, τοσαυτακις και ἀυτοι θνησκοντες ὁσακις ἀν τυς ἑπομενους ἀυτοις, τας ἁμαρτιας ἐκπαιδευσωσιν. ὡσθ᾽ ὁπερ ἐςιν ἀυτοις περιττον ἐν τω νυν μη ὁμοιως τοις ἀνθρωποις ἀποθνησκειν, τυθ᾽ ὁποτ᾽ ἀν μελλωσι κολαζεσθαι παρον ἀυτοις, ὐ μεθεξυσιν αἰδιυ ζωης, ἀντι θανατυ ἐν ἀθανατω μεταλαμβανοντες. ὡσπερ δε ἡμεις, οἱς το θνησκειν ῥαδιως ἀποβαινει νυν, εἰσαυθις μετα ἀπολαυσεως ἡ το ἀθανατον, ἡ το λυπηρον μετα ἀθανασιας προσλαμβανομεν· ὑτω και οἱ δαιμονες τη νυν ζωη προς το πλημμελειν καταχρωμενοι, δια παντος και δια τυ ζην ἀποθνησκοντες, εἰσαυθις ἑξυσιν την ἀθανασιαν ὁμοιαν της παρ᾽ ὁν ἐζων χρονον, κατα δε την συςασιν ὁμοιαν ἀνθρωποις τοις κατα γνωμην διαπραξαμενοις, ἁπερ ἀυτοις παρ᾽ ὁν ἐζων χρονον νενομοθετηκασι. και μη τι γε τοις μεν ἀνθρωποις ἐλαττονα της ἁμαρτιας ἐξανθυσι τα εἰδη, δια το μη πολυχρονιως βιυν, τοις δε

προει-

intueri res sublimiores non posset, dum Deum quærit, opinionis errore multos effinxit, doli artifices dæmones sequens. Porro Spiritus Dei non omnibus inest, sed in quibusdam juste viventibus residens & cum eorum animo complicatus, per prædictiones cæteris animabus res absconditas nuntiavit. Atque illæ quidem quæ sapientiæ paruerunt, cognatum sibi Spiritum attraxere: quæ vero non paruerunt & ministrum Dei passi rejecerunt, cum Deo potius deprehensæ sunt pugnare, quam eum colere.

14. Tales & vos estis, o Græci, lingua quidem expoliti, mente autem absurdi; ac multorum principatum potius quam unius professi estis, dum dæmones, quasi præpotentes essent, statuitis assectari. Quemadmodum enim latro, cum inhumanus sit, audacia solet similes sui domare; sic dæmones ad summam improbitatem progressi solitarias apud vos animas ignoratione & inanibus visis deceperunt. Qui quidem non facile moriuntur, sunt enim carnis expertes, sed viventes mortis instituta profitentur, toties nimirum & ipsi morientes, quoties ad peccandum sectatores suos erudiunt. Itaque quod nunc præcipuum illis est, ut similiter ac homines non moriantur, id eis adfuturum est, quando suppliciis tradentur; neque tunc vitæ æternæ participes erunt, sed mortem quamdam in immortalitate sortientur. Quemadmodum enim nos, quibus nunc facile mori contingit, postea cum voluptate immortalitatem, vel dolorem cum immortalitate percipimus; sic & dæmones, qui præsenti vita ad peccandum abutuntur, ac per totam vitam moriuntur, rursus immortalitatem habebunt, eamdem quidem ac dum viverent, statu autem similem illorum hominum, qui ex animi sui sententia gessere quidquid viventibus dæmones præscripserunt. An non enim hominibus pauciores pec-

προειρημενοις δαιμοσι, τρ πλημμελειν μειζονως αποβεβηκε, δια το απειρον της βιοτητος;

Και χρη λοιπον ἡμας ὁπερ ἐχοντες απολωλεκαμεν, τυτο νυν αναζητειν, ζευγνυναι τε την ψυχην τω πνευματι τω άγιω, και την κατα Θεον συζυγιαν πραγματευεσθαι. ψυχη μεν ὑν ἡ των ανθρωπων πολυμερης ἐςι, και ὑ μονομερης. συνθετη γαρ ἐςιν· ὡς ειναι φανεραν αυτην δια σωματος. ὑτε γαρ αν αυτη φανειη ποτε χωρις σωματος, ὑτε ανιςαται ἡ σαρξ χωρις ψυχης. ἐςι γαρ ανθρωπος, ὑχ ὡσπερ οἱ κορακοφωνοι δογματιζυσιν, ζωον λογικον, νυ και ἐπιςημης δεκτικον. δειχθησεται γαρ κατ' αυτυς και τα αλογα, νυ και ἐπιςημης δεκτικα. μονος δε ανθρωπος εικων και ὁμοιωσις τυ Θευ. λεγω δε ανθρωπον, ὑχι τον ὁμοια τοις ζωοις πραττοντα, αλλα τον πορρω μεν ανθρωποτητος, προς αυτον δε τον Θεον κεχωρηκοτα. και περι μεν τυτυ ἐν τω περι ζωων ακριβεςερον ἡμιν συντετακται. το δε νυν συνεχον, ρητεον ποταπη τις ἐςιν ἡ κατα Θεον εικων και ὁμοιωσις. το μεν ασυγκριτον, ὑδεν ἐςιν ἑτερον ἡ αυτο το ὀν· το δε συγκρινομενον ὑτι ἑτερον ἡ αυτο το παρομοιον. ασαρκος μεν ὑν ὁ τελειος Θεος, ανθρωπος δε σαρξ, δεσμος δε της σαρκος ψυχη, σχετικη δε της ψυχης ἡ σαρξ. το δε τοιυτον της συςασεως ειδος, ει μεν ὡς ναος ἡ, κατοικειν ἐν αυτω βυλεται Θεος δια τυ πρεσβευοντος πνευματος. τοιυτυ δε μη ὀντος τυ σκηνωματος, πρυχει των θηριων ὁ ανθρωπος κατα την ἐναρθρον φωνην μονον, τα δε λοιπα της αυτης ἐκεινοις διαιτης ἐςιν, ὑκ ὠν ὁμοιωσις του Θευ. δαιμονες δε παντες σαρκιον μεν ὑ κεκτηνται, πνευματικη δε ἐςι αυτοις ἡ συμπηξις ὡς πυρος, ὡς αερως. μονοις δε τοις πνευματι Θευ φρυρυμενοις ἐυσυνοπτα και τα των δαιμονων ἐςι σωματος· τοις λοιποις δε ὑδαμυ, λεγω δε τοις ψυχικοις. το γαρ ἐλαττον καταληψιν ὑκ ἰσχυει ποιεισθαι τυ κρειττονος. δια τυτο γουν ἡ των δαιμονων ὑποςασις ὑκ ἐχει μετανοιας τοπον. της γαρ ὑλης και της πονηριας εισιν απαυγασματα. ὑλη δε της ψυχης κατεξυσιαζειν ἠθελησεν·

catorum ſpecies ob vitæ brevitatem efflorescunt; prædictis autem dæmonibus ob infinitum ævum magis peccare contingit?

15. Jam vero oportet, ut quod habentes amiſimus, id nunc quæramus, & animam cum Spiritu ſancto copulemus & ad conjunctionem cum Deo enitamur. Non igitur ſimplex eſt hominum anima, ſed ex multis partibus conſtat. Eſt enim compoſita, ita ut per corpus manifeſta fiat. Neque enim umquam ipſa ſine corpore apparuerit; nec caro reſurgit ſine anima. Eſt enim homo, non ut quidam inſtar corvorum crocitantes decernunt, animal ratione utens, mentis & ſcientiæ capax: nam ipſæ ſecundum illos belluæ mentis & ſcientiæ capaces oſtendentur. Solus autem homo imago & ſimilitudo Dei. Hominem autem dico non eum qui ſimilia belluis faciat, ſed qui procul ab humanitate conſtitutus ad Deum pervenerit. Atque id equidem in libro de animalibus accuratius diſſerui. Nunc autem id quod inſtat diſſerendum: qualis ſit illa ſecundum Deum imago & ſimilitudo. Quod comparari non poteſt, nihil aliud eſt quam ipſum ens: quod autem comparatur, nihil aliud quam quod ſimile eſt. Carnis quidem expers perfectus Deus: homo autem caro. Vinculum eſt carnis anima: animam caro continet. Ac talis quidem naturæ ſpecies, ſi ſe inſtar templi habeat, libenter illud incolit Deus per legatum Spiritum. Si vero tale non fuerit tabernaculum; præſtat homo belluis ſola voce articulata; cætera vero ejuſdem eſt ac illæ vivendi rationis, ut qui non ſit ſimilitudo Dei. Porro dæmones omnes nullam habent carnem, ſed ſpiritalis eſt eis compages, ut ignis & aeris. Iis autem ſolis, qui ſpiritu Dei communiti ſunt, facile videri poſſunt etiam dæmonum corpora; cæteris vero nequaquam, id eſt, pſychicis. Nam præſtantius ab inferiore comprehendi non poteſt. Propterea ergo

σεν· και κατα το αὐτεξυσιον οἱ μεν θανατυ νομυς τοις ἀνθρωποις παραδεδωκασιν· οἱ δε ἀνθρωποι μετα την της ἀθανασιας ἀποβολην, θανατῳ τῳ δια πιςεως τον θανατον νενικηκασι, και δια μετανοιας κλησις αὐτοις δεδωρηται, κατα τον εἰποντα λογον· ἐπειδη βραχυ τι παρα ἀγγελυς ἠλαττωθησαν. δυνατον δε παντι τῳ νενικημενῳ, παλιν νικαν, τυ θανατυ την συςασιν παραιτυμενῳ. τις δε αὐτη, ἐυσυνοπτον ἐςαι τοις βυλομενοις ἀνθρωποις το ἀθανατον.

Δαιμονες δε οἱ τοις ἀνθρωποις ἐπιταττοντες, ὐκ εἰσιν αἱ των ἀνθρωπων ψυχαι. πως γαρ ἀν γενοιντο δρασικαι, και μετα το ἀποθανειν; χωρις εἰ μη ὁ ζων μεν ἀνθρωπος, ἀνοητος και ἀδυνατος γενοιτο· νεκρος δε γενομενος, λοιπον δρασικωτερας πιςευοιτο μεταλαμβανειν δυναμεως. ἀλλ' ὐτε τυθ' ὑτως ἐςιν, ὡς ἐν ἀλλοις ἀπεδειξαμεν· και χαλεπον οἰεσθαι την ἀθανατον ὑπο των τυ σωματος μερων ἐμποδιζομενην, φρονιμωτεραν, ἐπειδαν ἀπ' αὐτυ μεταναςη, γινεσθαι. δαιμονες γαρ τη σφων κακοηθεια τοις ἀνθρωποις ἐκβακχευοντες, ποικιλαις και ἐψευσμεναις δραματυργιαις τας γνωμας αὐτων παρατρεπυσι κατω νενευκυιας, ὁπως μεταρσιυσθαι προς την ἐν ὐρανοις πορειαν ἐξαδυνατωσιν. ἀλλ' ὐτε ἡμας τα ἐν κοσμῳ λεληθε, και ἡμιν ἐυκαταληπτον το θειον της ἀπαθανατιζυσης τας ψυχας ἡμιν προσελθυσης. βλεπονται δε και ὑπο των ψυχικων οἱ δαιμονες, ἐσθ' ὁτε τοις ἀνθρωποις ἑαυτυς ἐκεινων δεικνυντων, ἱνα τε νομισθωσιν εἰναι τινες, ἠ και τι βλαψωσι, καθαπερ πολεμιυς, φιλοι κακοι την γνωμην ὑπαρχοντες, εἰ τοις εἰς αὐτυς θρησκειας τοις ὁμοιοις αὐτοις τας ἀφορμας παρασχωσιν. εἰ γαρ δυνατον αὐτοις, παντως ἀν και τον ὐρανον συν ἁμα τη λοιπη ποιησει καθειλκυσαν· νυν δε τυτο μεν πραττυσιν ὐδαμως· ἀδυνατυσι γαρ· ὑλη δε τη κατω, προς την ὁμοιαν αὐτοις ὑλην πολεμυσι. τυτυς δε νικαν ἀν τις θε-

dæmonum natura pœnitentiæ locum non habet. Sunt enim materiæ & nequitiæ quidam ſplendores. Materia autem animam in ſervitutem redigere voluit: ac ſecundum liberum arbitrium, iſti quidem leges mortis hominibus tradiderunt: homines vero poſt immortalitatis jacturam morte per fidem obeunda mortem ſuperaverunt, ac per pœnitentiam vocatio eis conceſſa ſecundum hunc ſermonem; *Quoniam paulo minus ab angelis imminuti ſunt.* Poteſt autem, quiſquis victus eſt rurſus vincere, ſi mortis cauſam repudiet. Quænam autem illa ſit facile perſpicere poſſunt, qui immortalitatem concupiſcunt.

16. Dæmones autem qui hominibus imperant, non ſunt hominum animæ. Quo enim pacto efficaces etiam poſt mortem fuerint? Niſi forte homo quamdiu vivit, inſipiens & invalidus eſt: mortuus efficaciore creditur præditus poteſtate. Sed res ita ſe non habet, ut alibi demonſtravimus; ac perdifficile eſt exiſtimare animam immortalem, quæ corporis membris impeditur, ſagaciorem, cum ex eo migraverit, fieri. Dæmones enim, dum pro ſua nequitia in homines debacchantur, deorſum vergentes eorum animos variis & fallacibus machinationibus pervertunt, quominus ad viam cœlorum erigi poſſint. Sed nec ea nos latent, quæ in mundo ſunt; & divina facile a nobis comprehendi poſſunt, ſi vis illa, quæ animos immortales facit, ad nos acceſſerit. Videntur autem & a pſychicis dæmones, ac ſeſe nonnumquam hominum adſpectui exhibent; vel ut aliquid eſſe exiſtimentur, vel etiam aliquid tamquam inimicis noceant amici mala mente præditi, vel ut ſui ſimilibus cauſas ipſorum colendorum innectant. Nam ſi poſſent, cœlum ipſum profecto cum cæteris rebus creatis ſubverterent. Nunc autem nequaquam id faciunt; neque enim poſſunt; ſed materia inferiore

ma-

θελησῃ, την ὑλην παραιτησασθω. θωρακι γαρ πνευματος επερανιε καθωπλισμενος, παν το ὑπ' αὐτε περιεχομενον σωσαι δυνατος ἐςαι. εἰσι μεν ἐν και νοσοι, και ςασεις της ἐν ἡμιν ὑλης· δαιμονες δε αὐτοι τετων τας αἰτιας, ἐπειδαν συμβαινεσιν, ἑαυτοις προσγραφεσιν, ἐπιοντες ὁποταν καταλαμβανῃ καματος. ἐςι δε ὁτε και αὐτοι χειμωνι της σφων αβελτηριας κραδαινεσι την ἑξιν τε σωματος, οἱ λογῳ Θεε δυναμεως πληττομενοι, δεδιοτες απιασι, και ὁ καμνων θεραπευεται.

Περι γαρ των κατα τον Δημοκριτον συμπαθειων τε και ἀντιπαθειων, τι και λεγειν ἐχομεν, ἡ τεθ' ὁτι κατα τον κοινον λογον Αβδηρολογος ἐςιν ὁ ἀπο των Αβδηρων ἀνθρωπος; ὡσπερ δε ὁ τῃ πολει της προσηγοριας αἰτιος, φιλος ὡν Ηρακλεες ὡς φασιν, ὑπο των Διομηδες ἱππων κατεβρωθη· τροπῳ τῳ ἀυτῳ και ὁ τον μαγον Οςανην καυχωμενος, ἐν ἡμερα συντελειας πυρος αἰωνιε βορα παραδοθησεται. και ὑμεις δε τε γελωτος ἠν μη ἀποπαυσησθε, των ἀυτων ὡνπερ και οἱ γοητες τιμωριων ἀπολαυσετε. διοπερ, ὠ Ελληνες, κεκραγοτος ὡσπερ ἀπο τε μετεωρε κατακεσατε με, μηδε ἐπιτωθαζοντες την ὑμετεραν ἀλογιςιαν ἐπι τον κηρυκα της ἀληθειας μεταγετε. παθος ἐκ ἐςι δι ἀντιπαθειας ἀπολλυμενον, ἐδε ὁ μεμηνως σκυτιδων ἐξαρτημασι θεραπευεται. δαιμονων εἰσιν ἐπιφοιτησεις, και ὁ νοσων, και ὁ λεγων ἐραν, και ὁ μισων, και ὁ βελομενος ἀμυνεσθαι, τετες λαμβανεσι βοηθες. τροπος δε αὐτοις της μηχανης ἐτος· ὡσπερ γαρ οἱ των γραμματων χαρακτηρες, ςιχοι τε οἱ ἀπ' ἀυτων, ἐ καθ' ἑαυτες εἰσι δυνατοι σημαινειν το συνταττομενον, σημεια δε των ἐννοιων σφισιν ἀνθρωποι δεδημιεργηκασι παρα την ποιαν ἀυτων συνθεσιν γινωσκοντες, ὁπως και ἡ ταξις των γραμματων ἐχειν νενομοθετηται· παραπλησιως και των ῥιζων αἱ ποικιλιαι, νευρων τε και ὀςεων παραληψεις, ἐκ ἀυται καθ' ἑαυτας δραςικαι τινες εἰσι, ςοιχειωσις δε ἐςι της των δαιμονων μοχθηριας, οἱ προς ἁπερ ἑκαςον ἀυτων ἰσχυει, ὡρικασιν. ἐπει δ' ἀν παρει-

λημ-

materiam sibi similem oppugnant. Hos ergo si quis vincere velit, materiam repudiet. Lorica enim Spiritus cœlestis armatus servare poterit quidquid ab eo circumdatum fuerit. Habet quidem materia nostra morbos & tumultus, qui cum acciderint, eorum causas sibi dæmones adscribunt, morbo invadenti supervenientes. Ipsi etiam interdum nequitiæ suæ tempestate habitum corporis nostri concutiunt; sed verbo virtutis Dei percussi, discedunt exterriti & æger sanatur.

17. De occultis enim secundum Democritum consensionibus & dissensionibus quid dicere habeamus, nisi id quod communi sermone contritum est, abderiloquum esse hominem Abderitam? Quemadmodum autem is, a quo civitas illa nomen accepit, Herculis, ut ferunt, amicus, ab equis Diomedis devoratus est; sic & iste, qui de mago Ostane gloriatur, in die consummationis igni depascendus tradetur. Ac vos quoque, nisi risum desinatis, eadem ac magi supplicia luetis. Quocirca velut ex loco excelso clamantem me, Græci, audite, nec cachinnando dementiam vestram in præconem veritatis transferte. Non tollitur morbus per occultam dissensionem, nec furiosus pelliculis appensis curatur. Sed dæmones ventitant: & qui ægrotat & qui amare se dicit, & qui odit & qui ulcisci cupit, hos capiunt adjutores. Modus autem eorum machinationis sic se habet. Quemadmodum enim litterarum figuræ & versus, qui ex eis constant, non possunt per se ipsa id, quod cogitatur & componitur, demonstrare, sed sibi homines signa cogitationum instituerunt, ex certa eorum constructione id percipientes, cujus significandi causa etiam litterarum ordo institutus est; similiter nec radicum varietates, nec nervorum & ossium appositiones per se ipsa quidquam efficiunt, sed sunt dæmonum improbitatis elementum, qui ad quid valeret

leret

λημμενην ὑπο των ἀνθρωπων θεασωνται την δι' ἀυτων ὑπηρεσιαν, ἐπιλαμβανοντες σφισιν ἀυτοις δυλευειν τυς ἀνθρωπυς ἀπεργαζονται. πως δε ἀν ἀγαθον μοιχειαις ὑπηρετειν; πως δε και σπυδαιον προς το μισειν τινας παριοντας βοηθειν; ἠ πως ὑλη καλον προσυναπτειν την ἐις τυς μεμηνοτας βοηθειαν, και μη τῳ Θεῳ; τεχνη γαρ της θεοσεβειας τυς ἀνθρωπυς παρατρεπυσιν, ποαις ἀυτυς και ῥιζαις πειθεσθαι παρασκευαζοντες· ὁ δε Θεος ἐιπερ ἀυτα προς το ποιειν, ἁπερ οἱ ἀνθρωποι βυλονται, κατεσκευακει, πονηρων ἀν ἀν πραγματων δημιυργος. ἐπει ἀυτος μεν, παν το ἐυ πως ἐχον ἐδημιυργησεν· ἡ δε των δαιμονων ἀσωτια, τοις ἐν τῳ κοσμῳ προς το κακοποιειν ἐχρησατο, και τυτων ἐςι της κακιας ἐιδος, και ὐχι τυ τελειυ. πως γαρ ζων μεν ἡκιςα μοχθηρος ἐιην, νεκρυ δε ὀντος μυ, λειψανον το ἐν ἐμοι μηδεν ἐμυ πραττοντος, το μητε κινυμενον, ἀλλα μητε αἰσθανομενον, αἰσθητον τι ἀπεργασεται; πως δε ὁ τεθνεως οἰκτιςῳ θανατῳ, δυνησεται προς τιμωριαν τινος ἐξυπηρετησαι; τυτο γαρ ἐι ὑτως ἐιη, πολλῳ μαλλον ἀφ' ἑαυτυ τον οἰκειον ἐχθρον ἀμυνηται· δυναμενος γαρ και ἀλλοις βοηθειν, ἐκδικος πολλῳ μαλλον ἑαυτυ καταςησεται.

Φαρμακεια δε και παν το ἐν ἀυτῃ ἐιδος, της ἀυτης ἐςιν ἐπιτεχνησεως. ἐι γαρ τις ὑπο της ὑλης θεραπευεται, πιςευων ἀυτῃ, θεραπευθησεται μαλλον ἀυτος δυναμει Θευ προσανεχων. ὡσπερ γαρ τα δηλητηρια συνθεσεις ἐισιν ὑλικαι· τον ἀυτον τροπον και τα ἰωμενα της ἀυτης ὑποςασεως ἐςιν. ἐι δε την φαυλοτεραν ὑλην παραιτυμεθα· πολλακις και δια της ἐφ' ἑτερον των κακων τινος ἐπιπλοκης ἰασασθαι τινες ἐπιτηδευυσι, και τοις κακοις ἀν προς το ἀγαθον καταχρησονται. καθαπερ δε τῳ ληςευοντι συνδειπνησας, κἀν μη ληςης ἀυτος ᾗ, ἀλλ' ὁμως δια το συνεςιαθηναι τιμωριας μεταλαμβανει· τροπῳ τῳ ἀυτῳ και ὁ μη κακος, τῳ δε φαυλῳ ἀναμιγεις, προς το νομιζομενον καλον συγχρησαμενος, δια την ἐις ἀυτον κοινωνιαν ὑπο του κρινοντος Θευ κολασθησεται. δια τι

γαρ

leret unumquodque illorum definierunt. Ubi autem vident consentire homines, ut sibi per eas res ministretur; tunc supervenientes efficiunt, ut sibi homines serviant. Quomodo enim honestum sit adulteriis ministrare, aut præclarum auxilio adesse nonnullis ut oderint; aut materiæ decorum adtribuere furentium curationem ac non Deo! Arte enim a Dei cultu homines avertunt, dum eos adducunt, ut herbis & radicibus fidem habeant. Deus autem, si hæc ad id efficiendum creasset, quod hominibus libet; malarum sane rerum opifex esset. Verum ipse omnia bene se habentia creavit; sed dæmonum intemperantia iis, quæ in mundo sunt, ad male agendum abusa est: eorumque est nequitiæ species, non perfecti Dei. Quo enim pacto vivus ego minime sim malus: mei autem mortui, nihil agente me, reliquiæ, quæ non moventur, imo nec sentiunt, aliquid quod sentiatur efficiant? Et qui morte miserrima mortuus est, quomodo poterit ad alterius ultionem operam navare? Hoc enim si ita esset, multo magis a se ipso proprium inimicum propulsaret: nam qui opem etiam aliis ferre potest, multo magis sui ipsius ultor erit.

18. Medicandi autem ratio & quidquid ea continetur ejusdem est artificii. Nam si quis materia curatur ei confidens, multo magis curabitur si ad virtutem Dei confugiat. Quemadmodum enim ea quæ nocent, compositiones sunt materiales, sic & quæ sanant ejusdem sunt naturæ. Quod si deteriorem materiam recusamus; sæpe nonnulli etiam per malæ alicujus rei cum alia conjunctionem mederi conantur, & malis ad bonum abutuntur. Sed quemadmodum is, qui cum latrone cœnavit, etiamsi ipse non sit latro, quia tamen convivatus est, pœnæ sit particeps: sic qui minime malus est, sed cum eo, quod malum est, implicatur, eoque ad opinatum bonum utitur, propter commercium, quod cum eo habuit,

γαρ ὁ πιστευων ὑλης οἰκονομιᾳ, πιστευειν ου βουλεται τῳ θεῳ; τινος δε χαριν ου τῳ δυνατωτερῳ προσερχῃ δεσποτῃ. θεραπευεις δε μαλλον αὐτον, ὡσπερ ὁ μεν κυων δια μυιας, ὁ δε ἐλαφος δι' ἐχιδνης, ὁ δε συς δια των ἐν ποταμοις καρκινων, ὁ δε λεων δια των πιθηκων; τι δε μοι θεοποιεις τα ἐν κοσμῳ; τι δε θεραπευων τον πλησιον εὐεργετης ἀποκαλῃ; λογου δυναμει κατακολουθησον. οὐ θεραπευουσι δαιμονες, τεχνῃ δε τους ἀνθρωπους αἰχμαλωτευουσι· και ὁ θαυμασιωτατος Ιουστινος ὀρθως ἐξεφωνησεν ἐοικεναι τους προειρημενους λῃσταις. ὡσπερ γαρ ἐκεινοις ἐθος ἐστι ζωγρειν τινας, εἰτα τους αὐτους μισθου τοις τινων ἐπιφοιτωντες μελεσιν, ἐπειτα δι' ὀνειρων την εἰς αὐτους πραγματευομενοι δοξαν, δημοσιᾳ τε τους τοιουτους προιεναι κελευσαντες, παντων ὁρωντων, ἐπειδ'αν των ἐγκοσμιων ἀπολαυσωσιν, ἀποπταμενοι των καμνοντων, ἡν ἐπραγματευσαντο νοσον περιγραφοντες, τους ἀνθρωπους εἰς το ἀρχαιον ἀποκαθιστωσιν.

Υμεις δε τουτων ουκ ἐχοντες την καταληψιν, παρ' ἡμων των εἰδοτων ἐκπαιδευεσθε. λεγοντες θανατου καταφρονειν, και την αὐταρκειαν ἀσκειν (οἱ γαρ παρ' ὑμιν φιλοσοφοι τοσουτον ἀποδεουσι της ἀσκησεως, ὡστε παρα του Ρωμαιων βασιλεως ἐτησιους χρυσους ἑξακοσιους λαμβανειν τινας εἰς ουδεν χρησιμον, ὁπως μηδε το γενειον δωρεαν καθειμενον αὐτων ἐχωσι. Κρισκης ουν ἐννεοττευσας τῃ μεγαλῃ πολει, παιδεραστειᾳ μεν παντας ὑπερηνεγκεν, φιλαργυριᾳ δε πανυ προσεχης ἠν. θανατου δε καταφρονων, οὑτως αὐτον ἐδεδιει τον θανατον, ὡς και Ιουστινον, καθαπερ και ἐμε, ὡς κακῳ τῳ θανατῳ περιβαλειν πραγματευσασθαι· διοτι κηρυττων την ἀληθειαν λιχνους και ἀπατεωντας τους φιλοσοφους συνηλεγχεν· τινας δε ἀν και διωξαι των φιλοσοφων, εἰ μη μονους ἡμας εἰωθεν;) εἰ φατε μη δειν δεδιεναι τον θανατον, κοινωνουντες ἡμων τοις δογμασι, μη δια την ἀνθρωπινην δοξομανιαν, ὡς Αναξαρχος, ἀποθνησκετε· χαριν δε της του Θεου γνωσεως, του

θα-

a Deo judice condemnabitur. Cur enim qui materiæ dispositioni credit, Deo non vult credere? At quam ob causam ad potentiorem dominum non accedis, sed potius ipse tibi mederis, ut canis gramine, cervus vipera, sus cancris fluvialibus, leo simiis? Cur iis, quæ in mundo sunt, divinitatem tribuis? Cur proximum sanans, beneficus vocaris? Verbi potentiam sequere. Non sanant dæmones, sed arte homines capiunt & in servitutem redigunt. Ac recte admirandus ille imprimis Justinus eos latronibus similes esse declaravit. Quemadmodum enim nonnullos isti vivos capere solent, ac deinde suis eos pretio restituere; sic & qui existimantur dii, postquam nonnullorum corporibus obrepsere, ac deinde opinionem præsentiæ suæ per somnia fecere, in publicum eos prodire jubent, ac omnibus spectantibus, cum rebus mundanis potiti fuerint, ab ægris avolant, & morbo, quem inflixerant, deleto hominem pristinæ valetudini restituunt.

19. Cæterum vos qui hæc non perspicitis, a nobis, qui perspicimus, discite. Qui mortem a vobis contemni & animum nihil extra se quærentem exerceri dicitis. (Vestri enim philosophi tantum absunt ab hoc studio, ut quotannis nonnulli a Romanorum Rege sexcentos aureos accipiant, nullam ad rem utilem, sed ne gratis barbam promissam gerant. Crescens quidem ille, qui in magna urbe nidum posuerat, puerorum amore superabat omnes, & omnino pecuniæ studio attentus erat. Iste autem mortis contemptor ita mortem metuebat, ut eam Justino, non secus ac mihi, veluti malum aliquod, machinationibus inferre conatus sit, quia veritatem prædicans gulæ & fraudis philosophos arguebat. Quosnam autem philosophorum, nisi nos solos insectari solebat?) si mortem metuendam non esse dicitis, decretis nostris consentientes; ne mortem, ut Anaxarchus, propter

θανατυ καταφρονηται γενεσθε. κοσμυ μεν γαρ ἡ κατασκευη, καλη· το δε ἐν αὐτῳ πολιτευμα φαυλον· καθαπερ ἐν πανηγυρει θεατροκοπυμενυς ἐνεςιν ἰδειν, τυς ὐκ εἰδοτας τον Θεον. τι γαρ ἐςι μαντικη; τι δε ὑπ' αὐτης πεπλανησθε; των ἐν κοσμῳ πλεονεξιων ἐςι σοι διακονος. πολεμειν θελεις, και τον Απολλω συμβυλον των φονων λαμβανεις. κορην ἁρπασαι θελεις, και το δαιμονιον σοι συναγωνισασθαι προαιρῃ. νοσεις δια σεαυτον, και ὡσπερ Αγαμεμνων δεκα συμφραδμονας, εἰσαι θελ[...] μετα σεαυτυ θευς. πιυσα τις ὑδωρ μαινεται, και δ[...] λιβανων ἐκφρων γινεται, και συ την τοιαυτην μαντικην λεγεις. προγνωςης ὑπηρχεν ὁ Απολλων, και των μα[...] τευομενων διδασκαλος· ἐπι της Δαφνης ἑαυτον ἐψευσατο[...] δρυς εἰπε μοι μαντευεται, και παλιν ὀρνιθες προαγ[...] ρευυσι; συ δε των ζωων και φυτων ἐλαττων ὑπαρχ[...] καλον ἀρα σοι γενεσθαι ξυλῳ μαντικῳ, και των ἀεροφοιτ[...] την πτησιν λαμβανειν. ὁ ποιων σε φιλαργυρον, ὑτος κ[...] περι τυ πλυτειν σοι μαντευεται. ςασεις και μαχας ἐγειρων, και περι της ἐν πολεμῳ νικης προαγορευει. τ[...] παθων ἀν ὑπαρχης ἀνωτερος, των ἐν τῳ κοσμῳ παντ[...] καταφρονησεις. τοιυτυς ἡμας ὀντας μη ἀποςυγησητ[...] ἀλλα παραιτησαμενοι τυς δαιμονας Θεῳ τῳ μονῳ κατ[...]κολυθησατε. παντα ὑπ' αὐτυ, και χωρις αὐτυ γεγο[...] ὐδε ἐν. εἰ δε ἐςιν ἐν τοις φυομενοις και δηλητηριον, τυ[...] δια το ἐναμαρτον ἡμων ἐπισυμβεβηκεν. ἐχω δεικνυ[...] την τυτων εἰκονα, μονον ὑμεις κατακυσατε, και ὁ π[...]ςευων ἐπιγνωσεται.

Κἀν θεραπευησθε φαρμακοις, κατα συγγνωμην ἐπιτρεπω σοι, την μαρτυριαν προσαπτειν σε δει τῳ Θεῳ. κοσμος γαρ ἡμας ἐτι καθελκει, και δι ἀτονιαν την ὑλ[...] ἐπιζητω. πτερωσις γαρ ἡ της ψυχης το πνευμα το τ[...]λειον, ὁπερ ἀποῤῥιψασα δια την ἁμαρτιαν, ἐπτη ὡσπ[...] νοσσος, και χαμαιπετης ἐγενετο. μεταβασα δε τ[...] ὐρανιυ συνυσιας, των ἐλαττονων μετυσιαν ἐπεποθησε[...]

με-

num hominum laudis amorem appetatis, sed pter Dei cognitionem, contemptores mortis effi- nini. Mundi enim constructio præclara, sed pra- in eo vivendi ratio; ac videre est eos, qui Deum orant, tamquam in solemni conventu admiratio- & plausu excipi. Quid enim est divinatio; cur ab lecipimini? Ministra est tibi vigentium in mundo iditatum. Vis bellum gerere, & Apollinem con- rium cædium capis. Vis rapere virginem, & dæ- nem tibi optas auxilio venire. Ægrotas per te , & ut Agamemnon decem consiliarios, ita deos cupis adesse. Quædam furit aqua pota, & adhi- thure amens fit: hanc tu vaticinari dicis. Præscius futurorum Apollo & vaticinantium magister: se in Daphne frustratus est. Quercus, dic mihi, nat, rursumque aves futura prænuntiant? Tu o animalibus & plantis ignobilior es? Præclarum erat fieri lignum præsagum & avium volatum su- e. Qui te facit avarum, idem & de re facienda icinatur: qui seditiones & pugnas excitat, idem le belli victoria prædicit. Si perturbationes ani- viceris, omnia quæ in mundo sunt contemnes. n tales simus, nolite nos odio prosequi; sed dæ- nibus rejectis, solum Deum sectamini: *Omnia per m facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Si quid em veneni est in his quæ nascuntur, id propter catum nostrum supervenit. Horum imaginem nonstrare licet; tantum vos auscultate, & qui dit intelliget.

20. Etiamsi te pharmacis cures, quod quidem ad indulgentiam concedo; oportet tamen ut te- ionio tuo rem Deo assignes. Trahit enim nos ad- mundus, & materiam propter imbecillitatem ero. Alæ enim erant animæ Spiritus sanctus, m cum peccando projecisset, volavit instar pulli umi decidit: cælesti autem convictu delapsa infe-

μετῳκισθησαν οἱ δαιμονες, ἐξωρισθησαν οἱ πρωτοπλαςοι, καὶ οἱ μεν ἀπ' ȣρανȣ κατεβληθησαν· οἱ δε ἀπο γης μεν, ἀλλ' ȣκ ἐκ ταυτης, κρειττονος δε της ἐνταυθοι διακοσμησεως. και χρη λοιπον ἡμας ἐπιποθησαντας το ἀρχαιον, παραιτησασθαι παν το ἐμποδων γινομενον. ȣκ ἐςι γαρ ἀπειρος ὁ ȣρανος ὠ ἀνθρωπε, πεπερασμενος δε, και ἐπι τερματι. τα δε ὑπερ τȣτον, αἰωνες οἱ κρειττονες, ȣ μεταβολην ὡρων ἐχοντες, δι' ὧν ποικιλαι νοσοι καθιςανται, πασης δε ἐυκρασιας μετειληφοτες ἡμεραν ἐχȣσι διαμενȣσαν, και φεγγος τοις ἐντευθεν ἀνθρωποις ἀπροσιτον. οἱ μεν ȣν τας γεωγραφιας ἐκπονησαντες, μεχρις ἦν δυνατον ἀνθρωπῳ, των χωριων την ἀναγραφην ἐποιησαντο· τα δε ἐπεκεινα λεγειν ȣκ ἐχοντες δια το ἀδυνατον της θεωριας, ἀμπωτεις ᾐτιασαντο, και θαλασσων την μεν πρασωδη, την δε πηλωδη· τοπων δε, των μεν το ἐκπυρον, των δε το ψυχρον και διαπεπηγος. ἡμεις δε τα ὑφ' ὑμων ἀγνοȣμενα δια προφητων μεμαθηκαμεν, οἵτινες ἅμα τῇ ψυχῇ πεπεισμενοι, ὅτι πνευμα το ȣρανιον ἐπενδυμα της θνητοτητος την ἀθανασιαν κεκτησεται, τα ὅσα μη ἐγινωσκον αἱ λοιπαι ψυχαι, προὐλεγον. δυνατον δε παντι γυμνητευοντι, κτησασθαι το ἐπικοσμημα, και προς την συγγενειαν την ἀρχαιαν ἀναδραμειν.

Οὐ γαρ μωραινομεν, ἀνδρες Ἑλληνες, ȣδε ληρȣς ἀπαγγελλομεν, Θεον ἐν ἀνθρωπȣ μορφῃ γεγονεναι καταγγελλοντες. οἱ λοιδορουντες ἡμας συγκρινατε τȣς μυθȣς ὑμων τοις ἡμετεροις διηγημασι. Δηιφοβος, ὡς φασιν, ἦν ἡ Αθηνα δια τον Εκτορα, και χαριν Αδμητȣ φοιβος ἀκειρεκομης τας εἰλιποδας βȣς ἐποιμαινε, και πρεσβυτις ἀφικνειται προς την Σεμελην ἡ του Διος γαμετη. τοιαυτα δε μελετωντες, πως ἡμας διαγελατε; τεθνηκεν ἡμων ὁ Ασκληπιος, και ὁ τας πεντηκοντα παρθενȣς μιᾳ νυκτι Θεσπιασι διακορευσας, βορᾳ πυρος ἑαυτον παραδȣς οἴχεται. Προμηθευς τῳ Καυκασῳ προσαρτηθεις, τιμωριαν χαριν της εἰς ἀνθρωπȣς ἐυεργεσιας ὑπηνεγκεν. φθο-

νερος

riorum commercium appetivit. Transmigrarunt dæmones, primi homines ejecti sunt; ac isti quidem e cœlo detrusi, hi autem e terra, non ista quidem, sed hoc rerum ornatu præstantiore. Deinceps oportet, ut antiquæ conditionis desiderio commoti, quidquid obstat removeamus. Non enim infinitum est cœlum, o bone, sed finitum, & terminis circumscriptum. Supra illud autem sæcula præstantiora, quæ tempestatum, ex quibus varii morbi nascuntur, vicissitudinem nesciunt, sed temperie omni prædita diem habent perpetuum ac lumen nostris hominibus inaccessum. Qui autem terræ descriptiones elaboraverunt, ii quantum homini fas erat, regiones descripserunt; sed cum non haberent quod de iis, quæ ultra sunt, dicerent, propterea quod invisi non possint, maris æstus causati sunt, & quod marium aliud alga, aliud luto plenum sit, & locorum alia torrida, alia frigida & gelu concreta. Nos autem quæ a vobis ignorantur per prophetas didicimus; qui quidem cum certo tenerent corpus simul cum anima indumentum cæleste mortalitatis immortalitatem adepturum, plurima cæteris animabus abscondita prænuntiabant. Potest autem quisquis nudus est hoc ornamentum consequi & ad veterem cognationem redire.

21. Non enim desipimus, o Græci, nec nugas prædicamus, Deum sub hominis forma natum nuntiantes. Qui nobis convicium facitis, fabulas vestras conferte cum nostris narrationibus. Deiphobus erat, ut ferunt, Minerva propter Hectorem, & in gratiam Admeti intonsus Apollo flexipedes boves pascebat: anusque venit ad Semelem Jovis conjux. Qui talia excolitis, quomodo nos irridetis? Obiit Æsculapius vester, & qui quinquaginta virgines una nocte Thespiis violavit, cum se voraci flammæ tradidisset, vitam reliquit. Prometheus Caucaso affixus pœnas ob collatum in homines beneficium persolvit. Juppiter

νηρος ὁ Ζευς καθ' ὑμας, και κρυπτει τον ὀνειρον τοις ἀνθρωποις βυλομενος ἀπολλυσθαι. διοπερ ἀποβλεψαντες προς τα οἰκεια ἀπομνημονευματα, κἀν ὡς ὁμοιως μυθολογουντας ἀποδεξασθε: και ἡμεις μεν ὐκ ἀφραινομεν, φληναφα δε τα ὑμετερα. γενεσιν ἀν λεγητε θεων, και θνητες αὐτες ἀποφανεισθε. δια τι γαρ ὐ κυει νυν ἡ Ηρα; ποτερον γεγηρακεν; ἠ τυ μηνυσαντος ὑμιν ἀπορειτε; πεισθητε μοι νυν, ὦ ἀνδρες Ελληνες, μηδε τες μυθες, μηδε τες θεες ὑμων ἀλληγορησητε. κἀν γαρ τυτο πραττειν ἐπιχειρησητε, θεοτης ἡ καθ' ὑμας ἀνῄρηται και ὑφ' ὑμων. οἱ γαρ τοιυτοι παρ' ὑμιν ὁποιες οἱ δαιμονες, ὁποιοι και λεγονται, φαυλοι τον τροπον εἰσιν· ἡ μεταγεισμενοι προς το φυσικωτερον, ὐκ εἰσιν οἱοι και λεγονται. σεβειν δε των ςοιχειων την ὑποςασιν, ὐτ' ἀν πεισθειην, ὐτ' ἀν πεισαιμι τον πλησιον. και Μητροδωρος δε ὁ Λαμψακηνος, ἐν τῳ περι Ομηρυ λιαν εὐηθως διειλεκται, παντα εἰς ἀλληγοριαν μεταγων. ὐτε γαρ Ηραν, ὐτε Αθηναν, ὐτε Δια τυτ' εἰναι φησιν, ὁπερ οἱ τες περιβολες αὐτοις και τεμενη καθιδρυσαντες νομιζυσι· φυσεως δε ὑποςασεις, και ςοιχειων διακοσμησεις. και τον Εκτορα δε, και τον Αχιλλεα δηλαδη, και τον Αγαμεμνονα και παντας ἀπαξαπλως Ελληνας τε και βαρβαρες συν τῃ Ελενῃ και τῳ Παριδι της αὐτης φυσεως ὑπαρχοντας, χαριν οἰκονομιας ἐρειτε παρεισηχθαι, ὐδενος ὀντος των προειρημενων ἀνθρωπων. ταυτα δε ἡμεις προετειναμεν ὡσπερ ἐπι ὑποθεσεως. την γαρ ἡμετεραν περι τυ Θευ καταληψιν ὐδε συγκρινειν ὁσιον τοις εἰς ὑλην και βορβορον κυλινδυμενοις.

Οἱα γαρ ἐςιν ὑμων και τα διδαγματα; τις ὐκ ἀν χλευασει τας δημοτελεις πανηγυρεις ὑμων, αἱ προφασει πονηρων δαιμονων ἐπιτελυμεναι, εἰς ἀδοξιαν τυς ἀνθρωπυς περιτρεπυσιν; εἰδον τινα πολλακις, και ἰδων ἐθαυμασα, και μετα το θαυμασαι κατεφρονησα, πως ἐσωθεν μεν ἐςιν ἀλλος, ἐξωθεν δε ὁπερ ὐκ ἐςι ψευδεται. ἁβρυνομενον σφοδρα, και παντοιως διακλωμενον, και

τυτο

ſecundum vos invidus eſt & ſomnium hominibus abſcondit, eos perire volens. Quapropter propria monumenta intuentes, ſaltem nos, ut ſimilia fabulantes, approbate. Ac nos quidem non deſipimus: veſtra autem meræ ſunt nugæ. Si generationem deorum memoratis, etiam mortales eos declaratis. Cur enim nunc Juno non prægnat? Utrum conſenuit, an deeſt qui vobis nuncium afferat? Credite nunc mihi, o Græci, nec fabulas, nec deos veſtros ad allegoriam trahite. Nam ſi id facere tentetis; veſtra etiam a vobis numina evertuntur. Vel enim dæmones improbis ſunt moribus, ſi tales ſunt quales apud vos dicuntur; vel ſi transferuntur ad naturam, non ii ſunt qui dicuntur. Equidem ad colendam elementorum naturam nec adducar ipſe, nec quemquam adduxerim. Metrodorus autem Lampſacenus in libro de Homero ſtolide prorſus diſſeruit, omnia ad phyſiologiam revocans. Nam nec Junonem, nec Minervam, nec Apollinem id eſſe dicit quod exiſtimant, qui ædes illis & templa conſtituerunt, ſed naturæ partes & elementorum diſpoſitiones. Hectorem etiam & Achillem & Agamemnonem, ac omnes omnino Græcos & barbaros cum Helena & Paride, ad eamdem naturam referri dicetis, & artis ac diſpenſationis cauſa introductos fuiſſe, cum prædictorum hominum nullus exſtitiſſet. Atque hæc quidem animi cauſa protulimus; noſtram enim Dei cognitionem ne conferre quidem fas eſt cum iis, qui in materia & luto volutantur.

22. Quales enim ſunt diſciplinæ veſtræ? Quis non rideat ſolemnes veſtros & publicis peractos ſumptibus ludos, qui pravorum dæmonum occaſione celebrati, homines in ignominiam impingunt? Vidi ſæpenumero quemdam, & cum viderem miratus ſum, & poſtquam miratus ſum contemſi, ut qui alius ſit intus, foris autem id quod non eſt mentiatur. Hunc,

μεν τοις ὀφθαλμοις μαρμαρυσσοντα, τουτο δε τω χειρε λυγιζομενον, και δια θηλυνης οψεως δαιμονωντα, και ποτε μεν ὡς Αφροδιτην, ποτε δε Απολλωνα γινομενον, ἑνα κατηγορον παντων των θεων, δεισιδαιμονιας ἐπιτομην, διαβολον ἡρωικων πραξεων, φονων ὑποκριτην, μοιχειας ὑπομνηματιστην, θησαυρομανιας, κιναιδων παιδευτην, καταδικαζομενων ἀφορμην, και τον τοιουτον ὑπο παντων ἐπαινουμενον. ἐγω δε αὐτον παρῃτησαμην παντα ψευδομενον, και την ἀθεοτητα, και τα ἐπιτηδευματα, και τον ἀνθρωπον. ὑμεις δε ὑπο τουτων συλαγωγεισθε, και τους μη κοινωνουντας ὑμων ταις πραγματειαις λοιδορειτε. κεχηνεναι πολλων ᾀδοντων οὐ θελω, και τῳ νευοντι και κινουμενῳ παρα φυσιν οὐ βουλομαι συνδιατιθεσθαι. τι θαυμαστον, ἢ παρ' ὑμιν ἐξηρημενον διαπραττεται; ῥιναυλουσι τα αἰσχρα, κινουνται δε κινησεις ἁς οὐκ ἐχρην, και τους ὁπως δει μοιχευειν ἐπι της σκηνης σοφιστευοντας αἱ θυγατερες ὑμων και οἱ παιδες θεωρουσι. καλα παρ' ὑμιν τα ἀκροατηρια, κηρυττονται πανθ' ἁπερ ἐν νυκτι μοχθηρως πραγματευεται, και τερποντα τους ἀκροατας αἰσχρων λογων ἐκφωνημασι. καλοι δε εἰσιν ὑμων και οἱ ποιηται ψευδολογοι, και δια σχηματων ἐξαπατωντες τους ἀκροωμενους.

Εἰδον ἀνθρωπους ὑπο της σωμασκιας βεβαρημενους, και φορτιων των ἐν αὐταις κρεων περιφεροντας, οἱς ἐπαθλα και στεφανοι προκεινται, παρακαλουμενων αὐτους των ἀγωνοθετων, οὐκ ἐπ' ἀνδραγαθιᾳ, ὑβρεως δε και στασεως φιλονεικιᾳ, και τον μαλλον πληκτην στεφανουμενον. και ταυτα μεν ἐστι των κακων τα ἐλαττονα· τα δε μειζονα, τις οὐκ ἀν ἐξειπειν ὀκνησειεν; ἀργιαν τινες ἐπανῃρημενοι, δια την ἀσωτιαν ἑαυτους εἰς το φονευθηναι πιπρασκουσι. και πωλει μεν ἑαυτον ὁ πονων, ὁ δε πλουτων ὠνειται τους φονευοντας. και τουτοις οἱ μαρτυρουντες καθιζονται, μονομαχουσι τε οἱ πυκτευοντες περι οὐδενος, και ὁ βοηθησων κατεισιν. ἀρα γε τα τοιαυτα ὑφ' ὑμων καλως ἐπιτελει-

λει-

inquam, vidi luxu valde diffluentem, & mollitie omni fractum, ac modo oculis rutilantem, modo manus huc & illuc versantem & lutoso vultu insanientem, & nunc Veneri, nunc Apollini similem; unum omnium deorum accusatorem, superstitionis compendium, vituperatorem actionum heroicarum, cædium histrionem, adulterii monstratorem & avaritiæ, cynædorum doctorem, occasionem sententiarum capitalium; eumdem tamen ab omnibus laudatum. Ego autem illum omnia mentientem, ejusque impietatem & studia, ac totum denique hominem rejeci. Vos autem capiunt ejusmodi homines: & qui communia vobiscum studia non habent, eos conviciis exagitatis. Hiare nolo multis canentibus: ab eo, qui innuit oculis & movetur præter naturam, nolo me in eosdem affectus vocari. Quid mirabile apud vos aut egregium peragitur? Resonante naso turpia loquuntur: moventur indecore: & dum in scena mœchandi artem docent, filii vestri spectant ac filiæ. Præclara apud vos auditoria, quidquid nefarie noctu perpetratur prædicantia, & turpium sermonum declamationibus auditores oblectantia. Laude etiam digni sunt mendaces poetæ vestri, qui etiam per gestus fucum auditoribus faciunt.

23. Vidi homines corporis exercendi studio aggravatos & pondus carnium suarum circumferentes, quibus præmia & coronæ, adhortantibus eos agonothetis, proponuntur, non ad præclarum facinus, sed ad faciendæ injuriæ & excitandæ discordiæ contentionem; & qui magis percussor fuerit, coronatur. Atque hæc quidem minora sunt mala: majora autem quis non dicere refugiat? Quidam inertiam profitentes, propter luxuriam seipsos vendunt occidendos. Vendit se pauper: emit dives homicidas: sedent qui testimonium de his ferant, ac singulare certamen ineunt gladiatores nullam ob causam, nec quisquam

λεται; το μεν γαρ ςρατοπεδον των μιαιφονουντων, ὁ πρεχων ἐν ὑμιν συναγειρει, ληςοτροφειν ἐπαγγελλομενος· οἱ δε ληςευοντες ἀπ' αὐτε προϊασι, και παντες ἐπι την θεαν συνιετε κριται γινομενοι, τετο μεν πονηριας ἀγωνοθετε, τετο δε και αὐτων των μονομαχεντων. ὁ δε τῳ φονῳ μη περιτυχων, λυπειται. διοτι μη κατεκριθη πονηρων και ἀθεων και μιαρων ἐργων θεατης γενεσθαι. θυετε ζωα δια την κρεωφαγιαν, και ἀνθρωπες ὠνεισθε τῃ ψυχῃ την ἀνθρωποφαγιαν παρεχομενοι, τρεφοντες αὐτην αἱματοχυσιαις ἀθεωταταις. ὁ μεν ἐν ληςευων φονευει χαριν τε λαβειν, ὁ δε πλετων μονομαχες ὠνειται χαριν τε φονευεσθαι.

Τι μοι συμβαλλεται προς ὠφελειαν, ὁ κατα τον ΕΥριπιδην μαινομενος, και την Αλκμαιωνος μητροκτονιαν ἀπαγγελλων; ᾧ μηδε το οἰκειον προσεςι σχημα, κεχηνε τε μεγα και ξιφος περιφερει, και κεκραγως πιμπραται, και φορει ςολην ἀπανθρωπον. ἐρρετω και τα Ηγησιλαε μυθολογηματα, και Μενανδρος της ἐκεινε γλωττης ὁ ςιχοποιος. τι δε μοι και τεθηπεναι τον μυθικον αὐλητην; τι μοι και κατα Αριςοξενον τον Θηβαιον Αντιγενιδην πολυπραγμονειν; παραχωρεμεν ὑμιν τα μη ὠφελιμα. και ὑμεις ἢ πεισθητε τοις δογμασι ἡμων, ἢ κατα το ὁμοιον των ὑμετερων ἡμιν ἐκχωρησατε.

Τι μεγα και θαυμαςον οἱ παρ' ὑμιν ἐργαζονται φιλοσοφοι; θατερε γαρ των ὠμων ἐξαμελεσι, κομην ἐπιειμενοι πολλην, πωγωνοτροφεσιν, ὀνυχας θηριων περιφεροντες, και λεγοντες μεν δεισθαι μηδενος· κατα δε τον Πρωτεα σκυτοδεψε μεν χρηζοντες δια την πηραν, ὑφαντε δε δια το ἱματιον, και δια το ξυλον δρυοτομε, δια δε την γαςριμαργιαν, των πλετεντων και ὀψοποιε. ὦ ζηλων ἀνθρωπε τον κυνα, τον Θεον ἐκ οἰδας, και ἐπι την ἀλογον μιμησιν μεταβεβηκας. ὁ δε κεκραγως δημοσια μετ' ἀξιοπιςιας, ἐκδικος γινῃ σεαυτε, κἀν μη λαβῃς λοιδορεις· και γινεται σοι τεχνη τε ποριζειν, το φιλοσοφειν. τοις Πλατωνος ἐπῃ δογμασι· και ὁ κατ' Επικερον σοφιςευων διαπρυσιος ἀνθιςαται σοι. παλιν τε εἰναι

descendit, qui auxilietur. An hæc præclare a vobis peraguntur? Qui enim inter vos dignitate præstat, exercitum homicidarum colligit, seque latrones alere profitetur. Prodeunt ab eo latrones, vosque omnes ad spectaculum convenitis, judices futuri, partim agonothetæ improbitatis, partim & ipsorum gladiatorum. Dolet qui cædi non interfuit, quod spectandis nefariis & impiis & scelestis facinoribus non fuerit damnatus. Occiditis animalia ut carnem edatis: ac homines emitis, ut humanæ carnis epulum apponatis animæ, eamque valde impia sanguinis effusione pascatis. Occidit latro ut accipiat: dives emit gladiatores ut occidantur.

24. Quid me juverit ille apud Euripidem furiosus, & Alcmæonem matricidam agens; qui nec oris sui formam retinet, ac majorem in modum hiat, ensemque circumfert, clamansque incenditur, & stolam inhumanam gerit. Valeant Hegesilai fabulæ; valeat Menandri lingua versuum scriptoris. Quid est quod fabulosum tibicinem admirer, aut ut Aristoxenus de Thebano Antigenide curiosius laborem? Concedimus vobis res inanes. Vos ergo vel credite dogmatibus nostris, vel nostra nobis similiter relinquite.

25. Quid magnum aut mirabile faciunt apud vos philosophi? Alterum humerum negligunt, plurimam demittunt comam, barbam alunt, ungues ferinos circumferunt. Ac nullius quidem se se dicunt egere; sed tamen, Protei more, coriario indigent propter peram, textore propter vestem, lignario propter baculum, divitibus propter ingluviem & coquo. O canis æmulator homo Deum ignoras, & ad belluarum imitationem declinas: qui publice clamas, non sine quadam hominis haud egeni confidentia, ulcisceris te ipse, ac nisi accipias, conviciaris; tibique fit ars lucrandi philosophia. Platonis decreta sequeris? Ecce tibi Epicureus sophista palam & aperte adversatur.

και θελεις κατα τον Αριςοτελην, και τις κατα τον Δημοκριτον λοιδορειται σοι. Πυθαγορας, Ευφορβος γεγενηθαι φησιν. ο δε Αριςοτελης τυ Φερεκυδυς δογματος κληρονομος ἐςι, και της ψυχης διαβαλλει την αθανασιαν. ςασιωδεις δε ἐχοντες των δογματων τας διαδοχας, ἀσυμφωνοι προς τυς τυμφωνυς ἑαυτοις διαμαχεσθε. σωμα τις εἰναι λεγει Θεον· ἐγω δε ἀσωματον· ἀλυτον εἰναι τον κοσμον, ἐγω δε λυομενον· ἐκπυρωσιν ἀποβαινειν κατα καιρυς, ἐγω δε εἰσαπαξ· κριτας εἰναι Μινω και Ραδαμανθην, ἐγω δε ἀυτον τόν Θεον· ἀπαθανατιζεσθαι μονην τὴν ψυχην, ἐγω δε και το συν ἀυτη σαρκιον. τι βλαπτομεν ὑμας, ὠ ἀνδρες Ελληνες; τι δε τυς λογω Θευ κατακολυθουντας, καθαπερ μιαρωτατυς μεμισηκατε; παρ ἡμιν ὐκ ἐςιν ἀνθρωποφαγια· ψευδομαρτυρες, οἱ πεπαιδευμενοι γεγονατε. παρ ὑμιν δε ὁ Πελοψ δειπνον των θεων γινεται, και Ποσειδωνος ἐρωμενος, και Κρονος τυς υἱυς ἀναλισκει, και ὁ Ζευς τον Μητιν καταπινει.

Παυσασθε λογυς ἀλλοτριυς θριαμβευοντες, και ὡσπερ ὁ κολοιος ὐκ ἰδιοις ἐπικοσμυμενοι πτεροις. ἑκαςη πολις ἐαν ἀφεληται την ἰδιαν ἀυτης ἀφ᾽ ὑμων λεξιν, ἐξαδυνατησυσιν ὑμιν τα σοφισματα. ζητυντες τις ὁ Θεος, τα ἐν ὑμιν ἀγνοειτε· κεχηνοτες δε εἰς ὐρανον, κατα βαραθρων πιπτετε. λαβυρινθοις ἐοικασιν ὑμων των βιβλιων αἱ ἀναθεσεις, οἱ δε ἀναγνωσκοντες τω πιθω των Δαναϊδων. τι μοι μεριζετε τον χρονον; λεγοντες, το μεν τι εἰναι παρωχηκος ἀυτυ, το δε ἐνεςως, το δε μελλον. πως γαρ δυναται παρελθειν ὁ μελλων, εἰ ἐςιν ὁ ἐνεςως; ὡσπερ δε οἱ ἐμπλεοντες, της νεως φερομενης οἰονται δια την ἀμαθιαν ὁτι τα ὀρη τρεχυσιν· ὐτω και ὑμεις ὐ γνωσκετε παρατρεχοντας μεν ὑμας, ἑςωτα δε τον αἰωνα, μεχρις ἀν ἀυτον ποιησας εἰναι θεληση. δια τι γαρ ἐγκαλυμαι λεγων τα ἐμα, τα δε μυ παντα καταλυειν σπευδετε; μη γαρ ὐκ ὑμεις κατα τον ὁμοιον τροπον ἡμιν γεγενησθε, της ἀυτης τυ κοσμυ διοικησεως μετειληφοτες; τι φασκετε σοφιαν εἰναι παρ ὑμιν μονοις, ὐκ ἐχοντες ἀλλον ἡλιον, ὐδ᾽

ἀςε-

tur. Rurſus Ariſtotelem vis ſectari; tibique Democriti ſectator aliquis conviciatur. Pythagoras Euphorbum ſe fuiſſe ait, & Pherecydis doctrinæ eſt hæres. Ariſtoteles animæ immortalitatem exagitat. Vos autem qui tumultuoſas habetis dogmatum ſucceſſiones, diſcordes cum concordibus pugnatis. Eſt qui Deum corpus eſſe dicat: ego incorporeum; mundum eſſe indiſſolubilem: ego diſſolvendum; conflagrationem variis temporibus evenire: ego ſemel eventuram; judices eſſe Minoem & Rhadamanthum: ego Deum ipſum, ſolam animam immortalitate donari: ego carnem quoque cum anima. Quid vos lædimus, o Græci, aut cur eos, qui Verbum Dei ſequuntur, tanquam ſceleſtiſſimos odiſtis? Carnem humanam non edimus; falſi teſtes eſtis, qui edocti eſtis ut id diceretis. Apud vos fit Pelops deorum cœna, quamquam a Neptuno amatus. Saturnus filios devorat; Juppiter Metim deglutit.

26. Deſinite alienos ſermones velut in triumpho oſtentare, & velut gracculus pennis ornari non veſtris. Unaquæque civitas ſi propriam a vobis dictionem repetitum veniat, veſtra vos deficient ſophiſmata. Dum quæritis quid ſit Deus, quid in vobis agatur ignoratis, & in cælum hiantes in foveas deciditis. Similes ſunt labyrinthis librorum veſtrorum pertractationes, & qui eos legunt Danaidum dolio. Quid mihi tempus dividitis, aliud quidem præteritum dicentes, aliud præſens, aliud futurum? Quomodo enim futurum elabi poſſit, ſi præſens adeſt. Sed quemadmodum navigantes præterlabente nave putant præ imperitia montes currere; ita & vos non perſpicitis vos quidem prætercurrere, ævum autem ſtare, quamdiu illud eſſe voluerit qui creavit. Cur enim mea exponens incuſor, & cur mea omnia evertere ſtudetis? Nonne enim ſimili ac nos modo nati eſtis, ejuſdem mundi adminiſtrationis participes?

Cur

ἀστέρων ἐπιφοιτητὲις, καὶ γένεσιν διαφορωτέραν, θάνατόν τε παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐξαίρετον; ἀρχὴ τῆς φλυαρίας ὑμῖν γεγόνασιν οἱ γραμματικοὶ, καὶ οἱ μερίζοντες τὴν σοφίαν τῆς κατὰ ἀλήθειαν σοφίας ἀπετμήθητε· τὰ δὲ ὀνόματα τῶν μερῶν ἀνθρώποις προσενείματε καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀγνοεῖτε, πολεμοῦντες δὲ ἑαυτοῖς ἀλλήλους καθαιρεῖτε. καὶ διὰ τοῦτο πάντες οὐδέν ἐστε· σφετερίζοντες μὲν τοὺς λόγους, διαλεγόμενοι δὲ καθάπερ τυφλὸς κωφῷ. τί κατέχετε σκεύη τεκτονικὰ, τεκταίνειν μὴ γινώσκοντες; τί λόγους ἐπαναιρεῖσθε, τῶν ἔργων μακρὰν ἀφεστῶτες; φυσώμενοι μὲν διὰ δόξης, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς ταπεινούμενοι. παρὰ λόγον καταχρᾶσθε τοῖς σχήμασι· δημοσίᾳ μὲν γὰρ πομπεύετε, τοὺς δὲ λόγους ἐπὶ τὰς γωνίας ἀποκρύπτετε. τοιούτους ὑμᾶς ἐπιγνόντες καταλελοίπαμεν, καὶ τῶν ὑμετέρων οὐκέτι ψαύομεν, Θεοῦ δὲ λόγῳ κατακολουθοῦμεν. τί γὰρ ἄνθρωπε τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; τί δὲ ὡς ἐν πυγμῇ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων ψελλισμῶν, δέον σε λαλεῖν φυσικώτερον; εἰ γὰρ ἀττικίζεις, οὐκ ὢν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δωρίζειν τὴν αἰτίαν. πῶς τὸ μὲν εἶναί σοι δοκεῖ βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἱλαρώτερον;

Εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντέχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἱρουμένῳ δογμάτων ὧν θέλω διαμάχῃ; πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸν μὲν λῃστὴν διὰ τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα μὴ κολάζειν, πρὶν ἢ τἀληθὲς ἐπ' ἀκριβείᾳ καταμανθάνειν, ἡμᾶς δὲ προλήμματι λοιδορίας ἀνεξετάστῳ μεμισηκέναι; Διαγόρας Ἀθηναῖος ἦν, ἀλλὰ τοῦτον ἐξορχησάμενον τὰ παρ' Ἀθηναίοις μυστήρια τετιμωρήκατε· καὶ τοῖς Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις ἐντυγχάνοντες, ἡμᾶς μεμισήκατε. Λέοντος κεκτημένοι τὰ ὑπομνήματα, πρὸς τοὺς ἀφ' ἡμῶν ἐλέγχους δυσχεραίνετε. καὶ τὰς περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν δόξας Ἀππίωνος ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς, ὡς ἀθεωτάτους

τοὺς

Cur ſapientiam apud vos éſſe ſolos dicitis, cum nec alium ſolem, nec alios ſiderum ortus, nec generationem præſtantiorem, nec mortem præter cæteros homines eximiam habeatis? Initium nugandi vobis fuere Grammatici, & qui ſapientiam dividitis, a vera ſapientia abſciſſi eſtis, ac partium illius nomina hominibus attribuiſtis. Ac Deum quidem ignoratis: dum autem inter vos digladiamini, vos invicem evertitis. Propterea nihil prorſus eſtis omnes; & quamvis ſermones vobis quaſi proprio jure vendicetis, velut cæcus cum ſurdo diſſeritis. Quorſum tenetis fabrilia inſtrumenta, qui fabricari non ſcitis? Cur ſermones profitemini, qui longe ab operibus diſtatis; gloria nimirum inflati, in calamitatibus autem demiſſi. Habent actiones veſtræ ſpeciem a ratione alienam. Nam in publico cum pompa inceditis: ſermones autem in angulis occultatis. Miſſos vos fecimus cum tales cognoſceremus; nec jam de veſtris rebus quidquam adtingimus, ſed verbum Dei ſectamur. Cur enim, o bone, litterarum bellum excitas & earum pronuntiationes tamquam in pugillatu, attice balbutiendo, collidis, cum te magis apte ad naturam loqui deceret? Nam ſi, cum Athenienſis non ſis, ſermonem atticum affectas, dic mihi cur non doricum? Cum alter tibi barbarus videtur, alter ad colloquia hilarior.

27. Quod ſi te iſtorum tenet eruditio; cur mihi dogmatum, quæ mihi placent, opiniones eligenti bellum indicis? Quomodo enim non abſurdum latrones quidem propter nomen illud, quo appellantur, non puniri antequam veritas diligenter explorata fuerit: nos autem per anticipatam ex conviciis ſine examine opinionem odio haberi? Diagoras Athenienſis erat, ſed ei pœnam irrogaſtis, quod Athenienſium myſteria vulgaſſet: & Phrygios illius legitis libros, odio nos habetis; qui Leonis commentarios ſervatis, moleſte fertis vos a nobis argui; & qui Appionis

de

τους ἡμας ἐκκηρυξετε. ταφος του Ολυμπιου Διος καθ' ὑμας δεικνυται, κἀν ψευδεσθαι τις τους Κρητας λεγῃ. των πολλων θεων ἡ ὁμηγυρις οὐδεν ἐστι. κἀν ὁ καταφρονων αὐτων Επικουρος δᾳδουχῃ· τους ἀρχοντας οὐδεν πλεον του Θεου καταληψιν ἡν ἐχω περι των ὁλων ταυτην οὐκ ἀποκρυπτομαι. τι μοι συμβουλευεις ψευσασθαι την πολιτειαν; τι δε λεγων θανατου καταφρονειν, δια τεχνης φευγειν αὐτον καταγγελλεις; ἐγω μεν οὐκ ἐχω καρδιαν ἐλαφου· τα δε των ὑμετερων λογων ἐπιτηδευματα, κατα τον ἀμετροεπη Θερσιτην γινεται. πως πεισθησομαι τῳ λεγοντι μυδρον τον ἡλιον, και την σεληνην γην; τα γαρ τοιαυτα λογων ἐστιν ἁμιλλα, και οὐκ ἀληθειας διακοσμησις. ἡ πως οὐκ ἠλιθιον πειθεσθαι τοις Ηροδοτου βιβλιοις περι του καθ' Ηρακλεα λογου, γην ἀνω κηρυττουσιν, κατεληλυθεναι τε ἀπ' ἀυτης λεοντα τον ὑφ' Ηρακλεους φονευθεντα; τι δ' ἀν ὠφελησειε λεξις Αττικη, και φιλοσοφων σωρεια, και συλλογισμων πιθανοτητες, και μετρα γης, και ἀστρων θεσεις, και ἡλιου δρομοι; το γαρ περι τοιαυτην ἀσχολεισθαι ζητησιν, νομοθετουντος ἐστιν ἐργον ἑαυτῳ τα δογματα.

Δια τουτο και της παρ' ὑμιν κατεγνων νομοθεσιας. μιαν μεν γαρ ἐχρην εἰναι και κοινην ἁπαντων την πολιτειαν. νυνι δε ὁσα γενη πολεων, τοσαυται και των νομων θεσεις, ὡς εἰναι τα παρ' ἐνιοις αἰσχρα, παρα τισι σπουδαια. νομιζουσι γουν Ελληνες φευκτον εἰναι το συγγινεσθαι μητρι, καλλιστον δε το τοιουτον ἐστιν ἐπιτηδευμα παρα τοις Περσων μαγοις. και παιδεραστια μεν ὑπο βαρβαρων διωκεται, προνομιας δε ὑπο Ρωμαιων ἠξιωται, παιδων ἀγελας ὡσπερ ἱππων φορβαδων, συναγειρειν αὐτων πειρωμενων.

Ταυτα οὖν ἰδων, ἐτι δε και μυστηριων μεταλαβων, και τας παρα πασι θρησκειας δοκιμασας, δια θηλυ-

de diis Ægyptiis opiniones apud vos habetis, nos tamquam impiiſſimos putatis exterminandos. Sepulchrum Jovis Olympii apud vos monſtratur, licet quidam Cretenſes mentiri dicat. Nihil eſt illa multitudinis deorum congregatio. Quamvis Epicurus eorum contemtor tædiſ[illegible] munere fungatur; nihilo magis quid de Deo ejuſque univerſorum principatu ſentiam, principes & magiſtratus celabo. Quid mihi auctor es ut meum inſtitutum mentiar; & qui mortem a te contemni dictitas, cur hortaris ut eam aſtu declinem? At ego cor cervi non habeo: veſtrarum autem litterarum ſtudia loquaciſſimum Therſitem imitantur. Quomodo credam dicenti ſolem eſſe maſſam ignitam lunamque terram? Hæc enim verborum pugna ſunt, non veritatis illuſtratio. Quomodo enim non ſtultum Herodoti de Herculis hiſtoria libris credere, terram ſuperiorem prædicantibus, ac inde delapſum leonem quem Hercules occidit. Quid enim prodeſt ſtylus atticus & philoſophorum ſorites, & ſyllogiſmorum probabilitates & terræ menſuræ & aſtrorum poſitiones & ſolis curſus? Ejuſmodi enim quæſtionibus occupari hominum eſt ſibi dogmata inſtar legis imponentium.

28. Quapropter veſtras quoque legum inſtitutiones contemſi. Unam enim oportebat eſſe & communem omnium vivendi normam. Nunc autem quot civitates, tot legum inſtitutiones, ita ut quæ apud nonnullos turpia ſunt, apud alios ſint præclara. Græcis nimirum fugiendum videtur ne quis cum matre conjungatur: at id præclariſſimum apud Perſarum magos inſtitutum. Puerorum amor a barbaris damnatur, a Romanis autem prærogativa donatur, qui puerorum greges, inſtar equorum gregalium, cogere ſtudent.

29. Hæc cum vidiſſem ac præterea myſteriorum particeps factus, varias ubique religiones, quæ qui-

δριων καὶ ἀνδρογυνων συνιςαμενας· εὑρων δὲ παρα μὲν Ρωμαιοις τον Λατιαριον Δια λυθροις ἀνθρωπων, καὶ τοῖς ἀπο των ἀνδροκτασιων αἱμασι τερπομενον, Αρτεμιν δὲ ὐ μακραν της Μεγαλης πολεως των ἀυτων πραξεων ἐπανηρημενην το εἰδος, ἀλλον τε ἀλλαχη δαιμονα κακοπραγιας ἐπαναςασεις πραγματευομενον· κατ᾽ ἐμαυτον γινομενος ἐζητουν, ὀτῳ τροπῳ τ᾽ ἀληθες ἐξευρειν δυναμαι. περινοȣντι δὲ μοι τα σπȣδαια, συνεβη γραφαις τισιν ἐντυχειν βαρβαρικαις, πρεσβυτεραις μεν, ὡς προς τα Ελληνων δογματα, θειοτεραις δὲ ὡς προς την ἐκεινων πλανην. και μοι πεισθηναι ταυταις συνεβη δια τε των λεξεων το ἀτυφον, και των εἰποντων το ἀνεπιτηδευτον, και της του παντος ποιησεως το ἐυκαταληπτον, και των μελλοντων το προγνωςικον, και των παραγγελματων το ἐξαιςιον, και των ὁλων το μοναρχικον. θεοδιδακτȣ δὲ μȣ γενομενης της ψυχης, συνηκα, ὁτι τα μεν καταδικης ἐχει τροπον, τα δὲ ὁτι λυει την ἐν κοσμῳ δȣλειαν, και ἀρχοντων μεν πολλων, και μυριων ἡμας ἀποσπα τυραννων, διδωσι δὲ ἡμιν ȣχ ὁπερ μη ἐλαβομεν, ἀλλ᾽ ὁπερ λαβοντες ὑπο της πλανης ἐχειν ἐκωλυθημεν.

Τȣτων ȣν την καταληψιν μεμυημενος και πεποιημενος, βȣλομαι καθαπερ τα νηπια των βρεφων ἀποδυσασθαι. την γαρ της πονηριας συςασιν ἐοικυιαν τη των βραχυτατων σπερματων ἰσμεν· ὠτε δια μικρας ἀφορμης τȣτȣ κρατυνθεντος, παλιν δὲ αὐ λυθησομενȣ ἡμων πειθομενων λογοις Θεȣ, και μη σκορπιζοντων ἑαυτȣς. δια τινος γαρ ἀποκρυφȣ θησαυρȣ των ἡμετερων ἐπεκρατησεν, ὁν ὀρυττοντες, κονιορτῳ μεν ἡμεις ἐνεπλησθημεν, τȣτῳ δὲ, τȣ συνεςαναι την ἀφορμην παρεχομεν. το γαρ ἀυτȣ παν ἀποδεχομενος κτημα, τȣ πολυτιμοτερȣ πλȣτȣ την ἐξȣσιαν ἐχειρωσατο. ταυτα μεν ȣν προς τȣς ἡμων οἰκειȣς εἰρησθω. προς δὲ ὑμας τȣς Ελληνας, τι ἀν ἑτερον, ἡ το μη τοῖς κρειττοσι λοιδορεισθαι, μηδὲ εἰ βαρβαροι λεγοιντο, ταυτην λαμβανειν της χλευης την ἀφορμην; τȣ γαρ

παν-

dem ab effeminatis & androgynis procurantur, exploraſſem: cumque reperiſſem Latiarem apud Romanos Jovem cruore humano & ſanguine ex homicidiis delectari; Dianam non procul Megalopoli ſimiles actiones profiteri, & aliorum alibi dæmonum molitione multa nefarie fieri; ut me ipſe collegi, quomodo verum invenire poſſem inquiſivi: cumque animum per optima quæque verſarem, forte in quoſdam barbaricos libros incidi, antiquiores quam ut cum Græcorum diſciplinis, diviniores quam ut cum eorum erroribus conferri poſſint. Uſu mihi evenit ut his fidem haberem propter dicendi genus minime arrogans, ſcriptorum ingenium artificii expers, univerſi creationis explicationem captu facilem, futurorum præcognitionem, præceptorum excellentiam, ac ſingularem univerſorum principatum. Itaque mente mea divinitus edocta intellexi iſta quidem condemnationi affinia eſſe, ab his autem ſervitutem illam, quæ in mundo eſt, diſſolvi, noſque a multis principibus & infinitis tyrannis liberari, ac dono augeri non illo quidem alias non conceſſo, ſed quod acceptum retinere error non ſiverat.

30. Horum cognitione initiatus & inſtructus, volo inſtar puerorum infantium exui & nudari. Nequitiæ enim naturam minimorum ſeminum naturæ ſimilem eſſe ſcimus: quippe cum ex parvis momentis iſte corroboretur; rurſus tamen diſſolvendus, ſi verbis Dei fidem adjungamus nec nos ipſi diſſipemus. Noſtra enim invaſit ope occulti cujuſdam theſauri, quem dum fodimus, pulvere quidem impleti ſumus, ipſi autem conſiſtendi copiam præbuimus. Omnia enim ſuam poſſeſſionem eſſe ducens, pretioſiores divitias in ſuam poteſtatem redegit. Atque hæc quidem noſtris dicta ſint. Vobis autem Græcis quid aliud dicam, niſi ut ne melioribus convicium faciatis, nec, ſi barbari dicuntur, inde anſam arripiatis cavil-

παντας ἀλληλων ὑπακυειν της διαλεκτυ μη δυνασθαι την αἰτιαν ἑυρειν, ἠν ἐθελητε, δυνησεσθε· ἐξεταζειν γα βυλομενος τα ἡμετερα, ῥαδιαν και ἀφθονον ποιησομα την διηγησιν.

Νυν δε προσηκον μοι νομιζω παραςησαι πρεσβυτε ραν την ἡμετεραν φιλοσοφιαν των παρ᾽ Ἑλλησιν ἐπιτηδευ ματων. ὁροι δε ἡμιν κεισονται Μωσης και Ομηρος τε ἑκατερον ἀυτων εἰναι παλαιοτερον· και τον μεν ποιητω και ἱςορικων εἰναι πρεσβυτερον, τον δε πασης βαρβαρι σοφιας ἀρχηγον. και ὑφ᾽ ἡμων νυν εἰς συγκρισιν παραλαμ βανεσθωσαν. ἑυρησομεν γαρ ὐ μονον της Ἑλληνων παι δειας τα παρ᾽ ἡμιν, ἀλλ᾽ ἐτι και της των γραμματων ἑυ ρεσεως ἀνωτερα. μαρτυρας δε ὐ τυς οἰκοι παραληψομαι βοηθοις δε μαλλον Ἑλλησι χρησομαι. το μεν γαρ ἀγνω μον, ὁτι μηδε ὑφ᾽ ὑμων παραδεκτεον· το δ᾽ ἀν ἀποδεικ νυνηται θαυμαςον, ὁταν ὑμιν δια των ὑμετερων ὁπλων ἀντερειδων ἀνυποπτυς παρ᾽ ὑμων τυς ἐλεγχυς λαμβανω περι γαρ της ποιησεως τυ Ομηρυ, γενυς τε ἀυτυ και χρο νυ καθ᾽ ὁν ἠκμασεν, προηρευνησαν οἱ πρεσβυτατοι, Θεα γενης τε ὁ Ρηγιος κατα Καμβυσην γεγονως, Στησιμβροτο τε ὁ Θασιος, και Αντιμαχος ὁ Κολοφωνιος, Ηροδοτος τ ὁ Αλικαρνασσευς, και Διονυσιος ὁ Ολυνθιος. μετ᾽ ἐκεινυ Εφορος ὁ Κυμαιος, και Φιλοχορος ὁ Αθηναιος, Μεγακλει δης τε και Χαμαιλεων, οἱ Περιπατητικοι· ἐπειτα γραμ ματικοι, Ζηνοδοτος, Αριςοφανης, Καλλιμαχος, Κρα της, Ερατοσθενης, Αριςαρχος, Απολλοδωρος. τυτω δε οἱ περι Κρατητα προ της Ηρακλειδων καθοδυ φασι ἀυτον ἠκμακεναι μετα τα Τρωικα ἐνδοτερω των ὀγδοη κοντα ἐτων. οἱ δε περι Ερατοσθενη μετα ἑκατοςον ἐτο της Ιλιυ ἁλωσεως· οἱ δε περι Αριςαρχον κατα την Ιωνικη ἀποικιαν, ἡ ἐςι μετα ἑκατον και τεσσαρακοντα ἐτη τω Ιλιακων· Φιλοχορος δε μετα την Ιωνικην ἀποικιαν, ἐπι ἀρχοντος Αθηνησιν Αρχιππυ, των Ιλιακων ὑςερον ἐτεσι ἑκατον ὀγδοηκοντα. οἱ δε περι Απολλοδωρον, μετα τη Ιωνικην ἀποικιαν ἐτεσιν ἑκατον· ὁπερ γενοιτο ἀν ὑςερον των Ιλιακων διακοσιων τεσσαρακοντα. τινες δε προ των

Ολυμ-

landi? Nam cur alii aliorum linguam invicem intelligere non possint, causam, si vultis, reperire poteritis. Nostra enim inquirere si velitis, facilem vobis & copiosam narrationem instituam.

31. Nunc autem convenire arbitror, ut philosophiam nostram Græcorum disciplinis antiquiorem esse demonstrem. Termini nobis erunt Moses & Homerus, quod uterque sit vetustissimus, ac iste quidem poetarum & historicorum antiquissimus, hic autem barbaræ omnis sapientiæ princeps. Eos ergo in comparationem vocemus. Nostra enim reperiemus non solum Græcorum disciplinis, sed etiam litterarum inventione antiquiora. Testes autem non domi assumam, sed potius Græcis utar adjutoribus. Alterum enim insulsum, quia ne admittendum quidem a vobis est. Alterum vero admirabile ostenditur, si vestris vobiscum armis pugnans, non suspecta a vobis argumenta desumam. Nam de Homeri poesi, ejusque genere, & tempore quo floruit, investigarunt antiquissimi, Theagenes Rhegius, qui regnante fuit Cambyse; Stesimbrotus Thasius, Antimachus Colophonius, Herodotus Halicarnasseus, & Dionysius Olynthius. Post hos Ephorus Cumæus, Philochorus Atheniensis, Megaclides & Chamæleo Peripatetici: deinde Grammatici Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus. Ex his Crates Homerum ante Heraclidarum reditum floruisse ait, intra annos post bellum Trojanum octoginta. Eratosthenes post annum centesimum ab Ilio capto. Aristarchus circa Jonicam migrationem, quæ post Troica annis centum & quadraginta contigit. Philochorus post Jonicam migrationem, regnante Athenis Archippo, annis post Iliaca centum & octoginta. Apollodorus post Jonicam profectionem annis centum, id est, post Iliaca ducentis & quadraginta. Quidam, illum

Ολυμπιαδων ἐφασαν ἀυτον γεγονεναι, τυτεςι μετα την Ἰλιυ ἁλωσιν ἐτεσι τετρακοσιοις ἐνενηκοντα. ἑτεροι δε κατω τον χρονον ὑπηγαγον, συν Αρχιλοχω γεγονεναι τον Ομηρον ἐιποντες. ὁ δε Αρχιλοχος ἠκμαζε περι Ολυμπιαδα τριτην και ἐικοςην, κατα Γυγην τον Λυδον, των Ιλιακων ὑςερον ἐτεσι πεντακοσιοις. και περι μεν τυ χρονυ του προειρημενυ ποιητυ, λεγω δη Ομηρυ, συςασεως τε και των ἐιποντων περι ἀυτυ ἀσυμφωνιας, τοις ἀπ' ἀκριβες ἐξεταζειν δυναμενοις, ἀυταρκως ἡμιν ὡς ἐπι κεφαλαιων ἐιρησθω. δυνατον γαρ ψευδεις ἀποφηνασθαι και τας περι τυς λογυς δοξας. παρ᾽ οἱς γαρ ἀσυναρτητος ἐςιν ἡ των χρονων ἀναγραφη, παρα τυτοις ὐδε τα της ἱςοριας ἀληθευειν δυνατον. τι γαρ το αἰτιον της ἐν τω γραφειν πλανης, ἐι μη το συνταττειν τα μη ἀληθη;

Παρ᾽ ἡμιν δε της μεν κενοδοξιας ὁ ἱμερος ὐκ ἐςι, δογματων δε ποικιλιαις ὐ καταχρωμεθα. λογυ γαρ τυ δημοσιυ και ἐπιγειυ κεχωρισμενοι, και πειθομενοι Θευ παραγγελμασι, και νομω πατρος ἀφθαρσιας ἑπομενοι, παν το ἐν δοξη κειμενον ἀνθρωπινη παραιτυμεθα. φιλοσοφυσι τε ὐ μονον οἱ πλυτυντες, ἀλλα και οἱ πενητες προικα της διδασκαλιας ἀπολαυυσι. τα γαρ παρα Θευ της ἐν κοσμω δωρεας ὑπερπαιει την ἀμοιβην. τυς δε ἀκροασθαι βυλομενυς παντας, ὐτως προσιεμεθα, κἀν πρεσβυτιδες ὠσι, κἀν μειρακια· πασα τε ἁπαξαπλως ἡλικια παρ᾽ ἡμιν τυγχανει τιμης. τα δε της ἀσελγειας, πορρω κεχωριςαι. και ἡμεις μεν λεγοντες ὐ ψευδομεθα· τα δε της ὑμετερας περι την ἀπιςιαν ἐπιμονης καλον μεν ἐι λαμβανοι περιγραφην. ἐι δε ὐ· τα ἡμετερα ἐςω Θευ γνωμη βεβαιυμενα. γελατε δε ὑμεις, ὡς και κλαυσοντες. πως γαρ ὐκ ἀτοπον, Νεςορα μεν καθ᾽ ὑμας των ἱππων τας παρηοριας βραδεως ἀποτεμνοντα, δια το ἀτονον και νοθες της ἡλικιας θαυμαζεσθαι, πειρωμενον ἐπισης τοις νεοις πολεμειν· τυς δε παρ᾽ ἡμιν τω γηρα παλαιοντας, και τα περι Θευ πραγματευομενυς γελασθαι; τις δε ὐκ ἀν γελασειεν Αμαζονας μεν και Σεμιραμιν, και τι-

ante Olympiades vixisse dixerunt annis nonaginta, id est, post Trojam captam trecentis supra decem & septem. Alii tempus infra deducunt, & Homerum Archilocho æqualem fuisse dicunt: floruit autem Archilochus circa Olympiadem vigesimam tertiam tempore Gygis Lydi, annis a bello Trojano quingentis. Atque hæc quidem a nobis de prædicti poetæ, id est, Homeri ætate, ac eorum, qui de ipso loquuti sunt, dissensione, satis multa his, qui diligenter investigare possunt, licet breviter & compendiose dicta sint. Falsi enim argui possent & quæ de rebus ipsis feruntur opiniones. Ubi enim temporum descriptio non cohæret, nec vera esse possit historia. Quid enim causæ est, cur in scribendo erratur, nisi quia non vera componuntur?

32. Apud nos autem nec inanis gloriæ cupiditas, nec varietas sententiarum. Remoti enim a pervulgata & terrena doctrina, Dei præceptis parentes, ac legem patris incorruptionis sequentes, quidquid humanis opinionibus continetur, rejicimus. Philosophantur non solum divites, sed & gratuito pauperes doctrina perfruuntur. Majora enim sunt, quæ a Deo proficiscuntur, quam ut mundi muneribus rependi possint. Quicumque autem audire voluerint omnes hoc modo admittimus etiamsi anus, etiamsi adolescentes fuerint: ac omni prorsus ætati suus est apud nos honor, sed longe abest lascivia. Nihil sane mentimur: sed præclarum fuerit, si vestra in incredulitate perseverantia modum accipiat: sin minus; res nostræ Dei sententia confirmatæ maneant. Vos autem ridete, ut & ploraturi. Nonne enim absurdum est Nestorem, tarde equorum lora abscindentem ob infirmam & gelidam ætatem, admirationi apud vos esse, quod se juvenibus in bello adæquare conetur; qui autem apud nos cum senectute luct[illegible] tur, & res divinas pertractant, irrideri? Qu[illegible]

τινας ἀλλας πολεμικας φασκοντων ὑμων γεγονεναι, τας δε παρ' ἡμιν παρθενους λοιδορουντων; μειρακιον ἠν ὁ Αχιλλευς, και γενναιος ἐιναι πεπιστευται σφοδρα. και ὁ Νεοπτολεμος νεωτερος, ἀλλα ἰσχυρος ἠν. Φιλοκτητης ἀσθενης, ἀλλ' ἐχρηζεν ἀυτου κατα Τροιας το δαιμονιον. ὁ Θερσιτης ὁποιος ἠν; ἀλλ' ἐστρατηγει. το δ' ἀμετροεπες, εἰ μη προσην ἀυτῳ δια την ἀμαθιαν, οὐκ ἀν ὡς φοξος και ψεδνος διεβαλλετο. παντες οἱ βουλομενοι φιλοσοφειν παρ ἡμιν ἀνθρωποι, οὐ το ὁρωμενον δοκιμαζομεν, οὐδε τους προσιοντας ἡμιν ἀπο σχηματος κρινομεν. το γαρ της γνωμης ἐρρωμενον, παρα πασιν ἐιναι δυνασθαι λελογισμεθα, κἀν ἀσθενεις ὠσι τοις σωμασι· τα δε ὑμετερα, φθονου μεστα και βλακειας πολλης.

Δια τουτο προυθυμηθην ἀπο των νομιζομενων παρ ὑμιν τιμιων παραστασαι, ὁτι τα μεν ἡμετερα σωφρονει, τα δε ὑμετερα ἐθη μανιας ἐχεται πολλης. οἱ γαρ ἐν γυναιξι και μειρακιοις, παρθενοις τε και πρεσβυταις φλυαρειν ἡμας λεγοντες, και δια το μη συν ὑμιν εἰναι χλευαζοντες, ἀκουσατε των παρ Ελληνων πραγματων τον ληρον. ληραινει γαρ δια δοξης μαλλον πολλης των παρ ὑμιν θεων τα ἐπιτηδευματα, και δια της γυναικωνιτιδος ἀσχημονειτε. Πραξιλλαν μεν γαρ Λυσιππος ἐχαλκουργησεν, μηδεν εἰπουσαν δια των ποιηματων χρησιμον. Λεαρχιδα δε Μενεστρατος, Σιλανιων δε Σαπφω την ἑταιραν, Ηριννην την Λεσβιαν Ναυκυδης, Βοϊσκος Μυρτιδα, Μυρω την Βυζαντιαν Κηφισοδοτος, Γομφος Πραξιγοριδα, και Αμφιστρατος Κλειτω. τι γαρ μοι περι Ανυτης λεγειν, Τελεσιλλης τε και Μυστιδος; της μεν γαρ Ευθυκρατης τε και Κηφισοδοτος, της δε Νικηρατος, της δε Αριστοδοτος εἰσιν οἱ δημιουργοι, Μνησιαρχιδος της Εφεσιας Ευθυκρατης, Κοριννης Σιλανιων, Θαλαρχιδος της Αργειας Ευθυκρατης. ταυτας δε εἰπειν προυθυμηθην, ἱνα μηδε παρ ἡμιν ξενον τι πραττεσθαι νομιζητε· και συγκριναντες τα ὑπ' ὀψιν ἐπιτηδευματα, μη χλευαζητε τας παρ

ἡμιν

non rideat, quod dum Amazones & Semiramin & nonnullas alias dicitis bellicoſas exſtitiſſe, convicium noſtris virginibus faciatis? Adoleſcens erat Achilles, & admodum generoſus fuiſſe creditur. Junior Neoptolemus, ſed fortis erat. Infirmus Philoctetes, ſed tamen eo egebat adverſus Trojam dæmonium. Qualis fuit Therſites? Sed tamen agminis ductor erat: ac niſi immoderata in eo loquacitas ob imperitiam exſtitiſſet, non ſane ei acutum & calvum caput exprobratum fuiſſet. Quicumque philoſophari apud nos volunt, eos ex vultu non probamus; nec de accedentibus judicium ex ſpecie & habitu facimus. Nam robur animi omnibus ineſſe poſſe cenſemus, quamvis infirmis ſint corporibus. Veſtra autem invidiæ plena ac plurimæ ſocordiæ.

33. Quapropter ex iis rebus, quas vos in pretio habetis, planum facere decrevi, noſtra inſtituta temperantiam ſervare: veſtra vero inſania referta eſſe. Nam qui nos inter mulieres & adoleſcentes, inter virgines & anus nugari dicitis, & quia vobiſcum non ſumus, irridetis; quid nugarum ferant res Græcorum audite. Nugantur enim eorum artes, dum majore in pretio ſunt, quam veſtri dii, & circa gynæceum indecore vos geritis. Praxillam enim, quæ nihil utile carminibus dixit, æream fecit Lyſippus. Learchidem Meneſtratus, Sappho meretricem Silanion, Erinnam Lesbiam Naucydes, Boiſcus Myrtidem, Myrum Byzantiam Cephiſodotus, Praxigoridem Gomphus, Clitum Amphiſtratus. Quid enim dicam de Anyta, Teleſilla & Myſtide. Primæ Euthycrates & Cephiſodotus, ſecundæ Niceratus, tertiæ Ariſtodotus, opifices fuerunt. Mneſiarchidis Epheſiæ Euthycrates, Corinnæ Silanion, Thalarchidis Argivæ Euthycrates. Has recenſere volui, ne quid novi apud nos exiſtimetis fieri, atque ut obverſantia oculis monumenta comparantes, eas quæ apud nos philoſo-

ἡμιν φιλοσοφησας. και ἡ μεν Σαπφω γυναιον πορνικον ἐρωτομανες, και την ἑαυτης ἀσελγειαν ᾀδει. πασαι δε αἱ παρ' ἡμιν σωφρονυσι, και περι τας ἠλακατας αἱ παρθενοι τα κατα Θεον λαλυσιν ἐκφωνηματα της παρ' ὑμιν παιδος σπυδαιοτερον. τυτυ χαριν αἰδεσθητε, μαθηται μεν ὑμεις των γυναιων εὑρισκομενοι, τας δε συν ἡμιν πολιτευομενας συν τη μετ' αὐτων πανηγυρει χλευαζοντες. τι γαρ ὑμιν ἡ Γλαυκιππη σεμνον εἰσηγησατο παιδιον; ἡ τις τερασιον ἐγεννησεν, καθως δεικνυσιν αὐτης ἡ εἰκων, Νικηρατυ τυ Ευκτημονος Αθηναιυ το γενος χαλκευσαντος; εἰ γαρ ἐκυησεν ἐλεφαντα, τι το αἰτιον τυ δημοσιας ἀπολαυσαι τιμης την Γλαυκιππην; Φρυνην τε την ἑταιραν ὑμιν Πραξιτελης και Ηροδοτος πεποιηκασι, και Παντευχιδα συλλαμβανυσαν ἐκ φθορεως Ευθυκρατης ἐχαλκυργησεν. Βησαντιδα την Παιονων βασιλισσαν, ὁτι παιδιον μελαν ἐκυησε, Δεινομενης δια της ἑαυτυ τεχνης μνημονευεσθαι παρεσκευασεν. ἐγω και Πυθαγορυ κατεγνωκα την ΕΥρωπην ἐπι τυ ταυρυ καθιδρυσαντος, και ὑμων οἱτινες τυ Διος τον κατηγορον δια την ἐκεινυ τεχνην τετιμηκατε. γελω και την Μυρωνος ἐπισημην ποιησαντος μοσχον, ἐπι δε αὐτυ νικην, ὁτι την Αγηνορος ἁρπασας θυγατερα, μοιχειας και ἀκρασιας βραβειον ἀπηνεγκατο. την Γλυκεραν την ἑταιραν, και Αργειαν την ψαλτριαν ὁ Ολυνθιος Ηροδοτος κατεσκευασεν. Βρυαξις Πασιφαην ἐςησεν, ἡς την ἀσελγειαν μνημονευσαντες, μονονυχι και τας γυναικας τας νυν τοιαυτας εἰναι προῃρησθε. Μελανιππη τις ἡν σοφη, δια τυτο ταυτην ὁ Λυσιςρατος ἐδημιυργησεν, ὑμεις δε εἰναι παρ' ἡμιν σοφας ὐ πεπιςευκατε.

Πανυ γυν σεμνος και ὁ τυραννος Φαλαρις, ὁς τυς ἐπιμαςιδιυς θοινωμενος παιδας, δια της Πολυςρατυ του Αμπρακιωτυ κατασκευης μεχρι νυν ὡς τις ἀνηρ θαυμαςος δεικνυται. και οἱ μεν Ακραγαντινοι βλεπειν αὐτυ το προσωπον το προειρημενον δια την ἀνθρωποφαγιαν ἐδεδιεσαν· οἱς δε μελον ἐςι παιδειας, αὐχυσιν, ὁτι δι εἰ-

κο-

phantur non irrideatis. Ac Sappho quidem meretrix & impudica muliercula; ac ſuam ipſius laſciviam canit. At omnes pudicæ apud nos ſunt, & circum cola virgines, multo præclarius, quam veſtra illa puella, divina oracula pronuntiant. Quapropter pudere vos debet, quod ipſi quidem muliercularum diſcipuli ſitis, mulieres autem inſtituto noſtro addictas, cum ſolemnibus, quas illæ obeunt, conventibus exagitetis. Qualem enim vobis & quam præclaram prolem edidit Glaucippe, quæ monſtrum peperit, quemadmodum demonſtrat illius ſtatua, opifice Nicerato Athenienſi Euctemonis filio. Etſi enim Elephantem peperit Glaucippe; quid cauſæ eſt cur publico honore perfruatur? Phrynen vobis meretricem Praxiteles & Herodotus fecerunt, Pantheuchydem e ſcortatore gravidam Euthycrates. Beſantidem Pæonum reginam, quod nigrum infantem peperiſſet, arte ſua Dinomenes hominum memoriæ commendavit. Ego autem & Pythagoram, qui Europam tauro impoſuit, & vos condemno, qui Jovis accuſatorem honore ob ipſius artem afficitis. Rideo & Myronis artem, qui buculam effinxit, eique victoriam impoſuit, quod rapta Agenoris filia adulterii & intemperantiæ præmium reportaſſet. Glyceram meretricem & Argivam pſaltriam Herodotus Olynthius expreſſit. Bryaxis Paſiphaen ſtatuit, cujus laſciviam commemorantes tantum non ſtudio habetis, ut tales ſint hodie mulieres. Quædam Melanippe ſapiens erat, eamque idcirco Lyſiſtratus effinxit; at vos ſapientes eſſe apud nos mulieres non creditis.

34. Egregius ſane Phalaris Tyrannus, qui pueros lactentes vorans, Polyſtrati Ampraciotæ arte etiamnum, quaſi vir quidam admirandus, monſtratur. Ac talem quidem illius vultum Agragantini ob humanæ carnis eſum intueri reformidant; at qui eruditioni dant operam, gloriantur quod eum per imagi-

gi-

κονος αὐτον θεωρουσι. πως γαρ ου χαλεπον ἀδελφοκτονιαν παρ' ὑμιν τετιμησθαι, οἱ Πολυνεικους και Ετεοκλεους ὁρωντες τα σχηματα; και μη συν τῳ ποιησαντι Πυθαγορᾳ καταβοθρωσαντες, ἱνα πολλυτε της κακιας τα ὑπομνηματα; τι μοι δια τον Περικλυμενον, γυναιον, ὁπερ ἐκυησε τριακοντα παιδας, ὡς θαυμαστον ἡγεισθαι και κατανοειν ποιημα; πολλης γαρ ἀκρασιας ἀπενεγκαμενη τα ἀκροθινια βδελυττεσθαι καλον ἠν, τῃ κατα Ρωμαιους συμπαρεικαζομενη, ἡ τις και αὐτη δια το ὁμοιον μυστικωτερας, ὡς φασιν, ἠξιωται θεραπειας. ἐμοιχευσε δε Αρης την Αφροδιτην, και την ἀπ' αὐτων ἁρμονιαν Ανδρων ὑμιν κατεσκευασε. ληρους και φλυαριας Σωφρων δια συνταγματων παραδους, ἐνδοξοτερος χαριν της χαλκευτικης, ἡ μεχρι νυν ἐστι. και τον ψευδολογον Αἰσωπον ἀειμνηστον, ου μονον τα μυθολογηματα, ἀλλα και ἡ κατα τον Αριστοδημον πλαστικη περιοπουδαστον ἀπεδειξεν. εἰτα πως ουκ αἰδεισθε, τοσαυτας μεν ἐχοντες ποιητριας ουκ ἐπι τι χρηστιμον, πορνας δε ἀπειρους, και μοχθηρους ἀνδρας, των παρ' ἡμιν γυναικων διαβαλλοντες την σεμνοτητα; τι μοι σπουδαιον μανθανειν Εὐανθην ἐν περιπατῳ τεκειν, και προς την Καλλιστρατου κεχηνεναι τεχνην, και προς τα Καλλιαδου Νεαιρᾳ παρεχειν τους ὀφθαλμους; ἑταιρα γαρ ἠν. Λαϊς ἐπορνευσε, και ὁ Τουριος αὐτην ὑπομνημα της πορνειας ἐποιησεν. δια τι την Ηφαιστιωνος ουκ αἰδεισθε πορνειαν, και εἰ πανυ Φιλων αὐτον ἐντεχνως ποιει; τινος δε χαριν δια Λεωχαρους Γανυμηδη, τον ἀνδρογυνον, ὡς τι σπουδαιον ἐχοντες κτημα, τετιμηκατε; και Σπιλουμενον τι γυναιον Πραξιτελης ἐδημιουργησεν. ἐχρην δε παν το τοιουτον παραιτησαμενους τα κατα ἀληθειαν σπουδαιον ζητειν· και μηδε Φιλαινιδος μηδε Ελεφαντιδος των ἀρρητων ἐπινοιων ἀντιποιουμενους, την ἡμετεραν πολιτειαν βδελυττεσθαι.

Ταυτα μεν ουν ου παρ' ἀλλου μαθων ἐξεθεμην, πολλην ἐπιφοιτησας γην, και τουτο μεν σοφιστευσας τα ὑμετερα, τουτο δε τεχναις, και ἐπινοιαις ἐγκυρησας πολλαις, ἐσχατον

ginem adſpiciant. Annon flagitioſum eſt fraternam cædem apud vos honorari, qui Polynicis & Eteoclis imagines aſpicitis, ac non potius eas cum opifice Pythagora defodiſtis, ut nequitiæ monumenta interirent? Quid cauſæ eſt cur mulierem triginta pueros enixam, propter Periclymenum, veluti admirandum quidpiam, intuear & contempler! Nam cum multæ intemperantiæ fructus tuliſſet, præclarum erat illam deteſtari, utpote illi apud Romanos Scrophæ aſſimilatam, quæ & ipſa ſacrum aliquem cultum ob ſimilem partum fertur aſſequuta. Mœchatus eſt Mars cum Venere, & natam ex illis Harmoniam Andron vobis expreſſit. Sophron qui nugas & ineptias litteris mandavit, clarior fuit ob æream fabricam, quæ etiamnum exſtat. Fabulatorem Æſopum immortalitati non ſolum fabulæ commendarunt, ſed etiam Ariſtodemi ars decus illi & celebritatem conciliavit. Quomodo ergo qui tot poetrias nullam ad rem utilem, innumeras meretrices & tot improbos viros habetis, mulierum apud nos temperantiam calumniari non pudet? Quid præclari fecerim, ſi Evanthen in Peripato diſcam peperiſſe aut Calliſtrati arti inhiem, aut in Calliadæ Neæra oculos defigam. Erat enim meretrix. Lais ſcortata eſt, eamque Turnus ſcortationis monumentum ſtatuit. Cur non vobis pudori eſt Hephæſtionis ſcortatio, quamvis eum Philo affabre expreſſerit? Aut qua de cauſa, propter Ganymedem Leocharis, Cynædum, veluti præclarum quippiam poſſidentes, honore afficitis? Spilumenen etiam Praxiteles mulierculam effinxit. Satius erat omnibus ejuſmodi rebus amandatis, quæ vere præclara & honeſta ſunt quærere; nec Philænidis & Elephantidis nefanda inventa adſciſcentes, inſtituta noſtra deteſtari.

35. Hæc equidem non ab alio accepta expoſui, qui multas regiones peragravi, ac partim in veſtris exercitatus ſum diſciplinis, partim in artes & inventa

mul-

τον δε τη Ρωμαιων ἐνδιατριψας πολει, και τας ἀφ' ὑμων ὡς ἀυτες ἀνακομισθεισας ἀνδριαντων ποικιλιας καταμαθων. ε γαρ ὡς ἐθος ἐςι τοις πολλοις, ἀλλοτριαις δοξαις τὰμαυτε κρατυνειν πειρωμαι· παντων δε ὡν ἀποποιησομαι ἀυτος την καταληψιν, τετων και την ἀναγραφην συντασσειν βελομαι. διοπερ χαιρειν ἐιπων και τη Ρωμαιων μεγαλαυχια, και τη Αθηναιων ψυχρολογια, δογμασιν ἀσυναρτητοις, της καθ' ἡμας βαρβαρε φιλοσοφιας ἀντεποιησαμην· ἡ τις ὁν τροπον ἐςιν των παρ ὑμιν ἐπιτηδευματων ἀρχαιοτερα, γραφειν μεν ἀρξαμενος, δια δε το κατεπειγον της ἐξηγησεως ὑπερθεμενος, νυν ὁτε καιρος περι των κατ' ἀυτην δογματων λεγειν πειρασομαι. μη γαρ δυσχερανητε την ἡμετεραν παιδειαν, μηδε φλυαριαις και βωμολοχιαις μεςην ἀντιλογιαν, καθ' ἡμων πραγματευησθε, λεγοντες· Τατιανος ὑπερ τες Ελληνας, ὑπερ το ἀπειρον των φιλοσοφεντων καινοτομει τα βαρβαρων δογματα. τι γαρ χαλεπον ἀνθρωπες πεφηνοτας ἀμαθεις, ὑπο ἀνθρωπε ιυν ὁμοιοπαθες συνελεγχεσθαι; τι δε και ἀτοπον κατα τον οἰκειον ὑμιν σοφιςην, γηρασκειν ἀει παντα διδασκόμενες.

Πλην Ομηρος ἐςω μη μονον ὑςερον των Ιλιακων, ἀλλα κατ' ἐκεινον ἀυτον ὑπειληφθω τον του πολεμε καιρον, ἐτι δε και τοις περι τον Αγαμεμνονα συςρατευεσθαι, και ἐι βελεται τις πριν και των ςοιχειων γεγονεναι την ἑυρεσιν. φανησεται γαρ ὁ προειρημενος Μωϋσης, ἀυτης μεν της Ιλιακης ἁλωσεως πρεσβυτερος πανυ πολλοις ἐτεσι γεγονως, της δε Ιλιε κτισεως, και τε Τρωος και Δαρδανε λιαν ἀρχαιοτερος. ἀποδειξεως δε ἑνεκεν, μαρτυσι χρησομαι Χαλδαιοις, Φοινιξιν, Αἰγυπτιοις. και τι μοι λεγειν πλειονα; χρη γαρ τον πειθειν ἐπαγγελλομενον συντομωτερας ποιεισθαι τας περι των πραγματων προς τες ἀκεοντας διηγησεις. Βηρωσος ἀνηρ Βαβυλωνιος, ἱερευς του παρ ἀυτοις Βηλε, κατ' Αλεξανδρον γεγονως, Αντιοχω τω μετ' ἀυτον τριτω την Χαλδαιων ἱςοριαν ἐν τρισι βιβλιοις καταταξας, και τα περι των βασιλεων ἐκθεμενος, ἀφηγειται τινος ἀυτων ὀνομα Ναβυχοδονοσορ τε ςρατευσαν-

multa incidi, ac tandem in Romanorum urbe commoratus, ſtatuarum varietates a vobis illuc exportatas vidi. Non enim, ut plerique ſolent, alienis opinionibus mea confirmare, ſed quæcumque vidi, ea litteris mandare aggredior. Vale igitur dicto & Romanorum jactantiæ, & frigido Athenienſium ſermoni; male ſartis opinionibus, barbaram noſtram philoſophiam complexus ſum: quæ quomodo veſtris inſtitutis antiquior ſit, cum ſcribere incœperim, ſed propter inſtantem narrationem diſtulerim, nunc, cum tempus eſt, de illius decretis diſſerere inſtituam. Ne ergo ſtomachum vobis faciat eruditio noſtra; nec refertam nugis & ſcurriliter dictis confutationem in nos elaboretis, dicentes: Tatianus ſupra Græcos, ſupra infinitam philoſophorum multitudinem, novus eſt barbarorum doctrinæ ſectator. Quid enim incommodi homines, quorum imperitia monſtrata eſt, nunc ab homine ejuſdem naturæ argui? Aut quid abſurdi, more veſtri ſophiſtæ, ſemper aliquid diſcentes ſeneſcere?

36. Sit ſane Homerus non modo non junior Iliacis rebus; ſed ipſi bello æqualis, & cum Agamemnone militaſſe, ac, ſi quis velit, ante litteras inventas exſtitiſſe exiſtimetur. Perſpicuum erit prædictum Moſem Trojæ excidio omnino antiquiorem eſſe multis annis, ut qui Ilii conſtructionem, & Trois ac Dardani ætatem antecedat. Cujus rei demonſtrandæ cauſa teſtibus utar Chaldæis, Phœnicibus & Ægyptiis. Quid plura dicam! Oportet enim, ut qui perſuadendi operam profitetur, res quaſque audientibus breviter & compendioſe enarret. Beroſus Babylonius, Beli apud Babylonios ſacerdos, qui Alexandro æqualis fuit, & tertio poſt eum Antiocho hiſtoriam Chaldæorum tribus libris inſcripſit, ac res geſtas regum expoſuit, quemdam ex eis commemorat nomine Nabuchodonoſor, a quo ſuſcepta in Phœnices & Judæos expedi-

γενομενα ἐπι Φοινικας και Ιουδαιους· ἁτινα δια των καθ' ἡμας προφητων ἰσμεν κεκηρυγμενα, γεγονοτα μεν πολυ της Μωϋσεως ἡλικιας κατωτερον, προ δε της Περσων ἡγεμονιας ἐτεσιν ἑβδομηκοντα. Βηρωσος δε ἐςιν ἀνηρ ἱκανωτατος, και τουτου τεκμηριον Ιοβας, ὁς περι Ασσυριων γραφων, παρα Βηρωσου φησι μεμαθηκεναι την ἱςοριαν. εἰσι δε αὐτῳ βιβλοι περι Ασσυριων δυο.

Μετα δε τους Χαλδαιους τα Φοινικων οὑτως ἐχει. γεγονασιν παρ' ἀυτοις τρεις ἀνδρες, Θεοδοτος, Υψικρατης, Μωχος· τουτων τας βιβλους εἰς Ελληνιδα κατεταξεν φωνην Χαιτος, ὁ και τους βιους των φιλοσοφων ἐπ' ἀκριβες πραγματευσαμενος. ἐν δε ταις των προειρημενων δηλουται ἱςοριαις, κατα τινα των βασιλεων Ευρωπης ἁρπαγην γεγονεναι, Μενελαου τε εἰς την Φοινικην ἀφιξις, και τα περι Χειραμον, ὁςις Σολομωνι τῳ Ιουδαιων βασιλει προς γαμον δους την θυγατερα, και ξυλων παντοδαπων ὑλην εἰς την του ναου κατασκευην ἐδωρησατο. και Μενανδρος δε ὁ Περγαμηνος περι των ἀυτων την ἀναγραφην ἐποιησατο. του δε Χειραμου ὁ χρονος ἠδη που τοις Ιλιακοις ἐγγιζει. Σολομων δε ὁ κατα Χειραμον πολυ κατωτερος ἐςι της Μωϋσεως ἡλικιας.

Αιγυπτιων δε εἰσι αἱ ἐπ' ἀκριβες χρονων ἀναγραφαι, και των κατ' ἀυτους πραγματων ἑρμηνευς ἐςι Πτολεμαιος, οὐχ ὁ βασιλευς, ἱερευς δε Μενδητος. οὑτος τας των βασιλεων πραξεις ἐκτιθεμενος, κατ' Αμωσιν βασιλεα Αιγυπτου γεγονεναι Ιουδαιοις φησι την ἐξ Αιγυπτου πορειαν, εἰς ἁπερ ἠλθον χωρια, Μωϋσεως ἡγουμενου. λεγει δε οὑτως· ὁ δε Αμωσις ἐγενετο κατ' Ιναχον βασιλεα. μετα δε τουτον Απιων ὁ γραμματικος ἀνηρ δοκιμωτατος ἐν τῃ τεταρτῃ των Αιγυπτιακων (πεντε δε εἰσιν ἀυτῳ γραφαι) πολλα μεν και ἀλλα, φησι δε ὁτι κατεσκαψε την Αὐαριν Αμωσις κατα τον Αργειον γενομενος Ιναχον, ὡς ἐν τοις χρονοις ἀνεγραψεν ὁ Μενδησιος Πτολεμαιος. ὁ δε ἀπ' Ιναχου χρονος, ἀχρι της Ιλιου ἁλωσεως ἀποπληροι γενεας εἰκοσι. και ταυτης ἀποδειξεως ἐχει τουτον τον τροπον.

Γεγονασιν Αργειων βασιλεις οἱδε, Ιναχος, Φορωνευς, Απις, Κριασις, Τριοπας, Αργειος, Φορβας, Κροτωπας,

Σθε-

peditio. Hæc a prophetis nostris prædicata scimus; ac multo quidem Mosis ætate serius contigisse, annis videlicet ante Persarum imperium septuaginta. Est autem Berosus longe doctissimus scriptor, cujus rei argumentum est, quod Juba de rebus Assyriorum scribens, historiam se a Beroso didicisse declarat. Scripsit autem libros duos de rebus gestis Assyriorum.

37. Post Chaldæos sic se habent res Phœnicum. Exstiterunt apud eos tres viri, Theodotus, Hypsicrates, Mochus: horum libros in græcam linguam convertit Lætus, qui & vitas philosophorum accurate conscripsit. In his autem historiis narratur sub quodam rege raptus Europæ, Menelai in Ægyptum adventus, ac res etiam a Chiramo gestæ, qui filiam suam Salomoni Judæorum regi in matrimonium dedit, ac omne lignorum genus ad Templi constructionem suppeditavit. Eadem scribit Menander Pergamenus. Ac Chirami quidem ætas Iliacis rebus vicina est: Salomon autem Chiramo æqualis multo recentior est Mosis ætate.

38. Sunt etiam Ægyptiorum tempora accurate descripta, rerumque apud eos gestarum interpres est Ptolemæus, non ille quidem rex, sed sacerdos Mendesius. Is regum res gestas exponens, Judæos sub Amosi Ægyptiorum rege ex Ægypto in ea, quæ occuparunt, loca, duce Mose, profectos esse testatur. Sic autem loquitur: *Amosis autem erat æqualis Inacho regi.* Post hunc Appion Grammaticus vir doctissimus, in quarto Ægyptiacorum (sunt enim quinque illius libri) inter alia multa testatur Avarim evertisse Amosin Argivo Inacho *æqualem*, ut in Annalibus scripsit Ptolemæus Mendesius. Tempus autem, quod ab Inacho ad Ilii excidium effluxit, ætates implet viginti; idque hoc modo demonstratur.

39. Hi fuerunt Argivorum reges, Inachus, Phoroneus, Apis, Criasis, Triopas, Argius, Phorbas,

Σθενελαος, Δαναος, Λυγκευς, Προιτος, Αβας, Ακρισιος, Περσευς, Σθενελαος, Ευρυσθευς, Ατρευς, Θυεστης, Αγαμεμνων· ου κατα το οκτωκαιδεκατον ετος της βασιλειας, Ιλιον εαλω. και χρη τον ουνεχη συνιεναι μετα πασης ακριβειας, οτι κατα την Ελληνων παραδοσιν, ουδ' ιςοριας τις ην παρ αυτοις αναγραφη. Καδμος γαρ, ο τα ςοιχεια τοις προειρημενοις παραδους, μετα πολλας γενεας της Βοιωτιας επεβη. μετα δε Ιναχον επι Φορωνεως, μογις του θηριωδους βιου και νομαδος περιγραφη γεγονεν, μετεκοσμηθησαν δε οι ανθρωποι. διοπερ ει κατα Ιναχον πεφηνεν ο Μωσης γεγονως, πρεσβυτερος εςι των Ιλιακων ετεσι τετρακοσιοις. αποδεικνυται δε τουθ' ουτως εχον, απο τε της των Αττικων βασιλεων διαδοχης, και Μακεδονικων, και Πτολεμαικων, ετι δε και Αντιοχικων. οθεν ει μετα τον Ιναχον αι διαφανεςεραι πραξεις παρ Ελλησιν ανεγραφησαν τε και γινωσκονται, δηλον, ως και μετα Μωσεα. κατα γαρ Φορωνεα τον μετ' Ιναχον, μνημονευεται παρ Αθηναιοις Ωγυγος, εφ' ου κατακλυσμος ο πρωτος· κατα δε Φορβαντα Ακταιος, αφ' ου και Ακταια η Αττικη. κατα Τριοπαν Προμηθευς, και Επιμηθευς, και Ατλας, και ο Διφυης Κεκροψ, και η Ιω. κατα δε Κεκροπα, η επι Φαεθοντος εκπυρωσις, και η επι Δευκαλιωνος επομβρια. κατα δε Στενελον, η, τε Αμφικτυονος Βασιλεια, και η εις Πελοποννησον Δαναου παρουσια. και η υπο Δαρδανου της Δαρδανιας κτισις, ητε εκ Φοινικης της Ευρωπης εις την Κρητην ανακομιδη. κατα δε Λυγκεα, της Κορης η αρπαγη, και η του εν Ελευσινι τεμενους καθιδρυσις, και η Τριπτολεμου γεωργια, και η Καδμου εις Θηβας παρουσια, Μινωος τε η βασιλεια. κατα δε Προιτον, ο Ευμολπου προς Αθηναιους πολεμος. κατα δε Ακρισιον, η Πελοπος απο Φρυγιας διαβασις, και Ιωνος εις τας Αθηνας αφιξις, και ο δευτερος Κεκροψ, αι τε Περσεως και Διονυσου πραξεις, και Ορφεως μαθητης Μουσαιος. κατα δε την Αγαμεμνονος βασιλειαν, εαλω το Ιλιον.

Ουκουν πεφηνε Μωυσης απο γε των προειρημενων, πρεσβυτερος ηρωων παλαιων, πολεμων, δαιμονων· και

χρη

Crotopas, Stenelaus, Danaus, Lynceus, Prœtus, Abas, Acrisius, Perseus, Stenelaus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, cujus regni anno decimo octavo capta est Troja. Debet autem quisquis sapit diligenter observare, nullum historiæ monumentum apud Græcos, quemadmodum ipsi perhibent, litteris consignatum fuisse. Nam Cadmus, qui litteras eis tradidit, post multas generationes in Bœotiam venit. Post Inachum autem sub Phoroneo vix tandem homines, ab efferata nomadum vita ad liberaliorem cultum traducti sunt. Quamobrem si Inacho æqualis Moses, annis quadringentis bello Trojano antiquior. Atque id etiam demonstratur ex regum Atticorum, & Macedonum, & Ptolemæorum & Anthiochorum successionibus. Unde si post Inachum clariores quæque res gestæ apud Græcos scriptæ ac notæ fuerunt; nimirum etiam post Mosem. Nam Phoroneo, qui successit Inacho, Ogygus apud Athenienses æqualis fuit, sub quo primum diluvium contigit: Phorbanti autem Actæus, a quo & Actæa dicta Attica regio: Triopæ Prometheus & Epimetheus, & Atlas, & Cecrops ille Diphyes, & Io. Sub Cecrope Phaetontis incendium & Deucalionis diluvium. Sub Stenelo regnum Amphyctionis, Danai in Pelopponesum adventus, & Dardania a Dardano condita, & Europæ ex Phœnicia Cretam reditus. Sub Lynceo Proserpinæ raptus, Templi in Eleusine constructio, Triptolemi agricultura, Cadmi Thebas adventus, Minois regnum. Sub Prœto Eumolpi bellum adversus Athenienses. Sub Acrisio Pelopis ex Phrygia descensus, & Jonis Athenas adventus, quemadmodum & Cecrops secundus, & Persei ac Bacchi res gestæ, & discipulus Orphei Musæus. Sub Agamemnonis regno captum Ilium.

40. Ex his ergo perspicitur Mosem vetustis Heroibus & bellis & dæmonibus antiquiorem esse. Quamo-

χρη τῳ πρεσβευοντι κατα την ἡλικιαν πιςευειν, ἡπερ τοις ἀπο της πηγης ἀρυσαμενοις Ελλησιν, ἐ κατ᾽ ἐπιγνωσιν τα ἐκεινε δογματα. πολλοι γαρ οἱ κατ᾽ ἀυτες σοφιςαι κεχρημενοι περιεργια, τα ὁσα παρα των κατα Μωσεα, και των ὁμοιως ἀυτῳ φιλοσοφουντων ἐγνωσαν, και παραχαραττειν ἐπειραθησαν· πρωτον μεν, ἱνα τι λεγειν ἰδιον νομιθωσι· δευτερον δε ὁπως τα ὁσα μη συνιεσαν, δια τινος ἐπιπλαςε ῥητολογιας παρακαλυπτοντες, ὡς μυθολογιαν την ἀληθειαν παραπρεσβευωσι.. περι μεν ἐν της καθ᾽ ἡμας πολιτειας, ἱςοριας τε της κατα τες ἡμετερες νομες, ὁσα τε εἰρηκασιν οἱ παρα τοις Ελλησιν λογιοι και ποσοι και τινες εἰσι μνημονευσαντες, ἐν τῳ προς τες ἀποφηναμενες τα περι Θεε διεχθησεται.

Το δε συνεχον σπευστεον μετα πασης ἀκριβειας σαφηνιζειν, ὡς ἐχ Ομηρε μονον πρεσβυτερος ἐςιν ὁ Μωϋσης· ἐτι δε των προ ἀυτε συγγραφεων, Λινε, Φιλαμμωνος, Θαμυριδος, Αμφιωνος, Μεσαιε, Ορφεως, Δημοδοκε, Φημιε, Σιβυλλης, Επιμενιδε τε Κρητος, ὁςις εἰς την Σπαρτην ἀφικετο, Αριςαιε τε Προκοννησιε τε τα Αριμασπια συγγραψαντος, Ασβολε τε τε κενταυρε, και Ισατιδος, Δρυμωνος τε και Εὐμικλε τε Κυπριε, και Ωρε του Σαμιε, και Προσναυτιδε του Αθηναιε. Λινος μεν γαρ Ηρακλεες ἐςι διδασκαλος· ὁ δε Ηρακλης, μια των Τρωϊκων προγενεςερος πεφηνε γενεα, τετο δε ἐςι φανερον ἀπο τε παιδος ἀυτε Τληπολεμε, ςρατευσαντος ἐπι Ιλιον. Ορφευς δε κατα τον ἀυτον χρονον Ηρακλει γεγονεν, ἀλλως τε και τα εἰς ἀυτον ἐπιφερομενα φασιν ὑπο Ο ομακριτε τε Αθηναιε συντεταχθαι, γενομενε κατα την Πεισιςρατιδων ἀρχην, περι την πεντηκοςην Ολυμπιαδα. τε δε Ορφεως μαθητης Μεσαιος· Αμφιων δε δυσι προαγων γενεαις των Ιλιακων του πλειονα προς τες φιλομαθεις συνταττειν ἀπειργει ἡμας. Δημοδοκος δε και Φημιος κατα τον ἀυτον των Τρωϊκων πολεμον γεγονασι. διετριβον γαρ ὁ μεν παρα τοις μνηςηρσιν, ὁ δε παρα τοις Φαιαξιν. ὁ Θαμυρις δε και ὁ Φιλαμμων ἐ πολυ τετων

εἰ-

brem, cum antiquitate præſtet, credendum ei potius quam Græcis, qui ex fonte hauſerunt, non grato animo, illius dogmata. Multi enim apud eos ſophiſtæ, cum curioſius indagarent; quæcumque a Moſe, & ab iis, qui ſimiliter ac ille philoſophati, cognoverunt, ea adulterare conati ſunt; primum quidem, ut aliquid proprie ſuum dicere viderentur; deinde, ut quæ minus intellexerunt, ea diſertis quibuſdam commentis obvolventes, fabulæ ſpeciem affingerent veritati. De noſtro igitur inſtituto, ac de legum noſtrarum hiſtoria quænam eruditi apud Græcos dixerint, quamque multi & quales ſint qui his de rebus meminere, in libro adverſus eos qui de rebus divinis aſſeveraverunt, demonſtrabitur.

41. Nunc autem, quod inſtat, quam diligentiſſime demonſtrandum eſt, non ſolum Homero antiquiorem eſſe Moſem, ſed etiam vetuſtioribus Homero ſcriptoribus, Lino, Philammone, Thamyride, Amphione, Muſæo, Orpheo, Demodoco, Phemia, Sybilla, Creta Epimenide qui Spartam venit, Ariſtæo Proconneſio qui ſcripſit Arimaſpia, Asbolo Centauro, Iſatide, Drymone, Eumiclo Cyprio, Horo Samio, Proſnautide Athenienſi. Nam Linus Herculis magiſter fuit: Hercules autem una ætate bellum Trojanum antecedit, ut planum eſt ex ejus filio Tlepolemo, qui adverſus Ilium profectus eſt. Orpheus autem Herculi æqualis: nam quæ ſub illius nomine feruntur, ea ab Onomacrito Athenienſi, qui Piſiſtratidis regnantibus circa Olympiadem quinquageſimam degebat, compoſita exiſtimantur. Orphei diſcipulus fuit Muſæus: Amphion autem, cum duabus ætatibus Iliaca antecedat, plura diſcendi cupidis proferre prohibet. Demodocus & Phemius ipſius belli Trojani tempore fuerunt: erat enim alter apud Procos, alter apud Phæaces. Thamyris & Philammon non multo his antiquiores ſunt. Igitur

εἰσιν ἀρχαιοτεροι. περι μεν ὀυν της καθ' ἑκαςον λογον πραγματειας, χρονων τε, και ἀναγραφης ἀυτων, ὡς οἰμαι σφοδρα μετα πασης ἀκριβειας ὑμιν ἀνεγραψαμεν. ἱνα δε και το μεχρι νυν ἐνδεον ἀποπληρωσωμεν, ἐτι και περι των νομιζομενων σοφων, ποιησομαι την ἀποδειξιν. Μινως γαρ ὁ πασης πρȣχειν νομισθεις σοφιας, ἀγχινοιας τε και νομοθεσιας, ἐπι Λυγκεως, τȣ μετα Δαναον βασιλευσαντος γεγονεν, ἑνδεκατῃ γενεᾳ μετα Ιναχον. Λυκȣργος δε πολυ γεννηθεις μετα την Ιλιȣ ἁλωσιν, προ των Ολυμπιαδων ἐτεσιν ἑκατον νομοθετει Λακεδαιμονιοις. Δρακων δε περι Ολυμπιαδα τριακοςην και ἐννατην ἑυρισκεται γεγονως. Σολων περι μζ'. Πυθαγορας περι ξβ'. τας δε Ολυμπιαδας ὑςερον των Ιλιακων ἐτεσι ἀπεδειξαμεν γεγονυιας τετρακοσιοις ἑπτα. και δη τȣτων ἐτȣς ἀποδεδειγμενων, δια βραχεων ἐτι και περι της των ἑπτα σοφων ἡλικιας ἀναγραψομεν. τȣ γαρ πρεσβυτατȣ των προειρημενων Θαλητος, γενομενου περι την πεντηκοςην Ολυμπιαδα, και τα περι των μετ' ἀυτον σχεδον ὑμιν συντομως εἰρηται.

Ταυτα ὑμιν, ὦ ἀνδρες Ελληνες, ὁ κατα βαρβαρȣς φιλοσοφων Τατιανος συνεταξα, γεννηθεις μεν ἐν τῃ των Ασσυριων γῃ, παιδευθεις δε πρωτον μεν τα ὑμετερα, δευτερον δε ἁ τινα νυν κηρυττειν ἐπαγγελλομαι. γινωσκων δε λοιπον τις ὁ Θεος, και τις κατ' ἀυτον ποιησις, ἑτοιμον ἐμαυτον ὑμιν προς την ἀνακρισιν των δογματων παριςημι, μενȣσης μοι κατα Θεον πολιτειας ἀνεξαρνητȣ.

ΑΘΗ-

de ſcriptis ad unamquamque doctrinam ſpectantibus, ac de temporibus & temporum deſcriptione, arbitror, me ſatis multa quam accuratiſſime ſcripſiſſe. Sed ut ea etiam, quæ hactenus ſuperſunt, expleamus; adhuc & de iis, qui exiſtimati ſunt ſapientes, demonſtrationem inſtituam. Minos enim, qui in omni ſapientiæ genere, ac prudentia & legum inſtitutione præiviſſe exiſtimatus eſt, ſub Lynceo Danai ſucceſſore exſtitit, undecima poſt Inachum ætate. Lycurgus multo poſt captum Ilium natus, annis centum Olympiades Lacedæmoniis leges præſcribit. Draco circa trigeſimam nonam Olympiadem reperitur exſtitiſſe: Solon circa quadrageſimam octavam: Pythagoras circa ſexageſimam ſecundam. Olympiades autem annis poſt Iliaca ſeptem & quadringentis inſtitutas demonſtravimus. Sed his ita demonſtratis, non jam multa & de ſeptem ſapientium ætate adſcribemus. Nam cum horum antiquiſſimus Thales circa Olympiadem quinquageſimam floruerit; ea etiam quæ ad minores natu pertinent, fere a nobis compendioſe dicta ſunt.

42. Hæc vobis, o Græci, ego Tatianus barbaræ philoſophiæ addictus compoſui, natus in terra Aſſyriorum, ac primum quidem veſtris diſciplinis imbutus, deinde illis, quas me profiteor prædicare. Jam vero cum noverim quis ſit Deus & quod ejus opus, paratum me vobis ad examen dogmatum exhibeo, manente mihi citra inficiationem colendi Dei ratione.

σαντος ἐπι Φοινικας και Ιȣδαιȣς· ἁτινα δια των καθ' ἡμας προφητων ἰσμεν κεκηρυγμενα, γεγονοτα μεν πολυ της Μωϋσεως ἡλικιας κατωτερον, προ δε της Περσων ἡγεμονιας ἐτεσιν ἑβδομηκοντα. Βηρωσος δε ἐςιν ἀνηρ ἱκανωτατος, και τȣτȣ τεκμηριον Ιοβας, ὁς περι Ασσυριων γραφων, παρα Βηρωσȣ φησι μεμαθηκεναι την ἱςοριαν. εἰσι δε αὐτῳ βιβλοι περι Ασσυριων δυο.

Μετα δε τȣς Χαλδαιȣς τα Φοινικων ȣτως ἐχει. γεγονασιν παρ' αὐτοις τρεις ἀνδρες, Θεοδοτος, Υψικρατης, Μωχος· τȣτων τας βιβλȣς εἰς Ελληνιδα κατεταξεν φωνην Χαιτος, ὁ και τȣς βιȣς των φιλοσοφων ἐπ' ἀκριβες πραγματευσαμενος. ἐν δε ταις των προειρημενων δηλȣται ἱςοριαις, κατα τινα των βασιλεων Εὐρωπης ἁρπαγην γεγονεναι, Μενελαȣ τε εἰς την Φοινικην ἀφιξις, και τα περι Χειραμον, ὁςις Σολομωνι τῳ Ιȣδαιων βασιλει προς γαμον δȣς την θυγατερα, και ξυλων παντοδαπων ὑλην εἰς την τȣ ναȣ κατασκευην ἐδωρησατο. και Μενανδρος δε ὁ Περγαμηνος περι των αὐτων την ἀναγραφην ἐποιησατο. τȣ δε Χειραμȣ ὁ χρονος ἠδη πȣ τοις Ιλιακοις ἐγγιζει. Σολομων δε ὁ κατα Χειραμον πολυ κατωτερος ἐςι της Μωϋσεως ἡλικιας.

Αιγυπτιων δε εἰσι αἱ ἐπ' ἀκριβες χρονων ἀναγραφαι, και των κατ' αὐτȣς πραγματων ἑρμηνευς ἐςι Πτολεμαιος, ȣ̓χ ὁ βασιλευς, ἱερευς δε Μενδητος. ȣτος τας των βασιλεων πραξεις ἐκτιθεμενος, κατ' Αμωσιν βασιλεα Αιγυπτȣ γεγονεναι Ιȣδαιοις φησι την ἐξ Αιγυπτȣ πορειαν, εἰς ἁπερ ἠλθον χωρια, Μωϋσεως ἡγȣμενȣ. λεγει δε ȣτως· ὁ δε Αμωσις ἐγενετο κατ' Ιναχον βασιλεα. μετα δε τȣτον Αππιων ὁ γραμματικος ἀνηρ δοκιμωτατος ἐν τῃ τεταρτῃ των Αιγυπτιακων (πεντε δε εἰσιν αὐτῳ γραφαι) πολλα μεν και ἀλλα, φησι δε ὁτι κατεσκαψε την Αὐαριν Αμωσις κατα τον Αργειον γενομενος Ιναχον, ὡς ἐν τοις χρονοις ἀνεγραψεν ὁ Μενδησιος Πτολεμαιος. ὁ δε ἀπ' Ιναχȣ χρονος, ἀχρι της Ιλιȣ ἁλωσεως ἀποπληροι γενεας εἰκοσι. και τα της ἀποδειξεως ἐχει τȣτον τον τροπον.

Γεγονασιν Αργειων βασιλεις οἱδε, Ιναχος, Φορωνευς, Απις, Κριασις, Τριοπας, Αργειος, Φορβας, Κροτωπας, Σθε-

peditio. Hæc a prophetis noſtris prædicata ſcimus; ac multo quidem Moſis ætate ſerius contigiſſe, annis videlicet ante Perſarum imperium ſeptuaginta. Eſt autem Beroſus longe doctiſſimus ſcriptor, cujus rei argumentum eſt, quod Juba de rebus Aſſyriorum ſcribens, hiſtoriam ſe a Beroſo didiciſſe declarat. Scripſit autem libros duos de rebus geſtis Aſſyriorum.

37. Poſt Chaldæos ſic ſe habent res Phœnicum. Exſtiterunt apud eos tres viri, Theodotus, Hypſicrates, Mochus: horum libros in græcam linguam convertit Lætus, qui & vitas philoſophorum accurate conſcripſit. In his autem hiſtoriis narratur ſub quodam rege raptus Europæ, Menelai in Ægyptum adventus, ac res etiam a Chiramo geſtæ, qui filiam ſuam Salomoni Judæorum regi in matrimonium dedit, ac omne lignorum genus ad Templi conſtructionem ſuppeditavit. Eadem ſcribit Menander Pergamenus. Ac Chirami quidem ætas Iliacis rebus vicina eſt: Salomon autem Chiramo æqualis multo recentior eſt Moſis ætate.

38. Sunt etiam Ægyptiorum tempora accurate deſcripta, rerumque apud eos geſtarum interpres eſt Ptolemæus, non ille quidem rex, ſed ſacerdos Mendeſius. Is regum res geſtas exponens, Judæos ſub Amoſi Ægyptiorum rege ex Ægypto in ea, quæ occuparunt, loca, duce Moſe, profectos eſſe teſtatur. Sic autem loquitur: *Amoſis autem erat æqualis Inacho regi.* Poſt hunc Appion Grammaticus vir doctiſſimus, in quarto Ægyptiacorum (ſunt enim quinque illius libri) inter alia multa teſtatur Avarim evertiſſe Amoſin Argivo Inacho *æqualem*, ut in Annalibus ſcripſit Ptolemæus Mendeſius. Tempus autem, quod ab Inacho ad Ilii excidium effluxit, ætates implet viginti; idque hoc modo demonſtratur.

39. Hi fuerunt Argivorum reges, Inachus, Phoroneus, Apis, Criaſis, Triopas, Argius, Phorbas,

Σθενελαος, Δαναος, Λυγκευς, Προιτος, Αβας, Ακρισιος, Περσευς, Σθενελαος, Ευρυσθευς, Ατρευς, Θυεστης, Αγαμεμνων· ϰ κατα το οκτωκαιδεκατον ἔτος της βασιλειας, Ιλιον ἑαλω. και χρη τον συνεχη συνιεναι μετα πασης ακριβειας, ὅτι κατα την Ελληνων παραδοσιν, ουδ' ἱστορια τις ἦν παρ' αυτοις αναγραφη. Καδμος γαρ, ὁ τα γραμματα τοις προειρημενοις παραδȣς, μετα πολλας γενεας εις την Βοιωτιαν επεβη. μετα δε Ιναχον επι Φορωνεως, μογις τȣ θηριωδȣς βιȣ και νομαδος περιγραφη γεγονεν, μετεκοσμηθησαν δε οἱ ανθρωποι. διοπερ ει κατα Ιναχον αποδεικνυται Μωσης γεγονως, πρεσβυτερος ἐςι των Ιλιακων τετρακοσιοις ετεσιν. αποδεικνυται δε τȣθ' ὅτως ἔχον, και εκ της των Αττικων βασιλεων διαδοχης, και Μακεδονικων, και Πτολεμαικων, ἔτι δε και Αντιοχικων. ὅθεν ει μετα τον Ιναχον αἱ διαφανεςεραι πραξεις παρ' Ελλησιν ανεγραφησαν τε και γινωσκονται, δηλον, ὡς και μετα Μωσεα. κατα γαρ Φορωνεα τον μετ' Ιναχον, μνημονευεται παρ' Αθηναιοις Ωγυγος, εφ' ȣ κατακλυσμος ὁ πρωτος· κατα δε Φορβαντα Ακταιος, αφ' ȣ και Ακταια ἡ Αττικη. κατα Τριοπαν Προμηθευς, και Επιμηθευς, και Ατλας, και ὁ Διφυης Κεκροψ, και ἡ Ιω. κατα δε Κροωπα, ἡ επι Φαεθοντος εκπυρωσις, και ἡ επι Δευκαλιωνος επομβρια. κατα δε Στενελον, ἡ, τε Αμφικτυονος βασιλεια, και ἡ εις Πελοποννησον Δαναȣ παρȣσια. και ἡ ὑπο Δαρδανȣ της Δαρδανιας κτισις, ἡτε εκ Φοινικης της Ευρωπης εις την Κρητην ανακομιδη. κατα δε Λυγκεα, ἡ της Κορης ἡ αρπαγη, και ἡ τȣ εν Ελευσινι τεμενȣς καθιδρυσις, και ἡ Τριπτολεμȣ γεωργια, και ἡ Καδμȣ εις Θηβας παρȣσια, Μινωος τε ἡ βασιλεια. κατα δε Προιτον, ὁ Ευμολπȣ προς Αθηναιȣς πολεμος. κατα δε Ακρισιον, ἡ Πελοπος απο Φρυγιας διαβασις, και Ιωνος εις τας Αθηνας αφιξις, και ὁ δευτερος Κεκροψ, αἱ τε Περσεως και Διονυσȣ πραξεις, και Ορφεως μαθητης Μȣσαιος. κατα δε την Αγαμεμνονος βασιλειαν, ἑαλω το Ιλιον.

Οὐκουν πεφηνε Μωϋσης απο γε των προειρημενων, πρεσβυτερος ἡρωων παλαιων, πολεμων, δαιμονων· και

χρη

ɔtopas, Stenelaus, Danaus, Lynceus, Prœtus,
as, Acrisius, Perseus, Stenelaus, Eurystheus,
:eus, Thyestes, Agamemnon, cujus regni anno
:imo octavo capta est Troja. Debet autem quis-
s sapit diligenter observare, nullum historiæ mo-
nentum apud Græcos, quemadmodum ipsi perhi-
ıt, litteris consignatum fuisse. Nam Cadmus,
litteras eis tradidit, post multas generationes in
otiam venit. Post Inachum autem sub Phoroneo
. tandem homines, ab efferata nomadum vita ad
eraliorem cultum traducti sunt. Quamobrem si
ıcho æqualis Moses, annis quadringentis bello
ojano antiquior. Atque id etiam demonstratur ex
um Atticorum, & Macedonum, & Ptolemæorum
Anthiochorum successionibus. Unde si post Ina-
ım clariores quæque res gestæ apud Græcos scriptæ
notæ fuerunt; nimirum etiam post Mosem. Nam
oroneo, qui successit Inacho, Ogygus apud Athe-
:nses æqualis fuit, sub quo primum diluvium con-
it: Phorbanti autem Actæus, a quo & Actæa dicta
tica regio: Triopæ Prometheus & Epimetheus,
Atlas, & Cecrops ille Diphyes, & Io. Sub Ce-
ɔpe Phaetontis incendium & Deucalionis diluvium.
b Stenelo regnum Amphyctionis, Danai in Pe-
ɔponesum adventus, & Dardania a Dardano con-
a, & Europæ ex Phœnicia Cretam reditus. Sub
'nceo Proserpinæ raptus, Templi in Eleusine con-
uctio, Triptolemi agricultura, Cadmi Thebas ad-
ntus, Minois regnum. Sub Prœto Eumolpi bel-
n adversus Athenienses. Sub Acrisio Pelopis ex
rygia descensus, & Jonis Athenas adventus,
emadmodum & Cecrops secundus, & Persei ac
cchi res gestæ, & discipulus Orphei Musæus. Sub
;amemnonis regno captum Ilium.

40. Ex his ergo perspicitur Mosem vetustis He-
ibus & bellis & dæmonibus antiquiorem esse. Quamo-

 brem,

χρη τῳ πρεσβευοντι κατα την ἡλικιαν πιϛευειν, ἤπερ τοις ἀπο της πηγης ἀρυσαμενοις Ελλησιν, ὐ κατ᾽ ἐπιγνωσιν τα ἐκεινυ δογματα. πολλοι γαρ οἱ κατ᾽ ἀυτυς σοφιϛαι κεχρημενοι περιεργια, τα ὁσα παρα των κατα Μωσεα, και των ὁμοιως ἀυτῳ φιλοσοφουντων ἐγνωσαν, και παραχαραττειν ἐπειραθησαν· πρωτον μεν, ἱνα τι λεγειν ἰδιον νομιϛθωσι· δευτερον δε ὁπως τα ὁσα μη συνιεσαν, δια τινος ἐπιπλαςυ ῥητολογιας παρακαλυπτοντες, ὡς μυθολογιαν την ἀληθειαν παραπρεσβευωσι. περι μεν ὐν της καθ᾽ ἡμας πολιτειας, ἱϛοριας τε της κατα τυς ἡμετερυς νομυς, ὁσα τε ἐιρηκασιν οἱ παρα τοις Ελλησιν λογιοι και ποσοι και τινες εἰσι μνημονευσαντες, ἐν τῳ προς τυς ἀποφηναμενυς τα περι Θεȣ διεχθησεται.

Το δε συνεχον σπευτεον μετα πασης ἀκριβειας σαφηνιζειν, ὡς ὐχ Ομηρυ μονον πρεσβυτερος ἐϛιν ὁ Μωϋσης· ἐτι δε των προ ἀυτυ συγγραφεων, Λινυ, Φιλαμμωνος, Θαμυριδος, Αμφιωνος, Μυσαιυ, Ορφεως, Δημοδοκυ, Φημιυ, Σιβυλλης, Επιμενιδυ τυ Κρητος, ὁϛις εἰς την Σπαρτην ἀφικετο, Αριϛαιυ τυ Προκοννησιυ τυ τα Αριμασπια συγγραψαντος, Ασβολυ τε τυ κενταυρυ, και Ισατιδος, Δρυμωνος τε και Εὐμικλυ τυ Κυπριυ, και Ωρυ του Σαμιυ, και Προσναυτιδυ του Αθηναιυ. Λινος μεν γαρ Ηρακλεȣς ἐϛι διδασκαλος· ὁ δε Ηρακλης, μια των Τρωϊκων προγενεϛερος πεφηνε γενια, τυτο δε ἐϛι φανερον ἀπο τυ παιδος ἀυτυ Τληπολεμυ, ϛρατευσαντος ἐπι Ιλιον. Ορφευς δε κατα τον ἀυτον χρονον Ηρακλει γεγονεν, ἀλλως τε και τα εἰς ἀυτον ἐπιφερομενα φασιν ὑπο Ομακριτυ τυ Αθηναιυ συντεταχθαι, γενομενυ κατα την Πεισιϛρατιδων ἀρχην, περι την πεντηκοςην Ολυμπιαδα. τυ δε Ορφεως μαθητης Μυσαιος· Αμφιων δε δυσι προαγων γενεαις των Ιλιακων του πλειονα προς τυς φιλομαθεις συντασσειν ἀπειργει ἡμας. Δημοδοκος δε και Φημιος κατα τον ἀυτον των Τρωϊκων πολεμον γεγονασι. διετριβον γαρ ὁ μεν παρα τοις μνηϛηρσιν, ὁ δε παρα τοις Φαιαξιν. ὁ Θαμυρις δε και ὁ Φιλαμμων ὐ πολυ τυτων

εἰ-

'em, cum antiquitate præſtet, credendum ei potius
ıam Græcis, qui ex fonte hauſerunt, non grato
ımo, illius dogmata. Multi enim apud eos ſophi-
e, cum curioſius indagarent; quæcumque a Moſe,
ab iis, qui ſimiliter ac ille philoſophati, cognove-
nt, ea adulterare conati ſunt; primum quidem,
aliquid proprie ſuum dicere viderentur; deinde,
quæ minus intellexerunt, ea diſertis quibuſdam
ımmentis obvolventes, fabulæ ſpeciem affingerent
ritati. De noſtro igitur inſtituto, ac de legum
ıſtrarum hiſtoria quænam eruditi apud Græcos dixe-
ıt, quamque multi & quales ſint qui his de rebus
eminere, in libro adverſus eos qui de rebus divinis
everaverunt, demonſtrabitur.

41. Nunc autem, quod inſtat, quam diligentiſſi-
e demonſtrandum eſt, non ſolum Homero anti-
iorem eſſe Moſem, ſed etiam vetuſtioribus Home-
ſcriptoribus, Lino, Philammone, Thamyride,
nphione, Muſæo, Orpheo, Demodoco, Phe-
a, Sybilla, Creta Epimenide qui Spartam venit,
iſtæo Proconneſio qui ſcripſit Arimaſpia, Asbolo
ntauro, Iſatide, Drymone, Eumiclo Cyprio,
oro Samio, Proſnautide Athenienſi. Nam Linus
erculis magiſter fuit: Hercules autem una ætate
llum Trojanum antecedit, ut planum eſt ex ejus
io Tlepolemo, qui adverſus Ilium profectus eſt;
pheus autem Herculi æqualis: nam quæ ſub illius
mine feruntur, ea ab Onomacrito Athenienſi,
i Piſiſtratidis regnantibus circa Olympiadem quin-
ageſimam degebat, compoſita exiſtimantur. Or-
ei diſcipulus fuit Muſæus: Amphion autem, cum
abus ætatibus Iliaca antecedat, plura diſcendi cu-
lis proferre prohibet. Demodocus & Phemius ip-
s belli Trojani tempore fuerunt: erat enim alter
ud Procos, alter apud Phæaces. Thamyris &
ilammon non multo his antiquiores ſunt. Igitur

εἰσιν ἀρχαιοτεροι. περι μεν ἐν της καθ' ἑκαςον λογον πραγματειας, χρονων τε, και ἀναγραφης ἀυτων, ὡς οἰμαι σφοδρα μετα πασης ἀκριβειας ὑμιν ἀνεγραψαμεν. ἱνα δε και το μεχρι νυν ἐνδεον ἀποπληρωσωμεν, ἐτι και περι των νομιζομενων σοφων, ποιησομαι την ἀποδειξιν. Μινως γαρ ὁ πασης πρȣχειν νομιωθεις σοφιας, ἀγχινοιας τε και νομοθεσιας, ἐπι Λυγκεως· τȣ μετα Δαναον βασιλευσαντος γεγονεν, ἑνδεκατη γενεα μετα Ιναχον. Λυκȣργος δε πολυ γεννηθεις μετα την Ιλιȣ ἁλωσιν, προ των Ολυμπιαδων ἐτεσιν ἑκατον νομοθετει Λακεδαιμονιοις. Δρακων δε περι Ολυμπιαδα τριακοςην και ἐννατην εὑρισκεται γεγονως. Σολων περι μζ'. Πυθαγορας περι ξβ'. τας δε Ολυμπιαδας ὑςερον των Ιλιακων ἐτεσι ἀπεδειξαμεν γεγονυιας τετρακοσιοις ἑπτα. και δη τȣτων ἐτως ἀποδεδειγμενων, δια βραχεων ἐτι και περι της των ἑπτα σοφων ἡλικιας ἀναγραψομεν. τȣ γαρ πρεσβυτατȣ των προειρημενων Θαλητος, γενομενου περι την πεντηκοςην Ολυμπιαδα, και τα περι των μετ' ἀυτον σχεδον ὑμιν συντομως εἰρηται.

Ταυτα ὑμιν, ὠ ἀνδρες Ελληνες, ὁ κατα βαρβαρȣς φιλοσοφων Τατιανος συνεταξα, γεννηθεις μεν ἐν τη των Ασσυριων γη, παιδευθεις δε πρωτον μεν τα ὑμετερα, δευτερον δε ἁ τινα νυν κηρυττειν ἐπαγγελλομαι. γινωσκων δε λοιπον τις ὁ Θεος, και τις κατ' ἀυτον ποιησις, ἑτοιμον ἐμαυτον ὑμιν προς την ἀνακρισιν των δογματων παριςημι, μενȣσης μοι κατα Θεον πολιτειας ἀνεξαρνητȣ.

ΑΘΗ-

de ſcriptis ad unamquamque doctrinam ſpectantibus, ac de temporibus & temporum deſcriptione, arbitror, me ſatis multa quam accuratiſſime ſcripſiſſe. Sed ut ea etiam, quæ hactenus ſuperſunt, expleamus; adhuc & de iis, qui exiſtimati ſunt ſapientes, demonſtrationem inſtituam. Minos enim, qui in omni ſapientiæ genere, ac prudentia & legum inſtitutione præiviſſe exiſtimatus eſt, ſub Lynceo Danai ſucceſſore exſtitit, undecima poſt Inachum ætate. Lycurgus multo poſt captum Ilium natus, annis centum Olympiades Lacedæmoniis leges præſcribit. Draco circa trigeſimam nonam Olympiadem reperitur exſtitiſſe: Solon circa quadrageſimam octavam: Pythagoras circa ſexageſimam ſecundam. Olympiades autem annis poſt Iliaca ſeptem & quadringentis inſtitutas demonſtravimus. Sed his ita demonſtratis, non jam multa & de ſeptem ſapientium ætate adſcribemus. Nam cum horum antiquiſſimus Thales circa Olympiadem quinquageſimam floruerit; ea etiam quæ ad minores natu pertinent, fere a nobis compendioſe dicta ſunt.

42. Hæc vobis, o Græci, ego Tatianus barbaræ philoſophiæ addictus compoſui, natus in terra Aſſyriorum, ac primum quidem veſtris diſciplinis imbutus, deinde illis, quas me profiteor prædicare. Jam vero cum noverim quis ſit Deus & quod ejus opus, paratum me vobis ad examen dogmatum exhibeo, manente mihi citra inficiationem colendi Dei ratione.

ANALYSIS
APOLOGIÆ ATHENAGORÆ.

OBTULIT hanc Apologiam Athenagoras anno 177. Imperatori Marco Aurelio, ejusque filio Commodo. Queritur quod sub æquissimis Imperatoribus Christiani, nec in summa erga Deum pietate eamdem ac alii in variis & absurdis superstitionibus licentiam, nec in summa morum innocentia eamdem ac gravissimorum criminum rei judiciorum formam obtineant. Deinde venit ad afficta Christianis crimina, Atheismum, Thyesteas cœnas, OEdipodeos concubitus.

Probat atheos non esse Christianos ex eorum de uno & ingenito Deo doctrina: cui cum similia dixerint poetæ & philosophi, nec tamen visi sint athei, multo minus hoc crimine notandos Christianos, qui non, ut poetæ & philosophi, Deum frustra quæsierunt, sed Spiritus divini oraculis nituntur. Hanc Christianorum doctrinam confirmant incommoda ex deorum multitudine consequentia, & Prophetarum testimonia. Christiani cum Deo Patre ipsius etiam Filium colunt & Spiritum sanctum: Angelos etiam agnoscunt: postremo sic vivendi præceptis informantur, sic vivunt, ut eos atheos esse nemo suspicari possit.

Sed

Sed quia criminatio inde potissimum orta, quod nec sacrificarent Christiani, nec Deos colerent; probat Athenagoras Deum nidoribus & victimis cruentis colendum non esse. Quod autem spectat ad deos, demonstrat, si athei sint Christiani, quia non eosdem ac civitates deos colunt, idem omnibus crimen inhærere, quia sibi invicem impiæ sunt, dum aliæ alios colunt; atque etiam si omnes in hac superstitione consentirent, laudandos esse Christianos quod creatorem a re creata, materiam a Deo discernant, ac neque mundum, neque mundi partes colant, nedum opera hominum, & deos quorum nomina admodum recentia, & statuæ nudius tertius inventæ.

Cum autem nonnulli objicerent cultum statuis adhibitum ad deos referri, ac loco argumenti sumerent insitam nonnullis simulacris efficaciam; respondet deos illos poetis & philosophis consentientibus creatos esse ac proinde non colendos: idemque efficit ex eorum absurdis figuris & prave factis & cupiditatibus & amoribus, quæ quidem frustra ad naturam revocari demonstrat.

Sed cum objiceretur mira interdum ad deorum statuas fieri; opinatam illam efficaciam ut explicet Athenagoras, ponit in medio sententias Thaletis & Platonis de dæmonibus; tum ipse docet Angelos a Christianis agnosci, eosque, cum Dei operibus præpositi fuissent, alios in officio perman-

sisse, alios prævaricatos esse & mulierum amore captos fuisse. Inde geniti Gigantes, sive dæmones. Hi dæmones, itidem ut mali Angeli, dum bono Dei adversantur, locum dederunt nonnullis providentiæ perperam negandæ. Hi nidorum avidi ad simulacra homines pertrahunt, & eorum nomina, quibus erectæ sunt statuæ, sibi arrogant; perficiuntque ut ad infirmas animas, tamquam a simulacris, visa inania effluant; & si quid anima aut conjiciendo divinet, aut medendo & curando navet, hujus rei gloriam arripiunt. Cum antea promisisset Athenagoras nempe n. 17. se de nominibus Deorum dicturum, idque leviter perstrinxisset, paulo uberius probat ex Herodoto & poetis Deos illos homines fuisse, & quomodo divinitatis existimationem assequuti sint, investigat.

Odium christianæ virtutis duo alia crimina peperit, sed quæ satis superque ex Christianorum de Deo & præmiis æternis doctrina confutata sunt. Præterea nulla flagitiorum suspicio in iis qui liberiorem aspectum adulterium ducunt; quorum summa & in salutando inter se caritas, & in osculis cautio: qui usum matrimonii liberorum procreatione definiunt, ac virginitatem perpetuam colunt, aut unicis nuptiis contenti sunt. Perinique ergo fieri ut adulteri & puerorum corruptores in eunuchos & semel nubentes invehantur; raptores & malefici in homines non justitiæ solum, sed etiam patientiæ cultores.

Thye-

Thyestea cœnæ sine homicidio fieri non possunt. At emo unquam vidisse se dixit hominem a Christianis occi-um. Nulla hujus facinoris suspicio in iis, qui ne justam uidem cædem aspicere velint, nedum gladiatorum ludos: uique abortivis medicamentis uti homicidium, liberos ex-onere parricidium existimant.

Huc accedit Christianorum de resurrectione & præmiis eternis doctrina, quæ si absurda videntur, non idcirco im-robi Christiani; sed potius æquum est, ut cum omnes crimi-ationes diluerint, Imperatores eorum petitioni, pro summa ua in omnes humanitate, annuant.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Αὐτοκρατορσι, Μαρκῳ Αὐρηλιῳ Αντωνινῳ, και Λευκιῳ Αὐρηλιῳ Κομμοδῳ Αρμενιακοις, Σαρματικοις, το δε μεγιστον, φιλοσοφοις.

Η ΥΜΕΤΕΡΑ, *μεγαλοι βασιλεων, οἰκουμενη, ἀλλος ἀλλοις ἐθεσι χρωνται και νομοις, και ουδεις αὐτων, νομῳ και φοβῳ δικης, κἀν γελοια ᾖ, μη στεργειν τα πατρια εἰργεται. ἀλλ' ὁ μεν Ιλιευς Θεον Εκτορα λεγει, και την Ελενην Αδραστειαν ἐπισταμενος προσκυνει· ὁ Λακεδαιμονιος, Αγαμεμνονα Δια, και Φυλονοην την Τυνδαρεω θυγατερα, και Τεννην Οδιαν σεβει· ὁ δε Αθηναιος, Ερεχθει Ποσειδωνι θυει· και Αγραυλῳ Αθηναιοι και τελετας και μυστηρια ἀγουσι και Πανδροσῳ, αἱ ἐνομισθησαν ἀσεβειν, ἀνοιξασαι την λαρνακα. και ἑνι λογῳ, κατα ἐθνη και δημους, θυσιας καταγουσιν ἁς ἀν ἐθελωσιν ἀνθρωποι, και μυστηρια. οἱ δε Αιγυπτιοι και αἰλουρους και κροκοδειλους και ὀφεις και ἀσπιδας και κυνας, θεους νομιζουσι. και τουτοις πασιν ἐπιτρεπετε και ὑμεις και οἱ νομοι· το μεν ουν μηδ' ὁλως Θεον ἡγεισθαι, ἀσεβες και ἀνοσιον νομισαντες· το δε, οἱς ἑκαστος βουλεται χρησθαι ὡς θεοις, ἀναγκαιον· ἱνα τῳ προς το θειον δεει, ἀπεχωνται του ἀδικειν. ἡμιν δε (και μη παρακρουσθητε, ὡς οἱ πολλοι, ἐξ ἀκοης) τῳ ὀνοματι ἀπεχθανεσθε. ου γαρ τα ὀνοματα μισους ἀξια, ἀλλα το ἀδικημα δικης και τιμωριας. διοπερ το πρᾳον ὑμων και ἡμερον και το προς ἁπαντα εἰρηνικον και φιλανθρωπον θαυμαζοντες, οἱ μεν καθ' ἑνα, ἰσονομουνται· αἱ δε πολεις, προς ἀξιαν της ἰσης με-*

ATHENAGORÆ

ATHENIENSIS PHILOSOPHI CHRISTIANI

LEGATIO PRO CHRISTIANIS.

Imperatoribus M. Aurelio Antonino, & L. Aurelio Commodo, Armeniacis, Sarmaticis, & quod maximum eſt, philoſophis.

Conrado Geſnero interprete.

I. VESTER orbis, Maximi Reges, aliis alibi moribus utitur & legibus; nec quiſquam lege aut judicii metu patria inſtituta, etiamſi ridicula fuerint, diligere prohibetur. Sed Ilienſis Hectorem Deum dicit, & Helenam colit, Adraſtiam illam eſſe exiſtimans: Lacedæmonius Agamemnonem Jovem & Philonoem Tyndari filiam, Tenen Tenedius veneratur. Athenienſis Erechtheo Neptuno ſacra facit: ac Agraulo Athenienſes ceremonias & myſteria conſecrant & Pandroſo, quæ quidem quod arcam aperuerint, impietatis opinionem non effugerunt. Uno verbo in omnibus gentibus & populis ſacra homines, quæ ipſis placuerint, & myſteria colunt. Ægyptii autem & feles crocodilos & ſerpentes & aſpides & canes exiſtimant deos. Atque his quidem omnibus & vos & leges conceditis, nullum quidem omnino Deum arbitrari, impium & nefarium, deos autem, quos quiſque voluerit, colere neceſſarium judicantes, ut numinis metu abſtineant maleficio. Noſtrum autem nomen (ne, quæſo, ut vulgus ſolet, ipſo auditu offendamini) cur odio habetur? Non enim nomina odio digna, ſed malefactum pœna & ſupplicio. Quapropter lenitatem veſtram & manſuetudinem, & in

τεχουσι τιμης· και ἡ συμπασα οἰκουμενη τη ὑμετερα συνεσει βαθειας εἰρηνης ἀπολαυουσιν. ἡμεις δε οἱ λεγομενοι Χριστιανοι (ὁτι μη προνενοησθε και ἡμων, συγχωρειτε δε, μηδεν ἀδικουντας, ἀλλα και παντων, ὡς προϊοντος του λογου δειχθησεται, ευσεβεστατα διακειμενους και δικαιοτατα προς τε το θειον και την ὑμετεραν βασιλειαν, ἐλαυνεσθαι και φερεσθαι και διωκεσθαι, ἐπι μονῳ ὀνοματι προσπολεμουντων ἡμιν των πολλων) μηνυσαι τα καθ' ἑαυτους ἐτολμησαμεν (διδαχθησεσθε δε ὑπο του λογου, ἀτερ δικης και παρα παντα νομον και λογον πασχοντας ἡμας) και δεομεθα ὑμων και περι ὑμων τι σκεψασθαι, ὁπως παυσωμεθα ποτε ὑπο των συκοφαντων σφαττομενοι. ουδε γαρ εἰς χρηματα ἡ παρα των διωκοντων ζημια, ουδε εἰς ἐπιτιμιαν ἡ αἰσχυνη, ἡ εἰς ἀλλο τι των μειζονων ἡ βλαβη (τουτων γαρ καταφρονουμεν, κἀν τοις πολλοις δοκη σπουδαια γε ὀντα· ου μονον το ἀντιπαιειν, ουδε μην δικαζεσθαι τοις ἀγουσι και ἀρπαζουσιν ἡμας μεμαθηκοτες· ἀλλα τοις μεν, κἀν κατα κορρης προσπηλακιζωσι, και το ἑτερον παιειν παρεχειν της κεφαλης μερος· τοις δε, εἰ τον χιτωνα ἀφαιροιντο, ἐπιδιδοναι και το ἱματιον) ἀλλ' εἰς τα σωματα και τας ψυχας, ὁταν ἀπειπωμεν τοις χρημασιν, ἐπιβουλευουσιν ἡμιν, κατασκευαζοντες ὀχλον ἐγκληματων· ἁ ἡμιν μεν, ουδε μεχρις ὑπονοιας, τοις δε ἀδολεσχουσι και τῳ ἐκεινων προσεστι γενει.

Και εἰ μεν τις ἡμας ἐλεγχειν ἐχει ἡ μικρον ἡ μειζον ἀδικουντας, κολαζεσθαι ου παραιτουμεθα, ἀλλα και ἡ τις πικροτατη και ἀνηλεης τιμωρια, ὑπεχειν ἀξιουμεν. εἰ δε μεχρις ὀνοματος ἡ κατηγορια (εἰς γουν την σημερον ἡμεραν ἁ περι ἡμων λογοποιουσιν, ἡ κοινη και ἀκριτος των ἀνθρωπων φημη· και ουδεις ἀδικων Χριστιανος ἐληλεγκται) ὑμων ἠδη ἐργον των μεγιστων και φιλανθρωπων και φιλομαθεστατων βασιλεων, ἀποσκευασαι ἡμων νομῳ την ἐπη-

ζειαν·

omnes placabilitatem ac humanitatem admirantes, ſinguli quidem æquo jure vivunt; civitates autem pro ſua quæque dignitate æquabilem honorem ſortiuntur, ac univerſus orbis prudentiæ veſtræ beneficio, ſumma pace perfruitur. Nos autem, qui Chriſtiani dicimur, quia non etiam nobis providetis, ſed nihil agentes mali, vel potius omnium, ut progreſſu orationis patebit, ſanctiſſime & æquiſſime de Deo ac de imperio veſtro ſentientes exagitari, rapi & vexari ſinitis, pleriſque bellum nobis ob ſolum nomen inferentibus; nos, inquam, ipſi res noſtras in lucem proferre auſi ſumus (docebit autem vos oratio præter fas ac præter legem omnem & rationem hæc nos pati) ac vos obſecramus, ut & de nobis aliquid cogitetis, quo tandem aliquando a ſycophantis mactari deſinamus. Neque enim ad pecunias ſpectat inimicorum injuria, neque ad mulctam ignominia, nec ad aliud quidpiam rei majoris illata damna (hæc enim contemnimus, quamvis ſtudio digna multis videantur; ut qui non modo non repercutere, nec invadentibus & rapientibus diem dicere, ſed iſtis, etiam ſi colaphum inflixerint, alteram capitis partem percutiendam præbere, his autem, ſi tunicam abſtulerint, pallium ſuperaddere didicerimus) ſed corporibus ac vitæ noſtræ, poſtquam pecunias projecerimus, inſidiantur, criminum acervum in nos effundentes, quæ nobis quidem nec cogitatione tenus, his autem, qui hæc effutiunt, & illorum ſimilibus inhærent.

2. Ac nos quidem magni minorisve criminis ſi quis arguere habeat; non deprecamur pœnam, ſed acerbiſſimam & ſæviſſimam quamque nobis infligendam cenſemus. Sin autem in ſolo nomine hæret accuſatio (hactenus enim quod de nobis dictitant, promiſcuus eſt & temerarius hominum rumor, nec ullus malefacti Chriſtianus convictus eſt) veſtrum jam fuerit, maximi & humaniſſimi & litteratiſſimi Reges, in-

ρειαν· ἵν' ὥσπερ ἡ συμπασα ταις παρ ὑμων ἐυεργεσιαις και καθ' ἑνα κεκοινωνηκε και κατα πολεις, και ἡμεις ἐχωμεν ὑμιν χαριν, σεμνυνομενοι ὁτι πεπαυμεθα συκοφαντεμενοι. και γαρ ἐ προς της ὑμετερας δικαιοσυνης, τες μεν ἀλλες, αἰτιαν λαβοντας ἀδικηματων, μη προτερον ἠ ἐλεγχθηναι κολαζεθαι· ἐφ' ἡμων δε μειζον ἰσχυειν τῳ ὀνομα των ἐπι τη δικη ἐλεγχων· ἐκ εἰ ἠδικησε τι ὁ κρινομενος, των δικαζοντων ἐπιζητουντων, ἀλλ' εἰς το ὀνομα, ὡς εἰς ἀδικημα, ἐνυβριζοντων. ἐδεν δε ὀνομα ἐφ' ἑαυτου και δι' ἀυτου, ἐ πονηρον ἐτε χρηςον νομιζεται· δια δε τας ὑποκειμενας ἀυτοις ἠ πονηρας ἠ ἀγαθας πραξεις, ἠ φλαυρα ἠ ἀγαθα δοκει. ὑμεις δε ταυτα ἴςε φανερωτερον, ὡσανει ἀπο φιλοσοφιας και παιδειας πασης ὁρμωμενοι. δια τετο και οἱ παρ ὑμιν κρινομενοι, κἀν ἐπι μεγιςοις φευγωσι, θαῤῥεσιν, εἰδοτες ὁτι ἐξετασετε ἀυτων τον βιον, και ἐτε τοις ὀνομασι προσθησεσθε, ἀν ᾐ κενα, ἐτε ταις ἀπο των κατηγοριων αἰτιαις, εἰ ψευδεις εἰεν· ἐν ἰσῃ ταξει την καταδικαζεσαν της ἀπολυεσης δεχονται ψηφον. το τοινυν προς ἁπαντας ἰσον και ἡμεις ἀξιεμεν, μη ὁτι Χριςιανοι λεγομεθα, μισεισθαι και κολαζεσθαι (τι γαρ ἡμιν το ὀνομα προς κακιαν τελει;) ἀλλα κρινεσθαι ἐφ' ὁτων ἀν και ἐυθυνη τις, και ἠ ἀφιεσθαι ἀπολυομενες τας κατηγοριας, ἠ κολαζεσθαι τες ἀλισκομενες πονηρες· μη ἐπι τῳ ὀνοματι (ἐδεις γαρ Χριςιανος πονηρος, εἰ μη ὑποκρινεται τον λογον) ἐπι δε τῳ ἀδικηματι. ἐτω και τες ἀπο φιλοσοφιας, κρινομενες ὁρωμεν. ἐδεις ἀυτων προ κρισεως δια την ἐπιςημην ἠ τεχνην, ἀγαθος ἠ πονηρος τῳ δικαςῃ εἰναι δοκει. ἀλλα δοξας μεν εἰναι ἀδικος, κολαζεται, ἐδεν τῃ φιλοσοφιᾳ προςριψαμενος ἐγκλημα (ἐκεινος γαρ πονηρος, ὁ μη ὡς νομος, φιλοσοφων· ἡ δε ἐπιςημη, ἀναιτιος) ἀπολυσαμενος δε τας διαβολας, ἀφιεται. ἐςω δη το ἰσον και ἐφ' ὑμων· ὁ των κρινομενων ἐξεταζεσθω βιος, το δε ὀνομα παντος ἀφεισθω ἐγκληματος. ἀναγκαιον δε μοι ἀρχομενῳ ἀπολογεισθαι ὑπερ του λογε, δεηθηναι ὑμων, μεγιςοι ἀυτοκρατορες, ἰσες ἡμιν ἀκροατας γενεσθαι, και μη τῃ κοινῃ και ἀλογῳ

φη-

juriam a nobis lege propulsare; ut quemadmodum in toto orbe & unumquemque & civitates beneficia vestra complectuntur, ita & nos gratiam vobis habeamus gloriantes, quod calumniis appeti desierimus. Neque enim vestræ æquitatis est, ut alii quidem, si in judicium de crimine aliquo vocentur, non ante puniantur, quam convicti fuerint; in nobis autem plus nomen valeat, quam in judicio argumenta; non id inquirentibus judicibus, utrum reus aliquid mali admiserit, sed nomini, tamquam sceleri, notam inurentibus. Nullum autem nomen in se & sua sponte bonum aut malum censetur; sed propter subjectas illis bonas aut malas actiones, bona aut mala videntur. Sed hæc clarius ipsi perspicitis, utpote in philosophia & eruditione omni versati. Propterea & qui apud vos judicantur, etiamsi maximis de criminibus in judicium vocati fuerint, confidunt tamen, cum futurum intelligant, ut in eorum vitam inquiratis, ac neque nominibus, si inania fuerint, neque accusationum criminibus, si falsa, moveamini, ac damnantem sententiam eodem judicii ordine ac absolventem experiuntur. Quod igitur commune jus est omnium, nos quoque postulamus, ut nequaquam odio habeamur & puniamur, quia dicimur Christiani (quid enim nobis hoc nomen ad nequitiam affert?) sed judicemur de quocumque quis vocaverit, ac vel absolvamur refutato crimine, vel convicta improbitate puniamur; non propter nomen (nemo enim Christianus improbus, nisi doctrinam hanc simulate profiteatur) sed propter crimen. Sic & de philosophis judicium ferri videmus, quorum nemo ante judicium, scientiæ aut artis nomine, bonus aut malus judici videtur, sed improbus deprehensus punitur, nullo in philosophiam redundante crimine (improbus enim ille est, qui non legitime philosophatur, scientia extra noxam) repulsis autem calumniis dimittitur.

φημη συναπενεχθεντας προκατασχεθηναι, ἐπιτρεψα δε ὑμων το φιλομαθες και φιλαληθες και τω καθ' ἡμα λογω. ὑμεις τε γαρ ἐ προς ἀγνοιας ἐξαμαρτησετε, και ἡμεις τα ἀπο της ἀκριτε των πολλων φημης ἀποδυσαμε νοι, παυσομεθα πολεμεμενοι.

Τρια ἐπιφημιζεσιν ἡμιν ἐγκληματα, ἀθεοτητα, Θυεστεια δειπνα, Οἰδιποδειες μιξεις. ἀλλα εἰ μεν ἀληθη ταυτα, μηδενος γενες φεισησθε, ἐπεξελθετε δε τοις ἀδι κημασι· συν γυναιξι και παισι πορῤιζες ἡμας ἀποκτει νατε· εἰ γε τις ἀνθρωπων ζη δικην θηριων. και τοι γ και τα θηρια των ὁμογενων ἐχ ἁπτεται, και νομω φυ σεως, και προς ἑνα καιρον τον της τεκνοποιϊας, ἐχ ἐπ ἀδειας μιγνυνται· γνωριζει δε και ὑφ' ὧν ὠφελειται. εἰ τις ἐν και των θηριων ἀνημερωτερος, τινα ἐν προς τα τη λικαυτα ὑποσχων δικην, και προς ἀξιαν κεκολασθαι νο μισθησεται; εἰ δε λογοποιϊαι ταυτα και διαβολαι κεναι φυσικω λογω προς την ἀρετην της κακιας ἀντικειμενης και πολεμεντων ἀλληλοις των ἐναντιων θειω νομω, και του μηδεν τετων ἀδικειν, ὑμεις μαρτυρες, κελευοντες μ ὁμονοειν· προς ὑμων λοιπον ἐξετασιν ποιησασθαι βιε δογματων, της προς ὑμας και τον ὑμετερον οἰκον και τη βασιλειαν σπεδης και ὑπακοης, και ἐτω ποτε συγχω ρησαι ἡμιν ἐδεν πλεον τοις διωκεσιν ἡμας. νικησομεν γαρ αὐτες, ὑπερ ἀληθειας ἀοκνως και τας ψυχας ἐπιδι δοντες.

Οτι μεν ἐν ἐκ ἐσμεν ἀθεοι (προς ἑν ἑκαςον ἀπαντησω των ἐγκληματων· μη και γελοιον ᾗ τες λεγοντας μη ἐλεγχειν.) Διαγορα μεν γαρ εἰκοτως ἀθεοτητα ἐπεκαλεν

Αθη-

Nobis quoque ſervetur hæc juris æquabilitas: inquiratur in vitam reorum, nomen crimine omni exſolvatur. Neceſſarium autem mihi eſt doctrinam noſtram defendere incipienti, vos, maximi Imperatores, orare, ut æquis animis audiatis, nec communi & a ratione alieno rumore abrepti præoccupemini; ſed veſtrum doctrinæ ac veritatis ſtudium noſtris quoque rebus concedatis. Cum enim vos nihil imprudentes peccabitis, tum nos etiam poſtquam ea exuerimus, quæ temerarius multorum rumor affingit, bello appeti deſinemus.

3. Tria nobis affingunt crimina, atheiſmum, Thyeſteas cœnas, OEdipodeos concubitus. Quæ ſi vera ſunt; nulli parcite generi: pœnas ſcelerum repetite: radicitus nos cum uxoribus & pueris delete, ſi quis ferarum ritu vivit. Quamquam belluæ generis ſui belluas non tangunt, ac lege naturæ & ad ſolum procreandæ ſobolis tempus, non ad omnem licentiam miſcentur, ac eos etiam, a quibus ſibi bene ſit, agnoſcunt. Si quis ergo etiam belluis immanior; quamnam ille talium ſcelerum pœnam perſolvens, vel pro meritis puniri cenſebitur? Sin autem hæc verba ſunt & inanes calumniæ, quæ inde oriuntur quod vitium virtuti adverſetur naturali quadam lege, & contraria divina quadam lege inter ſe pugnent; ſi nihil horum a nobis admitti vos teſtes eſtis, qui nomen noſtrum deferri vetatis; veſtrum jam fuerit de moribus noſtris, de doctrina, de noſtro in vos ac domum veſtram & imperium ſtudio & obſequio inquirere, ac nobis tandem aliquando non amplius juris, quam inimicis noſtris, concedere. Vincemus enim eos; ut qui noſtram etiam pro veritate vitam libenter profundamus.

4. Quod igitur ſpectat ad impietatis crimen, quod immerito nobis affingitur (ſingulis enim criminationibus occurram, ne ridiculum ſit eos qui hæc dicunt

Αθηναιοι, μη μονον τον Ορφικον εἰς μεσον κατατιθεντι λογον, και τα ἐν Ελευσινι και τα των Καβειρων δημευοντι μυςηρια, και το τȣ Ηρακλεȣς, ἱνα τας γογγυλας ἑψοι, κατακοπτοντι ξοανον· ἀντικρυς δὲ ἀποφαινομενῳ μηδὲ ὁλως εἰναι Θεον. ἡμιν δὲ, διαιρȣσιν ἀπο της ὑλης τον Θεον, και δεικνυȣσιν ἑτερον μεν τι εἰναι την ὑλην, ἀλλο δὲ τον Θεον, και το δια μεσȣ πολυ (το μεν γαρ θειον, ἀγεννητον εἰναι και ἀΐδιον, νῳ μονῳ και λογῳ θεωρȣμενον· την δὲ ὑλην, γεννητην και φθαρτην) μη τι ȣ̓κ ἀλογως το της ἀθεοτητος ἐπικαλȣσιν ὀνομα; εἰ μεν γαρ ἐφρονȣμεν ὁμοια τῳ Διαγορᾳ, τοσαυτα ἐχοντες προς θεοσεβειαν ἐνεχυρα, το εὐτακτον, το διαπαντος συμφωνον, το μεγεθος, την χροιαν; το σχημα, την διαθεσιν τȣ κοσμȣ· εἰκοτως ἀν ἡμιν και ἡ τȣ μη θεοσεβειν δοξα και ἡ τȣ ἐλαυνεσθαι αἰτια προσετριβετο. ἐπει δὲ ὁ λογος ἡμων ἑνα Θεον ἀγει τον τȣδε του παντος ποιητην, αὐτον μεν ȣ̓ γενομενον (ὁτι το ὀν ȣ̓ γινεται, ἀλλα το μη ὀν) παντα δὲ δια τȣ παῤ αὐτȣ λογȣ πεποιηκοτα· ἑκατερα ἀλογως πασχομεν, και κακως ἀγορευομεθα και διωκομεθα.

Και ποιηται μεν και φιλοσοφοι ȣ̓κ ἐδοξαν ἀθεοι, ἐπιςησαντες περι Θεȣ. ὁ μεν ΕΥριπιδης ἐπι μεν των κατα κοινην προληψιν ἀνεπιςημονως ὀνομαζομενων Θεων διαπορων·

> Ωφειλε δ' εἰπερ ἐς' ἐν ȣ̓ρανῳ
> Ζευς, μη τον αὐτον δυςυχη καθιςαναι.

ἐπι δὲ τȣ κατ' ἐπιςημην νοητȣ, (ὡς ἐκεινος δογματιζων)

> Ορας τον ὑψȣ, τονδ' ἀπειρον αἰθερα,
> Και γην περιξ ἐχονθ' ὑγραις ἐν ἀγκαλαις;
> Τȣτον νομιζε Ζηνα, τονδ' ἡγȣ Θεον.

των μεν γαρ ȣ̓τε τας ȣ̓σιας, αἱς ἐπικατηγορεισθαι το ὀνομα συμβεβηκεν, ὑποκειμενας ἑωρα

> (Ζηνα γαρ ὁςις ἐςι Ζευς, ȣ̓κ οἰδα, πλην λογῳ)

n arguere) Diagoram quidem merito atheum judi-
ɔant Athenienſes, qui non ſolum Orphica verba
ɔferebat in medium, ac Eleuſinia & Cabirorum
ſteria vulgabat, & de ſtatua Herculis ſecabat, ex
o rapas ſuas coqueret; ſed etiam Deum omnino
n eſſe palam & aperte pronuntiabat. Nobis au-
n, qui Deum a materia disjungimus, & aliud qui-
n materiam, aliud vero Deum eſſe, ac plurimo
umque intervallo diſtare demonſtramus (Deum
m increatum & æternum eſſe, ac ſola mente &
ione cognoſci poſſe: materiam autem creatam &
ruptioni obnoxiam) nonne immerito atheorum
men imponitur? Nam ſi idem ac Diagoras ſentire-
s, cum tot ac tanta habeamus Dei colendi pigno-
ratum ordinem, perpetuum concentum, magni-
inem, colorem, figuram, deſcriptionem mundi;
rito in atheiſmi crimen, & in capitis judicium vo-
emur. Sed quia doctrina noſtra unum Deum
ıoſcit, qui ingenitus ipſe (quod enim eſt non fit,
quod non eſt) omnia per Verbum ſuum fecit;
umque præter rationem patimur, ut & male au-
mus & vexemur.

5. Ac poetæ quidem & philoſophi nequaquam
ei viſi ſunt, cum de Deo quærerent. Euripides
iis, qui inſcienter ex præjudicata vulgi opinione
ɔellantur dii, dubius & incertus,

Debebat alto Juppiter ſi eſt in polo
Haud perculiſſe rebus adverſis probum.

eo autem, qui ſcientia percipitur (quemadmo-
n idem poeta decernens & aſſeverans.)

Videſne ſublimem hunc, qui immenſum æthera,
Ulniſque terras humidis circum tenet.
Jovem æſtimabis hunc, hunc deum decernito.

rum enim nec naturas, quibus nomina imponi ſo-
t, ſubeſſe,

(Quis namque Juppiter haud ſcio præter ſonum)

ὄντι τα ὀνοματα καθ' ὑποκειμενων κατηγορεισθαι πραγματων. ὠν γαρ αἱ ὀυσιαι ὀυχ ὑποκεινται, τι πλεον ἀυτοις των ὀνοματων; τον δ'ε ἀπο των ἐργων ὀψει των ἀδηλων νοων τα φαινομενα, ἀερος, αἰθερος, γης. ὀυ ὀυν τα ποιηματα, και ὑφ' ὀυ τῳ πνευματι ἡνιοχειται, τουτον κατελαμβανοντο εἶναι Θεον (συναδοντος τουτῳ και Σοφοκλεους,

Εἰς ταις ἀληθειαισιν, εἷς ἐστιν Θεος,
Ος ὀυρανον τ' ἐτευξε και γαιαν μακραν.

προς την του Θεου φυσιν του καλλους του ἐκεινου πληρουμενην) ἑκατερα, και που δει εἶναι τον Θεον, και ὀτι ἑνα δει εἶναι, διδασκων.

Και Φιλολαος δε, ὡσπερ ἐν φρουρᾳ, παντα ὑπο του Θεου περιειληφθαι λεγων, και το ἑνα εἶναι, και το ἀνωτερω της ὑλης, δεικνυει. Λυσις δ'ε και ὀψει, ὁ μεν ἀριθμον ἀρρητον ὁριζεται τον Θεον, ὁ δ'ε του μεγιστου των ἀριθμων την παρα των ἐγγυτατων ὑπεροχην. εἰ δ'ε μεγιστος μεν ἀριθμος ὁ δεκα, κατα τους Πυθαγορικους, ὁ τετρακτυς τε ὠν, και παντας τους ἀριθμητικους και τους ἁρμονικους περιεχων λογους, τουτῳ δ'ε ἐγγυς παρακειται ὁ ἐννεα· μονας ἐστιν ὁ Θεος, τουτ' ἐστιν εἷς. ἑνι γαρ ὑπερεχει ὁ μεγιστος τον ἐγγυτατω ἐλαχιστον ἀυτῳ. Πλατων δ'ε και Αριστοτελης· (και ὀυχ ὡς ἐπιδεικνυων τα δογματα των φιλοσοφων ἐπ' ἀκριβες, ὀυτως ἁ εἰρηκασι περι Θεου, διεξειμι. οἰδα γαρ ὁτι ὁσον συνεσει και ἰσχυϊ της βασιλειας παντων ὑπερεχετε, τοσουτον και τῳ πασαν παιδειαν ἀκριβουν, παντων κρατειτε· ὀυτω καθ' ἑκαστον παιδειας μερος κατορθουντες, ὡς ὀυδ'ε οἱ ἐν ἀυτης μοριον ἀποτεμνομενοι. ἀλλ' ἐπειδη ἀδυνατον δεικνυειν ἀνευ παραθεσεως ὀνοματων ὁτι μη μονοι εἰς μοναδα τον Θεον κατακλειομεν, ἐπι τας δοξας ἐτραπομην) φησιν ὀυν ὁ Πλατων· τον μεν ποιητην και πατερα τουδ'ε του παντος ἑυρειν τε ἐργον, και ἑυροντα, εἰς παντας ἀδυνατον λεγειν· ἑνα τον ἀγεννητον και ἀϊδιον νοων Θεον. εἰ δ' οἰδεν και ἀλλους, οἱον ἡλιον και σεληνην και ἀστερας, ἀλλ' ὡς γεννητους οἰδεν ἀυτους. Θεοι Θεων ὠν ἐγω δημιουργος, πατηρ τε ἐργων, ἀδυνατα

nec nomina rebus subjectis imponi videbat. Quorum ergo nulla subest natura, quid eis prosint nomina? Illum autem invisibilem ex operibus inquirens, ea videbat, quæ manifesta sunt in æthere & terra. Cujus ergo extant opera, cujusque Spiritu reguntur, hunc Deum esse perspiciebat, (ei etiam Sophocle, qui dixit,

Unus profecto est, unus est tantum Deus
Cœli atque terræ conditor latissimæ,

Assentiente circa Dei naturam, quæ divina opera implet pulchritudine) utrumque & ubi Deum esse oporteat, & unum esse oportere demonstrans.

6. Philolaus autem tamquam in carcere, omnia a Deo comprehendi asserens, & unum esse, & supra materiam esse demonstrat. Lysis vero & Opsimus Deum definiunt, alter quidem numerum non enarrabilem, alter autem id quo maximus numerus proximum sibi numerum superat. Igitur si maximus numerus, ut Pythagoricis placet, denarius est, utpote quaternarius, ac numerales omnes rationes & harmonicas in se continens, eumque novenarius proxime antecedit; unitas est Deus, id est unus. Unitate enim maximus numerus eum superat, qui proxime minor est ipso. Platonis etiam & Aristotelis sententiam exponam. Nec tamen quasi philosophorum placita accurate demonstrans, ita eorum de Deo dicta persequor. Scio enim quantum prudentia & imperii potentia omnes superatis, tanto etiam accurata omnis eruditionis investigatione omnibus præstare, sic in singulis doctrinæ partibus versantes, ut ne ii quidem, qui unam aliquam illius partem avellunt, tantum assequantur. Sed quia demonstrari non potest sine appositione nominum Deum non a nobis solis in unitatem includi, converti me ad opiniones. Ait igitur Plato: *Creatorem & Patrem hujus universi invenire difficile est: inventum apud omnes eloqui*

ἐμου μη θελοντος. το μεν ἐν δεθεν παν, λυτον. εἰ τοινυν οὐκ ἐστιν ἀθεος Πλατων, ἑνα τον δημιουργον των ὁλων νοων ἀγεννητον Θεον· οὐδε ἡμεις ἀθεοι, ὑφ' οὗ λογῳ δεδημιουργηται και τῳ παρ' αὐτου πνευματι συνεχεται τα παντα, τουτον εἰδοτες και κρατυντες Θεον. ὁ δε Αριστοτελης και οἱ ἀπ' αὐτου, ἑνα ἀγοντες οἱονει ζωον συνθετον, ἐκ ψυχης και σωματος συνεστηκοτα λεγουσι τον Θεον, σωμα μεν αὐτου το αἰθεριον νομιζοντες, τους τε πλανωμενους ἀστερας και την σφαιραν των ἀπλανων, κινουμενα κυκλοφορητικως, ψυχην δε, τον ἐπι τη κινησει του σωματος λογον· αὐτον μεν οὐ κινουμενον, αἰτιον δε της τουτου κινησεως γινομενον. οἱ δε ἀπο της στοας, κἀν ταις προσηγοριαις κατα τας παραλλαξεις της ὑλης, δι' ἡς φασι το πνευμα χωρειν του Θεου, πληθυνωσι το θειον τοις ὀνομασι, τῳ γουν ἐργῳ ἑνα νομιζουσι τον Θεον. εἰ γαρ ὁ μεν Θεος πυρ τεχνικον ὁδῳ βαδιζον ἐπι γενεσεις κοσμου, ἐμπεριειληφος ἁπαντας τους σπερματικους λογους, καθ' οὓς ἑκαστα καθ' εἱμαρμενην γιγνεται, το δε πνευμα αὐτου διηκει δι' ὁλου του κοσμου· ὁ Θεος εἱς κατ' αὐτους, Ζευς μεν, κατα το ζεον της ὑλης, ὀνομαζομενος· Ηρα δε, κατα τον ἀερα· και τα λοιπα καθ' ἑκαστον της ὑλης μερος δι' ἡς κεχωρηκε, καλουμενος.

Οταν οὖν το μεν εἰναι ἓν το θειον, ὡς ἐπι το πλειστον, κἀν μη θελωσι, τοις πασι συμφωνηται, ἐπι τας ἀρχας των ὁλων παραγινομενοις· ἡμεις δε κρατυνωμεν τον διακοσμησαντα το παν τουτο, τουτον εἰναι τον Θεον· τις ἡ αἰτια, τοις μεν, ἐπ' ἀδειας ἐξειναι και λεγειν και γραφειν περι του Θειου ἁ θελουσιν· ἐφ' ἡμιν δε κεισθαι νομον, οἱ ἐχομεν ὁ, τι και νοουμεν και ὀρθως πεπιστευκαμεν, ἑνα Θεον εἰναι, ἀληθειας σημειοις και λογοις παραστησαι; ποιηται μεν γαρ και φιλοσοφοι, ὡς και τοις ἀλλοις, ἐπεβαλον στοχαστικως, κινηθεντες μεν, κατα συμπαθειαν

της

npossibile; unum ingenitum & æternum intelligens)eum. Quod si & alios agnoscit, ut solem, lunam, stellas, ut creatos agnoscit: *Dii deorum, quorum o opifex, & pater operum, quæ dissolvi non possunt me lente. Quidquid autem vinctum est solvi potest.* Si itur non atheus Plato unum opificem omnium in-elligens ingenitum Deum; neque nos athei, a quo mnia per Verbum creata sunt, & cujus spiritu con-nentur, eum agnoscentes & tenentes Deum. Ari-oteles & qui eum sequuntur unum agnoscentes, eluti compositum quoddam animal, ex corpore & ani-ia constantem inducunt Deum; corpus illius assignan-:s ætherem, Planetas & fixarum sphæram, quæ in or-em moventur: animam vero, rationem, quæ corporis otui præest, ipsam quidem minime mobilem, sed effi-entem ut illud moveatur. Stoici, etsi secundum iateriæ mutationes, per quam Dei spiritum dicunt ermeare, Deum nominibus multiplicant, re vera nicum statuunt Deum. Nam si Deus ignis est arti-ciosus ad mundi generationes via progrediens, ac :minales omnes rationes, secundum quas omnia fato veniunt, in se complectens; si ejus spiritus totum iundum pervadit; unus est secundum illos Deus, ui Jupiter vocatur pro fervida materiæ parte, Juno ro aere, & aliis nominibus designatur pro singulis iateriæ, quam permeat, partibus.

7. Cum igitur unum esse Deum, ut plurimum vel ıviti fateantur omnes, ubi ad universorum principia enerunt; cumque nos eum, a quo hæc universitas rnata est, Deum esse confirmemus; quid causæ est, ur istis impune de Deo dicere quod libuerit & scri-ere liceat, nobis autem posita sit lex, qui quod & ıtelligimus & recte credimus unum esse Deum, id eritatis signis & rationibus demonstrare possumus? Iam poetæ & philosophi, ut res alias, ita hancquo-ue conjiciendo attigere, ex quadam divini flatus

[illegible] του Θεου πνοης, ὑπο της αὐτος αὑτου ψυχης [illegible] ηθησαν, εἰ δυνατος εὑρειν και νοησαι την ἀληθειαν [illegible] δε δυνηθεντες ὁσον περινοησαι, οὐχ εὑρηνται ὁ ὀν, οὐ [illegible] Θεου περι Θεου ἀξιωσαντες μαθειν, ἀλλα παρ' αὑτου [illegible]. διο και ἀλλος ἀλλως ἐδογματισεν αὐτων και [illegible] Θεου και περι ὑλης και περι εἰδων και περι κοσμου. ἡμεις δε, ὧν νοουμεν και πεπιστευκαμεν, ἐχομεν προφητας μαρτυρας, οἱ πνευματι ἐνθεῳ ἐκπεφωνηκασι και περι του Θεου και περι των του Θεου. εἰποιτε δ' ἀν και ὑμεις, συνεσει και τῃ περι το ὀντως θειον εὐσεβειᾳ τους ἀλλους προὐχοντες, ὡς ἐστιν ἀλογον, παραλιποντας πιστευειν τῳ παρα του Θεου πνευματι, ὡς ὀργανα κεκινηκοτι τα των προφητων στοματα, προσεχειν δοξαις ἀνθρωπιναις.

Ὁτι τοινυν εἱς ἐξ ἀρχης ὁ τουδε του παντος ποιητης Θεος, οὑτωσι σκεψασθε, ἱν' ἐχητε και τον λογισμον ἡμων της πιστεως. εἰ δυο ἐξ ἀρχης ἠ πλειους ἠσαν θεοι, ἠτοι ἐν ἑνι και ταὐτῳ ἠσαν, ἠ ἰδιᾳ ἑκαστος αὐτων. ἐν μεν οὐν ἑνι και ταὐτῳ εἰναι οὐκ ἠδυναντο. οὐ γαρ εἰ θεοι, ὁμοιοι· ἀλλ' ὁτι ἀγεννητοι, οὐχ ὁμοιοι. τα μεν γαρ γεννητα, ὁμοια τοις παραδειγμασι· τα δε ἀγεννητα, ἀνομοια, οὐτε ἀπο τινος, οὐτε προς τινα γενομενα. εἰ δε ὡς χειρ και ὀφθαλμος και πους περι ἑν σωμα εἰσιν, συμπληρουντες τα μερη, ἑνα ἐξ αὐτων συμπληρουντες, ὁ Θεος εἱς· και τοι ὁ μεν Σωκρατης, παρο γεννητος και φθαρτος, συγκειμενος και διαιρουμενος εἰς μερη· ὁ δε Θεος, ἀγεννητος και ἀπαθης και ἀδιαιρετος, οὐκ ἀρα συνεστως ἐκ μερων. εἰ δε ἰδιᾳ ἑκαστου αὐτων ὀντος, του τον κοσμον πεποιηκοτος, ἀνωτερω των γεγονοτων και περι ἁ ἐποιησε τε και ἐκοσμησε, που ὁ ἑτερος, ἠ οἱ λοιποι; εἰ γαρ ὁ μεν κοσμος σφαιρικος ἀποτελεσθεις, οὐρανου κυκλοις ἀποκεκλεισται, ὁ δε του κοσμου ποιητης ἀνωτερω των γεγονοτων ἐπεχων αὐτον τῃ τουτων προνοιᾳ, τις ὁ του ἑτερου Θεου ἠ των λοιπων τοπος; οὐτε γαρ ἐν τῳ κοσμῳ ἐστιν, ὁτι ἑτερου ἐστιν· οὐτε περι τον κοσμον· ὑπερ γαρ τουτον ὁ του κοσμου ποιητης Θεος. εἰ δε μητε ἐν τῳ κοσμῳ ἐστι, μητε περι τον κοσμον

(το

cognatione, a ſua quiſque mente impulſi, ut tentarent, num verum invenire & intelligere poſſent. Sed tantum in eis facultatis minime inventum eſt, ut rem inveſtigatione aſſequerentur; quippe cum de Deo non ab ipſo Deo, ſed a ſe quiſque diſcendum ſibi eſſe exiſtimaſſent: unde etiam alius aliter ſtatuit & de Deo & de materia & de formis & de mundo. Nos autem eorum, quæ perſpicimus & credimus, teſtes habemus Prophetas, qui divino Spiritu afflati de Deo ac rebus divinis pronuntiarunt. Atque id quidem ipſi quoque confirmabitis, qui prudentia & pietate in verum numen cæteros ſuperatis, alienum eſſe a ratione, ut Dei Spiritui, qui Prophetarum ora, tanquam inſtrumenta pulſavit, credere ſuperſedentes, animum ad humanas opiniones adjungamus.

8. Unum igitur ab initio eſſe hujus univerſi creatorem Deum, ad hunc modum conſiderate; ut noſtram etiam cum fide conjunctam ratiocinationem perſpiciatis. Si duo eſſent ab initio vel plures dii; vel in uno & eodem loco eſſent, vel in ſuo quiſque ſeparatim. In uno quidem & eodem eſſe non poſſent. Neque enim ſi dii ſunt, ſimiles eſſe poſſint; ſed quia ingeniti, minime ſimiles. Nam quæ genita ſunt; exemplaribus ſimilia ſunt: ingenita vero diſſimilia, cum nec ab alio orta, nec ad aliud expreſſa ſint. Quod ſi, quemadmodum manus, oculus, pes circa unum corpus verſantur, & dum partes complent, unum ex ſe efficiunt, ita Deus unus eſt; verum illud quidem eſt Socratem, quatenus genitus & corruptioni obnoxius eſt, compoſitum eſſe & diviſum in partes; Deus autem, cum ingenitus ſit & perpeſſionis ac diviſionis expers, non ſane conſtat ex partibus. Si vero ſeorſum quiſque fuerit; cum mundi creator ſupra mundum ſit & circa ea quæ condidit & ornavit; alter aut reliqui ubi erunt? Nam ſi mundus, cum ſit rotundus, cæleſtibus ſphæris concluditur; mundi

(το γαρ περι αὐτον παν ὑπο τυτυ κατεχεται) πυ ἐϛιν; ἀνωτερω τυ κοσμυ και τυ Θευ; ἐν ἑτερῳ κοσμῳ, ἢ περι ἑτερον; ἀλλ' εἰ μεν ἐϛιν ἐν ἑτερῳ και περι ἑτερον, ὐτε περι ἡμας ἐϛιν ἐτι. ὐτε γαρ κοσμυ κρατει, ὐτε αὐτος δυναμει μεγας ἐϛιν· ἐν γαρ περιωρισμενῳ τοπῳ ἐϛιν. εἰ δε ὐτε ἐν ἑτερῳ κοσμῳ ἐϛιν, (παντα γαρ ὑπο τυτυ πεπληρωται) ὐτε περι ἑτερον (παντα γαρ ὑπο τυτυ κατεχεται) και ὐκ ἐϛιν, ὐκ ὀντος ἐν ῳ ἐϛιν. ἡ τι ποιει, ἑτερυ μεν ὀντος ὑ ἐϛιν ὁ κοσμος, αὐτος δ'ε ἀνωτερω ὠν τυ ποιητυ τυ κοσμυ, ὐκ ὠν δ'ε ὐτε ἐν κοσμῳ, ὐτε περι κοσμον; ἀλλ' ἐϛι τι ἑτερον, ἱνα πυ ϛῃ ὁ γενομενος κατα τυ ὀντος; ἀλλ' ὑπερ αὐτον ὁ Θεος, και τα τυ Θευ. και τις ἐϛαι τοπος, τα ὑπερ τον κοσμον τυτυ πεπληρωκοτος; ἀλλα προνοει; και μην ὐδ'εν, εἰ μη προνοει, πεποιηκεν. εἰ δε μη ποιει, μητε προνοει, μητε ἐϛι τοπος ἑτερος ἐν ῳ ἐϛιν, εἱς ὑτος ἐξ ἀρχης και μονος ὁ ποιητης τυ κοσμυ Θεος.

Εἰ μεν ὐν ταις τοιαυταις ἐννοιαις ἀπηρκυμεθα, ἀνθρωπικον ἀν τις εἰναι τον καθ' ἡμας ἐνομισεν λογον. ἐπει δε αἱ φωναι των προφητων πιϛυσιν ἡμων τυς λογισμυς (νομιζω και ὑμας, φιλομαθεϛατυς και ἐπιϛημονεϛατυς ὀντας, ὐκ ἀνοητυς γεγονεναι ὐτε των Μωσεως, ὐτε των Ησαϊυ και Ιερεμιυ, και των λοιπων προφητων, οἱ κατ' ἐκϛασιν των ἐν αὐτοις λογισμων κινησαντος αὐτυς τυ θειυ πνευματος, ἁ ἐνηργυντο ἐξεφωνησαν· συγχρησαμενυ τυ πνευματος, ὡσει και αὐλητης αὐλον ἐμπνευσαι.) τι ὐν ὑτοι; κυριος ὁ Θεος ἡμων· ὐ λογισθησεται ἑτερος προς αὐτον. και παλιν, ἐγω Θεος πρωτος και μετα ταυτα, και πλην ἐμυ ὐκ ἐϛι Θεος. ὁμοιος ἐμπροσθεν ἐμυ ὐκ ἐγενετο

autem conditor Deus supra opera sua versatur, ad eorum providentiam advigilans; quis erit alterius Dei aut cæterorum locus? Neque enim in mundo est, cum sit alterius; neque circa mundum; supra hunc enim mundi conditor Deus. Si vero neque in mundo est, neque circa mundum (totus enim ille circuitus ab opifice occupatur) ubinam est? Supra mundum & Deum? In alio mundo, aut circa alium? Sed si in alio est, vel circa alium; non jam circa nos est; neque enim mundi dominatum tenet, nec potestas ejus magna est, cum in circumscripto loco versetur. Quod si neque in alio mundo est (omnia enim ab isto implentur) neque circa alium (omnia enim ab isto tenentur) jam profecto nullus est, cum nihil sit in quo versetur. Aut quid faciet, si cum ab alio mundus teneatur, ipse supra conditorem mundi, nec tamen in mundo aut circa mundum versetur? Sed estne aliud quidpiam, in quo stare possit? Verum quis erit iste locus, cum ab opifice quæ sunt supra mundum impleantur? Num etiam providet? Nihil sane ab eo factum, nisi provideat. Quod si nec facit quidquam, nec providet, nec alius est locus, in quo versetur; unus est ille ab initio & solus mundi opifex Deus.

9. Si ejusmodi tantum rationibus niteremur, doctrina nostra nonnullis humana videretur. Sed quia prophetarum vocibus argumenta nostra confirmantur, (non enim vobis, qui litteratissimi & doctissimi estis, ignota esse puto Moysis scripta aut Esaiæ, aut Jeremiæ & aliorum Prophetarum, qui mente & animo extra se rapti, impellente Spiritu sancto, quæ ipsis inspirabantur, ea sunt loquuti; utente illis Spiritu sancto, velut si tibiam inflet tibicen. Quid igitur illi? *Dominus Deus noster: non comparabitur alius ad illum.* Et rursus: *Ego sum Deus primus & novissimus & præter me non est Deus. Similis ante me non fuit*

Deus,

Deus, & post me non erit. Ego sum Deus & non est præter me. Et de magnitudine ejus: *Cælum mihi thronus est, terra vero scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, aut quis locus requietis meæ?* Sed vobis relinquo ut ipsos libros adeuntes, eorum expendatis oracula, ut consentanea de causa injuriam a nobis propulsetis.

10. Satis igitur demonstratum a me est atheos nos non esse, qui unum ingenitum & æternum tenemus Deum, invisibilem & impassibilem, qui nec capi aut comprehendi potest, qui sola mente & ratione cognoscitur, ac luce & pulchritudine, & spiritu ac potentia non enarrabili circumdatus est, a quo denique omnia per ipsius Verbum & creata & ornata sunt, & conservantur. Agnoscimus enim & Dei Filium. Nec quisquam ridiculum existimet suum Deo esse Filium. Neque enim, ut poetæ fabulantur, qui nihilo meliores hominibus inducunt deos, ita de Deo & Patre aut de Filio sentimus. Sed est Filius Dei Verbum Patris in idea & operatione; ab eo enim & per eum facta omnia, cum Pater & Filius unum sint. Cum autem Pater sit in Filio, & Filius in Patre, unitate & virtute spiritus, mens & Verbum Patris est Filius Dei. Quod si vobis pro summa vestra intelligentia inquirere subeat, quid sibi velit Filius; dicam breviter primam esse Patris progeniem, non quod factus sit (ab æterno enim Deus habebat in se ipso Verbum, utpote ab æterno rationalis) sed quod prodierit, ut omnium materialium rerum, quæ instar informis naturæ & inertis terræ, partibus crassioribus commixtis cum levioribus, jacebant, idea & actus foret. Hæc sanctus ipse Spiritus confirmat. *Dominus enim*, inquit, *condidit me initium viarum ejus ad opera ejus.* Atque ipsum illum Spiritum sanctum, qui in Prophetis operatur, effluentiam Dei esse dicimus, emanantem & redeuntem veluti radium solis. Quis igitur

non

μιν, και την ἐν τη ταξει διαιρεσιν, ἀκȣσας ἀθεȣς καλȣμενȣς; και ȣ̓κ ἐπι τȣτοις το θεολογικον ἡμων ἱςαται μερος· ἀλλα και πληθος ἀγγελων και λειτȣργων φαμεν, ȣ̔ς ὁ ποιητης και δημιȣργος κοσμȣ Θεος δια τȣ παρ' αὐτȣ λογȣ διενειμε, και διεταξε περι τε τα ςοιχεια εἰναι και τȣς ȣ̓ρανȣς, και τον κοσμον και τα ἐν αὐτῳ, και την τȣτων εὐταξιαν.

Εἰ δε ἀκριβως διεξειμι τον καθ' ἡμας λογον, μη θαυμασητε. ἱνα γαρ μη τη κοινη και ἀλογῳ συναποφερησθε γνωμη, ἐχητε δε τ' ἀληθες εἰδεναι, ἀκριβολογȣμαι. ἐπει και δι' αὐτων των δογματων οἱς προσεχομεν, ȣ̓κ ἀνθρωπικοις ȣ̓σιν, ἀλλα θεοφατοις και θεοδιδακτοις, πεισαι ὑμας, μη ὡς περι ἀθεων ἐχειν, δυναμεθα. τινες ȣ̓ν ἡμων οἱ λογοι οἱς ἐντρεφομεθα; λεγω ὑμιν· ἀγαπατε τȣς ἐχθρȣς ὑμων, εὐλογειτε τȣς καταρωμενȣς, προσευχεσθε ὑπερ των διωκοντων ὑμας, ὁπως γενησθε υἱοι τȣ πατρος ὑμων τȣ ἐν τοις ȣ̓ρανοις, ὁς τον ἡλιον αὐτȣ ἀνατελλει ἐπι πονηρȣς και ἀγαθȣς, και βρεχει ἐπι δικαιȣς και ἀδικȣς. ἐπιτρεψατε ἐνταυθα του λογȣ ἐξακȣςȣ μετα πολλης κραυγης γεγονοτος, ἐπι παῤῥησιαν ἀναγαγειν, ὡς ἐπι βασιλεων φιλοσοφων ἀπολογȣμενον. τινες γαρ ἡ των τȣς συλλογισμȣς ἀναλυοντων και τας ἀμφιβολιας διαλυοντων και τας ἐτυμολογιας σαφηνιζοντων, ἡ των τα ὁμωνυμα και συνωνυμα και κατηγορηματα και ἀξιωματα, και τι το ὑποκειμενον, και τι το κατηγορȣμενον, οἱ εὐδαιμονας ἀποτελειν δια τȣτων και των τοιȣτων λογων ὑπισχνȣνται τȣς συνοντας, ȣ̔τως ἐκκεκαθαρμενοι εἰσι τας ψυχας, ὡς ἀντι τȣ μισειν τȣς ἐχθρȣς, ἀγαπαν, και ἀντι τȣ, μετριωτατον, κακως ἀγορευειν τȣς προκαταρξαντας λοιδοριας, εὐλογειν, και ὑπερ των ἐπιβȣλευοντων εἰς το ζην, προσευχεσθαι; οἱ τȣ̓ναντιον ἀει διατελȣσι κακως τα ἀποῤῥητα ἑαυτοις τα τοιαυτα μεταλλευοντες, και ἀει τι ἐργασασθαι ἐπιθυμȣντες κακον, τεχνην λογων, και ȣ̓κ ἐπιδειξιν ἐργων, το πραγμα πεποιημενοι.

παρα

non miretur, cum atheos vocari audiat eos, qui Deum Patrem, & Filium Deum & Spiritum sanctum asserunt, ac eorum & in unione potentiam & in ordine distinctionem demonstrant? Neque his tamen Theologiæ nostræ ratio continetur: sed & multitudinem Angelorum & ministrorum agnoscimus, quos creator & opifex mundi Deus distribuit & ordinavit, ut circa elementa, cœlos, mundum, & quæ in eo sunt, eorumque temperationem versarentur.

11. Quod si accurate persequor doctrinæ nostræ rationem, non est quod miremini; nam ne communis vos & a ratione aliena abripiat sententia, atque ut verum videre possitis, idcirco diligens & accuratus sum: si quidem ex ipsis etiam, quibus adhæremus præceptis, utpote non humanis, sed a Deo pronuntiatis & traditis, persuadere vobis possumus, ut ne nos atheos existimetis. Quænam sunt igitur illa placita, in quibus enutrimur? *Dico vobis: Diligite inimicos vestros, benedicite maledicentibus, orate pro persequentibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Per vos hoc loco mihi liceat, ut apud Reges philosophos causam dicenti, in sermonem magno clamore exaudiendum liberius erumpere. Quinam enim vel ex iis, qui syllogismos resolvunt, & ambigue dicta dissolvunt, & voces unde dictæ sint explanant, vel ex iis, qui homonyma & synonyma, ac prædicamenta & axiomata, & quid sit subjectum, quid prædicatum docent, atque his & aliis ejusmodi sermonibus beatum auditorem facturos pollicentur; quinam, inquam, ex eis ita puri & insontes vivunt, ut inimicos non modo non oderint, sed etiam diligant, ac iis, qui priores maledixerunt, non modo non maledicant, quod tamen moderatissimum videretur, sed etiam benedicant, ac pro iis precentur, qui ipsorum vitæ insidiantur? At contra numquam de-

παρα δ' ἡμιν εὑροιτε ἀν ἰδιωτας και χειροτεχνας και γραϊδια, εἰ λογῳ την ὠφελειαν παριςαν εἰσιν ἀδυνατοι την παρα τε λογε, ἐργῳ την ἀπο της προαιρεσεως ὠφελειαν ἐπιδεικνυμενες. ε γαρ λογες διαμνημονευεσιν, ἀλλα πραξεις ἀγαθας ἐπιδεικνυεσιν· παιομενοι μη ἀντιτυπτειν, και ἁρπαζομενοι μη δικαζεσθαι, τοις αἰτεσι διδοναι, και τες πλησιον ἀγαπαν ὡς ἑαυτες.

Αρα τοινυν, εἰ μη ἐφεςηκεναι Θεον τῳ των ἀνθρωπων γενει ἐνομιζομεν, ἑτως ἀν ἑαυτες ἐξεκαθαιρομεν; ἐκ ἐςιν εἰπειν. ἀλλ' ἐπει πεπεισμεθα ὑφεξειν παντος τε ἐνταυθα βιε λογον τῳ πεποιηκοτι και ὑμας και τον κοσμον Θεῳ, τον μετριον και φιλανθρωπον και εὐκαταφρονητον βιον αἱρεμεθα, ἐδεν τηλικετον πεισεσθαι κακον ἐνταυθα, νομιζοντες, κἀν της ψυχης ἡμας ἀφαιρωνται τι.ες, ὡν ἐκει κομιεμεθα τε πραε και φιλανθρωπε και ἐπιεικους βιε παρα τε μεγαλε δικαςου. Πλατων μεν οὐν Μινω και Ραδαμανθον δικασειν και κολασειν τες πονηρες ἐφη· ἡμεις δε, κἀν Μινως τις, κἀν Ραδαμανθος ᾐ, κἀν ὁ τετων πατηρ· οὐδε τετον φαμεν διαφευξεσθαι την κρισιν τε Θεου. εἰθ' οἱ μεν τον βιον τετον νομιζοντες, φαγωμεν και πιωμεν, αὔριον γαρ ἀποθνησκομεν· και τον θανατον, βαθυν ὑπνον και ληθην τιθεμενοι, (ὑπνω και θανατω διδυμαονε) πιςευονται θεοσεβειν· ἀνθρωποι δε, τον μεν ἐνταυθα, ὀλιγε και μικρου τινος ἀξιον βιον λελογισμενοι, ὑπο μονε δε παραπεμπομενοι τετε, ὀν ἰσως Θεον και τον παρ' ἀυτε λογον εἰδεναι, τις ἡ τε παιδος προς τον πατερα ἑνοτης, τις ἡ τε πατρος προς τον υἱον κοινωνια, τι το πνευμα, τις ἡ των τοσουτων ἑνωσις, και διαιρεσις ἑνεμενων, τε πνευματος, τε παιδος, τε πατρος· πολυ δε και κρειττονα ἡ εἰπειν λογῳ, τον ἐκδεχομενον βιον εἰδοτες, ἐαν καθαροι ὀντες ἀπο παντος παραπεμφθωμεν ἀδικηματος· μεχρι τοσουτε δε φιλαν-

desinunt malo animo artis suæ arcana sibi ipsis investigare, ac semper mali aliquid facere cupiunt, institutum suum artem verborum, non factorum demonstrationem existimantes. Apud nos autem reperietis imperitos homines, & opifices & anus, si minus verbis præstare possint eam, quæ ex doctrina nostra percipitur, utilitatem, at factis eam, quæ ex animi inductione proficiscitur, demonstrare. Neque enim verba declamitant, sed recte facta exhibent: percutientem non repercutere, rapienti litem non scribere, petentibus dare, proximum ut seipsum diligere.

12. Num igitur, nisi Deum humano generi præesse crederemus, ita puri & insontes viveremus? Id profecto dici non potest. Sed quia persuasum habemus reddituros nos totius hujus vitæ rationem ei, qui & nos & mundum condidit, Deo; moderatam & humanitatis plenam & aspernabilem vitam sectamur: nihil hic mali, etiamsi quis vitam eripiat, passuros arbitrati, quod quidem cum iis conferendum sit, quæ illic a magno judice ob vitam mansuete & benigne & moderate actam consequemur. Dixit quidem Plato Minoem & Rhadamanthum jura daturos & pœnas irrogaturos improbis; nos autem etiam si Minos aliquis aut Rhadamanthus fuerit, etiam si illorum Pater, ne illum quidem judicium Dei declinaturum dicimus. Deinde vero qui hanc vitam in his positam putant, *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur*; quique mortem gravissimum somnum & oblivionem interpretantur (*somnus enim & mors gemelli*) ii pie existimantur vivere. Nos autem qui hanc vitam instar minimi ponderis habemus: qui hac una re ad futuram perducimur, si Deum, ejusque Verbum cognoscamus; tum quæ Filii cum Patre unio, quæ Patris cum Filio communicatio, quid Spiritus, quæ trium unio & in unitate distinctio, Spiritus, Filii, Patris: qui exspectatam vitam multo, quam verbis dici possit, præstantiorem

λανθρωποτατοι, ὡϛε μη μονον ϛεργειν τȣς φιλȣς (ἐαν γαρ ἀγαπατε, φησιν, τȣς ἀγαπωντας, και δανειζετε τοις δανειζȣσιν ὑμιν, τινα μισθον ἑξετε;) τοιουτοι δε ἡμεις ὀντες, και τον τοιουτον βιουντες βιον, ἱνα κριθηναι διαφυγωμεν, ἀπιϛουμεθα θεοσεβειν; ταυτα μεν οὐν, μικρα ἀπο μεγαλων, και ὀλιγα ἀπο πολλων, ἱνα μη ἐπι πλειον ὑμιν ἐνοχλοιμεν· και γαρ το μελι και τον ὀρον δοκιμαζοντες, μικρῳ μερει τȣ παντος, το παν εἰ καλον δοκιμαζȣσιν.

Επει δε οἱ πολλοι των ἐπικαλουντων ἡμιν την ἀθεοτητα, οὐδ' ὀναρ τι ἐϛι, Θεον ἐγνωκοτες, ἀμαθεις και και ἀθεωρητοι ὀντες τȣ φυσικου και τȣ θεολογικου λογȣ, μετρουντες την ἐυσεβειαν θυσιων νομῳ, ἐπικαλουσι, το μη και τȣς ἀυτȣς ταις πολεσι θεους ἀγειν· σκεψασθε μοι αὐτοκρατορες ὡδε περι ἑκατερων, και πρωτον γε περι τȣ μη θυειν. ὁ τȣδε τȣ παντος δημιȣργος και πατηρ οὐ δειται αἱματος, οὐδε κνισσης, οὐδε της ἀπο των ἀνθων και θυμιαματων ἐυωδιας, ἀυτος ὡν ἡ τελεια ἐυωδια, ἀνενδεης και ἀπροσδεης· ἀλλα θυσια ἀυτῳ μεγιϛη, ἀν γιγνωσκωμεν τις ἐξετεινε και συνεσφαιρωσε τȣς οὐρανους, και την γην κεντρȣ δικην ἡδρασε, τις συνηγαγε το ὑδωρ εἰς θαλασσας, και διεκρινε το φως ἀπο τȣ σκοτȣς, τις ἐκοσμησεν ἀϛροις τον αἰθερα, και ἐποιησε παν σπερμα την γην ἀναβαλλειν, τις ἐποιησε ζωα, και ἀνθρωπον ἐπλασεν. ὁταν ἐχοντες τον δημιȣργον Θεον συνεχοντα και ἐποπτευοντα ἐπιϛημη και τεχνη, καθ' ἡν ἀγει τα παντα, ἐπαιρωμεν ὁσιȣς χειρας ἀυτῳ, ποιας ἐτι χρειαν ἑκατομβης ἐχει;

Και τους μεν θυσιησι και ἐυχωλῃς ἀγανησι,
Λοιβῃ τε κνισσῃ τε παρατρωπωσ' ἀνθρωποι,
Λισσομενοι, ὁτε κεν τις ὑπερβαιη και ἁμαρτῃ.

Τι δε μοι ὁλοκαυτωσεων, ὡν μη δειται ὁ Θεος; και τοι προσφερειν δεον ἀναιμακτον θυσιαν, και την λογικην προσαγειν λατρειαν.

esse scimus, si puri ad eam ab omni delicto perducamur: qui humanitatem eo perducimus, ut non amicos solum diligamus (*si enim diligitis*, inquit, *eos qui vos diligunt*, & *mutuum datis iis*, *qui mutuum vobis dant; quam mercedem habetis?*) tales, inquam, cum simus, ac ejusmodi vitam agamus, ne damnemur in judicio; pie vivere non existimamur? Hæc igitur parva de magnis, & pauca de multis, ne pluribus vobis obstrepamus. Nam qui mel & serum lactis explorant, ex parte exigua de tota re an bona sit dijudicant.

13. Sed quia plerique eorum, qui nos atheos esse criminantur, cum Dei cognitione ne per somnium quidem informati, sed rudes & ignari naturalium & divinarum rerum, pietatem victimarum norma metiantur, vitio illud etiam nobis vertunt, quod non eosdem ac civitates Deos cognoscamus; spectate, quæso, utrumque, Imperatores; ac primo quidem cur non immolemus. Opifex universorum & parens non eget sanguine, nec nidore, nec florum aut suffimentorum odore; sed ipse est suavissimus odor, nec ullius rei intra se indigus est aut extra: sed victima ei præstantissima, si cognoscamus quisnam ille sit qui cœlos extendit & conglobavit, qui terram instar centri stabilivit, qui congregavit aquas in maria, ac lucem a tenebris secrevit, qui astris ætherem ornavit, fecitque ut terra omne semen educeret, qui animalia creavit & hominem finxit. Hunc igitur opificem tenentes Deum, qui omnia scientia & arte gubernatrice conservat ac inspicit; si puras ei manus tollamus, quid adhuc ei opus est hecatomba?

Atque illos victimis & precibus mæstis,
Nec non libamine & nidore placant homines
Orantes, si quis transgressus fuerit & peccaverit.

Quo mihi holocausta quorum non indiget Deus, cum victimam incruentam offerre & cultum rationalem adhibere oporteat?

Ο δε περι τυ μη προσιεναι και τυς αυτυς ταις πολεσι θευς αγειν, πανυ αυτοις ευηθης λογος. αλλ' υδε οι ημιν επικαλυντες αθεοτητα, επει μη τυς αυτυς οις ισασι νομιζομεν, σφισιν αυτοις συμφωνυσι περι θεων ματην. αλλ' αθηναιοι μεν Κελεον και Μετανειραν ιδρυνται θευς· Λακεδαιμονιοι δε Μενελεων, και θυυσιν αυτω και εορταζυσιν· Ιλιεις δε υδε το ονομα ακυοντες, Εκτορα φερυσι· και Χιοι Αρισαιον, τον αυτον και Δια και Απολλω νομιζοντες. Θασιοι Θεαγενην, υφ' υ και φονος ολυμπικασιν εγενετο· Σαμιοι Λυσανδρον, επι τοσαυταις σφαγαις και τοσυτοις κακοις· Αλκμαν και Ησιοδος Μηδειαν· και Νιοβην Κιλικες· Σικελοι Φιλιππον τον Βυτακιδυ· Ονησιλαον αμαθυσιοι· Αμιλκαν Καρχηδονιοι. επιλειψει με η ημερα το πληθος καταλεγοντα. οταν υν αυτοι αυτοις διαφωνωσι περι των κατ' αυτυς θεων, τι ημιν μη συμφερομενοις επικαλυσι; το δε κατ' αιγυπτιυς, μη και γελοιον η; τυπτονται γαρ εν τοις ιεροις τα σηθη κατα τας πανηγυρεις ως επι τετελευτηκοσι, και θυυσιν ως θεοις. και υδεν θαυμασον· οι γε και τα θηρια θευς αγυσι, και ξυρωνται, επει αποθνησκυσι, και θαπτυσιν εν ιεροις, και δημοτελεις κοπετυς εγειρυσιν. αν τοινυν ημεις, οτι μη κοινως εκεινοις θεοσεβυμεν, ασεβωμεν. πασαι μεν πολεις, παντα δε εθνη ασεβυσιν· υ γαρ τυς αυτυς παντες αγυσι θευς.

Αλλ' ισωσαν τυς αυτυς αγοντες· τι ουν, επει οι πολλοι διακριναι ου δυναμενοι τι μεν υλη, τι δε Θεος, ποσον δε το δια μεσυ αυτων, προσιασι τοις απο της υλης ειδωλοις; δι' εκεινυς, και ημεις οι διακρινοντες και χωριζοντες το αγεννητον και το γεννητον, το ον και το ουκ ον, το νοητον και το αισθητον, και εκασω αυτων πο προσηκον ονομα αποδιδοντες, προσελευσομεθα και προσκυνησομεν τα αγαλματα; ει μεν γαρ ταυτον υλη και Θεος, δυο ονοματα καθ' ενος πραγματος, τυς λιθυς και τα ξυλα,

14. Quod autem queruntur, cur non eosdem ac civitates adeamus & colamus Deos, ineptum sane est. Sed ne ii quidem, qui nos atheos esse criminantur, quia non eosdem ac ipsi agnoscimus, inter se de diis consentiunt; sed Athenienses Celeum & Metaniram deos statuunt: Menelaum Macedonii, eique sacrificia & dies festos peragunt: Ilienses vero cum hujus nomen audiant perinviti, Hectorem celebrant: Aristæum Chii, quem eundem esse ac Jovem & Apollinem putant: Theagenem Thasii, a quo etiam cædes in Olympicis facta: Lysandrum Samii post tot cædes & maleficia: Medeam Alcman & Hesiodus, Nioben Cilices: Philippum Butacidæ filium Siculi, Onesilaum Amathusii, Amilcam Carthaginenses. Deficiet me dies, si singulos percurram. Cum igitur inter se ipsi de diis suis dissentiant; quid nobis crimini vertunt, quod non in easdem ac ipsi opiniones feramur. Quæ autem apud Ægyptios fiunt, nonne ridicula sunt? In templis enim, cum magnos agunt conventus, pectora feriunt, tanquam ob defunctos, & sacrificant tamquam diis. Neque id mirum; quippe cum ipsas belluas referant in deos, iisque mortuis capillos deponant, easque sepeliant in templis, ac publicos luctus excitent. Si ergo impii sumus, quia non eamdem ac illi pietatem in deos sequimur; civitates omnes, gentes omnes impiæ. Non enim omnes eosdem venerantur deos.

15. Sed esto, eosdem venerentur. Quid igitur? Quia plerique, cum internoscere non possint, quid sit materia, quid Deus, & quantum inter utrumque intervallum, supplicant confectis ex materia simulacris; num idcirco nos quoque, qui discernimus & disjungimus ingenitum & genitum, id quod est & quod non est, id quod mente & quod sensu percipitur, & aptum unicuique horum nomen imponimus, adibimus & adorabimus simulacra? Nam si unum & idem

τον χρυσον και τον ἀργυρον οὐ νομιζοντες θεους, ἀσεβουμεν. εἰ δε διεςασι παμπολυ ἀπ' ἀλληλων, και τοσουτον ὁσον τεχνιτης και ἡ προς την τεχνην ἀυτȣ παρασκευη, τι ἐγκαλουμεθα; ὡς γαρ ὁ κεραμευς, και ὁ πηλος (ὑλη μεν ὁ πηλος, τεχνιτης δε ὁ κεραμευς) και ὁ Θεος δημιȣργος, ὑπακουȣσα δε ἀυτῳ ἡ ὑλη προς την τεχνην. ἀλλ' ὡς ὁ πηλος καθ' ἑαυτὸν σκευη γενεσθαι χωρις τεχνης ἀδυνατος, και ἡ πανδεχης ὑλη ἀνευ τȣ θεȣ τȣ δημιȣργȣ διακρισιν και σχημα και κοσμον ȣκ ἐλαμβανεν. ὡς δε ȣ τὸν κεραμον προτιμοτερον τȣ εἰργασμενȣ ἀυτον ἐχομεν, ȣδε τας φιαλας και χρυσιδας, τȣ χαλκευσαντος· ἀλλ' εἰ τι περι ἐκεινας δεξιὸν κατα την τεχνην, τον τεχνιτην ἐπαινȣμεν, και ȣτος ἐςιν ὁ την ἐπι τοις σκευεσι δοξαν καρπȣμενος· και ἐπι της ὑλης και τȣ θεȣ, της διαθεσεως των κεκοσμημενων, ȣχ' ὑλη την δοξαν και την τιμην δικαιαν ἐχει, ἀλλ' ὁ δημιȣργος ἀυτης θεος. ὡς εἰ τα εἰδη της ὑλης ἀγοιμεν θεȣς, ἀναισθητειν τȣ ὀντος θεȣ δοξομεν, τα λυτα και φθαρτα τῳ ἀϊδιῳ ἐξισȣντες.

Καλος μεν γαρ ὁ κοσμος, και τῳ μεγεθει περιεχων και τῃ διαθεσει των τε ἐν τῳ λοξῳ κυκλῳ, και των περι την ἀρκτον, και τῳ σχηματι σφαιρικῳ ὀντι. ἀλλ' ȣ τȣτόν, ἀλλα τον τεχνιτην ἀυτȣ προσκυνητεον. ȣδε γαρ οἱ προς ὑμας ἀφικνȣμενοι ὑπηκοοι, παραλιποντες ὑμας τȣς ἀρχοντας και δεσποτας θεραπευειν, παρ' ὡν, ὡν ἀν δεοιντο, και τυχοιεν, ἐπι το σεμνον της καταγωγης ὑμων καταφευγȣσιν· ἀλλα την μεν βασιλικην ἑςιαν, τιναλλως ἐντυχοντες ἀυτῃ, θαυμαζȣσι καλως ἠσκημενην, ὑμας δε παντα ἐν πασιν ἀγȣσι τῃ δοξῃ. και ὑμεις μεν οἱ βασιλεις ἑαυτοις ἀσκειτε τας καταγωγας βασιλικας· ὁ δε κοσμος, ȣχ ὡς δεομενȣ τȣ θεȣ γεγονεν. παντα γαρ ὁ θεος ἐςιν ἀυτος ἀυτῳ, φως ἀπροσιτον, κοσμος τελειος, πνευμα, δυναμις, λογος. εἰ τοινυν ἐμμελες ὁ κοσμος ὀργανον και κινȣμενον ἐν ῥυθμῳ, τον ἁρμοσαμενον και

πληκ-

materia & Deus, ac duo ejusdem rei nomina; impii sumus, qui lapides & ligna, aurum & argentum non existimemus deos. Sin autem quam longissime & tantum a se invicem distant, quantum artifex & subjectus illius arti apparatus, quid incusamur? Quemadmodum enim figulus & lutum (materia quidem lutum, artifex autem figulus) ita Deus opifex, & quæ ejus arti obsequitur materia. Sed ut lutum per seipsum vasa fieri sine arte non potest; sic omnium formarum capax materia, sine opifice Deo, nec distinctionem, nec figuram, nec ornatum accepisset. Quemadmodum autem figlinum opus pluris non facimus, quam figulum, nec phialas & vasa aurea quam fabrum; sed si quid in eis arte elegans, artificem laudamus, isque laudem ex vasis reportat; ita etiam, ubi agitur de materia & de Deo, mundi descriptionis gloriam & honorem non materia sibi merito vendicat, sed materiæ opifex Deus. Itaque si materiæ species existimemus deos, nullum veri Dei sensum habere videbimur, ut qui æterno adæquemus obnoxia dissolutioni & corruptioni.

16. Præclarus quidem mundus tum magnitudine, quia omnia complectitur, tum eorum quæ in obliquo circulo, & eorum quæ circa Septentrionem, tum etiam figura sphærica; non ille tamen, sed artifex adorandus. Neque enim qui ad vos accedunt subditi, vobis principibus ac dominis, a quibus sane ea, quibus indigent, consequantur, insalutatis, ad palatii vestri magnificentiam confugiunt: sed regiam quidem domum obiter spectantes, præclare adornatam mirantur, vos autem omni prorsus honore prosequuntur. Ac vos quidem Reges, vobis ipsi regias domos adornatis: mundus autem non ideo factus, quod eo indigeret Deus. Omnia enim ipse sibi Deus est, lumen inaccessum, mundus perfectus, spiritus, potentia, ratio. Quamobrem sive mundus concinnum

πλησσοντα τȣς φθογγȣς, και το συμφωνον ἐπαδοντα μελος, ȣ̓ το ὀργανον, προσκυνω. ȣ̓δε γαρ ἐπι των ἀγωνισων, παραλιποντες οἱ ἀθλοθεται τȣς κιθαρισας, τας κιθαρας ςεφανȣσιν αὐτων. εἰτε (ὡς Πλατων φησι) τεχνη τȣ θεȣ, θαυμαζων αὐτȣ το καλλος, τῳ τεχνιτῃ προσειμι· εἰτε ȣ̓σια και σωμα (ὡς οἱ ἀπο τȣ περιπατȣ) ȣ̓ παραλειποντες προσκυνειν τον αἰτιον της κινησεως τȣ σωματος θεον, ἐπι τα πτωχα και ἀσθενη ςοιχεια καταπιπτομεν, τῳ ἀπαθει ἀερι, κατ' αὐτȣς, την παθητην ὑλην προσκυνȣντες. εἰτε δυναμεις τȣ θεου, τα μερη τȣ κοσμȣ νοει τις, οὐ τας δυναμεις προσιοντες θεραπευομεν, ἀλλα τον ποιητην αὐτων και δεσποτην. οὐκ αἰτω την ὑλην ἁ μη ἐχει, οὐδε παραλιπων τον θεον, τα ςοιχεια θεραπευω, οἱς μηδεν πλεον ἡ ὁσον ἐκελευσθησαν ἐξεςιν. εἰ γαρ και καλα ἰδειν τῃ τȣ δημιȣργου τεχνῃ, ἀλλ' αὐτα τῃ της ὑλης φυσει. μαρτυρει δε τῳ λογῳ τουτῳ και Πλατων· ὁν γαρ οὐρανον, φησι, και κοσμον ἐπωνομακεν, πολλων μεν μετεσχηκε μακαριων παρα του πατρος, ἀταρ οὐν δη κεκοινωνηκε σωματος· ὁθεν αὐτῳ μεταβολης ἀμοιρῳ τυγχανειν ἀδυνατον. εἰ τοινυν θαυμαζων τον οὐρανον και τα ςοιχεια της τεχνης, οὐ προσκυνω αὐτα ὡς θεους, εἰδως τον ἐπ' αὐτοις της λυσεως λογον· ὡν οἰδα ἀνθρωπȣς δημιȣργους, πως ταυτα προσειπω θεους; σκεψασθε δε μοι δια βραχεων·

Αναγκη δε, ἀπολογουμενον, ἀκριβεςερȣς παρεχειν τους λογισμους, και περι των ὀνοματων, ὁτι νεωτερα· και περι των εἰκονων, ὁτι χθες και πρωην γεγονασιν, ὡς λογος, εἰπειν. ἰςε δε και ὑμεις ταυτα ἀξιολογωτερον, ὡς ἀν ἐν πασι και ὑπερ παντας τοις παλαιοις συγγινομενοι. φημι οὐν Ορφεα και Ομηρον και Ησιοδον εἰναι τοις ὑπ' αὐτων λεγομενοις θεοις. μαρτυρει δε και Ηροδοτος· Ησιοδον γαρ και Ομηρον ἡλικιην τετρακοσιοις ἐτεσι δοκεω πρεσβυτερȣς ἐμου γενεσθαι, και οὐ πλειοσι, τους και γενη και

ὀνο-

quoddam eſt & quod in numerum moveatur inſtrumentum; eum qui ſonos temperat & pulſat, ac numeroſum concentum modulatur, non ipſum inſtrumentum adoro. Neque enim præſides in certaminibus, citharædis prætermiſſis, citharas eorum coronant. Sive mundus, ut ait Plato, ars Dei eſt; admirans ejus pulchritudinem ad artificem adeo: ſive illius ſubſtantia & corpus, ut Peripateticis placet; nequaquam Dei, qui motus corporis auctor eſt, omiſſo cultu, ad egena & infirma elementa nos abjicimus, aere, ut ipſi exiſtimant, a perpeſſione immuni materiam perpeſſioni obnoxiam adorantes. Sive quis Dei poteſtates mundi partes exiſtimat; non ad poteſtates adimus colendi cauſa, ſed ad earum creatorem & dominum. Non ea peto a materia, quibus ipſa caret; nec relicto Deo elementa colo, quibus nihil amplius licet, quam quod juſſa ſunt. Etſi enim viſu præclara propter opificis artem, non tamen a materiæ natura diſcedunt. Teſtis accedit huic ſententiæ ipſe Plato. *Quod enim cœlum*, inquit, *& mundum appellavit, id multa quidem a Patre felicia conſequutum eſt; ſed tamen corporis eſt particeps; hinc mutationis expers eſſe non poteſt.* Igitur ſi cœli & elementorum artem admirans, ea ut deos non adoro, quippe cum impoſitam illis diſſolutionis legem noverim; quorum homines opifices eſſe ſcio, ea quomodo appellaverim deos? Rem mihi paucis conſiderate.

17. Neceſſe eſt autem cauſam dicenti, accuratius & de nominibus, ea eſſe recentia, & de ſimulacris, heri & nudius tertius, ut ita dicam, facta demonſtrare: hæc autem & vos accuratius ſcitis, ut qui cum omnibus eruditis hominibus, & ſupra omnes in antiquis ſcriptoribus verſati ſitis. Dico igitur Orpheum & Homerum & Heſiodum eſſe, qui genera & nomina iis, quos appellant, diis dedere. Teſtatur id ipſe Herodotus. *Heſiodum enim*, inquit, *& Homerum an-*

nis

ὀνοματα δ'οντας· οὑτοι δ'ε εἰσιν οἱ ποιησαντες θεογονιην ἑλλησι, και τοισι θεοισι τας ἐπωνυμιας δ'οντες, και τιμας τε και τεχνας διελοντες, και εἰδεα αὐτων σημηναντες. αἱ δ' εἰκονες, μεχρι μηπω πλαςικη και γραφικη και ἀνδριαντοποιητικη ἠσαν, οὐδ'ε ἐνομιζοντο· Σαυριε δ'ε του Σαμιε και Κρατωνος του Σικυωνιε και Κλεανθες του Κορινθιε, και Κορης Κορινθιας ἐπιγενομενων· και σκιαγραφιας μεν εὑρεθεισης ὑπο Σαυριε, ἱππον ἐν ἡλιῳ περιγραψαντος, γραφικης δ'ε ὑπο Κρατωνος, ἐν πινακι λελευκωμενῳ σκιας ἀνδρος και γυναικος ἐναλειψαντος· ἀπο δ'ε της Κορης ἡ κοροπλαςικη εὑρεθη· ἐρωτικως γαρ τινος ἐχεσα, περιεγραψεν αὐτε κοιμωμενε ἐν τοιχῳ την σκιαν· εἰθ' ὁ πατηρ ἡσθεις ἀπαραλλακτῳ οὐσῃ τῃ ὁμοιοτητι (κεραμον δ'ε εἰργαζετο) και ἀναγλυψας την περιγραφην, πηλῳ προσανεπληρωσεν. ὁ τυπος ἐτι και νυν ἐν Κορινθῳ σωζεται. τετοις δ'ε ἐπιγενομενοι Δαιδαλος και Θεοδωρος ὁ Μιλησιος πλαςικην και ἀνδριαντοποιητικην προσεξευρον. ὁ μεν δη χρονος ὀλιγος, τοσουτος ταις εἰκοσι και τῃ περι τα εἰδωλα πραγματειᾳ, ὡς ἐχειν εἰπειν τον ἑκαςε τεχνιτην θεου. το μεν γαρ ἐν Εφεσῳ της Αρτεμιδος, και το της Αθηνας, μαλλον γε Αθηλας (Αθηλα γαρ ὡς οἱ μυςικωτερον, οὑτω γαρ το ἀπο της ἐλαιας, το παλαιον) και την καθημενην Ενδυος εἰργασατο μαθητης Δαιδαλε· ὁ δ'ε Πυθιος, ἐργον Θεοδωρε και Τηλεκλεες· και ὁ Δηλιος, και ἡ Αρτεμις, Ιδεκταιε και Αγγελλιωνος τεχνη· ἡ δ'ε ἐν Σαμῳ Ηρα, και ἐν Αργει, Σμιλιδος χειρες, και Φειδιε τα λοιπα εἰδωλα· ἡ Αφροδιτη ἐν Κνιδῳ ἑταιρα, Πραξιτελες τεχνη· ὁ ἐν Επιδαυρῳ Ασκληπιος, ἐργον Φειδιε. συνελοντα φαναι, οὐδ'εν ἀυτων διαπεφευγεν το μη ὑπ' ἀνθρωπε γεγονεναι. εἰ τοινυν θεοι, τι οὐκ ἠσαν ἐξ ἀρχης; τι δ'αι εἰσι νεωτεροι των πεποιηκοτων; τι δ'αι ἐδει ἀυτοις, προς το γενεσθαι, ἀνθρωπων και τεχνης; γη ταυτα και λιθοι, και ὑλη, και περιεργος τεχνη.

Επει τοινυν φασι τινες εἰκονας μεν εἰναι ταυτας, θεους δ'ε, ἐφ' οἱς αἱ εἰκονες; και τας προσοδες ἁς τετοις προσιω-

nis quadringentis existimo majores natu me esse, nec pluribus. Hi sunt qui Græcis deorum originem texuerunt, ac diis cognomina imposuerunt & honores atque artes distribuerunt, & eorum formas ac figuras designarunt. Simulacra autem, quamdiu plastice & pictura & ars statuaria non erant, ne cognoscebantur quidem: donec tandem Saurius Samius, Craton Sicyonius, Cleanthes Corinthius & Core virgo Corinthia prodierunt. Ac delineatio quidem a Saurio inventa est, cum is equum ad solem circumscripsisset: pictura autem a Cratone, cum in tabula dealbata umbras viri ac mulieris illevisset: a Core autem coroplastice. Hæc enim cujusdam amore capta, dormientis umbram in pariete delineavit: tum pater imagine simillima delectatus (is autem figulus erat) delineationem exsculpsit ac luto implevit. Hæc effigies etiamnum servatur Corinthi. His posteriores Dædalus & Theodorus Milesius plasticen & statuariam artem invenerunt. Ætas igitur imaginibus & simulacrorum apparatui tantula est, ut cujusque dei artificem dicere possimus. Nam Artemidis Ephesiæ simulacrum, & Minervæ, sive Athenæ vel potius Athelæ (Athela enim dicitur ab his qui rem secretius tradunt; sic enim illud ex olea antiquum simulacrum) & Minervam sedentem Endyus fecit Dædali discipulus: Pythius autem opus Theodori & Teleclis: Delius & Artemis, Idectæi & Angelionis ars. Juno Samia & Argiva, Smilidis manus: Phidiæ cætera simulacra. Venus Cnidia meretrix, Praxitelis ars: Epidaurius Æsculapius, opus Phidiæ. Uno verbo nullum est ex his simulacris, quod dici possit factum ab homine non fuisse. Si igitur dii; cur ab initio non erant? Cur iis recentiores a quibus facti sunt? Quid hominibus & arte opus habebant, ut fierent? Terra hæc sunt & lapides & materia & ars curiosa.

18. Sed quia dicunt nonnulli simulacra hæc quidem esse, *deos autem* esse, quorum sunt simulacra;

&

σιασι, και τας θυσιας ἐπ' ἐκεινυς ἀναφερεσθαι και εἰς ἐκεινυς γινεσθαι· μη εἰναι τε ἑτερον τροπον τοις θεοις ἠ τουτον προσελθειν (χαλεποι δε θεοι φαινεσθαι ἐναργεις) και του ταυθ' οὑτως ἐχειν, τεκμηρια παρεχυσι τας ἐ.ιων εἰδωλων ἐνεργειας· φερε, ἐξετασωμεν την ἐπι τοις ὀνομασι δυναμιν ἀυτων. δεησομαι δε ὑμων, μεγιςοι ἀυτοκρατορων, προ του λογυ, ἀληθεις παρεχομενῳ τους λογισμους συγγνωναι. οὐ γαρ προκειμενον μοι ἐλεγχειν τα εἰδωλα, ἀλλ' ἀπολυομενος τας διαβολας, λογισμον της προαιρεσεως ἡμων παρεχω. ἐχοιτε ἀφ' ἑαυτων και την ἐπυρανιον βασιλειαν ἐξεταζειν· ὡς γαρ ὑμιν πατρι και υἱῳ παντα κεχειρωται, ἀνωθεν την βασιλειαν εἰληφοσιν (βασιλεως γαρ ψυχη ἐν χειρι θεου, φησι το προφητικον πνευμα) οὑτως ἑνι θεῳ και τῳ παρ' ἀυτου λογῳ υἱῳ νουμενῳ ἀμεριςῳ, παντα ὑποτεταχται. ἐκεινο τοινυν σκεψασθε μοι προ των ἀλλων. ὐκ ἐξ ἀρχης, ὡς φασιν, ἠσαν οἱ θεοι, ἀλλ' ὑτως γεγονεν ἀυτων ἑκαςος, ὡς γιγνομεθα ἡμεις· και τυτο πασιν ἀυτοις ξυμφωνει. Ομηρυ μεν γαρ λεγοντος,

Ὠκεανον τε θεων γενεσιν και μητερα Τηθυν·

Ορφεως δε (ὁς και τα ὀνοματα ἀυτων πρωτος ἐξευρεν, και τας γενεσεις διεξηλθε, και ὁσα ἑκαςοις πεπρακται εἰπε, και πεπιςευται παρ' ἀυτοις ἀληθεςερον θεολογειν· ᾧ και Ομηρος τα πολλα και περι θεων μαλιςα ἑπεται) και ἀυτυ την πρωτην γενεσιν ἀυτων ἐξ ὑδατος συνιςαντος·

Ωκεανος, ὁσπερ γενεσις παντεσσι τετυκται.

ἠν γαρ ὑδωρ ἀρχη κατ' ἀυτον τοις ὁλοις, ἀπο δε τυ ὑδατος Ιλυς κατεςη, ἐκ δε ἑκατερων ἐγεννηθη ζωον δρακων, προσπεφυκυιαν ἐχων κεφαλην λεοντος, δια μεσυ δε ἀυτων θευ προσωπον, ὀνομα Ηρακλης, και Χρονος. ὑτος ὁ Ηρακλης ἐγεννησεν ὑπερμεγεθες ὠον, ὁ συμπληρυμενον,

ὑπο-

& ſupplicandi rationem, quam ſimulacris adhibent, & victimas, quas illis offerunt, ad deos referri, & diis fieri, nec alium eſſe ad deos accedendi modum (difficile enim eſt ut dii clare & aperte videantur) & quia argumenti loco, cur ita ſe res habeat, nonnullorum ſimulacrorum efficientias proferunt; age, inquiramus ecquid ex impoſitis nominibus habeant efficacitatis. Vos autem, orabo, maximi Imperatores, antequam diſputationem hanc ingrediar, ut veris ratiocinationibus utenti ignoſcatis. Neque enim mihi propoſitum eſt ſimulacra redarguere; ſed cum afficta crimina diſſolvam, inſtituti noſtri rationem exhibeo. Licet autem ex vobiſmetipſis cœleſte regnum ſpectetis: quemadmodum enim vobis patri & filio parent omnia, qui cœlitus regnum accepiſtis (*regis enim anima in manu Dei*, inquit propheticus Spiritus) ita Deo ejuſque Verbo, quem filium non ſeparabilem eſſe intelligimus, omnia ſubjecta. Illud igitur mihi ante omnia perpendite. Ab initio, vt aiunt, dii non erant; ſed ita eorum quiſque natus eſt, ut nos naſcimur; qua de re inter eos omnes convenit. Sic enim canit Homerus;

Oceanum deorum originem & matrem Tethyn,

Orpheus autem, qui eorum nomina primus invenit, & naſcendi modo perſequutus eſt, & res cujuſque geſtas narravit, ac verius de rebus divinis pertractaſſe apud eos exiſtimatus eſt, quem Homerus in multis ac præcipue in iis, quæ ad deos ſpectant, imitatur; ipſe, inquam, Orpheus primam eorum generationem ex aqua conſtituit:

Oceanus qui omnibus generatio exſtitit.

Aqua enim, ſecundum illum, omnium principium fuit: ex aqua autem lutum conſtitit, & ex utroque genitum animal draco, adjunctum habens caput leonis. Horum in medio facies dei, cui nomen Hercules & *Chronus*. *Hic* Hercules genuit ovum immenſæ magni-

ὑποβιας τȣ γεγεννηκοτος ἐκ παρατριβης εἰς δυο ἐῤῥαγη· το μεν ἀν κατα κορυφην αὐτȣ, ȣ̓ρανος εἶναι ἐτελεσθη· το δε κατενεχθεν, γη. προηλθε δε και θεος γη δια σωματος· ȣ̓ρανος δε γῃ μιχθεις, γεννα θηλειας μεν, Κλωθω, Λαχεσιν, Ατροπον· ἀνδρας δε ἑκατογχειρας, Κοττυν, Γυγην, Βριαρεων· και Κυκλωπας, Βροντην και Στεροπην και Αργον· ȣ̔ς και δησας κατεταρταρωσεν, ἐκπεσεισθαι αὐτον ὑπο των παιδων της ἀρχης μαθων. διο και ὀργισθεισα ἡ γη τȣς Τιτανας ἐγεννησε.

Κȣρȣς δ' ȣ̓ρανιωνας ἐγεινατο ποτνια Γαια,
Οὓς δη και Τιτανας ἐπικλησιν καλεȣσιν,
Οὕνεκα τισασθην μεγαν ȣ̓ρανον ἀςεροεντα.

Αὐτη ἀρχη γενεσεως περι τȣς κατ' αὐτȣς θεȣς τε και τῳ παντι. ἐκεινο τοινυν· ἑκαςον γαρ των τεθεολογημενων ὡς την ἀρχην ὂν εἶναι. εἰ γαρ γεγονασιν ȣ̓κ ὀντες, ὡς οἱ περι αὐτων θεολογȣντες λεγȣσιν, ȣ̓κ εἰσιν. ἡ γαρ ἀγεννητον τι, και ἐςιν ἀΐδιον· ἡ γεννητον, φθαρτον ἐςι. και ȣ̓κ ἐγω ȣ̔τως, ἑτερως δε οἱ φιλοσοφοι. τι το ὂν ἀει, γενεσιν τε ȣ̓κ ἐχον· ἡ τι το γενομενον μεν, ὂν δε ȣ̓δεποτε; περι νοητȣ και αἰσθητȣ διαλεγομενος ὁ Πλατων, το μεν ἀει ὂν, το νοητον, ἀγεννητον εἶναι διδασκει· το δε ȣ̓κ ὂν, το αἰσθητον, γεννητον· ἀρχομενον εἶναι και παυομενον. τȣτῳ και οἱ ἀπο της ςοας τῳ λογῳ ἐκπυρωθησεσθαι τα παντα, και παλιν ἐσεσθαι φασιν, ἑτεραν ἀρχην τȣ κοσμȣ λαβοντος. εἰ δε, καιτοι δισσȣ αἰτιȣ κατ' αὐτȣς ὀντος, τȣ μεν δραςηριȣ και κατερχομενȣ, καθο ἡ προνοια· τȣ δε πασχοντος και τρεπομενȣ, καθο ἡ ὑλη· ἀδυνατον δε ἐςι και προνοȣμενον ἐπι ταὐτȣ μειναι τον κοσμον γενομενον, πως ἡ τȣτων μενει συςασις, ȣ̓ φυσει ὀντων, ἀλλα γενομενων; τι

δε

magnitudinis, quod cum esset plenum, vehementius a genitore attritum in duas partes disruptum est. Quod superius in eo fuit, cœli formam accepit: quod autem depressum, terræ. Prodiit autem dea terra corpore instructa. Cœlum autem dum terræ miscetur, genuit feminas quidem Clotho, Lachesin, Atropon; mares autem centimanos, Cottyn, Gygen, Briareum, & Cyclopes, Brontem, Steropem, Argum; quos etiam constrictos in tartara detrusit, cum se regno a filiis pellendum didicisset. Quapropter irata terra Titanes peperit.

Filios autem cœlestes genuit veneranda tellus,
Quos et Titanes cognomine vocant,
Propterea quod ulti sunt cœlum stellis micans.

19. Hoc principium originis fuit, tum eorum, quos existimant, deorum, tum universarum rerum. Quid hoc igitur sibi vult? Unumquodque enim eorum, quibus divinitas tribuitur, ab initio esse intelligitur. Nam si, cum non essent, facti sunt, ut iis placet, qui de ejusmodi diis disputant, profecto nulli sunt. Nam vel ingenitum quid & æternum est; vel si genitum, corruptioni obnoxium est. Neque hæc ego in hunc modum, aliter autem philosophi. *Quid est, quod semper est, generationem autem non habet; aut quid illud, quod generatur quidem, numquam autem est?* Differens Plato de eo quod mente, ac de eo quod sensu percipitur, illud quidem quod semper est, quodque mente percipitur, ingenitum esse docet; illud autem, quod non est, quodque sensu percipitur, genitum declarat, quippe cum esse incipiat & desinat. Simili ratione Stoici omnia conflagratura, ac iterum futura dicunt, mundo aliud initium accipiente. Quod si, quamvis duæ apud eos vigeant causæ, quarum altera efficiens & imperans, eaque providentia est, altera patiens & mutabilis, id est, materia, fieri tamen non potest, ut mundus, qui creatus est, eodem in

δε της ὑλης κρειττες οἱ θεοι, την συςασιν ἐξ ὑδατος ἐχοντες; ἀλλ' ἐδε κατ' ἀυτες ὑδωρ τοις πασιν ἀρχη· ἐκ τε ἁπλων και μονοειδων ἡ τι ἀν συςηναι ςοιχειων δυναιτο; δει δε και τη ὑλη τεχνιτε, και ὑλης τω τεχνιτη· ἡ πως ἀν γενοιτο τα ἐκτυπωματα, χωρις της ὑλης, ἡ τε τεχνιτε; ἐτε πρεσβυτεραν λογον ἐχει ἐιναι την ὑλην τε Θεε. το γαρ ποιητικον αἰτιον προκαταρχειν των γιγνομενων ἀναγκη.

Εἰ μεν ἐν μεχρι τε φηται γεγονεναι τες θεες, και ἐξ ὑδατος την συςασιν ἐχειν, το ἀπιθανον ἠν ἀυτοις της θεολογιας, ἐπιδεδειχως ὁτι ἐδεν γεννητον, ὁ ἐ και διαλυτον, ἐπι τα λοιπα ἀν παρεγενομην των ἐγκληματων. ἐπει δε τετο μεν, διατεθεικασιν ἀυτων τα σωματα· τον μεν Ηρακλεα, ὁτι θεος δρακων ἑλικτος· τες δε, ἑκατογχειρας ἐιποντες· και την θυγατερα του Διος, ἡν ἐκ της μητρος Ρεας και Δημητρος ἡ Δημητορος ἀυτης ἐπαιδοποιησατο, δυο μεν κατα φυσιν ἐιπον ἐχειν ὀφθαλμους, και ἐπι τω μετωπω δυο, και προτομην κατα το ὀπισθεν του τραχηλου μερος, ἐχειν δε και κερατα· διο και την Ρεαν φοβηθεισαν το παιδος τερας, φυγειν, ἐκ ἐφειται ἀυτη την θηλην· ἐνθεν μυςικως μεν Αθηλα, κοινως δε Φερσεφονη και Κορη κεκληται, ἐχ ἡ ἀυτη ἐσα τη Αθηνα τη ἀπο της κορης λεγομενη· τετο δε, τα πραχθεντα ἐπ' ἀκριβες ἀυτοις, ὡς οἰονται, διεξεληλυθασι· Κρονος μεν, ὡς ἐξετεμε τα αἰδοια τε πατρος, και κατερριψεν ἀυτον ἀπο τε ἀρματος, και ὡς ἐτεκνοκτονει καταπινων των παιδων τες ἀρσενας· Ζευς δε, ὁτι τον μεν πατερα δησας κατεταρταρωσε, καθα και τες υἱεις ὁ Ουρανος· και προς Τιτανας περι της ἀρχης ἐπολεμησε, και ὁτι την μητερα Ρεαν ἀπαγορευεσαν ἀυτε τον γαμον ἐδιωκε· δρακαινης δ' ἀυτης γενομενης, και ἀυτος εἰς δρακοντα μεταβαλων, συνδησας ἀυτην τω καλεμενω Ηρακλειωτικω

ἀμ-

:atu, etiam providentia gubernatus, permaneat; uomodo istorum constitutio permanebit, qui non atura exsistunt, sed facti sunt? Aut quid materia ræstant dii, qui ex aqua constituti sunt? Sed nec aqua mnium est, ut isti existimant, principium: ex simlicibus enim & uniusmodi elementis quid possit con:itui? Opus autem est & materiæ artifex, & artifici ıateria: qui enim formæ exprimi possint sine materia ut artifice? Neque etiam rationi consentaneum est, t materia antiquior sit Deo; necesse est enim ut causa fficiens prius, quam ea quæ fiunt, existat & imperet.

20. Si absurda eorum theologia his finibus contieretur, ut deos generatos & ex aqua constitutos icerent; cum demonstraverim nihil genitum esse, uod non sit dissolutioni obnoxium, ad eas, quæ suersunt, criminationes progrederer. Sed nunc eoum corpora describunt, velut cum Herculem Deum raconem volubilem, & centimanos commemorant; 'el cum filiam Jovis, quam is ex ipsa matre Rhea, ive Cerere suscepit, duobus quidem secundum natuám oculis, duobus autem in fronte, ac rostro quolam in posteriore colli parte, ac præterea cornibus nstructam esse dicunt: quare Rheam hoc puellæ montro exterritam fugisse, nec ei papillam præbuisse; ınde secretius quidem Athela, vulgo autem Proserpina & Core dicitur, non eadem ac Minerva, quæ ı pupilla appellatur: nunc autem eorum præclare, ıt ipsi existimant, gesta persequuntur; velut Saturni, ıt verenda Patris exsecuerit, ipsumque curru dejece:it, ac parricidio se obstrinxerit mares filios devo:ans: velut Jovis, ut patrem constrictum in tartara letruserit, quemadmodum filios suos Uranus; ut ɔellum cum Titanibus de imperio gesserit, ac matrem Rheam ab ejus nuptiis abhorrentem persequutus sit, :aque in dracænam conversa ipse in draconem mutaus, nodo eam, ut vocant, Herculeo constringens

ἀμματι, ἐμιγη, τυ σχηματος της μιξεως συμβολον ἡ τυ Ερμυ ῥαβδος· εἰθ' ὁτι Φερσεφονῃ τῃ θυγατρι ἐμιγη, βιασαμενος και ταυτην ἐν δρακοντος σχηματι, ἐξ ἡς παις Διονυσος αὐτῳ· ἀναγκη κἀν τοσυτον εἰπειν· τι το σεμνον ἡ χρηςον της τοιαυτης ἱςοριας, ἱνα πιςευσωμεν θευς εἰναι τον Κρονον, τὸν Δια, την Κορην, τυς λοιπυς; αἱ διαθεσεις των σωματων; και τις ἀν ἀνθρωπος κεκριμενος και ἐν θεωρια γεγονως, ὑπο Θευ γεννηθηναι πιςευσαι ἐχιδναν; (Ορφευς.

Αν δε Φανης ἀλλην γενην τεκνωσατο δεινην,
Νηδυος ἐξ ἱερης προσιδειν φοβερωπον ἐχιδναν.
Ης χαιται μεν ἀπο κρατος, καλόντε προσωπον
Ην ἐσιδειν, τα δε λοιπα μερη φοβεροιο δρακοντος
Αὐχενος ἐξ ἀκρυ.

ἡ αὐτον τον Φαντα δεξαιτο, Θεον ὀντα πρωτογονον (ὑτος γαρ ἐςιν ὁ ἐκ τυ ὠυ προχυθεις) ἡ σωμα ἡ σχημα ἐχειν δρακοντος; ἡ καταποθηναι ὑπο τυ Διος, ὁπως ὁ Ζευς ἀχωρητος γενοιτο; εἰ γαρ μηδεν διενηνοχασι των φαυλοτατων θηριων (δηλον γαρ ὁτι ὑποδιαλλασσειν δει των γηΐνων και των ὑπο της ὑλης ἀποκρινομενων το θειον) ὑκ εἰσι θεοι. τι δαι και προσιμεν αὐτοις; ὡν κτηνων μεν δικην ἐχει ἡ γενεσις, αὐτοι δε θηριομορφοι και δυσειδεις.

Καιτοι εἰ σαρκοειδεις μονον ἐλεγον αὐτυς και αἱμα ἐχειν και σπερμα, και παθη ὀργης και ἐπιθυμιας· και τοτε ἐδει ληρον και γελωτος λογυς τυτυς νομιζειν· ὑτε γαρ ὀργη, ὑτε ἐπιθυμια και ὀρεξις, ὑδε παιδοποιον σπερμα ἐν τῳ Θεῳ. ἐςωσαν τοινυν σαρκοειδεις, ἀλλα κρειττυς μεν θυμυ και ὀργης· ἱνα μη Αθηνα μεν βλεπηται

Σκυζομενη Διϊ πατρι, χολος δε μιν ἀγριος αἱρει.

Ηρα δε θεωρηται,

Ηρῃ δ' ὐκ ἐχαδε ςηθος χολον, ἀλλα προσηυδα.

κρειτ-

cum ea coierit; cujus concubitus imaginem virga Mercurii designat: deinde vero ut cum filia Proserpina coierit, ex qua filium Dionysium suscepit, cum ei quoque in hac draconis forma vim intulisset. Quamobrem cum hæc ita se habeant, necesse est hæc saltem verba facere. Quid honesti aut utilis habet ejusmodi historia, ut deos esse credamus Saturnum, Jovem, Coren, & cæteros? Corporumne descriptiones? At quis judicio præditus aut in rebus considerandis versatus viperam a Deo progenitam putet? Sic enim Orpheus:

Phanes aliam sobolem genuit horribilem
Utero ex sacro, visu terribilem viperam,
Cujus ex capite crines, ac pulchra facies
Erat visu, cateræ partes terribilis draconis
Summo ex collo.

Aut quis ipsum Phanetem primogenitum Deum esse (is enim est qui primus ex ovo effusus est) aut draconis corpus ac speciem habere, aut a Jove, ut is comprehendi non posset, devoratum approbet fuisse? Nam si nihil a belluis vilissimis discrepant (liquet enim inter res terrenas & ex materia eductas, ac divinum numen interesse aliquid oportere) non sunt dii. Quid ergo ad eos adimus, qui generantur ut belluæ, facie ferina sunt & deformi?

21. Quod si eos carnem tantum habere, & sanguinem ac semen, & iræ ac cupiditatis morbos dicerent; ne hæc quidem oratio nugarum opinionem & risum effugere deberet. Nam nec ira, nec cupiditas, nec semen ad procreandum in Deum cadunt. Constent igitur ex carne, sed tamen ira & furore sint superiores, ne videatur Minerva

Succensa Jovi patri, ira autem illam vehemens ceperat.

Nec Juno hanc speciem exhibeat:

Junonis pectus non continuit iram, sed proloquuta est.

κρειττȣς δὲ λυπης.

Ω'ποποι· ἠ φιλον ἀνδρα διωκομενον περι τειχος,

Ὀφθαλμοισιν ὁρωμαι. ἐμον δ' ὀλοφυρεται ἦτορ.

ἐγω μεν γαρ και ἀνθρωπȣς ἀμαθεις και σκαιȣς λεγω τȣς ὀργη και λυπη εἰκοντας· ὁταν δὲ πατηρ ἀνδρων τε θεων τε ὀδυρηται μεν τον υἱον,

Αἶ αἶ (λεγων) ὁτε μοι Σαρπηδονα φιλτατον ἀνδρων,
Μοιρ' ὑπο Πατροκλοιο Μενοιτιαδαο δαμηναι.

ἀδυνατη δὲ ὀδυρομενος τȣ κινδυνȣ ἐξαρπασαι,

Σαρπηδων Διος υἱος, ὁ δ' ȣδ' ᾧ παιδι ἀμυνει,

τις ȣκ ἀν τȣς ἐπι τοις τοιȣτοις μυθοις φιλοθεȣς, μαλλον δὲ ἀθεȣς, της ἀμαθιας καταμεμψοιτο; ἐςωσαν σαρκοειδεις· ἀλλα μη τιτρωσκεσθωσαν, μηδὲ Αφροδιτη ὑπο Διομηδȣς το σωμα,

Οὐτα με Τυδεος υἱος ὑπερθυμος Διομηδης.

ἠ ὑπο Αρεως την ψυχην,

Ως ἐμε χωλον ἐοντα Διος θυγατηρ Αφροδιτη
Αἰεν ἀτιμαζει, φιλεει δ' ἀϊδηλον Αρηα.
Δια δὲ χροα καλον ἐδαψεν.

ὁ δεινος ἐν πολεμοις, ὁ συμμαχος κατα Τιτανων τȣ Διος, ἀσθενεςερος Διομηδȣς φαινεται,

Μαινετο δ' ὡς ὁτ' Αρης ἐγχεσπαλος.

σιωπησον Ομηρε· θεος ȣ μαινεται· συ δὲ μοι και μιαιφονον και βροτολοιγον,

Αρες, Αρες, βροτολοιγε μιαιφονε,

διηγη τον θεον, και την μοιχειαν αὐτȣ διεξεις και τα δεσμα.

Τω δ' ἐς δεμνια βαντε κατεδραθον, ἀμφι δὲ δεσμοι
Τεχνηεντες ἐχυντο πολυφρονος Ηφαιςοιο.
Οὐδὲ τι κινησαι μελεων ἠν.

ȣ καταβαλλȣσι τον πολυν τȣτον ἀσεβη ληρον περι των θεων; Οὐρανος ἐκτεμνεται, δειται και καταταρταρȣται Κρονος, ἐπανιςανται Τιτανες, Στυξ ἀποθνησκει κατα

την

Sint dolore ſuperiores:

Proh malum! certe dilectum virum fugatum circa murum
Oculis video: meum autem angitur cor.

Ego enim etiam homines imperitos & futiles dico, ſi iracundiæ & dolori cedant. Sed ſi parens hominumque deumque lugeat filium,

Hei mihi, quod mihi Sarpedonem cariſſimum virorum
Fatale eſt a Patroclo Menætiade interfici!

nec poſſit, dum lamentatur, eum periculo eruere;

Sarpedon Jovis filius, ipſe autem ne filio quidem ſuo auxiliatur,

quis non eorum imperitiam incuſet, qui his fabulis ſe deorum cultores, vel potius atheos præbent? Carnem habeant, ſed ne vulnera accipiant, nec Venus corpore vulneretur a Diomede:

Vulneravit me Tydei filius ſuperbus Diomedes.

Animo vero a Marte:

Ut me claudum Jovis filia Venus
Semper dehoneſtat, amat autem pernicioſum Martem.
Cutem autem pulchram dilaceravit.

Terribilis ille in bellis & Jovis adverſus Titanes auxiliator, Diomede infirmior apparet.

Furebat autem velut cum Mars haſtam vibrans.

Tace Homere: Deus non furit. Tu vero mihi & cæde inquinatum & pernicioſum hominibus

Mars, Mars, pernicies hominum, cæde inquinate,

enarras Deum, & illius adulterium deſcribis & vincula,

Illi autem in lectulum ut conſcenderunt, dormierunt: vincula autem
Fabrefacta circum fundebantur prudentis Vulcani,
Neque ullo pacto movere membra poterant.

An non plurimas illas de diis impias nugas projicient? Cœlus caſtratur: ligatur & in tartarum præcipitatur Saturnus, inſurgunt Titanes, Styx moritur in prælio:

την μαχην. ἠδη και θνητυς αὐτυς δ'εικνυυσιν· ἐρωσιν ἀλληλων, ἐρωσιν ἀνθρωπων.

Αἰνειας, τον ὑπ' Αγχιση τεκε δ'ι Αφροδ'ιτη
Ιδ'ης ἐν κνημοισι, θεα βροτῳ ἐυνηθεισα.

Οὐκ ἐρωσιν; ἐ πασχυσιν; ἢ γαρ θεοι, ἀψεται αὐτων ἐπιθυμια; κἀν σαρκα θεος κατα θειαν οἰκονομιαν λαβῃ, ἠδ'η δ'ελος ἐςιν ἐπιθυμιας;

Οὐ γαρ πωποτε μ' ὡδ'ε θεας ἐρος, ὐδ'ε γυναικος
Θυμον ἐνι ςηθεσσι περιπροχυθεις ἐδ'αμασσεν.
Οὐδ' ὁποτ' ἠρασαμην Ιξιονιης ἀλοχοιο,
Οὐδ' ὁτεπερ Δαναης καλλισφυρυ Ακρισιωνης.
Οὐδ' ὁτε φοινικος κυρης τηλεκλειτοιο,
Οὐδ' ὁτεπερ Σεμελης, ὐδ' Αλκμηνης ἐνι Θηβῃ.
Οὐδ' ὁτε Δημητρος καλλιπλοκαμοιο ἀνασσης,
Ουδ' ὁτεπερ Λητυς ἐρικυδ'εος, ὐδ'ε σευ αὐτης.

γεννητος ἐςι, φθαρτος ἐςιν, ὐδ'εν ἐχων Θευ. ἀλλα και θητευυσιν ἀνθρωποις,

Ω δ'ωματ' Αδ'μητεια, ἐν οἱς ἐτλην ἐγω
Θησσαν τραπεζαν αἰνεσαι, Θεος περ ὠν.

και βυκολυσιν,

Ελθων δ' ἐς αἰαν τηνδ' ἐβυφορβυν ξενῳ,
Και τονδ' ἐσωζον οἰκον.

ὐκυν κρειττων Αδ'μητος τυ Θευ. ὠ μαντι και σοφε, και προειδ'ως τοις ἀλλοις τα ἐσομενα, ὐκ ἐμαντευσω τυ ἐρωμενυ τον φονον, ἀλλα και ἐκτεινας αὐτοχειρι τον φιλον.

Κἀγω το Φοιβυ θειον ἀψευδ'ες ςομα
Ηλπιζον εἰναι, μαντικῃ βρυον τεχνῃ.

(ὡς ψευδ'ομαντιν κακιζει τον Απολλω ὁ Αἰσχυλος)

Οδ' αὐτος ὑμνων, αὐτος ἐν θοινῃ παρων,
Αὐτος ταδ' εἰπων, αὐτος ἐςιν ὁ κτανων
Τον παιδ'α τον ἐμον.

Αλλα ταυτα μεν ἰσως πλανη ποιητικη, φυσικος δ'ε τις ἐπ' αὐτοις και τοιυτος λογος,'

Ζευς ἀργης, (ὡς φησιν Εμπεδ'οκλης) Ηρη τε φερεσβιος, ἠδ' Αἰδ'ωνευς,

Νη-

lio: jam & mortales illos faciunt. Amant se invicem, amant homines.

Æneas, quem sub Anchise peperit diva Venus
Idæ in vertice, Dea mortali mixta.

Nonne amant? Nonne patiuntur? Quatenus enim dii, an eos attinget cupiditas? Etiam si carnem Deus per dispensationem divinam assumat; an idcirco servus erit cupiditatis?

Non enim unquam sic mihi deæ amor, neque mulieris
Animum pectoribus circumfusus domuit:
Neque quando captus fui amore Ixioniæ uxoris,
Neque quando Danaes formosæ Acrisii filiæ,
Neque quando Phœnicis filiæ inclyti,
Neque quando Semeles, neque Alcmenes in Thebis
Neque quando Cereris pulchricomæ reginæ,
Neque quando Latonæ valde illustris, neque tui ipsius.

Genitus est, corruptioni obnoxius est, nec quidquam habet Dei. Quin etiam serviunt hominibus.

O regiam Admeti domum, in qua pertuli
Laudare mensas vernulis deus datas.

Et armenta pascunt:

Ingressus hanc terram, hospiti pavi boves,
Domumque servabam hanc

Est ergo Admetus Deo præstantior. O vates & sapiens, & aliis futura præsagiens, non es vaticinatus amasii cædem, sed eum ipse manibus tuis occidisti.

Cœleste Phœbi os, nescium mendacii
Ego esse credebam, augurum artibus scatens.

(Ut falsum vatem Æschylus Apollinem exagitat)

Qui cantat ipse, quique cœnæ ipse interest
Hæc qui ipse dixit, ipse proh superi! meum
Natum peremit.

22. Sed hæc forte commenta poetica; at in illis naturalis quædam ejusmodi ratio,

Juppiter velox, ut ait Empedocles, & Juno vitalis
& Pluto

Νηϛις θ᾽ ἡ δακρυοις τεγγει κρȣνωμα βροτειον.
εἰ τοινυν Ζευς μεν το πυρ, Ηρα δε ἡ γη, και ὁ ἀηρ Αϊδωνευς, και το ὑδωρ Νηϛις· ϛοιχεια δε ταυτα, τὸ πυρ, το ὑδωρ, ὁ ἀηρ· ȣδεις ἀυτων Θεος, ȣτε Ζευς, ȣτε Ηρα, ȣτε Αϊδωνευς· ἀπο γαρ της ὑλης διακριθεισης ὑπο τȣ Θεȣ ἡ τȣτων συϛασις τε και γενεσις.

Πυρ, και ὑδωρ, και γαια, και ἠερος ἠπιον ὑψος,

Και φιλιη μετα τοισιν.

ἁ χωρις της φιλιας ȣ δυναται μενειν, ὑπο τȣ νεικȣς συγχεομενα. πως ἀν ȣν εἰποι τις ταυτα εἰναι θεȣς; ἀρχικον ἡ φιλια, κατα τον Εμπεδοκλεα· ἀρχομενα τα συγκριματα· το δε ἀρχικον, κυριον· ὡς ἐαν μιαν και την τȣ τε ἀρχομενȣ και τȣ ἀρχοντος δυναμιν θωμεν, λησομεν ἑαυτȣς ἰσοτιμον την ὑλην την φθαρτην και ῥευϛην και μεταβλητην τῳ ἀγεννητῳ και ἀϊδιῳ και διαπαντος συμφωνῳ ποιȣντες Θεῳ. Ζευς, ἡ ζεȣσα ȣσια, κατα τȣς ϛωϊκȣς. Ηρα, ὁ ἀηρ, και τȣ ὀνοματος, εἰ ἀυτο ἀυτῳ ἐπισυναπτοιτο, συνεκφωνȣμενȣ· Ποσειδων, ἡ ποσις. ἀλλοι δε ἀλλως φυσιολογȣσιν· οἱ μεν γαρ ἀερα διφυη, ἀρσενοθυλυν τον Δια λεγȣσιν· οἱ δε, καιρον εἰς ἐυκρασιαν τρεποντα τον χρονον· διο και μονος Κρονον διεφυγεν. ἀλλ᾽ ἐπι μεν των ἀπο της ϛοας ἐϛιν εἰπειν· εἰ ἑνα τον ἀνωτατω Θεον, ἀϊδιον τε και ἀγεννητον νομιζετε, συγκριματα δε ἰσα ἡ της ὑλης ἀλλαγη, και το πνευμα τȣ Θεȣ δια της ὑλης κεχωρηκος κατα τας παραλλαξεις ἀυτης, ἀλλο και ἀλλο ὀνομα μεταλαγχανειν φατε· σωμα μεν τα εἰδη της ὑλης τȣ Θεȣ γενησεται, φθειρομενων δε των ϛοιχειων κατα την ἐκπυρωσιν, ἀναγκη συμφθαρηναι ὁμȣ τοις εἰδεσι τα ὀνοματα, μονȣ μενοντος τȣ πνευματος τȣ Θεȣ. ὡν ȣν σωματων φθαρτη ἡ κατα την ὑλην παραλλαγη, τις ἀν ταυτα πιϛευσαι θεȣς; προς δε τȣς λεγοντας, τον μεν Κρονον, χρονον· την δε Ρεαν, γην· την μεν, συλλαμβανȣσαν ἐκ τȣ Κρονȣ και ἀποτικτȣσαν (ἐνθεν και μητηρ παντων νομιζεται) τον δε, γεννωντα και καταναλισκοντα· και εἰναι την μεν τομην των ἀναγκαιων, ὁμιλιαν τȣ ἀῤῥενος

προς

Et Nestis, quæ tingit lacrymis humanos fontes.

Si igitur Juppiter ignis, Juno terra, Pluto aer, & Nestis aquâ, hæc autem elementa sunt ignis, aqua, aer; nullus eorum Deus est, nec Juppiter, nec Juno, nec Pluto: ex materia enim a Deo divisa eorum constitutio & generatio.

Ignis, aqua, & tellus, blandum aeris atque cacumen,
Adde & amicitiam his.

Quæ quidem sine amicitia permanere non possunt, discordia autem confunduntur. Quo pacto igitur hæc deos esse quisquam dixerit? Imperat amicitia, secundum Empedoclem, parent quæ concreta sunt; quod autem imperat, dominatum tenet. Itaque si illius quod imperat, & illius quod paret, unam & eamdem vim esse ponamus, corruptioni obnoxiam & fluxam & mutabilem materiam imprudentes ingenito & æterno & sibi semper constanti adæquabimus Deo. Juppiter fervida essentia secundum Stoicos: Juno aer, ipso etiam nomine, si ipsum sibi superimponatur, id sonante: Neptunus potus. Hæc autem alii aliter ad naturam referunt. Quidam enim aerem biformem, masculo-feminam appellant Jovem: alii vero tempestatem, quæ tempus serenat; unde solus Saturnum effugit. Ac cum Stoicis quidem ita licet disputare: Si unum illum Deum, qui supremus & sempiternus & ingenitus est, agnoscitis; totidem autem corpora concrescere, quot materiæ mutationes fiunt, ac spiritum Dei, qui materiam pervadit, pro variis ejus mutationibus aliud atque aliud nomen sortiri dicitis; corpus quidem Dei species materiæ fient; intereuntibus autem in conflagratione elementis, necesse est una cum speciebus nomina interire, solo permanente spiritu Dei. Quorum igitur corporum secundum materiam immutatio, corruptio est, ea deos esse quis credat? Quod autem ad eos spectat,

προς το θηλυ, τεμνουσαν και καταβαλλουσαν σπερμα εἰς μητραν, και γεννωσαν ἀνθρωπον, ἐν ἑαυτῳ την ἐπιθυμιαν, ὁ ἐστιν ἀφροδιτη, ἐχοντα· την δε μανιαν του Κρονου, τροπην καιρου φθειρουσαν ἐμψυχα και ἀψυχα· τα δε δεσμα και τον ταρταρον, χρονον ὑπο καιρων τρεπομενον και ἀφανη γινομενον· προς τοινυν τουτους φαμεν· εἰτε χρονος ἐστιν ὁ Κρονος, μεταβαλλει· εἰτε καιρος, τρεπεται· εἰτε σκοτος, ἡ παγος, ἡ οὐσια ὑγρα, οὐδεν αὐτων μενει: το δε θειον, και ἀθανατον και ἀκινητον και ἀναλλοιωτον· οὐτε ἀρα ὁ Κρονος, οὐτε το ἐπ' αὐτῳ εἰδωλον, Θεος. περι δε του Διος, εἰ μεν ἀηρ ἐστι γεγονως ἐκ Κρονου, οὗ το μεν ἀρσεν ὁ Ζευς, το δε θηλυ Ηρα (διο και ἀδελφη και γυνη) ἀλλοιουται, εἰ δε καιρος, τρεπεται. οὐτε δε μεταβαλλει, οὐτε μεταπιπτει το θειον. τι δει πλειον λεγοντα ἐνοχλειν, οἱ ἀμεινον τα παρ' ἑκαστοις των πεφυσιολογηκοτων οἰδατε· ἡ οἱα περι της φυσεως ἐνοησαν οἱ συγγραψαμενοι· ἡ ἁ περι της Αθηνας, την φρονησιν δια παντων διηκουσαν φασιν· ἡ περι της Ισιδος, ἡν φυσιν αἰωνος, ἐξ ἡς παντες ἐφυσαν, και δι' ἡς παντες εἰσι, λεγουσιν. ἡ περι του Οσιριδος, οὗ σφαγεντος ὑπο Τυφωνος του ἀδελφου περι Πελωρου του υἱου, ἡ Ισις ζητουσα τα μελη, και εὑρουσα ἠσκησεν εἰς ταφην· ἡ ταφη ἑως νυν Οσιριακη καλειται· ἀνω γαρ και κατω περι τα εἰδη της ὑλης στρεφομενοι, ἀποπιπτουσι τῳ λογῳ θεωρητου Θεου· τα δε στοιχεια και τα μορια αὐτων θεοποιουσιν, ἀλλοτε ἀλλα ὀνοματα αὐτοις τιθεμενοι· την μεν του σιτου σποραν, Οσιριν (ὁθεν, φασι, μυστικως ἐπι τη ἀνευρεσει των μελων ἡ των καρπων ἐπιλεχθηναι τη Ισιδι εὑρηκαμεν, συγχαιρομεν) τον δε της ἀμπελου καρπον, Διονυσον· και Σεμελην, αὐτην την ἀμπελον, και κεραυνον την του ἡλιου φλογα. και τι γαρ

παν-

qui Saturnum tempus esse dicunt, Rheam autem terram; atque hanc quidem ex Saturno concipere & parere, unde etiam omnium mater existimatur, hunc autem gignere & genita devorare: virilium autem abscissionem nihil aliud esse, quam viri cum muliere coitum, quo veluti resecta e viri corpore genitura in uterum demittitur, & homo cui cupiditas, id est Venus, insita est, generatur: furorem vero Saturni nihil aliud, quam temporis mutationem animata & inanimata corrumpentem: vincula & tartarum tempus esse, quod tempestatibus mutatur & evanescit: sic igitur adversus eos disceptamus: Si tempus est Saturnus, mutatur: si tempestas, vertitur: si tenebræ, aut summum frigus, aut humida natura; nihil horum permanet. Deus autem immortalis, & immobilis & immutabilis. Quocirca neque Saturnus, neque ejus simulacrum Deus est. Quod autem spectat ad Jovem, si is est ex Saturno genitus aer, cujus id quod masculum est, Juppiter dicitur, quod autem femineum, Juno; (hinc soror & conjux) immutatur: si tempestas, vertitur. Deus autem nec mutatur, nec cadit. Sed quid attinet vobis, qui melius perspicitis, quid eorum quisque dixerit, qui hæc ad naturam revocarunt, plura dicentem obstrepere, vel quid de natura sentiant scriptores, exponendo; vel quid de Minerva, quam mentem omnia pervadentem esse dicunt, vel de Iside, quam ævi naturam, ex qua orta omnia, & per quam exsistunt omnes; vel de Osiride, quo occiso a Typhone fratre, Isis ejus membra quæsivit, & inventa sepulchro decoravit, quod sepulchrum Osiriacum etiamnum vocatur; vel de Oro ejus filio. Nam dum susdeque circa materiæ species vertuntur, ab eo, qui ratione cognoscitur, Deo aberrant: elementa autem eorum partes deos faciunt, aliter alias appellantes: frumenti sationem, Osirim (hinc aiunt in mysteriis ob inventionem

mem-

παντα μαλλον ἠ θεολογȣσιν οἱ τȣς μυθȣς θεοποιȣντες, ȣ̓κ εἰδοτες ὁτι οἱς ἀπολογουνται ὑπερ των θεων, τȣς ἐπ' ἀυτοις λογȣς βεβαιουσι. τι ἡ Εὐρωπη και ὁ Ταυρος και ὁ Κυκνος και ἡ Ληδα προς γην και ἀερα, ἱν' ἡ προς ταυτα μιαρα του Διος μιξις, ἡ γης και ἀερος; ἀλλ' ἀποπιπτοντες του μεγεθȣς του Θεου, και ὑπερκυψαι τῳ λογῳ (οὐ γαρ ἐχȣσι συμπαθειαν εἰς τον οὐρανιον τοπον) οὐ δυναμενοι, ἐπι τα εἰδη της ὑλης συντετηκασιν, και καταπιπτοντες, τας των ςοιχειων τροπας θεοποιουσιν· ὁμοιον εἰ και ναυν τις ἐν ἡ ἐπλευσεν, ἀντι του κυβερνητȣ ἀγοι. ὡς δε οὐδεν πλεον νεως, κἀν ἡ πασιν ἠσκημενη, μη ἐχουσης τον κυβερνητην· οὐδε των ςοιχειων ὀφελος διακεκοσμημενων, διχα της παρα του Θεου προνοιας. ἡτε γαρ ναυς καθ' ἑαυτην οὐ πλευσειται, τα τε ςοιχεια χωρις του δημιȣργου οὐ κινηθησεται.

Εἰποιτε ἀν οὐν συνετει παντας ὑπερεχοντες· τινι ȣ̓ν τῳ λογῳ ἐνια των εἰδωλων ἐνεργει, εἰ μη εἰσι θεοι ἐφ' οἱς ἱδρυομεθα τα ἀγαλματα; ȣ̓ γαρ εἰκος τας ἀψυχȣς και ἀκινητȣς εἰκονας, καθ' ἑαυτας ἰσχυειν χωρις τȣ κινȣντος. το μεν δη κατα τοπȣς και πολεις και ἐθνη γιγνεσθαι τινας ἐπ' ὀνοματι εἰδωλων ἐνεργειας, ȣ̓δ' ἡμεις ἀντιλεγομεν· ȣ̓ μην εἰ ὠφεληθησαν τινες, και αὐ ἐλυπηθησαν ἑτεροι, θεȣς νομιȣμεν τȣς ἐφ' ἑκατερα ἐνεργησαντας. ἀλλα και ᾡ λογῳ νομιζετε ἰσχυειν τα εἰδωλα, και τινες οἱ ἐνεργȣντες, ἐπιβατευοντες ἀυτων τοις ὀνομασιν, ἐπ' ἀκριβες ἐξητακαμεν. ἀναγκαιον δε μοι μελλοντι δεικνυειν τινες οἱ ἐπι τοις εἰδωλοις ἐνεργȣντες, και ὁτι μη θεοι, προσχρησασθαι τισι και των ἀπο φιλοσοφιας μαρτυσι. πρωτος Θαλης διαιρει (ὡς οἱ τα ἐκεινȣ διαιρȣντες, ἀκριβȣντες μνημονευȣσιν) εἰς Θεον, εἰς δαιμονας, εἰς ἡρωας. ἀλλα Θεον μεν, τον νȣν τȣ κοσμȣ ἀγει, δαιμονας δε ȣ̓σιας νοει ψυχικας· και ἡρωας, τας κεχωρισμενας ψυχας των ἀν-

θρω-

membrorum, ſive frugum, Iſidi acclamari, *invenimus, gratulemur*) vitis autem fructum, Bacchum, ipſam vitem Semelem, ac fulmen ſolis æſtum. Nam quidvis potius quam naturam divinam ediſſerunt, qui fabulas in deos vertunt: in quo quidem non vident iis, quæ ad deorum defenſionem adhibent, confirmari quæ de diis dicuntur. Quid Europa & Taurus, Cycnus & Leda ad terram & aerem, ut Jovis nefarius cum iſtis coitus, terræ & aeris coitus ſit? Sed cum a Dei magnitudine aberraverint, nec ratione altius ferri poſſint (non enim tenentur cœleſtis loci cognatione) circa materiæ ſpecies tabeſcunt, ac humi affixi mutationes elementorum deos faciunt: velut ſi quis navem, in qua navigat, gubernatoris habeat loco. Sed ut navis, etiamſi omnibus rebus inſtructa ſit, nihil tamen prodeſt, niſi gubernatorem habeat: ita nec elementa ordine adornata quidquam juvant ſine Dei providentia. Navis enim perſeipſa non navigabit: elementa ſine opifice non movebuntur.

23. Ac vos quidem dicetis, cum intelligentia præſtetis omnibus: Qua ergo ratione ſimulacra nonnulla, ſi dii non ſunt ii, quibus ea ſtatuimus, efficacia prædita ſunt? Neque enim veriſimile eſt inanimas & immobiles ſtatuas quidquam per ſeipſas poſſe nemine movente. Ac variis quidem in locis & civitatibus & gentibus nonnullos edi ſub nomine ſimulacrorum effectus ne nos quidem inficiamur. Non tamen ſi qui adjuti ſunt ac rurſus alii male affecti, pro diis habebimus eos, qui in utramque partem operati ſunt. Sed qua ratione fiat ut ſimulacra aliquid poſſe exiſtimetis, & quinam in eis operentur, nomina eorum ſibi arrogantes, accurate veſtigavimus. Neceſſe autem mihi eſt demonſtrare inſtituenti quinam ſint ii qui in ſimulacris operantur, & cur dii non ſint, nonnullos etiam ex philoſophia teſtes præmittere. Primus Thales, ut accurate commemorant qui ejus diſputatio-

θρωπων, ἀγαθȣς μεν, τας ἀγαθας, κακȣς δε, τας φαυλας. Πλατων δε τα ἀλλα ἐπεχων, και ἀυτος εἰς τε τον ἀγεννητον Θεον, και τȣς ὑπο τȣ ἀγεννητȣ εἰς κοσμον τον ȣ̓ρανȣ γεγονοτας, τȣς τε πλανητας και τȣς ἀπλανεις ἀςερας, και εἰς δαιμονας τεμνει. περι ὡν δαιμονων ἀυτος ἀπαξιων λεγειν, τοις περι ἀυτων εἰρηκοσιν προσεχειν ἀξιοι. περι δε των ἀλλων δαιμονων εἰπειν, και γνωναι την γενεσιν, μειζον ἢ καθ᾽ ἡμας. πειςεον δε τοις εἰρηκοσιν ἐμπροσθεν, ἐγγονοις μεν θεων ȣ̓σιν, ὡς ἐφασαν, σαφως γε πȣ τȣς ἑαυτων προγονȣς εἰδοσιν. ἀδυνατον ȣ̓ν θεων παισιν ἀπιςειν, κἀνπερ ἀνευ εἰκοτων και ἀναγκαιων ἀποδειξεων λεγωσιν. ἀλλα ὡς οἰκεια φασκοντων ἀπαγγελλειν, ἑπομενȣς τῳ νομῳ πιςευτεον. ȣ̔τως ȣ̓ν κατ᾽ ἐκεινȣς και ἡμιν ἡ γενεσις περι ἀυτων των θεων ἐχετω, και λεγεσθω, γης τε και ȣ̓ρανȣ παιδες Ωκεανος τε και Τηθυς ἐγεννηθησαν· τȣτων δε, Φορκυς, Κρονος τε και Ρεα, και ὁσοι μετα τȣτων. ἐκ δε Κρονȣ τε και Ρεας, Ζευς, Ηρα τε, και παντες, ȣ̔ς ἰσμεν παντας ἀδελφȣς λεγομενȣς ἀυτων· ἐτι τε τȣτων ἀλλȣς ἐκγονȣς. ἀρ᾽ ȣ̓ν ὁ τον ἀΐδιον νουν και λογῳ καταλαμβανομενον περινοησας Θεον, και τα ἐπισυμβεβηκοτα ἀυτῳ ἐξειπειν, το ὀντως ὀν, το μονοφυες, το ἀγαθον ἀπ᾽ ἀυτȣ ἀποχεομενον, ὁπερ ἐςιν ἀληθεια· και περι πρωτης δυναμεως· και ὡς περι τον παντων βασιλεα παντα ἐςι, και ἐκεινȣ ἑνεκεν παντα, και ἐκεινο αἰτιον παντων, και περι δυο και τρια· δευτερον δε περι τα δευτερα· και τριτον περι τα τριτα. περι των ἐκ των αἰσθητων γης τε και ȣ̓ρανȣ λεγομενων γεγοναι, μειζον ἢ καθ᾽ ἑαυτον τἀληθες μαθειν ἐνομησεν; ἢ ȣ̓κ ἐςιν εἰπειν; ἀλλ᾽ ἐπει ἀδυνατον γενναν και ἀποκυΐσκεσθαι θεȣς ἐνομισεν, ἑπομενων τοις γιγνομενοις τελων, και το τȣτȣ ἀδυνατωτερον, μεταπεισαι τȣς πολλȣς ἀβασανιςως τȣς μυθȣς παραδεχομενȣς· δια ταυτα μειζον ἢ καθ᾽ ἑαυτον γνωναι και εἰπειν ἐφη περι της των ἀλλων δαιμονων γενεσεως, ȣ̓τε μαθειν, ȣ̓τε ἐξειπειν γεννασθαι θεȣς δυναμενȣς. και το εἰρημενον ἀυτῳ, ὁ δη μεγας ἡγεμων ἐν ȣ̓ρανῳ Ζευς, ἐλαυνων πτηνον ἁρμα, πρωτος πορευεται

tationes digerunt, dividit in Deum, in dæmones, in heroes. Ac Deum quidem mundi mentem exiſtimat: dæmones autem eſſentias animales: heroes vero animas hominum ſeparatas, bonos quidem bonas, malos autem malas. Plato autem qui cætera quidem aſſenſum cohibet, idem tamen in Deum ingenitum, & in facta ab ingenito ad ornatum cœli tum errantia tum fixa ſidera, & in dæmones dividit. De dæmonibus autem dicere recuſans, eos audiri jubet qui de iis dixerunt. *De cæteris*, inquit, *dæmonibus dicere, eorumque generationem pernoſcere vires noſtras ſuperat. Credendum autem his, qui priores dixerunt, deorum, ut ipſi narraverunt, poſteris, qui majores ſuos probe noverant. Fides ergo deorum filiis derogari non poteſt, etiamſi abſque probabilibus & neceſſariis demonſtrationibus dicant: ſed ut res domeſticas narrare ſe profitentibus, ita ut lex jubet, credendum. Sic igitur, ut illis placet, de deorum generatione teneamus & dicamus. Ex terra & cœlo filii geniti ſunt Oceanus & Tethys: ex iſtis Phorcys & Saturnus & Rhea, Juppiter & Juno, & quoſcumque horum fratres dici novimus, alioſque præterea ex iſtis genitos.* Num igitur qui æternam mentem & Deum, qui ratione cognoſcitur, contemplatus fuerat, & quæ ei congruunt explicuerat, nempe id quod vere eſt, quod uniuſmodi eſt, bonum ab eo emanans, id eſt, veritatem: item de prima poteſtate, & quemadmodum *circa omnium Regem ſunt omnia, ejuſque cauſa omnia & ipſe omnium cauſa*: quemadmodum circa duo & tria, *ſecundum circa ſecunda, tertium circa tertia:* nummis, inquam, de iis, qui ex rebus ſub ſenſum cadentibus, cœlo & terra, geniti feruntur, verum perdiſcere majus eſſe viribus ſuis exiſtimavit? An potius id prorſus dici non poteſt; ſed quia fieri non poſſe intelligebat, ut gignant & gignantur dii, quippe cum genita finis conſequatur, illud autem adhuc difficilius eſſe, ut vulgus, quod fabulas inconſiderate adſcivit, dedoceatur; propte-

διακοσμων παντα και ἐπιμελυμενος· τῳ δε ἑπεται ϛρατια θεων τε και δαιμονων· ὑκ ἐπι τυ ἀπο Κρονυ λεγομενυ ἐχει Διος. ἐϛι γαρ ἐν τυτῳ ὀνομα τῳ ποιητῃ των ὁλων· δηλοι δε και αὐτος ὁ Πλατων· ἑτερῳ σημαντικῳ προσειπειν αὐτον ὑκ ἐχων, τῳ δημωδει ὀνοματι, ὑχ ὡς ἰδιῳ τυ θευ, ἀλλ' εἰς σαφηνειαν, ὁτι μη δυνατον εἰς παντας φερειν κατα δυναμιν τον θεον, προσεχρησατο, ἐπικατηγορησας το μεγας· ἱνα διαϛειλῃ τον ὑρανιον ἀπο τυ χαμαθεν, τον ἀγεννητον ἀπο τυ γεννητυ, τυ νεωτερυ μεν ὑρανυ και γης, νεωτερυ δε Κρητων, οἱ ἐξεκλεψαν αὐτον, μη ἀναιρεθηναι ὑπο τυ πατρος.

Τι δαι δει προς ὑμας παντα λογον κεκινηκοτας, ἡ ποιητων μνημονευειν, ἡ και ἑτερας δοξας ἐξεταζειν; τοσυτον εἰπειν ἐχοντι· εἰ και μη ποιηται και φιλοσοφοι ἑνα μεν εἰναι ἐπεγινωσκον θεον, περι δε τυτων, οἱ μεν ὡς περι δαιμονων, οἱ δε ὡς περι ὑλης, οἱ δε ὡς περι ἀνθρωπων γενομενων ἐφρονυν, ἡμεις τε ἀν εἰκοτως ξενηλατυμεθα, διαιρετικῳ λογῳ, και περι θευ και ὑλης και περι της τυτων αὐτων ὑσιας κεχρημενοι. ὡς γαρ θεον φαμεν, και υἱον τον λογον αὐτυ, και πνευμα ἁγιον, ἑνυμενα μεν κατα δυναμιν, τον πατερα, τον υἱον, το πνευμα, ὁτι νυς, λογος, σοφια, υἱος του πατρος, και ἀπορροια, ὡς φως ἀπο πυρος, το πνευμα· ὑτως και ἑτερας εἰναι δυναμεις κατειλημμεθα περι την ὑλην ἐχυσας και δι' αὐτης, μιαν μεν, την ἀντιθεον· ὑχ ὁτι ἀντιδοξουν τι ἐϛι τῳ θεῳ, ὡς τῃ φιλιᾳ το νεικος, κατα τον Εμπεδοκλεα· και τῃ ἡμερᾳ νυξ, κατα τα φαινομενα (ἐπει κἀν εἰ ἀνθειϛηκει τι τῳ θεῳ, ἐπαυσατο τυ εἰναι, λυθεισης αὐτυ τῃ τυ θευ δυναμει και ἰσχυϊ της συϛασεως) ἀλλ' ὁτι τῳ τυ θευ ἀγαθῳ, ὁ κατα συμβεβηκος ἐϛιν αὐτῳ, και συνυπαρχον, ὡς χροα σωματι, ὑ ἀνευ ὑκ ἐϛιν (ὑχ ὡς μερυς

ἀν-

rea majus viribus suis esse dixit, de cæterorum dæmonum generatione pernoscere ac disserere, cum Deos generari nec cogitare posset nec dicere? Quod autem ab eo dictum est, *Rex magnus in cælo Juppiter volucrem currum agens, primus graditur exornans omnia & gubernans: hunc autem sequitur exercitus deorum & dæmonum:* id de illo non dictum est Jove, qui ex Saturno ortus dicitur. Hoc enim Jovis nomine universorum opifex designatur; idque demonstrat ipse Plato, qui cum eum alio nomine appellare non haberet, populari, non ut Dei proprio, sed ad perspicuitatem, quia de Deo apud omnes pro viribus disseri non potest, usus est vocabulo, addito magni nomine, ut cœlestem a terrestri, ingenitum secerneret a genito, qui cœlo & terra posterior est, ac ipsis etiam Cretensibus posterior, a quibus subreptus est ne occideretur a patre.

24. Sed quid necesse est apud vos, qui in omni doctrina versati estis, aut poetarum meminisse, aut alias sententias exquirere, cum paucis ita possim dicere: Si philosophi & poetæ unum quidem Deum esse non agnoscerent, nec de istis diis ita sentirent, ut eos alii dæmones esse, alii materiam, alii homines fuisse dicant; non deesset causa cur exagitaremur, qui Deum & materiam, ac utriusque naturas discernimus. Quemadmodum enim Deum dicimus & Filium ipsius, & Spiritum sanctum, unitos secundum virtutem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quia mens, verbum & sapientia filius patris, effluvium autem, ut lumen ab igne, Spiritus; sic alias esse potestates accepimus, quæ circa materiam & ope materiæ principatum exercent. Unam quidem Deo inimicam, non quod Deo quidquam adversetur, ut amicitiæ discordia secundum Empedoclem, nox diei, ut oculis cernimus (si quid enim Deo adversaretur, esse desiisset, Dei potentia & vi dissolutum) sed quia Dei bono, quod ei adjunctum est, & ei coexistit, ut co-

ὄντος, ἀλλ' ὡς κατ' ἀνάγκην συνόντος παρακολουθήματος ἡνωμένου καὶ συγκεχρωσμένου· ὡς τῷ πυρὶ, ξανθῷ εἶναι, καὶ τῷ αἰθέρι, κυάνῳ.) ἐναντίον ἐστὶ τὸ περὶ τὴν ὕλην ἔχον πνεῦμα, γενόμενον μὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθὸ οἱ λοιποὶ ὑπ' αὐτοῦ γεγόνασιν ἄγγελοι, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ὕλῃ καὶ τοῖς τῆς ὕλης εἴδεσι πιστευσάμενον διοίκησιν. τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις τῷ θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γέγονε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παντελικὴν καὶ γενικὴν ὁ θεὸς τῶν ὅλων πρόνοιαν, τὴν δὲ ἐπὶ μέρους, οἱ ἐπ' αὐτοῖς ταχθέντες ἄγγελοι. ὡς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, αὐθαίρετον καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐχόντων (ἐπεὶ οὐκ ἂν οὔτ' ἐτιμᾶτε τοὺς ἀγαθοὺς, οὔτ' ἐκολάζετε τοὺς πονηροὺς, εἰ μὴ ἐπ' αὐτοῖς ἦν καὶ ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή. καὶ οἱ μὲν, σπουδαῖοι περὶ ἃ πιστεύονται ὑφ' ὑμῶν, οἱ δὲ, ἄπιστοι εὑρίσκονται) καὶ τὸ κατὰ τοὺς ἀγγέλους ἐν ὁμοίῳ καθέστηκεν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι αὐθαίρετοι δὴ, οἷοι γεγόνασι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἔμειναν, ἐφ' οἷς αὐτοὺς ἐποίησεν καὶ διέταξεν ὁ θεός· οἱ δὲ ἐνύβρισαν καὶ τῇ τῆς οὐσίας ὑποστάσει καὶ τῇ ἀρχῇ· οὗτός τε ὁ τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ εἰδῶν ἄρχων, καὶ ἕτεροι τῶν περὶ τὸ πρῶτον τοῦτο στερέωμα (ἴστε δὲ μηδὲν ἡμᾶς ἀμάρτυρον λέγειν, ἃ δὲ τοῖς προφήταις ἐκπεφώνηται, μηνύειν) ἐκεῖνοι μὲν, εἰς ἐπιθυμίαν πεσόντες παρθένων, καὶ ἥττους σαρκὸς εὑρεθέντες· οὗτος δὲ, ἀμελήσας, καὶ πονηρὸς περὶ τὴν τῶν πεπιστευμένων γενόμενος διοίκησιν. ἐκ μὲν οὖν τῶν περὶ τὰς παρθένους ἐχόντων, οἱ καλούμενοι ἐγεννήθησαν γίγαντες. εἰ δέ τις ἐκ μέρους εἴρηται περὶ τῶν γιγάντων καὶ ποιηταῖς λόγος, μὴ θαυμάζητε, τῆς κοσμικῆς σοφίας, καὶ θεολογικῆς, ὅσον ἀλήθεια πιθανοῦ διαφέρει, διαλλαττουσῶν, καὶ τῆς μὲν, οὔσης ἐπουρανίου· τῆς δὲ, ἐπιγείου. καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ὕλης,

Ἴσμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα.

Οὗτοι τοίνυν οἱ ἄγγελοι οἱ ἐκπεσόντες τῶν οὐρανῶν, πε-

lor corpori, ſine quo non exiſtit (non quod pars illius ſit, ſed ut neceſſario coexiſtens proprietas, eique inſita & penitus infixa, ut igni color fulvus, ætheri cæruleus) Dei bono, inquam, contrarius eſt ille circa materiam ſpiritus, a Deo, ut cæteri Angeli, factus, ac materiæ ejuſque ſpecierum adminiſtrationi præfectus. Hoc enim conſilio Angelos Deus creavit, rebus ſcilicet a ſe creatis providens, ita ut univerſam quidem Deus & generalem omnium procurationem gereret, eam autem, quæ partes attingit, inſtituti ad hoc munus Angeli ſuſtinerent. Quemadmodum autem in hominibus, qui liberam habent eligendæ virtutis aut vitii optionem (neque enim præmiis bonos, ſuppliciis improbos afficeretis, ſi penes illos ſitum non eſſet vitium & virtus: atque alii quidem in his, quæ a vobis committuntur, probi, alii autem infideles reperiuntur) ſic etiam in Angelis ſe res habet. Alii enim, liberi ſcilicet, quales a Deo facti fuerant, in his permanſerunt, quorum cauſa creati a Deo fuerant, quæque illis commiſerat Deus: alii vero & naturæ ſubſtantia & munere ſibi commiſſo abuſi ſunt, iſte videlicet materiæ ejuſque ſpecierum princeps, & alii circa primum hoc firmamentum conſtituti: (ſcitis autem nihil nos ſine teſtibus dicere, ſed quæ a Prophetis prædicata ſunt, exponere) iſti quidem in virginum cupiditatem lapſi, & carnis amore ſuperati, ille autem in rerum ſibi commiſſarum adminiſtratione negligens & improbus. Ex his igitur virginum amatoribus nati ſunt ii, qui vocantur, gigantes: de quibus ſi qua ex parte ipſi quoque poetæ loquuti ſunt, ne miremini; cum divina ſapientia tantum diſtet a mundana, quantum verum a probabili, atque hæc quidem cœleſtis, iſta vero terrena ſit. Nam ſecundum materiæ principem

Scimus falſa loqui non pauca ſimillima veris.

25. Hi igitur Angeli, qui de cœlo lapſi circa ae-

 rem

περι τον αερα εχοντες και την γην, ουκετι εις τα υπερουρανια υπερκυψαι δυναμενοι· και αι των γιγαντων ψυχαι, οι περι τον κοσμον εισι πλανωμενοι δαιμονες, ομοιας κινησεις οι μεν αις ελαβον συςασεσιν οι δαιμονες, οι δε αις εσχον επιθυμιαις οι αγγελοι, ποιουμενοι. ο δε της υλης αρχων, ως εςιν εξ αυτων των γινομενων ιδειν εναντια τω αγαθω του θεου επιτροπευει και διοικει,

Πολλακι μοι πραπιδων διηλθε φροντις,
Ειτε τυχα, ειτε δαιμων τα βιοτια κραινει.
Παρα τ' ελπιδα και παρα δικαν
Τους μεν απ' οικων δ' εναπιπτοντας
Ατερ βιου, τους δε ευτυχουντας αγει.

το παρ ελπιδα και δικην ευ πραττειν η κακως, εν αφασια τον Ευριπιδην εποιησε, τινος η τοιαυτη των περιγειων διοικησις, εν η ειποι τις αν,

Πως ουν ταδ' εισορωντες, η θεων γενος
Ειναι λεγωμεν, η νομοισι χρωμεθα;

τουτο και τον Αριςοτελη απρονοητα ειπειν τα κατωτερω του ουρανου εποιησε. και τοι της αϊδιου επισης ημιν μενουσης προνοιας του θεου,

Η γη δ', αναγκη καν θελη, καν μη θελη,
Φυουσα ποιαν ταμα πιαινει βοτα·

της δ' επι μερους προς αληθειαν ου προς δοξαν χωρουσης επι τους αξιους, και των λοιπων κατα το κοινον συςασεως νομω λογου προνοουμενων. αλλ' επει αι απο τουναντιου πνευματος δαιμονικαι κινησεις και ενεργειαι τας ατακτους ταυτας επιφορας παρεχουσιν· ηδη και τους ανθρωπους αλλον αλλως και καθ' ενα και κατα εθνη, μερικως και κοινως κατα τον της υλης λογον και της προς τα θεια συμπαθειας, ενδοθεν και εξωθεν κινουσαι· δια τουτο τινες, ων δοξαι ου μικραι, ενομισαν ου ταξει τινι το παν τουτο συνεςαναι, αλλ' αλογω τυχη αγεσθαι και φερεσθαι· ουκ

rem & terram versantur, nec jam supra cœlum evehi possunt, tum etiam gigantum animæ, qui errabundi sunt circa mundum dæmones, motiones excitant, isti quidem, nempe dæmones, naturæ & constitutioni quam acceperunt; hi autem, scilicet Angeli, cupiditatibus, quas sensere, congruentes. Materiæ autem princeps, ut ex ipsis rebus, quæ eveniunt, cernere est, contrariam Dei bono administrationem & procurationem exercet.

Incerta sæpe cura mentem agitat meam,
Casus gubernet, an Deus mortalia
Spem nempe præter, jusque præter, hos quidem
Domo excidentes, omnibus nudos bonis:
Illos fruentes rebus usque prosperis.

Hi præter spem & præter æquum prosperi aut adversi successus eo redegerant Euripidem, ut eloqui non posset cuinam adscribenda sit ejusmodi administratio eorum, quæ circa terram sunt, de qua quidem aliquis dixerit,

Ergo hæc videntes, quomodo deum genus
Dicamus esse, aut obsequamur legibus?

Id quoque Aristotelem induxit, ut quæ cælo inferiora sunt, nulla regi providentia diceret, quamvis æterna Dei providentia nobis æquabiliter præstetur,

(Coacta terra, seu velit, seu non velit,
Producit herbas, & pecus pascit meum)

quæ autem ad singulos pertinet, ad veritatem, non ad opinionem, pro meritis cujusque procedat; cætera autem secundum communem naturæ constitutionem lege rationis gubernentur. Sed quia profectæ a contrario spiritu dæmoniacæ motiones & operationes hos impetus inordinatos excitant, ac homines alium aliter, singulos & universos, privatim & communiter, pro ratione materiæ & cognationis cum divinis rebus, intus & exterius movent; propterea nonnulli, quorum non levis existimatio est, nullo ordine hoc

εἰδοτες ὁτι των μεν περι την τε παντος κοσμε συςασιν, ἐδεν ἀτακτον ἐδε ἀπημελημενον, ἀλλ᾽ ἑκαςον αὐτων γεγονος λογω· διο ἐδε την ὡρισμενην ἐπ᾽ αὐτοις παραβαινεσι ταξιν. ὁ δε ἀνθρωπος, κατα μεν τον πεποιηκοτα και αὐτος ἐυτακτως ἐχει, και τη κατα την γενεσιν φυσει, και ἑνα και κοινον ἐπεχεση λογον, και τη κατα την πλασιν διαθεσει, ἐ παραβαινεση τον ἐπ᾽ αὐτη νομον, και τω τε βιε τελει, ἰσω και κοινω μενοντι· κατα δε τον ἰδιον ἑαυτε λογον και την τε ἐπεχοντος ἀρχοντος, και των παρακολεθεντων δαιμονων ἐνεργειαν, ἀλλος ἀλλως φερεται και κινειται· κοινον παντες τον ἐν αὐτοις ἐχοντες λογισμον.

Και οἱ μεν περι τα εἰδωλα αὐτες ἑλκοντες, οἱ δαιμονες εἰσιν οἱ προειρημενοι, οἱ προςετηκοτες τω ἀπο των ἱερειων αἱματι, και ταυτα περιλιχμωμενοι· οἱ δε τοις πολλοις ἀρεσκοντες θεοι, και ταις εἰκοσιν ἐπονομαζομενοι, ὡς ἐςιν ἐκ της κατ᾽ αὐτες ἱςοριας εἰδεναι, ἀνθρωποι γεγονασιν. και τες μεν δαιμονας εἰναι τες ἐπιβατευοντας τοις ὀνομασι, πιςις ἡ ἑκαςε αὐτων ἐνεργεια. οἱ μεν γαρ ἀποτεμνεσι τα αἰδοια, οἱ περι την Ῥεαν· οἱ δε ἐγκοπτεσιν ἡ ἐντεμνεσιν, οἱ περι την Ἀρτεμιν. και ἡ μεν ἐν Ταυροις. φονευει τες ξενες. ἐω γαρ τες ταις μαχαιραις και τοις ἀςραγαλοις αἰκιζομενες αὐτες λεγειν, και ὁσα εἰδη δαιμονων. ἐ γαρ θεε κινειν ἐπι τα παρα φυσιν.

Οταν δ᾽ ὁ δαιμων ἀνδρι πορσυνη κακα,
Τον νεν ἐβλαψε πρωτον.

ὁ δε θεος, τελειως ἀγαθος ὠν, ἀϊδιως ἀγαθοποιος ἐςιν. τε τοινυν ἀλλες μεν εἰναι τες ἐνεργεντας, ἐφ᾽ ἑτερων δε ἀνιςασθαι τας εἰκονας ἐκεινο μεγιςον τεκμηριον, Τρωας και Παριον· ἡ μεν, Νερυλλινε εἰκονας ἐχει, ὁς ἀνηρ των καθ᾽ ἡμας· το δε παριον, Ἀλεξανδρε και Πρωτεως. τε Ἀλεξανδρε ἐτι ἐπι της ἀγορας και ὁ ταφος και ἡ εἰκων. οἱ μεν ἐν ἀλλοι ἀνδριαντες τε Νερυλλινε, κοσμημα εἰσι δημο-

universum consistere, sed casu temerario agi & ferri censuerunt. In quo non viderunt ex iis quidem, quæ ad totius mundi constitutionem attinent, nihil inordinatum esse aut neglectum, sed unum quodque ratione fieri, unde nec præscriptum sibi ordinem transgrediuntur: hominem autem, quantum ad eum, a quo factus est, spectat, tum generationis natura; quæ unam & communem rationem retinet, tum corporis, quod formatur, dispositione, quæ convenientem ipsi legem non transgreditur, tum vitæ exitu, qui par & communis manet, ordinate se habere; at secundum propriam ipsius rationem, & dominantis principis, & assectantium dæmonum operationem variis modis ferri & moveri, quamvis communis insit omnibus ratiocinandi facultas.

26. Qui autem eos ad simulacra trahunt, ii sunt, quos jam diximus, dæmones, victimarum sanguini affixi, easque lambentes. Dii autem illi, qui multis placent, quorumque nomina statuis imponuntur, homines, ut cernere est ex eorum historia, fuerunt. Ac dæmones quidem in hæc nomina invadere, argumento est cujusque illorum operatio. Alii enim virilia exsecant, ut Rhea: alii vulnerant & incidunt, ut Diana: Taurica etiam hospites necat. Eos enim, qui se ipsi cultris & flagellis dilacerant, & quot sint dæmonum species prætermitto. Neque enim Dei est ad ea quæ sunt contra naturam impellere.

Dæmon mali quid si paret mortalibus,
Mens primum ab illo læditur.

Deus autem cum perfecte bonus sit, perpetuo beneficus est. Alios igitur esse qui operentur, alios quibus erigantur statuæ, maximo sunt documento Troas & Parium: quarum civitatum altera statuas habet Neryllini, qui nostra vixit ætate, Parium autem Alexandri & Protei. Alexandri adhuc in foro sepulchrum & simulacrum est. Ac cæteræ quidem statuæ Neryllini pu-

μοσιαν (ἐίπερ και τυτοις κοσμειται πολις) εἰς δε αὐτων και χρηματιζειν και ἰασθαι νοσυντας νομιζεται· και θυυσι τε δι αὐτα, και χρυσῳ περιαλειφυσι, και ςεφανυσι τον ἀνδριαντα οἱ τρωαδεις. ὁ δε τυ Αλεξανδρυ, και ὁ τυ Πρωτεως (τυτον δ' ὐκ ἀγνοειτε ῥιψαντα ἑαυτον εἰς το πυρ περι την Ολυμπιαν) ὁ μεν και ἀυτος λεγεται χρηματιζειν· τῳ δε τυ Αλεξανδρυ

(Δυσπαρι, εἰδος ἀριςε, γυναιμανες)

δημοτελεις ἀγονται θυσιαι και ἑορται, ὡς ἐπηκοῳ θεῳ. ποτερον ὐν ὁ Νερυλλινος και ὁ Πρωτευς και ὁ Αλεξανδρος εἰσιν οἱ ταυτα ἐνεργυντες περι τα ἀγαλματα, ἠ της ὑλης ἡ συςασις; ἀλλ' ἡ μεν ὑλη, χαλκος ἐςιν· τι δαι χαλκος δυναται καθ' αὑτον; ὁν μεταποιησαι παλιν εἰς ἑτερον σχημα ἐξεςιν, ὡς τον ποδονιπτηρα ὁ παρα τῳ Ηροδοτῳ Αμασις. ὁ Νερυλλινος και ὁ Πρωτευς και ὁ Αλεξανδρος, τι πλεον τοις νοσυσιν; ἁ γαρ ἡ εἰκων λεγεται νυν ἐνεργειν, ἐνεργει και ζωντος και νοσυντος Νερυλλινυ.

Τι ὐν; πρωτα μεν αἱ της ψυχης ἀλογοι και ἰνδαλματωδεις περι τας δοξας κινησεις, ἀλλοτε ἀλλα εἰδωλα, τα μεν ἀπο της ὑλης ἑλκυσι, τα δε αὐταις ἀναπλαττυσι και κυυσι. πασχει δε τυτο ψυχη μαλιςα τυ ὑλικυ προσλαβυσα και ἐπισυγκραθεισα πνευματος, ὐ προς τα ὐρανια και τον τυτων ποιητην, ἀλλα κατω προς τα ἐπιγεια βλεπυσα, καθολικως εἰς γην, ὡς μονον αἱμα και σαρξ, ὐκετι πνευμα καθαρον γιγνομενη. αἱ ὐν ἀλογοι αὗται και ἰνδαλματωδεις της ψυχης κινησεις, εἰδωλομανεις ἀποτικτυσι φαντασιας. ὁταν δε ἁπαλη και ἐυαγωγος ψυχη, ἀνηκοος μεν και ἀπειρος λογων ἐῤῥωμενων, ἀθεωρητος δε τυ ἀληθυς, ἀπερινοητος δε τυ πατρος και ποιητυ των ὁλων, ἐναποσφραγισηται ψευδεις περι αὑτης δοξας· οἱ περι την ὑλην δαιμονες, λιχνοι περι τας κνισσας και το των ἱερειων αἱμα ὀντες, ἀπατηλοι δε ἀνθρωπων, προσλαβοντες τας ψευδοδοξας ταυτας των πολλων

της

publicum ornamentum ſunt (ſi tamen his civitas ornatur) una autem ex illis oracula edere & ægros ſanare exiſtimatur: ac propterea ſacra faciunt & auro illinunt & coronant ſtatuam Troadenſes. Quod autem ad Alexandri & Protei ſtatuas ſpectat (hunc autem non ignoratis ſeipſum in ignem circa Olympiam injeciſſe) hujus etiam ſtatua oracula dicitur edere; Alexandri autem ſtatuæ

(*Infelix Paris, forma pulcherrime, in mulieres inſaniens.*)

ſacrificia publicis ſumtibus & dies feſti, tamquam exaudienti Deo, peraguntur. Utrum igitur Neryllinus & Proteus & Alexander hæc circa ſtatuas operantur, an ipſa materiæ natura? At materia æs eſt. Quid autem æs per ſe poteſt, quod rurſus aliam in formam diffingere licet, velut pelvim ille apud Herodotum Amaſis? Neryllinus autem & Proteus & Alexander quid amplius ægrotantibus afferre poſſunt? Nam quæ nunc ſtatua operari dicitur, ea vivente & ægrotante Neryllino operabatur.

27. Quid igitur dicendum? Primum animæ a ratione alieni & phantaſtici circa opiniones motus, nunc illas imagines partim ex materia trahunt, partim ſibi ipſi effingunt & pariunt. Id autem anima tum maxime patitur, cum materiæ ſpiritum ſibi adſciſcit, eique commiſcetur, non cœleſtia & eorum opificem conſiderans, ſed deorſum ac terreſtria, atque ad terram, ut ſanguis tantum & caro, non jam purus ſpiritus, depreſſa. Illæ igitur a ratione alienæ & phantaſticæ animi motiones viſa pariunt ſimulacrorum inſaniæ congruentia. Quando autem tenera & flexilis anima, ac robuſtioris doctrinæ jejuna & inexperta, & veritatis contemplandæ ac Patris & opificis univerſorum conſiderandi inſolens, impreſſa & inuſta fuerit falſis de ſe opinionibus; tum dæmones, qui circa materiam verſantur, & nidores ac victimarum ſanguinem li-

της ψυχης κινησεις, φαντασιας αὐτοις, ὡς ἀπο των εἰδωλων και ἀγαλματων, ἐπιβατευοντες αὐτων τοις νοημασιν, εἰσρειν παρεχουσι· και ὁσα καθ' αὑτην, ὡς ἀθανατος ουσα, λογικως κινειται ψυχη, ἡ προμηνυουσα τα μελλοντα, ἡ θεραπευουσα τα ἐνεστηκοτα, τουτων την δοξαν καρπουνται οἱ δαιμονες.

Αναγκαιον δε ἰσως, κατα τα προειρημενα, περι των ὀνοματων ὀλιγα εἰπειν. Ηροδοτος μεν ουν και Αλεξανδρος ὁ του Φιλιππου ἐν τῃ προς την μητερα ἐπιστολῃ, (ἑκατεροι δε ἐν τῃ Ηλιοπολει, και Μεμφι και Θηβαις, εἰς λογους τοις ἱερευσιν ἀφιχθαι λεγονται) φασι παρ' ἐκεινων, ἀνθρωπους αὐτους γενεσθαι, μαθειν. Ηροδοτος μεν· ἠδη ὠν των αἱ εἰκονες ἠσαν, τοιουτους ἀπεδεικνυσαν σφεας αὐτους ἐοντας, θεων δε πολλον ἀπηλλαγμενους. το δε προτερον των ἀνδρων τουτων, θεους εἰναι τους ἐν Αιγυπτῳ ἀρχοντας, ουκ ἐοντας ἁμα τοισι ἀνθρωποισι· και τουτων αἰει ἑνα τον κρατεοντα εἰναι. ὑστερον δε αὐτης βασιλευσαι Ωρον τον Οσιρεως παιδα, τον Απολλωνα Ελληνες ὀνομαζουσι. τουτον καταπαυσαντα Τυφωνα, βασιλευσαι ὑστατον Αιγυπτου. Οσιρις δε ἐστι Διονυσος κατα Ελλαδα γλωσσαν. οἱ τε ουν ἀλλοι, και τελευταιος βασιλευς Αιγυπτου (παρα δε τουτων εἰς Ελληνας ἠλθε τα ὀνοματα των θεων) Απολλων ὁ Διονυσου και Ισιδος (ὡς ὁ αὐτος Ηροδοτος λεγει· Απολλωνα δε και Αρτεμιν, Διονυσου και Ισιδος λεγουσιν εἰναι παιδας· Λητω δε, τροφον αὐτοις σωτηριαν γενεσθαι) ὡς ουρανιους γεγονοτας, πρωτους βασιλεας ἐσχον· τῃ μεν, ἀγνοιᾳ της ἀληθους περι το θειον εὐσεβειας, τῃ δε, χαριτι της ἀρχης θεους ὁμου ταις γυναιξιν αὐτων ἡγον. τους μεν νυν καθαρους βους τους ἀρσενας, και τους μοσχους οἱ παντες Αιγυπτιοι θυουσι· τας δε θηλειας ου σφιν ἐξεστι θυειν, ἀλλα ἱεραι εἰσι της Ισιδος· της ἀγαλμα ἐον γυναικηϊον, βουκερων ἐστιν· καθαπερ οἱ Ελληνες την Ιουν γραφουσι. τινες δ' ἀν μαλλον ταυτα πιστευθειεν λεγοντες, ἠ οἱ κατα διαδοχην γενους, παις παρα πατρος, ὡς την

ἱερω-

ligurriunt, hominesque in fraudem inducunt, adhibitis in auxilium hisce motibus, qui vulgi animos ad falsas opiniones inclinant, perficiunt, eorum mentes invadendo, ut tamquam ex statuis & simulacris, visa ad eos inania effluant; ac quoties per se ipsa, utpote immortalis, accommodate ad rationem anima movetur, sive futura prædicens, sive curans præsentia, horum gloriam dæmones percipiunt.

28. Necesse est autem de nominibus, ut antea promisimus, pauca dicere. Herodotus igitur & Alexander Philippi in epistola ad matrem (uterque autem sacerdotibus Heliopoli & Memphi & Thebis in sermonem venisse fertur) accepisse se ab illis dicunt eos homine fuisse. Herodotus quidem sic loquitur: *Quorum igitur erant imagines, tales eos demonstrabant, fuisse, a diis autem longe distantes. Sed ante hos homines, deos in Ægypto regnasse, nec cum istis hominibus fuisse, ac semper ex illis unum aliquem imperasse: postremum autem illic regnasse Orum Osiridis filium, quem Græci Apollinem vocant. Hunc, cum Typhonem dejecisset, postremum in Ægypto regnasse. Osiris autem lingua græca Bacchus est.* Cum alios igitur Ægyptiorum reges, tum horum postremum (ab istis autem ad Græcos deorum nomina pervenerunt) Apollinem Dionysii & Isidis filium (ut idem scribit Herodotus: *Apollinem autem & Dianam ferunt Dionysii & Isidis filios fuisse, ac Latonam nutricem illis & servatricem fuisse*) hos, inquam, quos cælesti ortos origine primos reges habuerunt, partim veræ erga Deum religionis ignoratione, partim grato in imperium animo deos cum uxoribus existimarunt. *Ac boves quidem mundos & mares Ægyptii omnes immolant & vitulos: fœminas autem nefas illis immolare, sed sacræ sunt Isidi, cujus simulacrum muliebri forma est ac bubulis cornibus, quemadmodum Io Græci effingunt.* Quinam autem hæc dicendo fidem potius obtineant, quam ii qui secundum generis successionem filius a patre, ut

sa-

ἱερωσυνην, και την ἱςοριαν διαδεχομενοι. ἐ γαρ τες σεμνοποιουντας ζακορες τα εἰδωλα, εἰκος ἀνθρωπες ἀυτες γινεσθαι ψευδεσθαι. εἰ τι μεν ἐν Ηροδοτος ἐλεγε, περι των θεων, ὡς περι ἀνθρωπων, ἱςορειν Αιγυπτιες, και λεγοντι τῳ Ηροδοτῳ, τα μεν νυν θεια των ἀφηγηματων, οἷα ἤκεον, ἐκ εἰμι προθυμος διηγεισθαι ἔξω ἢ τα ὀνοματα ἀυτεων μουνα ἐλαχιςα· μη πιςευειν ὡς μυθοποιῳ ἐδει. ἐπει δε Αλεξανδρος, και Ερμης ὁ τρισμεγιςος ἐπικαλεμενος, συναπτων το ἀϊδιον ἀυτοις γενος, και ἀλλοι μυριοι (ἱνα μη καθ᾽ ἑκαςον καταλεγοιμι) ἐδεν λογος ἐτι καταλειπεται, βασιλεις ὀντας ἀυτες μη νενομισθαι θεες. και ὁτι μεν ἀνθρωποι, δηλεσι μεν και Αιγυπτιων οἱ λογιωτατοι, οἱ θεες λεγοντες, αἰθερα, γην, ἡλιον, σεληνην, τες ἀλλες ἀνθρωπες θνητες νομιζεσι, και ἱερα τες ταφες ἀυτων. δηλοι δε και Απολλοδωρος ἐν τῳ περι θεων. Ηροδοτος δε και τα παθηματα ἀυτων φησι μυςηρια. ἐν δε Βεσιρι πολι, ὡς ἀναγεσι τῃ Ισι την ἑορτην, εἰρηται προτερον μοι. τυπτονται γαρ δη μετα την θυσιην παντες και πασαι, μυριαδες καρτα πολλαι ἀνθρωπων. τον δε τυπτονται τροπον, ἐ μοι ὁσιον ἐςι λεγειν. εἰ θεοι, και ἀθανατοι· εἰ δε τυπτονται, και τα παθη ἐςιν ἀυτων μυςηρια, ἀνθρωποι· ὡς ἀυτος Ηροδοτος· εἰσι δε και αἱ ταφαι τε ἐκ ὁσιον ποιευμαι ἐπι τοιετῳ πρηγματι ἐξαγορευειν το ἐνομα, ἐν σαϊ, ἐν τῳ ἱερῳ της Αθηναιης, ὀπισθεν τε νηε παντος τε της Αθηναιης ἐχομενον τοιχε. λιμνη δ᾽ ἐςιν ἐχομενη λιθινῃ κρηπιδι κεκοσμημενη ἐν κυκλῳ, μεγεθος, ὡς ἐμοι δοκεει, ὀση περ ἐν Δηλῳ ἡ τροχοειδης καλεομενη. ἐν δε τῃ λιμνῃ ταυτῃ τα δικηλα των παθεων ἀυτε νυκτος καλεεσι μυςηρια Αιγυπτιοι. και ἐ μονον ὁ ταφος τε Οσιριδος δεικνυται, ἀλλα και ταριχεια· ἐπεαν σφισι κομισθῃ νεκρος, δεικνυασι τοισι κομισασι παραδειγματα των νεκρων ξυλινα τῃ γραφῃ μεμιμημενα· και την μεν

σπε-

ſacerdotium, ita & hiſtoriam acceperunt. Neque enim Æditnos, qui ſimulacra perhonorifice commendant, veriſimile eſt mentitos fuiſſe, cum eos homines fuiſſe dicerent. Quod ſi ſolus Herodotus deos Ægyptiorum hiſtoriis tamquam homines perhiberi diceret; etiam Herodoto dicenti: *Quæ autem de diis narrantur, ea non libenter, qualia audivi enuntiaverim, niſi tantum leviſſima eorum nomina*, ut fabularum ſcriptori nequaquam eſſet credendum. Sed quia idem dicunt Alexander & Mercurius qui Triſmegiſtus vocatur, & æterno cum diis genere conjunctus eſt, & innumeri alii, ne ſingulos recenſeam; nulla jam dubitandi ratio relinquitur, quin cum reges eſſent, pro diis habiti fuerint. Eos etiam homines eſſe demonſtrant Ægyptiorum doctiſſimi, qui cum deos dicant aerem, terram, ſolem, lunam, cæteros mortales eſſe homines, ac templa eorum ſepulchra eſſe exiſtimant. Idem docet Apollodorus in libro de diis. Quin etiam Herodotus eorum perpeſſiones myſteria vocat. *In Urbe Buſiridis feſtum Iſidis ab eis celebrari jam a me dictum eſt. Verberantur autem poſt ſacrificium ſinguli & ſingulæ, plurima hominum millia. Quo autem modo verberentur nefas mihi dicere.* Si dii ſunt, immortales ſunt, Sin autem verberantur homines ob eorum paſſiones, eæque ſunt myſteria, homines ſunt; quemadmodum ipſe Herodotus teſtatur. *Sunt etiam ejus ſepulchra, cujus nomen ſi nuncupavero hac in re, haud ſancte fecero, in urbe Sai, in Templo Minervæ; poſt totum delubrum, ejus parieti contigua. Lacus item adjunctus eſt lapidea baſi adornatus, & circumquaque probe elaboratus, magnitudine, ut mihi videtur, quanta in Delo iſte, qui dicitur* Trochoides. *In hoc ſimulacra habentur paſſionum ejus, quæ myſteria nocturna Ægyptii vocant.* Non ſolum autem ſepulchrum Oſiridis, ſed etiam conditura oſtenditur. *Cum ad illos cadaver portatum eſt, oſtendunt iis qui portaverunt exemplaria mortuorum lignea, pingendo aſſimilata, & eo-*

rum

σπυδαιοτατην αὐτων φασιν εἶναι τυ ὐχ ὁσιον ποιυμαι ὐνομα ἐπι τοιυτῳ πραγματι ὀνομαζειν.

Αλλα και Ελληνων οἱ περι ποιησιν και ἱςοριαν σοφοι, περι μεν Ηρακλεως,

Σχετλιος ὐδε θεων ὀπιν ᾐδεσατ' ὐδε τραπεζαν,

Την δη οἱ παρεθηκεν· ἐπειτα δε πεφνε και αὐτον Ιφιτον.

τοιυτος ὠν, εἰκοτως μεν ἐμαινετο· εἰκοτως δε, ἀναψας πυραν, κατεκαυσεν αὑτον. περι δε Ασκληπιυ Ησιοδος μεν,

Πατηρ ἀνδρων τε θεων τε
Οτ' ἐχωσατ' ἀπ' ὐλυμπυ δε βαλων ψολοεντι κεραυνῳ
Εκτανε Λητοϊδην, φιλον, συν θυμον ὀρινων.

Πινδαρος δε,

Αλλα κερδει και σοφια δεδεται.
Ετραπε κἀκεινον ἀγανορι μι---
σθῳ χρυσος ἐν χερσι φανεις.
Χερσι δ' ἀρα Κρονιων,
Ριψας δι ἀμφοιν, ἀμπνοαν
Στερνων καθειλεν,
Ωκεως. αἰθων δε κεραυ---
νος ἐνεσκεψε μορον.

ἢ τοινυν θεοι ἠσαν, και ὐτε ἀυται προς χρυσον εἶχον·

Ω χρυσε, δεξιωμα καλλιςον βροτοις,
Ως ὐτε μητηρ ἡδονας τοιασδ' ἐχει,
Οὐ παιδες.

ἀνεπιδεες γαρ και κρειττον ἐπιθυμιας το θειον. ὐτε ἀπεθνησκον. ἢ ἀνθρωποι γεγονοτες, και πονηροι δι ἀμαθιαν ἠσαν, και χρηματων ἐλαττυς. τι με πολλα λεγειν, ἢ Καςορος ἢ Πολυδευκυς μνημονευοντα, ἢ Αμφιαρεω, οἱ, ὡς εἰπειν λογῳ, χθες και πρωην ἀνθρωποι ἐξ ἀνθρωπων γεγονοτες, θεοι νομιζονται· ὁποτε και Ινω μετα την μανιαν και τα ἐπι της μανιας παθη, θεον δοξαζυσι γεγονεναι;

Πον-

n unum accuratissime fabre-factum esse aiunt, cujus ego nen fas esse haud arbitror in ejusmodi re appellare.

29. Sed & Græcorum in poesi & historia sapien; eadem docent. De Hercule quidem

Miser neque Deorum vindictam reveritus est neque mensam
Quam ei apposuerat: deinde vero ipsum occidit
Iphitum.

ılis cum esset, merito in furorem actus est, merito psum rogo accenso combussit. De Æsculapio aun Hesiodus

Parens hominumque Deumque
Quando excanduit, e cælo autem feriens fulmine ardenti
Latoidem occidit carum ira commotus.

ndarus autem

Verum lucro etiam sapientia irretitur.
Pervertit & illum (Æsculapium) *ingenti*
Mercede aurum in manibus apparens.
Manibus igitur Saturnius fulmen
Jaculatus per utrumque, respirationem
Pectorum abstulit
Celeriter, ardensque fulmen inflixit mortem.

l igitur Dii erant, nec eos auri capiebat amor

(*O Munus aurum maximum mortalibus.*
Nec mater ulla tantum habet dulcedinis.
Nec nati.

ılla enim re indiget numen, nec cupiditate vincir) nec mortui sunt: vel homines cum essent, imobi ob imperitiam fuerunt, & pecuniæ cupidi. Quid ıra dicam vel Castorem, vel Pollucem, vel Amiaraum memorans, qui, ita dicam, heri & nudiurtius homines ex hominibus nati pro diis habentur, m ipsa etiam Ino post furorem, & eas, quæ ex fure consequutæ sunt, perpessiones, dea existimetur?

Ποντε πλανητες Λευκοθεαν ἐπωνυμον.
και τον παιδα αὐτης,
Σεμνος Παλαιμων ναυτιλοις κεκλησεται.

Εἰ γαρ και ὡς ἀποπτυςοι και θεοςυγεις, δοξαν ἰσχον εἰναι θεοι, και ἡ θυγατηρ της Δερκετες Σεμιραμις, λαγνος γυνη και μιαιφονος, ἐδοξε Συρια θεος· και δια την Δερκετω, και τας περιςερας και την Σεμιραμιν σεβεσι Συροι (το γαρ ἀδυνατον, εἰς περιςεραν μετεβαλεν ἡ γυνη· ὁ μυθος παρα Κτησια·) τι θαυμαςον τες μεν ἐπι ἀρχη και τυραννιδι, ὑπο των κατ' αὐτες κληθηναι θεες; (Σιβυλλα, μεμνηται δ' αὐτης και Πλατων.

Δη τοτε δη δεκατη γενεη μεροπων ἀνθρωπων,
Εξ ὁ δη κατακλυσμος ἐπι προτερες γενετ' ἀνδρας,
Και βασιλευσε Κρονος, και Τιταν, Ιαπετος τε,
Γαιης τεκνα φεριςα, και ὀρανε ἐξεκαλεσσαν
Ανθρωποι, Γαιαν τε και Οὐρανον οὐνομα θεντες,
Οὐνεκα οἱ πρωτιςοι ἐσαν μεροπων ἀνθρωπων.)

τες δ' ἐπ' ἰσχυϊ, ὡς Ηρακλεα και Περσεα· τες δ' ἐπι τεχνη, ὡς Ασκληπιον. οἱς μεν οὐν ἡ αὐτοι οἱ ἀρχομενοι τιμης μετεδιδοσαν, ἡ αὐτοι οἱ ἀρχοντες, οἱ μεν, φοβῳ, οἱ δε και αἰδοι, μετειχον τε ὀνοματος. και Αντινες, φιλανθρωπια των ὑμετερων προγονων προς τες ὑπηκοες ἐτυχε νομιζεσθαι θεος. οἱ δε μετ' αὐτες, ἀβασανιςως παρεδεξαντο.

Κρητες ἀει ψευςαι· και γαρ ταφον, ὠ ἀνα, σειο
Κρητες ἐτεκτηναντο· συ δ' οὐ θανες.

πιςευων Καλλιμαχε ταις γοναις τε Διος, ἀπιςεις αὐτε τῳ ταφῳ, και νομιζων ἐπισκιασειν τἀληθες, και τοις ἀγνοουσι κηρυσσεις τον τεθνηκοτα. κἀν μεν το ἀντρον βλεπης, τον Ρεας ὑπομιμνησκη τοκον· ἀν δε την σορον ιδης, ἐπισκοτεις τῳ τεθνηκοτι, οὐκ εἰδως ὁτι μονος ἀϊδιος ὁ ἀγενητος θεος. ἡ γαρ ἀπιςοι οἱ ὑπο των πολλων και

ποιη-

Cognominatam naufragi Leucotheam.
filius ejus:
Nautis Palæmon divus invocabitur.

30. Nam si deteſtandi & Deo inviſi homines opi-
onem habuerunt deorum; ſi filia Dercetus Semira-
is, laſciva mulier & cruenta, Syria dea exiſtimata
t, ac propter Dercetum Syri columbas & Semira-
in colunt, nam, quod fieri non poteſt, in colum-
ım mutata mulier, ut fert apud Cteſiam fabula;
ıid mirum alios quidem propter imperium aut ty-
nnidem deos a ſuis appellatos? Sibylla cujus memi-
t Plato:

Decima ætate hominum linguis diviſorum,
Ex quo diluvium prioribus hominibus accidit,
Regnavit Saturnus & Titan & Japetus,
Terræ filii præſtantiſſimi & cæli, quos ſic vocarunt
Homines, terræ & cæli nomina imponentes,
Propterea quod primi fuere hominum lingua diverſo-
rum.)

ios autem ob robur, ut Herculem & Perſeum; alios
› artem, ut Æſculapium. Quibus autem ipſi ſub-
ti honorem detulerunt aut ipſi principes, horum
ii metu, alii reverentia nomen conſequuti ſunt.
ntinous quidem parentum veſtrorum in ſubditos
ımanitate conſequutus eſt, ut exiſtimaretur deus.
ui vero poſtea nati ſunt, religionem re non explo-
ta ſuſceperunt.

Mendaces ſemper Cretes, tibi namque ſepulcrum,
Rex, Cretes fabricati, at tu non mortuus.

:edis Callimache Jovis natalem: ſepulcrum non cre-
s; & tum cum te veritati tenebras offuſurum ſpe-
s, mortuum prædicas etiam neſcientibus. Atque
ıtrum quidem ſi videris, Rheæ partum in memo-
ım revocas; ſin autem loculum, mortem ejus tene-
is involvis, ignarus ſolum æternum eſſe ingenitum
eum. Vel enim fide indignæ, quæ de diis apud

 vulg-

Ποντυ πλαωντες Λευκοθεαν ἐπωνυμον.
και τον παιδα αὐτης,
Σεμνος Παλαιμων ναυτιλοις κεκλησεται.

Εἰ γαρ και ὡς ἀποπτυςοι και θεοςυγεις, δοξαν ἰσχον εἶναι θεοι, και ἡ θυγατηρ της Δερκετυς Σεμιραμις, λαγνος γυνη και μιαιφονος, ἐδοξε Συρια θεος· και δια τω Δερκετω, και τας περιςερας και την Σεμιραμιν σεβυσι Συροι (το γαρ ἀδυνατον, εἰς περιςεραν μετεβαλεν ἡ γυνη· ὁ μυθος παρα Κτησια·) τι θαυμαςον τυς μεν ἐπι ἀρχῃ και τυραννιδι, ὑπο των κατ' αὐτυς κληθηναι θευς; (Σιβυλλα, μεμνηται δ' αὐτης και Πλατων.

Δη τοτε δη δεκατη γενεη μεροπων ἀνθρωπων,
Εξ ὑ δη κατακλυσμος ἐπι προτερυς γενετ' ἀνδρας,
Και βασιλευσε Κρονος, και Τιταν, Ιαπετος τε,
Γαιης τεκνα φεριςα, και ὑρανυ ἐξεκαλεσσαν
Ανθρωποι, Γαιαν τε και Οὐρανον οὐνομα θεντες,
Οὐνεκα οἱ πρωτιςοι ἐσαν μεροπων ἀνθρωπων.)

τυς δ' ἐπ' ἰσχυϊ, ὡς Ηρακλεα και Περσεα· τυς δ' ἐπι τεχνῃ, ὡς Ασκληπιον. οἱς μεν οὖν ἡ αὐτοι οἱ ἀρχομενοι τιμης μετεδιδοσαν, ἡ αὐτοι οἱ ἀρχοντες, οἱ μεν, φοβῳ, οἱ δε και αἰδοι, μετειχον τυ ὀνοματος. και Αντινυς, φιλανθρωπιᾳ των ὑμετερων προγονων προς τυς ὑπηκοους ἐτυχε νομιζεσθαι θεος. οἱ δε μετ' αὐτυς, ἀβασανιςως παρεδεξαντο.

Κρητες ἀει ψευςαι· και γαρ ταφον, ὦ ἀνα, σειο
Κρητες ἐτεκτηναντο· συ δ' οὐ θανες.

πιςευων Καλλιμαχε ταις γοναις τυ Διος, ἀπιςεις αὐτυ τῳ ταφῳ, και νομιζων ἐπισκιασειν τἀληθες, και τοις ἀγνοουσι κηρυσσεις τον τεθνηκοτα. κἂν μεν το ἀντρον βλεπῃς, τον Ρεας ὑπομιμνησκῃ τοκον· ἂν δε την σορον ἰδῃς, ἐπισκοτεις τῳ τεθνηκοτι, οὐκ εἰδως ὁτι μονος ἀΐδιος ὁ ἀγεννητος θεος. ἡ γαρ ἀπιςοι οἱ ὑπο των πολλων και

ποιη-

Cognominatam naufragi Leucotheam.

filius ejus:

Nautis Palæmon divus invocabitur.

30. Nam si detestandi & Deo invisi homines opionem habuerunt deorum; si filia Dercetus Semirais, lasciva mulier & cruenta, Syria dea existimata t, ac propter Dercetum Syri columbas & Semirain colunt, nam, quod fieri non potest, in columm mutata mulier, ut fert apud Ctesiam fabula; uid mirum alios quidem propter imperium aut tynnidem deos a suis appellatos? Sibylla cujus memit Plato:

Decima ætate hominum linguis divisorum,
Ex quo diluvium prioribus hominibus accidit,
Regnavit Saturnus & Titan & Japetus,
Terræ filii præstantissimi & cæli, quos sic vocarunt
Homines, terræ & cæli nomina imponentes,
Propterea quod primi fuere hominum linguæ diverso-
rum.)

ios autem ob robur, ut Herculem & Perseum; alios artem, ut Æsculapium. Quibus autem ipsi subti hc..orem detulerunt aut ipsi principes, horum i metu, alii reverentia nomen consequuti sunt. ntinous quidem parentum vestrorum in subditos ımanitate consequutus est, ut existimaretur deus. ui vero postea nati sunt, religionem re non explota susceperunt.

Mendaces semper Cretes, tibi namque sepulcrum,
Rex, Cretes fabricati, at tu non mortuus.

·edis Callimache Jovis natalem: sepulcrum non cre-s; & tum cum te veritati tenebras offusurum spes, mortuum prædicas etiam nescientibus. Atque trum quidem si videris, Rheæ partum in memoım revocas; sin autem loculum, mortem ejus teneis involvis, ignarus solum æternum esse ingenitum eum. Vel enim fide indignæ, quæ de diis apud

ποιητῶν λεγομενοι μυθοι περι των θεων, και περιττη ἡ περι αυτης ευσεβεια (οὐ γαρ εισιν ὧν ψευδεις οἱ λογοι) εἰ ἀληθεις αἱ γενεσεις, οἱ ἐρωτες, αἱ μιαιφονιαι, αἱ κλοπαι, αἱ ἐκτομαι, οἱ κεραυνοι, οὐκετ' εισι, παυσαμενοι εἰναι· ἐπει και ἐγενοντο, οὐκ ὀντες. τις γαρ τοις μεν πιστευειν λογος, τοις δε ἀπιστειν, ἐπι το σεμνοτερον περι αυτων των ποιητων ἱστορηκοτων; ἐ γαρ ἀν δι' οὓς ἐνομισθησαν θεοι, σεμνοποιησαντας την κατ' αυτους ἱστοριαν, οὗτοι τα παθη τα αυτων ἐψευσαντο. ὡς μεν οὖν οὐκ ἐσμεν ἀθεοι, θεον ἀγοντες τον ποιητην τυδε του παντος, και τον παρ' αυτου λογον· κατα δυναμιν την ἐμην, εἰ και μη προς ἀξιαν, ἐληλεγκται.

Ετι δε, και τροφας και μιξεις λογοποιουσιν ἀθεες καθ' ἡμων, ἱνα τε μισειν νομιζωσιν μετα λογε, και οἰομενοι τῳ δεδιττεσθαι, ἢ της ἐνστασεως ἀπαξειν ἡμας του βιε, ἢ πικρες και ἀπαραιτητες, τη των αἰτιων ὑπερβολη, τους ἀρχοντας παρασκευασειν· προς εἰδοτας παιζοντες, ὁτι ἀνωθεν πως ἐθος, και οὐχ ἐφ' ἡμων μονον, κατα τινα θειον νομον και λογον παρηκολουθηκε, προσπολεμειν την κακιαν τη ἀρετη. οὑτω και Πυθαγορας μεν ἁμα τριακοσιοις ἑτεροις κατεφλεχθη πυρι, Ηρακλειτος δε και Δημοκριτος, ὁ μεν της Εφεσιων πολεως ἠλαυνετο, ὁ δε της Αβδηριτων, ἐπικατηγορουμενος μεμηνεναι· και Σωκρατες Αθηναιοι θανατον κατεγνωσαν. ἀλλα ὡς ἐκεινοι οὐδεν χειρες εἰς ἀρετης λογον, δια την των πολλων δοξαν· οὐδ' ἡμιν οὐδεν ἐπισκοτει προς ὁσιοτητα βιε ἡ παρα τινων ἀκριτος βλασφημια. εὐδοξουμεν γαρ παρα τῳ θεῳ. πλην ἀλλα και προς ταυτα ἀπαντησω τα ἐγκληματα. ὑμεις μεν οὖν και δι' ὧν εἰρηκα, εὖ οἰδα ἀπολελογησθαι ἐμαυτον. συνεσει γαρ παντας ὑπερφρονουντες, οἷς ὁ βιος ὡς προς σταθμην τον θεον κανονιζεται, ὁπως ἀνυπαιτιος και ἀνεπιληπτος ἑκαστε ἡμων ἀνθρωπος αὐτῳ γενοιτο, ἰστε τουτες μηδ' εἰς ἐννοιαν ποτε του βραχυτατε ἐλευσομενες ἁμαρτηματος. εἰ μεν γαρ ἱνα τον ἐνταυθα

βιον

vulgus & poetas fabulæ feruntur, ſicque inutilis eorum cultus, (neque enim ii exiſtunt, de quibus mendax prædicatio) vel ſi veri ortus, amores, homicidia, furta, virilium exſecationes, fulmina; non jam exiſtant, ſed eſſe deſierunt, ſi quidem nati ſunt, cum antea non eſſent. Quæ enim ratio ut alia quidem credantur, alia vero non credantur, cum honoris cauſa eorum hiſtorias poetæ litteris mandaverint? Neque enim per quos exiſtimati ſunt dii, quique eorum res geſtas perhonorifice deſcripſerunt, ii eorum perpeſſiones mentiti fuiſſent. Nos igitur non eſſe atheos, qui Deum credimus univerſorum opificem, ejuſque verbum, pro meis viribus, quamvis non pro rei dignitate, demonſtravi.

31. Adhuc autem & epulas & concubitus nefandos nobis affingunt, tum ut nos cum ratione odiſſe ſibi videantur, tum quod futurum exiſtiment, ut vel metu ab inſtituti conſtantia nos abducant, vel acerbos nobis & inexorabiles, criminum magnitudine, principes præbeant. Sed ludificantur cum hominibus probe ſcientibus jam antiquitus hunc morem, neque nunc primum divina quadam lege & ratione invaluiſſe, ut vitium cum virtute bellum gerat. Sic & Pythagoras cum trecentis aliis igne combuſtus: Heraclitus & Democritus, alter quidem Epheſiorum urbe pulſus eſt, alter Abderitarum, inſaniæ accuſatus: Socratem Athenienſes morte mulctarunt. Sed quemadmodum illi, quantum ad virtutem attinet, nequaquam deteriores propter multorum opinionem fuerunt: neque etiam nobis, quod ad vitæ innocentiam ſpectat, tenebras offundunt inconſideratæ nonnullorum calumniæ. Bene enim apud Deum audimus: ſed tamen his criminibus occurram. Ac vobis quidem ſatis me vel ex iis, quæ dixi, purgatum intelligo. Nam cum omnes intelligentia ſuperetis; quorum vita ad Deum tamquam ad normam dirigitur, ut unuſquiſque noſtrum

βιον βιωσεσθαι πεπεισμεθα, κἂν ὑποπτευοιεν ἡμᾶς, δυ- λευοντας σαρκι και αἱματι, ἡ κερδεις ἡ ἐπιθυμιας ἐλατ- τους γινομενους ἁμαρτειν. ἐπει δε ἐφεστηκεναι μεν οἷς ἐννοουμεν, οἷς λαλουμεν, και νυκτωρ και μεθ' ἡμεραν τον θεον οἰδαμεν, παντα δε φως αὐτον ὀντα, και τα ἐν τῃ καρδιᾳ ἡμων ὁραν πεπεισμεθα, του ἐνταυθα ἀπαλλαγεντες βιου, βιον ἑτερον βιωσεσθαι ἀμεινονα ἡ τον ἐνθαδε, και ἐπουρανιον, οὐκ ἐπιγειον (ὡς ἀν μετα θεου και συν θεῳ ἀκλινεις και ἀπαθεις την ψυχην, οὐχ ὡς σαρκες, κἂν ἐχωμεν, ἀλλ' ὡς οὐρανιον πνευμα, μενουμεν) ἡ συγκαταπιπτοντες τοις λοιποις χειρονα, και δια πυρος· (οὐ γαρ και ἡμας ὡς προβατα ἡ ὑποζυγια, παρεργον, και ἱνα ἀπολοιμεθα και ἀφανισθειημεν, ἐπλασεν ὁ θεος) ἐπι τουτοις οὐκ εἰκος ἡμας ἐθελοκακειν, οὐδ' αὐτους τῳ μεγαλῳ παραδιδοναι κολασθησομενους δικαστῃ.

Τους μεν οὖν θαυμαστον οὐδεν λογοποιειν περι ἡμων ἁ περι των σφετερων λεγουσι θεων, και τα παθη αὐτων δεικνυουσι μυστηρια. χρην δ' αὐτους, εἰ δεινον το ἐπ' ἀδειας και ἀδιαφορως μιγνυσθαι, κρινειν ἐμελλον, ἡ τον Δια μεμισηκεναι, ἐκ μητρος μεν Ρεας, θυγατρος δε Κορης πεπαιδοποιημενον, γυναικι δ' ἰδιᾳ ἀδελφῃ χρωμενον· ἡ τον τουτων ποιητην Ορφεα, ὁτι και ἀνοσιον ὑπερ τον Θυεστην και μιαρον ἐποιησε τον Δια. και γαρ οὑτος τῃ θυγατρι κατα χρησμον ἐμιγη, βασιλευς ἐθελων και Θυεστης ἐκδικηθηναι. ἡμεις δε τοσουτον ἀδιαφοροι εἰναι ἀπεχομεν, ὡς μηδε ἰδειν ἡμιν προς ἐπιθυμιαν ἐξειναι. ὁ γαρ βλεπων, φησι, γυναικα προς το ἐπιθυμησαι αὐτης, ἠδη μεμοιχευκεν ἐν τῃ καρδιᾳ αὐτου. οἷς οὖν μηδεν πλεον ἐξεστιν ὁραν, ἡ ἐφ' ἁ ἐπλασεν τους ὀφθαλμους ὁ θεος, ἡμιν φως αὐτους εἰναι· και οἷς το ἰδειν ἡδεως, μοιχεια, ἐφ' ἑτερα των ὀφθαλμων γεγονοτων, μεχρις ἐννοιας κριθησομενοις·

ποιν,

extra noxiam apud eum & reprehensionem sit, eos non ignoratis ne cogitationem quidem unquam vel levissimi admissuros peccati. Nam si hanc tantum vitam nos victuros crederemus; tum sane locus esset suspicandi nos carni & sanguini inservientes, vel avaritia aut cupiditate victos peccare. Sed cum iis, quæ cogitamus, quæque loquimur, Deum noctem diemque adesse sciamus, eumque persuasum habeamus, cum totus lumen sit, ea etiam quæ in cordibus nostris latent, videre; nosque hac vita liberatos aliam ista præstantiorem, ac cœlestem, non terrenam victuros (quippe cum apud Deum & cum Deo extra omnem immutationem & perpessionem animæ, non ut caro, etsi carnem habituri sumus, sed ut cœlestis spiritus mansuri simus) vel, si aliorum ruinis abripiamur, deteriorem ac in ignis supplicio victuros (neque enim nos etiam Deus tamquam pecora & jumenta perfunctorie & ut periremus & evanesceremus, creavit) in his institutis verisimile non est ut libenter peccemus, nosque magno judici puniendos tradamus.

32. Illud autem minime mirum quod ea nobis affingunt, quæ de diis suis dicunt, quorum perpessiones mysteria efficiunt. Decebat autem ut, si licenter & promiscue misceri grande nefas judicaturi erant, vel Jovem odissent, qui ex Rhea matre & filia Proserpina liberos suscepit, & propria sorore usus est uxore, vel horum inventorem Orpheum, ut qui Jovem Tyeste ipso scelestiorem & contaminatiorem fecisset. Is enim ex oraculo stuprum intulit filiæ, cum regnare ac se ulcisci vellet. Nos autem tantum absumus a promiscuis flagitiis, ut nobis ne aspicere quidem liceat ad concupiscendum. *Nam qui videt*, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam; jam mœchatus est in corde suo.* Quibus igitur oculorum usus eo fine terminatur, ad quem Deus oculos formavit, nempe ut nobis lumen essent; quibusque vel de ipsa cogitatione

σπȣδαιοτατην αὐτεων φασιν εἶναι τȣ ȣ̓χ ὁσιον ποιȣμαι ȣ̓νομα ἐπι τοιȣτῳ πραγματι ὀνομαζειν.

Αλλα και Ελληνων οἱ περι ποιησιν και ἱϛοριαν σοφοι, περι μεν Ηρακλεȣς,

Σχετλιος ȣ̓δε θεων ὀπιν ἠδεσατ' ȣ̓δε τραπεζαν,

Την δη οἱ παρεθηκεν· ἐπειτα δε πεφνε και αὐτον.
Ιφιτον.

τοιȣτος ὠν, εἰκοτως μεν ἐμαινετο· εἰκοτως δε, ἀναψας πυραν, κατεκαυσεν αὐτον. περι δε Ασκληπιȣ Ησιοδος μεν,

Πατηρ ἀνδρων τε θεων τε
Οτ' ἐχωσατ' ἀπ' ȣ̓λυμπȣ δε βαλων ψολοεντι κεραυνῳ
Εκτανε Λητοΐδην, φιλον, συν θυμον ὀρινων.

Πινδαρος δε,

Αλλα κερδει και σοφια δεδεται.
Ετραπε κἀκεινον ἀγανορι μι---
σθῳ χρυσος ἐν χερσι φανεις.
Χερσι δ' ἀρα Κρονιων,
Ριψας δι' ἀμφοιν, ἀμπνοαν
Στερνων καθειλεν,
Ωκεως. αἰθων δε κεραυ--
νος ἐνεσκεψε μορον.

ἢ τοινυν θεοι ἠσαν, και ȣ̓τε αὐται προς χρυσον εἰχον·

Ω χρυσε, δεξιωμα καλλιϛον βροτοις,
Ως ȣ̓τε μητηρ ἡδονας τοιασδ' ἐχει,
Οὐ παιδες.

ἀνεπιδεες γαρ και κρειττον ἐπιθυμιας το θειον. ȣ̓τε ἀπεθνησκον. ἢ ἀνθρωποι γεγονοτες, και πονηροι δι' ἀμαθιαν ἠσαν, και χρηματων ἐλαττȣς. τι με πολλα λεγειν, ἢ Καϛορος ἢ Πολυδευκȣς μνημονευοντα, ἢ Αμφιαρεω, οἱ, ὡς εἰπειν λογῳ, χθες και πρωην ἀνθρωποι ἐξ ἀνθρωπων γεγονοτες, θεοι νομιζονται· ὁποτε και Ινω μετα την μανιαν και τα ἐπι της μανιας παθη, θεον δοξαζȣσι γεγονεναι;

Παν-

rum unum accuratissime fabre-factum esse aiunt, cujus ego nomen fas esse haud arbitror in ejusmodi re appellare.

29. Sed & Græcorum in poesi & historia sapientes eadem docent. De Hercule quidem

Miser neque Deorum vindictam reveritus est neque mensam
Quam ei apposuerat: deinde vero ipsum occidit Iphitum.

Talis cum esset, merito in furorem actus est, merito seipsum rogo accenso combussit. De Æsculapio autem Hesiodus

Parens hominumque Deumque
Quando excanduit, e cælo autem feriens fulmine ardenti
Latoidem occidit carum ira commotus.

Pindarus autem

Verum lucro etiam sapientia irretitur.
*Pervertit & illum (*Æsculapium*) ingenti*
Mercede aurum in manibus apparens.
Manibus igitur Saturnius fulmen
Jaculatus per utrumque, respirationem
Pectorum abstulit
Celeriter, ardensque fulmen inflixit mortem.

vel igitur Dii erant, nec eos auri capiebat amor

(O Munus aurum maximum mortalibus.
Nec mater ulla tantum habet dulcedinis.
Nec nati.

Nulla enim re indiget numen, nec cupiditate vincitur) nec mortui sunt: vel homines cum essent, improbi ob imperitiam fuerunt, & pecuniæ cupidi. Quid plura dicam vel Castorem, vel Pollucem, vel Amphiaraum memorans, qui, ita dicam, heri & nudiustertius homines ex hominibus nati pro diis habentur, cum ipsa etiam Ino post furorem, & eas, quæ ex furore consequutæ sunt, perpessiones, dea existimetur?

Ποντȣ πλανητες Λευκοθεαν ἐπωνυμον.
και τον παιδα αὐτης,
Σεμνος Παλαιμων ναυτιλοις κεκλησεται.

Εἰ γαρ και ὡς ἀποπτυστοι και θεοστυγεις, δοξαν ἰσχον εἰναι θεοι, και ἡ θυγατηρ της Δερκετȣς Σεμιραμις, λαγνος γυνη και μιαιφονος, ἐδοξε Συρια θεος· και δια την Δερκετω, και τας περιστερας και την Σεμιραμιν σεβουσι Συροι (το γαρ ἀδυνατον, εἰς περιστεραν μετεβαλεν ἡ γυνη· ὁ μυθος παρα Κτησια·) τι θαυμαστον τȣς μεν ἐπι ἀρχη και τυραννιδι, ὑπο των κατ' αὐτȣς κληθηναι θεȣς; (Σιβυλλα, μεμνηται δ' αὐτης και Πλατων.

Δη τοτε δη δεκατη γενεη μεροπων ἀνθρωπων,
Εξ ȣ̔ δη κατακλυσμος ἐπι προτερȣς γενετ' ἀνδρας,
Και βασιλευσε Κρονος, και Τιταν, Ιαπετος τε,
Γαιης τεκνα φεριστα, και ȣ̓ρανȣ ἐξεκαλεσσαν
Ανθρωποι, Γαιαν τε και Οὐρανον οὐνομα θεντες,
Οὑνεκα οἱ πρωτιστοι ἐσαν μεροπων ἀνθρωπων.)

τȣς δ' ἐπ' ἰσχυϊ, ὡς Ηρακλεα και Περσεα· τȣς δ' ἐπι τεχνη, ὡς Ασκληπιον. οἱς μεν οὐν ἡ αὐτοι οἱ ἀρχομενοι τιμης μετεδιδοσαν, ἡ αὐτοι οἱ ἀρχοντες, οἱ μεν, φοβῳ, οἱ δε και αἰδοι, μετειχον τȣ ὀνοματος. και Αντινȣς, φιλανθρωπια των ὑμετερων προγονων προς τȣς ὑπηκοȣς ἐτυχε νομιζεσθαι θεος. οἱ δε μετ' αὐτȣς, ἀβασανιστως παρεδεξαντο.

Κρητες ἀει ψευσαι· και γαρ ταφον, ὠ ἀνα, σειο
Κρητες ἐτεκτηναντο· συ δ' οὐ θανες.

πιστευων Καλλιμαχε ταις γοναις τȣ Διος, ἀπιστεις αὐτȣ τῳ ταφῳ, και νομιζων ἐπισκιασειν τἀληθες, και τοις ἀγνοουσι κηρυσσεις τον τεθνηκοτα. κἀν μεν το ἀντρον βλεπης, των Ρεας ὑπομιμνησκη τοκον· ἀν δε την σορον ἰδης, ἐπισκοτεις τῳ τεθνηκοτι, οὐκ εἰδως ὁτι μονος ἀϊδιος ὁ ἀγενητος θεος. ἡ γαρ ἀπιστοι οἱ ὑπο των πολλων και

ποιη-

Cognominatam naufragi Leucotheam.
filius ejus:
Nautis Palæmon divus invocabitur.

30. Nam si detestandi & Deo invisi homines opi-
onem habuerunt deorum; si filia Dercetus Semira-
is, lascivia mulier & cruenta, Syria dea existimata
t, ac propter Dercetum Syri columbas & Semira-
n colunt, nam, quod fieri non potest, in colum-
m mutata mulier, ut fert apud Ctesiam fabula;
iid mirum alios quidem propter imperium aut ty-
annidem deos a suis appellatos? Sibylla cujus memi-
: Plato:

Decima ætate hominum linguis divisorum,
Ex quo diluvium prioribus hominibus accidit,
Regnavit Saturnus & Titan & Japetus,
Terræ filii præstantissimi & cœli, quos sic vocarunt
Homines, terræ & cœli nomina imponentes,
Propterea quod primi fuere hominum linguæ diverso-
rum.)

os autem ob robur, ut Herculem & Perseum; alios
artem, ut Æsculapium. Quibus autem ipsi sub-
i honorem detulerunt aut ipsi principes, horum
i metu, alii reverentia nomen consequuti sunt.
itinous quidem parentum vestrorum in subditos
manitate consequutus est, ut existimaretur deus.
ii vero postea nati sunt, religionem re non explo-
a susceperunt.

Mendaces semper Cretes, tibi namque sepulcrum,
Rex, Cretes fabricati, at tu non mortuus.

edis Callimache Jovis natalem: sepulcrum non cre-
; & tum cum te veritati tenebras offusurum spe-
, mortuum prædicas etiam nescientibus. Atque
trum quidem si videris, Rheæ partum in memo-
m revocas; sin autem loculum, mortem ejus tene-
is involvis, ignarus solum æternum esse ingenitum
eum. Vel enim fide indignæ, quæ de diis apud

[illegible] μῦθοι περὶ τῶν θεῶν, καὶ περισσὴ ἡ ποιητῶν [illegible] (οὐ γὰρ εἰσὶν ὧν ψευδεῖς οἱ λόγοι) ἡ περὶ αὐτῶν [illegible], αἱ γενέσεις, οἱ ἔρωτες, αἱ μιαιφονίαι, αἱ κλο- [illegible] αἱ ἀλύσεις, αἱ [illegible], οἱ κεραυνοί, οὐκέτ' εἰσὶ, παυσάμενοι [illegible], αἱ [illegible], ἐγένοντο, οὐκ ὄντες. τίς γὰρ τοῖς μὲν πι- [illegible]· ἐπεὶ καὶ [illegible], τοῖς δὲ ἀπιστεῖν, ἐπὶ τὸ σεμνότερον περὶ [illegible] λόγοις, [illegible] ἱστορηκότων; οὐ γὰρ ἂν δι' οὓς ἐνομίσθη- [illegible] τὴν κατ' αὐτοὺς ἱστορίαν, οὐ- [illegible] θεοί, [illegible] αὐτῶν ἐψεύσαντο. ὡς μὲν οὖν οὐκ ἐσμὲν [illegible] τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς, καὶ [illegible] αὐτοῦ λόγον· κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, εἰ καὶ μὴ [illegible], ἀπελήλεγκται.

Ἔτι δὲ, [illegible] τροφὰς καὶ μίξεις λογοποιοῦσιν ἀθέους [illegible] τι μισεῖν νομίζοιεν μετὰ λόγου, καὶ οἰό- [illegible]σεσθαι, ἢ τῆς ἐνστάσεως ἀπάξειν ἡμᾶς τοῦ [illegible] καὶ ἀπαραιτήτους, τῇ τῶν αἰτιῶν ὑπερβο- [illegible] ἄρχοντας παρασκευάσειν· πρὸς εἰδότας παι- [illegible] ἄνωθεν πως ἔθος, καὶ οὐχ ἐφ' ἡμῶν μόνον, [illegible] θεῖον νόμον καὶ λόγον παρηκολούθηκε, προ- [illegible] τὴν κακίαν τῇ ἀρετῇ. οὕτω καὶ Πυθαγόρας [illegible] τριακοσίοις ἑτέροις κατεφλέχθη πυρὶ, Ἡράκλει- [illegible] καὶ Δημόκριτος, ὁ μὲν τῆς Ἐφεσίων πόλεως ἠλαύ- [illegible] ὁ δὲ τῆς Ἀβδηριτῶν, ἐπικατηγορούμενος μεμηνέναι· [illegible]ους Ἀθηναῖοι θάνατον κατέγνωσαν. ἀλλ' ὡς [illegible] οὐδὲν χείρους εἰς ἀρετῆς λόγον, διὰ τὴν τῶν πολλῶν [illegible]· οὐδ' ἡμῖν οὐδὲν ἐπισκοτεῖ πρὸς ὁσιότητα βίου ἡ [illegible] τινῶν ἄκριτος βλασφημία. εὐδοξοῦμεν γὰρ παρὰ [illegible]. πλὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἀπαντήσω τὰ ἐγ- [illegible]ματα. ὑμεῖς μὲν οὖν καὶ δι' ὧν εἴρηκα, εὖ οἶδα ἀπο- [illegible]γῆσθαι ἐμαυτόν. συνέσει γὰρ πάντας ὑπερφρονοῦντες, [illegible] ὁ βίος ὡς πρὸς στάθμην τὸν θεὸν κανονίζεται, ὅπως [illegible]τιος καὶ ἀνεπίληπτος ἕκαστος ἡμῶν ἄνθρωπος αὐτῷ [illegible]το, ἴστε τούτους μηδ' εἰς ἔννοιαν ποτὲ τοῦ βραχυτά- [illegible] ἐλευσομένους ἁμαρτήματος. εἰ μὲν γὰρ ἕνα τὸν ἐνταῦθα

βίον

vulgus & poetas fabulæ feruntur, ſicque inutilis eorum cultus, (neque enim ii exiſtunt, de quibus mendax prædicatio) vel ſi veri ortus, amores, homicidia, furta, virilium exſecationes, fulmina; non jam exiſtant, ſed eſſe deſierunt, ſi quidem nati ſunt, cum antea non eſſent. Quæ enim ratio ut alia quidem credantur, alia vero non credantur, cum honoris cauſa eorum hiſtorias poetæ litteris mandaverint? Neque enim per quos exiſtimati ſunt dii, quique eorum res geſtas perhonorifice deſcripſerunt, ii eorum perpeſſiones mentiti fuiſſent. Nos igitur non eſſe atheos, qui Deum credimus univerſorum opificem, ejuſque verbum, pro meis viribus, quamvis non pro rei dignitate, demonſtravi.

31. Adhuc autem & epulas & concubitus nefandos nobis affingunt, tum ut nos cum ratione odiſſe ſibi videantur, tum quod futurum exiſtiment, ut vel metu ab inſtituti conſtantia nos abducant, vel acerbos nobis & inexorabiles, criminum magnitudine, principes præbeant. Sed ludificantur cum hominibus probe ſcientibus jam antiquitus hunc morem, neque nunc primum divina quadam lege & ratione invaluiſſe, ut vitium cum virtute bellum gerat. Sic & Pythagoras cum trecentis aliis igne combuſtus: Heraclitus & Democritus, alter quidem Epheſiorum urbe pulſus eſt, alter Abderitarum, inſaniæ accuſatus: Socratem Athenienſes morte mulctarunt. Sed quemadmodum illi, quantum ad virtutem attinet, nequaquam deteriores propter multorum opinionem fuerunt: neque etiam nobis, quod ad vitæ innocentiam ſpectat, tenebras offundunt inconſideratæ nonnullorum calumniæ. Bene enim apud Deum audimus: ſed tamen his criminibus occurram. Ac vobis quidem ſatis me vel ex iis, quæ dixi, purgatum intelligo. Nam cum omnes intelligentia ſuperetis; quorum vita ad Deum tamquam ad normam dirigitur, ut unuſquiſque noſtrum

-βιον βιωσεσθαι πεπεισμεθα, κἀν ὑποπτευειν ἐστι, δȣλευοντας σαρκι και αἱματι, ἠ κερδȣς ἠ ἐπιθυμιας ἐλαττȣς γενομενȣς ἁμαρτειν. ἐπει δὲ ἐφεστηκεναι μεν οἱς ἐννοουμεν, οἱς λαλȣμεν, και νυκτωρ και μεθ' ἡμεραν τον θεον οἰδαμεν, παντα δὲ φως αὐτον ὀντα, και τα ἐν τῃ καρδιᾳ ἡμων ὁραν, πεπεισμεθα, του ἐνταυθα ἀπαλλαγεντες βιȣ, βιον ἑτερον βιωσεσθαι ἀμεινονα ἠ τον ἐνθαδε, και ἐπȣρανιον, οὐκ ἐπιγειον (ὡς ἀν μετα θεου και συν θεῳ ἀκλινεις και ἀπαθεις την ψυχην, ȣ̓χ ὡς σαρκες, κἀν ἐχωμεν, ἀλλ' ὡς ȣ̓ρανιον πνευμα, μενȣμεν) ἠ συγκαταπιπτοντες τοις λοιποις χειρονα, και δια πυρος· (ȣ̓ γαρ και ἡμας ὡς προβατα ἠ ὑποζυγια, παρεργον, και ἱνα ἀπολοιμεθα και ἀφανισθειημεν, ἐπλασεν ὁ θεος) ἐπι τȣτοις ȣ̓κ εἰκος ἡμας ἐθελοκακειν, ȣ̓δ' αὐτȣς τῳ μεγαλῳ παραδιδοναι κολασθησομενȣς δικαστῃ.

Τȣς μεν ȣ̓ν θαυμαστον ȣ̓δεν λογοποιειν περι ἡμων ἁ περι των σφετερων λεγȣσι θεων, και τα παθη αὐτων δεικνυȣσι μυστηρια. χρην δ' αὐτȣς, εἰ δεινον το ἐπ' ἀδειας και ἀδιαφορως μιγνυσθαι, κρινειν ἐμελλον, ἠ τον Δια μεμισηκεναι, ἐκ μητρος μεν Ρεας, θυγατρος δὲ Κορης πεπαιδοποιημενον, γυναικι δ' ἰδιᾳ ἀδελφῃ χρωμενον· ἠ τον τȣτων ποιητην Ορφεα, ὁτι και ἀνοσιον ὑπερ τον Θυεστην και μιαρον ἐποιησε τον Δια. και γαρ ȣ̓τος τῃ θυγατρι κατα χρησμον ἐμιγη, βασιλευς ἐθελων και Θυεστης ἐκδικηθηναι. ἡμεις δὲ τοσȣτον ἀδιαφοροι εἰναι ἀπεχομεν, ὡς μηδὲ ἰδειν ἡμιν προς ἐπιθυμιαν ἐξειναι. ὁ γαρ βλεπων, φησι, γυναικα προς το ἐπιθυμησαι αὐτης, ἠδη μεμοιχευκεν ἐν τῃ καρδιᾳ αὐτȣ. οἱς ȣ̓ν μηδεν πλεον ἐξεστιν ὁραν, ἠ ἐφ' ἁ ἐπλασεν τȣς ὀφθαλμȣς ὁ θεος, ἡμιν φως αὐτȣς εἰναι· και οἱς το ἰδειν ἡδεως, μοιχεια, ἐφ' ἑτερα των ὀφθαλμων γεγονοτων, μεχρις ἐννοιας κριθησομενοις·

πως

extra noxiam apud eum & reprehensionem sit, eos non ignoratis ne cogitationem quidem unquam vel levissimi admissuros peccati. Nam si hanc tantum vitam nos victuros crederemus; tum sane locus esset suspicandi nos carni & sanguini inservientes, vel avaritia aut cupiditate victos peccare. Sed cum iis, quæ cogitamus, quæque loquimur, Deum noctem diemque adesse sciamus, eumque persuasum habeamus, cum totus lumen sit, ea etiam quæ in cordibus nostris latent, videre; nosque hac vita liberatos aliam ista præstantiorem, ac cœlestem, non terrenam victuros (quippe cum apud Deum & cum Deo extra omnem immutationem & perpessionem animæ, non ut caro, etsi carnem habituri sumus, sed ut cœlestis spiritus mansuri simus) vel, si aliorum ruinis abripiamur, deteriorem ac in ignis supplicio victuros (neque enim nos etiam Deus tamquam pecora & jumenta perfunctorie & ut periremus & evanesceremus, creavit) in his institutis verisimile non est ut libenter peccemus, nosque magno judici puniendos tradamus.

32. Illud autem minime mirum quod ea nobis affingunt, quæ de diis suis dicunt, quorum perpessiones mysteria efficiunt. Decebat autem ut, si licenter & promiscue misceri grande nefas judicaturi erant, vel Jovem odissent, qui ex Rhea matre & filia Proserpina liberos suscepit, & propria sorore usus est uxore, vel horum inventorem Orpheum, ut qui Jovem Tyeste ipso scelestiorem & contaminatiorem fecisset. Is enim ex oraculo stuprum intulit filiæ, cum regnare ac se ulcisci vellet. Nos autem tantum absumus a promiscuis flagitiis, ut nobis ne aspicere quidem liceat ad concupiscendum. *Nam qui videt*, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam; jam mœchatus est in corde suo.* Quibus igitur oculorum usus eo fine terminatur, ad quem Deus oculos formavit, nempe ut nobis lumen essent; quibusque vel de ipsa cogitatione

πως ἀν ουτοι ἀπιςηθειεν σοφρονειν; ου γαρ προς ἀνθρωπικους νομους ὁ λογος ἡμιν, ους ἀν τις γινομενος πονηρος και λαθοι· (ἐν ἀρχῃ δε ὑμιν, δεσποται, θεοδιδακτον εἰναι τον καθ' ἡμας λογον ἐπιςουμην) ἀλλ' ἐςιν ἡμιν νομος ὁς δικαιοσυνης μετρον ἐποιησεν ἀυτους και τους πελας ἐχειν· δια τουτο και καθ' ἡλικιαν, τους μεν υἱους και θυγατερας νουμεν, τους δε ἀδελφους ἐχομεν και ἀδελφας· και τοις προβεβηκοσι την των πατερων και μητερων τιμην ἀπονεμομεν. ους ουν ἀδελφους και ἀδελφας και τα λοιπα του γενους νουμεν ὀνοματα, περι πολλου ἡμιν ἀνυβριςα και ἀδιαφθορα ἀυτων τα σωματα μενειν· παλιν ἡμιν λεγοντος του λογου· ἐαν τις δια τουτο ἐκ δευτερου καταφιλησῃ ὁτι ἡρεσεν ἀυτῳ· και ἐπιφεροντος· ουτως ουν ἀκριβωσασθαι το φιλημα, μαλλον δε το προσκυνημα δει· ὡς εἰπου μικρον τῃ διανοιᾳ παραθολωθειη, ἐξω ἡμας της αἰωνιου τιθεντος ζωης.

Ελπιδα ουν ζωης αἰωνιου ἐχοντες, των ἐν τουτῳ τῳ βιῳ καταφρονουμεν, μεχρι και των της ψυχης ἡδεων. γυναικα μεν ἑκαςος ἡμων, ἡν ἠγαγετο κατα τους ὑφ' ὑμων τεθειμενους νομους, νομιζων, και ταυτην μεχρι του παιδοποιησασθαι. ὡς γαρ ὁ γεωργος καταβαλλων εἰς γην τα σπερματα, ἀμητον περιμενει, ουκ ἐπισπειρων· και ἡμιν μετρον ἐπιθυμιας ἡ παιδοποιϊα. εὑροις δ' ἀν πολλους των παρ' ἡμιν, και ἀνδρας και γυναικας, καταγηρασκοντας ἀγαμους, ἐλπιδι του μαλλον συνεσεσθαι τῳ θεῳ. εἰ δε το ἐν παρθενιᾳ και ἐν ευνουχιᾳ μειναι, μαλλον παριςησι τῳ θεῳ· το δε μεχρις ἐννοιας και ἐπιθυμιας ἐλθειν, ἀπαγει· ὡν τας ἐννοιας φευγομεν, πολυ προτερον τα ἐργα παραιτουμεθα. ου γαρ μελετῃ λογων, ἀλλ' ἐπιδειξει και διδασκαλιᾳ ἐργων τα ἡμετερα· ἡ οἱος τις ἐτεχθη, μενειν, ἡ ἐφ' ἑνι γαμῳ. ὁ γαρ δευτερος, ευπρεπης ἐςι μοιχεια. ὁς γαρ ἀν ἀπολυσῃ, φησι, την γυναικα ἀυτου, και γαμησῃ ἀλλην, μοιχαται. ουτε ἀπολυειν ἐπιτρεπων ἡς ἐπαυσε τις την παρθενιαν, ουτε ἐπιγαμειν. ὁ γαρ ἀποςε-

ρων

in judicium vocandis jucundior aſpectus adulterium eſt, quia alios in uſus oculi inſtituti; ii quomodo temperantes non credantur? Neque enim nobis ratio eſt cum humanis legibus, quas improbus quis etiam lateat; (vobis autem initio, Domini, demonſtrabam doctrinam noſtram a Deo traditam eſſe) ſed nobis ſancita lex eſt, ut juſtitiæ menſuram ex nobis & ex proximis noſtris dijudicemus. Hinc pro ætate alios filios & filias novimus, alios fratres & ſorores habemus, ac ſeniores patrum & matrum loco colimus. Quos igitur fratres & ſorores, cæteriſque cognationis nominibus appellamus, maximæ nobis curæ eſt, ut intaminata & incorrupta eorum corpora permaneant. Huc accedit illa ſcriptura: *Si quis oſculum propterea repetat, quod eo delectetur.* Tum addit: *Summa ergo cautione oſculum adhibendum vel potius adoratio, ut quæ nos ab æterna vita excludat, ſi paulum cogitatione inquinetur.*

33. Cum ergo ſpem habeamus æternæ vitæ; quæ in hac vita verſantur uſque ad ipſas animi oblectationes contemnimus. Unus quiſque noſtrum uxorem ſuam, quam ſecundum leges a vobis poſitas duxit, uxorem exiſtimat uſque ad liberorum procreationem. Quemadmodum enim agricola jactis in terram ſeminibus meſſem exſpectat, nec alia ſuperinjicit; ſic nobis cupiditatis modus, procreatio liberorum. Multos etiam apud nos reperire eſt, tum viros, tum mulieres, qui cœlibes conſeneſcant, ſpe arctius ſe cum Deo conjunctum iri. Quod ſi in virginitate & eunuchi ſtatu manere, magis Deo conjungit; ab eo autem vel ſola cogitatio & cupiditas abducit; quorum cogitationes fugimus, eorum actiones multo magis averſamur. Neque enim meditatione ſermonum, ſed demonſtratione & diſciplina actionum res noſtræ continentur, ut quiſque vel qualis natus eſt, maneat, vel unicis in nuptiis. Secundæ enim decorum adul-

ρον ἑαυτον της προτερας γυναικος, και εἰ τεθνηκε, μοιχος ἐςι παρακεκαλυμμενος, παραβαινων μεν την χειρα τυ Θευ, ὁτι ἐν ἀρχῃ ὁ Θεος ἑνα ἀνδρα ἐπλασε και μιαν γυναικα· λυων δε την σαρκα προς σαρκα την ἑνωσιν προς μιξιν εἰς τυ γενυς κοινωνιαν.

Αλλ' οἱ τοιυτοι (ὠ τι ἀν εἰποιμι τα ἀπορρητα;) ἀκυομεν τα της παροιμιας, ἡ πορνη την σωφρονα. οἱ γαρ ἀγοραν ςησαντες πορνειας, και καταγωγας ἀθεσμυς πεποιημενοι τοις νεοις πασης αἰσχρας ἡδονης, και μηδε των ἀρσενων φειδομενοι· ἀρσενες ἐν ἀρσεσι τα δεινα κατεργαζομενοι· ὁσων σεμνοτερα και ἐυειδεςερα σωματα, παντοιως αὐτα ὑβριζοντες· ἀτιμυντες και το ποιητον τυ Θευ καλον· (ὐ γαρ αὐτοποιητον ἐπι γης το καλλος, ἀλλα ὑπο χειρος και γνωμης πεμπομενον του Θευ) ὑτοι δη α συνισασι αὐτοις και τυς σφετερυς λεγυσι Θευς, ἐπ' αὐτων, ὡς σεμνα, και των Θεων αὐτα αὐχυντες· ταυτα ἡμας λοιδορυνται· κακιζοντες οἱ μοιχοι και παιδερασαι τυς ἐυνυχυς, και μονογαμυς· οἱ δικην ἰχθυων ζοντες (και γαρ ὑτοι καταπινυσι τον ἐμπεσοντα, ἐλαυνοντες ὁ ἰσχυροτερος τον ἀσθενεςερον. και τυτο ἐςι σαρκων ἀπτεσθαι ἀνθρωπικων, το κειμενων νομων, ὑς ὑμεις και οἱ ὑμετεροι προγονοι προς πασαν δικαιοσυνην ἐξετασαντες ἐθηκατε, παρα τυτυς αὐτυς βιαζεσθαι.) ὡς μηδε τυς ὑφ' ὑμων καταπεμπομενυς ἡγεμονας των ἐθνων ἐξαρκειν ταις δικαις, οἷς ὐδε παιομενοις μη παρεχειν ἑαυτυς, ὐδε κακως ἀκυυσι μη ἐυλογειν ἐξεςιν. ὐ γαρ ἀπαρκει δικαιον εἶναι (ἐςι δε δικαιοσυνη, ἰσα ἰσοις ἀμειβειν) ἀλλ' ἀγαθοις και ἀνεξικακοις εἶναι προκειται.

Τις

erium. *Quicumque enim dimiserit*, inquit, *uxorem tuam & aliam duxerit, mœchatur*, nec eam dimitti siens, cujus virginitati finem quis imposuit, nec aliam insuper duci. Nam qui se ipse prima uxore spoliat, etiamsi mortua sit, occulta quadam ratione est adulter; tum quod manum Dei transgrediatur (nam initio Deus unum hominem finxit ac unam mulierem) tum quod carnis cum carne conjunctionem quodam veluti vinculo ad commiscendum genus colligatam dissolvat.

34. Cæterum tales cum simus (quid ego tacenda proferam?) audimus illud proverbii, *meretrix pudicam*. Nam qui nundinas impudicitiæ instituunt, & nefanda omnis turpitudinis diversoria adolescentibus proponunt, ac ne masculis quidem temperant, masculi in masculos horribilia patrantes, & honestiora ac pulchriora quæque corpora omnibus stupris violantes, ac creatæ a Deo venustati dedecus inurentes (neque enim venustas in terris sua sponte exoritur, sed Dei manu & voluntate mittitur) ii quæ sibi ipsis conscivere, quæque diis suis attribuunt, tamquam de præclare factis ac deorum propriis gloriantes, ea nobis in convicii loco objiciunt; sicque adulteri & puerorum amatores eunuchos & semel nuptos vituperant, & qui instar piscium vivunt (nam & ipsi obvium quemque devorant, & infirmum fortior insectatur, idque carnes humanas attingere est, contra leges a vobis & majoribus vestris ad omnem æquitatem descriptas vim & impressionem exercere) ita ut missi a vobis provinciarum præsides causarum audiendarum munus vix sustineant, ii, inquam, qui ita vivunt, in nos invehuntur, quibus nec percussis seipsos non præbere, nec male audientibus fas est non benedicere. Neque enim satis est justum esse (justitia enim est par pari referre) sed illud etiam propositum nobis est, ut boni & patientes malorum simus.

35.

Τις ὑν ἐυ φρονων ἐιποι, τοιυτυς ὀντας ἡμας, ἀνδροφονυς ἐιναι; ὐ γαρ ἐςι πασαϑαι κρεων ἀνϑρωπικων, μη προτερον ἀποκτειναςι τινα. το προτερον ὑν ψευδομενοι· το δευτερον κἀν μεν τις ἀυτυς ἐρηται, ἐι ἑωρακασιν ἁ λεγυσιν, ὐδ' ἐις ὑτως ἀπηρυϑριασμενος, ὡς ἐιπειν ἰδειν. καιτοι και δυλοι ἐισιν ἡμιν, τοις μεν και πλειυς, τοις δε ἐλαττυς· ὑς ὐκ ἐςι λαϑειν· ἀλλα και τυτων ὀυδεις καϑ' ἡμων τα τηλικαυτα ὀυδε κατεψευσατο. ὀυς γαρ ἰσασιν ὀυδ' ἰδειν κἀν δικαιως φονευομενον ὑπομενοντας, τυτων τις ἀν κατειποι ἠ ἀνδροφονιαν, ἠ ἀνϑρωποβοριαν; τις ὀυχι των περι σπυδης τας δι' ὁπλων ἀγωνιας και δια ϑηριων, και μαλιςα τας ὑφ' ὑμων ἀγομενας, ἐχει; ἀλλ' ἡμεις πλησιον ἐιναι το ἰδειν τον φονευομενον του ἀποκτειναι νομιζοντες, ἀπηγορευσαμεν τας τοιαυτας ϑεας. πως ὀυν μηδε ὁρωντες, ἱνα μη ἑαυτοις ἀγο; και μιασμα προςριψαιμεϑα, φονευειν δυναμεϑα; και ὀι τας τοις ἀμβλωϑριδιοις χρωμενας, ἀνδροφονειν τε και λογον ὑφεξειν της ἐξαμβλωσεως τῳ ϑεῳ φαμεν, κατα ποιον ἀνδροφονουμεν λογον; ὀυ γαρ τυ ἀυτυ, νομιζειν μεν και το κατα γαςρος, ζωον ἐιναι, και δια τυτο ἀυτυ μελειν τῳ ϑεῳ, και παρεληλυϑοτα ἐις τον βιον, φονευειν· και μη ἐκτιϑεναι μεν το γεννηϑεν, ὡς των ἐκτιϑεντων τεκνοκτονουντων, παλιν δε το τραφεν ἀναιρειν· ἀλλ' ἐσμεν παντα πανταχου ὁμοιοι και ἰσοι, δυλευοντες τῳ λογῳ και ὀυκ ἀρχοντες ἀυτυ.

Τις ἀν ὑν ἀναςασιν πεπιςευκως, ἐπι σωμασιν ἀναςησομενοις ἑαυτον παρασχοι ταφον; ὀυ γαρ των ἀυτων, και ἀναςησεσϑαι ἡμων πεπεισϑαι τα σωματα, και ἐσϑιειν ἀυτα ὡς ὀυκ ἀναςησομενα· και ἀποδωσειν μεν νομιζειν την γην τυς ἰδιυς νεκρους, ὀυς δε τις ἀυτος ἐγκατεϑαψεν ἀυτῳ, μητε ἀπαιτηϑησεσϑαι. τυναντιον μεν ὀυν ἐικος, τους μεν μητε λογον ὑφεξειν του ἐνταυϑα ἠ πονηρου ἠ χρηςου βιυ, μητε ἀναςασιν ἐιναι ὀιομενυς, συναπολλυσϑαι δε τῳ σωματι και την ψυχην, και ὀιον ἐναποσβεννυσϑαι

λο-

35. Quis igitur non insulsissimus nos, cum tales imus, homicidas esse dixerit? Neque enim carnes iumanas degustare possumus, nisi prius aliquem occilerimus. Dum autem alterum mentiuntur, si quis ie altero ex eis quærat, an viderint quæ dictitant, iemo tam impudens ut vidisse se dicat. Sunt nobis ervi, aliis quidem plures, aliis autem pauciores, quos latere non possumus: horum tamen nemo inventus est, qui talia vel fingeret de nobis. Quos enim sciunt ne justæ quidem cædis aspectum sustine:e, quis eos accusaverit vel occisi hominis vel vorai? Quis gladiatorum vel ferarum ludos, præsertim si a vobis dentur, non plurimi faciat? Nos autem cum homicidium spectare pene idem esse arbitremur ac perpetrare, nuntium his spectaculis remisimus. Cædem igitur quomodo perpetrare possimus, qui eam ne spectandam quidem ducimus, ne scelus & piaculum nobis impingamus? Et qui mulieres illas, quæ medicamentis ad abortum utuntur, homicidas esse & rationem hujus abortus Deo reddituras dicimus, quomodo hominem occideremus? Non enim ejusdem est fœtum etiam in utero animal esse, ac ideo Deo curæ esse existimare, & editum in lucem occidere; ac infantem non exponere, quia parricidæ sunt qui exponunt, rursus autem nutritum & educatum interficere. Sed semper in omnibus iidem & æquales sumus, rationi servientes, non ei imperantes.

36. Quis est igitur qui cum resurrectionem credat, resurrecturis corporibus sepulchrum se præbeat? Neque enim eorumdem est certo tenere corpora resurrectura, & eadem, ut minime resurrectura, comedere: ac terram quidem proprios mortuos reddituram existimare, quos autem quis in se sepeliverit, eos a se non repetitum iri. Quin potius qui nec rationem se hujus vitæ, sive bene, sive male actæ, reddituros, nec futuram resurrectionem putant, sed

cum

λιτγιζομενες, μηδενος ἀν ἀποσχεσθαι τολμηματος. τες δ'ε μηδεν ἀνεξεταςον ἐσεσθαι παρα τῳ Θεῳ, συγκολασθησεσθαι δε και το ὑπουργησαν σωμα ταις ἀλογοις ὁρμαις της ψυχης και ἐπιθυμιαις, πεπεισμενες, οὐδεις λογος ἐχει οὐδε των βραχυτατων τι ἁμαρτειν. εἰ δε τῳ ληρεις πολυς δοκει, το σαπεν και διαλυθεν και ἀφανισθεν σωμα συςηναι παλιν, κακιας μεν οὐκ ἀν εἰκοτως δοξαν ἀποφεροιμεθα δια τους οὐ πιςευοντας, ἀλλ' εὐηθειας. οἱς γαρ ἀπατωμεν ἑαυτους λογοις, ἀδικουμεν οὐδενα. ὁτι μεντοι οὐ καθ' ἡμας μονον ἀναςησεται τα σωματα, ἀλλα και κατα πολλους των φιλοσοφων, περιεργον ἐπι τεν παροντος δεικνυειν, ἱνα μη ἐξαγωνιες τοις προκειμενοις ἐπεισαγειν δοκωμεν λογες· ἠ περι νοητων και αἰσθητων, και της τουτων συςασεως λεγοντες· ἠ ὁτι πρεσβυτερα τα ἀσωματα των σωματων και τα νοητα προαγει των αἰσθητων, κἀν πρωτοις περιπιπτωμεν τοις αἰσθητοις, συνιςαμενων ἐκ μεν των ἀσωματων, κατα την ἐπισυνθεσιν των νοητων σωματων· ἐκ δε των νοητων. οὐ γαρ κωλυει, κατα τον Πυθαγοραν και τον Πλατωνα, γινομενης της διαλυσεως των σωματων, ἐξ ὡν την ἀρχην συνεςη, ἀπο των αὐτων αὐτα και παλιν συςηναι. ἀλλ' ἀνακεισθω μεν ὁ περι της ἀναςασεως λογος.

Ὑμεις δε, οἱ παντα ἐν πασι φυσει και παιδεια χρηςοι και μετριοι και φιλανθρωποι, και της βασιλειας ἀξιοι, διαλελυμενοι μεν τα ἐγκληματα, ἐπιδεδεχοτι δε ὁτι και θεοσεβεις και ἐπιεικεις και ψυχας κεκολασμενοι, την βασιλειον κεφαλην ἐπινευσατε. τινες γαρ και δικαιοτεροι ἀν δεονται τυχειν, ἠ οἱτινες περι μεν της ἀρχης της ὑμετε-

cum corpore animam interire & quodammodo extingui opinantur, eos verisimile est nulli facinori temperaturos. Qui vero nihil omnino apud Deum examini subtractum iri, ac corpus cum anima, cujus motibus a ratione alienis & cupiditatibus ministravit, punitum iri persuasum habent, eos ne levissimum quidem peccatum admissuros consentaneum est. Quod si cui merum somnium videatur, putrefactum & dissolutum corpus, quodque penitus evanuit, iterum coalescere; non sane merito improbitatis opinionem propter eos, qui non credunt, referamus, sed tarditatis. Quibus enim rationibus nos decipimus, neminem iis lædimus. Porro non nos solum corpora resurrectura censere, sed multis etiam philosophis idem videri, supervacaneum est impræsentiarum demonstrare, ne propositæ orationi alienas inserere disputationes videamur, sive de iis quæ mente percipiuntur, sive de iis quæ sensu, ac de eorum natura; sive illud etiam differentes, incorporea antiquiora esse corporibus,. & ea quæ sensu percipiuntur, licet prima nobis occurrant, iis quæ mente, esse posteriora; quippe ex incorporeis, per cumulatam conjunctionem insensibilium, constent corpora, & ex iis, quæ mente percipiuntur, ea quæ sensu. Nihil enim prohibet secundum Pythagoram & Platonem, quominus facta corporum dissolutione, quibus ex rebus primo coaluerant, ex iisdem eadem rursus coagmententur. * Sed hac de resurrectione disputatione supersedeamus.

37. Vos autem tum natura, tum doctrina rebus omnino in omnibus boni & moderati & humani & imperio digni Imperatores, jam mihi, postquam criminationes dissolvi, ac nostram in Deum pietatem & mansuetudinem & animæ temperantiam demonstravi, regio capite annuite. Quinam enim

dignio-

τερας ἐυχομεθα, ἱνα παις μεν παρα πατρος κατα το δικαιοτατον διαδεχηθε την βασιλειαν, αὔξησιν δε και ἐπιδοσιν και ἡ ἀρχη ὑμων, παντων ὑποχειριων γιγνομενων, λαμβανῃ· τυτο δ' ἐςι και προς ἡμων, ὁπως ἠρεμον και ἡσυχιον βιον διαγοιμεν, αὐτοι δε παντα τα κεκελευσμενα προθυμως ὑπηρετοιμεν.

---

digniores qui ea quæ petunt impetrent, quam qui pro imperio veſtro precamur, ut filius a patre, prout æquiſſimum eſt, regnum accipiatis, & acceſſionibus ac incrementis imperium veſtrum, omnibus ditioni veſtræ ſubjectis, augeatur? Atque id quidem noſtra etiam intereſt, quo tranquillam vitam agamus, & imperata omnia alacres miniſtremus.

ANALYSIS
LIBRI ATHENAGORÆ
DE RESURRECTIONE MORTUORUM.

HUNC [illegible] dividit *Athenagoras in duas partes, quarum* [illegible] *evellit ex animis anticipatas opiniones* [illegible] *adversariis refellit; in altera doctrinam Christianam* [illegible] *confirmat.*

[illegible] *methodum sæpe utilem esse atque huic de* [illegible] *pertractationi convenire. Statuit ergo eos,* [illegible] *impossibilem dicunt, demonstrare debere,* [illegible] *Deo adscribant, repugnare hoc dogma, vel* [illegible] *Deus mortuos ad vitam revocare, vel quia* [illegible] *Ut Deus dicatur resurrectionem perficere non* [illegible] *scientia ei deneganda, vel facultas. Probat* [illegible] *Deum nec ignorare quomodo corpora ad vitam* [illegible]*tur, qui non ignoravit quomodo in prima generatione* [illegible]*entur, nec facultatem resurrectionis perficiendæ ei* [illegible] *cui non defuit perficiendæ generationis.*

Illud præcipue objiciunt increduli, hominum corpora, [illegible]*quam belluas aluere, in alios homines transire, imo ho*[illegible] *interdum ab hominibus vorari.*

Ut ducto ex his rebus argumento respondeat Athenagoras, demonstrat unicuique animali provisum esse a Deo convenientem cibum, eumque solum nutriendis partibus & membris in alimentum cedere & quidquid contrarium est variis modis expelli, aut saltem ad alendas eas partes, quæ sola resurgenti corpori necessariæ sunt, numquam pervenire. Quare nihil ab adversariis perfici posse, nisi carnem humanam homini naturalem esse cibum demonstrent.

Morari non vult Athenagoras in refellendo argumento ex fabris & figulis, qui opera sua renovare non possunt.

Neque etiam dici potest Deum nolle mortuos ad vitam revocare. Vel enim id nollet quia injustum, vel quia Deo indignum: at neutrum omnino dici potest.

His

His absolutis nonnulla Athenagoras de methodi a se adhibita utilitate disserit, atque ad secundam partem operis venit, seque resurrectionem probaturum pollicetur ex triplici momento, ex causa secundum quam homo creatus, ex illius natura, & Dei judicio.

Homo non ad alterius usum creatus, sed ut esset & Deum contemplaretur: quare perire non potest, sed ex Dei in ejusmodi natura creanda consilio demonstratur resurrectio.

Causam sequitur natura, nec accurrate ratiocinantur, qui resurrectionis causam omnem ex judicio repetunt. Hæc autem natura in eo posita, ut homo constet ex anima & corpore: & cum animali composito ex anima & corpore unus & idem sit finis, necessaria est perpetuitas ac proinde & resurrectio. Etsi autem hæc animæ & corporis conjunctio morte interrumpitur, non tamen desperanda resurrectio: sed ut vita præsens, etsi somno & variis mutationibus interrumpitur, eadem tamen vita dicitur; ita & de hominis in sua natura perpetuitate ratiocinandum, ac resurrectionem, velut ultimam mutationum omnium, exspectandam probatur ex variis mutationibus quæ homini superveniunt.

Judicium Dei, cum justum sit, in animam & corpus, id est in hominem ex utroque compositum dirigi debet. Atque id quidem statuit Athenagoras adversus eos qui de primis principiis consentiunt. Contra alios demonstrat vel nullam esse providentiam, vel recte & prave factorum mercedem a Deo tribuendam, quod quidem nec in hac vita fieri manifestum est; nec post mortem fieri potest, si aut anima & corpus pereat aut solum corpus. Iniquum enim solam animam remunerari aut puniri, cum recte & prave factorum corpus particeps fuerit: imo virtus & vitium ne cogitari quidem & intelligi possunt in sola anima: nec leges soli animæ, sed toti homini impositæ.

Tribus promissis argumentis quartum addit Athenagoras ex fine, ad quem homo creatus, repetitum. Hunc finem neque in indolentia, neque in corporeis voluptatibus positum esse docet, neque etiam in anima a corpore separata: unde concludit necessariam esse resurrectionem.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ.

ΠΑΝΤΙ δόγματι και λογῳ της ἐν τοις ὀσιν ἀληθειας ἑχομενῳ παραφυεται τι ψευδος· παραφυεται δε ὀυκ ἐξ ὑποκειμενης τινος ἀρχης κατα φυσιν ὁρμωμενον ἡ της κατ᾽ ἀυτο ὁπερ ἐςιν ἑκαςον αἰτιας, ἀλλ᾽ ὑπο των την ἐκθεσμον σποραν ἐπι διαφθορα της ἀληθειας τετιμηκοτων σπουδαζομενον. τουτο δε ἐςιν ἑυρειν, πρωτον μεν ἐκ των παλαι ταις περι τουτων φροντισιν ἐσχολακοτων, και της ἐκεινων προς τε τους ἑαυτων πρεσβυτερους και τους ὁμοχρονους γενομενης διαφορας· ὀυχ᾽ ἡκιςα δε ἐξ ἀυτης της των ἐν μεσῳ ςρεφομενων ταραχης. ὀυδεν γαρ των ἀληθων οἱ τοιουτοι κατελιπον ἀσυκοφαντητον, ὀυ την ὀυσιαν του θεου, ὀυ την γνωσιν, ὀυ την ἐνεργειαν, ὀυ τα τουτοις ἐφεξης καθ᾽ εἱρμον ἑπομενα, και τον της ἐυσεβειας ἡμιν ὑπογραφοντα λογον. ἀλλ᾽ οἱ μεν παντη και καθαπαξ ἀπογινωσκουσι την περι τουτων ἀληθειαν· οἱ δε προς το δοκουν ἀυτοις διαςρεφουσιν· οἱ δε και περι των ἐμφανων ἀπορειν ἐπιτηδευουσιν. ὁθεν οἰμαι δειν τοις περι ταυτα πονουμενοις λογων διττων, των μεν, ὑπερ της ἀληθειας, των δε, περι της ἀληθειας· και των μεν ὑπερ της ἀληθειας, προς τους ἀπιςουντας, ἡ τους ἀμφιβαλλοντας· των δε περι της ἀληθειας, προς τους ἐυγνωμονουντας και μετ᾽ ἐυνοιας δεχομενους την ἀληθειαν. ὡν ἑνεκεν χρη τους περι τουτων ἐξεταζειν ἐθελοντας, την ἑκαςοτε προκειμενην χρειαν σκοπειν, και ταυτη τους λογους μετρειν· την τε περι τουτων ταξιν μεθαρμοζειν προς το δεον, και μη τῳ δοκειν την ἀυτην παντοτε φυλαττειν ἀρχην, ἀμελειν του προσηκοντος, και της ἐπιβαλλουσης ἑκαςῳ χωρας. ὡς μεν γαρ προς ἀποδειξιν και την φυσικην ἀκολουθιαν, παντοτε

ATHENAGORÆ

ATHENIENSIS PHILOSOPHI, DE RESURRECTIONE MORTUORUM.

I. Sententiæ omni ac doctrinæ, quæ quidem cum rerum veritate consentiat, adnascitur aliquid mendacii. Adnascitur autem, non ex subjecto aliquo principio secundum naturam productum, aut ex propria cujusque rei causa; sed ab iis, qui semen adulterinum ad corruptionem veritatis cordi habent, de industria excogitatum. Atque id deprehendere est, primo quidem ex iis, qui olim in ejusmodi rebus investigandis versati sunt, atque ex eorum & cum æqualibus dissentione, non minime autem ex ipsa earum rerum, quæ in medio versantur, perturbatione. Nullam enim veritatis partem a calumniis liberam reliquerunt, non essentiam Dei, non ejus scientiam, non operationem, non quæ ex his apta serie consequuntur, & pietatis formam nobis exprimunt. Sed alii veritatem in ejusmodi rebus omnino desperant, alii ad suas opiniones detorquent, alii de industria res ante oculos positas in dubium vocant. Hinc iis, qui operam in res ejusmodi insumunt, duplici opus arbitror esse sermone, altero pro veritate, altero de veritate; pro veritate quidem adversus incredulos, aut dubitantes; de veritate ad eos qui æquo sunt animo, & veritatem libenter suscipiunt. Quamobrem qui his de rebus quærere volunt, spectare debent, quid quoque tempore expediat, eoque disputandi rationem metiri, & disputationis ordinem ad id quod decet accommodare, nec, ut eamdem semper exordiendi rationem retinere videantur, convenientiam

πρωτοςατεσιν οἱ περι αὐτης λογοι των ὑπερ αὐτης· ὡς δε προς το χρειωδεςερον, ἀνεςραμμενως οἱ ὑπερ αὐτης, των περι αὐτης. ὐτε γαρ γεωργος δυναιτ' ἀν προσηκοντως καταβαλλειν τη γη τα σπερματα, μη προεξελων τα της ἀγριας ὑλης, και τοις καταβαλλομενοις ἡμεροις σπερμασι λυμαινομενα· ὐτε ἰατρος ἐνειναι τι των ὑγιεινων φαρμακων τῳ δεομενῳ θεραπειας σωματι, μη την ἐνυσαν κακιαν προκαθαρας, ἡ την ἐπιρῤεουσαν ἐπισχων. ὐτε μην ὁ την ἀληθειαν ἐθελων διδασκειν, περι της ἀληθειας λεγων, πεισαι δυναιτ' ἀν τινα, ψευδοδοξιας τινος ὑποικερυσης τη των ἀκουοντων διανοια, και τοις λογοις ἀντιςατυσης. διο προς το χρειωδεςερον ἀφορωντες και ἡμεις, προτασσομεν ἐσθ' ὁτε τυς ὑπερ της ἀληθειας λογυς των περι της ἀληθειας. κατα τον αὐτον δε τροπον ποιηται και νυν ἐπι των της ἀναςασεως λογων ὐκ ἀχρειον φαινεται, σκοπυσι το δεον. και γαρ ἐν τυτοις ἑυρισκομεν τυς μεν ἀπιςυντας παντη, τινας δε ἀμφιβαλλοντας, και των γε τας πρωτας ὑποθεσεις δεξαμενων τινας, ἐπισης τοις ἀμφιβαλλυσιν, ἀπορυντας· το δε παντων παραλογωτατον, ὁτι ταυτα πασχυσιν, ὐδ' ἡντιναυν ἐχοντες ἐκ των πραγματων ἀπιςιας ἀφορμην, ὐδ' αἰτιαν εὑρισκοντες εἰπειν ἐυλογον, δι ἡν ἀπιςυσιν ἡ διαπορυσιν.

Σκοπωμεν δε ὑτως· εἰ πασα ἀπιςια μη προχειρως και κατα τινα δοξαν ἀκριτον ἐγγινομενη τισιν, ἀλλα μετα τινος αἰτιας ἰσχυρας, και της κατα την ἀληθειαν ἀσφαλειας (τοτε γαρ τον εἰκοτα σωζει λογον, ὁταν αὐτο το πραγμα περι ὁ ἀπιςυσιν, ἀπιςον εἰναι δοκη· το γαρ τοι τοις ὐκ ὐσιν ἀπιςοις ἀπιςειν, ἀνθρωπων ἐργον ὐχ ὑγιαινυση κρισει περι την ἀληθειαν χρωμενων) ὐκυν χρη και τυς περι της ἀναςασεως ἀπιςυντας ἡ διαπορυντας, μη προς το δοκυν αὐτοις ἀκριτως, και το τοις ἀκολαςοις κεχαρισμενον, την περι ταυτης ἐκφερειν γνωμην· ἀλλ' ἡ μηδεμιας

negligere & locum quibusque rebus congruentem. Quantum enim ad demonstrationem & naturalem ordinem spectat; priores sunt semper sermones de veritate iis, qui pro veritate: quantum autem ad majorem utilitatem; conversa ratione, illis isti praeunt. Neque enim terræ semina convenienter agricola mandare possit, nisi prius sylvestrem materiam, ac bonis seminibus nocentem evulserit; nec medicus salutare pharmacum ægroto corpori dare, nisi prius residentem vitiositatem expurget, aut irruentem cohibeat. Sic qui veritatem docere vult, neminem possit de veritate differens docere, delitescente in audientium animo falsa aliqua opinione & iis, quæ dicuntur, obstante. Quamobrem nos quoque ad id quod utilius est respicientes, nonnumquam sermones pro veritate iis, quæ de veritate habentur, præponimus; idque nunc ita facere in hac de resurrectione pertractatione non inutile, quid deceat spectantibus, videtur. Nam hac etiam in re alios reperimus omnino incredulos, nonnullos dubitantes, atque ex illis etiam, qui prima principia susceperunt, quosdam non minus animi incertos, quam qui dubitant: quodque omnium absurdissimum est, ita animo affecti sunt, quamvis nullam prorsus ex ipsis rebus ansam habeant ad incredulitatem, nec causam probabilem afferre possint, cur non credant, aut cur dubitent.

2. Sic autem consideremus. Si non omnis incredulitas temere & ex inconsiderata opinione, sed cum gravi aliqua causa & tuta in inquirendo vero diligentia nonnullis insidet; (tunc enim justam habet rationem, cum rem, cui fidem derogant, incredibilem esse patet; nolle enim res non incredibiles credere hominum est minus sano de veritate judicio utentium) oportet igitur ut & qui resurrectioni fidem derogant, aut de ea dubitant, ii non ad id, quod temere ipsis videtur, aut quod hominibus intemperantibus gratum

μιας αἰτιας ἐξαπτειν την των ἀνθρωπων γενεσιν (ὁ δη και λιαν ἐςιν ἐυεξελεγκτον) ἡ τω Θεω την των ὀντων ἀνατιθεντας αἰτιαν, εἰς την τυδε τυ δογματος ἀποβλεπειν ὑποθεσιν, και δια ταυτης δεικνυιαι την ἀναςασιν ὑδαμοθεν ἐχυσαν το πιςον. τυτο δε ποιησυσιν ἐαν δειξαι δυνηθωσιν, ἡ ἀδυνατον ὀν τω Θεω ἡ ἀβυλητον, τα νεκρωθεντα των σωματων, ἡ και παντη διαλυθεντα, παλιν ἑνωσαι και συναγαγειν προς την των ἀυτων ἀνθρωπων συςασιν. ἐαν δε τυτο μη δυνωνται, παυσασθωσαν της ἀθεω ταυτης ἀπιςιας, και τυ βλασφημειν ἁ μη θεμις. ὁτι γαρ ὑτε το ἀδυνατον λεγοντες ἀληθευυσιν, ὑτε το ἀβυλητον, ἐκ των ῥηθησομενων γενησεται φανερον. το ἀδυνατον τινι γιγνωσκεται κατ' ἀληθειαν τοιυτον, ἡ ἐκ τυ μη γιγνωσκειν το γενησομενον, ἡ ἐκ τυ δυναμιν ἀρκυσαν μη ἐχειν προς το ποιησαι καλως το ἐγνωσμενον. ὁ γαρ ἀγνοων τι των γενεσθαι δεοντων, ὑκ ἀν ὑτ' ἐγχειρησαι, ὑτε ποιησαι το παραπαν δυνηθειη ὁπερ ἀγνοει· ὁτε γινωσκων καλως το ποιηθησομενον, και ποθεν γενοιτ' ἀν, και πως, δυναμιν δε ἡ μηδ' ὁλως ἐχων προς το ποιησαι το γινωσκομενον, ἡ μη ἀρκυσαν ἐχων, ὑκ ἀν ἐγχειρησειε την ἀρχην, εἰ σωφρονοιη και την ἰδιαν ἐπισκεψεται δυναμιν· ἐγχειρησας δε ἀπερισκεπτως, ὑκ ἀν ἐπιτελεσειε το δοξαν. ἀλλ' ὑτε ἀγνοειν τον Θεον δυνατον των ἀναςησομενων σωματων την φυσιν κατα τε μερος ὁλον και μοριον, ὑτε μην ὁποι χωρει των λυομενων ἑκαςον, και ποιον των ςοιχειων μερος δεδεκται το λυθεν, και χωρησαν προς το συγγενες. κἀν πανυ παρ' ἀνθρωποις ἀδιακριτον εἰναι δοκη το τω παντι παλιν προσφυως ἡνωμενον. ᾡ γαρ ὑκ ἠγνοητο, προ της οἰκειας ἑκαςυ συςασεως, ὑτε των γενησομενων ςοιχειων ἡ φυσις, ἐξ ὡν τα

eſt, ſuam ea de re ſententiam dirigant, ſed aut nulla ex cauſa hominum originem repetant, (quod quidem perfacile refellitur) aut Deo rerum cauſam adſcribentes, ad hoc dogma veluti ad quoddam principium reſpiciant, & ex eo demonſtrent nihil omnino reſurrectionem habere, quod ſit credibile. Id autem perficient, ſi demonſtrare queant vel non poſſe Deum vel nolle mortua corpora aut etiam omnino diſſoluta iterum coagmentare, & ut iidem homines conſtituantur, conglutinare. Quod ſi id non poſſint; deſinant impie increduli eſſe, & blaſphemiis ea quæ non licet appetere. Nihil enim veri ab eis afferri, ſive non poſſe dicant, ſive nolle, ex his quæ dicemus perſpicuum erit. Rem ab aliquo perfici non poſſe certo intelligitur, vel ex eo quod non cognoſcat quid faciendum ſit, vel ex eo quod ſatis virium non habeat ad illud, quod cognoſcit, præclare efficiendum. Nam qui ignorat quid faciendum ſit, nec conari nec perficere omnino poſſit quod ignorat. Qui autem præclare novit quid faciendum, & unde & quomodo faciendum, vires autem aut nullas omnino habet ad faciendum quod cognoſcit, aut non ſatis idoneas, is ne aggredietur quidem, ſi ſapiat ac vires ſuas conſideret: temere autem aggreſſus, non perficiet id quod ſibi propoſuit. Deum autem latere non poteſt, nec quæ ſit corporum ad vitam revocandorum natura, ſive ſecundum membra integra, ſive ſecundum membrorum partes, nec quo abeat unum quodque eorum quæ diſſolvuntur, nec quæ pars elementorum exceperit id quod diſſolutum in loca ſibi congruentia migravit; quamvis hominibus diſcerni omnino non poſſe videatur quidquid cum partibus univerſi ſibi cognatis rurſus coaluit. Quem enim non latebat ante propriam cujuſque conſtitutionem, nec futurorum elementorum natura, ex quibus humana corpora, nec eorumdem elementorum partes, ex quibus de-

των ἀνθρωπων σωματα, οὐτε τα μερη τυτων ἐξ ὧν ἠμελλεν ληψεσθαι το δοξαν προς την τυ ἀνθρωπειυ σωματος συςασιν, ἐυδηλον ὡς ἐδε μετα το διαλυθηναι το παν, ἀγνοηθησεται πυ κεχωρηκεν ἑκαςον ὧν εἰληφε προς την ἑκαςυ συμπληρωσιν. ὁσον μεν γαρ κατα την νυν κρατυσαν παρ᾽ ἡμιν των πραγματων ταξιν, και την ἐφ᾽ ἑτερων κρισιν, μειζον το τα μη γενομενα προγινωσκειν. ὁσον δε προς την ἀξιαν τυ θευ, και την τυτυ σοφιαν, ἀμφοτερα κατα φυσιν, και ῥαδιον ἐπισης, τῳ τα μη γενομενα προγινωσκειν, το και διαλυθεντα γινωσκειν.

Και μην και την δυναμιν, ὡς ἐςιν ἀρκυσα προς την των σωματων ἀναςασιν, δεικνυσιν ἡ τυτων αὐτων γενεσις. εἰ γαρ μη ὀντα κατα την πρωτην συςασιν ἐποιησε τα των ἀνθρωπων σωματα, και τας τυτων ἀρχας· και διαλυθεντα, καθ᾽ ὀν ἀν τυχῃ τροπον, ἀναςησει μετα της αὐτης ἐυμαρειας. ἐπισης αὐτῳ και τυτο δυνατον. και τῳ λογῳ βλαβος ἐδεν, κἀν ἐξ ὑλης ὑποθωνται τινες τας πρωτας ἀρχας· κἀν ἐκ των ςοιχειων, ὡς πρωτων, τα σωματα τα των ἀνθρωπων· κἀν ἐκ σπερματων. ἡς γαρ ἐςι δυναμεως και την παρ᾽ αὐτοις νενομι μενην ἀμορφον ὑσαν μορφωσαι, και την ἀνειδεον και ἀδιακοσμητον πολλοις και διαφοροις εἰδεσι κοσμησαι, και τα μερη των ςοιχειων εἰς ἑν συναγαγειν, και το σπερμα ἑν ὀν και ἁπλυν εἰς πολλα διελειν, και το ἀδιαρθρωτον διαρθρωσαι, και τῳ μη ζωντι δυναι ζωην, της αὐτης ἐςι και το διαλελυμενον ἑνωσαι, και το κειμενον ἀναςησαι, και το τεθνηκος ζωοποιησαι παλιν, και το φθαρτον μεταβαλειν εἰς ἀφθαρσιαν. τυ αὐτυ δ᾽ ἀν εἰη και της αὐτης δυναμεως και σοφιας, και το διατεθρυμμενον πληθει ζωων παντοδαπων, ὁποσα τοις τοιυτοις σωμασιν ἐπιτρεχειν εἰωθε και τον ἐκ τυτων ἀγειρειν κορον, διακριναι μεν ἐκειθεν, ἑνωσαι δε παλιν τοις οἰκειοις μερεσι και μοριοις, κἀν εἰς ἑν ἐξ ἐκεινων χωρηση ζωον, κἀν εἰς πολλα, κἀν ἐντευθεν εἰς ἑτερα, κἀν ἐκεινοις αὐτοις συνδιαλυθεν ἐπι

τας

cerpturus erat id quod ipsi ad humani corporis constitutionem aptum videretur, facile patet neque etiam postquam idem corpus in varias universi partes dissipatum fuerit, ignarum illum futurum quonam migraverit unumquodque eorum, quæ ad cujusque absolutionem & perfectionem adhibuerat. Nam pro vigenti apud nos rerum ordine, quantumque de cæteris rebus judicari solet; majus est ea quæ nondum sunt præcognoscere: quantum autem ad Dei majestatem, ejusque sapientiam spectat, utrumque secundum naturam est, nec difficilius ea quæ nondum sunt prænoscere, quam quæ dissoluta cognoscere.

3. Illius autem potestatem excitandis ad vitam corporibus non imparem esse argumento est eorumdem generatio. Nam si non exstantia hominum corpora, eorumque principia in prima fecit creatione; etiam dissoluta, quolibet id contigerit modo, non difficilius exsuscitabit: æque enim potest id quoque. Nec de hac ratione quidquam detrahitur, sive ex materia prima principia, sive ex elementis, ut principiis, humana corpora nonnulli componant, sive ex seminibus. Cujus enim potestatis est informi, ut illi existimant, materiæ formam affingere & specie ac ornatu carentem multis variisque figuris ornare, & partes elementorum in unum cogere, & semen, quæ res una est & simplex, in multa dividere, & quod rude & incompositum est conformare & componere, & quod vitæ expers vita donare; ejusdem quoque est & dissoluta coagmentare & jacentia excitare, & mortua ad vitam revocare, & corrupta ad statum corruptionis expertem convertere. Ejusdem etiam auctoris, ejusdemque potestatis ac sapientiæ fuerit, & quod discerptum est ab omnis generis animalium multitudine, quæcumque ejusmodi corporibus accurrere solent, suamque ex illis satietatem capere, id inde separare, ac propriis iterum membris & membrorum

τας πρωτας ἀρχας ἐνεχϑῃ, κατα την φυσικην ἐις ταυτας ἀναλυσιν· ὁ δὲ και μαλιςα ταραττειν ἐδοξε τινας και των ἐπι σοφιᾳ ϑαυμαζομενων, ἰσχυρας ἐκ οἶδ' ὅπως ἡγησαμενων τας παρα των πολλων φερομενας διαπορησεις.

Οὗτοι δὲ γε φασὶν πολλα μεν σωματα των ἐν ναυαγιοις και ποταμοις δυϑανατων ἰχϑυσι γινεσϑαι τροφην, πολλα δὲ των ἐν πολεμοις ϑνησκοντων, ἢ κατ' ἀλλην τινα τραχυτεραν αἰτιαν και πραγματων περιςασιν, ταφης ἀμοιρεντων, τοις προςυγχανεσι ζωοις προκεισϑαι βοραν. των ἐν ἐτως ἀναλισκομενων σωματων, και των ταυτα συμπληρεντων μερων και μοριων, εἰς πολυ πληϑος ζωων διαϑρυπτομενων, και δια της τροφης τοις των τρεφομενων σωμασιν ἑνεμενων· πρωτον μεν την διακρισιν τετων φασιν ἀδυνατον· προς δὲ ταυτῃ το δευτερον ἀπορωτερον. των γαρ τα σωματα των ἀνϑρωπων ἐκβοσκηϑεντων ζωων, ὁποσα προς τροφην ἀνϑρωποις ἐπιτηδεια, δια της τετων γαςρος ἰοντων, και τοις των μετειληφοτων σωμασιν ἑνεμενων, ἀναγκην εἰναι πασαν, τα μερη των ἀνϑρωπων, ὁποσα τροφη γεγονε τοις μετειληφοσι ζωοις, προς ἑτερα των ἀνϑρωπων μεταχωρειν σωματα, των μεταξυ τετοις τραφεντων ζωων, την ἐξ ὧν ἐτραφησαν τροφην διαπορϑμευοντων εἰς ἐκεινες τες ἀνϑρωπες ὧν ἐγενετο τροφη. εἶτα τετοις ἐπιτραγῳδεσι τας ἐν λιμοις και μανιαις τολμηϑεισας τεκνοφαγιας, και τες κατ' ἐπιβελην ἐχϑρων ὑπο των γεννησαμενων ἐδηδεσμενες παιδας, και την μηδικην τραπεζαν ἐκεινην, και τα τραγικα δειπνα Θυεςε, και τοιαυτας δη τινας ἐπισυνεμενεσι παρ Ἑλλησι και βαρβαροις καινεργηϑεισας συμφορας· ἐκ τε τετων κατασκευαζεσιν, ὡς νομιζεσιν, ἀδυνατον την ἀναςασιν, ὡς ἐ δυναμενων των ἀυτων μερων ἑτεροις τε και ἑτεροις συναναςηναι σωμασιν· ἀλλ' ἤτοι τα των προτερων συςηναι μη δυνασϑαι, μετεληλυϑοτων των

ταυ-

partibus adjungere, etiamsi in unum aliquod ex his animalibus migraverit, etiamsi in multa; etiamsi inde in alia, etiamsi cum illis una dissolutum ad prima principia secundum naturalem dissolutionem redierit: quod quidem nonnullos maxime visum est perturbare, eosque sapientiæ laude insignes, quibus graves nescio quo pacto visæ sunt, quæ a vulgo jactantur, dubitandi rationes.

4. Hi igitur dictitant multa hominum corpora, qui in naufragiis & fluminibus misere periere, escam piscibus facta esse; multa eorum qui in bello obiere, aut ob aliam tristiorem aliquam causam & calamitatem supremis muneribus caruerunt, quibuslibet feris exposita ad vorandum fuisse. Cum ergo sic absumpta fuerint corpora; cumque membra & membrorum partes, ex quibus constabant, in plurimas belluas dilaniata, & earum corporibus per nutritionem coagmentata fuerint; primo quidem fieri posse negant, ut inde eliciantur; deinde vero aliud esse difficilius volunt. Nam cum pastæ humanis corporibus belluæ, quotquot ad homines alendos aptæ sunt, in eorum ventrem descendant, & cum edentium corporibus coagmententur; necesse esse omnino ut hominum corpora, quæcumque belluas aluere, in alia hominum migrent corpora; quippe cum belluæ, quas interim aluere, acceptum alimentum in eos homines trajiciant, quibus ipsæ in cibum cedunt. Ad hæc tragœdias agunt in filios, quos parentes fame aut insania urgente ausi sunt vorare, aut per inimicorum insidias appositos epulati sunt; tum Medicam illam mensam, tragicasque cœnas Thyestis, & alia hujusmodi colligunt novo calamitatis genere apud Græcos & barbaros perpetrata. Ex quibus efficiunt, ut ipsis quidem videtur, impossibilem esse resurrectionem, cum eædem partes cum aliis & aliis corporibus exsuscitari non possint: vel enim priorum corpora consiste-

ταυτα συμπληρουντων μερων προς ἑτερους, ἡ τουτων ἀποδοθεντων τοις προτεροις, ἐνδεως ἕξειν τα των ὑστερων.

Εμοι δε δοκουσιν οἱ τοιουτοι πρωτον μεν την του δημιουργησαντος και διοικουντος τοδε το παν ἀγνοειν δυναμιν τε και σοφιαν, ἑκαστου ζωου φυσει και γενει την προσφυη και καταλληλον συναρμοσαντος τροφην, και μητε πασαν φυσιν προς ἑνωσιν ἢ κρασιν παντος σωματος ἐιναι δικαιωσαντος, μητε προς διακρισιν των ἑνωθεντων ἀπορως ἐχοντος· ἀλλα και τῃ καθ' ἑκαστον φυσει των γινομενων, το δραν ἢ πασχειν ἃ πεφυκεν, ἐπιτρεποντος, ἀλλοτε και κωλυοντος, και παν ὁ βουλεται, και προς ὁ βουλεται συγχωρουντος, ἢ μεταστρεφοντος. προς δε τοις ειρημενοις, μηδε την ἑκαστου των τρεφοντων ἢ τρεφομενων ἐπισκεψασθαι δυναμιν τε και φυσιν. ἢ γαρ ἂν ἐγνωσαν, ὅτι μη παν ὁ προσφερεται τις ὑπενδοσει της ἔξωθεν ἀναγκης, τουτο γινεται τῳ ζωῳ τροφη προσφυης· ἀλλα τα μεν ἁμα τῳ προσομιλησαι τοις περιπτυσσομενοις της κοιλιας μερεσι, φθειρεσθαι πεφυκεν, ἐμουμενα τε και διαχωρουμενα, και τροπον ἑτερον διαφορουμενα, ὡς μηδε κατα βραχυ την πρωτην και κατα φυσιν ὑπομειναι πεψιν, ἤπου γε την εἰς το τρεφομενον συγκρασιν· ὥσπερ ουν μηδε παν το πεφθεν και την πρωτην δεξαμενον μεταβολην, τ[illegible] τρεφομενοις μοριοις προσπελαζει παντως, τινων μεν κατ' ἀυτην την γαστερα της θρεπτικης δυναμεως ἀποκρινομενων, των δε κατα την δευτεραν μεταβολην, και την ἐν ἥπατι γινομενην πεψιν, διακρινομενων, και προς ἑτερον τι μεταχωρουντων, ὁ την του τρεφειν ἐκβεβηκε δυναμιν· και ἀυτης γε της ἐν ἥπατι γινομενης μεταβολης ου πασης εἰς τροφην ἀνθρωποις χωρουσης, ἀλλ' εἰς ἃ πεφυκε περιττωματα διακρινομενης· της τε καταλειφθεισης τροφης ἐν ἀυτοις ἐσθ' ὅτε τοις τρεφομενοις μερεσι και μοριοις προς ἑτερον τι μεταβαλλουσης, κατα την ἐπικρατειαν του πλεοναζοντος

ἢ

ſiſtere non poſſe, partibus, ex quibus conſtabant, ad alios traductis; vel ſi iſta prioribus reddantur, manca & imperfecta poſteriorum futura,

5. Sed mihi videntur ejuſmodi homines primum quidem conditoris & gubernatoris univerſorum poteſtatem & ſapientiam ignorare, qui uniuſcujuſque animalis naturæ & generi aptum & congruentem accommodavit cibum; ac neque omnem naturam cum quolibet corpore coaleſcere & commiſceri voluit, nec eorum, quæ coaluerunt, ſecernendorum difficultatem experitur: ſed ſingularum rerum naturæ concedit, ut quæ ſibi congruunt faciat aut patiatur, interdum etiam impedit; & quidquid vult concedit, & ad eum quem vult finem concedit, aut interpellat. Præterea nec eorum, quæ alunt aut aluntur, vim & naturam cujuſque videntur conſideraſſe. Perſpexiſſent enim profecto non quidquid comedit aliquis, ut neceſſitati exteriori cedat, id congruens eſſe animali alimentum; ſed nonnulla ſtatim atque circumplicatis ventris partibus excepta ſunt, corrumpi ſolere, dum ſcilicet vomuntur, & ſecernuntur, aut alio modo ejiciuntur; ita ut ne pauliſper quidem primam & naturalem coctionem ſuſtineant, nedum cum partibus, quæ nutriuntur, commiſceantur: quemadmodum etiam nec quidquid coctum eſt & primam immutationem accepit, id ſemper ad partes, quæ nutriuntur, pervenit; quippe cum nonnulla in ipſo ventre facultatem nutriendi amittant; alia in ſecunda immutatione & ea quæ in hepate fit coctione ſecernantur, & ad aliud quidpiam commigrent, quod a nutriendi facultate alienum ſit. Ipſa etiam immutatio, quæ fit in jecore, non tota hominibus in alimentum cedit, ſed in conſuetas ſuperfluitates ſecernitur, & quod ſupereſt alimenti in ipſis illis membris & membrorum partibus, quæ nutriuntur, id interdum in aliud quidpiam vertitur, prout dominatur id quod redun-

ἢ περιττευοντος, και φθειρειν πως ἢ προς ἑαυτο τρεπειν το πλησιασαν ειωθοτος.

Πολλης ἐν ἐσης ἐν πασι τοις ζωοις της φυσικης διαφορας, και αὐτης γε της κατα φυσιν τροφης ἑκαςῳ γενει ζωε και τῳ τρεφομενῳ σωματι συνεξαλλαττομενης· τριτης δε κατα την ἑκαςε ζωε τροφην γενομενης καθαρσεως και διακρισεως, δει παντως φθειρεσθαι μεν και διαχωρειν ἢ πεφυκεν, ἢ προς ἑτερον τι μεταβαλλειν παν ὁποσον ἀλλοτριον εἰς την τε ζωε τροφην, ὡς συγκραθηναι μη δυναμενον· συμβαινεσαν δε και κατα φυσιν εἰναι την τε τρεφοντος σωματος δυναμιν ταις τε τρεφομενε ζωε δυναμεσι, και ταυτην ἐλθεσαν δι᾽ ὧν πεφυκε κριτηριων, και καθαρθεισαν ἀκριβως τοις φυσικοις καθαρσιοις, εἰλικρινεςατην γενεσθαι προσληψιν εἰς ἐσιαν· ἣν δη και μονην, ἐπαληθευων ἀν τις τοις πραγμασιν, ὀνομασειεν τροφην, ὡς ἀποβαλλεσαν παν ὁποσον ἀλλοτριον και βλαβερον εἰς την τε τρεφομενε ζωε συςασιν, και τον πολυν ἐκεινον ὀγκον ἐπεισαχθεντα προς την της γαςρος ἀποπληρωσιν, και την της ὀρεξεως θεραπειαν. ἀλλα ταυτην μεν ἐκ ἀν τις ἀμφιςβητησειεν ἑνεσθαι τῳ τρεφομενῳ σωματι, συμπλεκομενην τε και περιπλαττομενην πασι τοις τετε μερεσι και μοριοις· την δε ἑτερως ἐχεσαν και παρα φυσιν, φθειρεσθαι μεν ταχεως, ἢν ἐρρωμενεςερα συμμιξῃ δυναμει, φθειρειν δε συν ἐυμαρειᾳ την κρατηθεισαν, εἰς τε μοχθηρες ἐκτρεπεσθαι χυμες και φαρμακωδεις ποιοτητας· ὡς μηδεν οἰκειον ἢ φιλον τῳ τρεφομενῳ σωματι φερεσαν. και τετε τεκμηριον μεγιςον το πολλοις των τρεφομενων ζωων ἐκ τετων ἐπακολεθειν ἀλγος, ἢ κινδυνον, ἢ θανατον, ἢν ὑπο σφοδροτερας ὀρεξεως τη τροφῃ καταμεμιγμενον συνεφελκυσηται τι φαρμακωδες και παρα φυσιν· ὁ δη και παντως φθαρτικον ἀν εἰη τε τρεφομενε σωματος, εἰγε τρεφεται μεν τα τρεφομενα, τοις οἰκειοις και κατα φυσιν, φθειρεται δε τοις ἐναντιοις. εἰπερ ἐν τῃ διαφορᾳ των τῃ φυσει διαφεροντων ζωων ἡ κατα φυσιν συνδιηρηται τροφη, και ταυτης γε αὐτης ἐτε παν ὁπερ ἀν προσενεγκηται το ζωον, ἐτε το τυχον ἐκ τετε

την

redundat & luxuriat & corrumpere aut in se convertere solet quidquid attigit.

6. Cum igitur multa sit in omnibus animalibus naturæ varietas, & accommodatum ad naturam alimentum pro vario animalis & corporis, quod nutritur, genere immutetur; cumque triplex sit animalis cujusque alimentorum expurgatio & secretio; necesse est omnino corrumpi & quo convenit discedere aut in aliud quidpiam mutari quidquid alienum est ab animalis nutritione; quippe quod coalescere non possit: congruentem autem & secundum naturam esse facultatibus animalis, quod nutritur, vim corporis nutrientis; eamque congruis colis percolatam & accurate naturæ secretionibus expurgatam, sincerissimum fieri substantiæ incrementum. Hanc autem & solum quidem alimentum appellarit, si quis vera nomina rebus imponat, ut quæ quidquid alienum & noxium est nutriendi corporis constitutioni, & plurimum illud pondus ad ventrem implendum & ad famem satiandam congestum abjiciat. Sed hoc quidem alimentum nemo dubitaverit, cum corpore quod alitur coalescere, implicatum & conglutinatum omnibus ejus partibus & membris: quod autem aliter se habet & a natura alienum est cito corrumpi, si in majores vires inciderit, facile vero corrumpere si vicerit, ac in pravos succos & venenatas qualitates converti; quippe cum corpori nutriendo nihil cognatum aut amicum ferat. Cujus rei maximum signum est, quod in multis animalibus dolor ex ejusmodi alimentis consequatur, aut periculum aut ipsa mors, si præ acriori appetitione aliquid venenosi & a natura alieni admixtum alimento traxerint: quod quidem corpori, quod alitur, perniciem omnino affert, siquidem quæ aluntur, cognatis & ad naturam accommodatis rebus aluntur, corrumpuntur vero contrariis. Igitur si pro varia animalium natura variæ sunt ciborum naturæ

την προς το τρεφομενον σωμα δεχεται συγκρασιν, ἀλλ᾽ αὐτο μονον το δια πασης πεψεως κεκαθαρμενον, και μεταβεβληκος εἰλικρινως προς την του ποιου σωματος ἑνωσιν, και τοις τρεφομενοις μερεσιν ἐναρμοςον· ἐυδηλον ὡς οὐδεν των παρα φυσιν ἑνωθειη ποτ᾽ ἀν τουτοις, οἱς οὐκ ἐςι τροφη προςφυης και καταλληλος, ἀλλ᾽ ἠτοι κατ᾽ αὐτην την κοιλιαν διαχωρει, πριν ἑτερον τινα γεννησαι χυμον, ὠμον και διεφθαρμενον, ἠ συςαν ἐπι πλειον, τικτει παθος ἠ νοσον δυσιατον, συνδιαφθειρουσαν και την κατα φυσιν τροφην, ἠ και αὐτην την της τροφης δεομενην σαρκα. ἀλλα κἀν ἀπωσθη ποτε, φαρμακοις τισιν, ἠ σιτιοις βελτιοσιν, ἠ ταις φυσικαις δυναμεσι νικηθεν, μετ᾽ οὐκ ὀλιγης ἐξερρυη της βλαβης, ὡς μηδεν φερον τοις κατα φυσιν εἰρηνικον, δια το προς την φυσιν ἀσυγκρατον.

Ολως δε κἀν συγχωρηση τις την ἐκ τουτων εἰσιουσαν τροφην, (προσειρησθω δε τουτο συνηθεςερον) καιπερ οὐσαν παρα φυσιν, διακρινεσθαι και μεταβαλλειν εἰς ἑν τι των ὑγραινοντων ἠ ξηραινοντων η θερμαινοντων ἠ ψυχοντων· οὐδ᾽ οὑτως ἐκ των συγχωρηθεντων αὐτοις γενησεται τι περγου, των μεν ἀνιςαμενων σωματων, ἐκ των οἰκειων μερων παλιν συνιςαμενων, οὐδενος δε των εἰρημενων μερους ὀντος, οὐδε την ὡς μερους ἐπεχοντος σχεσιν, ἠ ταξιν· οὐ μην οὐδε παραμενοντος παντοτε τοις τρεφομενοις του σωματος μερεσιν, ἠ συνανιςαμενου ἀνιςαμενοις· οὐδεν συντελουντος ἐτι προς το ζην, οὐχ αἱματος, οὐ φλεγματος, οὐ χολης, οὐ πνευματος. οὐδε γαρ ὡν ἐδεηθη ποτε τα τρεφομενα σωματα, δεηθησεται και τοτε, συνανῃρημενης τῃ των τρεφομενων ἐνδειᾳ και φθορᾳ της ἐξ ὡν ἐτρεφετο χρειας. ἐπειθ᾽ ὁτι κἀν μεχρι σαρκος φθανειν την ἐκ της τοιαυτης τροφης μεταβολην ὑποθοιτο τις, οὐδ᾽ οὑτως ἀναγκη τις ἐςαι την νεωςι μεταβληθεισαν ἐκ της τοιασδε τροφης

σαρ-

congruentium species, nec quidquid ex ipsis illis cibis ab animali sumtum fuerit, id cum corpore, quod alitur, totum coalescit, imo nec pars illius quælibet, sed ea tantum quæ omni coctione expurgata & ad sinceram cum certo quodam corpore coagmentationem immutata, & partibus nutriendis accommodata sit; perspicuum est nihil umquam a natura alienum cum iis coagmentatum iri, quibus nec aptum nec congruum est alimentum; sed aut crudum & corruptum per ipsam alvum ejici, antequam alium aliquem succum gignat, aut si diutius consistat, vitium ab eo gigni & morbum qui facile non sanetur, quique cibum naturæ congruentem aut ipsam carnem alimento egentem corrumpat. Sed etiamsi pellatur aliquando, aut quibusdam medicamentis aut cibis melioribus, aut facultatibus naturalibus superatum, non sine magno discedit damno, quippe cum nihil pacificum ferat iis, quæ secundum naturam sunt, propterea quod cum natura coalescere non possit.

7. Omnino autem etiamsi quis concedat intromissum ex ejusmodi rebus alimentum (ita enim appelletur consuetudinis causa) secerni & immutari in aliquid humidum aut siccum, aut calidum aut frigidum, ne sic quidem his concessis quidquam promovebunt, propterea quod resurgentia corpora ex propriis iterum partibus constent, nulla autem earum rerum quas diximus aut pars sit, aut partis speciem & locum occupet, imo non semper in partibus alimentum accipientibus permaneat, nec resurgentibus resurgat; nihil tum ad vitam conferente sanguine, sive pituita, sive bili, sive spiritu. Neque enim quibus rebus aliquando egebant corpora, tum cum alerentur, iisdem etiam tunc temporis egebunt, una cum illius, qui alebatur, indigentia & corruptione, eorum etiam, ex quibus alebatur, usu sublato. Huc accedit quod, etiamsi quis ponat inductam ex ejusmodi alimento

σαρκα, προσπελασασαν ἑτερȣ τινος ἀνθρωπȣ σωματι, παλιν ὡς μερος εἰς την ἐκεινȣ τελειν συμπληρωσιν, τῳ μητε ἀυτην την προσλαμβανȣσαν σαρκα παντοτε φυλαττειν ἣν προσειληφε, μητε την ἑνωθεισαν ταυτῃ, μονιμον εἶναι και παραμενειν ἣ προσετεθη· πολλην δε και την ἐπι θατερα δεχεσθαι μεταβολην, ποτε μεν πονοις ἢ φροντισι διαφορȣμενην, ἀλλοτε δε λυπαις, ἢ καματοις, ἢ νοσοις συντηκομενην, και ταις ἐξ ἐγκαυσεως ἢ περιψυξεως ἐπιγινομεναις δυσκρασιαις, μη συμμεταβαλλομενων σαρξι και πιμελῃ των δημων ἐν τῳ μενειν ἅπερ ἐςιν την τροφην δεχομενων. τοιȣτων δε ἐπιγινομενων ἐπι της σαρκος παθηματων, πολυ γ' ἐτι μαλλον εὑροι τις ἀν ταυτα πασχȣσαν την ἐξ ἀνοικειων τρεφομενην σαρκα· νυν μεν, εἰς ὀγκον προϊȣσαν και πιαινομενην ἐξ ὡν προσειληφε· εἶτα παλιν ἀποπτυȣσαν ὀν ἀν τυχῃ τροπον και μειȣμενην, ἢ μιᾳ τινι των ἐμπροσθεν ῥηθεισων αἰτιων, ἢ πλειοσι· μονα δε παραμενειν τοις μερεσιν ἁ συνδειν ἢ ςεγειν ἢ θαλπειν πεφυκεν, την ὑπο της φυσεως ἐξειλεγμενην και τȣτοις προσπεφυκυιαν, οἱς την κατα φυσιν συνεξεπλησε ζωην και τȣς ἐν τῃ ζωῃ πονȣς. ἀλλ' ὀυτε γαρ καθ' ὁ δει κρινομενων των ἐναγχος ἐξητασμενων, ὀυτε κατα συγχωρησιν παραδεχθεντων των ἐπ' ἐκεινοις γεγυμνασμενων, ἀληθες δεικνυναι δυνατον το προς ἀυτων λεγομενον, ὀυτ' ἀν συγκραθειη ποτε τα των ἀνθρωπων σωματα τοις της ἀυτης ὀυσι φυσεως, κἀν ὑπ' ἀγνοιας ποτε κλαπωσι την αἰσθησιν δι' ἑτερȣ τινος μετασχοντες τοιȣτȣ σωματος, κἀν ἀυτοθεν ὑπ' ἐνδειας ἢ μανιας ὁμοειδȣς τινος μιανθωσι σωματι· εἰ γε μη λεληθασιν ἡμας ἀνθρωποειδεις τινες ὀντες θηρες, ἢ μικτην ἐχοντες φυσιν ἐξ ἀνθρωπων και θηριων, οἱȣς πλαττειν εἰωθασιν οἱ τολμηροτεροι των ποιητων.

Και τι δει λεγειν περι των μηδενι ζωῳ προς τροφην ἀποκληρωθεντων σωματων, μονην δε την εἰς γην ταφην ἐπι τιμῃ της φυσεως μεμοιραμενων; ὁπȣ γε μηδ' ἀλλο

τι

immutationem ad carnem usque pervenire; ne sic quidem necesse fuerit mutatam ex ejusmodi alimento carnem, si alterius hominis corpori accedat, rursus in partis loco ad ejus complementum censeri; quippe cum nec ipsa caro quæ adsciscit, eam semper retineat quam adscivit, nec quæ adscita est, ibi constanter permaneat, quo accessit; sed multam in diversa mutationem accipiat, nunc doloribus & curis dissipata, nunc mœroribus & laboribus & morbis, & exortis ex æstu aut frigore intemperiis tabefacta; humoribus, qui cum carne & adipe immutantur, non accipientibus alimentum ut id quod sunt permaneant. Cum igitur tot ac tanta caro patiatur, multo hæc magis pati reperias nutritam ex cibis minime congruentibus carnem, nunc turgescentem & pinguescentem ex iis quæ accepit, nunc rejicientem quolibet modo & imminutam ex causarum, quas prius diximus, aliqua, aut etiam ex pluribus: eam autem quæ a natura electa est, quæque iis adhærescit, quibuscum vitam naturæ congruentem & vitæ labores adimplet, solam, in partibus, quæ ab ea colligari, contineri & foveri solent, permanere. Ac profecto nec iis, quæ modo investigavimus, ut par est, dijudicatis, nec iis quæ contra disputata sunt per concessionem approbatis, verum esse demonstrari possit id quod ab istis dicitur; nec umquam hominum corpora cum aliis ejusdem naturæ coaluerint, sive imprudentes, alterius fraude sensum præripiente, degustent de ejusmodi corpore; sive per se ipsi inopia aut insania adducti similis naturæ corporibus sese contaminent. Neque enim nos latet quasdam esse in humana forma belluas, aut compositam habere ex hominibus & belluis naturam, quales effingi ab audacioribus poetis solent.

8. Sed de corporibus, quæ nulli animali ad vescendum destinata, nec aliud sepulcrum quam terram in honorem naturæ sortita sunt, quid attinet dicere;

τι ζωων τοις ἐκ τȣ ἀυτȣ ειδȣς εις τροφην ἀπεκληρωσεν ὁ ποιησας· κἀν ἐν ἀλλοις τισι των ἑτερογενων τροφη γινηται κατα φυσιν. ει μεν ȣν ἐχȣσι διικνυναι σαρκας ἀνθρωπων ἀνθρωποις εις βρωσιν ἀποκληρωθεισας, ȣδεν κωλυσει τας ἀλληλοφαγιας ειναι κατα φυσιν, ὡσπερ ἀλλο τι των τη φυσει συγκεχωρημενων, και τȣς γε τα τοιαυτα λεγειν τολμωντας, τοις των φιλτατων ἐντρυφαν σωμασιν ὡς οικειοτεροις, ἠ και τȣς ξυνεςατȣς σφισι, τȣτοις ἀυτοις ἑςιαν. ει δε τȣτο μεν ȣδ' ειπειν ἐυαγες, το δε σαρκων ἀνθρωπων ἀνθρωπȣς μετασχειν, ἐχθιςον τι και παμμιαρον, και πασης ἐκθεσμȣ και παρα φυσιν βρωσεως ἠ πραξεως ἐναγεςερον· το δε παρα φυσιν ȣκ ἀν ποτε χωρησειεν εις τροφην τοις ταυτης δεομενοις μερεσι και μοριοις· το δε μη χωρουν εις τροφην, ȣκ ἀν ἑνωθειη τȣτοις ἁ μηδε τρεφειν πεφυκεν· ȣδε τα των ἀνθρωπων σωματα συγκριθειη ποτ' ἀν τοις ὁμοιοις σωμασιν, οις ἐςιν εις τροφην παρα φυσιν, κἀν πολλακις ια της τȣτων ἰη γαςρος, κατα τινα πικροτατην συμφοραν· ἀποχωρȣντα δε της θρεπτικης δυναμεως, και σκιδναμενα προς ἐκεινα παλιν ἐξ ὠν την πρωτην ἐσχε συςασιν, ἑνȣται μεν τȣτοις ἐφ' ὁσον ἀν ἑκαςον τυχη χρονον· ἐκειθεν δε διακριθεντα παλιν σοφια και δυναμει τȣ πασαν ζωȣ φυσιν συν ταις οικειαις δυναμεσι συγκριναντος, ἑνȣται προσφυως ἑκαςον ἑκαςω, κἀν πυρι καυθη, κἀν ὑδατι κατασαπη, κἀν ὑπο θηριων ἠ των ἐπιτυχοντων ζωων καταδαπανηθη, κἀν τȣ παντος σωματος ἐκκοπεν, προδιαλυθη των ἀλλων μερων· ἑνωθεντα δε παλιν ἀλληλοις, την ἀυτην ἰσχει χωραν προς την τȣ ἀυτȣ σωματος ἁρμονιαν τε και συςασιν, και την τȣ νεκρωθεντος ἠ και παντη διαλυθεντος ἀναςασιν και ζωην. ταυτα μεν ȣν ἐπι πλειον μηκυνειν

cum ne ullum quidem animal creator ejusdem speciei animalibus ad vescendum addixerit, quamvis in quibusdam aliis diversi generis cibus sit ad naturam accommodatus? Si ergo demonstrare possunt, carnes hominum hominibus ad vescendum destinatas esse; nihil vetabit quominus sese invicem comedere naturæ congruat, velut aliud quid ex iis quæ natura concessa sunt, & qui talia effutire audent, amicissimorum corporibus ad delicias epulentur ut magis congruentibus, ac eadem amicissimis apponant. Sed si id vel dictu impium est, homines autem de hominum carnibus degustare teterrimum quiddam & sceleratissimum est ac nefando omni & contra naturam cibo & facinore detestabilius; deinde vero si quod contra naturam est numquam membris & partibus alimento egentibus in alimentum cesserit, quod autem in alimentum non cedit, nequaquam cum iis, quæ non potest nutrire, coaluerit; numquam sane hominum corpora cum similibus sui corporibus, quibus hoc alimentum contra naturam est, coaluerint, quamvis sæpe per eorum corpora pertranseant acerbissima aliqua calamitate; sed remota a nutriendi facultate & inter eas universi partes dissipata, unde primum ortum habuerunt, cum illis junguntur, quantum cuique obtigerit temporis: inde autem rursus separata illius sapientia & potestate, qui animalis cujusque naturam propriis facultatibus instruxit & temperavit, secum invicem convenienti ratione coeunt, sive igne succensa, sive aquis putrefacta, sive a feris aut quibuslibet animalibus consumta fuerint, sive pars aliqua a toto corpore avulsa ante cæteras dissoluta sit: secum autem invicem rursus coagmentata eumdem occupant locum ad aptam ejusdem corporis compositionem & constitutionem, & illius, quod mortuum aut etiam omnino dissolutum erat, resurrectionem & vitam. Hæc autem pluribus persequi minime opportunum est; con-

νειν ὐκ ἐυκαιρον· ὁμολογυμενην γαρ ἐχει την ἐπικρισιν, τοις γε μη μιξοθηροις.

Πολλων δε ὀντων των εἰς την προκειμενην ἐξετασιν χρησιμωτερων, παραιτυμαι δη νυν τυς καταφευγοντας ἐπι τα των ἀνθρωπων ἐργα, και τυς τυτων δημιυργυς ἀνθρωπυς, οἱ τα συντριβεντα των ἐργων, ἡ χρόνῳ παλαιωθεντα, ἡ και ἀλλως διαφθαρεντα καινυργειν ἀδυνατυσιν· ἐιτα ἐξ ὁμοιυ τοις κεραμευσι και τεκτοσι δεικνυναι πειρωμενυς, το και τον Θεον μητ' ἀν βυληθηναι, μητε βυληθεντα δυνηθηναι νεκρωθεν ἡ και διαλυθεν ἀναςησαι σωμα. και μη λογιζομενυς ὀτι δια τυτων τοις χειριςδις ἐξυβριζυσιν εἰς θεον, συνεξισυντες των παντη διεςηκοτων τας δυναμεις, μαλλον δε και των ταυταις χρωμενων τας ὐσιας και τα τεχνητα τοις φυσικοις. περι μεν ὐν τυτων σπυδαζειν ὐκ ἀνεπιτιμητον. ἡλιθιον γαρ ὡς ἀληθως το τοις ἐπιπολαιοις και ματαιοις ἀντιλεγειν· μακρῳ γε μην ἐνδοξοτερον και παντων ἀληθεςατον το φησαι το παρα ἀνθρωποις ἀδυνατον, παρα θεῳ δυνατον. εἰ δε δὶ ἀυτων τυτων ὡς ἐνδοξων, και δια παντων των μικρῳ προσθεν ἐξητασμενων, δεικνυσιν ὁ λογος δυνατον, ἐυδηλον ὡς ὐκ ἀδυνατον. ἀλλα μην ὐδ' ἀβυλητον.

Το γαρ ἀβυλητον, ἡ ὡς ἀδικον, ἀυτῳ ἐςιν ἀβυλητον, ἡ ὡς ἀναξιον. και παλιν, το ἀδικον ἡ περι ἀυτον θεωρειται τον ἀναςησομενον, ἡ περι ἀλλον τινα παρ' ἀυτον. ἀλλ' ὀτι μεν ὐδεις ἀδικειται των ἐξωθεν και των ἐν τοις ὐσιν ἀριθμυμενων, προδηλον. ὐτε γαρ αἱ νοηται φυσεις ἐκ της των ἀνθρωπων ἀναςασεως ἀδικηθειεν ἀν. (ὐδε γαρ ἐμποδιον τι ταυταις προς το εἰναι, ὐ βλαβος, ὐχ ὑβρις ἡ των ἀνθρωπων ἀναςασις) ὐ μην ὐδε των ἀλογων ἡ φυσις, ὐδε των ἀψυχων· ὐδε γαρ ἐςαι μετα την ἀναςασιν· περι δε το μη ὀν, ὐδεν ἀδικον. εἰ δε και εἰναι τις ὑποθοιτο διαπαντος ὐκ ἀν ἀδικηθειη ταυτα, των ἀνθρωπινων σωματων ἀνανεωθεντων. εἰ γαρ ὑπεικοντα νυν τη φυσει των ἀνθρωπων και ταις τυτων χρειαις ὀν-

fessum enim habent judicium, saltem apud eos qui non sunt semibelluæ.

9. Cum autem multa sint ad propositam quæstionem utiliora; auditos impræsentiarum eos nolim, qui ad humana opera confugiunt, & ad opifices homines, a quibus opera sua, si contrita, aut die labefactata, aut alia fuerint ratione corrupta, renovari non possunt; deinde ex figulorum & fabrorum similitudine demonstrare conantur, nec Deum velle, nec si velit, mortuum aut etiam dissolutum corpus exsuscitare posse. In quo non vident sese gravissimam Deo contumeliam facere, dum nihil discriminis ponunt inter rerum disjunctissimarum facultates, vel potius inter eorum, qui illis utuntur, naturas ac inter ea quæ arte & ea quæ natura continentur. In hæc igitur studium insumere, reprehensione non caret. Stolidum enim omnino est levia & inania refellere. Multo autem probabilius dictu est, ac longe omnium verissimum, quod apud homines fieri non potest, id a Deo posse fieri. Quod si per hæc ipsa, ut probabilia, & per ea, quæ supra indagavimus, rem posse fieri ratio demonstrat: liquet alienam non esse a Dei potestate. Imo nec a voluntate aliena est.

10. Quod in Dei voluntatem non cadit, vel ideo non cadit quod injustum sit, vel quod indignum. Rursus id quod injustum est, vel circa eum qui resurrecturus est spectatur, vel circa alium ab eo. Porro nulli externæ rei, quæ quidem in rerum natura numeretur, injuriam fieri perspicuum est. Nam nec spiritalibus naturis noceat hominum resurrectio (neque enim illis impedimento est, quo sint minus, aut damnum & injuriam infert hominum resurrectio) nec etiam brutorum & inanimorum naturæ. Hæc enim post resurrectionem non erunt. Quod autem non existit, injuriam non accipit. Sed fac semper futura; ne sic quidem ullam accipient injuriam, hominum

ὄντων ἐνδεῶν, ὑπὸ τε ζυγὸν ἡγμένα καὶ δουλείαν παντοίαν, οὐδὲν ἀδικεῖται· πολὺ μᾶλλον, ἀφθάρτων καὶ ἀνενδεῶν γενομένων, καὶ μηκέτι δεομένων τῆς τούτων χρείας, ἐλευθερωθέντα δὲ πάσης δουλείας, οὐκ ἀδικηθήσεται. οὐδὲ γὰρ εἰ φωνῆς μετεῖχεν, ᾐτιάσαντο ἂν τὸν δημιουργὸν ὡς παρὰ τὸ δίκαιον ἐλαττούμενα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς τούτοις τετύχεν ἀναστάσεως. ὧν γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἴση, τούτοις οὐδὲ τὸ τέλος ἴσον ὁ δίκαιος ἐπιμετρεῖ. χωρὶς δὲ τούτων, παρ' οἷς οὐδεμία τοῦ δικαίου κρίσις, οὐδὲ μέμψις ἀδικίας. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο φῆσαι δυνατὸν, ὡς περὶ αὐτὸν θεωρεῖται τις ἀδικία τὸν ἀνιστάμενον ἄνθρωπον. ἔστι μὲν γὰρ οὗτος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· οὔτε δὲ εἰς ψυχὴν, οὔτε εἰς σῶμα δέχεται τὴν ἀδικίαν· οὔτε γὰρ τὴν ψυχὴν ἀδικεῖσθαι φήσει τις σωφρονῶν, ὅτι λήσεται γε ταύτῃ συνεκβάλλων καὶ τὴν παροῦσαν ζωήν. εἰ γὰρ νῦν ἐν φθαρτῷ καὶ παθητῷ κατοικοῦσα σώματι, μηδὲν ἠδίκηται, πολὺ μᾶλλον, ἀφθάρτῳ καὶ ἀπαθεῖ συζῶσα, οὐκ ἀδικηθήσεται. ἀλλ' οὐδὲ τὸ σῶμα ἀδικεῖται τι. εἰ γὰρ νῦν φθαρτὸν ἀφθάρτῳ συνὸν, οὐκ ἀδικεῖται, δῆλον ὅτι οὐδ' ἀφθάρτῳ συνὸν ἀδικηθήσεται. οὐ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο φαίη τις ἂν, ὡς ἀνάξιον ἔργον πως θεοῦ, τὸ διαλυθὲν ἀναστῆσαι σῶμα καὶ συναγαγεῖν. εἰ γὰρ τὸ χεῖρον οὐκ ἀνάξιον, τοῦτ' ἔστι τὸ φθαρτὸν ποιῆσαι σῶμα καὶ παθητόν· πολὺ μᾶλλον, τὸ κρεῖττον οὐκ ἀνάξιον, ὅπερ ἐστὶν ἄφθαρτον καὶ ἀπαθές.

Εἰ δὲ διὰ τῶν κατὰ φύσιν πρώτων καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων δέδεικται τῶν ἐξητασμένων ἕκαστον, εὔδηλον ὅτι καὶ δυνατὸν καὶ βουλητὸν καὶ ἄξιον τοῦ δημιουργήσαντος ἔργον ἡ τῶν διαλυθέντων σωμάτων ἀνάστασις. διὰ γὰρ

τού-

corporibus renovatis. Nam si nunc hominum naturæ eorumque usui, dum adhuc egeni sunt, obsequentia ac sub jugum & servitutem omnem missa, nullam accipiunt injuriam; multo magis, iisdem hominibus extra perpessionem & indigentiam omnem positis, nec jam ejusmodi rerum usu indigentibus, liberata omni servitute, nihil accipient injuriæ. Neque enim si voce instructa essent, creatorem incusarent, quod immerito infra homines, non eamdem ac illi resurrectionem sortita, collocentur. Quorum enim natura non est æqualis, neque etiam iis finem æqualem is qui æquus est constituit. Præterea apud quos nulla justitiæ notio, neque etiam ulla injustitiæ indignatio. Ceterum ne illud quidem dici potest, injustitiam aliquam circa hominem reviviscentem spectari. Cum enim constet ex anima & corpore, nec in animam nec in corpus injuriam accipit. Neque enim quisquam est qui, si sapiat, injuriam dicat animæ fieri; sic enim imprudens una cum resurrectione vitam quoque præsentem excludat. Nam si nunc in corpore corruptioni & perpessioni obnoxio habitans nihil patitur injuriæ; multo minus patietur cum eodem corruptionis & perpessionis experte conjuncta. Neque etiam corpori quidquam fit injuriæ. Nam si nunc, cum sit corruptioni obnoxium, cum incorrupto conjunctum non læditur; perspicuum est læsum non iri, si incorruptum cum incorrupto conjungatur. Neque id quisquam dixerit indignum Deo esse, dissolutum corpus exsuscitare & colligere. Nam si deterius, id est, corruptioni & perpessioni obnoxium corpus facere indignum eo non fuit; multo magis præstantius facere, id est, a corruptione & perpessione immune, indignum non erit.

11. Quod si tum per ea quæ natura prima sunt, tum per ea quæ ex his consequuntur, unum quodque eorum, quæ in quæstionem venerunt, demonstratum est; perspicuum est corporum dissolutorum resurrectio-

nem

τετων ἐδειχθη ψευδος το τετοις ἀντικειμενον, και το των ἀπιςουντων παραλογον. τι γαρ δει λεγειν περι της ἑκαςε των προς ἑκαςον ἀντιςροφης, και της προς ἀλληλα συναφειας, εἰγε δει και συναφειαν εἰπειν, ὡς ἑτεροτητι τινι κεχωρισμενων· ἐχι δε και το δυνατον λεγειν βελητον, και το τῳ θεῳ βελητον, παντως εἶναι δυνατον, και κατα την τε βεληθεντος ἀξιαν. και ὅτι μεν ἑτερος ὁ περι της ἀληθειας λογος, ἑτερος δε ὁ ὑπερ της ἀληθειας, εἰρηται δια των προλαβοντων μετριως, οἱς τε δεηνηνοχεν ἑκατερος και ποτε και προς τινας ἐχει το χρησιμον. κωλυει δε ἰσως ἐδεν, της τε κοινης ἀσφαλειας ἑνεκεν και της των εἰρημενων προς τα λειπομενα συναφειας, ἀπ᾽ ἀυτων τετων και των τετοις προσηκοντων παλιν ποιησασθαι την ἀρχην. προσηκει δε τῳ μεν το πρωτευειν κατα φυσιν, τῳ δε δορυφορειν τον πρωτον, ὁδοποιειν τε, και προανειργειν παι ὁποσον ἐμποδων και πρωσαντες. ὁ μεν γαρ περι της ἀληθειας λογος, ἀναγκαιος ὢν πασιν ἀνθρωποις προς ἀσφαλειαν και σωτηριαν, πρωτοςατει και τῃ φυσει και τῃ ταξει και τῃ χρειᾳ. τῃ φυσει μεν, ὡς την των πραγματων γνωσιν παρεχομενος· τῃ ταξει δε, ὡς ἐν τετοις και ἁμα τετοις ὑπαρχων, ὧν γινεται μηνυτης· τῃ χρειᾳ δε, ὡς της ἀσφαλειας και της σωτηριας τοις γινωσκεσι γινομενος προξενος. ὁ δ᾽ ὑπερ της ἀληθειας, φυσει τε και δυναμει καταδεεςερος. ἐλαττον γαρ το ψευδος ἐλεγχειν τε την ἀληθειαν κρατυνειν. και ταξει δευτερον· κατα γαρ των ψευδοδοξουντων ἐχει την ἰσχυν· ψευδοδοξια δε ἐξ ἐπισπορας ἐπεφυη και παραφθορας. ἀλλα δη και τετων ἐτως ἐχοντων, προταττεται πολλακις και γινεται ποτε χρειωδεςερος, ὡς ἀναιρων και προκαθαιρων την ἐνοχλεσαν τισιν ἀπιςιαν και τοις ἀρτι προσιεσι την ἀμφιβολιαν ἢ ψευδοδοξιαν. και προς ἓν μεν ἑκατερος ἀναφερεται τελος (εἰς γαρ την ἐυσεβειαν ἐχει την ἀναφοραν ὁ, τε το ψευδος ἐλεγχων, και ὁ την ἀληθειαν κρατυνων) ἐ μην και καθαπαξ ἓν εἰσιν, ἀλλ᾽ ὁ μεν, ἀναγκαιος, ὡς ἐφην, πασι τοις πιςευεσι, και τοις της ἀληθειας και της ἰδιας σωτηριας φροντιζεσιν·

ıem opus esse ejusmodi, quod Deus & facere possit
ɛ velle, quodque eo dignum sit. Ex his enim con-
ˈictum est contrariæ opinionis mendacium, & absur-
.a incredulorum ratiocinatio. Quid enim attinet de
lterius cum altero conversione & mutua cohærentia
icere? Si tamen cohærentiam dicere oportet, quasi
liqua dissimilitudine discrepent, ac non potius quod
)eus facere potest, id eum velle posse dicendum, &
uod velle potest, id posse facere, idque eo dignum
sse. Atque aliam quidem esse disputationem de ve-
itate, aliam pro veritate, & in quo positum sit
triusque discrimen, & quibus in locis & apud quos
tilitas, satis multis supra demonstravimus. Nihil
utem vetat quominus communis securitatis, & eo-
um quæ diximus cum iis quæ dicentur cohærentiæ
ausa, rursus ab his ipsis eorumque adjunctis initium
ıciamus. Atque alteri quidem natura convenit prin-
ipatum tenere; alteri autem primum instar satellitis
omitari, viam sternere, & ante quidquid incommo-
um sit aut præruptum removere. Nam qui de ve-
itate sermo instituitur, is cum omnibus hominibus
d securitatem & salutem necessarius sit, & natura est
ɛ ordine & utilitate princeps. Natura quidem, ut
ərum cognitionem afferens; ordine, ut in illis &
mul cum illis existens, quorum est index & mon-
rator; utilitate, ut securitatis & salutis iis, a qui-
us cognoscitur, sequester. Qui autem pro veritate
ıscipitur, natura & potestate inferior est; minus est
nim mendacium arguere quam veritatem confirmare.
.st etiam ordine posterior; vim enim suam depromit
dversus eos qui falsis opinionibus detinentur. Falsa
ıtem opinio ex superjecto semine & corruptione
rta est. Sed tamen quamvis hæc ita se habeant,
epe præmittitur, fitque interdum utilior; quippe
ım eruat & ante expurget obstrepentem nonnullis
ıcredulitatem & insidentem iis, qui recentes acces-
sere,

σιν· ὁ δ᾽ ἐςιν ὅτε και τισι και προς τινας γινεται χρειωδεςερος. και ταυτα μεν ἡμιν κεφαλαιωδως προειρηϑω προς ὑπομνησιν των ἠδη λεχϑεντων. ἰτεον δε ἐπι το προκειμενον, και δεικτεον ἀληϑη τον περι της ἀναςασεως λογον, ἀπο τε της αἰτιας ἀυτης, καϑ᾽ ἡν και δι᾽ ἡν ὁ πρωτος γεγονεν ἀνϑρωπος, οἱ τε μετ᾽ ἐκεινον· (εἰ και μη κατα τον ὁμοιον γεγονασι τροπον) ἀπο τε της κοινης παντων ἀνϑρωπων, ὡς ἀνϑρωπων, φυσεως· ἐτι δε ἀπο της τε ποιησαντος ἐπι τετοις κρισεως, καϑ᾽ ὁσον ἑκαςος ἐζησε χρονον, και καϑ᾽ ὑς ἐπολιτευσατο νομες· ἡν ὐκ ἀν τις ἀμφισβητησειεν εἰναι δικαιαν.

Εςι δε ὁ μεν ἀπο της αἰτιας λογος, ἐαν ἐπισκοπωμεν ποτερον ἁπλως και ματην γεγονεν ἀνϑρωπος, ἠ τινος ἑνεκεν· εἰ δε τινος ἑνεκεν, ποτερον ἐπι τετο γενομενον ἀυτο το ζην και διαμενειν καϑ᾽ ἡν ἐγενετο φυσιν· ἠ δια χρειαν τινος. εἰ δε κατα χρειαν, ἠτοι την ἀυτη τε ποιησαντος, ἠ ἀλλε τινος των ἀυτῳ προσηκοντων και πλειονος φροντιδος ἠξιωμενων. ὁ δη και κοινοτερον σκοπεντες, ἑυρισκομεν ὁτι πας ἐυφρονων, και λογικη κρισει προς το ποιειν τι κινεμενος, ὐδεν ὠν κατα προϑεσιν ἐνεργει, ποιει ματην· ἀλλ᾽ ἠτοι της ἰδιας ἑνεκεν χρησεως, ἠ δια χρειαν ἀλλε τινος ὠν πεφροντικεν· ἠ δι᾽ ἀυτο το γινομενον, ὁλκη τινι φυσικη και ςοργη προς την ἀυτε γενεσιν κινεμενος. οἱον, (λεγεσϑω γαρ δι᾽ εἰκονος τινος, ἱνα σαφες γενηται το προκειμενον) ἀνϑρωπος ποιει μεν οἰκον δια την ἰδιαν χρειαν, ποιει δε βεσι και καμηλοις, ἠ τοις ἀλλοις ζωοις ὠν ἐςιν ἐνδεης, την ἑκαςῳ τετων ἁρμοζεσαν σκεπην· ὐκ ἰδιας ἑνεκεν χρησεως, κατα το φαινομενον, ἀλλα κατα μεν το τελος, δια τετο, κατα δε το προσεχες, δια την

ſere, dubitationem & falſam opinionem. Atque ad eumdem quidem uterque ſermo finem refertur (ad pietatem enim refertur tum qui mendacium arguit, tum qui veritatem confirmat) non tamen omnino unum & idem ſunt. Sed hic neceſſarius, ut dixi, omnibus credentibus ac veritatis & ſalutis ſuæ curam gerentibus: iſte interdum nonnullis & adverſus nonnullos fructuoſior. Atque hæc quidem ſummatim dicta ſint ad recordationem ſuperiorum. Veniendum autem ad propoſitum ac demonſtrandum veram eſſe de reſurrectione doctrinam, tum ex ipſa illa cauſa ſecundum quam & propter quam primus homo conditus eſt, ejuſque poſteri, etſi eodem modo conditi non fuerunt; tum ex communi omnium hominum, quatenus hominum, natura; tum etiam ex futuro creatoris de hominibus judicio, ad totum illorum vitæ tempus atque ad vivendi rationem accommodato, quod quidem juſtum eſſe nemo dubitaverit.

12. Ratio ex cauſa deducitur, ſi conſideremus, utrum temere & fruſtra factus homo fuerit, an aliquam ob cauſam. Si quam ob cauſam; utrum ad hoc ipſum ut vivat & in qua factus eſt natura perſeveret, an ad uſum alterius. Si ad uſum alterius; vel ad ipſius creatoris, vel ad alterius cujuſpiam eorum, qui ad Deum pertinent, & majori cura ab eo dignantur. Quod quidem etiam dum latius conſideramus; reperimus quicumque mentis compos ſit, & rationis judicio ad aliquid faciendum moveatur, nihil eum ex illis, quæ ex animi propoſito facit, fruſtra facere, ſed aut ad ſuos uſus, aut ad eorum, quorum curam gerit, vel propter ipſum opus, cujus ad effectionem naturali quadam propenſione & amore impellitur. Veluti (utamur enim quadam ſimilitudine, ut perſpicuum fiat id quod proponimus) facit quidem homo ad proprios uſus domum; facit autem bobus & camelis, cæteriſque animalibus, quibus opus habet, conve-

τυτων ών πεφροντικεν ἐπιμελειαν. ποιειται δε και παιδας, ὑτε δια χρειαν ἰδιαν, ὑτε δι ἑτερον τι των αὐτῳ προσηκοντων, ἀλλ' ἐπι τῳ εἰναι τε και διαμενειν καθ' ὁσον οἱον τε, τυς ὑπ' αὐτυ γεννωμενυς, τη των παιδων και των ἐκγονων διαδοχη την ἑαυτυ τελευτην παραμυθυμενος, και ταυτη το θνητον ἀπαθανατιζειν οἰομενος. ἀλλα ταυτα μεν ὑπο τυτων. ὁ μεν τοι θεος ὑτ' ἀν ματην ἐποιησε τον ἀνθρωπον, (ἐςι γαρ σοφος· ὑδεν δε σοφιας ἐργον, ματαιον) ὑτε δια χρειαν· παντος γαρ ἐςιν ἀπροσδεης. τῳ δε μηδενος δεομενῳ το παραπαν, ὑδεν των ὑπ' αὐτυ γενομενων συντελεσειεν ἀν εἰς χρειαν ἰδιαν. ἀλλ' ὑδε δια τινα των ὑπ' αὐτυ γενομενων ἐργων ἐποιησε τον ἀνθρωπον. ὑδεν γαρ των λογῳ και κρισει χρωμενων, ὑτε των μειζονων ὑτε των καταδεεςερων γεγονεν ἠ γινεται προς ἑτερυ χρειαν, ἀλλα δια την ἰδιαν αὐτων των γενομενων ζωην τε και διαμονην. ὑδε γαρ ὁ λογος εὑρισκει τινα χρειαν της των ἀνθρωπων γενεσεως αἰτιαν· των μεν ἀθανατων, ἀνενδεων ὀντων, και μηδεμιας μηδαμως παρ' ἀνθρωπων συντελειας προς το εἰναι δεομενων· των δε ἀλογων, ἀρχομενων κατα φυσιν και τας προς ὁ πεφυκεν ἑκαςον χρειας ἀνθρωποις ἀποπληρυντων· ἀλλ' ὑ τυτοις χρησθαι πεφυκοτων. θεμις γαρ ὑτε ἠν ὑτε ἐςι, το ἀρχον και ἡγεμονουν ὑπαγειν εἰς χρησιν τοις ἐλαττοσιν, ἠ το λογικον ὑποταττειν ἀλογοις, ὑσι προς το ἀρχειν ἀνεπιτηδειοις. ὑκουν εἰ μητε ἀναιτιως και ματην γεγονεν ἀνθρωπος (ὑδεν γαρ των ὑπο θευ γενομενων, ματαιον, κατα γε την τυ ποιησαντος γνωμην) μητε χρειας ἑνεκεν αὐτυ τυ ποιησαντος, ἠ ἀλλυ τινος των ὑπο θεου γενομενων ποιηματων· εὐδηλον ὁτι κατα μεν τον πρωτον και κοινοτερον λογον, δι ἑαυτον, και την ἐπι πασης της δημιυρ-

veniens cuique tectum, non ad proprium suum usum si species attendatur; sin autem finis, ob hanc quidem causam, sed proxime ob eorum studium, quorum cura tangitur. Procreat autem liberos non ad suos aut suorum usus; sed ut sint &, quamdiu fieri poterit, perseverent homines ex ipso geniti, liberorum & nepotum successione solatium mortis suæ adhibens, atque hoc modo quod mortale est immortale effecturum se sperans. Atque hæc quidem ab hominibus. Deus autem nec frustra hominem fecit; est enim sapiens, nullum autem sapientiæ opus inutile: nec ad proprium suum usum; nulla enim re indiget: qui autem nulla omnino re indiget, sua ei opera nihil ad proprium usum attulerint. Sed nec ob aliquam rerum a se creatarum hominem condidit. Nihil enim ex eis quæ ratione & judicio utuntur, ad alterius sive superioris, sive inferioris usum creatum est aut creatur, sed ad propriam eorum, qui creantur, vitam & perpetuitatem. Neque enim ratio usum ullum reperit, qui causa sit hominum generationis; quippe cum ii qui immortales sunt extra indigentiam omnem positi sint, nec ullo egeant hominum subsidio ut existant; belluæ autem natura subjectæ sint, & ad quos quæque usus institutæ sunt, eos hominibus exhibeant, nequaquam autem ita comparatæ sint, ut hominibus utantur. Neque enim fas est aut fuit, id quod imperat & principatum tenet, ad usum inferiorum dejicere, & quod ratione utitur, rebus rationis expertibus, minime aptis ad imperandum, summittere. Quamobrem si nec sine causa, nec frustra creatus est homo (nihil enim inter divina opera inutile, quantum ad auctoris consilium spectat) nec ad ipsius creatoris usum, nec ad alterius cujuspiam rei ab ipso conditæ; liquet Deum, si prima & latius patens consideretur ratio, propter seipsum & elucentem in omnibus ipsius operibus bonitatem & sapientiam adductum

μικρογιας θεωρυμενην ἀγαθοτητα και σοφιαν ἐποιησεν ὁ θεος τον ἀνθρωπον· κατα δε τον προσεχεστερον τοις γινομενοις λογον, δια την ἀυτων των γενομενων ζωην, ουκ ἐπι μικρον ἐξαπτομενην, ἐιτα παντελως σβεννυμενην. ἑρπετοις γαρ οἰμαι, και πτηνοις και νηκτοις, ἡ και κοινοτερον ἐιπειν, πασι τοις ἀλογοις την τοιαυτην ζωην ἀπενειμε θεος· τοις δε ἀυτον ἐν ἑαυτοις ἀγαλματοφορουσι τον ποιητην, νουν τε συνεπιφερομενοις, και λογικης κρισεως μεμοιραμενοις, την εἰς ἀει διαμονην ἀπεκληρωσεν ὁ ποιητης, ἱνα γινωσκοντες τον ἑαυτων ποιητην, και την τυτυ δυναμιν τε και σοφιαν, νομῳ τε συνεπομενοι και δικῃ, τυτοις συνδιαιωνιζωσιν ἀπονως οἷς την προλαβουσαν ἐκρατυναν ζωην, καιπερ ἐν φθαρτοις και γηΐνοις ὀντες σωμασιν. ὁποσα μεν γαρ ἀλλυ τυ χαριν γεγονεν, παυσαμενων ἐκεινων ὠν ἑνεκεν γεγονε, παυσεται εἰκοτως και ἀυτα τα γενομενα τυ εἰναι, και ουκ ἀν διαμενοι ματην (ὡς ἀν μηδεμιαν ἐν τοις ὑπο θεου γενομενοις τυ ματαιυ χωραν ἐχοντος·) τα γε μην δι ἀυτο το εἰναι και ζωην καθως πεφυκε γενομενα, ὡς ἀυτης της αἰτιας τῃ φυσει συνειλημμενης, και κατ᾽ ἀυτο μονον το εἰναι θεωρυμενης, ουδεμιαν ουδεποτε δεξαιτ᾽ ἀν την το εἰναι παντελως ἀφανιζυσαν αἰτιαν. ταυτης δε ἐν τῳ εἰναι παντοτε θεωρυμενης, δει σωζεσθαι παντως και το γενομενον ζωον, ἐνεργουν τε και πασχον ἁ πεφυκεν, ἑκατερυ τυτων ἐξ ὡν γεγονε τα παρ᾽ ἑαυτυ συνεισφεροντος, και της μεν ψυχης ουσης τε και διαμενουσης ὁμαλως ἐν ᾗ γεγονε φυσει, και διαπονουσης ἁ πεφυκεν (πεφυκε δε ταις τυ σωματος ἐπιςατειν ὁρμαις, και το προσπιπτον ἀει τοις προσηκυσι κρινειν και μετρειν κριτηριοις και μετροις) τυ δε σωματος κινυμενυ κατα φυσιν προς ἁ πεφυκεν, και τας ἀποκληρωθεισας ἀυτῳ δεχομενυ μεταβολας, μετα δε των ἀλλων

των

fuisse, ut hominem faceret; si vero propior & ipsis hominibus creatis interior ratio spectetur, propter ipsorum vitam, quæ quidem non ad breve aliquod tempus succendenda, ac postea omnino extinguenda sit. Reptilibus enim & volatilibus & natatilibus, & ut latius pateat quod dico, omnibus belluis ejusmodi vitam attribuit Deus. Qui vero ipsius creatoris simulacrum in se ipsis ferunt, ac mente præditi & rationis judicium sortiti sunt, iis perpetuitatem despondit & destinavit creator, ut auctorem suum ejusque potentiam & sapientiam cognoscentes, ac legi & justitiæ obsequentes, perpetuo in iis citra ullum laborem permaneant, quibus anteactam vitam, quamvis in terrenis essent & corruptioni obnoxiis corporibus, fortiter toleraverunt. Quæcumque enim alterius causa condita sunt, illis quorum causa condita sunt non jam exstantibus merito & ipsa esse desinent, nec frustra permanserint; propterea quod inter divina opera nihil sit loci rebus inutilibus. Quæ vero ob hanc ipsam causam condita sunt ut essent, & vitam sibi convenientem degerent, cum hæc causa colligata sit cum natura, & in sola existendi ratione posita, iis nihil unquam possit accidere, cur omnino esse desinant. Sed cum causa illa, ob quam condita sunt, semper existendi ratione spectetur; necesse est ad perpetuitatem animal ita conditum servari, ea agens & patiens quæ ipsius naturæ congruunt, duabus illis partibus, ex quibus constat, quod suum cujusque est in medium afferentibus: ita ut anima æquabiliter in qua condita est natura exstet & permaneat, munusque sibi congruum administret, (est autem proprium ejus munus corporis appetitus regere, & quidquid usquam inciderit, id aptis dijudicare & metiri judiciis & mensuris) corpus autem secundum naturam ad ea quæ congruunt moveatur, & destinatas sibi mutationes accipiat, & cum cæteris, quæ ad ætatem aut magni-

των κατα τας ἡλικιας, ἡ κατ᾽ εἰδος, ἡ μεγεθος, την ἀνασασιν. εἰδος γαρ τι μεταβολης και παντων ὑςατον ἡ ἀνασασις, ἡτε των κατ᾽ ἐκεινον τον χρονον περιοντων ἐτι προς το κρειττον μεταβολη.

Επι δε τυτοις τεθαρρηκοτες, ὐ μειον ἡ τοις ἠδη γινομενοις, και την ἑαυτων ἐπισκοπυντες φυσιν, την τε μετ᾽ ἐνδειας και φθορας ζωην ςεργομεν, ὡς τῳ παροντι βιῳ προσηκυσαν, και την ἐν ἀφθαρσια διαμονην ἐλπιζομεν βεβαιως· ἡν ὐ παρ ἀνθρωπων ἀναπλαττομεν ματην, ψευδεσιν ἑαυτυς βυκολυντες ἐλπισιν, ἀπλανεςατῳ δε πεπιςευκαμεν ἐχεγγυῳ, τῃ τυ δημιυργησαντος ἡμας γνωμῃ, καθ᾽ ἡν ἐποιησεν ἀνθρωπον ἐκ ψυχης ἀθανατυ και σωματος· νυν τε συγκατεσκευασεν αὐτῳ και νομον ἐμφυτον ἐπι σωτηρια και φυλακῃ των παρ αὐτυ διδομενων, ἐμφρονιτε βιῳ και ζωῃ λογικῃ προσηκοντων· ἐυ εἰδοτες ὡς ὐκ ἀν τοιυτον κατεσκευασε ζωον, και πασι τοις προς διαμονην ἐκοσμησεν, εἰ μη διαμενειν ἐβυλετο το γενομενον. εἰ τοινυν ὁ τυδε τυ παντος δημιυργος ἐποιησεν ἀνθρωπον ἐπι τῳ ζωης ἐμφρονος μετασχειν, και γενομενον θεωρον της τε μεγαλοπρεπειας αὐτυ και της ἐπι πασι σοφιας, τῃ τυτων συνδιαμενειν ἀει θεωρια, κατα την ἐκεινυ γνωμην, και καθ᾽ ἡν εἰληχε φυσιν· ἡ μεν της γενεσεως αἰτια πιςυται την εἰς ἀει διαμονην· ἡ δε διαμονη την ἀνασασιν, ἡς χωρις ὐκ ἀν διαμενειεν ἀνθρωπος. ἐκ δε των εἰρημενων ἐυδηλον ὡς τῃ της γενεσεως αἰτια, και τῃ γνωμῃ τυ ποιησαντος, δεικνυται σαφως ἡ ἀνασασις. τοιαυτης δε της αἰτιας ὐσης καθ᾽ ἡν εἰς τονδε παρηκται τον κοσμον ἀνθρωπος, ἀκολυθον ἀν εἰη τον τυτοις κατα φυσιν ἡ καθ᾽ εἱρμον ἑπομενον διασκεψασθαι λογον. ἑπεται δε κατα την ἐξετασιν, τῃ μεν αἰτια της γενεσεως, ἡ των γεννηθεντων ἀνθρωπων φυσις· τῃ δε φυσει των γινομενων, ἡ τυ ποιησαντος ἐπι τυτοις δικαια κρισις· τυτοις

τε

tudinem pertinent ipſam etiam reſurrectionem. Eſt enim ſpecies quædam mutationis, eaque omnium poſtrema, reſurrectio & eorum, qui tunc temporis adhuc ſupererunt, in melius immutatio.

13. Quibus rebus non minus confidentes, quam iis quæ jam evenerunt, ac propriam naturam conſiderantes, cum obnoxiam egeſtati & corruptioni vitam diligimus, ut præſenti ævo convenientem, tum immunem a corruptione perpetuitatem conſtanter ſperamus: quam quidem non ex hominum commentis ſomniamus, falſa ſpe nobiſmetipſis illudentes, ſed certiſſimo fideijuſſori credimus Dei conſilio, quod ille intendit, cum hominem ex anima immortali & corpore conſtituit, ac mente & inſita lege eum inſtruxit, ad conſervationem & cuſtodiam eorum quæ ab ipſo, vitæ ſapienti & rationis participi congruentia, ſunt data: probe intelligentes futurum non fuiſſe, ut ejuſmodi animal fingeret, ac omnibus ad perpetuitatem rebus ornaret, niſi hoc opus permanere voluiſſet. Igitur ſi univerſorum opifex hominem condidit, ut ſapientis vitæ particeps eſſet, ac ipſius magnificentiæ & elucentis in omnibus ſapientiæ ſpeculator factus, in his ſemper contemplandis permaneret ſecundum auctoris conſilium & acceptam ab eo naturam; naſcendi cauſa fidem facit perpetuitatis, perpetuitas autem reſurrectionis, qua ſine homo permanere non poſſit. Ex his autem quæ diximus perſpicuum eſt reſurrectionem ex naſcendi cauſa & auctoris conſilio clare demonſtrari. Cum ergo talis cauſa exſtiterit, cur homo in mundum induceretur; conſentaneum eſt, ut quæ ex his natura aut ordine conſequuntur, conſideremus. Si ordo inveſtigandi ſpectatur; ſequitur naſcendi cauſam hominum genitorum natura, hominum naturam juſtum creatoris de iiſdem judicium, hæc omnia vitæ finis. His autem

τε παντι το τε βιε τελος. ἐξητασμενων δε ἡμιν των προτεταγμενων, ἐπισκεπτεον ἑξης την των ἀνθρωπων φυσιν.

Η των της ἀληθειας δογματων, ἡ τών ὁπωσεν εἰς ἐξετασιν προβαλλομενων ἀποδειξις, την ἀπλανη τοις λεγομενοις ἐπιφερεσα πιςιν, ἐκ ἐξωθεν ποθεν ἐχει την ἀρχην, ἐδ' ἐκ των τισι δοκεντων ἠ δεδογμενων, ἀλλ' ἐκ της κοινης και φυσικης ἐννοιας· ἡ της πρὸς τα πρωτα των δευτερων ἀκολεθιας. ἡ γαρ περι των πρωτων ἐςι δογματων, και δει μονης ὑπομνησεως της την φυσικην ἀνακινεσης ἐννοιαν· ἡ περι των κατα φυσιν ἑπομενων τοις πρωτοις, και της φυσικης ἀκολεθιας, και δει της ἐπι τετοις ταξεως, δεικνυντας τι τοις πρωτοις ἡ τοις προτεταγμενοις ἀκολεθει κατ' ἀληθειαν, ἐπι τῳ μητε της ἀληθειας ἡ της κατ' ἀυτην ἀσφαλειας ἀμελειν, μητε τα τῃ φυσει τεταγμενα και διωρισμενα συγχειν, ἡ τον φυσικον εἱρμον διασπαν. ὁθεν οἰμαι χρηναι δικαιον περι των προκειμενων ἐσπεδακοτας και κρινειν ἐμφρονως θελοντας, εἰτε γινεται των ἀνθρωπινων σωματων ἀναςασις, εἰτε μη, πρωτον μεν ἐπισκοπειν καλως των προς την τεδε δειξιν συντελεντων την δυναμιν, και ποιαν ἑκαςον εἰληχε χωραν, και τι μεν τετων πρωτον, τι δε δευτερον, τι δε τριτον, τι δε ἐπι τετοις ὑςατον. ταυτα δε διαταξαμενες χρη πρωτην μεν ταξαι την αἰτιαν της των ἀνθρωπων γενεσεως, τετεςι την τε δημιουργησαντος γνωμην καθ' ἡν ἐποιησεν ἀνθρωπον· ταυτῃ δε προσφυως ἐπισυναψαι την των γενομενων ἀνθρωπων φυσιν, ἐχ ὡς τῃ ταξει δευτερευεσαν, δια δε το μη δυνασθαι κατα ταὐτον ἀμφοτερων γενεσθαι την κρισιν· κἀν ὁτι μαλιςα συνυπαρχωσιν ἀλληλαις, και προς το προκειμενον την ἰσην παρεχωνται δυναμιν. δια δε τετων, ὡς πρωτων, και την ἐκ δημιεργιας ἐχοντων ἀρχην ἐναργως δεικνυμενης της ἀναςασεως, ἐδεν ἡττόν και δια των της προνοιας λογων ἐςι λαβειν την περι ταυτης πιςιν· λεγω δε δια της ἑκαςῳ των ἀνθρωπων ὀφειλομενης κατα δικαιαν κρισιν τιμης ἡ δικης, και τε κατα τον ἀνθρωπινον βιον τελες. πολλοι γαρ τον της ἀναςασεως λογον διαλαμβανοντες, τῳ τριτῳ μονῳ την πασαν ἐπηρεισαν

αἰ-

quæ principem locum tenent investigatis, deinceps considerandа est hominis natura.

14. Veritatis dogmatum aut cujuscunque rei ad investigandum propositæ demonstratio, quæ quidem indubitatis argumentis dicta confirmet, non foris deducitur, aut ex iis quæ nonnulli opinantur aut opinati sunt, sed ex communi & naturali ratione aut posteriorum ex prioribus consequutione. Vel enim de primis principiis agitur, tumque sola opus est admonitione ad naturalem notionem excitandam; vel de iis quæ secundum naturam ex primis consequuntur, ac de naturali serie, tumque opus est his in rebus ordinem adhibere, demonstrando quid primis & principibus vere cohæreat, ut nec veritas, nec veritatis tuta demonstratio negligatur, nec quæ natura ordinata & distincta sunt confundantur, nec naturalis series distrahatur. Unde oportere arbitror ut qui æquum ad propositam quæstionem studium afferunt, ac prudenter dijudicare volunt, utrum futura sit nec ne humanorum corporum resurrectio, ii primo attente considerent quam vim habeant quæ ad hujus rei demonstrationem valent, & quem quæque locum teneant, quid primum, quid secundum, quid tertium, quid denique postremum. Atque in his disponendis primo loco statuenda est generationis hominum causa, id est consilium quod intendit creator, cum hominem fecit; huic deinde convenienter subnectenda est hominum natura, non quod ordine posterior sit, sed quod utrumque simul dijudicari non possit, etiamsi quam maxime simul existant, & ad propositam quæstionem par momentum afferant. His argumentis, ut longe principibus & ab ipso Dei opificio repetitis, clare demonstrata resurrectio, non minus rationibus ex providentia deductis confirmatur, id est, ex debitis unicuique homini justo judicio præmiis aut pœnis, & proposito vitæ humanæ fine. Multi enim de re-

αἰτιαν, νομισαντες την αἰτιαν γινεσθαι δια την κρισιν. τουτο δε περιφανως δεικνυται ψευδος ἐκ του παντας μεν ἀνιστασθαι τους ἀποθνησκοντας ἀνθρωπους, μη παντας δε κρινεσθαι τους ἀναστantας. εἰ γαρ μονον το κατα την κρισιν δικαιον, της ἀναστασεως ἠν αἰτιον, ἐχρην δηπου τους μηδεν ἡμαρτηκοτας, ἠ κατορθωσαντας, μηδ' ἀνιστασθαι, τουτεστι τους κομιδη νεους παιδας. ἐξον δε παντας ἀνιστασθαι, τους τε ἀλλους, και δη και τους κατα την πρωτην ἡλικιαν τελευτησαντας, και αὐτοι δικαιουσιν, ὡς ου δια την κρισιν ἡ ἀναστασις γινεται κατα πρωτον λογον, ἀλλα δια την του δημιουργησαντος γνωμην, και την των δημιουργηθεντων φυσιν.

Αρκουσης δε και μονης της ἐπι τη γενεσει των ἀνθρωπων θεωρουμενης αἰτιας, δειξαι την ἀναστασιν κατα φυσικην ἀκολουθιαν ἑπομενην τοις διαλυθεισι σωμασι· δικαιον ἰσως προς μηδεν ἀποκνησαι των προτεθεντων, ἀκολουθως δε τοις εἰρημενοις, και τας ἐξ ἑκαστου των ἑπομενων ἀφορμας ὑποδειξαι τοις ἐξ αὐτων συνιδειν μη δυναμενοις· και προ γε των ἀλλων, την των γενομενων ἀνθρωπων φυσιν, ἐπι την αὐτην ἀγουσαν ἐννοιαν· και την ἰσην παρεχουσαν περι της ἀναστασεως πιστιν. εἰ γαρ πασα κοινως ἡ των ἀνθρωπων φυσις, ἐκ ψυχης ἀθανατου, και του κατα την γενεσιν αὐτη συναρμοσθεντος σωματος ἐχει την συστασιν, και μητε τη φυσει της ψυχης καθ' ἑαυτην, μητε τη φυσει του σωματος χωρις ἀπεκληρωσε θεος την τοιανδε γενεσιν, ἠ την ζωην και τον συμπαντα βιον, ἀλλα τοις ἐκ τουτων γενομενοις ἀνθρωποις, ἱν' ἐξ ὡν γεννωνται και ζωσι, διαβιωσαντες εἰς ἑν τι και κοινον καταληξωσι τελος· δει παντως ἑνος ὀντος ἐξ ἀμφοτερων ζωου, του και πασχοντος ὁποσα παθη ψυχης, και ὁποσα του σωματος, ἐνεργουντος τε και πραττοντος, ὁποσα της αἰσθητικης ἠ της λογικης δειται κρισεως, προς ἑν τι τελος ἀναφερεσθαι παντα τον ἐκ τουτων εἱρμον· ἱνα παντα και δια παντων συντρεχη προς μιαν ἁρμονιαν και την αὐτην συμπαθειαν ἀνθρωπου, γενεσις ἀνθρωπου, φυσις ἀνθρωπου,

ζωη

ſurrectione diſputantes ei rei, quam tertiam numeramus, cauſam omnem ſoli aſſignarunt, reſurrectionem fieri propter judicium arbitrati. Quod quidem manifeſte falſum ex eo demonſtratur, quod qui moriuntur, ii omnes quidem reſurgant, non tamen qui reſurgunt, omnes judicentur. Nam ſi ſola judicii æquitas reſurrectionis cauſa eſſet, oporteret ut qui nec mali quidquam egerunt nec boni, id eſt teneri admodum infantes, ii neque etiam reſurgerent. Sed cum reſurrectio concedatur cum cæteris omnibus, tum iis etiam qui prima in ætate mortui ſunt, etiam ipſi argumento ſunt reſurrectionem non propter judicium fieri, ſi primaria cauſa ſpectetur, ſed propter conditoris conſilium & rerum conditarum naturam.

15. Cum autem ſpectata in hominum generatione cauſa demonſtrare vel ſola poſſit reſurrectionem naturali ſerie diſſoluta corpora ſequi; æquum eſt ut nullam ex propoſitis rationibus defugiamus, ſed convenienter iis quæ diximus, his, qui per ſe perſpicere non poſſunt, demonſtremus quid una quæque res ex aliis conſequens, in primis autem quid hominum natura quæ in eamdem notionem ducit, nec minus valet ad aſtruendam reſurrectionem, habeat momenti. Nam ſi omnis communiter hominum natura ex anima immortali conſtat & corpore quod cum anima in creatione conjunctum fuit, ac neque naturæ animæ per ſeipſam aut corporis naturæ ſeparatim Deus ejuſmodi creationem ac vitam & totius vitæ decurſum deſpondit & deſtinavit, ſed compoſitis ex utroque hominibus, ut quibus ex rebus conſtant cum gignuntur & vivunt, cum iiſdem ad unum aliquem & communem finem vita peracta perveniant; neceſſe eſt omnino, ut cum unum ſit ex utriſque animal quod patitur quæcumque anima patitur & corpus, & operatur ac perficit quæcumque ſenſuum aut rationis judicio continentur; neceſſe eſt, inquam, ut tota ejuſmodi rerum ſe-

ζωη ἀνθρωπυ, πραξεις και παθη, και βιος, και το τῃ φυσει προσηκον τελος. εἰ δὲ μια τις ἐςιν ἁρμονια τυ ζωυ παντος και συμπαθεια, και των ἐκ ψυχης φυομενων, και των δια τυ σωματος ἐπιτελυμενων, ἐν εἰναι δει και το ἐπι πασι τυτοις τελος. ἐν δὲ τελος ἐςαι κατ᾽ ἀληθειαν τυ αὐτυ ζωυ κατα την ἑαυτυ συςασιν ὀντος, ὑ περ ἐςι τελος το τελος. το αὐτο δὲ ζωον ἐςαι καθαρως, των αὐτων ὀντων παντων ἐξ ὠν ὡς μερων το ζωον· τα αὐτα δὲ, κατα την ἰδιαζυσαν ἑνωσιν ἐςαι, των διαλυθεντων, παλιν ἑνωθεντων προς την τυ ζωυ συςασιν. ἡ δὲ των αὐτων ἀνθρωπων συςασις ἐξ ἀναγκης ἑπομενην δεικνυσι την των νεκρωθεντων και διαλυθεντων σωματων ἀναςασιν. ταυτης γαρ χωρις, ὐτ᾽ ἀν ἑνωθειη τα αὐτα μερη κατα φυσιν ἀλληλοις, ὐτ᾽ ἀν συςαιη των αὐτων ἀνθρωπων ἡ φυσις. εἰ δὲ και νυς και λογος δεδοται τοις ἀνθρωποις προς διακρισιν νοητων, ὐκ ὐσιων μονον, ἀλλα και της τυ δοντος ἀγαθοτητος και σοφιας και δικαιοσυνης· ἀναγκη, διαμενοντων ὠν ἑνεκεν ἡ λογικη δεδοται κρισις, και αὐτην διαμενειν την ἐπι τυτοις δοθεισαν κρισιν. ταυτην δὲ διαμενειν ἀδυνατον, μη της δεξαμενης αὐτην και της ἐν οἱς ἐςι διαμενυσης φυσεως. ὁ δὲ και νυν και λογον δεξαμενος, ἐςιν ἀνθρωπος, ὐ ψυχη καθ᾽ ἑαυτην. ἀνθρωπον ἀρα δει τον ἐξ ἀμφοτερων ὀντα διαμενειν εἰς ἀει. τυτον δὲ ἀδυνατον διαμενειν, μη ἀνιςαμενον· ἀναςασεως γαρ μη γινομενης, ὐκ ἀν ἡ των ἀνθρωπων ὡς ἀνθρωπων διαμενοι φυσις. της δὲ των ἀνθρωπων φυσεως μη διαμενυσης, ματην μεν ἡ ψυχη συνηρμοςαι τῃ τυ σωματος ἐνδειᾳ, και τοις τυτυ παθεσι· ματην δὲ το σωμα πεπεδηται προς το τυγχανειν ὠν ὀρεγεται, ταις της ψυχης ἡνιαις ὑπεικον και χαλιναγωγυμενον· ματαιος

δὲ

ries & continuatio ad unum aliquem finem referatur; ut omnia in omnibus ad unum hominis concentum & eamdem omnium affectionum societatem concurrant, generatio hominis, natura hominis, vita hominis, actiones & perpessiones, vita & vitæ conveniens finis. Quod si unus aliquis est totius animalis concentus, & rerum omnium societas, sive ab anima proficiscantur, sive corpore efficiantur; unum esse oportet his omnibus finem. Finis autem unus erit, si animal, cujus est ille finis, in sua idem exstet constitutione. Idem autem animal exstabit, si omnia, ex quibus tamquam partibus animal componitur, eadem exstent. Eadem secundum propriam conjunctionem exstabunt, si quæ dissoluta sunt, iterum ad animalis constitutionem coalescant. Eorumdem autem constitutio hominum necessario consequentem mortuorum & dissolutorum corporum resurrectionem demonstrat. Nam absque illa numquam inter se eædem partes secundum naturam conjungentur, nec eorumdem hominum natura constiterit. Quod si mens & ratio hominibus datæ ad intelligentiam earum rerum, quæ mente percipiuntur, nec substantiarum solum, sed etiam illius, qui hæc dedit, bonitatis & sapientiæ & justitiæ; necesse est ut iis permanentibus, quorum causa rationis judicium concessum est, ipsum quoque permaneat concessum ad hæc discernenda judicium: permanere autem non poterit, natura, quæ illud excipit & in qua residet, non permanente. Qui autem mentem & rationem suscipit, homo est, non anima per seipsam. Necesse est ergo hominem ex utroque constantem semper permanere: non potest autem permanere nisi resurgat. Nam si nulla sit resurrectio, nequaquam hominum, quatenus hominum, natura permanserit. Hominum natura non permanente; frustra anima corporis indigentiæ & perpessionibus sociata; frustra corpus constrictum, quominus

ea

[illegible] φρονησις, και δικαιοσυνης παρατη- [illegible] ἀσκησις, και νομων θεσις και [illegible] εἰπειν, παν ὅτι περ ἐν ἀνθρωποις [illegible] καλον, μαλλον δε και ἀυτη των ἀν- [illegible] τε και φυσις. εἰ δε παντων και παν- [illegible] των ἐργων τε θεε, και των ὑπ' [illegible] δ' αρχων το ματαιον, δει παντος τῳ της [illegible] συνδιαιωνιζειν την τε σωματος δια- [illegible] την ἰδιαν φυσιν.

[illegible] δε μηδεις, εἰ την θανατῳ και φθορα δια- [illegible] ζωην, ὀνομαζομεν διαμονην, λογιζομενος [illegible] τε προσρηματος ὁ λογος, ἐχ ἑν της διαμονης το [illegible] ὅτι μηδε των διαμενοντων φυσις μια. εἴπερ γαρ την οἰκειαν φυσιν ἑκαστον των διαμενοντων ἐχει την [illegible], ἐκ ἐπι των καθαρως ἀφθαρτων και ἀθανατων [illegible] ἂν ἰσαζεσαν την διαμονην, τῳ μηδε τας ἐσιας [illegible] τονων συνεξισεσθαι ταις καθ' ὑποβασιν διαφερε- [illegible] ἐπι των ἀνθρωπων την ὁμαλην ἐκεινην την ἀμε- [illegible] τον ἐπιζητειν ἀξιον· ἅτε δη των μεν, ἐξ ἀρχης γε- [illegible] ἀθανατων, και διαμενοντων μονῃ τῃ γνωμῃ τε [illegible] ντος ἀτελευτητως· των δε ἀνθρωπων, κατα μεν [illegible] χην, ἀπο γενεσεως ἐχοντων την ἀμεταβλητον δια- [illegible] κατα δε το σωμα, προσλαμβανοντων ἐκ μετα- [illegible] την ἀφθαρσιαν· ὅπερ ὁ της ἀναστασεως λογος βελε- [illegible] τρος ἠν ἀποβλεποντες, την τε διαλυσιν τε σωμα- [illegible], ὡς ἑπομενην τῃ μετ' ἐνδειας και φθορας ζωῃ, [illegible] νομεν, και μετα ταυτην, την μετ' ἀφθαρσιας ἐλ- [illegible] ἐν διαμονην· ἔτε τῃ των ἀλογων τελευτῃ συνεξι- [illegible] ς την ἡμετεραν τελευτην, ἔτε τῃ των ἀθανατων [illegible] νῃ την των ἀνθρωπων διαμονην, ἵνα μη λαθωμεν [illegible] συνεξισουντες και την των ἀνθρωπων φυσιν και ζωην [illegible] προσηκεν. ἐ τοινυν ἐπι τετῳ δυσχεραινειν ἀξιον, [illegible] ἀνωμαλια θεωρειται περι την των ἀνθρωπων δια- [illegible] οἰδ' ἐπειδη χωρισμος ψυχης ἀπο των τε σωμα-

τος

ea quæ appetit consequatur, animæ habenis obsequens & fræno subjectum; inutilis mens, inutilis prudentia, justitiæ observatio, ac virtutis omnis exercitatio, & legum institutio ac dispositio, atque ut verbo dicam, inutile quidquid in hominibus & propter homines honesti & præclari, vel potius inutilis ipsa etiam hominum creatio & natura. Quod si in omnibus omnino Dei operibus & donis ab eo concessis, nihil est rebus inutilibus loci; necesse est omnino ut animæ perpetuitati respondeat perpetua corporis secundum propriam naturam permansio.

16. Nemo autem admiretur, quod vitam morte & corruptione interscissam appellemus permansionem: sed animo attendat non unam esse hujus nominis sententiam, nec unam permansionis mensuram, quia nec una permanentium natura. Nam si unum quodque eorum, quæ permanent, secundum suam naturam permanet; non sane ejusmodi permansionem apud eos, qui omnino incorrupti & immortales sunt, quisquam reperiat, quia præstantiores substantiæ inferioribus non adæquantur; nec in hominibus æquabilis illa & immutabilis quærenda; quippe cum hi ab initio immortales facti sint, & sola creatoris voluntate perpetuo permaneant, homines autem ab ipso quidem ortu, immutabilem permansionem secundum animam habeant, at secundum corpus immutationis beneficio incorruptionem assequantur. Id enim resurrectionis ratio sibi vult. Ad quam respicientes, corporis dissolutionem, ut vitæ egestati & corruptioni obnoxiæ consequentem, exspectamus; & post eam, corruptionis expertem speramus permansionem; nec brutorum morti nostram adæquantes, nec immortalium permansioni hominum permansionem, ne si ita faciamus, hominum naturam & vitam imprudentes rebus disparibus adæquemus. Non est igitur hac in re ferendum moleste, quod aliqua inæqualitas in homi-

τος μερων, και μοριων διαλυσις την συνεχη διακοπτει ζωην, δια τουτ' απογινωσκειν χρη την αναστασιν. ουδε γαρ επειδη την κατα συναισθησιν ζωην διακοπτειν δοκουσιν αἱ κατα τον ὑπνον φυσικως ἐγγινομεναι παρεσεις των αισθησεων και των φυσικων δυναμεων, ισομετροις χρονου διαστημασιν ὑπνουντων των ανθρωπων, και τροπον τινα παλιν αναβιωσκοντων, την αυτην παραιτουμεθα ζωην λεγειν. παρ' ἡν αιτιαν, οιμαι, τινες αδελφον του θανατου τον ὑπνον ονομαζουσιν, ουχ' ὡς εκ των αυτων προγονων ἡ πατερων φυντας γενεαλογουντες, αλλ' ὡς των ὁμοιων παθων τοις τε θανουσι και τοις ὑπνουσιν ἐγγινομενων, ἑνεκα γε της ἠρεμιας και του μηδενος επαισθανεσθαι των παροντων, ἡ γινομενων, μαλλον δε μηδε του ειναι και της ιδιας ζωης. ειπερ ουν την των ανθρωπων ζωην τοσαυτης γεμουσαν ανωμαλιας απο γενεσεως μεχρι διαλυσεως, και διακοπτομενην, πασιν οἱς προειπομεν, ου παραιτουμεθα την αυτην λεγειν ζωην· ουδε την επεκεινα της διαλυσεως ζωην, ἡτις ἑαυτῃ συνεισαγει την αναστασιν, απογινωσκειν οφειλομεν, καν επι ποσον διακοπτηται τῳ χωρισμῳ της ψυχης απο του σωματος.

Αὑτη γαρ των ανθρωπων ἡ φυσις ανωθεν και κατα γνωμην του ποιησαντος συγκληρωμενην εχουσα την ανωμαλιαν, ανωμαλον εχει την ζωην και την διαμονην, ποτε μεν ὑπνῳ, ποτε δε θανατῳ διακοπτομενην, και ταις καθ' ἑκαστην ἡλικιαν μεταβολαις, ουκ εμφαινομενων εναργως τοις πρωτοις των ὑστερον επιγινομενων. ἡ τις αν επιστευσεν, μη τῃ πειρᾳ δεδιδαγμενος, εν ὁμοιομερει και διαπλαστῳ τῳ σπερματι τοσουτων και τηλικουτων αποκεισθαι δυναμεων, ἡ των ταυτῃ επισυνισταμενων και πηγνυμενων ογκων διαφοραν, οστεων φημι, και νευρων και χονδρων, ετι δε και μυων, και σαρκων, και σπλαγχνων, και των λοιπων του σωματος μερων. ουτε γαρ εν ὑγροις ετι τοις σπερμασι τουτων εστιν ιδειν ουδεν, ουτε μην τοις νηπιοις εμφαινεται τι των τοις τελειοις επιγινομενων· ἡ τῃ των

τε-

minum perduratione appareat; nec quia animæ e corporis membris discessio ac partium dissolutio continuam vitam interrumpit, idcirco resurrectio desperanda. Neque enim quia solutiones sensuum & naturalium facultatum, quæ naturaliter in somno fiunt, vitam in sensibus positam interrumpere videntur, dormientibus certo temporis intervallo hominibus & rursum quodammodo reviviscentibus; idcirco eamdem vitam dicere refugimus. Quæ causa fuit, ut mihi videtur, cur nonnulli fratrem mortis dicerent somnum, non quod ex iisdem proavis & patribus genitos fingerent, sed quia similia patiuntur qui mortui sunt & qui dormiunt, quantum spectat ad quietem & eorum quæ adsunt, quæque agunt, vel potius sui ac propriæ vitæ oblivionem. Igitur si hominum vitam, quæ tanta ab ipso ortu usque ad dissolutionem referta est inæqualitate, iisque omnibus, quæ diximus, interrumpitur, eamdem tamen vitam appellare non refugimus; neque etiam dissolutioni succedentem vitam, quæ secum adjunctam habet resurrectionem, desperare debemus; quamvis aliquandiu animæ e corpore digressu interrumpatur.

17. Ipsa enim hominum natura, antiquitus & ex creatoris voluntate inæqualitatem sortita, inæqualem habet vitam & permansionem, nunc somno, nunc morte, & ætatis cujusque immutationibus interruptam, non aperte extantibus iis quæ prioribus superveniunt. Quis enim crederet nisi experientia doceretur, in similari & molli semine tot & tantarum reposita esse facultatum & earum, quæ simul assurgunt & compinguntur molium discrimina, ossium, inquam, nervorum & cartilaginum, & musculorum & carnium, & viscerum ac cæterarum corporis partium. Neque enim in humidis adhuc seminibus horum quidquam videre est: nec in infantibus quidquam eorum, quæ perfectis superveniunt, nec in perfecta ætate ea quæ

sunt

τελειων ἡλικια τα των παρηβηκοτων, ἡ τυτοις τα των γεγηρακοτων· ἀλλα δη καιτοι των εἰρημενων τινων μεν ὐδ' ὁλως, τινων δε ἀμυδρως ἐμφαινοντων την φυσικην ἀκολυθιαν, και τας τῃ φυσει των ἀνθρωπων ἐπιγινομενας μεταβολας, ὁμως ἰσασιν ὁσοι μη τυφλωττυσιν ὑπο κακιας ἡ ῥαθυμιας περι την τυτων κρισιν, ὁτι δει πρωτον μεν γενεσθαι των σπερματων καταβολην, διαρθρωθεντων δε τυτων καθ' ἑκαςον μερος και μοριον, και προελθοντων εἰς φως των κυηθεντων, ἐπιγινεται μεν ἡ κατα την πρωτην ἡλικιαν αὐξησις, ἡ τε κατ' αὐξησιν τελειωσις, τελειωθεντων δε ὑφεσις των φυσικων δυναμεων μεχρι γηρως. εἰτα πεπονηκοτων των σωματων ἡ διαλυσις. ὡσπερ ὐν ἐπι τυτῳ ὐτε τυ σπερματος ἐγγεγραμμενην ἐχοντος την των ἀνθρωπων ζωην, ἡ μορφην, ὐτε της ζωης την εἰς τας πρωτας ἀρχας διαλυσιν, ὁ των φυσικως γενομενων εἱρμος παρεχει την πιςιν τοις ὐκ ἐξ ἀυτων των φαινομενων ἐχυσι το πιςον, πολυ μαλλον ὁ λογος ἐκ της φυσικης ἀκολυθιας ἀνιχνευων την ἀληθειαν, πιςυται την ἀναςασιν, ἀσφαλεςερος ὠν και κρειττων της πειρας προς πιςωσιν ἀληθειας.

Των πρωην ἡμιν εἰς ἐξετασιν προτεθεντων λογων, και την ἀναςασιν πιςυμενων, παντες μεν εἰσιν ὁμογενεις, ὡς ἐκ της ἀυτης φυντες ἀρχης (ἀρχη γαρ ἀυτοις ἡ των πρωτων ἀνθρωπων ἐκ δημιυργιας γενεσις) ἀλλ' οἱ μεν ἐξ ἀυτης κρατυνονται της πρωτης ἀρχης ἐξ ἡσπερ ἐφυσαν, οἱ δε, παρεπομενοι τῃ τε φυσει τῳ βιῳ των ἀνθρωπων, ἐκ της τυ θευ περι ἡμας προνοιας λαμβανυσι την πιςιν (ἡ μεν γαρ αἰτια καθ' ἡν και δι ἡν γεγονασιν ἀνθρωποι, συνεζευγμενη τῃ φυσει των ἀνθρωπων, ἐκ δημιυργιας ἐχει την ἰσχυν· ὁ δε της δικαιοσυνης λογος, καθ' ὁν κρινει θεος τυς ἐυ ἡ κακως βεβιωκοτας ἀνθρωπυς, ἐκ τυ τυτων τελυς) φυονται μεν γαρ ἐκειθεν, ἠρτηνται δε μαλλον της προνοιας. δεδειγμενων δε ἡμιν των πρωτων ὡς οἱον τε, καλως ἀν ἐχοι και δια των ὑςερων δειξαι το προκειμενον· λεγω δε δια της ὀφειλομενης ἑκαςῳ των ἀνθρωπων κατα δικαιαν κρισιν τιμης ἡ δικης, και τυ κατα τον ἀνθρωπινον

ſunt egreſſorum ex ephebis, nec in iſtis eä quæ ſenum apparent. Quamvis autem eorum quæ diximus quædam nullo prorſus modo, quædam obſcure naturalem ſeriem & ſupervenientes hominum naturæ mutationes exhibeant; ſciunt tamen quicumque præ nequitia aut pigritia in his rebus dijudicandis non cæcutiunt, primo ſemina ſpargenda eſſe, deinde his per ſingulas partes & membra explicatis, ac editis in lucem fœtibus ſupervenire primæ ætatis incrementum, deinde ex incremento perfectionem, tum ex perfectione remiſſionem facultatum naturalium uſque ad ſenectutem, denique fatiſcentium corporum diſſolutionem. Quemadmodum igitur hac in re, cum nec ſemen vitam hominum & formam, nec vita diſſolutionem in prima principia præ ſe ferat; naturalium eventuum ſeries fidem eorum facit, quorum argumenta oculis ſpectanda non traduntur; multo magis ratio ex naturali ſerie veritatem inveſtigans, fidem facit reſurrectionis; cum tutior & præſtantior ſit experientia ad confirmationem veritatis.

18. Rationum momenta modo a nobis ad inveſtigandum propoſita ac reſurrectionem adſtruentia, ſunt quidem omnia ejuſdem generis, ut ex eodem nata principio (principium autem illis eſt primorum hominum ex creatione generatio) ſed alia ex ipſo confirmantur primo principio unde orta ſunt, alia naturæ & vitæ hominum conſequentia ex Dei circa nos providentia fidem accipiunt (nam cauſa, ſecundum quam & propter quam nati ſunt homines, cum natura hominum colligata, ex creatione vim deducit: juſtitiæ autem ratio ſecundum quam homines, qui bene vel male vixerunt, judicat Deus, ex eorumdem hominum fine) illinc enim naſcuntur, ſed magis pendent ex providentia. Prioribus autem, ut potuimus, demonſtratis, præclarum ſane fuerit etiam ex poſterioribus, id eſt ex debito cuique homini ſecundum ju-

πινον βιον τελες· αυτων δε τετων προταξαι τον κατα φυσιν ηγεμενον· και πρωτον γε διασκεψασθαι τον περι της κρισεως λογον· τοσετον μονον υπειποντας φροντιδι της προσηκεσης τοις προκειμενοις αρχης και ταξεως, οτι δει τες ποιητην τον θεον τεδε τε παντος παραδεξαμενες, τη τετε σοφια και δικαιοσυνη την των γενομενων απαντων ανατιθεναι φυλακην τε και προνοιαν· ειγε ταις ιδιαις αρχαις παραμενειν εθελοιεν· ταυτα δε περι τετων φρονεντας, μηδεν ηγεισθαι μητε των κατα γην, μητε των κατ' ερανον, ανεπιτροπευτον, μηδ' απρονοητον, αλλ' επι παν αφανες ομοιως και φαινομενον, μικρον τε και μειζον, διηκεσαν γινωσκειν την παρα τε ποιησαντος επιμελειαν. δειται γαρ παντα γενομενα της παρα τε ποιησαντος επιμελειας, ιδιως δε εκαστον καθ' ο πεφυκε, και προς ο πεφυκεν α χρη. ε γαρ οιμαι φιλοτιμιας το καταγειν, η διαιρειν νυν, η το προσφορον εκαστη φυσει καταλεγειν εθελειν. ογε μην ανθρωπος περι ε νυν προκειται λεγειν, ως μεν ενδεης, δειται τροφης· ως δε θνητος, διαδοχης· ως δε λογικος, δικης. ει δε των ειρημενων εκαστον εστιν ανθρωπω κατα φυσιν, και δειται μεν τροφης δια την ζωην, δειται δε διαδοχης δια την τε γενες διαμονην, δειται δε δικης δια το της τροφης και της διαδοχης εννομον, αναγκη δηπε, της τροφης και της διαδοχης επι το συναμφοτερον φερομενης, επι τετο φερεσθαι και την δικην· λεγω δη συναμφοτερον τον εκ ψυχης και σωματος ανθρωπον· και τον τοιετον ανθρωπον γινεσθαι παντων των πεπραγμενων υποδικον, την τε επι τετοις δεχεσθαι τιμην η τιμωριαν. ει δε κατα τε συναμφοτερε φερει την επι τοις ειργασμενοις δικην η δικαια κρισις, και μητε την ψυχην μονην δει κομισασθαι τα επιχειρα των μετα τε σωματος ειργασμενων· (απροσπαθης γαρ αυτη καθ' εαυτην των περι τας σωματικας ηδονας η τροφας και θεραπειας γινομενων πλημμεληματων·) μητε το σωμα μονον· (ακριτον γαρ τετο καθ' εαυτο νομε και δικης·) ο δε εκ τετων ανθρωπος την εφ' εκαστω των ειργασμενων αυτω δεχεται κρισιν· τετο δε ετε κατα την δε την ζωην

ſtum judicium præmio aut pœna, & ex vitæ humanæ fine rem propoſitam demonſtrare; atque ex ipſis illis id præmittere quod natura princeps eſt, & a judicii ratione initium conſiderandi facere; unum tantum, ſtudio convenientis rebus propoſitis principii & ordinis, ſubjicientes, oportere ut qui creatorem hujus univerſi admittunt Deum, ejus ſapientiæ & juſtitiæ operum cuſtodiam & providentiam aſſignent, ſi quidem in ſuis principiis permanere velint, & cum de his ita ſentiant, nihil omnino neque in cœlo neque in terra gubernationis & providentiæ expers exiſtiment, ſed ad omnia ſive latentia, ſive exſtantia, ſive parva, ſive magna procurationem creatoris permeare agnoſcant. Egent enim res creatæ omnes creatoris procuratione: ſigillatim autem una quæque prout a natura inſtituta eſt, & ad quod inſtituta eſt. Præpoſteri enim ſtudii eſſe arbitror frangere nunc & dividere & quid cuique naturæ conveniat, recenſere velle. Homo certe, de quo nunc propoſitum eſt dicere, quatenus indigus eſt, eget alimento; quatenus moralis, ſucceſſione; quatenus ratione præditus, judicio. Jam vero ſi horum unum quodque homini ſecundum naturam eſt; ſi alimento eget propter vitam, ſucceſſione propter generis perpetuitatem, judicio propter cibi & ſucceſſionis legem; neceſſe eſt ut cum alimentum & ſucceſſio in utrumque ferantur, judicium quoque in utrumque, id eſt, in hominem ex corpore & anima conſtantem feratur, ac ejuſmodi homo rationem actionum omnium reddat, & pro eis præmium aut pœnam accipiat. Quod ſi juſtum judicium utrique mercedem actionum irrogat; ſi æquum non eſt ut anima ſola rerum una cum corpore geſtarum præmia referat (nam per ſe ipſa non movetur iis quæ circa corporis voluptates & cibos & cultus peccantur) nec corpus ſolum (eſt enim per ſeipſum dijudicandæ legis & juſtitiæ expers) ſed ut compoſitus

ἑυρισκει συμβαινον ὁ λογος· (ὑ γαρ σωζεται το κατα ἀξιαν ἐν τῳ παροντι βιῳ· δια το πολλυς μεν ἀθεως και πασαν ἀνομιαν και κακιαν ἐπιτηδευοντας, μεχρι τελευτης διατελειν κακων ἀπειρατυς, και τὑναντιον τυς κατα πασαν ἀρετην ἐξητασμενον τον ἑαυτων βιον ἐπιδειξαμενυς, ἐν ὀδυναις ζην, ἐν ἐπηρειαις, ἐν συκοφαντιαις, αἰκιαις τε και παντοιαις κακοπαθειαις·) ὑτε δε μετα θανατον· (ὑδε γαρ ἐςιν ἐτι το συναμφοτερον, χωριζομενης μεν της ψυχης ἀπο τυ σωματος, σκεδαννυμενυ δε και ἀυτυ τυ σωματος εἰς ἐκεινα παλιν ἐξ ὡν συνεφορηθη, και μηδεν ἐτι σωζοντος της προτερας φυσης, ἠ μορφης, ἡπυ γε την μνημην των πεπραγμενων·) ἐυδηλον παντι το λειπομενον, ὁτι δει κατα τον ἀποςολον, το φθαρτον τυτο και διασκεδαςον ἐνδυσασθαι ἀφθαρσιαν, ἱνα ζωοποιηθεντων ἐξ ἀναςασεως των νεκρωθεντων, και παλιν ἑνωθεντων των κεχωρισμενων, ἠ και παντη διαλελυμενων, ἑκαςος κομισηται δικαιως ἁ δια τυ σωματος ἐπραξεν, εἰτε ἀγαθα, εἰτε κακα.

Προς μεν ὑν τυς ὁμολογυντας την προνοιαν, και τας ἀυτας ἡμιν παραδεξαμενυς ἀρχας, εἰτα των οἰκειων ὑποθεσεων ὑκ οἰδ' ὁπως ἐκπιπτοντας, τοιυτοις χρησαιτ' ἀν τις λογοις, και πολλῳ πλειοσι τυτων, εἰγε πλατυνειν ἐθελοι τα συντομως και κατ' ἐπιδρομην εἰρημενα. προς δε γε τυς περι των πρωτων διαφερομενυς ἰσως ἀν ἐχοι καλως ἑτεραν ὑποθεσθαι προ τυτων ἀρχην, συνδιαπορυντας ἀυτοις περι ὡν δοξαζυσι, και τοιαυτα συνδιασκεπτομενυς, ἀρα γε παντη καθαπαξ ἡ των ἀνθρωπων παρωπται ζωη και συμπας ὁ βιος, ζοφος δε τις βαθυς κατακεχυται της γης, ἀγνοιᾳ και σιγῃ κρυπτων ἀυτυς τε τυς ἀνθρωπυς και τας τυτων πραξεις· ἠ πολυ τυτων ἀσφαλεςερον το δοξαζειν ὁτι τοις ἑαυτυ ποιημασιν ἐφεςηκεν ὁ ποιησας, παντων των ὁπωσυν ὀντων ἠ γινομενων ἐφορος, ἐργων τε και βυλευματων κριτης. εἰ μεν γαρ μηδεμια μηδαμυ των ἀνθρωποις πεπραγμενων γιγνοιτο κρισις, ὑδεν ἑξυσι πλειον των ἀλογων ἀνθρωποι. μαλλον

ex utrisque homo de una quaque actionum suarum in judicium vocetur; id autem si neque in hac vita evenire ratio reperit (non enim ille pro meritis status in præsenti vita servatur, cum multi athei & iniquitati ac nequitiæ omni dediti, usque ad mortem expertes malorum permaneant; contra qui vitam suam ad omnem virtutem dirigunt, in doloribus, injuriis, calumniis, cruciatibus & omnis generis calamitatibus vivant) neque etiam post mortem (neque enim ad uc utrumque exstat, anima quidem a corpore separata, corpore autem ipso in ea dissoluto ex quibus collectum fuerat, nec quidquam prioris naturæ & formæ, nedum memoriam rerum gestarum retinente) quod superest cuique perspicuum est, oportere secundum Apostolum hoc corruptibile & dissipabile induere incorruptionem, ut vivificatis ex resurrectione iis, quæ mortua erant, & rursum conjunctis quæ separata, aut etiam omnino dissoluta, merito quisque referat quæ per corpus gessit, sive bona, sive mala.

19. Igitur adversus eos qui providentiam confitentur, & eadem ac nos admittunt principia, deinde propriis sententiis nescio quo pacto excidunt, his utatur quis sermonibus ac multo etiam pluribus, si quidem dilatare velit, quæ concise & cursim dicta sunt. Sed adversus eos qui de principiis diffident, optimum forte fuerit aliud istis principium præmittere, simul cum illis dubitantes de quibus ipsi rebus opinantur, & ad hunc modum una disceptantes, num tota prorsus hominum vita despiciatur, ac densa quædam caligo terris diffusa tum ipsos homines, tum eorum actiones ignoratione & oblivione involvat; an multo tutius sit existimare suis Creatorem præesse operibus, omnium quæcumque sunt aut fiunt inspectorem, operum & cogitationum judicem. Nam si nullum omnino hominibus rerum gestarum judicium datur, nihil homines amplius habent quam belluæ. Imo

δὲ ὁ νȣς, ματαια δὲ φρονησις, και δικαιοσυνης παρατηρησις, ἢ και πασης ἀρετης ἀσκησις, και νομων θεσις και διαταξις, και συνολως εἰπειν, παν ὁτι περ ἐν ἀνθρωποις και δὶ ἀνθρωπȣς καλον, μαλλον δὲ και ἀυτη των ἀνθρωπων ἡ γενεσις τε και φυσις. εἰ δὲ παντων και πανταχοθεν ἀπεληλαται των ἐργων τȣ θεȣ, και των ὑπ' ἐκεινȣ διδομενων δωρεων το ματαιον, δει παντος τῳ της ψυχης ἀτελευτητῳ συνδιαιωνιζειν την τȣ σωματος διαμονην κατα την ἰδιαν φυσιν.

Ξενιζεσθω δὲ μηδεις, εἰ την θανατῳ και φθορα διακοπτομενην ζωην, ὀνομαζομεν διαμονην, λογιζομενος ὡς ȣχ εἰς τȣ προσρηματος ὁ λογος, ȣχ ἐν της διαμονης το μετρον· ὁτι μηδὲ των διαμενοντων φυσις μια. εἰπερ γαρ κατα την οἰκειαν φυσιν ἑκαστον των διαμενοντων ἐχει την διαμονην, ȣκ ἐπι των καθαρως ἀφθαρτων και ἀθανατων ἑυροι τις ἀν ἰσαζȣσαν την διαμονην, τῳ μηδὲ τας ȣσιας των κρειττονων συνεξισȣσθαι ταις καθ' ὑποβασιν διαφερȣσαις· ȣτ' ἐπι των ἀνθρωπων την ὁμαλην ἐκεινην την ἀμεταβλητον ἐπιζητειν ἀξιον· ἀτε δη των μεν, ἐξ ἀρχης γενομενων ἀθανατων, και διαμενοντων μονῃ τῃ γνωμῃ τȣ ποιησαντος ἀτελευτητως· των δὲ ἀνθρωπων, κατα μεν την ψυχην, ἀπο γενεσεως ἐχοντων την ἀμεταβλητον διαμονην· κατα δὲ το σωμα, προσλαμβανοντων ἐκ μεταβολης την ἀφθαρσιαν· ὁπερ ὁ της ἀναστασεως λογος βȣλεται. προς ἡν ἀποβλεποντες, την τε διαλυσιν τȣ σωμαματος, ὡς ἑπομενην τῃ μετ' ἐνδειας και φθορας ζωῃ, περιμενομεν, και μετα ταυτην, την μετ' ἀφθαρσιας ἐλπιζομεν διαμονην· ȣτε τῃ των ἀλογων τελευτῃ συνεξισουντες την ἡμετεραν τελευτην, ȣτε τῃ των ἀθανατων διαμονῃ την των ἀνθρωπων διαμονην, ἱνα μη λαθωμεν ταυτῃ συνεξισουντες και την των ἀνθρωπων φυσιν και ζωην οἱς μη προσηκεν. ȣ τοινυν ἐπι τȣτῳ δυσχεραινειν ἀξιον, εἰ τις ἀνωμαλια θεωρειται περι την των ἀνθρωπων διαμονην, ȣδ' ἐπειδη χωρισμȣ ψυχης ἀπο των τȣ σωματος

ea quæ appetit consequatur, animæ habenis obsequens & fræno subjectum; inutilis mens, inutilis prudentia, justitiæ observatio, ac virtutis omnis exercitatio, & legum institutio ac dispositio, atque ut verbo dicam, inutile quidquid in hominibus & propter homines honesti & præclari, vel potius inutilis ipsa etiam hominum creatio & natura. Quod si in omnibus omnino Dei operibus & donis ab eo concessis, nihil est rebus inutilibus loci; necesse est omnino ut animæ perpetuitati respondeat perpetua corporis secundum propriam naturam permansio.

16. Nemo autem admiretur, quod vitam morte & corruptione interscissam appellemus permansionem: sed animo attendat non unam esse hujus nominis sententiam, nec unam permansionis mensuram, quia nec una permanentium natura. Nam si unum quodque eorum, quæ permanent, secundum suam naturam permanet; non sane ejusmodi permansionem apud eos, qui omnino incorrupti & immortales sunt, quisquam reperiat, quia præstantiores substantiæ inferioribus non adæquantur; nec in hominibus æquabilis illa & immutabilis quærenda; quippe cum hi ab initio immortales facti sint, & sola creatoris voluntate perpetuo permaneant, homines autem ab ipso quidem ortu, immutabilem permansionem secundum animam habeant, at secundum corpus immutationis beneficio incorruptionem assequantur. Id enim resurrectionis ratio sibi vult. Ad quam respicientes, corporis dissolutionem, ut vitæ egestati & corruptioni obnoxiæ consequentem, exspectamus; & post eam, corruptionis expertem speramus permansionem; nec brutorum morti nostram adæquantes, nec immortalium permansioni hominum permansionem, ne si ita faciamus, hominum naturam & vitam imprudentes rebus disparibus adæquemus. Non est igitur hac in re ferendum moleste, quod aliqua inæqualitas in homi-

τος μερων, και μοριων διαλυσις την συνεχη διακοπτει ζωην, δια τετ' απογινωσκειν χρη την αναςασιν. ἐδε γαρ ἐπειδη την κατα συναισθησιν ζωην διακοπτειν δοκεσιν αἱ κατα τον ὑπνον φυσικως ἐγγινομεναι παρεσεις των αισθησεων και των φυσικων δυναμεων, ισομετροις χρονε διαςημασιν ὑπνουντων των ανθρωπων, και τροπον τινα παλιν αναβιωσκοντων, την αυτην παραιτεμεθα ζωην λεγειν. παρ' ἡν αιτιαν, οιμαι, τινες αδελφον τε θανατε τον ὑπνον ονομαζεσιν, εχ' ὡς εκ των αυτων προγονων ἡ πατερων φυντας γενεαλογεντες, αλλ' ὡς των ὁμοιων παθων τοις τε θανεσι και τοις ὑπνεσιν εγγινομενων, ἑνεκα γε της ηρεμιας και τε μηδενος επαισθανεσθαι των παροντων, ἡ γινομενων, μαλλον δε μηδε τε ειναι και της ιδιας ζωης. ειπερ εν την των ανθρωπων ζωην τοσαυτης γεμεσαν ανωμαλιας απο γενεσεως μεχρι διαλυσεως, και διακοπτομενην, πασιν οις προειπομεν, ε παραιτεμεθα την αυτην λεγειν ζωην· εδε την επεκεινα της διαλυσεως ζωην, ἡτις ἑαυτη συνεισαγει την αναςασιν, απογινωσκειν οφειλομεν, καν επι ποσον διακοπτηται τω χωρισμω της ψυχης απο τε σωματος.

Αὑτη γαρ των ανθρωπων ἡ φυσις ανωθεν και κατα γνωμην τε ποιησαντος συγκληρωμενην εχεσα την ανωμαλιαν, ανωμαλον εχει την ζωην και την διαμονην, ποτε μεν ὑπνω, ποτε δε θανατω διακοπτομενην, και ταις καθ' εκαςην ἡλικιαν μεταβολαις, εκ εμφαινομενων εναργως τοις πρωτοις των ὑςερον επιγινομενων. ἡ τις αν επιςευσεν, μη τη πειρα δεδιδαγμενος, εν ὁμοιομερει και διαπλαςω τω σπερματι τοσετων και τηλικετων αποκεισθαι δυναμεων, ἡ των ταυτη επισυνιςαμενων και πηγνυμενων ογκων διαφοραν, οςεων φημι, και νευρων και χονδρων, ετι δε και μυων, και σαρκων, και σπλαγχνων, και των λοιπων τε σωματος μερων. ετε γαρ εν ὑγροις ετι τοις σπερμασι τετων εςιν ιδειν εδεν, ετε μην τοις νηπιοις εμφαινεται τι των τοις τελειοις επιγινομενων· ἡ τη των

τε-

minum perduratione appareat; nec quia animæ e corporis membris discessio ac partium dissolutio continuam vitam interrumpit, idcirco resurrectio desperanda. Neque enim quia solutiones sensuum & naturalium facultatum, quæ naturaliter in somno fiunt, vitam in sensibus positam interrumpere videntur, dormientibus certo temporis intervallo hominibus & rursum quodammodo reviviscentibus; idcirco eamdem vitam dicere refugimus. Quæ causa fuit, ut mihi videtur, cur nonnulli fratrem mortis dicerent somnum, non quod ex iisdem proavis & patribus genitos fingerent, sed quia similia patiuntur qui mortui sunt & qui dormiunt, quantum spectat ad quietem & eorum quæ adsunt, quæque agunt, vel potius sui ac propriæ vitæ oblivionem. Igitur si hominum vitam, quæ tanta ab ipso ortu usque ad dissolutionem referta est inæqualitate, iisque omnibus, quæ diximus, interrumpitur, eamdem tamen vitam appellare non refugimus; neque etiam dissolutioni succedentem vitam, quæ secum adjunctam habet resurrectionem, desperare debemus; quamvis aliquandiu animæ e corpore digressu interrumpatur.

17. Ipsa enim hominum natura, antiquitus & ex creatoris voluntate inæqualitatem sortita, inæqualem habet vitam & permansionem, nunc somno, nunc morte, & ætatis cujusque immutationibus interruptam, non aperte exstantibus iis quæ prioribus superveniunt. Quis enim crederet nisi experientia doceretur, in similari & molli semine tot & tantarum reposita esse facultatum & earum, quæ simul assurgunt & compinguntur molium discrimina, ossium, inquam, nervorum & cartilaginum, & musculorum & carnium, & viscerum ac cæterarum corporis partium. Neque enim in humidis adhuc seminibus horum quidquam videre est: nec in infantibus quidquam eorum, quæ perfectis superveniunt, nec in perfecta ætate ea quæ

sunt

τελειων ἡλικια τα των παρηβηκοτων, ἡ τουτοις τα των γεγηρακοτων· ἀλλα δη καιτοι των εἰρημενων τινων μεν οὐδ' ὁλως, τινων δε ἀμυδρως ἐμφαινοντων την φυσικην ἀκολουθιαν, και τας τη φυσει των ἀνθρωπων ἐπιγινομενας μεταβολας, ὁμως ἰσασιν ὁσοι μη τυφλωττουσιν ὑπο κακιας ἡ ῥαθυμιας περι την τουτων κρισιν, ὁτι δει πρωτον μεν γενεσθαι των σπερματων καταβολην, διαρθρωθεντων δε τουτων καθ' ἑκαστον μερος και μοριον, και προελθοντων εἰς φως των κυηθεντων, ἐπιγινεται μεν ἡ κατα την πρωτην ἡλικιαν αὐξησις, ἡ τε κατ' αὐξησιν τελειωσις, τελειωθεντων δε ὑφεσις των φυσικων δυναμεων μεχρι γηρως. εἰτα πεπονηκοτων των σωματων ἡ διαλυσις. ὡσπερ οὐν ἐπι τουτῳ οὐτε του σπερματος ἐγγεγραμμενην ἐχοντος την των ἀνθρωπων ζωην, ἡ μορφην, οὐτε της ζωης την εἰς τας πρωτας ἀρχας διαλυσιν, ὁ των φυσικως γενομενων εἱρμος παρεχει την πιστιν τοις οὐκ ἐξ αὐτων των φαινομενων ἐχουσι το πιστον, πολυ μαλλον ὁ λογος ἐκ της φυσικης ἀκολουθιας ἀνιχνευων την ἀληθειαν, πιστουται την ἀναστασιν, ἀσφαλεστερος ὠν και κρειττων της πειρας προς πιστωσιν ἀληθειας.

Των πρωην ἡμιν εἰς ἐξετασιν προτεθεντων λογων, και την ἀναστασιν πιστουμενων, παντες μεν εἰσιν ὁμογενεις, ὡς ἐκ της αὐτης φυντες ἀρχης (ἀρχη γαρ αὐτοις ἡ των πρωτων ἀνθρωπων ἐκ δημιουργιας γενεσις) ἀλλ' οἱ μεν ἐξ αὐτης κρατυνονται της πρωτης ἀρχης ἐξ ἡσπερ ἐφυσαν, οἱ δε, παρεπομενοι τη τε φυσει τῳ βιῳ των ἀνθρωπων, ἐκ της του θεου περι ἡμας προνοιας λαμβανουσι την πιστιν (ἡ μεν γαρ αἰτια καθ' ἡν και δι' ἡν γεγονασιν ἀνθρωποι, συνεζευγμενη τη φυσει των ἀνθρωπων, ἐκ δημιουργιας ἐχει την ἰσχυν· ὁ δε της δικαιοσυνης λογος, καθ' ὁν κρινει θεος τους εὐ ἡ κακως βεβιωκοτας ἀνθρωπους, ἐκ του τουτων τελους) φυονται μεν γαρ ἐκειθεν, ἠρτηνται δε μαλλον της προνοιας. δεδειγμενων δε ἡμιν των πρωτων ὡς οἱον τε, καλως ἀν ἐχοι και δια των ὑστερων δειξαι το προκειμενον· λεγω δε δια της ὀφειλομενης ἑκαστῳ των ἀνθρωπων κατα δικαιαν κρισιν τιμης ἡ δικης, και του κατα τον ἀνθρω-

ſunt egreſſorum ex ephebis, nec in iſtis ea quæ ſenum apparent. Quamvis autem eorum quæ diximus quædam nullo prorſus modo, quædam obſcure naturalem ſeriem & ſupervenientes hominum naturæ mutationes exhibeant; ſciunt tamen quicumque præ nequitia aut pigritia in his rebus dijudicandis non cæcutiunt, primo ſemina ſpargenda eſſe, deinde his per ſingulas partes & membra explicatis, ac editis in lucem fœtibus ſupervenire primæ ætatis incrementum, deinde ex incremento perfectionem, tum ex perfectione remiſſionem facultatum naturalium uſque ad ſenectutem, denique fatiſcentium corporum diſſolutionem. Quemadmodum igitur hac in re, cum nec ſemen vitam hominum & formam, nec vita diſſolutionem in prima principia præ ſe ferat; naturalium eventuum ſeries fidem eorum facit, quorum argumenta oculis ſpectanda non traduntur; multo magis ratio ex naturali ſerie veritatem inveſtigans, fidem facit reſurrectionis; cum tutior & præſtantior ſit experientia ad confirmationem veritatis.

18. Rationum momenta modo a nobis ad inveſtigandum propoſita ac reſurrectionem adſtruentia, ſunt quidem omnia ejuſdem generis, ut ex eodem nata principio (principium autem illis eſt primorum hominum ex creatione generatio) ſed alia ex ipſo confirmantur primo principio unde orta ſunt, alia naturæ & vitæ hominum conſequentia ex Dei circa nos providentia fidem accipiunt (nam cauſa, ſecundum quam & propter quam nati ſunt homines, cum natura hominum colligata, ex creatione vim deducit: juſtitiæ autem ratio ſecundum quam homines, qui bene vel male vixerunt, judicat Deus, ex eorumdem hominum fine) illinc enim naſcuntur, ſed magis pendent ex providentia. Prioribus autem, ut potuimus, demonſtratis, præclarum ſane fuerit etiam ex poſterioribus, id eſt ex debito cuique homini ſecundum ju-

πινον βιον τελυς· αὐτων δε τυτων προταξαι τον κατα φυσιν ἡγυμενον· και πρωτον γε διασκεψασθαι τον περι της κρισεως λογον· τοσυτον μονον ὑπειποντας φροντιδι της προσηκυσης τοις προκειμενοις ἀρχης και ταξεως, ὁτι δει τυς ποιητην τον θεον τυδε τυ παντος παραδεξαμενυς, τη τυτυ σοφια και δικαιοσυνη την των γενομενων ἀπαντων ἀνατιθεναι φυλακην τε και προνοιαν· εἰγε ταις ἰδιαις ἀρχαις παραμενειν ἐθελοιεν· ταυτα δε περι τυτων φρονυντας, μηδεν ἡγεισθαι μητε των κατα γην, μητε των κατ' ὐρανον, ἀνεπιτροπευτον, μηδ' ἀπρονοητον, ἀλλ' ἐπι παν ἀφανες ὁμοιως και φαινομενον, μικρον τε και μειζον, διηκυσαν γινωσκειν την παρα τυ ποιησαντος ἐπιμελειαν. δειται γαρ παντα γενομενα της παρα τυ ποιησαντος ἐπιμελειας, ἰδιως δε ἑκαςον καθ' ὁ πεφυκε, και προς ὁ πεφυκεν ἀ χρη. ὐ γαρ οἰμαι φιλοτιμιας το καταγειν, ἡ διαιρειν νυν, ἡ το προσφορον ἑκαςη φυσει καταλεγειν ἐθελειν. ὁγε μην ἀνθρωπος περι ὐ νυν προκειται λεγειν, ὡς μεν ἐνδεης, δειται τροφης· ὡς δε θνητος, διαδοχης· ὡς δε λογικος, δικης. εἰ δε των εἰρημενων ἑκαςον ἐςιν ἀνθρωπῳ κατα φυσιν, και δειται μεν τροφης δια την ζωην, δειται δε διαδοχης δια την τυ γενυς διαμονην, δειται δε δικης δια το της τροφης και της διαδοχης ἐννομον, ἀναγκη δηπυ, της τροφης και της διαδοχης ἐπι το συναμφοτερον φερομενης, ἐπι τυτο φερεσθαι και την δικην· λεγω δη συναμφοτερον τον ἐκ ψυχης και σωματος ἀνθρωπον· και τον τοιυτον ἀνθρωπον γινεσθαι παντων των πεπραγμενων ὑποδικον, την τε ἐπι τυτοις δεχεσθαι τιμην ἡ τιμωριαν. εἰ δε κατα τυ συναμφοτερυ φερει την ἐπι τοις εἰργασμενοις δικην ἡ δικαια κρισις, και μητε την ψυχην μονην δει κομισασθαι τα ἐπιχειρα των μετα τυ σωματος εἰργασμενων· (ἀπροσπαθης γαρ αὑτη καθ' ἑαυτην των περι τας σωματικας ἡδονας ἡ τροφας και θεραπειας γινομενων πλημμεληματων·) μητε το σωμα μονον· (ἀκριτον γαρ τυτο καθ' ἑαυτο νομυ και δικης·) ὁ δε ἐκ τυτων ἀνθρωπος την ἐφ' ἑκαςῳ των εἰργασμενων αὐτῳ δεχεται κρισιν· τυτο δε ὐτε κατα την δε την ζωην

εὐ-

tum judicium præmio aut pœna, & ex vitæ humanæ
ine rem propositam demonstrare; atque ex ipsis illis
d præmittere quod natura princeps est, & a judicii
atione initium considerandi facere; unum tantum,
tudio convenientis rebus propositis principii & or-
inis, subjicientes, oportere ut qui creatorem hujus
niversi admittunt Deum, ejus sapientiæ & justitiæ
perum custodiam & providentiam assignent, si qui-
em in suis principiis permanere velint, & cum de
is ita sentiant, nihil omnino neque in cœlo neque
i terra gubernationis & providentiæ expers existi-
ient, sed ad omnia sive latentia, sive exstantia,
ve parva, sive magna procurationem creatoris per-
ieare agnoscant. Egent enim res creatæ omnes crea-
oris procuratione: sigillatim autem una quæque prout
natura instituta est, & ad quod instituta est. Præ-
osteri enim studii esse arbitror frangere nunc & di-
idere & quid cuique naturæ conveniat, recensere
elle. Homo certe, de quo nunc propositum est
icere, quatenus indigus est, eget alimento; quate-
us moralis, successione; quatenus ratione præditus,
idicio. Jam vero si horum unum quodque homini
ecundum naturam est; si alimento eget propter vi-
am, successione propter generis perpetuitatem, ju-
icio propter cibi & successionis legem; necesse est
t cum alimentum & successio in utrumque ferantur,
idicium quoque in utrumque, id est, in hominem
x corpore & anima constantem feratur, ac ejusmodi
omo rationem actionum omnium reddat, & pro eis
ræmium aut pœnam accipiat. Quod si justum judi-
ium utrique mercedem actionum irrogat; si æquum
on est ut anima sola rerum una cum corpore gesta-
um præmia referat (nam per se ipsa non movetur iis
uæ circa corporis voluptates & cibos & cultus pec-
antur) nec corpus solum (est enim per seipsum di-
idicandæ legis & justitiæ expers) sed ut compositus

ἑυρισκει συμβαινον ὁ λογος· (ὐ γαρ σωζεται το κατα ἀξιαν ἐν τῳ παροντι βιῳ· δια το πολλυς μεν ἀθεως και πασαν ἀνομιαν και κακιαν ἐπιτηδευοντας, μεχρι τελευτης διατελειν κακων ἀπειρατυς, και τὐναντιον τυς κατα πασαν ἀρετην ἐξητασμενον τον ἑαυτων βιον ἐπιδειξαμενυς, ἐν ὀδυναις ζην, ἐν ἐπηρειαις, ἐν συκοφαντιαις, αἰκιαις τε και παντοιαις κακοπαθειαις·) ὐτε δε μετα θανατον· (ὐδε γαρ ἐςιν ἐτι το συναμφοτερον, χωριζομενης μεν της ψυχης ἀπο τυ σωματος, σκεδαννυμενυ δε και ἀυτυ τυ σωματος εἰς ἐκεινα παλιν ἐξ ὧν συνεφορηθη, και μηδεν ἐτι σωζοντος της προτερας φυσεως, ἡ μορφης, ἡπυ γε την μνημην των πεπραγμενων·) ἐυδηλον παντι το λειπομενον, ὁτι δει κατα τον ἀποςολον, το φθαρτον τυτο και διασκεδαςον ἐνδυσασθαι ἀφθαρσιαν, ἱνα ζωοποιηθεντων ἐξ ἀναςασεως των νεκρωθεντων, και παλιν ἑνωθεντων των κεχωρισμενων, ἡ και παντη διαλελυμενων, ἑκαςος κομισηται δικαιως ἁ δια τυ σωματος ἐπραξεν, εἰτε ἀγαθα, εἰτε κακα.

Προς μεν ὐν τυς ὁμολογυντας την προνοιαν, και τας ἀυτας ἡμιν παραδεξαμενυς ἀρχας, εἰτα των οἰκειων ὑποθεσεων ὐκ οἰδ᾽ ὁπως ἐκπιπτοντας, τοιυτοις χρησαιτ᾽ ἀν τις λογοις, και πολλῳ πλειοσι τυτων, εἰγε πλατυνειν ἐθελοι τα συντομως και κατ᾽ ἐπιδρομην εἰρημενα. προς δε γε τυς περι των πρωτων διαφερομενυς ἰσως ἀν ἐχοι καλως ἑτεραν ὑποθεσθαι προ τυτων ἀρχην, συνδιαπορυντας ἀυτοις περι ὧν δοξαζυσι, και τοιαυτα συνδιασκεπτομενυς, ἀρα γε παντη καθαπαξ ἡ των ἀνθρωπων παρωπται ζωη και συμπας ὁ βιος, ζοφος δε τις βαθυς κατακεχυται της γης, ἀγνοιᾳ και σιγῃ κρυπτων ἀυτυς τε τυς ἀνθρωπυς και τας τυτων πραξεις· ἡ πολυ τυτων ἀσφαλεςερον το δοξαζειν ὁτι τοις ἑαυτυ ποιημασιν ἐφεςηκεν ὁ ποιησας, παντων των ὁπωσυν ὀντων ἡ γινομενων ἐφορος, ἐργων τε και βυλευματων κριτης. εἰ μεν γαρ μηδεμια μηδαμυ των ἀνθρωποις πεπραγμενων γιγνοιτο κρισις, ὐδεν ἑξυσι πλειον των ἀλογων ἀνθρωποι. μαλλον

ex utrisque homo de una quaque actionum suarum in judicium vocetur; id autem si neque in hac vita evenire ratio reperit (non enim ille pro meritis status in præsenti vita servatur, cum multi athei & iniquitati ac nequitiæ omni dediti, usque ad mortem expertes malorum permaneant; contra qui vitam suam ad omnem virtutem dirigunt, in doloribus, injuriis, calumniis, cruciatibus & omnis generis calamitatibus vivant) neque etiam post mortem (neque enim ad uc utrumque exstat, anima quidem a corpore separata, corpore autem ipso in ea dissoluto ex quibus collectum fuerat, nec quidquam prioris naturæ & formæ, nedum memoriam rerum gestarum retinente) quod superest cuique perspicuum est, oportere secundum Apostolum hoc corruptibile & dissipabile induere incorruptionem, ut vivificatis ex resurrectione iis, quæ mortua erant, & rursum conjunctis quæ separata, aut etiam omnino dissoluta, merito quisque referat quæ per corpus gessit, sive bona, sive mala.

19. Igitur adversus eos qui providentiam confitentur, & eadem ac nos admittunt principia, deinde propriis sententiis nescio quo pacto excidunt, his utatur quis sermonibus ac multo etiam pluribus, si quidem dilatare velit, quæ concise & cursim dicta sunt. Sed adversus eos qui de principiis diffident, optimum forte fuerit aliud istis principium præmittere, simul cum illis dubitantes de quibus ipsi rebus opinantur, & ad hunc modum una disceptantes, num tota prorsus hominum vita despiciatur, ac densa quædam caligo terris diffusa tum ipsos homines, tum eorum actiones ignoratione & oblivione involvat; an multo tutius sit existimare suis Creatorem præesse operibus, omniumque quæcumque sunt aut fiunt inspectorem, operum & cogitationum judicem. Nam si nullum omnino hominibus rerum gestarum judicium datur, nihil homines amplius habent quam belluæ. Imo

λον δε κακιων πραξεσιν αθλιωτερον, οἱ τα παθη δυλαγωγεντες, και φροντιζοντε ευσεβειας και δικαιοσυνης, ἡ της αλλης αρετης· ὁ δε κτηνωδης βιος και θηριωδης, αρισος· αρετη δε, ανοητος· δικης δε απειλη, γελως πλατυς· το δε πασαν θεραπευειν ηδονην, αγαθον το μεγισον· δογμα δε κοινον τετων απαντων και νομος εις τε τοις ακολασοις και λαγνοις φιλον, φαγωμεν δε και πιωμεν· αυριον γαρ αποθνησκομεν. τε γαρ τοιετε βιε τελος εδε ηδονη κατα τινας, αλλ' αναισθησια παντελης. ει δε εσι τις τῳ ποιησαντι τες ανθρωπες των ιδιων ποιηματων φροντις, και σωζεται πε των ευ η κακως βεβιωμενων η διακρισις, ητοι κατα τον παροντα βιον, ζωντων ετι των κατ' αρετην η κακιαν βεβιωκοτων, η μετα θανατον, εν χωρισμῳ και διαλυσει τυγχανοντων. αλλα κατ' εδετερον των ειρημενων ευρειν δυνατον σωζομενην την δικαιαν κρισιν. ετε γαρ οἱ σπεδαιοι κατα την παρεσαν ζωην φερονται τα της αρετης επιχειρα, ετε μην οἱ φαυλοι τα της κακιας. παρημι γαρ λεγειν ὁτι σωζομενης της φυσεως, εν ῃ νυν εσμεν, εδ' η θνητη φυσις ενεγκειν οια τε την συμμετρον δικην πλειονων ἡ βαρυτερων φερομενων πλημμεληματων. ὁ, τε γαρ μυριες επι μυριοις ανελων αδικως ληςης, η δυναςης, η τυραννος, εκ αν ενι θανατῳ λυσειε την επι τετοις δικην· ὁ, τε μηδεν περι θεε δοξαζων αληθες, υβρει δε παση και βλασφημιᾳ συζων, και παρορων μεν τα θεια, καταλυων δε νομες, υβρισας δε παιδας ὁμε και γυναικας, κατασκαψας δε πολεις αδικως, εμπρησας δε οικες μετα των ενοικεντων, και δηιωσας χωραν, και τετοις συναφανισας δημες και λαες, η και συμπαν εθνος, πως αν εν τῳ φθαρτῳ σωματι προς την τετοις συμμετρον αρκεσειε δικην, προλαμβανοντος τε θανατε το κατα αξιαν, και μηδε προς εν τι των ειργασμενων της θνητης εξαρκεσης φυσεως; ετ' εν κατα την παρεσαν ζωην η κατ' αξιαν δεικνυται κρισις, ετε μετα θανατον.

iſtis infelicius agunt, ut qui perturbatos animi motus in ſervitutem redigant, ac pietatis & juſtitiæ virtutumque cæterarum curam gerant: belluarum autem & ferarum vita optima, virtus vero inſipiens, judicii minæ res perridicula, voluptati autem omni indulgere maximum bonum, commune autem horum omnium decretum atque una lex, amica illa intemperantibus & laſcivis ſententia, *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Talis enim vitæ finis ne voluptas quidem, ut nonnulli opinantur, ſed ſtatus omnis ſenſus expers. Quod ſi hominum creatori aliqua eſt operum ſuorum cura, ac bene aut male actæ vitæ ſervatur alicubi diſcrimen; vel in præſenti vita, adhuc viventibus qui virtutem aut vitium ſectantur; vel poſt mortem, iiſdem in ſeparatione & diſſolutione verſantibus. At in neutro ſervata judicii æquitas reperiri poteſt. Nam nec boni in præſenti vita virtutis præmia referunt, nec mali nequitiæ. Illud enim prætermitto natura, in qua nunc ſumus, ſervata, non poſſe naturam mortalem pares pluribus aut gravioribus peccatis pænas ſuſtinere. Nam qui innumeros ex innumeris occidit injuſte vel latro, vel princeps, vel tyrannus, is ſane una morte horum ſcelerum pœnam non perſolverit. Sic etiam qui de Deo nihil veri opinatus eſt, ſed in omni convicio & blaſphemia vixit, divina contempſit, leges infregit, ſtupra pueris æque ac mulieribus intulit; urbes evertit injuſte, domos una cum hominibus incendit, regionem vaſtavit, ſimulque populos & incolas aut etiam univerſam gentem extinxit; quonam is pacto in corpore corruptioni obnoxio, pari his ſceleribus pœnæ ſuffecerit, cum mors debitam meritis mercedem præripiat, ac ne uni quidem alicui facinorum mortalis natura ſufficiat? Neque igitur in præſenti vita judicium pro meritis demonſtratur: neque etiam poſt mortem.

Ητοι γαρ παντελης ἐςι σβεσις της ζωης θανατος, συνδια υομενης τῳ σωματι της ψυχης και συνδιαφθειρομενης· ἡ μενει μεν καθ ἑαυτην ἀλυτος ἡ ψυχη, ἀσκεδαςος, ἀδιαφθορος, φθειρεται δε και διαλυεται το σωμα, ἐδεμιαν ἐτι σωζον ἐτε μνημην των εἰργασμενων, ἐτ' αἰσθησιν των ἐπ' αὐτη παθηματων. σβεννυμενης μεν γαρ παντελως της των ἀνθρωπων ζωης, ἐδεμια φαινηται των ἀνθρωπων ἐ ζωντων φροντις, ἐ των κατ' ἀρετην ἡ κακιαν βεβιωκοτων ἡ κρισις· ἐπεισκυκληθησεται δε παλιν τα της ἀνομε ζωης, και των ταυτη συνεπομενων ἀτοπων το σμηνος, το, τε της ἀνομιας ταυτης κεφαλαιον ἀθεοτης. εἰ δε φθειροιτο μεν το σωμα και χωροιη προς το συγγενες των λελυμενων ἑκαςον, μενοι δε ἡ ψυχη καθ' ἑαυτην ὡς ἀφθαρτος, ἐδ' ἐτως ἑξει χωραν ἡ κατ' αὐτης κρισις, μη προσεσης δικαιοσυνης· ἐπειδη μηδε θεμιτον ὑπολαμβανειν ἐκ θεε και παρα θεε γινεσθαι τινα κρισιν, ἡ μη προσεςι το δικαιον. ἐ προσεςι δε τη κρισει το δικαιον, μη σωζομενε τε διαπραξαμενε την δικαιοσυνην ἡ την ἀνομιαν. ὁ γαρ διαπραξαμενος ἑκαςον των κατα τον βιον ἐφ' οἱς ἡ κρισις, ἀνθρωπος ἠν, ἐ ψυχη καθ' ἑαυτην. το δε συμπαν εἰπειν, ὁ λογος ἐτος ἐπ' ἐδενος φυλαξει το δικαιον.

Κατορθωματων τε γαρ τιμωμενων, ἀδικηθησεται το σωμα σαφως, ἐκ τε κοινωνησαι μεν τη ψυχη των ἐπι τοις σπεδαζομενοις πονων, μη κοινωνησαι δε της ἐπι τοις κατορθωθεισι τιμης, και συγγνωμης μεν τυγχανειν πολλακις την ψυχην ἐπι τινων πλημμεληματων, δια την του σωματος ἐνδειαν τε και χρειαν, ἐκπιπτειν δε αὐτο το σωμα της ἐπι τοις κατορθωθεισι κοινωνιας, ὑπερ ὡν τες ἐν τη ζωη συνδιηνεγκε πονες. και μην και πλημμεληματων κρινομενων ἐ σωζεται τη ψυχη το δικαιον, εἰγε μονη τινοι δικην ὑπερ ὡν ἐνοχλεντος τε σωματος, και προς τας οἰκειας ὀρεξεις ἡ κινησεις ἑλκοντος, ἐπλημμελησεν· ποτε

μεν

20. Vel enim mors totius eſt omnino vitæ interitus, anima ſimul cum corpore diſſoluta & corrupta; vel per ſe ipſa manente anima diſſolutionis & diſſipationis & corruptionis experte, corrumpitur & diſſolvitur corpus, nullam jam retinens nec rerum geſtarum memoriam, nec eorum, quæ ob animam toleravit, ſenſum. Extincta omnino hominum vita, nulla jam videtur hominum non exſtantium procuratio, nec eorum, qui ſecundum virtutem aut vitium vixerint, judicium: iterum autem revolventur exlegis vitæ incommoda, & abſurdorum ex ea conſequentium examen, &, quod hujus perverſitatis caput eſt, impietas Dei negatrix. Quod ſi corrumpatur quidem corpus, & partes quæque diſſolutæ ad congrua elementa migrent, anima autem per ſe ipſa, utpote incorrupta, maneat, ne ſic quidem locum habebit animæ judicium, quippe cum juſtitia deſideretur. Si quidem nefas eſt ſuſpicari ullum ex Deo aut a Deo judicium fieri, cui non adſit juſtitia; judicio autem abeſt juſtitia, non exſtante eo qui juſtitiam aut injuſtitiam exercuit. Nam qui unum quodque eorum, de quibus judicium inſtituitur, in vita egit, homo erat, non anima per ſe ipſa. Atque, ut verbo dicam, hæc judicii ratio nullam æquitatis partem retinet.

21. Nam ſi recte facta remunerentur, aperte fiet injuria corpori, eo quod ſuſceptorum in rebus præclare gerendis laborum particeps fuerit, mercedis autem recte factorum particeps non ſit; ac veniam quidem anima in quibuſdam peccatis habeat propter corporis indigentiam & uſum, ipſum autem corpus recte factorum, pro quibus ſimul labores in vita toleravit, ſocietate excidat. Peccatis autem judicatis, non ſervatur animæ juſtitia, ſi quidem ſola pœnas eorum perſolvat, quæ obſtrepente corpore & ad proprios appetitus & motus trahente peccavit, nunc

μιν κατα συναρπαγην και κλοπην, ποτε δε κατα τινα βιαιοτεραν ἑλκην, ἀλλοτε κατα συνδρομην, ἐν χαριτος μερει και θεραπειας της τυτυ συςασεως. ἠ πως ὐκ ἀδικον, την ψυχην κρινεσθαι καθ' ἑαυτην ὑπερ ὧν ὐδ' ἡντινυν ἐχει, κατα την ἑαυτης φυσιν, ὐκ ὀρεξιν, ὐ κινησιν, ὐχ' ὁρμην· οἱον λαγνειας, ἠ βιας, ἠ πλεονεξιας, ἠ ἀδικιας, και των ἐπι τυτοις ἀδικηματων; ἐι γαρ τα πλειςα των τοιυτων γινεται κακων ἐκ τυ μη κατακρατειν τυς ἀνθρωπυς των ἐνοχλυντων παθων· ἐνοχλυνται δε ὑπο της τυ σωματος ἐνδειας και χρειας, και της περι τυτο σπυδης και θεραπειας. (τυτων γαρ ἑνεκεν πασα ἡ κτησις, και προ ταυτης ἡ χρησις· ἐτι δε γαμος, και ὁσαι κατα τον βιον πραξεις, ἐν οἱς και περι ἁ θεωρειται το, τε πλημμελες, και το μη τοιυτον·) πυ δικαιον, ἐν οἱς πρωτοπαθει το σωμα και την ψυχην ἑλκει προς συμπαθειαν και κοινωνιαν των ἐφ' ἁ δειται πραξεων, ἀυτην κρινεσθαι μονην; και τας μεν ὀρεξεις και τας ἡδονας, ἐτι δε φοβυς και λυπας, ἐφ' ὧν παν το μη μετριον, ὑποδικον, ἀπο τυ σωματος ἐχειν την κινησιν· τας δε ἐκ τυτων ἁμαρτιας και τας ἐπι τοις ἡμαρτημενοις τιμωριας ἐπι την ψυχην φερεσθαι μονην, την δεομενην τοιυτυ τινος, μητε ὀρεγομενην, μητε φοβυμενην, ἠ πασχυσαν τι τοιυτον καθ' ἑαυτην, οἱον πασχειν πεφυκεν ἀνθρωπος; ἀλλα κἀν μη μονυ τυ σωματος, ἀνθρωπυ δε θωμεν ἐιναι τα παθη, λεγοντες ὀρθως, δια το μιαν ἐξ ἀμφοτερων ἐιναι την τυτυ ζωην, ὐ δηπυ γε και τῃ ψυχῃ ταυτα προσηκειν φησομεν, ὁποταν καθαρως την ἰδιαν ἀυτης ἐπισκοπωμεν φυσιν. ἐι γαρ πασης καθαπαξ τροφης ἐςιν ἀνενδεης, ὐκ ἀν ὀρεχθειη ποτε τυτων ὧν ὐδαμως δειται προς το ἐιναι, ὐτ' ἀν ὀρμησειεν ἐπι τι τυτων οἱς μηδ' ὁλως χρησθαι πεφυκεν· ἀλλ' ὐδ' ἀν λυπηθειη δι' ἀποριαν χρηματων ἠ κτηματων, ὡς ὐδεν ἀυτῃ προσηκοντων. ἐι δε και φθορας ἐςι κρειττων, ὐδεν φοβειται το παραπαν, ὡς φθαρτικον ἑαυτης. ὐ γαρ δεδοικεν ὐ λιμον, ὐ νοσον, ὐ πηρωσιν, ὐ λὼβην, ὐ πυρ, ὐ σιδηρον· ἐπει μηδε παθειν ἐκ τυτων δυναται τι βλαβερον, ὐτ' ἀλγεινον, ὐχ ἁπτομενων ἀυτης το παραπαν

ſimul abrepta & veluti furto abducta, nunc violentius tracta, interdum accommodatione quadam gratiam & cultum impendens ad corporis conſervationem. Aut quomodo non injuſtum animam de iis rebus per ſeipſam judicari, ad quas, ſecundum ſuam ipſius naturam, nullum habet omnino appetitum, nec motum, nec impetum, ut de luxuria, violentia, avaritia, injuſtitia, & inde naſcentibus peccatis? Nam ſi ejuſmodi mala inde pleraque oriuntur, quod homines non comprimant tumultuantes animi motus; tumultuantur autem propter corporis indigentiam & uſum, & illius fovendi ſtudium & cultum (horum enim cauſa omnis poſſeſſio, & uſus, nuptiæ præterea, & cæteræ vitæ actiones, in quibus & circa quas ſpectatur quid vitioſum ſit & quid non) ubi æquitas, ut quibus in rebus corpus primas ſentiendi partes ſuſtinet, & animam trahit in mutuam conſenſionem, & actionum ad ea quibus indiget ſocietatem, ſola ipſa judicetur, & appetitus ac voluptates, metus & dolores, in quibus quidquid minus moderatum judicio obnoxium eſt, a corpore motionem habeant; quæ autem ex eis conſequuntur peccata, & quæ ex peccatis ſupplicia, ea in ſolam animam ferantur, nec indigentem cujuſquam ejuſmodi rei, nec appetentem, nec metuentem, nec quidquam ejuſmodi patientem, quod homo pati ſolet? Quamvis autem non ſolius corporis, ſed hominis eſſe motus animi ponamus, quod quidem recte facimus, quia una eſt ex duobus ipſius vita, non tamen hæc animæ convenire dicemus, ſi propriam ejus naturam pure inſpiciamus. Nam ſi nullius omnino alimenti eget, numquam ea profecto appetet, quibus opus non habet ut exiſtat, nec ad eorum quidquam rapietur, quibus omnino uti non poteſt. Neque etiam dolebit propter penuriam pecuniarum aut poſſeſſionum, ut quæ nihil ad eam pertineant. Quod ſi etiam corruptione ſuperior

eſt,

παν ὑτε σωματων, ὑτε σωματικων δυναμεων. εἰ δὲ το τα παθη ταις ψυχαις ἰδιαζοντως προσαπτειν ἀτοπον, το τας ἐκ τυτων ἁμαρτιας και τας ἐπι ταυταις τιμωριας ἐπι μονας φερειν τας ψυχας, ὑπερβαλλοντως ἀδικον, και της τυ θευ κρισεως ἀναξιον.

Προς δε τοις εἰρημενοις, πως ὑκ ἀτοπον την μεν ἀρετην και την κακιαν μηδε νοηθηναι δυνασθαι χωρις, ἐπι της ψυχης· (ἀνθρωπυ γαρ ἀρετας εἰναι γινωσκομεν τας ἀρετας, ὡσπερυν και την ταυταις ἀντικειμενην κακιαν, ὑ ψυχης κεχωρισμενης τυ σωματος, και καθ' ἑαυτην ὑσης·) την δ' ἐπι τυτοις τιμην ἢ τιμωριαν ἐπι μονης φερεσθαι της ψυχης; ἢ πως ἀν τις και νοησειεν ἐπι ψυχης μονης ἀνδρειαν, ἢ καρτεριαν, ὑκ ἐχυσης ὑ θανατυ φοβον, ὑ τραυματος, ὑ πηρωσεως, ὑ ζημιας, ὑκ αἰκιας, ὑ των ἐπι τυτοις ἀλγηματων, ἢ της ἐκ τυτων κακοπαθειας; πως δε ἐγκρατειαν και σωφροσυνην, ὑδεμιας ἑλκυσης ἀυτην ἐπιθυμιας προς τροφην, ἢ μιξιν, ἢ τας ἀλλας ἡδονας τε και τερψεις, ὑδ' ἀλλυ τινος ὑτ' ἐσωθεν ἐνοχλυντος, ὑτ' ἐξωθεν ἐρεθιζοντος; πως δε φρονησιν, ὑχ ὑποκειμενων ἀυτη πρακτεων και μη πρακτεων, ὑθ' αἱρετων και φευκτων· μαλλον δε μηδεμιας ἐνυσης ἀυτη κινησεως το παραπαν, ἢ φυσικης ὁρμης ἐπι τι των πρακτεων; πυ δε ὁλως ψυχαις ἢ προς ἀλλ λας δικαιοσυνη προσφυης, ἢ προς ἀλλο τι των ὁμογενων ἢ ἑτερογενων, ὑκ ἐχυσαις ὑτε ποθεν, ὑτε δἰ ὡν, ὑτε πως ἀπονειμωσι το κατ' ἀξιαν ἢ κατ' ἀναλογιαν ἰσον, ἐξῃρημενης της εἰς θεον τιμης· ὑδ' ἀλλως ἐχυσαις ὁρμην ἢ κινησιν προς χρησιν ἰδιων, ἢ προς ἀποχην των ἀλλοτριων· της μεν χρησεως των κατα φυσιν, ἢ της ἀποχης ἐπι των χρησθαι πεφυκοτων θεωρυμενης· της δε ψυχης, μητε δεομενης τινος, μητε χρησθαι τισιν ἢ τινι πεφυκυιας,

και

eſt, nihil omnino metuit quod ei interitum poſſit afferre: non formidat famem, non morbum, non membrorum abſciſſionem, aut inſignem nævum, non ignem aut ferrum: quippe cum ex his nihil pati poſſit noxii aut moleſti, quam omnino nec corpora attingunt, nec corporum facultates. Quod ſi vitioſos motus animabus proprie affingere abſurdum eſt; orta ex his peccata & ex peccatis ſupplicia in ſolas animas conferre longe iniquiſſimum & Dei judicio indignum.

22. Ad hæc quomodo non abſurdum virtutem & vitium ne cogitari quidem ſeparatim poſſe in anima (virtutes enim, hominis virtutes eſſe novimus, & oppoſitam eis vitioſitatem non animæ a corpore ſeparatæ aut per ſeipſam exiſtentis) horum autem mercedem aut pœnam in animam ſolam ferri? Aut quomodo poſſit quis in anima ſola fortitudinem & conſtantiam vel cogitatione informare, quæ nec mortis metum habet, nec vulneris, nec abſciſſionis membrorum, nec damni aut cruentorum verberum, nec orti ex ejuſmodi rebus doloris & ex dolore miſeriæ? Quomodo continentiam & temperantiam, nulla eam cupiditate ad cibum aut alias voluptates & oblectationes trahente, nec ulla re alia aut intrinſecus perturbante, aut extrinſecus ſtimulante? Quomodo prudentiam, non ſubjectis ei agendis rebus aut non agendis, eligendis aut fugiendis, nec ulla omnino inſita ei motione aut naturali ad aliquid faciendum impetu? Quomodo autem animabus omnino juſtitia congruat vel erga ſe invicem, vel erga aliud quidquam ejuſdem aut diverſi generis, cum non habeant, nec unde, nec per quæ, nec quomodo pro meritis aut pro rationum paritate æqua diſtribuant, excepta Dei reverentia & obſervatione; ac præterea nec impetum aut motionem habeant ad uſum propriarum rerum, & abſtinentiam alienarum, ſi quidem uſus eorum, quæ ſunt ſecundum naturam, aut abſtinentia in

και δια τουτο μητε της λεγομενης ἰδιοπραγιας των μερων ἐπι της οὑτως ἐχουσης ψυχης ευρεθηναι δυναμενης.

Και μην κἀκεινο παντων παραλογωτατον, το τους μεν θεσπισθεντας νομους ἐπ᾽ ἀνθρωπους φερειν, των δε νομιμως ἢ παρανομως πεπραγμενων την δικην ἐπι μονας τρεπειν τας ψυχας. εἰ γαρ ὁ τους νομους δεξαμενος, οὗτος δεξαιτ᾽ ἀν δικαιως και της παρανομιας την δικην, ἐδεξατο δε τους νομους ἀνθρωπος, οὐ ψυχη καθ᾽ ἑαυτην, ἀνθρωπον δει και την ὑπερ των ἡμαρτημενων ὑποσχειν δικην, οὐ ψυχην καθ᾽ ἑαυτην. ἐπει μη ψυχαις ἐθεσπισε θεος ἀπεχεσθαι των οὐδεν αὐταις προσηκοντων, οἷον μοιχειας, φονου, κλοπης, ἁρπαγης, της κατα των γεννησαντων ἀτιμιας, πασης τε κοινως της ἐπ᾽ ἀδικιᾳ και βλαβῃ των πελας γινομενης ἐπιθυμιας. οὔτε γαρ το, τιμα τον πατερα σου και την μητερα, ψυχαις μονον ἐναρμοστον, οὐ προσηκοντων αὐταις των τοιουτων ὀνοματων· οὐ γαρ ψυχαι ψυχας γεννωσαι, την του πατρος ἢ της μητερος οἰκειουνται προσηγοριαν, ἀλλ᾽ ἀνθρωπους ἀνθρωποι. οὔτε οὖν το, οὐ μοιχευσης, ἐπι ψυχων λεχθειη ποτ᾽ ἀν ἢ νοηθειη δεοντως, οὐκ οὔσης ἐν αὐταις της κατα το ἀρσεν και θηλυ διαφορας, οὐδε προς μιξιν τινος ἐπιτηδειοτητος, ἢ προς ταυτην ὀρεξεως. ὀρεξεως δε τοιαυτης οὐκ οὔσης, οὐδε μιξιν εἰναι δυνατον. παρ᾽ οἷς δε μιξις οὐκ ἐστιν ὁλως, οὐδε ἐνθεσμος μιξις, ὁπερ ἐστιν ὁ γαμος. ἐννομου δε μιξεως οὐκ οὔσης, οὐδε την παρανομον και την ἐπ᾽ ἀλλοτριᾳ γυναικι γινομενην ὀρεξιν ἢ μιξιν εἰναι δυνατον· τουτο γαρ ἐστι μοιχεια. ἀλλ᾽ οὐδε το κλοπην ἀπαγορευειν, ἢ την του πλειονος ἐπιθυμιαν, ψυχαις προσφυες· οὐδε γαρ δεονται τουτων, ὧν οἱ δεομενοι, δια την φυσικην ἐνδειαν ἢ χρειαν, κλεπτειν εἰωθασιν, ἢ λῃστευειν, οἷον χρυσον, ἢ ἀργυρον, ἢ ζωον, ἢ ἀλλο τι των προς τροφην ἢ σκεπην ἢ χρησιν ἐπιτηδειων. ἀχρειον γαρ ἀθανατῳ φυσει παν ὁποσον τοις ἐνδεεσιν ὀρεκτον, ὡς χρησιμον. ἀλλ᾽ ὁ μεν ἐντελεστερος περι τουτων

λο-

iis ſpectatur, qui ita nati ſunt ut poſſint uti: anima autem nec ulla re eget, nec ita comparata eſt, ut his aut illis uti poſſit, ac propterea ne illa quidem quæ dicitur propria partium perfunctio in anima ſic conſtituta reperiri poteſt.

23. Atque illud quidem omnium maxime a ratione alienum eſt, ſancitas quidem leges conferre in homines, obſervatæ autem aut violatæ legis mercedem in ſolas vertere animas. Nam ſi qui leges recepit, is etiam merito violatæ legis pœnam recipiat, leges autem recepit homo, non anima per ſe ipſa; hominem etiam oportet peccatorum pœnam ſuſtinere, non animam per ſeipſam. Si quidem non animabus præcepit Deus, ut abſtineant rebus ad eas nihil attinentibus, velut adulterio, cæde, furto, rapina, ignominia in parentes, ac omni generatim cupiditate, quæ injuriam & damnum proximo infert. Neque enim illud, *Honora patrem tuum & matrem*, animabus ſolis convenit, cum eis ejuſmodi nomina non conveniant: neque enim animæ ab animabus gignuntur, ut patris & matris appellationem ſibi adſciſcant, ſed homines ab hominibus. Neque igitur illud, *Non mœchaberis*, de animabus dicatur decenter aut cogitetur, cum inter eas non ſit maſculi & fœminæ diſcrimen, nec ulla ad coitum habilitas aut appetitus. Nullus autem cum ſit appetitus; neque etiam coitus fieri poteſt. Apud quos autem nullus eſt coitus; neque etiam legitimus eſt coitus, quod eſt matrimonium. Ubi autem nihil eſt loci legitimæ conſuetudini, neque etiam inconceſſus alienæ uxoris appetitus & cum ea conſuetudo locum habere poteſt, id enim eſt adulterium. Sed nec furtum aut avaritia cum interdicuntur, id animabus convenit. Neque enim indigentes ſunt earum rerum, quibus qui indigent, propter naturalem indigentiam aut uſum, furari ſolent aut per vim rapere, velut aurum aut argentum, aut animal, aut aliud quidpiam eorum, quæ ad vi-

λογος ἀφειϑω τοις σπȣδαιοτερον ἑκαςον σκοπειν βȣλομενοις, ἢ φιλοτιμοτερον διαγωνιζεϑαι προς τȣς διαφερομενȣς. ἡμιν δε ἀρχȣντων των ἀρτιως εἰρημενων, και των συμφωνως τȣτοις την ἀναςασιν πιςȣμενων, το τοις αὐτοις ἐπι πλειον ἐνδιατριβειν, ȣ̓κ ἐτ᾽ ἀν ἐχοι καιρον. ȣ̓ γαρ το μηδεν παραλιπειν των ἐνοντων εἰπειν, πεποιημεϑα σκοπον, ἀλλα το κεφαλαιωδως ὑποδειξαι τοις συνεληλυϑȣσιν ἁ χρη περι ἀναςασεως φρονειν, και τη δυναμει των παροντων συμμετρησαι τας ἐπι τȣτο φερȣσας ἀφορμας.

Ἐξητασμενων δε ποσως των προτεϑεντων, ὑπολοιπον ἀν εἰη και τον ἀπο τȣ τελȣς διασκεψαϑαι λογον, ἠδη μεν τοις εἰρημενοις ἐμφαινομενον, τοσαυτης δε μονον ἐπιςασιας και προσϑηκης δεομενον, ὡς μη δοκειν τι των μικρως εἰρημενων ἡμιν ἀμνημονευτον καταλιπειν, και παραβλαψαι την ὑποϑεσιν, ἢ την ἐξ ἀρχης γενομενην διαιρεσιν. τȣτων τε ȣ̓ν ἑνεκεν και των ἐπι τȣτοις ἐγκεισαμενων, καλως ἀν ἐχοι τοσȣτον ἐπισημηναϑαι μονον, ὁτι δει και των ἐκ φυσεως συνιςαμενων, και των κατα τεχνην γινομενων οἰκειον ἑκαςȣ τελος εἰναι, τȣτο πȣ και της κοινης παντων ἐννοιας ἐκδιδασκȣσης ἡμας και των ἐν ὀφϑαλμοις ςρεφομενων ἐπιμαρτυρȣντων. ἢ γαρ ȣ̓ ϑεωρȣμεν ἑτερον τι τοις γεωργȣσιν, ἑτερον δε τοις ἰατρευȣσιν ὑποκειμενον τελος· και παλιν ἀλλο μεν τι των ἐκ γης φυομενων, ἀλλο δε των ἐπ᾽ αὐτης τρεφομενων ζωων, και κατα τινα φυσικον εἱρμον γεννωμενων; εἰ δε τȣτ᾽ ἐςιν ἐναργες, και δει παντως ταις φυσικαις ἢ τεχνικαις δυναμεσι, και ταις ἐκ τȣτων ἐνεργειαις το κατα φυσιν ἑπεϑαι τελος, ἀναγκη πασα και το των ἀνϑρωπων τελος, ὡς ἰδιαζȣσης ὀν φυσεως, ἐξῃρηϑαι της των ἀλλων κοινοτητος. ἐπει μηδε ϑεμιτον ταὐτον ὑποϑεϑαι τελος των τε λογικης κρισεως ἀμοιρȣντων, και των κατα τον ἐμφυτον νομον και λογον ἐνεργȣντων, ἐμφρονι τε ζωῃ και δικῃ χρωμενων.

ctum aut vestitum aut usum apta sunt. Inutile enim est immortali naturæ quidquid ab indigentibus, tamquam utile, appetitur. Sed uberiorem de his rebus disputationem iis dimittamus qui singula diligentius considerare volunt, aut vehementius dimicare cum adversariis. Nobis autem cum satis sint quæ modo dicta sunt, & quæ his consentanea resurrectionem adstruunt, in iisdem diutius immorari non jam tempestivum sit. Neque enim nihil prætermittere ex iis quæ dici possunt, propositum nobis est, sed summatim his, qui adsunt, indicare quid de resurrectione sentiendum sit, & argumenta, quibus hoc dogma nititur, ad audientium facultatem accommodare.

24. Examinatis autem aliquatenus his quæ proposita fuerant, jam superest, ut & argumentum, quod ex fine ducitur, consideremus; jam illud quidem ex his, quæ dicta sunt, exstans atque elucens; tantumque examinis & accessionis requirens, quantum opus est, ut non videamur ex his, quæ modo dicta sunt, immemoratum aliquid relinquere & materiam aut susceptam ab initio divisionem lædere. Illorum ergo in gratiam & eorum qui has in res incumbent, præclarum fuerit hoc tantummodo observare, nempe & eorum, quæ a natura constituta sunt & eorum, quæ arte fiunt, proprium cujusque finem esse debere: quod quidem nos communis omnium notio docet, ac res ante oculos positæ testantur. An non enim videmus alium esse agricolis, alium medicis propositum finem, ac rursus alium eorum quæ ex terra nascuntur, alium vero animalium, quæ terræ munere vescuntur, & naturali quadam serie generantur? Quod si id perspicuum est, ac omnino oportet, ut potentias, quæ natura aut arte continentur, earumque opera consentaneus naturæ finis, sequatur; necesse prorsus est, ut hominum finis, ut singularis naturæ finis, secernatur ab aliorum communitate.

ὐτ' ὐν τὸ ἀλυπον, οἰκειον τυτοις ἀν εἰη τελος· (μετειη γαρ ἀν τυτυ και τοις παντελως ἀναισθητυσιν·) ἀλλ' ὐδε των το σωμα τρεφοντων ἠ τερποντων ἀπολαυσις, και πληθος ἡδονων· ἡ πρωτευειν ἀναγκη τον κτηνωδη βιον, ἀτελη δε εἰναι τον κατ' ἀρετην. κτηνων γαρ οἰμαι και βοσκηματων οἰκειον τυτο τελος, ὐκ ἀνθρωπων ἀθανατῳ ψυχῃ και λογικῃ κρισει χρωμενων.

Οὐ μην ὐδε μακαριοτης ψυχης κεχωρισμενης σωματος· ὐδε γαρ την θατερυ τυτων ἐξ ὡν συνεστηκεν ἀνθρωπος ἐσκοπυμεν ζωην, ἠ τελος, ἀλλα τυ συνεστωτος ἐξ ἀμφοιν. τοιυτος γαρ πας ὁ τονδε λαχων τον βιον ἀνθρωπος, και δει της τυτυ ζωης εἰναι τι τελος οἰκειον. εἰ δε τυ συναμφοτερυ το τελος, τυτο δε ὐτε ζωντων ἀυτων ἐτι κατα τονδε τον βιον ἑυρεθηναι δυνατον, δια τας πολλακις ἠδη ῥηθεισας αἰτιας· ὐτε μην ἐν χωρισμῳ τυγχανυσης της ψυχης, τῳ μηδε συνεσαναι τον τοιυτον ἀνθρωπον, διαλυθεντος ἠ και παντη σκεδασθεντος τυ σωματος, κἀν ἡ ψυχη διαμενῃ καθ' ἑαυτην· ἀναγκη πασα κατ' ἀλλην τινα τυ συναμφοτερυ και τυ ἀυτυ ζωυ συστασιν, το των ἀνθρωπων φανηναι τελος. τυτυ δ' ἐξ ἀναγκης ἑπομενυ, δει παντως γενεσθαι των νεκρωθεντων ἠ και παντη διαλυθεντων σωματων ἀναστασιν, και τυς ἀυτυς ἀνθρωπυς συστηναι παλιν. ἐπειδη γε το μεν τελος ὐχ ἁπλως, ὐδε των ἐπιτυχοντων ἀνθρωπων, ὁ της φυσεως τιθεται νομος· ἀλλ' ἀυτων ἐκεινων των κατα την προλαβυσαν ζωην βεβιωκοτων. τυς δε ἀυτυς ἀνθρωπυς συστηναι παλιν ἀμηχανον, μη των ἀυτων σωματων ταις ψυχαις ἀυταις ἀποδοθεντων. το δ' ἀυτο σωμα την ἀυτην ψυχην ἀπολαβειν, ἀλλως μεν ἀδυνατον, κατα μονην δε την ἀναστασιν δυνατον. ταυτης γαρ γενομενης, και το τῃ φυσει των ἀνθρωπων προσφορον ἐπακολυθει τελος.

Neque enim fas est eumdem statuere finem eorum, quæ rationalis judicii expertia sunt, & eorum quæ secundum insitam legem & rationem operantur, ac prudenti vita & justitia prædita sunt. Non igitur indolentia proprius erit eis finis; communis enim esset iis etiam quæ sensus expertia sunt. Sed nec eorum, quæ corpus alunt aut oblectant perfruitio, & copia voluptatum: aut necesse est belluinam vitam primas obtinere, eam autem quæ ad virtutem dirigitur, nullum ad finem dirigi. Belluarum enim arbitror & pecudum esse proprium hunc finem, non hominum immortali anima & rationali judicio præditorum.

25. Neque etiam beatitudo animæ a corpore separatæ. Neque enim alterutrius eorum, ex quibus constat homo, vitam consideramus aut finem, sed illius qui ex utroque constat. Talis enim est quisquis hanc vitam sortitus est homo, ac illius vitæ proprium aliquem esse finem oportet. Quod si utriusque finis est, isque nec illis adhuc degentibus in hac vita reperiri potest, propter causas sæpe allatas, nec in anima a corpore separata, eo quod talis homo non existat, dissoluto aut prorsus etiam dissipato corpore, etiamsi anima per se ipsa permaneat; necesse est omnino in alia utriusque ac ejusdem animalis constitutione hominum finem reperiri. Hoc autem cum necessario consequatur, necesse prorsus est mortuorum aut omnino dissolutorum corporum fieri resurrectionem, ac eosdem homines rursus existere: si quidem finem non simpliciter, nec quorumlibet hominum, lex naturæ constituit, sed ipsorum illorum qui præcedentem vitam traduxerunt. Iidem autem homines rursus existere non possunt, nisi eadem corpora iisdem animabus reddantur. Ut autem idem corpus eadem anima recipiat, aliter fieri non potest, quam per resurrectionem. Hac enim perfecta, conveniens naturæ hominum consequitur finis. Vitæ autem prudentia &

τελος δε ζωης ἐμφρονος και λογικης κρισεως οὐκ ἀν ἁμαρτοι τις εἰπων το τουτοις ἀπερισπαστως συνδιαιωνιζειν, οἷς μαλιστα και πρωτως ὁ φυσικος συνηρμοσται λογος, τη τε θεωρια του ὀντος και των ἐκεινω δεδογμενων ἀπαυστως ἐπαγαλλεσθαι· κἀν οἱ πολλοι των ἀνθρωπων ἐμπαθεστερον και σφοδροτερον τοις τηδε προσπεπονθοτες, ἀστοχοι τουτου διατελωσιν. οὐ γαρ ἀκυροι την κοινην ἀποκληρωσιν το πληθος των ἀποπιπτοντων του προσηκοντος αὐτοις τελους, ἰδιαζουσης της ἐπι τουτοις ἐξετασεως, και της ἑκαστω συμμετρουμενης ὑπερ των εὐ ἠ κακως βεβιωμενων τιμης ἠ δικης.

ΘΕΟ-

rationali judicio præditæ non erraverit si quis hunc finem esse dicat, in iis perpetuo sine interpellatione versari, quibus maxime & primario congruit naturalis ratio, & in contemplatione illius, qui est, ejusque legis indesinenter gloriari: quamvis plerique homines terrenis rebus libidinose ac vehementer affecti hunc finem non assequantur. Non enim communem sortem evertit multitudo eorum, qui congruente illis fine excidunt: quippe cum ejusmodi rerum examen & inquisitio ad singulos pertineat, & vitæ bene aut male actæ merces aut pœna ad unum quemque accommodetur.

ANALYSIS
LIBRI PRIMI AD AUTOLYCUM.

Continet liber hic primus sermonem Theophili cum Autolyco habitum, erudito illo quidem, sed simulacrorum cultore & Christianis non amico. Is cum jocatus esset in Christianorum de Deo ac de resurrectione sententiam, materiam dedit Theophilo utriusque dogmatis defendendi. Postquam igitur Theophilus illius in venditandis diis arrogantiam & illepida in Christianorum nomen dicteria perstrinxit; respondet huic ejusdem petitioni, Ostende mihi Deum tuum. *Demonstrat* 1. *Deum videri non posse, nisi cordis oculi diligenter expurgati fuerint.* 2. *Si quis postulat ut Dei forma exprimatur, id prorsus fieri non posse, quia nihil de Deo dicere possumus, quod non longe infinita illius virtute superetur.* 3. *Etiamsi Deus non cernatur oculis, at ex providentia & operibus cognosci.* 4. *Tum demum fore ut Deum videamus, cum mortalitatem exuerimus & incorruptionem induerimus.*

Sed quia resurrectionis fides abhorrebat ab Autolyci ingenio, conatur Theophilus incredulum animum flectere, ac probat 1. *In multis artibus ac variis in rebus ad vitæ cultum pertinentibus nihil sine fide ad exitum perduci; quanto magis Deo, a quo creati sumus, fidem derogari non debere?* 2. *Autolycum exagitat, quod cum statuas deos esse & mira efficere credat, credere nolit Deum a quo creatus est, iterum creare posse.* 3. *Tum oblata occasione scelera & flagitia deorum persequitur, superstitiones Ægyptiorum, matrem deorum ejusque filios Cæsari vectigales: ex quo concludit Cæsarem multo magis quam ejusmodi deos honorandum esse, sic tamen ut minime adoretur. Christianum autem nomen non risu, ut deos Autolyci, dignum esse, sed*

rem

n maxime suavem & utilem significare demonstrat. 4.
m petiisset Autolycus aliquem sibi ex mortuis redivivum
nstrari, cumque crediturum se promisisset, si quem vi-
ſet ejusmodi; rejicit eum Teophilus ad Herculem &
sculapium, ac crediturum dubitat etiamsi mortuorum ali-
:m ad vitam revocatum videat. Sed tamen ut obstina-
n frangat animum, objicit in rebus ante oculos positis
agines quasdam resurrectionis, velut in dierum ac noctium
ibus, in mirabili frugum & plantarum nascendi ratio-
, in lunæ interitu ac resurrectione, in hominum ægro-
ıtium ad pristinam sanitatem & formam restitutione.
um denique exemplum Autolyco proponit: & quemadmo-
n ipse olim incredulus tum rationibus supra demonstratis,
ı Scripturarum lectione & certissimo propheticorum ora-
ırum eventu convictus credidit, idem nunc Autolyco fa-
ıdum censet, ne, si nunc utiliter credere nolit, frustra
lat aliquando in æterna supplicia conjectus.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΣΤΩΜΥΛΟΝ μεν ἐν σομα και φρασις ἐυεπης τερψιν παρεχει και ἐπαινον προς κενην δοξαν ἀθλιοις ἀνθρωποις ἐχουσι τον νουν κατεφθαρμενον. ὁ δε της ἀληθειας ἐραστης ἐ προσεχει λογοις μεμιασμενοις· ἀλλα ἐξεταζει το ἐργον τε λογε, τι και ὁποιον ἐσιν. ἐπειδη ἐν, ὠ ἑταιρε, κατεπληξας με λογοις κενοις καυχησαμενος ἐν τοις θεοις σε τοις λιθινοις και ξυλινοις, ἐλατοις τε και χωνευτοις και πλαστοις και γραπτοις· οἱ ἐτε βλεπεσιν, ἐτε ἀκεεσιν· εισι γαρ ειδωλα και ἐργα χειρων ἀνθρωπων· ἐτι δε φης με και Κριςιανον, ὡς κακον τἐνομα φορεντα· ἐγω μεν ἐν ὁμολογω ειναι Χριςιανος, και φορω το θεοφιλες ὀνομα τετο, ἐλπιζων ἐυχρηςος ειναι τω θεω. ἐ γαρ ὡς συ ὑπολαμβανεις χαλεπον ειναι τἐνομα τε θεε, ἐτως ἐχει. ἰσως δε ἐτι αὐτος συ ἀχρηςος ὠν τω θεω, περι τε θεου οὑτω φρονεις.

Αλλα και ἐαν φης, δειξον μοι τον θεον σε· κἀγω σοι ἐιποιμι ἀν, δειξον μοι τον ἀνθρωπον σε, κἀγω σοι δειξω τον θεον με. ἐπει δειξον βλεποντας τες ὀφθαλμους της ψυχης σε, και τα ωτα της καρδιας σε ἀκουοντα. ὡσπερ γαρ οἱ βλεποντες τοις ὀφθαλμοις τε σωματος κατανοουσι την του βιε και ἐπιγειον πραγματειαν, ἁμα δοκιμαζοντες τα διαφεροντα ἠ τοι φως ἠ σκοτος, ἠ λευκον ἠ μελαν, ἠ ἀειδες ἠ ἐυμορφον, ἠ ἐυρυθμον και ἐυμετρον, ἠ ἀρρυθμον και ἀμετρον, ἠ ὑπερ μετρον ἠ κολεβον· ὁμοιως δε και τα ὑπ' ἀκοην πιπτοντα, ἠ ὀξυφωνα ἠ βαρυφωνα,

ἠ

S. P. N. THEOPHILI
EPISCOPI ANTIOCHENI AD AUTOLYCUM.

LIBER PRIMUS.

1. LEpida quidem lingua ac elegans dictio delectationem afferunt ac laudem ad inanem gloriam miseris hominibus, qui mentem corruptam gerunt. Veritatis autem amator non ducitur sermonibus fucatis, sed sermoni opus adjunctum, quodnam & quale sit, inquirit. Quoniam igitur me, amice, obtudisti inanibus sermonibus, deos tuos venditans, lapideos & ligneos, ductos & fusos, fictos & pictos, qui nec vident nec audiunt, (sunt enim imagines & opera manuum hominum) meque præterea Christianum dicis quasi malum nomen ferentem; equidem confiteor me esse Christianum, & gratum illud Deo nomen fero, sperans me utilem esse Deo. Neque enim, ut tu existimas molestum esse nomen Dei, ita se res habet; sed fortasse quia adhuc inutilis es Deo, idcirco ita de Deo sentis.

2. Sed si dicas: Ostende mihi Deum tuum; dicam tibi: Ostende mihi hominem tuum, & ego tibi ostendam Deum meum. Proinde ostende an oculi mentis tuæ videant, & aures cordis tui audiant. Quemadmodum enim, qui vident oculis corporis, percipiunt quæ in hac vita terrena peraguntur, ac ea quæ inter se differunt explorant, lucem & tenebras, album & nigrum, deforme & formosum, concinnum & inconcinnum, apte dimensum & inepte, partibus excedens & mutilum; quod idem etiam de iis dicendum,

ἡ ἡδυφωνα· οὑτως ἐχοι ἀν και περι τα ὠτα της καρδιας, και τους ὀφθαλμους τους της ψυχης, δυνασθαι θεον θεασασθαι. βλεπεται γαρ θεος τοις δυναμενοις αὐτον ὁραν, ἐπαν ἐχωσι τους ὀφθαλμους ἀνεωγμενους της ψυχης. παντες μεν γαρ ἐχουσι τους ὀφθαλμους, ἀλλα ἐνιοι ὑποκεχυμενους, και μη βλεποντας το φως του ἡλιου· και οὐ παρα το μη βλεπειν τους τυφλους, ἠδη και οὐκ ἐτι το φως του ἡλιου φαινον· ἀλλα ἑαυτους αἰτιασθωσαν οἱ τυφλοι, και τους ἑαυτων ὀφθαλμους. οὑτω και συ, ὠ ἀνθρωπε, ἐχεις ὑποκεχυμενους τους ὀφθαλμους της ψυχης σου ὑπο των ἁμαρτηματων και των πραξεων σου των πονηρων. ὡσπερ ἐσοπτρον ἐςιλβωμενον, οὑτω δει τον ἀνθρωπον ἐχειν καθαραν ψυχην. ἐπαν οὐν ἠ ἰος ἐν τῳ ἐσοπτρῳ, οὐ δυναται ὁρασθαι το προσωπον του ἀνθρωπου ἐν τῳ ἐσοπτρῳ. οὑτω και ὁταν ἡ ἁμαρτια ἐν τῳ ἀνθρωπῳ, οὐ δυναται ὁ τοιουτος ἀνθρωπος θεωρειν τον θεον. δειξον οὐν και συ σεαυτον, εἰ οὐκ εἰ μοιχος, εἰ οὐκ εἰ πορνος, εἰ οὐκ εἰ κλεπτης, εἰ οὐκ εἰ ἁρπαξ, εἰ οὐκ εἰ ἀποςερητης, εἰ οὐκ εἰ ἀρσενοκοιτης, εἰ οὐκ εἰ ὑβριςης, εἰ οὐκ εἰ λοιδορος, εἰ οὐκ ὀργιλος, εἰ οὐ φθονερος, εἰ οὐκ ἀλαζων, εἰ οὐχ ὑπεροπτης, εἰ οὐ πληκτης, εἰ οὐ φιλαργυρος, εἰ οὐ γονευσιν ἀπειθης, εἰ οὐ τα τεκνα σου πωλεις· τοις γαρ ταυτα πρασσουσιν ὁ θεος οὐκ ἐμφανιζεται, ἐαν μη πρωτον ἑαυτους καθαρισωσιν ἀπο παντος μολυσμου. και σοι οὐν ἁπαντα ἐπισκοτει, καθαπερ ὑλης ἐπιφορα ἐπαν γενηται τοις ὀφθαλμοις προς το μη δυνασθαι ἀτενισαι το φως του ἡλιου· οὑτω και σοι, ὠ ἀνθρωπε, ἐπισκοτουσιν αἱ ἀσεβειαι προς το μη δυνασθαι σε ὁραν τον θεον.

Ερεις οὐν μοι· συ ὁ βλεπων, διηγησαι μοι το εἰδος του θεου. ἀκουε, ὠ ἀνθρωπε· το μεν εἰδος του θεου, ἀῤῥητον και ἀνεκφραςον, και μη δυναμενον ὀφθαλμοις σαρκινοις ὁραθηναι. δοξη γαρ ἐςιν ἀχωρητος, μεγεθει ἀκαταληπτος, ὑψει ἀπερινοητος, ἰσχυϊ ἀσυγκριτος, σοφιᾳ ἀσυμβιβαςος, ἀγαθοσυνῃ ἀμιμητος, καλοποιΐᾳ ἀνεκδιηγητος. εἰ γαρ φως αὐτον εἰπω, ποιημα αὐτου λεγω· εἰ λογον εἰπω, ἀρχην αὐτου λεγω· νουν ἐαν εἰπω, φρονησιν αὐτου λεγω· πνευμα ἐαν εἰπω, ἀναπνοην ἑαυτου

λε-

quæ sub aures cadunt, acutis sonis aut gravibus aut jucundis; ita etiam se habent aures cordis & oculi mentis, ut Deum videre possint. Videtur enim Deus ab his qui eum videre possunt, si quidem oculos mentis apertos habent. Omnes enim habent oculos, sed quidam caligine suffusos, ac solis lucem non videntes. Neque ex eo quod cæci non videant, idcirco lux solis non lucet, sed sibi ipsis adsignent cæci & suis oculis. Sic & tu mentis tuæ oculos caligine suffusos habes ob peccata & malas actiones tuas. Ut speculum renidens, ita animam hominis puram esse decet. Cum igitur ærugo in speculo extiterit, non potest hominis vultus in speculo conspici: ita cum peccatum in homine fuerit, non potest quisquam hujusmodi Deum videre. Ostende igitur teipsum an non mœchus sis, an non scortator, an non fur, an non prædo, an non spoliator, an non puerorum stuprator, an non contumeliosus, an non maledicus, an non iracundus, an non invidus, an non arrogans, an non superbus, an non percussor, an non avarus, an non parentibus non obsequens, an non filiorum tuorum venditor: hæc enim qui agunt, iis Deus non apparet, nisi prius se ab omni labe expurgaverint. Hæc igitur omnia tenebras tibi injiciunt, velut si obstet humor in oculos trajectus quominus in lucem solis defigi possint: ita & tibi impietates tenebras offendunt, quominus Deum videre possis.

3. Dicet igitur mihi: Tu qui vides, narra mihi formam Dei qualis sit. Audi o homo: forma Dei nec dici, nec narrari potest, nec oculis corporeis videri. Nam nec ejus gloria animo capi, nec magnitudo comprehendi potest, nec altitudo cogitari, nec ejus robur in comparationem vocari, nec sapientia assimilari; nec ejus benignitas imitabilis, nec beneficentia enarrabilis. Nam si lucem eum dicam, opus ejus dico: si Verbum dicam, ejus principatum dico:

si

λεγω· σοφιαν ἐαν εἰπω, γεννημα ἀυτου λεγω· ἰσχυν ἐαν εἰπω, κρατος ἀυτου λεγω· δυναμιν ἐαν εἰπω, ἐνεργειαν ἀυτου λεγω· προνοιαν ἐαν εἰπω, ἀγαθοσυνην ἀυτου λεγω· βασιλειαν ἐαν εἰπω, δοξαν ἀυτου λεγω· κυριον ἐαν εἰπω, κριτην ἀυτον λεγω. κριτην ἐαν εἰπω, δικαιον ἀυτον λεγω· πατερα ἐαν εἰπω, τα παντα ἀυτον λεγω· πυρ ἐαν εἰπω, την ὀργην ἀυτου λεγω. ἐρεις οὐν μοι· ὀργιζεται θεος; μαλιςα· ὀργιζεται τοις τα φαυλα πρασσυσιν, ἀγαθος δε και χρηςος και οἰκτιρμων ἐς[illegible] τυς ἀγαπωντας και φοβυμενυς ἀυτον· παιδευτης γα[illegible]ςι των θεοσεβων, και πατηρ των δικαιων. κριτης δε και κολαςης των ἀσεβων.

Αναρχος δε ἐςιν, ὁτι ἀγεννητος ἐςιν· ἀναλλοιωτος δε, καθοτι ἀθανατος ἐςι. θεος δε λεγεται, δια το τεθεικεναι τα παντα ἐπι τη ἑαυτυ ἀσφαλεια, και δια το θεειν· το δε θεειν ἐςιν το τρεχειν, και κινειν, και ἐνεργειν, και τρεφειν, και προνοειν, και κυβερναν, και ζωοποιειν τα παντα. κυριος δε ἐςι, δια το κυριευειν ἀυτον των ὁλων. πατηρ δε δια το εἰναι ἀυτον προ των ὁλων. δημιυργος δε και ποιητης, δια το ἀυτον εἰναι κτιςην και ποιητην των ὁλων. ὑψιςος δε, δια το εἰναι ἀυτον ἀνωτερον των παντων. παντοκρατωρ δε, ὁτι ἀυτος τα παντα κρατει και ἐμπεριεχει. τα γαρ ὑψη των ὐρανων, και τα βαθη των ἀβυσσων, και τα περατα της οἰκυμενης, ἐν τη χειρι ἀυτυ ἐςιν, και ὐκ ἐςι τοπος της καταπαυσεως ἀυτυ. ὐρανοι μεν γαρ ἐργον ἀυτυ εἰσιν, γη ποιημα ἀυτυ ἐςι· θαλασσα κτισμα ἀυτυ ἐςιν. ἀνθρωπος πλασμα [illegible] εἰκων ἀυτυ ἐςιν. ἡλιος και σεληνη και ἀςερες ςοιχεια [illegible]τυ εἰσιν, εἰς σημεια και εἰς καιρυς και εἰς ἡμερας και εἰς ἐνιαυτυς γεγονοτα, προς ὑπηρεσιαν και δυλειαν ἀνθρωπων· και τα παντα ὁ θεος ἐποιησεν ἐξ ὐκ ὀντων εἰς το εἰναι· ἱνα δια των ἐργων γινωσκηται και νοηθη το μεγεθος ἀυτυ.

Καθαπερ γαρ ψυχη ἐν ἀνθρωπῳ ὐ βλεπεται, ἀορατος ὐσα ἀνθρωποις, δια δε της κινησεως τυ σωματος νοειται ἡ ψυχη· ὑτως ἐχοι ἀν και τον θεον μη δυνασθαι ὁραθηναι ὑπο ὀφθαλμων ἀνθρωπινων· δια δε της προ-

νοιας,

si mentem dicam, ejus prudentiam dico: si spiritum dicam, meam ipsius respirationem dico: si sapientiam dicam, ejus progeniem dico: si robur dicam, ejus potentiam dico: si virtutem dicam, ejus operationem dico: si providentiam dicam, ejus benignitatem dico: si regnum dicam, ejus gloriam dico; si dominium dicam, judicem dico: si judicem dicam, justum eum dico: si patrem dicam, omnia eum dico: si ignem dicam, iracundiam ejus dico. Dices igitur mihi: irascitur Deus? Maxime: irascitur enim male agentibus, bonus vero & benignus & misericors est in eos, qui eum amant ac timent. Est enim magister piorum & pater justorum, judex vero & vindex impiorum.

4. Caret principio quia ingenitus est: immutabilis est quatenus immortalis. Deus dicitur, διὰ τὸ τεθεικέναι, id est, quia omnia in sua ipsius stabilitate posuit, & διὰ τὸ θέειν, quod idem est ac currere & movere, & operari, & nutrire, & providere, & gubernare, & vivificare omnia. Dominus est quia omnibus dominatur: pater, quia ante omnia: conditor & creator, quia omnia condidit & creavit; altissimus, quia supra omnia: omnipotens, quia omnia tenet & complectitur. Nam & alta cœlorum, & profunda abyssorum & termini orbis terræ sunt in manu ejus: nec est locus in quo moretur & quiescat. Est enim cœlum ejus opus, terra & mare ejus opificium, homo ejus figmentum & imago. Sol, luna & stellæ sunt ejus elementa, in signa & tempora, & dies & annos condita, ut ministrent & serviant hominibus. Atque omnia Deus fecit, cum antea non essent, ut ex operibus cognoscatur & intelligatur ejus majestas.

5. Nam quemadmodum anima in homine non videtur, sed cum fugiat humanos visus, ex motu corporis intelligitur, ita & Deus oculis humanis videri non potest, sed ex providentia & operibus videtur & in-

νοιας, και των ἐργων αὐτου βλεπεται και νοειται. ὀν τροπον γαρ και πλοιον θεασαμενος τις ἐν θαλασσῃ κατηρτισμενον, και τρεχον, και κατερχομενον εἰς λιμενα, δηλον ὁτι ἡγησεται εἰναι ἐν αὐτῳ κυβερνητην τον κυβερνωντα αὐτο· οὑτω δει νοειν εἰναι τον θεον κυβερνητην των ὁλων, εἰ και οὐ θεωρειται ὀφθαλμοις σαρκινοις δια το αὐτον ἀχωρητον εἰναι. εἰ γαρ τῳ ἡλιῳ ἐλαχιστῳ ὀντι ςοιχειῳ οὐ δυναται ἀνθρωπος ἀτενισαι, δια την ὑπερβαλλουσαν θερμην και δυναμιν, πως οὐχι μαλλον τῃ του θεου δοξῃ ἀνεκφρας ςῳ οὐσῃ ἀνθρωπος θνητος οὐ δυναται ἀντωπησαι. ὀν τροπον γαρ ῥοα ἐχουσα φλοιον τον περιεχοντα αὐτην, ἐνδον ἐχει μονας και θηκας πολλας διαχωριζομενας δια ὑμενων, και πολλους κοκκους ἐχει τους ἐν αὐτῃ κατοικουντας· οὑτως ἡ πασα κτισις περιεχεται ὑπο πνευματος θεου, και το πνευμα το περιεχον συν τῃ κτισει περιεχεται ὑπο χειρος θεου. ὡσπερ οὐν κοκκος της ῥοας ἐνδον κατοικων οὐ δυναται ὁραν τα ἐξω του λεπους αὐτος ὠν ἐνδον· οὑτως οὐδε ἀνθρωπος ἐμπεριεχομενος μετα πασης της κτισεως ὑπο χειρος θεου, οὐ δυναται θεωρειν τον θεον. εἰτα βασιλευς μεν ἐπιγειος πιςευεται εἰναι, καιπερ μη πασιν βλεπομενος, δια δε νομων και διαταξεων αὐτου, και ἐξουσιων και δυναμεων και εἰκονων νοειται. τον δε θεον οὐ βουλει συ νοεισθαι δια ἐργων, και δυναμεων;

Κατανοησον, ὠ ἀνθρωπε, τα ἐργα αὐτου, καιρων μεν κατα χρονους ἀλλαγην, και ἀερων τροπας, ςοιχειων τον ἐυτακτον δρομον, ἡμερων τε και νυκτων, και μηνων, και ἐνιαυτων την ἐυτακτον πορειαν, σπερματων τε και φυτων και καρπων την διαφορον καλλονην, την τε πολυποικιλον γονην κτηνων τετραποδων, και πετεινων και ἑρπετων και νηκτων, ἐνυδρων τε και ἐναλιων, ἡ την ἐν αὐτοις τοις ζωοις δεδομενην συνεσιν προς το γενναν και ἐκτρεφειν, οὐκ εἰς ἰδιαν χρησιν, ἀλλα εἰς το ἐχειν τον ἀνθρωπον· την τε προνοιαν ἡν ποιειται ὁ θεος ἑτοιμαζων τροφην πασῃ σαρκι, ἡ την ὑποταγην ἡν ὡρισεν ὑποτασσεσθαι τα παντα τῃ ἀνθρωποτητι· πηγων γλυκερων και ποταμων ἀενναων ῥυσιν· δροσων τε και ὀμβρων και

ὑε-

ntelligitur. Quemadmodum enim & navem quis in nari instructam & currentem videns & ad littus ap- ellentem, procul dubio gubernatorem in ea esse ju- licabit a quo gubernetur; ita Deus omnium guber- iator intelligendus est, quamvis non videatur carnis oculis, quippe cum comprehendi non possit. Nam i in solem, exiguum illud elementum, non potest iomo oculos defigere ob calorem & vim exsuperan- em, quanto magis Dei gloriam, quæ non est enar- abilis, mortalis homo intueri non potest? Quemad- nodum enim malum punicum cortice circumdatum, ntus plurimos habet foros ac loculos pelliculis inter- ectos, ac multa grana in se includit; sic universa creatura spiritu Dei, ipse vero spiritus una cum crea- ura continetur manu Dei. Quemadmodum igitur granum mali punici intus inclusum, non potest videre a quæ sunt extra corticem, cum ipsum sit intus; sic iec homo, qui una cum omni creatura continetur nanu Dei, Deum potest videre. Deinde vero rex errenus existere creditur, quamvis ab omnibus non videatur; sed ex legibus suis & edictis & potestatibus c copiis & imaginibus cognoscitur: Deum autem non is intelligere ex ejus operibus & potestatibus?

6. Considera, o homo, ejus opera, tempesta- um statis temporibus vicissitudines, aeris mutationes, strorum attemperatum cursum, dierum & noctium, nensium & annorum rite descriptas vices, seminum, lantarum & fructuum amœnam varietatem, diversos ecudum fætus, quadrupedum, volatilium, repti- ium, natatilium, fluvialium & marinorum: tum da- um ipsis illis animalibus generandæ & alendæ prolis nstinctum, non ad suos, sed ad hominis usus; tum rovidentiam, qua Deus cibum omni carni præparat, um servile obsequium, quod homini ab omnibus ræstari jussit: dulcium fontium & fluviorum peren- ies fluxus, roris, imbrium & pluviarum copiam va-

riis

ὑετων την κατα καιρȣς γινομενην ἐπιχορηγιαν, την ȣ̓ρανιων παμποικιλον κινησιν, ἑωσφορον ἀνατελλοντα μεν και προσημαινοντα ἐρχεσθαι τον τελειον φωςηρα· συνδεσμον τε Πλειαδος και Ωριωνος· Αρκτȣρον τε και την των λοιπων ἀςρων πορειαν γινομενην ἐν τῳ κυκλῳ τȣ ȣ̓ρανȣ, οἱς ἡ πολυποικιλος σοφια τȣ Θεȣ πασιν ἰδια ὀνοματα κεκληκεν. ȣ̔τος Θεος μονος ὁ ποιησας ἐκ σκοτȣς φως· ὁ ἐξαγαγων φως ἐκ θησαυρων ἀυτȣ, ταμεια τε νοτȣ και θησαυρȣς ἀβυσσȣ, και ὁρια θαλασσων, χιονων τε και χαλαζων θησαυρȣς, συναγων ὑδατα ἐν θησαυροις ἀβυσσȣ, και συναγων το σκοτος ἐν θησαυροις ἀυτȣ, και ἐξαγων το φως το γλυκυ και το ποθεινον και ἐπιτερπες ἐκ θησαυρων ἀυτȣ. ἀναγων νεφελας ἐξ ἐσχατȣ της γης, και ἀςραπας πληθυνων εἰς ὑετον· ὁ ἀποςελλων την βροντην εἰς φοβον και προκαταγγελλων τον κτυπον της βροντης δια της ἀςραπης, ἱνα μη ψυχη αἰφνιδιως ταραχθεισα ἐκψυξη· ἀλλα μην και της ἀςραπης της κατερχομενης ἐκ των ȣ̓ρανων την ἀυταρκειαν ἐπιμετρων προς το μη ἐκκαυσαι την γην. εἰ γαρ λαβοι την κατεξȣσιαν ἡ ἀςραπη, ἐκκαυσει την γην· εἰ δε και ἡ βροντη, καταςρεψει τα ἐν ἀυτη.

Οὑτος μεν Θεος ὁ των ὁλων κυριος, ὁ τανυσας τον ȣ̓ρανον μονος, και θεις το ἐυρος της ὑπ' ȣ̓ρανον. ὁ συνταρασσων το κυτος της θαλασσης, και ἠχων τα κυματα ἀυτης· ὁ δεσποζων τȣ κρατȣς ἀυτης, και τον σαλον των κυματων καταπραΰνων· ὁ θεμελιωσας την γην ἐπι των ὑδατων, και δȣς πνευμα το τρεφον ἀυτην· ȣ̔ ἡ πνοη ζωογονει το παν· ὁς ἐαν συσχη το πνευμα παρ' ἑαυτῳ, ἐκλειψει το παν. τȣτον λαλεις ἀνθρωπε· τȣτȣ το πνευμα ἀναπνεις, τȣτον ἀγνοεις, τȣτο δε σοι συμβεβηκε, δια την τυφλωσιν της ψυχης, και πωρωσιν της καρδιας σȣ. ἀλλα εἰ βȣλει, δυνασαι θεραπευθηναι· ἐπιδος σεαυτον τῳ ἰατρῳ, και παρακεντησει σȣ τȣς ὀφθαλμους της ψυχης και της καρδιας. τις ἐςιν ὁ ἰατρος; ὁ Θεος, ὁ θεραπευων και ζωοποιων δια τȣ λογȣ και της σοφιας. ὁ Θεος δια του λογȣ ἀυτου και της σοφιας ἐποιησε τα παντα. τῳ γαρ λογῳ ἀυτου ἐςερεωθησαν οἱ ȣ̓ρανοι, και τῳ πνευ-

ματι

riis temporibus suppeditari solitam: corporum cælestium diversos motus: luciferum exorientem & perfecti astri adventum prænunciantem: Pleiadis & Orionis conjunctionem; Arcturum & cæterorum astrorum iter in cœli circulo descriptum; quibus omnibus multiplex Dei sapientia propria nomina imposuit. Solus ille Deus est qui lucem ex tenebris fecit, qui lumen e thesauris suis educit, & receptacula austri, ac thesauros abyssi & terminos maris fecit, ac nivis & grandinis thesauros: qui aquas in thesauris abyssi, & tenebras in thesauris suis congregat: & suavem illam ac desiderabilem & jucundissimam lucem e thesauris suis profert: qui eduxit nubes ab extremo terræ, & fulgura in pluviam multiplicat: qui emittit tonitru ad terrorem, & ejus fragorem fulgure prænunciat, ne anima subito turbata deficiat: atque etiam fulguris vim e cœlo erumpentis ita temperat, ut ne terram comburat: nam si fulgur impetui suo permittatur, terram comburet: quod si ipsum etiam tonitru; quæ in ea sunt subvertet.

7. Hic Deus meus est, universorum Dominus, qui cælum extendit solus, & statuit orbis terræ latitudinem: qui conturbat profundum maris, & sonum fluctuum ejus excitat: qui dominatur potestati ejus, & motum fluctuum ejus mitigat: qui fundavit terram super aquas, & spiritum eam nutrientem largitur: cujus spiritus vivificat omnia, quem si apud se retineat, hoc universum deficiet. Hujus spiritu, o homo, loqueris, hujus spiritum ducis, atque hunc ignoras. Hoc autem tibi accidit ob mentis obcæcationem & cordis duritiem. Sed si vis, potes sanari: da te medico, & punget oculos mentis & cordis tui. Quis est iste medicus? Deus qui per Verbum & Sapientiam sanat & vivificat. Deus per Verbum & Sapientiam condidit universa: nam *Verbo ejus firmati cæli & Spiritu ejus omnis virtus eorum.* Præstantissima

ματι αὐτου, πασα ἡ δυναμις αὐτων. κρατιςη ἡ σοφια αὐτου. ὁ Θεος τῃ σοφιᾳ ἐθεμελιωσε την γην· ἡτοιμασε δε οὐρανους φρονησει, ἐν αἰσθησει ἀβυσσοι ἐῤῥαγησαν, νεφη δε ἐῤῥυησαν δροσυς. εἰ ταυτα νοεις, ἀνθρωπε, ἁγνως, και ὁσιως και δικαιως ζων, δυνασαι ὁραν τον Θεον. προ παντος δε προηγεισθω σε ἐν τῃ καρδιᾳ πιςις και φοβος ὁ του Θεου, και τοτε συνησεις ταυτα. ὁταν ἀποθῃ το θνητον, και ἐνδυσῃ την ἀφθαρσιαν, τοτε ὀψει κατ' ἀξιαν τον Θεον. ἀνεγειρει γαρ συ την σαρκα ἀθανατον συν τῃ ψυχῃ ὁ Θεος· και τοτε ὀψει γενομενος ἀθανατος τον ἀθανατον, ἐαν νυν πιςευσῃς αὐτῳ· και τοτε ἐπιγνωσῃ ὁτι ἀδικως κατελαλησας αὐτου.

Αλλα ἀπιςεις νεκρους ἐγειρεσθαι. ὁτε ἐςαι, τοτε πιςευσεις θελων και μη θελων· και ἡ πιςις συ εἰς ἀπιςιαν λογισθησεται, ἐαν μη νυν πιςευσῃς. προς τι δε και ἀπιςεις; ἡ ὐκ οἰδας ὁτι ἀπαντων πραγματων ἡ πιςις προηγειται; τις γαρ δυναται θερισαι γεωργος, ἐαν μη πρωτον πιςευσῃ το σπερμα τῃ γῃ· ἡ τις δυναται διαπερασαι την θαλασσαν, ἐαν μη πρωτον ἑαυτον πιςευσῃ τῳ πλοιῳ και τῳ κυβερνητῃ; τις δε καμνων δυναται θεραπευθηναι, ἐαν μη πρωτον ἑαυτον πιςευσῃ τῳ ἰατρῳ; ποιαν δε τεχνην ἡ ἐπιςημην δυναται τις μαθειν, ἐαν μη πρωτον ἐπιδῳ ἑαυτον και πιςευσῃ τῳ διδασκαλῳ; εἰ ὐν γεωργος πιςευει τῃ γῃ, και ὁ πλεων τῳ πλοιῳ, και ὁ καμνων τῳ ἰατρῳ, συ ὐ βυλει σεαυτον πιςευσαι τῳ Θεῳ, τοσυτυς ἀῤῥαβωνας ἐχων παρ' αὐτυ; πρωτον μεν γαρ ὁτι ἐποιησε σε ἐξ ὐκ ὀντος εἰς το εἰναι. εἰ γαρ ὁ πατηρ συ οὐκ ἠν, οὐδε ἡ μητηρ, πολυ μαλλον οὐδε συ ἠς ποτε. και ἐπλασε σε ἐξ ὑγρας οὐσιας μικρας, και ἐλαχιςης ῥανιδος, ἡτις οὐδε αὐτη ἠν ποτε. και προηγαγε σε ὁ Θεος εἰς τονδε τον βιον. εἰτα πιςευεις τα ὑπο ἀνθρωπων γινομενα ἀγαλματα, θεους εἰναι, και ἀρετας ποιειν· τῳ δε ποιησαντι σε Θεῳ ἀπιςεις δυνασθαι σε και μεταξυ ποιησαι;

Και τα μεν ὀνοματα ὡν φης σεβεσθαι θεων, ὀνοματα ἐςι νεκρων ἀνθρωπων· και τυτων τινων και ποταπων; οὐχι Κρονος μεν τεκνοφαγος εὑρισκεται, και τα ἑαυτυ

τεκνα.

est illius sapientia. Deus in sapientia terram fundavit: cœlos præparavit in prudentia: in sensu disrupti abyssi, & nubes rorem effuderunt. Hæc si intelligis, o homo, & pure & sancte ac juste vivas, potes Deum videre: sed ante omnia præeant in corde tuo fides & timor Dei, tuncque hæc intelliges. Cum mortalitatem deposueris & immortalitatem indueris, tunc Deum pro meritis videbis. Excitabit enim tuam carnem cum anima immortalem Deus ac tunc factus immortalis immortalem videbis, si nunc ei credideris: tunc etiam cognosces te contra illum inique loquutum esse.

8. Sed mortuos excitari non credis. Cum res eveniet, tunc credes, velis nolis; sed tua fides in incredulitatis loco deputabitur, nisi nunc credas. Sed cur non credis? An ignoras rebus omnibus fidem præire? Quis enim agricola metere potest, nisi prius semen terræ crediderit, aut quis mare transmittere, nisi prius se ipse rati credat & gubernatori? Quis autem ægrotans sanari potest, nisi prius se ipse medico crediderit, aut quam artem quis aut disciplinam ediscere potest, nisi se prius tradiderit magistro? Igitur si terræ credit agricola, si navigaturus rati, si ægrotus medico; non vis tu credere te Deo, tot ac tantis ab eo pignoribus acceptis? Primo, quod te creavit cum antea non esses; (nam si nec pater tuus erat nec mater, multo magis ipse aliquando non eras) ac te ex humida & parva materia & minutissima guttula, quæ & ipsa non erat aliquando, formavit, atque in hanc vitam produxit. Deinde vero credis effecta ab hominibus simulacra deos esse & mira facere; Deo autem conditori tuo non credis facere eum posse, ut te in vitam revocet?

9. Ac nomina quidem eorum, quos a te coli dictitas deorum, nomina sunt hominum mortuorum. Et ii quidem qui & quales fuere? An non Saturnus filio-

τεκνα αναλισκων; ει δε και Δια τον παιδα αυτε ειποις, καταμαθε καθεξης τας πραξεις, και την αναςροφην· πρωτον μεν ότι εν Ιδη ύπο αιγος ανετραφη, και ταυτηι σφαξας, κατα τες μυθες, και εκδειρας, εποιησεν έαυτω ενδυμα. τας τε λοιπας πραξεις αυτε, περι τε αδελφοκοιτιας, και μοιχειας, και παιδοφθοριας, άμεινον Ομηρος, και οί λοιποι ποιηται περι αυτε εξηγουνται. τι μοι το λοιπον καταλεγειν περι των υίων αυτε, Ηρακλεα μεν έαυτον καυσαντα· Διονυσον δε μεθυοντα, και μαινομενον· και Απολλωνα, τον Αχιλλεα δεδιοτα και φευγοντα, και της Δαφνης ερωντα, και τον Υακινθε μορον αγνοουντα· ή Αφροδιτην την τιτρωσκομενην· και Αρεα τον βροτολοιγον, ετι δε και ιχωρα ρεοντα τετων των λεγομενων θεων; και ταυτα μεν μετριον ειπειν, όπε γε θεος έυρισκεται μεμελισμενος ό καλουμενος Οσιρις· ού και κατ' ετος γινονται τελεται ώς απολλυμενε, και έυρισκομενε, και κατα μελος ζητεμενε· ούτε γαρ ει απολλυται νοειται, ούτε ει έυρισκεται δεικνυται. τι δε μοι λεγειν Αττιν αποκοπτομενον· ή Αδωνιν εν ύλη ρεμβομενον, και κυνηγετουντα και τιτρωσκομενον ύπο συος; και Ασκληπιον κεραυνεμενον, και Σαραπιν τον απο Σινωπης φυγαδα εις Αλεξανδρειαν γεγονοτα; ή την Σκυθιαν Αρτεμιν και αυτην φυγαδα γεγονυιαν, και ανδροφονον, και κυνηγετιν, και του Ενδυμιωνος έρασθεισαν; ταυτα γαρ ουχ ήμεις φαμεν, αλλα οί καθ' ύμας συγγραφεις και ποιηται κηρυσσεσιν.

Τι μοι λοιπον καταλεγειν το πληθος ών σεβονται ζωων Αιγυπτιοι, έρπετων τε, και κτηνων, και θηριων, και πετεινων, και ενυδρων νηκτων· ετι δε και ποδονιπτρα και ήχες αισχυνης; ει δε Ελληνας ειποις και τα λοιπα εθνη, σεβονται λιθες, και ξυλα, και την λοιπην ύλην, ώς εφθημεν ειρηκεναι, απεικονισματα νεκρων ανθρωπων. Φειδιας μεν γαρ έυρισκεται εν Πιση ποιων Ηλειοις τον ολυμπιον Δια, Αθηναιοις εν ακροπολει την Αθηναν. πευσομαι δε σε καγω, ώ ανθρωπε, ποσοι ζηνες έυρισκονται· Ζευς μεν γαρ εν πρωτοις προσαγορευεται ολυμπιος,

και

rum vorator invenitur? Quod si & Jovem ejus filium nomines, accipe ejus actiones & vivendi rationem. Primum in monte Ida nutritus est a caprea; eamque cum mactasset, ut ferunt fabulæ, & pellem detraxisset, fecit sibi indumentum. Cætera ejus facta, incestos cum sorore coitus, adulteria, illata pueris stupra melius Homerus & cæteri Poetæ descripserunt. Quid cætera ad ejus filios spectantia enumerem? Herculem a se ipso combustum: Bacchum ebrium & furentem, Apollinem Achillis metu fugientem, & Daphnes amatorem, & Hyacinthi mortis ignarum; Venerem vulneratam, Martem hominum perniciem; præterea sanguinem ex his, quos vocatis, diis, profluentem? Atque hæc quidem sunt dictu mediocria, quandoquidem Deus reperitur membratim discerptus, nomine Osiris, cujus etiam mysteria quotannis celebrantur, quasi pereat & inveniatur, & singula ejus membra quærantur; neque enim utrum perierit scitur; neque utrum inveniatur ostenditur. Quid dicam Atin castratum, Adonim in sylva errantem, & inter venandum ab apro vulneratum: Æsculapium fulmine percussum: Serapim Sinope profugum Alexandriam: Artemidem Scythicam, ipsam quoque profugam, homicidam, venatricem & Endymionis amore captam? Non enim a nobis hæc dicuntur, sed a vestris historicis & poetis prædicantur.

10. Quid jam refert enumerare multitudinem animalium, quæ ab Ægyptiis coluntur, reptilium, pecudum, ferarum, volatilium & natatilium fluvialium: ad hæc etiam pelves & inhonestos sonos? Quod si Græcos cites & cæteras gentes; colunt lapides & ligna ac reliquam materiam, simulacra, ut jam diximus, mortuorum hominum. Phidias enim reperitur Pisæ fecisse Eliis Jovem Olympicum, & Atheniensibus Minervam in arce. Juvat ex te, o homo, quærere quot inveniantur Joves. Jupiter imprimis Olympius

και Ζευς Λατεαριος, και Ζευς Κασσιος, και Ζευς κεραυνιος, και Ζευς προπατωρ, και Ζευς παννυχιος, και Ζευς πολιεχος, και Ζευς καπετωλιος. και ὁ μεν Ζευς παις Κρονε, βασιλευς Κρητων γενομενος, ἐχει ταφον ἐν Κρητη. οἱ δε λοιποι ἰσως ἐδε ταφης κατηξιωθησαν. εἰ δε και εἰποις την μητερα των λεγομενων θεων, μη μοι γενοιτο δια σοματος τας πραξεις ἀυτης ἐξειπειν· ἀθεμιτον γαρ ἡμιν τα τοιαυτα και ὀνομαζειν· ἡ των θεραποντων ἀυτης τας πραξεις ὑφ᾽ ὡν θεραπευεται, ὁποσατε τελη και εἰσφορας παρεχει τω Βασιλει ἀυτη τε και οἱ υἱοι ἀυτης. ἐ γαρ εἰσι θεοι, ἀλλα εἰδωλα, καθως προειρηκαμεν, ἐργα χειρων ἀνθρωπων, και δαιμονια ἀκαθαρτα· γενοιντο δε τοιετοι οἱ ποιεντες ἀυτα και οἱ ἐλπιζοντες ἐπ᾽ ἀυτοις.

Τοιγαρεν μαλλον τιμησω τον βασιλεα, ἐ προσκυνων ἀυτῳ, ἀλλα ἐυχομενος ὑπερ ἀυτε· θεῳ δε τῳ ὀντι θεῳ και ἀληθει προσκυνω, εἰδως ὁτι ὁ βασιλευς ὑπ᾽ ἀυτε γεγονεν. ἐρεις ἐν μοι· δια τι ου προσκυνεις τον βασιλεα; ὁτι ἐκ εἰς το προσκυνεισθαι γεγονεν, ἀλλα εἰς το τιμασθαι τη νομιμῳ τιμη· θεος γαρ ἐκ ἐςιν, ἀλλα ἀνθρωπος ὑπο θεου τεταγμενος, ἐκ εἰς το προσκυνεισθαι, ἀλλα εἰς το δικαιως κρινειν. τροπῳ γαρ τινι παρα θεου οἰκονομιαν πεπιςευται· και γαρ ἀυτος, ἐς ἐχει ὑφ᾽ ἑαυτον τεταγμενες, ἐ βελεται βασιλεις καλεισθαι· το γαρ βασιλευς ἀυτε ἐςιν ὀνομα· και ἐκ ἀλλῳ ἐξον ἐςι τετο καλεισθαι· ἐτως ἐδε προσκυνεισθαι ἀλλ᾽ ἡ μονῳ θεῳ· ὡςε κατα παντα πλανασαι, ὠ ἀνθρωπε· τον δε βασιλεα τιμα, τιμα ἐυνοων ἀυτῳ, ὑποτασσομενος ἀυτῳ, ἐυχομενος ὑπερ ἀυτε. τετο γαρ ποιων, ποιεις το θελημα τε θεε· λεγει γαρ ὁ νομος ὁ τε θεε· τιμα υἱε θεον και βασιλεα, και μηδενι ἀυτων ἀπειθης ἠς· ἐξαιφνης γαρ τισονται τες ἐχθρες ἀυτων.

Περι δε τε σε καταγελαν με, καλουντα με Χριςιανον· ἐκ οἰδας ὁ λεγεις. πρωτον μεν, ὁτι το χριςον ἡδυ και ἐυχρηςον και ἀκαταγελαςον ἐςι. ποιον γαρ πλοιον δυναται ἐυχρηςον εἰναι και σωζεσθαι, ἐαν μη πρωτον

pius dicitur: deinde Juppiter Latialis, Juppiter Cassius, Juppiter Ceraunius, Juppiter Propator, Juppiter Pannychius, Juppiter Poliuchus, Juppiter Capitolinus: atque ille quidem Juppiter, qui Saturni filius & rex Cretensium fuit, habet sepulcrum in Creta, cæteri vero forte ne sepultura quidem dignati. Si vero matrem eorum, quos vocatis, deorum objicias; absit ut vel ipsius vel ministrorum, a quibus colitur, actiones ore efferam (hæc enim ne appellare quidem nobis fas est) vel quæ regi vectigalia & tributa tum ipsa tum ejus filii pendant. Neque enim sunt dii, sed simulacra, ut prædiximus, opera manuum hominum, & impura dæmonia. Tales fiant qui faciunt ea, & qui spem suam in eis constituunt.

11. Regem igitur potius colam, non tamen eum adorans, sed preces pro eo fundens. Verum autem & vere existentem Deum adoro, cum regem ab eo factum sciam. Dices igitur mihi; cur regem non adoras? Quia non ideo rex factus est ut adoretur, sed ut legitimo honore observetur. Neque enim Deus est, sed homo a Deo constitutus, non ut adoretur, sed ut juste judicet. Est enim quodammodo administratio ei a Deo commissa; ac ipsa quidem quos sub se præfectos habet, reges vocari non patitur. Est enim rex ipsius nomen, quo nomine alium vocari non licet; ita nec adorari nisi solum Deum. Itaque in omnibus, o homo, errore duceris. Regem igitur cole, sed eum diligendo cole, eique parendo & orando pro eo. Hoc enim si facies, voluntatem Dei exequeris, ita enim præcipit lex divina: *Honora, fili mi, Deum & Regem, nec eis inobediens sis. Subito enim ulciscentur inimicos suos.*

12. Quod autem me irrides, Christianum vocans, nescis quid dicas. Primo quidem quia quod unctum est, suave & utile est, nec rideri debet. Quæ enim navis utilis & salva esse potest, nisi prius ungatur;

χριωθῃ; ἢ ποιος πυργος ἢ οἰκια ἐυμορφος και ἐυχρηςος ἐςιν, ἐπαν ἐ κεχριςαι; τις δε ἀνθρωπος ἐισελθων εἰς τον δε τον βιον, ἢ ἀθλων, ἐ χριεται ἐλαιῳ; ποιον δε ἐργον ἢ κοσμιον δυναται ἐυμορφιαν ἐχειν, ἐαν μη χριωθῃ και ςιλβωθῃ; ἐιτα ἀηρ μεν, και πασα ἡ ὑπ' ἐρανον, τροπῳ τινι χριεται φωτι και πνευματι· συ δε ἐ βελει χριωθηναι ἐλαιον θεου; τοιγαρουν ἡμεις τετε ἐνεκεν καλεμεθα Χριςιανοι· ὁτι χριομεθα ἐλαιον θεε.

Αλλα και το ἀρνειωθαι σε νεκρες ἐγειρεσθαι· φης γαρ, δειξον μοι κἀν ἑνα ἐγερθεντα ἐκ νεκρων, ἱνα ἰδων, πιςευσω· πρωτον μεν, τι μεγα, ἐι θεασαμενος το γεγονος πιςευσεις; ἐιτα πιςευεις μεν Ηρακλεα καυσαντα ἑαυτον, ζην· και Ασκληπιον κεραυνωθεντα ἐγηγερθαι, τα δε ὑπο τε θεε σοι λεγομενα ἀπιςεις, ἰσως και ἐπιδειξω σοι νεκρον ἐγερθεντα, και ζωντα, και τετο ἀπιςησεις. ὁ μεν οὖν θεος σοι πολλα τεκμηρια ἐπιδεικνυσιν εἰς το πιςευειν ἀυτῳ. ἐι γαρ βελει, κατανοησον την των καιρων και ἡμερων και νυκτων τελευτην, πως και ἀυτα τελευτα και ἀνιςαται. τι δε και ἐχι ἡ των σπερματων και καρπων γινομενη ἐξαναςασις, και τετο εἰς την χρησιν των ἀνθρωπων; ἐι γαρ τυχοι ἐιπειν κοκκος σιτε ἢ των λοιπων σπερματων ἐπαν βληθῃ εἰς την γην, πρωτον ἀποθνησκει και λυεται, ἐιτα ἐγειρεται και γινεται ςαχυς. ἡ δε των δενδρων και ἀκροδρυων φυσις, πως ἐχι κατα προςαγμα θεε ἐξ ἀφανες και ἀορατε κατα καιρες προσφερεσιν τες καρπες; ἐτι μην ἐνιοτε και ςρεθιον, ἢ των λοιπων πετεινων, καταπινον σπερμα μηλεας. ἢ συκης, ἢ τινος ἑτερε, ἠλθεν ἐπι τινα λοφον πετρωδη, ἢ ταφον, και ἀφωδευσε, κἀκεινο δραξαμενον ἀνεφυ δενδρον, το ποτε καταποθεν, και δια τοσαυτης θερμασιας διελθον. ταυτα δε παντα ἐνεργει ἡ τε θεε σοφια, εἰς το ἐπιδειξαι και δια τετων, ὁτι δυνατος ἐςιν ὁ θεος ποιησαι την καθολικην ἀναςασιν ἁπαντων ἀνθρωπων. ἐι δε και θαυμασιωτερον θεαμα θελεις θεασαθαι γινομενον προς ἀποδειξιν ἀναςασεως, ἐ μονον των ἐπιγειων πραγματων, ἀλλα και των ἐν ου-

ρανῳ,

aut quæ turris vel domus elegans & commoda est, si uncta non fuerit? Quis est qui cum in hanc vitam editur aut in palæstram ingreditur, oleo non ungatur? Quodnam opus ornatum esse & præclarum potest, nisi ungatur & expoliatur. Deinde vero aer & omnis, quæ sub cœlo est, terra quodammodo unguntur lumine & spiritu; tu vero non vis ungi oleo Dei? Nos enim ideo Christiani vocamur, quod Dei oleo ungamur.

13. Quod autem mortuos excitari negas, ais enim: Ostende mihi vel unum ex mortuis excitatum, ut credam cum videro: Primum quidem quid magni præstabis, si tum credes, cum rem factam videris? Deinde vero credis Herculem, qui se ipse combussit, vivere; Æsculapium fulmine percussum in vitam revocatum; quæ vero tibi a Deo dicuntur, ea non credis? Fortasse ostendam tibi mortuum ad vitam revocatum & viventem, nec tamen id credes. Ac multa quidem tibi Deus exhibet argumenta cur ei credas. Observa enim, si placet, temporum & dierum & noctium interitum; attende quemadmodum hæc etiam intereant & renascantur. Quid? An non seminum & fructuum fit quædam resurrectio, idque ad usus humanos? Granum enim tritici, exempli gratia, aut aliorum seminum, cum terræ injectum fuerit, primo perit & solvitur, deinde excitatur & in spicam assurgit. Arborum autem natura nonne certis temporibus Dei jussu latentes antea & invisos fructus producit? Quin etiam interdum passerculus aut avis alia quælibet, cum semen mali aut ficus sorbuerit, avolat in petrosum collem, aut aliquod sepulcrum, ac ibi alvum exonerat, tumque semen illud radices agens, arbor nascitur, quod olim absorptum fuerat, & tantum calorem trajecerat. Hæc autem omnia operatur divina sapientia, ut vel ex his demonstret posse Deum generalem omnium hominum resurrectionem perficere.

ϱανῳ, κατανοησον την ἀναςασιν της σεληνης την κατα μηνα γινομενην, πως φθινει και ἀνιςαται παλιν. ἐτι ἀκυσον και ἐν σοι ἀυτῳ ἐργον ἀναςασεως γινομενον, κἀν ἀγνοῃς, ὠ ἀνθρωπε. ἰσως γαρ ποτε νοσῳ περιπεσων, ἀπωλεσας συ τας σαρκας, και την ἰσχυν, και το εἰδος, ἐλεης δε τυχων παρα θεου, και ἰασεως, παλιν ἀπελαβες συ το σωμα και το εἰδος, και την ἰσχυν, και ὠσπερ ὐκ ἐγνως πυ ἐπορευθησαν συ αἱ σαρκες ἀφανεις γενομεναι· ὑτως ὐκ ἐπιςασαι ὐδε ποθεν ἐγενοντο, ἡ ποθεν ἠλθον. ἀλλα ἐρεις· ἐκ τροφων και χυμων ἐξαιματυμενων. καλως, ἀλλα και τυτο ἐργον θευ τυ ὑτω δημιυργησαντος, και ὐκ ἀλλυ τινος.

Μη οὐν ἀπιςει, ἀλλα πιςευε· και γαρ ἐγω ἠπιςυν τυτο ἐσεσθαι, ἀλλα νυν κατανοησας ἀυτα πιςευω, ἁμα και ἐπιτυχων ἱεραις γραφαις των ἁγιων προφητων, οἱ και προειπον δια πνευματος θευ τα προγεγονοτα ᾧ τροπῳ γεγονε. και τα ἐνεςωτα τινι τροπῳ γινεται, και τα ἐπερχομενα ποιᾳ ταξει ἀπαρτισθησεται. ἀποδειξιν ὐν λαβων των γινομενων και προαναπεφωνημενων, ὐκ ἀπιςω. ἀλλα πιςευω πειθαρχων θεῳ, ᾧ εἰ βουλει, και συ ὑποταγηθι, πιςευων ἀυτῳ, μη νυν ἀπιςησας, πεισθῃς ἀνιωμενος τοτε ἐν αἰωνιοις τιμωριαις. ὧν τιμωριων προειρημενων ὑπο των προφητων, μεταγενεςεροι γενομενοι οἱ ποιηται και φιλοσοφοι, ἐκλεψαν ἐκ των ἁγιων γραφων, εἰς το δογματα ἀυτων ἀξιοπιςα γενηθηναι. πλην και ἀυτοι προειπον περι των κολασεων των μελλυσων ἐσεσθαι ἐπι τυς ἀσεβεις και ἀπιςυς, ὁπως ᾖ ἐμμαρτυρα πασι, προς το μη εἰπειν τινας ὁτι ὐκ ἠκυσαμεν, ὐδε ἐγνωμεν. εἰ δε βυλει και συ, ἐντυχε φιλοτιμως ταις προφητικαις γραφαις· και ἀυται σε τρανοτερον ὁδηγησυσι προς το ἐκφυγειν τας αἰωνιυς κολασεις, και τυχειν των αἰωνιων ἀγαθων τυ θευ. ὁ γαρ δυς ςομα εἰς το λαλειν, και πλασας ὠτα εἰς το ἀκουειν, και ποιησας ὀφθαλμους εἰς το ὁραν,

ἐξε-

cere. Quod si mirabilius ad resurrectionem demonstrandam spectaculum videre cupis, non solum in terrestribus rebus, sed etiam in cœlo; obserua menstruam lunæ resurrectionem, quemadmodum intereat & renascatur. Accipe præterea resurrectionem in te ipso ad effectum, etiamsi ignores, perductam. Forte enim aliquando in morbum incidisti, & carnes tuas ac vires & speciem amisisti, sed misericordiam a Deo & medelam nactus, recuperasti corpus tuum & speciem & vires: & quemadmodum ignoras quonam abierint carnes tuæ cum evanuere, ita nec perspectum habes undenam exstiterint & unde venerint. Dices ex cibis & succis in sanguinem conversis. Præclare: sed hoc opus Dei est ita rem conficientis, non cujusquam alterius.

14. Ne sis igitur incredulus, sed potius crede; nam & ego non credebam id futurum, sed nunc credo postquam hæc attentius consideravi; simul quod in sacras Scripturas incidi sanctorum Prophetarum, qui per Spiritum Sanctum & præterita eodem, quo gesta sunt, modo, & præsentia eodem, quo geruntur, prædixerunt, & futura eodem ordine quo perficientur. Cum igitur ea quæ eveniunt & prædicta sunt, demonstrationem mihi exhibeant, non sum incredulus, sed credo, obtemperans Deo; cui tu quoque, si vis, obtempera, credens ei, ne si nunc incredulus fueris, credas tunc suppliciis cruciatus æternis. Quæ supplicia cum prædicta a prophetis fuissent, his minores natu poetæ & philosophi furati sunt ex sanctis Scripturis, ut auctoritatem opinionibus suis conciliarent. Sed tamen hi quoque futura impiis & incredulis supplicia prædixerunt, ut testata essent omnibus; ne dicerent nonnulli: Non audivimus nec cognovimus. Tu quoque, si tibi ita videtur, lege studiose propheticas Scripturas; ac lucem illarum tutiorem habebis ducem ut fugias æterna supplicia, & perpe-

tua

ἐξετασει τα παντα και κρινει το δικαιον, ἀποδιδους ἑκαςῳ κατα ἀξιαν των μισθων. τοις μεν καθ' ὑπομονην δια ἐργων ἀγαθων ζητουσι την ἀφθαρσιαν, δωρησεται ζωην αἰωνιον, χαραν, εἰρηνην, ἀναπαυσιν, και πληθη ἀγαθων, ὧν ουτε ὀφθαλμος εἰδεν, ουτε ους ἠκουσεν, ουτε ἐπι καρδιαν ἀνθρωπου ἀνεβη. τοις δε ἀπιςοις, και καταφρονηταις και ἀπειθουσι τη ἀληθειᾳ, πειθομενοις δε τη ἀδικιᾳ, ὁταν ἐμφυρωνται μοιχειαις, και πορνειαις, και ἀρσενοκοιτιαις, και πλεονεξιαις, και ταις ἀθεμιτοις εἰδωλολατρειαις, ἐςαι ὀργη, και θυμος, θλιψεις και ςενοχωριαι. και το τελος τους τοιουτους καθεξει πυρ αἰωνιον. ἐπειδη προσεθηκας, ὠ ἑταιρε· δειξον μοι τον θεον σου, οὑτος μου θεος, και συμβουλευω σοι φοβεισθαι αὐτον και πιςευειν αὐτῳ.

---

tua Dei bona consequaris. Nam qui dedit os ad loquendum, ac aures finxit ad audiendum & oculos ad videndum, excutiet omnia & justum feret judicium, suam cuique pro meritis mercedem tribuens. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis incorruptionem quærunt, donabit vitam æternam, gaudium, pacem, quietem, multitudinem bonorum, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Incredulis autem & superbis, & iis qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, cum repleti fuerint adulteriis, scortationibus, puerorum stupris, avaritia & infandis simulacrorum cultibus, erit ira & indignatio, tribulatio & angustiæ, ac tandem tales ignis æternus detinebit. Quoniam, amice, adjecisti, Ostende mihi Deum tuum; hic est Deus meus quem tibi autor sum ut timeas, eique fidem habeas.

ANA-

ANALYSIS
LIBRI SECUNDI AD AUTOLY(

POST eum sermonem, qui in libro primo refertu: tatus est Theophilum Autolycus, ut de religion stiana fusius dissereret. Morem illi gerit Theophi in hoc secundo libro demonstrare instituit stultitian stitionis, cui addictus erat Autolycus; eique verit cem ex Prophetarum libris efflorescentem opponit. vat primo quemadmodum statuarii opus suum non m ciunt, dum elaborant & expoliunt, at venditun templo collocatum adorant; sic eos qui genealogias deo gunt, non inficiari homines fuisse; sed tamen postea colere. Quærit deinde cur dii gignere desierint, Mons Ida vacuus sit, qui diis refertus esse deberet. venit ad scripta philosophorum & poetarum. Ex phis alii Deum prorsus negant aut providentiam t alii mundum increatum dicunt, nec alium deum esse, suam cujusque conscientiam. Ipse Plato, qui Deu nitum & omnium creatorem docet, materiam cum eo tam conjungit. Homerus deorum originem ex aqu tit: non sanior Hesiodi sententia. Hujus versus de creatione: materiam ingenitam statuit & de deorum pia nugatur: aliæ Græcorum fabulæ exagitantur. lia nugantur quidam historici, ut satyrus qui P Philopatoris genus longa serie a Baccho repetit. Ex concludit Theophilus scriptores omnes errore labi, confirmat ex eorum de mundo & providentia dissensi ac speciminis loco nonnullas refert poetarum de prov discrepantes inter se sententias.

Longe dissimilis Prophetarum doctrina, quos a sancto afflatos fuisse probat eventus eorum quæ prædix Hi summo consensu docuerunt mundum a Deo per ex nihilo creatum fuisse. Operis sex dierum descri

libro Genesis. Inde scriptores Græci nonnulla hauserunt, sed ea errore corruperunt. Deus initium ducit ab ipso culmine: spiritum rebus creatis, ut animam homini, tribuit: terram, remotis aquis, ornat seminibus, floribus & plantis. In his habemus imaginem resurrectionis, in mari imaginem mundi. Variæ considerationes de iis, quæ quartò & quinto, ac sexto die creata sunt. Hominis creatio singulare quidpiam & eximium habet: declaratur illius creatio & in paradiso collocatur. Apponit Theophilus quæ sequuntur in libro Genesis de paradiso, Evæ formatione & hominis lapsu. Quod autem Deus ambulasse in paradiso dicitur, id de illius Verbo intelligendum esse docet Theophilus. Veritas eorum, quæ narrantur in Genesi, ex mulierum parturientium doloribus & serpentis statu manifesta est.

Postquam paradisi ornatum ac pulchritudinem consideravit Theophilus, probat adversus hæreticos accusandum Deum non esse, quod ligno scientiæ Adamum prohibuerit, aut prævaricatori mortem inflixerit: nec mortalem Adamum, nec immortalem creari par erat, sed capacem utriusque. Ejectus paradiso Adam cognovit uxorem suam, quam ex ejus costa Deus formaverat, ut & singularitatis Dei argumentum exhiberet & conjugalem amorem arctius adstringeret. Eva peperit Cain ac deinde Abel. Caini scelus & punitio & posteri recensentur, ac artes ab eis inventæ, de quibus scriptores Græci nihil nisi fabulosum dicere potuerunt. Ejusdem Scripturæ beneficio originem maximarum urbium, divisionem linguarum & seriem antiquissimorum regum cognoscimus, & quomodo genus humanum in universam terram dispersum fuerit. Frustra ejusmodi rerum cognitio ex libris Ethnicorum petatur.

Prophetæ non solum de mundi creatione nos docuerunt, sed etiam de Deo colendo & vita recte instituenda præcepta tradiderunt, atque harum rerum specimen ex eorum libris apponitur. His adduntur Sibyllæ versus. Quinetiam ipsi poetæ de pœnis sceleri infligendis ac de pluribus aliis rebus nonnulla dixerunt, quæ cum Prophetis consentiunt.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ β'.

ΕΠΕΙΔΗ προ τουτων των ἡμερων ἐγενετο λογος ἡμιν, ὠ ἀγαθωτατε αὐτολυκε, πυθομενου σου τις μου ὁ θεος, και δἰ ὀλιγου παρασχοντος σου τα ὠτα τη ὁμιλια ἡμιν, περι της θεοσεβειας μου ἐξεθεμην σοι· ἐτι δε και ἀποταξαμενοι ἑαυτοις, μετα πλειστης φιλιας ἐπορευθημεν ἑκαστος εἰς τον ἑαυτου οἰκον, καιπερ σκληρως τα πρωτα ἐχοντος προς ἡμας, οἰδας γαρ και μεμνησαι, ὁτι ὑπελαβες μωριαν εἰναι τον λογον ἡμων. σου οὐν μετα ταυτα προτρεψαμενου με, κἀν ἰδιωτης ὠ τῳ λογῳ, βουλομαι σοι και νυν δια τουδε του συγγραμματος ἀκριβεστερον ἐπιδειξαι την ματαιοπονιαν και ματαιαν θρησκειαν ἐν ἡ κατεχη, ἀλλα και δἰ ὀλιγων των κατα σε ἱστοριων ὠν ἀναγινωσκεις, ἰσως δε οὐδεπω γινωσκεις, το ἀληθες φανερον σοι ποιησαι.

Και γαρ γελοιον μοι δοκει, λιθοξοους μεν και πλαστας, ἡ ζωγραφους, ἡ χωνευτας πλασσειν τε και γραφειν και γλυφειν και χωνευειν, και θεους κατασκευαζειν, οἱ ἐπαν γενωνται ὑπο των τεχνιτων, οὐδεν αὐτους ἡγουνται. ὁταν δε ἀγορασθωσιν εἰς ναον καλουμενον ἡ οἰκον τινα, τουτοις οὐ μονον θυουσιν οἱ ὠνησαμενοι, ἀλλα και οἱ ποιησαντες και πωλησαντες ἐρχωνται μετα σπουδης και παραταξεως θυσιων τε και σπονδων εἰς το προσκυνειν αὐτοις, και ἡγουνται θεους αὐτους, οὐκ εἰδοτες ὁτι τοιουτοι εἰσιν, ὁποιοι και ὁτε ἐγενοντο ὑπ' αὐτων, ἠτοι λιθος ἡ χαλκος, ἡ ξυλον, ἡ χρωμα, ἡ και ἑτερα τις ὑλη. τουτο δε και ὑμιν συμβεβηκε τοις ἀναγινωσκουσι τας ἱστοριας και γενεαλογιας των λεγομενων θεων. ὁποταν γαρ ἐντυγχανητε ταις γενεσεσιν

ἀυ-

S. P. N. THEOPHILI
AD AUTOLYCUM.

LIBER II.

1. CUM ante hos dies ſermonem inter nos; optime Autolyce, haberemus, quærenti tibi quiſnam meus eſſet Deus, ac diſputationi meæ aures aliquandiu præbenti religionem meam expoſui. Ita tum diſceſſimus, ut amiciſſimi domum rediremus; quamvis primo duriuſcule mecum egiſſes. Noſti enim & meminiſti ſtultitiam tibi videri noſtram doctrinam. Sed cum me poſtea hortatus ſis; quamvis imperitus ſim dicendi, volo tamen nunc quoque hoc libello accuratius tibi demonſtrare inutilem laborem & inanem ſuperſtitionem qua detineris; atque etiam ex paucis ad vos pertinentibus hiſtoriis, quas legis quidem, ſed fortaſſe nondum intelligis, verum tibi ante oculos ponere.

2. Ridiculum enim mihi videtur ſtatuarios, figulos, pictores, fuſores, fingere, pingere, ſculpere, fundere, & deos parare qui cum ab opificibus facti fuerint, nullo in pretio ab eis habentur; poſtquam autem vænierint in uſum templi aut domus alicujus, iis ſacrificant non ſolum qui emere, ſed etiam qui fecere & vendidere non ſine ſtudio & apparatu victimarum ac libaminum accedunt ut eos adorent, & Deos exiſtimant, nec vident tales eſſe quales cum eos facerent, lapidem, æs, lignum, colorem, aut quamlibet aliam materiam. Idem & vobis contingit qui legitis hiſtorias & genealogias eorum, qui dicuntur, deorum. Nam cum eorum generationes legitis, ho-

αὐτων, ὡς ἀνθρωπυς νοειτε· ὑςερον δε θευς προσαγορευετε, και θρησκευετε αὐτοις, ὐκ ἐφιςανοντες ὐδε συνιεντες, ὁτι οἱυς αὐτυς ἀνεγνωτε γεγονεναι, τοιυτοι και ἐγεννηθησαν.

Και των μεν τοτε θεων, εἰπερ ἐγεννωντο, γενεσις πολλη ηὑρισκετο. το δε νυν πυ θεων γενεσις δεικνυται; εἰ γαρ τοτε ἐγεννων και ἐγεννωντο, δηλον ὁτι ἐχρην και ἑως τυ δευρο γινεσθαι θευς γεννητυς· εἰ δε μη γε, ἀσθενες το τοιυτο νοηθησεται. ἡ γαρ ἐγηρασαν, διο ὐκ ἐτι γεννωσιν, ἡ ἀπεθανον, και ὐκ ἐτι εἰσιν. εἰ γαρ ἐγεννωντο θεοι, ἐχρην και ἑως τυ δευρο γινεσθαι. καθαπερ γαρ και ἀνθρωποι γεννωνται. μαλλον δε και πλειονες θεοι ὠφειλον εἶναι των ἀνθρωπων, ὡς φησι σιβυλλα.

Εἰ δε θεοι γεννωσι, και ἀθανατοι γε μενυσι,
Πλειόνες ἀνθρωπων γεγεννημενοι οἱ δε θεοι ἠσαν.
Οὐδε τοπος ςηναι θνητοις ὑ κἀν ποθ' ὑπηρξεν.

Εἰ γαρ ἀνθρωπων θνητων και ὀλιγοχρονιων ὀντων τα γεννωμενα τεκνα ἑως τυ δευρο δεικνυται, και ὐ πεπαυται το μη γενναθαι ἀνθρωπυς, διο πληθυυσι πολεις και κωμαι, ἐτι μην και χωραι κατοικυνται, πως ὐχι μαλλον ἐχρην θευς τυς μη ἀποθνησκοντας, κατα τυς ποιητας, γενναν και γενναθαι, καθως φατε θεων γενεσιν γεγενηθαι. προς τι δε μεν τοτε το ὀρος το καλυμενον ὀλυμπος ὑπο θεων κατῳκειτο, νυνι δε ἐρημον τυγχανει; ἡ τινος ἑνεκεν, τοτε μεν ὁ Ζευς ἐν τῃ Ιδῃ κατῳκει, και ἐγινωσκετο οἰκων ἐκει κατα τον Ομηρον και τυς λοιπυς ποιητας. νυνι δε ἀγνοειται; δια τι δε και ὐκ ἠν πανταχοσε, ἀλλ' ἐν μερει γης ἑυρισκετο; ἡ γαρ των λοιπων ἠμελει· ἡ ἀδυνατος ἠν τυ πανταχοσε εἶναι, και των παντων προνοειν. εἰ γαρ ἠν, εἰ τυχοι εἰπειν, ἐν τοπῳ ἀνατολικῳ, ὐκ ἠν ἐν τοπῳ δυτικῳ· εἰ δε αὖ παλιν ἐν τοις δυτικοις ἠν, ὐκ ἠν ἐν τοις ἀνατολικοις. θευ δε τυ ὑψιςυ και παντοκρατορος, και τυ ὀντως θευ, τυτο ἐςι μη μονον το πανταχοσε εἶναι, ἀλλα και παντα ἐφοραν, και παντων ἀκυειν· ὀτι μην μηδε το ἐν τοπῳ χωρεισθαι· εἰ δε μη γε, μειζων ὁ χωρων τοπος ἀυτυ ἑυρεθησεται. μειζον γαρ ἐςι το χωρυν

ines exiſtimatis: poſtea vero deos vocatis & colitis, on attendentes nec intelligentes quales eos genitos giſtis, tales & genitos fuiſſe.

3. Ac tunc quidem deorum, ſi quidem geniti fue-:, fœcunda generatio inveniebatur. Nunc vero ɔi deorum generatio oſtenditur? Nam ſi tunc gigne-ınt & gignebantur, liquet etiam huc uſque naſci de-ɜre genitos deos; ſin minus; genus ejuſmodi infir-um erit. Vel enim ſenuere, nec jam poſſunt gigne-:, vel mortui ſunt neque extant amplius. Nam ſi ıſcebantur dii, oportebat eos etiam huc uſque naſci, ıemadmodum & homines naſcuntur, immo plures ſe deos quam homines, ut ait Sibylla:

Nam ſi Dî gignunt immortaleſque manebunt
Dî geniti plures multo mortalibus eſſent,
Nec locus eſſet, ubi jam homines conſiſtere poſſent.

'am ſi ex hominibus qui mortales ſunt & ævi breviſ-ni, hactenus filios generari conſtat, nec naſci ho-ines deſiere, ex quo fit, ut plenæ ſint urbes & oppi-ı, ac ipſi etiam agri incolantur; an non magis opor-:bat deos, qui, ut volunt poetæ, non moriuntur, gnere & gigni, quemadmodum deos genitos eſſe :citis? Cur etiam mons ille, qui dicitur Olympus, im a diis incolebatur, nunc vero deſertus eſt? Aut ır olim in monte Ida Juppiter manebat, ibique eum anere nota res erat, ut Homerus & alii poetæ te-antur, nunc vero ubinam ſit ignoratur? Cur non 'at ubique, ſed in terræ parte inveniebatur? Vel ıim cæteras negligebat, vel non poterat ubique eſſe omnibus providere. Nam ſi erat exempli gratia in ırte Orientali, non erat in Occidentali; rurſus ſi ı Occidentalibus locis, nequaquam in Orientalibus. ei autem altiſſimi & omnipotentis & vere Dei eſt ɔn ſolum ubique eſſe, ſed etiam omnia inſpicere, mnia audire, nedum loco contineri: alioqui conti-ɐns locus major eo invenietur; eſt enim quod con-

τȣ χωρȣμενȣ· Θεος γαρ ȣ̓ χωρειται, ἀλλα αὐτος ἐςι τοπος των ὁλων. προς τι δὲ και καταλελοιπεν ὁ Ζευς την Ιδην, ποτερον τελευτησας, ἠ ȣ̓κ ἐτι ἠρεσεν αὐτῳ ἐκεινο το ὀρος; πȣ δὲ και ἐπορευθη; εἰς ȣ̓ρανȣς; ȣ̓χι. ἀλλα ἐρεις εἰς Κρητην; ναι. ὁπȣ και ταφος αὐτῳ ἑως τȣ δευρο δεικνυται. παλιν φησεις εἰς Πισαν, ὁ κλεων ἑως τȣ δευρο τας χειρας Φειδιȣ. ἐλθωμεν τοινυν ἐπι τα συγγραμματα των φιλοσοφων και ποιητων.

Ενιοι μεν της ςοας, ἀρνȣνται και το ἐξ ὁλȣ Θεον εἰναι. ἠ εἰ και ἐςι, μηδενος φασι φροντιζειν τον Θεον, πλην ἑαυτȣ· και ταυτα μεν παντελως Επικȣρȣ και Χρυσιππȣ ἡ ἀνοια ἀπεφηνατο. ἑτεροι δὲ φασιν αὐτοματισμον των παντων εἰναι, και τον κοσμον ἀγεννητον, και φυσιν ἰδιαν, και το συνολον προνοιαν μη εἰναι Θεου ἐτολμησαν ἐξειπειν· ἀλλα Θεον εἰναι μονον φασι, την ἑκαςȣ συνειδησιν. ἀλλοι δ' αὐτο δι' ὁλȣ κεχωρηκος πνευμα Θεον δογματιζȣσι Πλατων δὲ και οἱ της αἱρεσεως αὐτȣ, Θεον μεν ὁμολογȣσιν, ἀγεννητον, και πατερα, και ποιητην των ὁλων εἰναι· εἰτα ὑποτιθενται Θεον και ὑλην ἀγεννητον, και ταυτην φασι συνηκμακεναι τῳ Θεῳ. εἰ δὲ Θεος ἀγεννητος, και ὑλη ἀγεννητος, ȣ̓κετι ὁ Θεος ποιητης των ὁλων ἐςι, κατα τȣς Πλατωνικȣς, ȣ̓δὲ μην μοναρχια Θεȣ δεικνυται, ὁσον το κατ' αὐτȣς· ἐτι δὲ και ὡσπερ ὁ Θεος ἀγεννητος ὠν, και ἀναλλοιωτος ἐςιν, οὑτως εἰ και ἡ ὑλη ἀγεννητος ἠν, και ἀναλλοιωτος και ἰσοθεος ἠν. το γαρ γεννητον, τρεπτον και ἀλλοιωτον. το δὲ ἀγεννητον, ἀτρεπτον και ἀναλλοιωτον. τι δὲ μεγα εἰ ὁ Θεος ἐξ ὑποκειμενης ὑλης ἐποιει τον κοσμον; και γαρ τεχνιτης ἀνθρωπος ἐπαν ὑλην λαβῃ ἀπο τινος, ἐξ αὐτης ὁσα βȣλεται ποιει· Θεȣ δὲ ἡ δυναμις ἐν τȣτῳ φανερȣται, ἱνα ἐξ οὐκ ὀντων ποιῃ ὁσα βουλεται καθαπερ και το ψυχην δουναι και κινησιν, οὐχ ἑτερȣ τινος ἐςιν, ἀλλ' ἡ μονȣ Θεου. και γαρ ἀνθρωπος εἰκονα μεν ποιει· λογον δὲ και πνοην, ἠ αἰσθησιν οὐ δυναται δουναι τῳ ὑπ' αὐτȣ γινομενῳ. Θεος δὲ τȣτȣ πλειον τȣτο κεκτηται, το ποιειν λογικον, ἐμπνȣν, αἰσθη-

tinet majus eo quod continetur: Deus autem loco non circumſcribitur, ſed ipſe eſt omnium locus. Sed cur Idam Juppiter reliquit? An quia mortuus eſt, an quia mons iſte minus jam ei placebat? Quonam autem profectus eſt? In cœlum? minime. Dices forte in Cretam: optime; ibi enim hactenus ejus ſepulcrum viſitur. Forte etiam Piſas abiiſſe dices, ubi hactenus manibus Phidiæ famam & decus conciliat. Veniamus nunc ad ſcripta philoſophorum & poetarum.

4. Quidam ex Porticu Deum omnino negant eſſe, aut ſi quis ſit, nullius curam gerere præterquam ſui. Atque hæc quidem omnino Epicuri & Chryſippi ſtultitia pronuntiavit. Alii omnia fortuito fieri aſſerunt, ac mundum ingenitum eſſe & æternam naturam: ac omnino nullam Dei eſſe providentiam dicere auſi ſunt, ſed Deum tantummodo eſſe volunt uniuſcujuſque conſcientiam. Alii vero ſpiritum illum, qui omnia pervadit, Deum eſſe decernunt. Plato autem & qui eum ſequuntur, Deum quidem fatentur ingenitum, & patrem & creatorem omnium eſſe; ſed deinde ſtatuunt duo eſſe ingenita, Deum & materiam, eamque Deo coævam eſſe dicunt. Quod ſi Deus ingenitus, & materia ingenita; non jam Deus creator eſt omnium ſecundum Platonicos, nec Dei conſtabit monarchia, quantum in ipſis eſt. Deinde quemadmodum Deus, quatenus ingenitus, etiam immutabilis eſt, ita & materia ſi eſſet ingenita, immutabilis quoque & Deo æqualis foret: quod enim genitum eſt verti & mutari poteſt, ingenitum autem nec verti poteſt nec mutari. Quid autem magni eſſet, ſi Deus ex materia ſubjecta mundum faceret? Opifex enim apud nos cum materiam ab aliquo acceperit, ex ea quidquid placuerit effingit. Dei autem potentia in eo ſpectatur, ut ex nihilo faciat quæcumque voluerit: quemadmodum animam & motum dare, non eſt alterius cujuſquam præterquam Dei. Homo enim ima-

αἰσθητικον. ὥσπερ οὖν ἐν τȣτοις πασιν δυνατωτερος ἐςιν ὁ Θεος τȣ ἀνθρωπȣ· οὕτω και το ἐξ οὐκ ὀντων ποιειν και πεποιηκεναι τα ὀντα, και ὁσα βουλεται, καθως βουλεται.

Ὡςε ἀσυμφωνος ἐςιν ἡ γνωμη κατα τȣς φιλοσοφȣς και συγγραφεις. τȣτων γαρ ταυτα ἀποφηναμενων, εὑρισκεται ὁ ποιητης Ομηρος, ἑτερᾳ ὑποθεσει εἰσαγων γενεσιν ȣ μονον κοσμȣ, ἀλλα και θεων· φησι γαρ πȣ,

Ὠκεανον τε, θεων γενεσιν, και μητερα Τηθυν,
Εξ οὗ δη παντες ποταμοι και πασα θαλασσα.

ἁ δη λεγων οὐκετι θεον συνιςᾳ τις γαρ οὐκ ἐπιςαται, τον ὠκεανον ὑδωρ εἰναι, εἰ δε ὑδωρ, οὐκ ἀρα θεος· ὁ δε θεος εἰ των ὁλων ποιητης ἐςι, καθως και ἐςιν, ἀρα και τȣ ὑδατος και των θαλασσων κτιςης ἐςιν. Ησιοδος δε και ἀυτος οὐ μονον θεων γενεσιν ἐξειπεν, ἀλλα και ἀυτȣ τȣ κοσμȣ. και τον μεν κοσμον γεννητον εἰπων, ἡτονησεν εἰπειν ὑφ' οὗ γεγονεν. ἐτι μην και θεους ἐφησε Κρονον και τον ἐξ ἀυτȣ Δια, Ποσειδωνα τε, και Πλουτωνα, και τȣτȣς μεταγενεςερȣς εὑρισκομεν τȣ κοσμȣ. ἐτι δε και τον Κρονον πολεμεισθαι ὑπο τȣ Διος τȣ ἰδιȣ παιδος ἱςορει. οὑτω γαρ φησι·

Καρτεϊ νικησας πατερα κρονον. εὐ δε ἑκαςα
Αθανατοις διεταξεν ὁμως. και πεφραδε τιμας.

εἶτα ἐπιφερει λεγων τας τȣ Διος θυγατερας, ἁς και μουσας προσαγορευει, ὧν ἱκετης εὑρισκεται βȣλομενος μαθειν παρ' ἀυτων, τινι τροπῳ τα παντα γεγενηται. λεγει γαρ

Χαιρετε τεκνα Διος, δοτε ἱμεροεσσαν ἀοιδην
Κλειετε δ' ἀθανατων ἱερον γενος, αἰεν ἐοντων,

Οἱ γης ἐξεγενοντο, και ȣρανȣ ἀςεροεντος,
Νυκτος τε δνοφερης, ȣς ἁλμυρος ἐτρεφε ποντος,
Εἰπατε δ' ὡς τα πρωτα θεοι, και γαια γενοντο.
Και ποταμοι, και ποντος ἀπειριτος, οἰδματι θυων

Αςρα-

ginem effingit, ſed rationem, reſpirationem aut ſenſum dare non poteſt operi ſuo: Deus vero hoc amplius habet ut ratione & reſpiratione & ſenſu præditum opus efficiat. Quemadmodum igitur in his omnibus potentior eſt Deus quam homo, ita etiam in eo quod ex nihilo producat & produxerit quæcumque voluit, & quo voluit modo.

5. Diſcors igitur inter philoſophos & ſcriptores ſententia: nam cum hæc philoſophi dixerint, ecce tibi Homerus alia aggreditur via non ſolum mundi ſed etiam deorum ortum explicare; ait enim alicubi:

Oceanumque deorum originem & matrem Tethyn
Ex quo omnes fluvii & univerſum mare,

quæ cum dicit, non jam Deum nobis exhibet. Quis enim neſcit Oceanum aquam eſſe? Quod ſi aqua, non jam Deus. Deus vero, ſi omnium creator eſt, ut revera eſt, aquæ profecto & marium creator eſt. Ipſe etiam Heſiodus non ſolum deorum ortum, ſed ipſius etiam mundi expoſuit. Ac mundum quidem creatum eum diceret, non valuit dicere a quo creatus foret. Deos præterea vocavit Saturnum ejuſque filium Jovem, Neptunum & Plutonem, quos mundo natu minores invenimus. Narrat etiam Saturnum a Jove proprio filio debellatum. Sic enim ait:

Strenue victo patre Saturno; Bene attamen ſingula
Æternis ordinavit legibus & diſtribuit honores.

Poſtea infert Jovis filiarum commemorationem, quas & Muſas appellat, iiſque ſupplex invenitur, diſcere ex eis volens quomodo facta ſint omnia. Ait enim

Salvete filiæ Jovis, date amabilem cantilenam.
Celebrate immortalium ſacrum genus ſemper exiſtentium,
Qui tellure prognati ſunt & cælo ſtellato,
Noctéque caliginoſa, quos item ſalſus nutrivit pontus.
Dicite ut primum Dii & terræ nati ſint,
Et flumina & pontus immenſus æſtu fervens,

Αςρασι λαμπετοωντα, και ὀρανος ἐυρυς ὑπερθεν.
Οἵτ' ἐκ των ἐγενοντο θεοι, δωτηρες ἐαων.
Ὡς' ἀφενος δασσαντο, και ὡς τιμας διελοντο.
Ηδε και ὡς τα πρωτα πολυπτυχον ἐσχον ὀλυμπον·

Ταυτα μοι ἐσπετε μεσαι ὀλυμπια δωματ' ἐχεσαι,
Εξ ἀρχης, και εἰπαθ' ὁτι πρωτον γενετ' ἀυτων.

Πως δε ταυτα ἠπιςαντο αἱ μεσαι, μεταγενεςεραι ουσαι τε κοσμε; ἠ πως ἠδυναντο διηγησασθαι τῳ Ησιοδῳ· ὁπε δε ὁ πατηρ ὀπω γεγεννηται;

Και ὑλην μεν τροπῳ τινι ὑποτιθεται και κοσμε ποιησιν λεγων,

Ητοι μεν πρωτιςα χαος γενετ', ἀυταρ ἐπειτα
Γαἰ ἐυρυςερνος, παντων ἑδος ἀσφαλες αἰει

Αθανατων, οἱ ἐχεσι καρη νιφοεντος ὀλυμπε,
Ταρταρατ' ἠεροεντα, μυχῳ χθονος ἐυρυοδειης,
Ηδ' ἐρος, ὁς καλλιςος ἐν ἀθανατοισι θεοισι,
Λυσιμελης, παντων τε θεων παντων τε ἀνθρωπων

Δαμναται ἐν ςηθεσσι νοον, και ἐπιφρονα βελην.
Εκ χαεος δ' ἐρεβος τε, μελαινα τε νυξ ἐγενοντο.
Νυκτος δ' ἀυτ' αἰθηρ τε, και ἡμερη ἐξεγενοντο,
Οὑς τεκε κυσσαμενη ἐρεβει φιλοτητι μιγεισα.
Γαια δε τοι πρωτον μεν ἐγεινατο ἰσον ἑαυτη
Ουρανον ἀςεροενθ' ἱνα μιν περι παντα καλυπτοι,
Οφρ' ειη μακαρεσσι θεοις ἑδος ἀσφαλες αἰει,
Γεινετο δ' ὀρεα μακρα, θεων χαριεντας ἐναυλες

Νυμφαων, αἱ ναιεσιν ἀν' ὀρεα βησσηεντα,
Η και ἀτρυγετον πελαγος τεκεν οἰδματι θυον,
Ποντον, ἀτερ φιλοτητος ἐφιμερε. ἀυταρ ἐπειτα
Ουρανῳ ἐυνηθεισα, τεκ ὠκεανον βαθυδινην.

και ταυτα εἰπων, ὀδε ἐτως ἐδηλωσεν ὑπο τινος ἐγενοντο. εἰ γαρ πρωτως ἠν χαος, και ὑλη τις πρεπεκειτο ἀγεννητος ὀσα· τις ἀρα ἠν ὁ ταυτην μετασκευαζων, και μεταρρυθμι-

Astraque fulgentia & cælum latum superne,
Et qui ex his nati sunt dii datores bonorum:
Utque opes diviserint & honores partiti sint.
Utque initio multis implicatum sphæris tenuerint
Cælum.
Hæc mihi dicite Musæ cælestia tecta tenentes
Ab initio: & dicite quid horum primum ortum sit.

Hæc autem quomodo Musæ novissent, quæ mundo natu minores sunt? aut qui poterant Hesiodo narrare, cum pater earum nondum genitus foret?

6. Ac materiam quidem statuit quodammodo & mundi creationem, cum ait;

Primum quidem Chaos extitit, ac deinde
Tellus lato pectore prædita, omnium solum tutissimum
semper
Immortalium, qui tenent juga nivosi Olympi,
Tartaraque tenebrosa intercessu terræ spatiosæ.
Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales deos,
Solvens curas, ac omnium deorum, omniumque hominum,
Domat in pectoribus mentem & prudens consilium.
Ex Chao autem Erebus nigraque nox editi sunt;
Rursus ex nocte æther & dies pregnati,
Quos peperit cum concepisset erebo amore mixta.
Terra vero primum quidem genuit parem sibi
Cælum stellis ornatum, ut ipsam totam obtegat,
Utque esset Diis sedes tuta semper.
Genuit præterea montes altos, dearum gratas speluncas
Nympharum, quæ habitant montes concavos.
Atque etiam infrugiferum pelagus peperit æstu furens,
Pontum sine amore delectabili; at vero postea
Cælo concumbens genuit oceanum vorticosum.

Quæ cum diceret, ne illud quidem demonstravit a quo condita essent. Nam si initio chaos erat, & materia quædam genita præexstitit; quis tandem eam dispo-

μιζων, και μεταμορφων; ποτερον αὐτη ἑαυτην ἡ ὑλη μετεσχηματιζεν και ἐκοσμει; (ὁ γαρ Ζευς μετα χρονον πολυν γεγεννηται, ȣ̓ μονον της ὑλης, ἀλλα και τȣ κοσμȣ, και πληθȣς ἀνθρωπων· ἐτι μην και ὁ πατηρ ἀυτȣ Κρονος) ἡ μαλλον ἠν κυριον τι το ποιησαν ἀυτην, λεγω δ'ε θεος ὁ και κατακοσμησας. ἐτι μην κατα παντα τροπον φλυαρων ἑυρισκεται, και ἐναντια ἑαυτῳ λεγων· ἐιπων γαρ γην και ȣ̓ρανον και θαλασσαν, ἐξ ἀυτων τȣς θεȣς βȣλεται γεγονεναι, και ἐκ τȣτων ἀνθρωπȣς δ'εινοτατȣς τινας συγγενεις θεων καταγγελλει, Τιτανων γενος και Κυκλωπων, και Γιγαντων πληθυν, των τε κατα Αιγυπτον δ'αιμονων, ἡ ματαιων ἀνθρωπων, ὡς μεμνηται Απολλωνιδ'ης ὁ και Ωραπιος ἐπικληθεις, ἐν βιβλῳ τῃ ἐπιγραφομενῃ Σεμενȣθι, και ταις λοιπαις κατ' ἀυτον ἱσοριαις, περι τε της θρησκειας της Αιγυπτιακης, και των βασιλεων ἀυτων και την ἐν ἀυτοις ματαιοποιιαν.

Τι δ'ε μοι λεγειν τȣς κατα Ἑλληνας μυθȣς; Πλȣτωνα μεν σκοτȣς βασιλευοντα· και Ποσειδ'ωνα ὑπο ποντον δ'υνοντα, και τῃ Μελανιππῃ περιπλεκομενον, και υἱον ἀνθρωποβορον γεννησαντα· ἡ περι των τȣ Διος παιδ'ων ὁποσα οἱ συγγραφεις ἐτραγῳδ'ησαν, και ὁτι ȣ̓τοι ἀνθρωποι και ȣ̓ θεοι ἐγεννηθησαν, το γενος ἀυτων ἀυτοι καταλεγȣσιν. Αρισοφανης δ'ε ὁ κωμικος ἐν ταις ἐπιγραφομεναις ὀρνισιν ἐπιχειρησας περι της τȣ κοσμȣ ποιησεως, ἐφη, ἐν πρωτοις ὠον γεγεννηθαι την συσασιν τȣ κοσμȣ, λεγων.

Τικτει πρωτισον ὑπηνεμιον νυξ μελανοπτερος ὠον.

ἀλλα και Σατυρος ἱσορων τους δ'ημȣς Αλεξανδ'ρεων, ἀρξαμενος ἀπο Φιλοπατορος του και Πτολεμαιȣ προσαγορευθεντος, τȣτȣ μηνυει Διονυσον ἀρχηγετην γεγονεναι. δ'ιο και φυλην ὁ Πτολεμαιος πρωτην κατεσησεν. λεγει ȣ̓ν ὁ Σατυρος ȣ̓τως. Διονυσȣ και Αλθαιας της Θεσιȣ γεγεννηθαι Δηιανειραν, της δ'ε και Ηρακλεȣς τȣ Διος οἱμαι Υλλον, τȣ δ'ε Κλεοδ'ημον, τȣ δ'ε Αρισομαχον, τȣ δ'ε Τημενον,

difpofuit ac ordine & forma donavit? Utrum materia fibi ipfa formam & ornatum addidit (nam Juppiter multo natu pofterior eft, non folum materia fed etiam mundo & hominum multitudine, imo ipfius etiam pater Saturnus) an potius caufa quædam princeps extitit quæ eam faceret, Deum dico, a quo etiam ornatum accepit. Quin etiam omni prorfus ratione nugari invenitur & fecum pugnare; nam cum terram, cœlum & mare dixiffet, ex his ortos deos effe intendit, ex iftis vero homines quofdam horribiles deorum cognatos prædicat, genus Titanum, Cyclopum & Gigantum turbam, nec non Ægyptiorum deorum, vel potius hominum leviffimorum, quorum meminit Appollonides cognomento Horapius, tum in eo libro qui infcribitur Semenouthi, tum in aliis hiftoriis ab eo fcriptis de religione Ægyptiaca & regibus Ægyptiis.

7. Quid attinet Græcorum fabulas referre & inanitatem operæ quæ in eas impenditur? Plutonem tenebrarum regem, Neptunum mare fubeuntem, Melanippæ complexibus hærentem, ac filii homines vorantis genitorem; aut de Jovis filiis quot & quantas tragœdias fcriptores egerint. Horum genus ab ipfis recenfetur, quia homines nati funt, non dii. Ariftophanes autem comœdus in ea fabula, quæ Aves infcribitur, aggrediens de mundi creatione differere, mundum initio originem ex ovo cepiffe dicit his verbis:

Parit primum irritum nox pennas nigras habens ovum.

Sed & Satyrus gentes Alexandrinas defcribens, initio a Philopatore, qui & Ptolemæus appellatus eft, ducto, illius declarat Bacchum auctorem generis fuiffe; quamobrem hanc tribum a Ptolemæo primam fuiffe conftitutam. Sic igitur ait Satyrus: Ex Baccho & Althea Theftii filia natam effe Dejaniram: ex hac & Hercule Jovis filio Hyllum arbitror: ex ifto Cleodemum, ex

quo

τȣ δὲ Κεισον, τȣ δὲ Μαρωνα, τȣ δὲ Θεςιον, τȣ δὲ Αχοον, τȣ δὲ Αριςομιδαν, τȣ δὲ Καρανον, τȣ δὲ Κοινον, τȣ δὲ Τυριμμαν, τȣ δὲ Περδικκαν, του δὲ Φιλιππον, του δὲ Αεροπον, του δὲ Αλκεταν, του δὲ Αμυνταν, τȣ δὲ Βαχρον, του δὲ Μελεαγρον, του δὲ Αρσινοην, της δὲ και Λαγȣ Πτολεμαιον τον και Σωτηρα, τȣ δὲ και Βερενικης Πτολεμαιον τον Φιλαδελφον, τȣ δὲ και Αρσινοης Πτολεμαιον τον Ευεργετην, τȣ δὲ και Βερενικης της Μαγα τȣ ἐν Κυρηνῃ βασιλευσαντος Πτολεμαιον τον Φιλαδελφον. ἡ μὲν ȣ̓ν προς Διονυσον τοις ἐν Αλεξανδρειᾳ βασιλευσασι συγγενεια, ȣ̓τω περιεχει· ὁθεν και ἐν τῃ Διονυσιᾳ φυλῃ δημοι εἰσι καταχεχωρισμενοι· Αλθηις ἀπο της γενομενης γυναικος Διονυσȣ, θυγατρος δὲ Θεςιȣ Αλθαιας· Δηιανειρις ἀπο της θυγατρος Διονυσȣ και Αλθαιας, γυναικος δὲ Ηρακλεȣς. ὁθεν και τας προσωνυμιας ἐχȣσιν οἱ κατ᾽ ἀυτȣς δημοι· Αριαδνης ἀπο της θυγατρος Μινω, γυναικος δὲ Διονυσȣ, παιδος πατροφιλης, της μιχθεισης Διονυσῳ ἐν μορφῃ πρυμνιδι. Θεςις ἀπο Θεςιȣ τȣ Αλθαιας πατρος. Θοαντις ἀπο Θοαντος παιδος Διονυσȣ. Σταφυλις ἀπο Σταφυλȣ υἱȣ Διονυσȣ. Εὐαινις ἀπο Εὐνοος υἱȣ Διονυσȣ. Μαρωνις ἀπο Μαρωνος υἱȣ Αριαδνης και Διονυσȣ. ȣ̓τοι γαρ παντες υἱοι Διονυσȣ. ἀλλα και ἑτεραι πολλαι ὀνομασιαι γεγονασιν και εἰσιν ἑως τȣ δευρο, ἀπο Ηρακλεȣς Ηρακλειδαι καλȣμενοι, και ἀπο Απολλωνος Απολλωνιδαι και Απολλωνιοι, και ἀπο Ποσειδωνος Ποσειδωνιοι· καὶ ἀπο Διος Διοι και Διογεναι.

Και τι μοι το λοιπον το πληθος των τοιȣτων ὀνομασιων και γενεαλογιων καταλεγειν; ὡςε κατα παντα τροπον ἐμπαιζονται οἱ συγγραφεις παντες και ποιηται και φιλοσοφοι λεγομενοι. ἐτι μην και οἱ προσεχοντες ἀυτοις. μυθȣς γαρ μαλλον και μωριας συνεταξαν περι των κατ᾽ ἀυτȣς θεων. ȣ̓ γαρ ἀπεδειξαν ἀυτȣς θεȣς, ἀλλα ἀνθρωπȣς, ȣ̔ς μεν μεθυσȣς, ἑτερȣς πορνȣς και φονεις. ἀλλα και περι της κοσμογονιας, ἀσυμφωνα ἀλληλοις και φαυλα ἐξειπον. πρωτον μεν ὁτι τινες ἀγεννητον τον κοσμον ἀπεφηναντο, καθως ἐμπροσθεν ἐδηλωσαμεν. και οἱ μεν ἀγεννητον ἀυτον και ἰδιαν φυσιν φασκοντες, ȣ̓κ ἀκολȣθα ἑ-

quo Ariſtomachum: ex hoc Temenum: ex iſto Ceiſum, ex quo Maronem: ex hoc Theſtium: ex iſto Acoum: ex hoc Ariſtomidam: ex hoc Caranum: ex hoc Cœnum: ex hoc Tyrimmam; ex hoc Perdiccam; ex hoc Philippum: ex hoc Æropum; ex hoc Alcetam: ex hoc Amyntam: ex hoc Bocrum: ex hoc Arſinoen: ex hac & Lago Ptolemæum qui & Soter: ex hoc & Berenice Ptolemæum Evergetem: ex hoc & Berenice, quæ Magæ Cyrenenſium regis filia fuit, Ptolemæum Philadelphum. Sic igitur ſe habet eorum, qui Alexandriæ regnarunt, cum Baccho cognatio. Quapropter & in Dionyſiaca tribu gentes ſunt diſtinctæ, Althes ab uxore Bacchi & filia Theſtii Althea; Dejaniræ a Bacchi & Altheæ filia, Herculis autem uxore, unde gentes apud eos appellationes habent: Ariadnes a Minois filia, Bacchi uxore, puella patrem amante, quæ cum Baccho in aliena forma concubuit: Theſtis a Teſtio Altheæ patre: Thoantis a Thoante Bacchi filio: Staphylis a Staphylo Bacchi filio: Euænis ab Eunoo Bacchi filio: Maronis a Marone Ariadnes & Bacchi filio: hi enim omnes Bacchi filii: ſed & multæ aliæ appellationes extiterunt, atque exſtant hactenus: ab Hercule Heraclidæ, ab Apolline Apollonii & Apollonidæ, a Poſidone, ſive Neptuno, Poſidonii, a Jove Dii & Diogenæ.

8. Et quid neceſſe eſt reliquam multitudinem hujuſmodi appellationum & genealogiarum perſequi? Omnino igitur illudunt omnes hiſtorici & poetæ & philoſophi, tum etiam qui iis dant operam. Fabulas enim potius & ſtulta commenta de diis ſuis compoſuerunt, nec eos demonſtrarunt deos eſſe, ſed homines, alios quidem ebrioſos, alios ſcortatores, alios homicidas. Quin etiam de mundi ortu pugnantia inter ſe & abſurda tradiderunt. Primo enim quidam ingenitum mundum pronuntiarunt, ut ſupra demonſtravimus. Qui autem ingenitam ac æternam eſſe

εἰπον τοις γεννητον αὐτον δογματισασιν. εἰκασμῳ γαρ ταυτα, και ἀνθρωπινη ἐννοιᾳ ἐφθεγξαντο, και ϐ κατα ἀληθειαν. ἑτεροι δ' ἀυ εἰπον προνοιαν εἰναι, και τα τϐτων δογματα ἀνελυσαν. Αρατος μεν ϐν φησιν·

Εκ Διος ἀρχωμεσθα, τον ϐδε ποτ' ἀνδρες ἐωμεν

Αῤῥητον. μεσαι δε Διος πασαι μεν ἀγυιαι,
Πασαι δ' ἀνθρωπων ἀγοραι, μεςη δε θαλασσα,
Και λιμενες, παντη δε Διος κεχρημεθα παντες.
Τϐ γαρ και γενος ἐσμεν. ὁ δ' ἡπιος ἀνθρωποισι
Δεξια σημαινει· λαϐς δε ἐπι ἐργον ἐγειρει,
Μιμνησκων βιοτοιο· λεγει δ' ὁτε βωλος ἀριςη
Βϐσιτε και μακελησι· λεγει δ' ὁτε δεξιαι ὡραι,
Και φυτα γυρωσαι, και σπερματα παντα βαλεσθαι.

τινι ϐν πιςευσωμεν ποτερον Αρατῳ τῳ γε ἡ Σοφοκλει λεγοντι·

Προνοια δε ἐςιν ϐδενος σαφης,
Εἰκη κρατιςον ζην ὁπως δυναιτο τις.

Ομηρος δε παλιν τϐτῳ ϐ συναδει. λεγει γαρ,

Ζευς δ' ἀρετην ἀνδρεσσιν ὀφειλει τε μινυθει τε.

και Σιμωνιδης·

Οὐ τις ἀνευ θεων ἀρεταν λαβεν,
Οὐ πολις, ϐ βροτος· θεος ὁ παμμητις.
Απημαντον δε ϐδεν ἐςιν ἐν αὐτοις.

ὁμοιως και Ευριπιδης,

Οὐκ ἐςιν ϐδεν χωρις ἀνθρωποις θεϐ.

και Μενανδρος,

Οὐκ ἀρα φροντιζει τις ἡμων, ἡ μονος θεος.

και παλιν Ευριπιδης,

Σωσαι γαρ ὁποταν τῳ θεῳ δοκῃ,
Πολλας προφασεις διδωσιν εἰς σωτηριαν.

και Θεςιος,

Θεϐ θελοντος, κἀν ἐπι ῥιπος πλεῃ,
Σωζῃ;

και

naturam volunt, ii parum congruunt genitum decernentibus. Hæc enim conjectura atque humana cogitatione, non ad veritatem loquuti sunt. Rursus alii providentiam esse dixerunt, atque istorum alii decreta dissolverunt. Aratus quidem ait.

Ex Jove incipiamus: nec eum umquam, viri, finamus
Indictum: plenæ sunt Jove omnes plateæ.
Atque omnia hominum fora: plenum est & mare
Et portus. Ubique Jove utimur omnes,
Hujus enim & genus sumus: ipse benignus hominibus
Dextra nunciat, populos ad opus excitat,
Memores vitæ faciens: indicat cum gleba optima
Bobus & ligonibus: indicat cum dextræ horæ
Ut stirpes in scrobe scindantur, & semina omnia jaciantur.

Utri igitur credemus, Arato an Sophocli dicenti?

Haud ulla rerum certa providentia,
Sed fortuito vivere optimum, ut queas.

Rursus Homerus isti non consentit: ait enim:

Juppiter hominibus virtutem auget & minuit.

Et Simonides.

Nemo habeat sine dis virtutem, non homo, non urbs.
Consilii namque est omnis Deus auctor: at istis
Illæsum nil prorsus inest.

Similiter Euripides:

Nihil Deo absque, nil venit mortalibus

Et Menander:

Procurat haud quis nostra, ni solus Deus.

Et rursus Euripides:

Servare namque si Deus quondam volet,
Momenta donat ad salutem plurima.

Et Thestius:

Deo volente navigans vel vimine
Es salvus.

Et

και τα τοιαυτα μυρια ἐιποντες, ἀσυμφωνα ἑαυτοις ἐξειπον. ὁ γȣν Σοφοκλης ἀπρονοησιαν ἐν ἑτερῳ λεγει·

Θεȣ δ᾽ε πληγην ȣ᾽χ ὑπερπηδα βροτος.

πλην και πληθυν εἰσηγαγον, ἡ μοναρχιαν εἰπον· και προνοιαν ἐιναι τοις λεγȣσιν, ἀπρονοησιαν ταναντια εἰρηκασιν. ὁθεν Ευριπιδης ὁμολογει λεγων,

Σπȣδαζομεν δ᾽ε πολλα ὑπ᾽ ἐλπιδων ματην
Πονȣς ἐχοντες, ȣ᾽δεν εἰδοτες.

και μη θελοντες ὁμολογȣσι το ἀληθες μηἐπιςαθαι· ὑπο δαιμονων δ᾽ε ἐμπνευσθεντες, και ὑπ᾽ ἀυτων φυσιωθεντες, ἁ ἐιπον, δ᾽ι ἀυτων ἐιπον. ἠτοι γαρ οἱ ποιηται, Ομηρος δη και Ησιοδος, ὡς φασιν, ὑπο μȣσων ἐμπνευσθεντες, φαντασια και πλανῃ ἐλαλησαν, και ȣ᾽ καθαρῳ πνευματι, ἀλλα πλανῳ. ἐκ τȣτȣ δ᾽ε σαφως δεικνυται, εἰ και οἱ δαιμονωντες ἐνιοτε και μεχρι τȣ δευρο ἐξορκιζονται κατα τȣ ὀνοματος τȣ ὀντος θεου, και ὁμολογει ἀυτα τα πλανα πνευματα, εἰναι δαιμονες, οἱ και τοτε εἰς ἐκεινȣς ἐνεργησαντες· πλην ἐνιοτε τινες τῃ ψυχῃ ἐκνηψαντες ἐξ ἀυτων, εἰπον ἀκολȣθα τοις προφηταις, ὁπως εἰς μαρτυριον ἀυτοις τε και πασιν ἀνθρωποις, περι τε θεȣ μοναρχιας και κρισεως, και των λοιπων ὡν ἐφασαν.

Οἱ δ᾽ε τȣ θεȣ ἀνθρωποι πνευματοφοροι πνευματος ἁγιȣ, και προφηται γενομενοι, ὑπ᾽ ἀυτȣ τȣ θεȣ ἐμπνευσθεντες και σοφισθεντες ἐγενοντο θεοδιδακτοι, και ὁσιοι και δικαιοι: διο και κατηξιωθησαν την ἀντιμισθιαν ταυτην λαβειν, ὀργανα θεȣ γενομενοι, και χωρησαντες σοφιαν την παρ᾽ ἀυτȣ, δ᾽ι ἡς σοφιας εἰπον και τα περι της κτισεως τȣ κοσμȣ και των λοιπων ἁπαντων. και γαρ περι λοιμων και λιμων και πολεμων προειπον. και ȣ᾽χ εἰς, ἡ δυο, ἀλλα πλειονες κατα χρονȣς και καιρȣς ἐγεννηθησαν παρα Εβραιοις (ἀλλα και παρα Ελλησιν Σιβυλλα) και παντες φιλα ἀλληλοις και συμφωνα εἰρηκασι,

Et cum innumerabilia ejusmodi dixerunt, secum ipsis pugnantia dixerunt. Sophocles igitur, qui providentiam alibi tollit, sic ait;

Mortalis ictum subter haud fugit Dei.

Quin etiam multitudinem deorum induxerunt, aut singulare Dei imperium dixerunt: & contra eos, qui providentiam asserunt, nullam esse providentiam dixerunt. Hinc Euripides sic confitetur;

Multis studemus sub spe inani plurimum
Laborem habentes, nilque prorsus novimus.

Fatentur vel inviti verum se nescire, sed a dæmonibus inspirati & inflati, quidquid dixerunt eorum afflatu dixerunt. Nam profecto poetæ, Homerus scilicet & Hesiodus, a musis, ut ipsi dicunt, afflati, ex falsis animi visis loquebatur, nec ex puro spiritu sed fallaci. Quod quidem clare ex eo demonstratur, quod qui a dæmonibus interdum corripiuntur, ii etiamnum adjurentur per nomen veri Dei, tumque fallaces ipsi illi spiritus dæmones se esse fateantur, qui etiam olim in istis scriptoribus operabantur, nisi quod interdum eorum nonnulli animis expergefacti, consentanea prophetis dixerunt, ut tum in ipsos, tum in omnes homines testimonio essent, de singulari imperio, de judicio, cæterisque rebus quas pertractarunt.

9. Sed Dei homines, cum a Spiritu sancto efferrentur ac prophetæ essent, divinitus docti & sancti & justi fuerunt, utpote ab ipso Deo afflati & eruditi. Quamobrem hac etiam mercede dignati sunt, ut Dei instrumenta fierent, & sapientiam quæ ab eo est caperent; cujus quidem sapientiæ beneficio & de creatione mundi & cæteris omnibus rebus dixerunt. Pestes enim & fames & bella prædixerunt; nec unus aut alter, sed plures variis temporibus fuere apud Hebræos (sed & apud Græcos Sibylla) ac amica inter se & consona omnes dixere, tum quæ ante eos gesta

τατε προ αὐτων γεγενημενα, και τα κατ' αὐτους γεγονοτα, και τα καθ' ἡμας νυνι τελειυμενα· διο και πεπεισμεθα και περι των μελλοντων ὑτως ἐσεσθαι, καθως και τα πρωτα ἀπηρτισαι.

Και πρωτον μεν συμφωνως ἐδιδαξαν ἡμας, ὁτι ἐξ ὑκ ὀντων τα παντα ἐποιησεν. ὐ γαρ τι τῳ Θεῳ συνηκμασεν· ἀλλ' αὐτος ἑαυτυ τοπος ὠν, και ἀνενδεης ὠν, και ὑπερεχων προ των αἰωνων, ἠθελησεν ἀνθρωπον ποιησαι ᾡ γνωσθῃ· τυτῳ ὐν προητοιμασε τον κοσμον. ὁ γαρ γεννητος και προσδεης ἐςιν· ὁ δε ἀγεννητος ὐδενος προσδειται. ἐχων ὐν ὁ Θεος τον ἑαυτυ λογον ἐνδιαθετον ἐν τοις ἰδιοις σπλαγχνοις, ἐγεννησεν αὐτον μετα της ἑαυτυ σοφιας ἐξερευξαμενος προ των ὁλων. τυτον τον λογον ἐσχεν ὑπουργον των ὑπ' αὐτυ γεγενημενων, και δι' αὐτυ τα παντα πεποιηκεν. ὑτος λεγεται ἀρχη, ὁτι ἀρχει και κυριευει παντων των δι' αὐτυ δεδημιυργημενων. ὑτος ὐν ὠν πνευμα Θευ, και ἀρχη και σοφια, και δυναμις ὑψιςυ κατηρχετο εἰς τυς προφητας, και δι' αὐτων ἐλαλει τα περι της ποιησεως τυ κοσμυ και των λοιπων ἁπαντων. ὐ γαρ ἠσαν οἱ προφηται ὁτε ὁ κοσμος ἐγινετο· ἀλλα ἡ σοφια ἡ ἐν αὐτῳ ὑσα ἡ τυ Θευ, και ὁ λογος ὁ ἁγιος αὐτυ ὁ ἀει συμπαρων αὐτῳ. διο δη και δια Σολομωνος προφητυ ὑτω λεγει· ἡνικα δη ἡτοιμασε τον ὐρανον, συμπαρημην αὐτῳ, και ὡς ἰσχυρα ἐποιει τα θεμελια της γης, ἠμην παρ' αὐτῳ ἁρμοζυσα. Μωσης δε ὁ και Σολομωνος προ πολλων ἐτων γενομενος, μαλλον δε ὁ λογος ὁ τυ Θευ ὡς δι' ὀργανυ δι' αὐτυ φησιν, ἐν ἀρχῃ ἐποιησεν ὁ Θεος τον ὐρανον και την γην. πρωτον ἀρχην και ποιησιν ὠνομασεν· εἰθ' ὑτως τον Θεον συνεςησεν. ὐ γαρ ἀργως χρη και ἐπι κενῳ Θεον ὀνομαζειν. προηδει γαρ ἡ θεια σοφια μελλειν φλυαρειν τινας, και πληθυν θεων ὀνομαζειν των ὐκ ὀντων. ὁπως ὐν ὁ τῳ ὀντι Θεος δια ἐργων νοηθῃ, και ὁτι ἐν τῳ λογῳ αὐτυ ὁ Θεος πεποιηκε τον ὐρανον και την γην και τα ἐν αὐτοις, ἐφη· ἐν ἀρχῃ ἐποιησεν ὁ Θεος τον ὐρανον και την γην. εἰτα εἰπων την ποιησιν αὐτων, δηλοι ἡμιν· ἡ δε γη ἠν ἀορατος και ἀκατασκευαςος και σκοτος ἐπανω της ἀβυσσυ, και

πνευ-

fuerant, tum quæ ipsis erant æqualia, tum quæ apud nos hodie perficiuntur: unde etiam & de futuris certo scimus, ea ita esse eventura, quemadmodum & priora ad exitum perducta sunt.

10. Ac primo quidem summo consensu docuere Deum ex nihilo omnia creasse. Nihil enim Deo coævum, sed cum sibi ipse locus sit, nec ulla re egeat, ac sæculis antiquior sit, hominem facere voluit cui innotesceret: huic homini mundum præparavit. Nam qui creatus est multis rebus eget, increatus autem nulla omnino. Habens igitur Deus suum ipsius Verbum in propriis visceribus insitum, genuit illud cum sua Sapientia, proferens ante omnia. Hoc verbo usus est administro operum suorum, & per illud omnia condidit. Vocatur principium, eo quod principatum habeat & dominatum eorum omnium, quæ per ipsum creata sunt. Hic igitur cum sit Spiritus Dei & principium & sapientia & virtus Altissimi, descendebat in prophetas, ac per eos de mundi creatione & cæteris rebus loquebatur; nondum enim erant prophetæ cum mundus crearetur, sed tantum Sapientia Dei quæ est in eo, ac sanctum Verbum ejus, quod ei semper adest. Hinc per Salomonem prophetam sic fatur: *Cum præpararet cælum, una aderam ei, & cum firma faceret fundamenta terræ, eram cum eo disponens.* Moses autem qui multis annis ante Salomonem fuit, vel potius Verbum Dei ita per eum velut per instrumentum loquitur: *In principio creavit Deus cælum & terram.* Primo principium & creationem nominavit, deinde ipsum Deum prædicavit: neque enim fas est temere & levi de causa Deum appellare. Providebat enim divina sapientia futurum, ut nonnulli nugarentur, ac multitudinem deorum nusquam extantium nominarent. Igitur ut verus Deus ex operibus intelligeretur, eumque constaret in Verbo suo cælum & terram & quæ in eis sunt creasse, scriptum est: In

πνευμα θεου επεφερετο επανω του υδατος. ταυτα εν πρωτοις διδασκει η θεια γραφη, τροπω τινι υλην γεννητην, υπο του θεου γεγονυιαν, αφ' ης πεποιηκε και δεδημιουργηκεν ο θεος τον κοσμον.

Αρχη δε της ποιησεως φως εστιν· επειδη τα κοσμουμενα το φως φανεροι. διο λεγει· και ειπεν ο θεος, γεννηθητω φως, και εγενετο φως. και ειδεν ο θεος, το φως οτι καλον· δηλονοτι καλον ανθρωπω γεγονος· και διεχωρισεν ανα μεσον του φωτος, και ανα μεσον του σκοτους, και εκαλεσεν ο θεος το φως ημεραν, και το σκοτος εκαλεσε νυκτα. και εγενετο εσπερα και εγενετο πρωϊ, ημερα μια. και ειπεν ο θεος, γεννηθητω στερεωμα εν μεσω του υδατος, και εστω διαχωριζον ανα μεσον υδατος και υδατος, και εγενετο ουτως. και εποιησεν ο θεος το στερεωμα, και διεχωρισεν ανα μεσον του υδατος, ο ην υποκατω του στερεωματος, και ανα μεσον του υδατος του επανω του στερεωματος· και εκαλεσεν ο θεος το στερεωμα ουρανον, και ειδεν ο θεος οτι καλον. και εγενετο εσπερα, γαι εγενετο πρωι ημερα δευτερα. γαι ειπεν ο θεος συναχθητω το υδωρ το υποκατω του ουρανου εις συναγωγην μιαν, και οφθητω η ξηρα, και εγενετο ουτω. και συνηχθη το υδωρ εις τας συναγωγας αυτων, και ωφθη η ξηρα, και εκαλεσεν ο θεος την ξηραν γην, και τα συστηματα των υδατων εκαλεσεν θαλασσας· και ειδεν ο θεος οτι καλον. και ειπεν ο θεος βλαστησατω η γη βοτανην χορτου σπειρον σπερμα κατα γενος, και καθ' ομοιοτητα, και ξυλον καρπιμον ποιουν καρπον, ου το σπερμα αυτου εν αυτω εις ομοιοτητα· και εγενετο ουτως. και εξηνεγκεν η γη βοτανην χορτου, σπειρον σπερμα κατα γενος, και ξυλον καρπιμον ποιουν καρπον, ου το σπερμα εν αυτω κατα γενος επι της γης. και ειδεν ο θεος οτι καλον. και εγενετο εσπερα και εγενετο πρωϊ ημερα τριτη. και ειπεν ο θεος· γεννηθητωσαν φωστηρες εν τω στερεωματι του ουρανου, εις φαυσιν επι της γης, ωστε διαχωριζειν

principio creavit Deus cælum & terram. Deinde postquam narravit eorum creationem, sic nos edocet: *Terra autem erat invisibilis & incomposita, & tenebræ super abyssum, & Spiritus Dei superferebatur super aquas.* Hæc igitur initio docet divina Scriptura, materiam, ex qua mundum Deus fecit & condidit, quodammodo indicans rem creatam esse, ut pote a Deo factam.

11. Initium autem condendi a luce fit; si quidem ea quæ conduntur & ornantur lux ostendit. Quare dicit: *Et dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux; & vidit Deus lucem quia bona est.* Bona scilicet homini facta. *Et discrevit Deus inter lucem & tenebras, & vocavit Deus lucem diem, & tenebras vocavit noctem. Et factum est vespere & factum est mane, dies unus. Et dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquæ, & sit discernens inter aquam & aquam. Et factum est sic. Et fecit Deus firmamentum, & divisit Deus inter aquam, quæ erat sub firmamento, & inter aquam, quæ supra firmamentum. Et vocavit Deus firmamentum, cælum. Et vidit Deus quia bonum est. Et factum est vespere, & factum est mane dies secundus. Et dixit Deus: Congregentur aquæ quæ sub cælo, in congregationes suas, & appareat arida. Et vocavit Deus aridam terram & congregationes aquarum vocavit maria. Et vidit quod esset bonum. Et dixit Deus: Germinet terra herbam virentem, seminantem semen secundum genus & similitudinem, & lignum fructiferum, faciens fructum, cujus semen in ipso in similitudinem: & factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, seminantem semen secundum genus, & lignum fructiferum faciens fructum secundum genus in terra. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & factum est mane dies tertius. Et dixit Deus:*

ζειν ἀνα μεσον της ἡμερας, και ἀνα μεσον της νυκτος, και ἐςωσαν εἰς σημεια, και εἰς καιρους, και εἰς ἡμερας, και εἰς ἐνιαυτȣς, και ἐςωσαν εἰς φαυσιν ἐν τῳ ςερεωματι τȣ οὐρανȣ, φαινειν ἐπι της γης, και ἐγενετο οὐτως. και ἐποιησεν ὁ Θεος τȣς δυο φωςηρας τȣς μεγαλους, τον φωςηρα τον μεγαν, εἰς ἀρχας της ἡμερας, και τον φωςηρα τον ἐλασσω, εἰς ἀρχας της νυκτος, και τȣς ἀςερας· και ἐθετο ἀυτȣς ὁ Θεος ἐν τῳ ςερεωματι τȣ οὐρανου, ὡςε φαινειν ἐπι της γης, και ἀρχειν της ἡμερας και διαχωριζειν ἀνα μεσον τȣ φωτος, και ἀνα μεσον τȣ σκοτȣς. και εἰδεν ὁ Θεος ὁτι καλον. και ἐγενετο ἑσπερα και ἐγενετο πρωϊ ἡμερα τεταρτη. και εἰπεν ὁ Θεος, ἐξαγαγετω τα ὑδατα ἑρπετα ψυχων ζωσων· και πετεινα πετομενα ἐπι της γης, κατα το ςερεωμα τȣ ȣρανου, και ἐγενετο οὑτως. και ἐποιησεν ὁ Θεος τα κητη τα μεγαλα. και πασαν ψυχην ζωων ἑρπετων, ἁ ἐξηγαγεν τα ὑδατα κατα γενη ἀυτων, και παν πετεινον πτερωτον κατα γενος· και εἰδεν ὁ Θεος ὁτι καλα, και ἐυλογησεν ἀυτα ὁ Θεος λεγων, ἀυξανεσθε, και πληθυνεσθε, και πληρωσατε τα ὑδατα της θαλασσης, και τα πετεινα πληθυνετω ἐπι της γης, και ἐγενετο ἑσπερα και ἐγενετο πρωϊ ἡμερα πεμπτη. και εἰπεν ὁ Θεος· ἐξαγαγετω ἡ γη ψυχην ζωσαν κατα γενος, τετραποδα, και ἑρπετα, και θηρια της γης κατα γενος· και ἐγενετο οὑτως· και ἐποιησεν ὁ Θεος θηρια της γης κατα γενος, και τα κτηνη κατα γενος, και παντα τα ἑρπετα της γης· και εἰδεν ὁ Θεος ὁτι καλον. και εἰπεν ὁ Θεος, ποιησωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκονα ἡμετεραν, και καθ' ὁμοιωσιν, και ἀρχετωσαν των ἰχθυων της θαλασσης, και των πετεινων τȣ ȣρανȣ, και των κτηνων, και πασης της γης, και παντων των ἑρπετων των ἑρποντων ἐπι της γης. και ἐποιησεν ὁ Θεος τον ἀνθρωπον, κατ' εἰκονα Θεȣ ἐποιησεν ἀυτον, ἀρσεν και θηλυ ἐποιησεν ἀυτȣς. και ἐυλογησεν ἀυτȣς ὁ Θεος, λεγων, ἀυξανεσθε και πληθυνεσθε, και πληρωσατε την γην, και κατακυριευσατε ἀυτης, και ἀρχετε των ἰχθυων της θαλασσης, και των πετεινων τȣ ȣρανου, και παντων των κτηνων, και πασης της γης, και παντων

Fiant luminaria in firmamento cœli, ad illuminationem in terra, & dividant inter medium diei & inter medium noctis, & sint in signa & in tempora & in dies & in annos: & sint ad illuminationem in firmamento cœli, ut luceant super terram: & factum est ita. Et fecit Deus duo luminaria magna, luminare magnum, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti, & stellas. Et posuit illa Deus in firmamento cœli, ut luceant super terram, & præsint diei & nocti, & dividant inter medium lucis & inter medium tenebrarum. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & factum est mane dies quartus. Et dixit Deus: Producant aquæ reptilia animarum viventium & aves volantes super terram sub firmamento cœli. Et factum est ita. Et fecit Deus cete grandia & omnem animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ secundum genus suum, & omnem avem pennatam secundum genus. Et vidit Deus quod essent bona; & benedixit eis Deus, dicens: Crescite & multiplicamini & replete aquas maris, & aves multiplicentur in terra. Et factum est vespere & factum est mane dies quintus. Et dixit Deus: Producat terra animam viventem secundum genus, quadrupedes & reptilia & bestias terræ secundum genus. Et factum est ita. Et fecit Deus bestias terræ secundum genus, jumentum secundum genus & omnia reptilia terræ. Et vidit Deus quod esset bonum, & dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem nostram & ad similitudinem, & imperent piscibus maris, & volatilibus cœli & jumentis & omni terræ, & omnibus reptilibus, quæ repunt super terram. Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum, masculum & fœminam fecit eos. Et benedixit

των ἑρπετων των ἑρποντων ἐπι της γης. και εἰπεν ὁ Θεος· ἰδου δεδωκα ὑμιν παν χορτον σποριμον, σπειρον σπερμα, ὁ ἐστιν ἐπανω πασης της γης και παν ξυλον ὁ ἐχει ἐν αὐτῳ καρπον σπερματος σποριμον, ὑμιν ἐσαι εἰς βρωσιν, και πασιν τοις θηριοις της γης, και πασιν τοις πετεινοις του οὐρανου, και παντι ἑρπετῳ ἑρποντι ἐπι της γης, ὁ ἐχει ἐν αὐτῳ πνοην ζωης, παντα χορτον χλωρον εἰς βρωσιν· και ἐγενετο οὑτως. και εἰδεν ὁ Θεος παντα ὁσα ἐποιησε, και ἰδου καλα λιαν. και ἐγενετο ἑσπερα και ἐγενετο πρωϊ ἡμερα ἑκτη. και συνετελεσθησαν ὁ οὐρανος και ἡ γη, και πας ὁ κοσμος αὐτων. και συνετελεσεν ὁ Θεος ἐν τῃ ἡμερᾳ τῃ ἑκτῃ τα ἐργα αὐτου, ἁ ἐποιησε, και κατεπαυσεν ἐν τῃ ἡμερᾳ τῃ ἑβδομῃ ἀπο παντων των ἐργων αὐτου, ὡν ἐποιησε. και εὐλογησεν ὁ Θεος την ἡμεραν την ἑβδομην, και ἡγιασεν αὐτην, ὁτι ἐν αὐτῃ κατεπαυσεν ἀπο παντων των ἐργων αὐτου ὡν ἠρξατο ὁ Θεος ποιησαι.

Της μεν οὖν Ἑξαημερου οὐδεις ἀνθρωπων δυνατος κατ' ἀξιαν την ἐξηγησιν και την οἰκονομιαν πασαν ἐξειπειν, οὐδε εἰ μυρια στοματα ἐχοι, και μυριας γλωσσας. ἀλλ' οὐδε εἰ μυριοις ἐτεσι βιωσει τις, ἐπιδημων ἐν τῳ δε τῳ βιῳ, οὐδε οὑτως ἐσαι ἱκανος προς ταυτα ἀξιως τι εἰπειν, δια το ὑπερβαλλον μεγεθος, και τον πλουτον της σοφιας του Θεου, της οὐσης ἐν ταυτῃ προγεγραμμενῃ Ἑξαημερῳ. πολλοι μεν οὖν των συγγραφεων ἐμιμησαντο, και ἠθελησαν περι τουτων διηγησιν ποιησασθαι, και τοι λαβοντες ἐντευθεν τας ἀφορμας, ἠτοι περι κοσμου κτισεως, ἡ περι φυσεως ἀνθρωπου, και οὐδε το τυχον ἐναυσμα ἀξιον τι της ἀληθειας ἐξειπον. δοκει δε τα ὑπο των φιλοσοφων ἡ συγγραφεων και ποιητων εἰρημενα, ἀξιοπιστα μεν εἰναι, παρα το φρασει κεκαλλωπισθαι. μωρος δε και κενος ὁ λογος αὐτων δεικνυται, ὁτι πολλη μεν πληθυς της φλυαριας αὐτων ἐστι. το τυχον δε της ἀληθειας ἐν αὐτοις οὐχ εὑρισκεται. και γαρ εἰ τι δοκει ἀληθες δι' αὐτων ἐκπεφωνησθαι, συγκρασιν ἐχει τῃ πλανῃ. καθαπερ γαρ φαρ-

μακον

tis Deus, dicens: Crescite & multiplicamini & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & jumentis, & universæ terræ, & omnibus reptilibus, quæ repunt super terram. Et dixit Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam seminalem, seminantem semen, quæ est in superficie universæ terræ: & omne lignum, quod habet in se fructum seminis seminalem, erit vobis in cibum. Sed & omnibus bestiis terræ, & omnibus volatilibus cœli, & omni reptili repenti super terram, quod habet in se flatum vitæ, omnem herbam viridem in escam. Et factum est ita. Et vidit Deus omnia quæcumque fecerat & ecce erant valde bona. Et factum est vespere & factum est mane dies sextus, & perfecti sunt cœli & terra & omnis ornatus eorum. Complevitque Deus die septimo opera sua, quæ fecerat, & requievit in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecerat. Et benedixit Deus diei septimo, quia in ipso requievit ab omnibus operibus suis, quæ cœperat Deus facere.

12. Hujus autem sex dierum operis nemo est hominum, qui pro rei dignitate enarrationem & descriptionem omnem explicare possit, etiamsi decem mille ora habeat, & decem mille linguas. Atque etiamsi quis decem mille annos vivat, in hac terra peregrinus; ne tum quidem erit idoneus, qui de his digne quidpiam dicat, propter exsuperantem magnitudinem & divitias sapientiæ Dei, quæ operi sex dierum supra descripto inest. Ac multi quidem scriptores illud imitati sunt, & de his rebus narrare aggressi, sed quamvis inde adjumenta sibi sumerent mundi creationis & naturæ hominis explicandæ; tamen ne tenuem quidem veritatis scintillam assequi potuerunt. Videntur autem quæ a philosophis & scriptoribus & poetis dicta sunt, fide digna esse, quia sermonis splendore illustrantur; inanis tamen & insulsa eorum oratio ex eo declaratur, quod luxurient apud eos nugæ; ac veritatis ne ulla quidem particula inveniatur. Nam

μακον τι δηλητηριον συγκραθεν μελιτι, ἢ οἰνῳ, ἢ ἑτερῳ τινι, το παν ποιει βλαβερον και ἀχρηστον. οὑτως και ἡ ἐν ἀυτοις πολυλογια ἑυρισκεται ματαιοπονια, και βλαβη μαλλον τοις πειθομενοις ἀυτη. ἐτι μην περι της ἑβδομης ἡμερας ἡν παντες μεν ἀνθρωποι ὀνομαζουσιν; οἱ δε πλειους ἀγνοουσιν. ὁτι παρ Εβραιοις ὁ καλειται σαββατον Ελληνισι ἑρμηνευεται ἑβδομας, ἡ τις εἰς παν γενος ἀνθρωπων ὀνομαζεται μεν, δι ἡν δε αἰτιαν καλουσιν ἀυτην ἐκ ἐπιςανται. το δε εἰπειν Ησιοδον τον ποιητην ἐκ χαους γεγενησθαι Ερεβον και την γην και ἐρωτα κυριευοντα των κατ' ἀυτον τε θεον και ἀνθρωπων, ματαιον και ψυχρον το ῥημα ἀυτου, και ἀλλοτριον πασης ἀληθειας δεικνυται. θεον γαρ ἐ χρη ὑφ' ἡδονης νικασθαι ὁπε γε και οἱ σωφρονες ἀνθρωποι ἀπεχονται πασης αἰχρας ἡδονης, και ἐπιθυμιας κακης.

Αλλα και το ἐκ των ἐπιγειων κατωθεν ἀρξασθαι και λεγειν την ποιησιν των γεγενημενων, ἀνθρωπινον και ταπεινον και πανυ ἀσθενες το ἐννοημα ἀυτου, ὡς προς θεον ἐςιν. ἀνθρωπος γαρ κατω ὠν, ἀρχεται ἐκ της γης οἰκοδομειν, και ἐ προς ταξιν δυναται και την ὀροφην ποιησαι, ἐαν μη τον θεμελιον ὑποθηται. θεου δε το δυνατον ἐκ τουτου δεικνυται, ἱνα πρωτον μεν ἐξ ἐκ ὀντων ποιῃ τα γινομενα, καθως βουλεται. τα γαρ παρα ἀνθρωποις ἀδυνατα, δυνατα ἐςι παρα θεῳ. διο και ὁ προφητης πρωτον εἰρηκε την ποιησιν του ἐρανου γεγενησθαι, τροπον ἐπεχοντα ὀροφης, λεγων· ἐν ἀρχῃ ἐποιησεν ὁ θεος τον ἐρανον, τουτεςι δια της ἀρχης γεγενησθαι τον ἐρανον, καθως ἐφθημεν δεδηλωκεναι. γην δε λεγει δυναμει ἐδαφος και θεμελιον, ἀβυσσον δε την πληθυν των ὑδατων και σκοτος δια τον οὐρανον γεγονοτα ὑπο του θεου, ἐσκεπακεναι καθαπερ εἰ πωμα τα ὑδατα συν τῃ γῃ. πνευμα δε το ἐπιφερομενον ἐπανω του ὑδατος ὁ ἐδωκεν ὁ θεος

εἰς

ſi quid veri ab iis prædicatum videtur, permixtum eſt errore. Ac ſi quemadmodum pharmacum aliquod mortiferum, ſi melle aut vino aut alia re hujuſmodi permiſceatur, totum inutile & peſtiferum efficit; ita eorum dicendi copia nihil aliud eſſe invenitur, quam laborioſæ nugæ, magiſque pernicies eſſe eorum, qui ei aſſentiuntur. Ac de die etiam ſeptimo loquuti ſunt, cujus nomen omnes homines uſurpant, ſed plerique quam vim habeat, ignorant. Quod enim apud Hebræos ſabbatum dicitur, Græce redditur hebdomas, quæ quidem apud omne humanum genus appellatur, quam autem ob cauſam ita vocent ignorant. Quod autem placet Heſiodo Poetæ ex chao genitum erebum & terram & imperantem opinatis illius diis & hominibus amorem; futilis illius & frigida oratio eſt atque ab omni veritate prorſus aliena. Deum enim voluptate vinci non decet: quippe cum homines temperantes ab omni inhoneſta voluptate & mala cupiditate abſtineant.

13. Quod autem idem Heſiodus a terrenis rebus initium ducit narrandæ creationis, humana & humilis ac prorſus jejuna ejus cogitatio eſt, quantum ad Deum attinet. Homo enim cum in infimis verſetur, ab ipſo ſolo initium facit ædificandi, nec faſtigium poteſt aut culmen facere, niſi fundamentum poſuerit. Dei autem potentia in eo ſpectatur, ut primum quidem res ex nihilo creet: deinde ad arbitrium ſuum creet. *Nam quæ apud homines impoſſibilia, poſſibilia ſunt apud Deum.* Quapropter Propheta teſtatur primum omnium ab eo cœlum eſſe conditum in modum faſtigii: *In principio*, inquit, *creavit Deus cœlum*, quod idem eſt ac per principium cœlum eſſe conditum, ut ſupra demonſtravimus. Terram autem vocat id quod veluti ſolum & fundamentum eſt, abyſſum autem multitudinem aquarum. Tenebras etiam nominat, eo quod cœlum a Deo conditum aquas una cum terra

ve-

εἰς ζωογονησιν τη κτισει καθαπερ ἀνθρωπῳ ψυχην, τῳ λεπτῳ το λεπτον συγκερασας. το γαρ πνευμα λεπτον και το ὑδωρ λεπτον, ὁπως το μεν πνευμα τρεφῃ το ὑδωρ, το δε ὑδωρ συν τῳ πνευματι τρεφῃ την κτισιν διϊκνουμενον πανταχοσε. ἐν μεν το πνευμα φωτος τυπον ἐπεχον ἐμεσιτευεν του ὑδατος και του ὀρανου, ἱνα τροπῳ τινι μη κοινωνῃ το σκοτος τῳ ὀρανῳ ἐγγυτερῳ ὀντι του Θεου, προ του ειπειν τον Θεον· γενηθητω φως. ὡσπερ οὐν καμαρα ὁ ὀρανος ὠν συνειχε την ὑλην, βωλῳ ἐοικυιαν. και γαρ ειρηκεν περι του ὀρανου ἑτερος προφητης ὀνοματι Ησαϊας λεγων. Θεος ὁτος ὁ ποιησας τον ὀρανον ὡς καμαραν, και διατεινας ὡς σκηνην κατοικεισθαι. ἡ διαταξις οὐν του Θεου, τουτο ἐςιν ὁ λογος αὐτου φαινων ὡσπερ λυχνος ἐν οἰκηματι συνεχομενῳ ἐφωτισε την ὑπο ὀρανον, χωρις μεν του κοσμου ποιησας. και το μεν φως ὁ Θεος ἐκαλεσεν ἡμεραν, το δε σκοτος νυκτα. ἐπει τοι γε ἀνθρωπος ὀκ ἀν ᾔδει καλειν το φως ἡμεραν, ἡ το σκοτος νυκτα. ἀλλ' ὀδε μεν τα λοιπα εἰ μη την ὀνομασιαν εἰληφει ὑπο του ποιησαντος αὐτα Θεου. τη μεν οὐν πρωτῃ ὑποθεσει της ἱςοριας, και γενεσεως του κοσμου εἰρηκεν ἡ ἁγια γραφη ὀ περι τουτου του ςερεωματος, ἀλλα περι ἑτερου ὀρανου του ἀορατου ἡμιν ὀντος, μεθ' ὁν ὁτος ὁ ἀορατος ἡμιν ὀρανος κεκληται ςερεωμα, ἐφ' ᾧ ἀνειληπται το ἡμισυ του ὑδατος, ὁπως ἡ τη ἀνθρωποτητι εἰς ὑετους και ὀμβρους και δροσους. το δ' ἑημισυ ὑδατος ἐπελειφθη ἐν τῃ γῃ εἰς ποταμους, και πηγας και θαλασσας. ἐτι ὀν συνεχοντος του ὑδατος την γην, μαλιςα κοιλους τοπους, ἐποιησεν ὁ Θεος, δια του λογου αὐτου, το ὑδωρ συναχθηναι εἰς συναγωγην μιαν, και ὁρατην γενεσθηναι την ξηραν, προτερον γεγονυιαν ἀυτην ἀορατον. ὁρατη ὀν ἡ γη γενομενη ἐτι ὑπηρχεν ἀκατασκευαςος. κατεσκευασεν ὀν ἀυτην και κατεκοσμησεν ὁ Θεος δια παντοδαπων χλοων και σπερματων και φυτων.

Σκα-

veluti quoddam operculum operiret: ſpiritum autem, qui ferebatur ſuper aquas, eum intelligit, quem dedit Deus creaturæ, ad viventium generationem, velut animam homini, tenue cum tenui conjungens (nam ſpiritus tenuis & aqua tenuis) ut ſpiritus aquam, aqua autem cum ſpiritu omnia pervadens creaturam foveret. Unus igitur ille ſpiritus lucis locum occupans, aquam inter & cœlum medius erat, ut quodammodo impediret ne tenebræ proximum Deo cœlum attingerent, antequam Deus dixiſſet. *Fiat lux.* Cœlum igitur inſtar fornicis materiam ſolo aſſimilatam complectebatur. Sic enim alius propheta, nomine Iſaias, de cœlo loquitur: *Deus ille eſt qui fecit cœlum ut fornicem & extendit ut tabernaculum ad inhabitandum.* Itaque juſſio Dei, id eſt ejus Verbum, velut in clauſo conclavi collucens, totum terrarum orbem illuminavit; cum lucem ſeparatim a mundo feciſſet: ac lucem quidem Deus vocavit diem, tenebras vero noctem. Neque enim potuiſſet homo vocare diem lucem, tenebras autem noctem, imo nec aliis rebus nomina imponere, niſi illa ab earum conditore accepiſſet Deo. In primo autem exordio narrandæ mundi originis, non loquitur Scriptura de hoc firmamento quod videmus, ſed de alio cœlo oculis noſtris indeprehenſo, ſecundum quod hoc cœlum, quod videmus, vocatum eſt firmamentum. In quo quidem aſſervatur dimidium aquarum, ut ſit homini in pluvias & imbres & rores. Altera pars in terra relicta eſt in fluvios, fontes & maria. Cum igitur adhuc aquæ tegerent terram, præcipue autem loca concava, fecit Deus per Verbum ſuum, ut aquæ unum in locum confluerent, & appareret terra quæ antea non videbatur. Sed tamen quamvis videri incœpiſſet, erat adhuc informis. Formam igitur & ornatum Deus ei affinxit omni herbarum & ſeminum & plantarum genere.

Σκοπει το λοιπον την ἐν τυτοις ποικιλιαν και διαφοροι καλλονην και πληθυν, και ὁτι δἰ ἀυτων δεικνυται ἡ ἀναςασις, ἐις δειγμα της μελλυσης ἐσεσθαι ἀναςασεως ἁπαντων ἀνθρωπων. τις γαρ κατανοησας ἐ θαυμασει ἐκ συκης κεγχραμιδος γινεσθαι συκην; ἡ των λοιπων σπερματων ἐλαχιςων φυειν παμμεγεθη δενδρα; τον δε κοσμον ἐν ὁμοιωματι ἡμιν λεγομεν ἐιναι της θαλασσης. ὡσπερ γαρ θαλασσα, ἐι μη ἐιχε την των ποταμων και πηγων ἐπιρρυσιν και ἐπιχορηγιαν ἐις τροφην, δια την ἁλμυροτητα ἀυτης παλαι ἀν ἐκπεφρυγμενη ἠν. ὑτω και ὁ κοσμος ἐι μη ἐσχηκει τον τυ θευ νομον, και τυς προφητας ῥεοντας και πηγαζοντας την γλυκυτητα και ἐυσπλαγχνιαν, και δικαιοσυνην, και διδαχην των ἁγιων ἐντολων τυ θευ δια την κακιαν και ἁμαρτιαν την πληθυυσαν ἐν ἀυτῳ ἠδη ἀν ἐκλελοιπει. και καθαπερ ἐν θαλασσῃ νησοι ἐισιν αἱ μεν οἰκηται και ἐυυδροι και καρποφοροι, ἐχυσαι ὁρμυς και λιμενας, προς το τυς χειμαζομενυς ἐχειν ἐν ἀυτοις καταφυγας· ὑτω δεδωκεν ὁ θεος τῳ κοσμῳ κυμαινομενῳ και χειμαζομενῳ ὑπο των ἁμαρτηματων τας συναγωγας, λεγομεν δε ἐκκλησιας ἁγιας, ἐν αἱς καθαπερ λιμεσιν ἐυορμοις ἐν νησοις αἱ διδασκαλιαι της ἀληθειας ἐισι. προς ἁς καταφευγυσιν οἱ θελοντες σωζεσθαι, ἐρασαι γινομενοι της ἀληθειας, και βυλομενοι ἐκφυγειν την ὀργην και κρισιν τυ θευ· και ὡσπερ ἀυ νησοι ἐισιν ἑτεραι πετρωδεις και ἀνυδροι και ἀκαρποι και θηριωδεις και ἀοικητοι ἐπι βλαβῃ των πλεοντων και χειμαζομενων, ἐν αἱς τειρεται τα πλοια, και ἐξαπολλυνται ἐν ἀυταις οἱ κατερχομενοι, ὑτως ἐισιν αἱ διδασκαλιαι της πλανης, λεγω δε των αἱρεσεων, αἱ ἐξαπολλυυσι τυς προσιοντας ἀυταις. ὐ γαρ ὁδηγουνται ὑπο τυ λογυ της ἀληθειας, ἀλλα καθαπερ πειραται ἐπαν πληρωσωσι τας ναυς, ἐπι τυς προειρημενυς τοπυς περιπειρυσιν ὁπως ἐξαπολεσωσιν ἀυτας, ὑτω συμβαινει και τοις πλανωμενοις ἀπο της ἀληθεια; ἐξαπολλυσθαι ὑπο της πλανης.

Τεταρτῃ ἡμερα ἐγενοντο οἱ φωςηρες. ἐπειδη ὁ θεος προγνωςης ὠν, ἠπιςατο τας φλυαριας των ματαιων φιλο-

σο-

14. Jam vero in his considera varietatem & diversam venustatem ac copiam; attende ut in se quamdam exhibeant resurrectionem, in exemplum futuræ aliquando omnium hominum resurrectionis. Quis est enim qui non admiretur cum consideret ex fici semine ficum nasci, vel ex aliis minutissimis seminibus immensas arbores crescere. In mari autem similitudo quædam nobis cum mundo exhibetur. Nam quemadmodum mare, nisi fluminum & fontium appulsu aleretur, jam dudum exsiccatum ob salsuginem & adustum esset: ita mundus nisi habuisset legem Dei & prophetas, ex quibus fluunt & scaturiunt mansuetudo, misericordia, justitia & sanctorum Dei mandatorum doctrina, jam dudum ob nequitiam & multiplicata in eo peccata defecisset. Et quemadmodum in mari sunt quædam insulæ habitabiles, aquis salubres, frugiferæ, stationibus & portubus munitæ, ut iis, qui tempestate jactati fuerunt, perfugio esse possint: sic Deus mundo sub peccatis fluctuanti & æstuanti synagogas dedit, id est, sanctas Ecclesias, in quibus doctrina veritatis velut in insularum portuosarum stationibus asservatur, ad quas perfugiunt qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores, ac iram & judicium Dei effugere volentes. Quemadmodum autem aliæ sunt insulæ saxosæ & inaquosæ, infrugiferæ, ferarum plenæ, inhabitatæ, ad perniciem navigantium & tempestatem subeuntium appositæ, in quibus naves conteruntur, & qui appellunt penitus pereunt; ita se habent erroris doctrinæ, hæreses dico, ad quas qui accedunt omnino pereunt: neque enim verbum veritatis sequuntur ducem; sed quemadmodum piratæ, cum naves impleverint, eas in prædicta loca impellunt, ut ibi eas perdant; idem contingit iis qui a veritate aberrant, ut ab errore pessumdentur.

15. Quarto die facta sunt luminaria. Deus enim cum omnia provideat, nugas vanorum philosopho-

rum

σοφων, ὁτι ἐμελλον λεγειν ἀπο των στοιχειων εἰναι τα ἐπι της γης φυομενα, προς το ἀθετειν τον Θεον· ἱν' ὀυν το ἀληθες δειχθη, προγενεστερα γεγονεν τα φυτα και τα σπερματα των στοιχειων. τα γαρ μεταγενεστερα ου δυναται ποιειν τα ἀυτων προγενεστερα. ταυτα δε δειγμα και τυπον ἐπεχει μεγαλου μυστηριου. ὁ γαρ ἡλιος ἐν τυπῳ Θεου ἐστιν· ἡ δε σεληνη ἀνθρωπου. και ὡσπερ ὁ ἡλιος πολυ διαφερει της σεληνης δυναμει και δοξῃ· ὀυτω πολυ διαφερει ὁ Θεος της ἀνθρωποτητος. και καθαπερ ὁ ἡλιος πληρης παντοτε διαμενει μη ἐλασσων γινομενος· ὀυτω παντοτε ὁ Θεος τελειος διαμενει, πληρης ὠν πασης δυναμεως και συνεσεως και σοφιας και ἀθανασιας και παντων των ἀγαθων. ἡ δε σεληνη κατα μηνα φθινει, και δυναμει ἀποθνησκει, ἐν τυπῳ ὀυσα ἀνθρωπου, ἐπειτα ἀναγενναται και ἀυξει εἰς δειγμα της μελλουσης ἐσεσθαι ἀναστασεως. ὡσαυτως και αἱ τρεις ἡμεραι των φωστηρων γεγονυιαι, τυποι εἰσιν της τριαδος, του Θεου, και του λογου ἀυτου, και της σοφιας ἀυτου. τεταρτῳ δε τυπῳ ἐστιν ἀνθρωπος ὁ προσδεης του φωτος, ἱνα ᾐ Θεος, λογος, σοφια, ἀνθρωπος. δια τουτο και τῃ τεταρτῃ ἡμερᾳ ἐγεννηθησαν φωστηρες. ἡ δε των ἀστρων θεσις, οἰκονομιαν και ταξιν ἐχει των δικαιων και ἐυσεβων και τηρουντων τον νομον και τας ἐντολας του Θεου. οἱ γαρ ἐπιφανεις ἀστερες και λαμπροι εἰσιν εἰς μιμησιν των προφητων. δια τουτο και μενουσιν ἀκλινεις μη μεταβαινοντες εἰς τοπον ἐκ τοπου. οἱ δε ἑτεραν ἐχοντες ταξιν της λαμπροτητος, τυποι εἰσιν του λαου των δικαιων. οἱ δ' αὐ μεταβαινοντες και φευγοντες τοπον ἐκ τοπου, οἱ και πλανητες καλουμενοι, και ἀυτοι τυπος τυγχανουσι των ἀφισταμενων ἀνθρωπων ἀπο του Θεου καταλιποντων τον νομον και τα προσταγματα ἀυτου.

Τῃ δε πεμπτῃ ἡμερᾳ τα ἐκ των ὑδατων ἐγεννηθη ζωα· δι' ὡν και ἐν τουτοις δεικνυται ἡ πολυποικιλος σοφια του Θεου· τις γαρ δυναιτ' ἀν την ἐν ἀυτοις πληθυν και γονην παμποικιλον ἐξαριθμησαι; ἐτι μεν και ἐυλογηθη ὑπο του Θεου τα ἐκ των ὑδατων γενομενα, ὁπως ᾐ και τουτο εἰς

δειγμα

rum perspiciebat, qui dicturi erant a luminaribus esse quidquid in terra gignitur, ut Deum ex animis tollerent. Quare ut veritas pateret, creatæ sunt plantæ & semina ante luminaria. Porro quod posterius est non potest ea quæ sunt priora facere. Hæc autem exemplum & imaginem continent magni mysterii. Sol enim imago Dei est, luna hominis. Et quemadmodum sol longe præstat luna, potestate & gloria, sic Deus longe præstantior humanitate. Et quemadmodum sol plenus semper manet, nec umquam minuitur, sic Deus semper perfectus manet ac plenus omni virtute, intelligentia, sapientia, immortalitate & omnibus bonis. Luna vero singulis mensibus minuitur & quodammodo interit, hominis similitudinem exhibens: deinde renascitur & crescit in exemplum futuræ resurrectionis. Similiter tres illi dies, qui ante luminaria fuerunt, imago sunt Trinitatis, Dei, ejus Verbi, ejusque Sapientiæ. Quartus vero, imago hominis luce indigentis, ut sint Deus, verbum, sapientia, homo. Propterea quarto die luminaria condita sunt. Astrorum autem dispositio exhibet nobis descriptas sedes & ordinem justorum & piorum, ac legem & mandata Dei observantium. Nam splendidiora quæque astra & rutilantia habent imitationem prophetarum; propterea cursum suum non inflectunt, neque in locum ex loco transcurrunt. Quæ vero secundum tenent splendoris locum, imagines sunt populi justorum. Errantia autem & locum ex loco mutantia, quæ etiam planetæ dicuntur, imago sunt eorum, qui a Deo deficiunt, ejusque legem & præcepta deserunt.

16. Die quinto generata ex aquis animalia prodiere, ex quibus multiplex Dei in his quoque rebus sapientia perspicitur. Quis enim possit eorum multitudinem & generum varietatem enumerare? Præterea benedixit Deus iis, quæ ex aquis nata sunt, ut id quo-

δειγμα τȣ μελλειν λαμβανειν τȣς ἀνθρωπȣς μετανοιαν και ἀφεσιν ἁμαρτιων δια ὑδατος και λȣτρȣ παλιγγενεσιας παντας τȣς προσιοντας τῃ ἀληθειᾳ, και ἀναγεννομενȣς και λαμβανοντας ἐυλογιαν παρα τȣ θεȣ. ἀλλα και τα κητη και τα πετεινα τα σαρκοβορα ἐν ὁμοιωματι τυγχανει των πλεονεκτων. ὡσπερ γαρ ἐκ μιας φυσεως ὀντα τα ἐνυδρα και τα πετεινα, ἐνια μεν μενει τῳ κατα φυσιν μη ἀδικουντα τα ἑαυτων ἀσθενεςερα, ἀλλα τηρει νομον τȣ θεȣ και ἀπο των σπερματων της γης ἐσθιει. ἐνια δε ἐξ ἀυτων παραβαινει τον νομον τȣ θεȣ σαρκοβορουντα, ἀδικει τα ἑαυτων ἀσθενεςερα· ȣτως και οἱ δικαιοι φυλασσοντες τον νομον τȣ θεȣ ȣδενα δακνȣσιν, ἠ ἀδικȣσιν, ὁσιως και δικαιως ζωντες. οἱ δε ἁρπαγες και φονεις και ἀθεοι, ἐοικασι κητεσι, και θηριοις, και πετεινοις τοις σαρκοβοροις. δυναμει γαρ καταπινȣσιν τȣς ἀσθενεςερȣς ἑαυτων. ἡ μεν ȣν των ἐνυδρων και ἑρπετων γονη μετεσχηκυια της ἐυλογιας τȣ θεȣ ȣδεν ἰδιον πανυ κεκτηται.

Εκτῃ δε ἡμερᾳ ὁ θεος ποιησας τα τετραποδα και τα θηρια και ἑρπετα τα χερσαια την προς ἀυτα ἐυλογιαν παρασιωπᾳ, τηρων τῳ ἀνθρωπῳ την ἐυλογιαν, ὁν ἐμελλεν ἐν τῃ ἑκτῃ ἡμερᾳ ποιειν. ἁμα και εἰς τυπον ἐγενοντο τατε τετραποδα και θηρια ἐνιων ἀνθρωπων των το θεον ἀγνοουντων και ἀσεβȣντων, και τα ἐπιγεια φρονȣντων, και μη μετανοȣντων. οἱ γαρ ἐπιςρεφοντες ἀπο των ἀνομιων και δικαιως ζωντες, ὡσπερ πετεινα ἀνιπτανται τῃ ψυχῃ τα ἀνω φρονȣντες και ἐυαρεςȣντες τῳ θεληματι τȣ θεȣ. οἱ δε τον θεον ἀγνοȣντες και ἀσεβȣντες, ὁμοιοι εἰσιν ὀρνεοις τοις πτερα μεν ἐχȣσιν, μη δυναμενοις δε ἀνιπτασθαι, και τα ἀνω τρεχειν της θειοτητος. ȣτω και οἱ τοιȣτοι ἀνθρωποι μεν λεγονται, τα δε χαμαιφερη και τα ἐπιγεια φρονȣσι, καταβαρȣμενοι ὑπο των ἁμαρτιων. θηρια δε ὠνομαςαι τα ζωα ἀπο τȣ θηρευεσθαι. ȣχ ὡς κακα ἀρχηθεν γεγεννημενα ἠ ἰοβολα· ȣ γαρ τι κακον γεγονεν ἀπο θεȣ, ἀλλα τα παντα καλα, και καλα λιαν· ἡ δε ἁμαρτια ἡ περι τον ἀνθρωπον κεκακωκεν ἀυτα. τȣ γαρ ἀνθρω-

quoque signum esset homines pœnitentiam & remissionem peccatorum per aquam & lavacrum regenerationis accepturos, quotquot ad veritatem accedunt & regenerantur & benedictionem a Deo accipiunt. Sed & cete & aves carnivoræ habent similitudinem rapacium hominum & prævaricatorum. Quemadmodum enim aquatilia & volatilia, cum sint ejusdem naturæ, quædam permanent in iis quæ sunt secundum naturam, nullam imbecillioribus injuriam faciunt, sed legem Dei servant, & seminibus terræ vivunt; quædam vero legem Dei transgrediuntur, carnes vorant, infirmioribus vim afferunt; ita & justi qui legem Dei custodiunt, neminem mordent aut lædunt, sancte & juste vivunt. Rapaces autem, homicidæ & impii similes sunt cetibus, feris & avibus carnivoris: devorant enim quodammodo infirmiores. Aquatilium autem & volatilium genus benedictionis Dei particeps factum, nihil tamen præcipue consequutum est.

17. Sexto autem die cum Deus fecisset quadrupedes, feras & reptilia terrestria, benedictionem silet; eamque homini reservat, quem facturus erat sexta die. Sunt etiam quadrupedes & feræ imago quorumdam hominum, qui Deum ignorant, impie vivunt, terrena sapiunt nec pœnitentiam agunt. Nam qui sese colligunt ex iniquitatibus & juste vivunt, ii velut aves animo avolant, superna curant, ac Dei voluntati adhærent. Qui vero Deum ignorant ac impie degunt, similes sunt illis avibus, quæ pennas quidem habent, sed avolare non possunt, & ad superna deitatis excurrere. Ita & isti homines quidem dicuntur, sed humilia & terrena sentiunt, depressi peccatorum pondere. Feræ autem dicuntur ἀπο του θηρευεσθαι, id est ex eo quod efferatæ fuerint, non quod noxiæ & venenatæ ab initio fuerint, nihil enim mali a Deo factum, sed bona omnia & valde bona, sed peccatum hominis eas in vitium abduxit. Homine enim

θρωπου παραβαντος και αυτα συμπαρεβη. ὥσπερ γαρ δεσποτης οικιας ἐαν αυτος ευπρασση, αναγκαιως και οἱ οικεται ευτακτως ζωσιν. ἐαν δε ὁ κυριος ἁμαρτανη, και οἱ δουλοι συναμαρτανουσι· τῳ αυτῳ τροπῳ γεγονε και τα περι τον ανθρωπον κυριον οντα ἁμαρτησαι, και τα δουλα συνημαρτεν. ὁποταν ουν παλιν ὁ ανθρωπος αναδραμη εις το κατα φυσιν, μηκετι κακοποιων· κἀκεινα αποκατασταθησεται εις την αρχηθεν ἡμεροτητα.

Τα δε περι της του ανθρωπου ποιησεως, ανεκφρασος εστιν ὡς προς ανθρωπον ἡ κατ' αυτον δημιουργια, καιπερ συντομον εχει θεια γραφη την κατ' αυτον εκφωνησιν. εν τῳ γαρ ειπειν τον θεον, ποιησωμεν ανθρωπον κατ' εικονα και καθ' ὁμοιωσιν την ἡμετεραν, πρωτον μηνυει το αξιωμα του ανθρωπου. παντα γαρ λογῳ ποιησας ὁ θεος, και τα παντα παρεργα ἡγησαμενος, μονον ιδιων εργον χειρων αξιον ἡγειται την ποιησιν του ανθρωπου. ετι μην και ὡς βοηθειας χρηζων ὁ θεος ευρισκεται λεγων· ποιησωμεν ανθρωπον κατ' εικονα και καθ' ὁμοιωσιν. ουκ αλλῳ δε τινι ειρηκε, ποιησωμεν, αλλ' ἡ τῳ ἑαυτου λογῳ και τῃ ἑαυτου σοφιᾳ. ποιησας δε αυτον και ευλογησας εις το αυξανεσθαι και πληρωσαι την γην, ὑπεταξεν αυτῳ ὑποχειρια και ὑποδουλα τα παντα. προσεταξε δε και εχειν την διαιταν αυτον αρχηθεν απο των καρπων της γης, και των σπερματων, και χλοων, και ακροδρυων, ἁμα και συνδιαιτα κελευσας ειναι τα ζωα τῳ ανθρωπῳ, εις το και αυτα εσθιειν απο των σπερματων ἁπαντων της γης.

Οὑτω συντελεσας ὁ θεος τον ουρανον και την γην, και την θαλασσαν και παντα ὁσα εν αυτοις εν τῃ ἑκτῃ ἡμερα, κατεπαυσεν εν τῃ ἑβδομῃ ἡμερᾳ απο παντων των εργων αυτου ὡν εποιησεν. ειθ' ουτως ανακεφαλαιουται λεγουσα ἡ ἁγια γραφη· αὑτη βιβλος γενεσεως ουρανου και της γης, ὁτι εγενετο ἡμερᾳ ᾗ εποιησεν ὁ θεος τον ουρανον και την γην, και παν χλωρον αγρου προ του γενεσθαι, και παντα χορτον αγρου προ του ανατειλαι. ου γαρ εβρεξεν ὁ θεος επι την γην και ανθρωπος ουκ ην εργαζεσθαι την γην. δια τουτου εμηνυ-

de via deflectente, ipsæ quoque simul deflexerunt. Quemadmodum enim dominus domus cum præclare se gerit, necessitatem servis affert recte vivendi; si vero peccaverit, eadem servi peccabunt: eodem modo contigit, ut homo, qui dominus erat, peccaret, ac servi una peccarent. Cum autem redierit homo ad id quod secundum naturam est, & finem peccandi fecerit, belluæ quoque in pristinam mansuetudinem restituentur.

18. Quod autem spectat ad hominis creationem, major est quam ut ab homine enarrari possit; quamvis perbreve sit id quod de eo Scriptura divina pronuntiatum refert. Dum enim dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, primo demonstrat hominis dignitatem. Cum enim Deus verbo omnia fecisset, quasi cætera parvi duceret, hoc unum opus propriis manibus dignum existimavit, hominis creationem. Quin etiam quasi auxilio indigeret Deus, dicere invenitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem*. Nemini autem dicit *faciamus*, nisi Verbo suo & Sapientiæ suæ. Cum autem eum fecisset & benedixisset ut augesceret & repleret terram, subjecit omnia ejus potestati & imperio, præcepitque antiquitus ut fructibus terræ, seminibus, herbis & pomis viveret, simul etiam edicens ut animalia una cum homine viverent, & omnibus terræ seminibus ipsa quoque vescerentur.

19. Cum sic absolvisset Deus cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt in die sexto, requievit in die septimo ab omnibus operibus quæ fecit. Deinde sancta Scriptura eorum, quæ hactenus dixerat, hanc summam facit: *Iste liber generationis cœli & terræ, quando facta sunt, in die quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam fieret, & omnem herbam agri antequam prodiret. Non enim pluerat Deus super terram, nec erat homo qui coleret eam.* Quibus verbis de-

σεν ἡμιν ὁτι και ἡ γη πασα κατ' ἐκεινο καιρου ἐποτιζετο ὑπο πηγης θειας, και ουκ εἰχε χρειαν ἐργαζεσθαι αὐτην ἀνθρωπον· ἀλλα τα παντα αὐτοματισμῳ ἀνεφυεν ἡ γη κατα την ἐντολην του θεου, προς το μη κοπιαν ἐργαζομενον τον ἀνθρωπον. ὁπως δε και ἡ πλασις δειχθῃ, προς το μη δοκειν εἰναι ζητημα ἐν ἀνθρωποις ἀνευρετον; ἐπειδη εἰρητο ὑπο του θεου, ποιησωμεν ἀνθρωπον, και οὐπω ἡ ποιησις αὐτου πεφανερωται, διδασκει ἡμας ἡ γραφη λεγουσα· πηγη δε ἀνεβαινεν ἐκ της γης, και ἐποτιζε παν το προσωπον της γης, και ἐπλασεν ὁ θεος τον ἀνθρωπον χουν ἀπο της γης, και ἐνεφυσησεν εἰς το προσωπον αὐτου πνοην ζωης, και ἐγενετο ὁ ἀνθρωπος εἰς ψυχην ζωσαν, ὁθεν και ἀθανατος ἡ ψυχη ὠνομασται παρα τοις πλειοσι. μετα δε το πλασαι τον ἀνθρωπον, ὁ θεος ἐξελεξατο αὐτῳ χωριον ἐν τοις τοποις τοις ἀνατολικοις, διαφορῳ φωτι, διαυγες ἀερι λαμπροτερῳ, φυτοις παγκαλοις, ἐν ᾧ ἐθετο τον ἀνθρωπον.

Τα δε ῥητα της ἱστοριας της ἱερας, ἡ γραφη οὑτω περιεχει. και ἐφυτευσε ὁ θεος τον παραδεισον ἐν Εδεμ κατα ἀνατολας, και ἐθετο ἐκει τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐξανετειλεν ὁ θεος ἐκ της γης παν ξυλον ὡραιον εἰς ὁρασιν, και καλον εἰς βρωσιν. και το ξυλον της ζωης ἐν μεσῳ του παραδεισου, και το ξυλον του εἰδεναι γνωστον καλου και πονηρου. ποταμος δε ἐκπορευεται ἐξ Εδεμ ποτιζειν τον παραδεισον, ἐκειθεν ἀφοριζεται εἰς τεσσαρας ἀρχας. ὀνομα τῳ ἑνι Φεισων· οὑτος ὁ κυκλων πασαν την γην Εὐιλατ· ἐκει οὑ ἐστιν χρυσιον. το δε χρυσιον της γης ἐκεινης καλον. κἀκει ἐστιν ὁ ἀνθραξ, και ὁ λιθος ὁ πρασινος. και ὀνομα τῳ ποταμῳ τῳ δευτερῳ Γεων. οὑτος κυκλοι πασαν την γην Αἰθιοπιας· και ὁ ποταμος ὁ τριτος, Τιγρις. οὑτος ὁ πορευομενος κατεναντιας Συριων. ὁ δε ποταμος ὁ τεταρτος, Εὐφρατης. και ἐλαβε κυριος ὁ θεος τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐθετο αὐτον ἐν τῳ παραδεισῳ ἐργαζεσθαι αὐτον και φυλασσειν, και ἐνετειλατο ὁ θεος τῳ Αδαμ, λεγων· ἀπο παντος ξυλου του ἐν τῳ παραδεισῳ βρωσει φαγῃ· ἀπο δε του ξυλου του γινωσκειν καλον και πονηρον, οὐ φαγησθε

ἀπ'

declarat universam terram hoc tempore divino fonte irrigatam fuisse, nec opus habuisse ut ab homine coleretur, sed sua sponte omnia secundum Dei præceptum fudisse, ne molestus labor operanti homini perferendus esset. Ut autem creatio hominis monstraretur, nec quæstio inter homines inextricabilis oriri videretur, quia dictum erat a Deo: *Faciamus hominem*, nec tamen illius declarata formatio; sic nos edocet scriptura: *Fons autem ascendebat de terra & irrigabat universam faciem terræ, & formavit Deus hominem pulverem de terra, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Unde & immortalis anima a pluribus dicitur. Postquam autem formavit hominem Deus, elegit ei hortum in locis Orientalibus, lumine præstantem, pellucidum aere splendidiore, arboribus omnis generis fœcundum; ubi posuit hominem.

20. Verba historiæ sacræ sic refert Scriptura: „Plantavit insuper dominus Deus hortum in Eden „ab Oriente, & posuit illic hominem quem finxerat. „Fecit etiam germinare dominus Deus de humo „omnem arborem, quæ concupiscibilis erat visui, „& commoda in cibum: & arbor vitæ erat in medio „horti, atque arbor scientiæ boni & mali. Et flu„vius egrediebatur de Eden ad irrigandum hortum, „inde dividebatur in quatuor capita. Nomen unius „Phison: ipse est qui circuit totam terram Hevilath, „ubi est aurum. Et aurum terræ illius est bonum: „est quoque ibi bedellium & lapis prasinus. Nomen „vero fluvii secundi Geon: ipse est qui circuit totam „terram Æthiopiæ. Porro nomen fluvii tertii Ti„gris, & hic vadit ad orientalem plagam Assyriæ: & „quartus fluvius est Euphrates. Tulit itaque Domi„nus Deus hominem, quem fecerat, & posuit eum „in Paradiso, ut coleret & custodiret ipsum. Præ„cepitque Dominus Deus Adam, dicens: De omni

Σκοπει το λοιπον την ἐν τουτοις ποικιλιαν και διαφορον καλλονην και πληθυν, και ὁτι δι' αὐτων δεικνυται ἡ ἀναςασις, εἰς δειγμα της μελλουσης ἐσεσθαι ἀναςασεως ἁπαντων ἀνθρωπων. τις γαρ κατανοησας ȣ̓ θαυμασει ἐκ συκης κεγχραμιδος γινεσθαι συκην; ἡ των λοιπων σπερματων ἐλαχιςων φυειν παμμεγεθη δενδρα; τον δε κοσμον ἐν ὁμοιωματι ἡμιν λεγομεν εἰναι της θαλασσης. ὡσπερ γαρ θαλασσα, εἰ μη εἰχε την των ποταμων και πηγων ἐπιρρυσιν και ἐπιχορηγιαν εἰς τροφην, δια την ἁλμυροτητα αὐτης παλαι ἀν ἐκπεφρυγμενη ἠν. ȣ̔τω και ὁ κοσμος εἰ μη ἐσχηκει τον τȣ θεȣ νομον, και τȣς προφητας ῥεοντας και πηγαζοντας την γλυκυτητα και εὐσπλαγχνιαν, και δικαιοσυνην, και διδαχην των ἁγιων ἐντολων τȣ θεȣ δια την κακιαν και ἁμαρτιαν την πληθυνȣσαν ἐν αὐτῳ ἠδη ἀν ἐκλελοιπει. και καθαπερ ἐν θαλασσῃ νησοι ἐισιν αἱ μεν οἰκηται και ἐυυδροι και καρποφοροι, ἐχȣσαι ὁρμȣς και λιμενας, προς το τȣς χειμαζομενȣς ἐχειν ἐν αὐταις καταφυγας· ȣ̔τω δεδωκεν ὁ θεος τῳ κοσμῳ κυμαινομενῳ και χειμαζομενῳ ὑπο των ἁμαρτηματων τας συναγωγας, λεγομεν δε ἐκκλησιας ἁγιας, ἐν αἱς καθαπερ λιμεσιν εὐορμοις ἐν νησοις αἱ διδασκαλιαι της ἀληθειας εἰσι. προς ἁς καταφευγȣσιν οἱ θελοντες σωζεσθαι, ἐρασαι γινομενοι της ἀληθειας, και βȣλομενοι ἐκφυγειν την ὀργην και κρισιν τȣ θεȣ· και ὡσπερ ἀυ νησοι εἰσιν ἑτεραι πετρωδεις και ἀνυδροι και ἀκαρποι και θηριωδεις και ἀοικητοι ἐπι βλαβῃ των πλεοντων και χειμαζομενων, ἐν αἱς τειρεται τα πλοια, και ἐξαπολλυνται ἐν αὐταις οἱ κατεγχ..μενοι, ȣ̔τως εἰσιν αἱ διδασκαλιαι της πλανης, λεγω δε των αἱρεσεων, αἱ ἐξαπολλυȣσι τȣς προσιοντας αὐταις. ȣ̓ γαρ ὁδηγουνται ὑπο τȣ λογȣ της ἀληθειας, ἀλλα καθαπερ πειραται ἐπαν πληρωσωσι τας ναυς, ἐπι τȣς προειρημενȣς τοπȣς περιπειρȣσιν ὁπως ἐξαπολεσωσιν αὐτας, ȣ̔τω συμβαινει και τοις πλανωμενοις ἀπο της ἀληθειας ἐξαπολλυσθαι ὑπο της πλανης.

Τεταρτῃ ἡμερα ἐγενοντο οἱ φωςηρες. ἐπειδη ὁ θεος προγνωςης ὠν, ἠπιςατο τας φλυαριας των ματαιων φιλο-

σο-

14. Jam vero in his confidera varietatem & diverſam venuſtatem ac copiam; attende ut in ſe quamdam exhibeant reſurrectionem, in exemplum futuræ aliquando omnium hominum reſurrectionis. Quis eſt enim qui non admiretur cum conſideret ex fici ſemine ficum naſci, vel ex aliis minutiſſimis ſeminibus immenſas arbores creſcere. In mari autem ſimilitudo quædam nobis cum mundo exhibetur. Nam quemadmodum mare, niſi fluminum & fontium appulſu aleretur, jam dudum exſiccatum ob ſalſuginem & aduſtum eſſet: ita mundus niſi habuiſſet legem Dei & prophetas, ex quibus fluunt & ſcaturiunt manſuetudo, miſericordia, juſtitia & ſanctorum Dei mandatorum doctrina, jam dudum ob nequitiam & multiplicata in eo peccata defeciſſet. Et quemadmodum in mari ſunt quædam inſulæ habitabiles, aquis ſalubres, frugiferæ, ſtationibus & portubus munitæ, ut iis, qui tempeſtate jactati fuerunt, perfugio eſſe poſſint: ſic Deus mundo ſub peccatis fluctuanti & æſtuanti ſynagogas dedit, id eſt, ſanctas Eccleſias, in quibus doctrina veritatis velut in inſularum portuoſarum ſtationibus aſſervatur, ad quas perfugiunt qui ſalutem conſequi cupiunt, veritatis facti amatores, ac iram & judicium Dei effugere volentes. Quemadmodum autem aliæ ſunt inſulæ ſaxoſæ & inaquoſæ, infrugiferæ, ferarum plenæ, inhabitatæ, ad perniciem navigantium & tempeſtatem ſubeuntium appoſitæ, in quibus naves conteruntur, & qui appellunt penitus pereunt; ita ſe habent erroris doctrinæ, hæreſes dico, ad quas qui accedunt omnino pereunt: neque enim verbum veritatis ſequuntur ducem; ſed quemadmodum piratæ, cum naves impleverint, eas in prædicta loca impellunt, ut ibi eas perdant; idem contingit iis qui a veritate aberrant, ut ab errore peſſumdentur.

15. Quarto die facta ſunt luminaria. Deus enim cum omnia provideat, nugas vanorum philoſopho-

rum

σοφων, ότι έμελλον λεγειν άπο των στοιχειων είναι τα έπι της γης φυομενα, προς το άθετειν τον Θεον· ίν' έν το άληθες δειχθη, προγενεστερα γεγονεν τα φυτα και τα σπερματα των στοιχειων. τα γαρ μεταγενεστερα ού δυναται ποιειν τα άυτων προγενεστερα. ταυτα δε δειγμα και τυπον έπεχει μεγαλε μυστηριε. ό γαρ ήλιος έν τυπῳ Θεε έστιν· ή δε σεληνη άνθρωπε. και ώσπερ ό ήλιος πολυ διαφερει της σεληνης δυναμει και δοξη· έτω πολυ διαφερει ό Θεος της άνθρωποτητος. και καθαπερ ό ήλιος πληρης παντοτε διαμενει μη έλασσων γινομενος· έτω παντοτε ό Θεος τελειος διαμενει, πληρης ών πασης δυναμεως και συνεσεως και σοφιας και άθανασιας και παντων των άγαθων. ή δε σεληνη κατα μηνα φθινει, και δυναμει άποθνησκει, έν τυπῳ έσα άνθρωπε, έπειτα άναγενναται και άυξει εις δειγμα της μελλεσης έσεσθαι άναστασεως. ώσαυτως και αί τρεις ήμεραι των φωστηρων γεγονυιαι, τυποι είσιν της τριαδος, τε Θεε, και τε λογε άυτε, και της σοφιας άυτε. τεταρτῳ δε τυπῳ έστιν άνθρωπος ό προσδεης τε φωτος, ίνα ή Θεος, λογος, σοφια, άνθρωπος. δια τετο και τη τεταρτη ήμερᾳ έγεννηθησαν φωστηρες. ή δε των άστρων θεσις, οίκονομιαν και ταξιν έχει των δικαιων και ευσεβων και τηρεντων τον νομον και τας έντολας τε Θεε. οί γαρ έπιφανεις άστερες και λαμπροι είσιν είς μιμησιν των προφητων. δια τετο και μενεσιν άκλινεις μη μεταβαινοντες είς τοπον έκ τοπε. οί δε έτεραν έχοντες ταξιν της λαμπροτητος, τυποι είσιν τε λαε των δικαιων. οί δ' αὖ μεταβαινοντες και φευγοντες τοπον έκ τοπε, οί και πλανητες καλεμενοι, και άυτοι τυπος τυγχανεσι των άφισταμενων άνθρωπων άπο τε Θεε καταλιποντων τον νομον και τα προσταγματα άυτε.

Τη δε πεμπτη ήμερᾳ τα έκ των ύδατων έγεννηθη ζωα· δι' ών και έν τετοις δεικνυται ή πολυποικιλος σοφια τε Θεε· τις γαρ δυναιτ' άν την έν άυτοις πληθυν και γονην παμποικιλον έξαριθμησαι; έτι μεν και έυλογηθη ύπο τε Θεε τα έκ των ύδατων γινομενα, όπως ή και τετο είς

δειγμα

rum perſpiciebat, qui dicturi erant a luminaribus eſſe quidquid in terra gignitur, ut Deum ex animis tollerent. Quare ut veritas pateret, creatæ ſunt plantæ & ſemina ante luminaria. Porro quod poſterius eſt non poteſt ea quæ ſunt priora facere. Hæc autem exemplum & imaginem continent magni myſterii. Sol enim imago Dei eſt, luna hominis. Et quemadmodum ſol longe præſtat luna, poteſtate & gloria, ſic Deus longe præſtantior humanitate. Et quemadmodum ſol plenus ſemper manet, nec umquam minuitur, ſic Deus ſemper perfectus manet ac plenus omni virtute, intelligentia, ſapientia, immortalitate & omnibus bonis. Luna vero ſingulis menſibus minuitur & quodammodo interit, hominis ſimilitudinem exhibens: deinde renaſcitur & creſcit in exemplum futuræ reſurrectionis. Similiter tres illi dies, qui ante luminaria fuerunt, imago ſunt Trinitatis, Dei, ejus Verbi, ejuſque Sapientiæ. Quartus vero, imago hominis luce indigentis, ut ſint Deus, verbum, ſapientia, homo. Propterea quarto die luminaria condita ſunt. Aſtrorum autem diſpoſitio exhibet nobis deſcriptas ſedes & ordinem juſtorum & piorum, ac legem & mandata Dei obſervantium. Nam ſplendidiora quæque aſtra & rutilantia habent imitationem prophetarum; propterea curſum ſuum non inflectunt, neque in locum ex loco tranſcurrunt. Quæ vero ſecundum tenent ſplendoris locum, imagines ſunt populi juſtorum. Errantia autem & locum ex loco mutantia, quæ etiam planetæ dicuntur, imago ſunt eorum, qui a Deo deficiunt, ejuſque legem & præcepta deſerunt.

16. Die quinto generata ex aquis animalia prodiere, ex quibus multiplex Dei in his quoque rebus ſapientia perſpicitur. Quis enim poſſit eorum multitudinem & generum varietatem enumerare? Præterea benedixit Deus iis, quæ ex aquis nata ſunt, ut id

δειγμα τυ μελλειν λαμβανειν τυς ἀνθρωπυς μετανοιαν και ἀφεσιν ἁμαρτιων δια ὑδατος και λυτρυ παλιγγενεσιας παντας τυς προσιοντας τη ἀληθεια, και ἀναγεννομενυς και λαμβανοντας ἐυλογιαν παρα τυ θευ. ἀλλα και τα κητη και τα πετεινα τα σαρκοβορα ἐν ὁμοιωματι τυγχανει των πλεονεκτων. ὡσπερ γαρ ἐκ μιας φυσεως ὀντα τα ἐνυδρα και τα πετεινα, ἐνια μεν μενει τῳ κατα φυσιν μη ἀδικουντα τα ἑαυτων ἀσθενεστερα, ἀλλα τηρει νομον τυ θευ και ἀπο των σπερματων της γης ἐσθιει· ἐνια δε ἐξ ἀυτων παραβαινει τον νομον τυ θευ σαρκοβορουντα, ἀδικει τα ἑαυτων ἀσθενεστερα· ὑτως και οἱ δικαιοι φυλασσοντες τον νομον τυ θευ ὑδενα δακνυσιν, ἡ ἀδικυσιν, ὁσιως και δικαιως ζωντες. οἱ δε ἁρπαγες και φονεις και ἀθεοι, ἐοικασι κητεσι, και θηριοις, και πετεινοις τοις σαρκοβοροις. δυναμει γαρ καταπινυσιν τυς ἀσθενεστερυς ἑαυτων. ἡ μεν ὑν των ἐνυδρων και ἑρπετων γονη μετεσχηκυια της ἐυλογιας τυ θευ ὑδεν ἰδιον πανυ κεκτηται.

Εκτη δε ἡμερα ὁ θεος ποιησας τα τετραποδα και τα θηρια και ἑρπετα τα χερσαια την προς ἀυτα ἐυλογιαν παρασιωπα, τηρων τῳ ἀνθρωπῳ την ἐυλογιαν, ὁν ἐμελλεν ἐν τη ἑκτη ἡμερα ποιειν. ἁμα και εἰς τυπον ἐγενοντο τατε τετραποδα και θηρια ἐνιων ἀνθρωπων των το θεον ἀγνοουντων και ἀσεβυντων, και τα ἐπιγεια φρονυντων, και μη μετανουντων. οἱ γαρ ἐπιστρεφοντες ἀπο των ἀνομιων και δικαιως ζωντες, ὡσπερ πετεινα ἀνιπτανται τη ψυχη τα ἀνω φρονυντες και ἐυαρεστυντες τῳ θεληματι τυ θευ. οἱ δε τον θεον ἀγνουντες και ἀσεβυντες, ὁμοιοι εἰσιν ὀρνεοις τοις πτερα μεν ἐχυσιν, μη δυναμενοις δε ἀνιπτασθαι, και τα ἀνω τρεχειν της θειοτητος. ὑτω και οἱ τοιυτοι ἀνθρωποι μεν λεγονται, τα δε χαμαιφερη και τα ἐπιγεια φρονυσι, καταβαρυμενοι ὑπο των ἁμαρτιων. θηρια δε ὠνομασαι τα ζωα ἀπο τυ θηρευεσθαι. ὐχ ὡς κακα ἀρχηθεν γεγεννημενα ἡ ἰοβολα· ὑ γαρ τι κακον γεγονεν ἀπο θευ, ἀλλα τα παντα καλα, και καλα λιαν· ἡ δε ἁμαρτια ἡ περι τον ἀνθρωπον κεκακωκεν ἀυτα. τυ γαρ ἀνθρω-

quoque ſignum eſſet homines pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per aquam & lavacrum regenerationis accepturos, quotquot ad veritatem accedunt & regenerantur & benedictionem a Deo accipiunt. Sed & cete & aves carnivoræ habent ſimilitudinem rapacium hominum & prævaricatorum. Quemadmodum enim aquatilia & volatilia, cum ſint ejuſdem naturæ, quædam permanent in iis quæ ſunt ſecundum naturam, nullam imbecillioribus injuriam faciunt, ſed legem Dei ſervant, & ſeminibus terræ vivunt; quædam vero legem Dei tranſgrediuntur, carnes vorant, infirmioribus vim afferunt; ita & juſti qui legem Dei cuſtodiunt, neminem mordent aut lædunt, ſancte & juſte vivunt. Rapaces autem, homicidæ & impii ſimiles ſunt cetibus, feris & avibus carnivoris: devorant enim quodammodo infirmiores. Aquatilium autem & volatilium genus benedictionis Dei particeps factum, nihil tamen præcipue conſequutum eſt.

17. Sexto autem die cum Deus feciſſet quadrupedes, feras & reptilia terreſtria, benedictionem ſilet; eamque homini reſervat, quem facturus erat ſexta die. Sunt etiam quadrupedes & feræ imago quorumdam hominum, qui Deum ignorant, impie vivunt, terrena ſapiunt nec pœnitentiam agunt. Nam qui ſeſe colligunt ex iniquitatibus & juſte vivunt, ii velut aves animo avolant, ſuperna curant, ac Dei voluntati adhærent. Qui vero Deum ignorant ac impie degunt, ſimiles ſunt illis avibus, quæ pennas quidem habent, ſed avolare non poſſunt, & ad ſuperna deitatis excurrere. Ita & iſti homines quidem dicuntur, ſed humilia & terrena ſentiunt, depreſſi peccatorum pondere. Feræ autem dicuntur ἀπο του θηριωθαι, id eſt ex eo quod efferatæ fuerint, non quod noxiæ & venenatæ ab initio fuerint, nihil enim mali a Deo factum, ſed bona omnia & valde bona, ſed peccatum hominis eas in vitium abduxit. Homine enim de-

θρωπȣ παραβαντος και ἀυτα συμπαρεβη. ὥσπερ γαρ δεσποτης οἰκιας ἐαν ἀυτος ἐυπρασση, ἀναγκαιως και οἱ οἰκεται ἐυτακτως ζωσιν. ἐαν δε ὁ κυριος ἁμαρτανη, και οἱ δȣλοι συναμαρτανȣσι· τῳ ἀυτῳ τροπῳ γεγονε και τα περι τον ἀνθρωπον κυριον ὀντα ἁμαρτησαι, και τα δȣλα συνημαρτεν. ὁποταν ȣν παλιν ὁ ἀνθρωπος ἀναδραμη εἰς το κατα φυσιν, μηκετι κακοποιων· κἀκεινα ἀποκατασαθησεται εἰς την ἀρχηθεν ἡμεροτητα.

Τα δε περι της τȣ ἀνθρωπȣ ποιησεως, ἀνεκφρασος ἐςιν ὡς προς ἀνθρωπον ἡ κατ' ἀυτον δημιȣργια, καιπερ συντομον ἐχει θεια γραφη την κατ' ἀυτον ἐκφωνησιν. ἐν τῳ γαρ ἐιπειν τον θεον, ποιησωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκονα και καθ' ὁμοιωσιν την ἡμετεραν, πρωτον μηνυει το ἀξιωμα τȣ ἀνθρωπȣ. παντα γαρ λογῳ ποιησας ὁ θεος, και τα παντα παρεργα ἡγησαμενος, μονον ἰδιων ἐργον χειρων ἀξιον ἡγειται την ποιησιν τȣ ἀνθρωπȣ. ἐτι μην και ὡς βοηθειας χρηζων ὁ θεος ἐυρισκεται λεγων· ποιησωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκονα και καθ' ὁμοιωσιν. ȣκ ἀλλῳ δε τινι εἰρηκε, ποιησωμεν, ἀλλ' ἡ τῳ ἑαυτȣ λογῳ και τῃ ἑαυτȣ σοφιᾳ. ποιησας δε ἀυτον και ἐυλογησας εἰς το ἀυξανεσθαι και πληρωσαι την γην, ὑπεταξεν ἀυτῳ ὑποχειρια και ὑποδȣλα τα παντα. προσεταξε δε και ἐχειν την διαιταν ἀυτον ἀρχηθεν ἀπο των καρπων την γης, και των σπερματων, και χλοων, και ἀκροδρυων, ἁμα και συνδιαιτα κελευσας ἐιναι τα ζωα τῳ ἀνθρωπῳ, εἰς το και ἀυτα ἐσθιειν ἀπο των σπερματων ἁπαντων της γης.

Οὑτω συντελεσας ὁ θεος τον ȣρανον και την γην, και την θαλασσαν και παντα ὁσα ἐν ἀυτοις ἐν τῃ ἑκτῃ ἡμερᾳ, κατεπαυσεν ἐν τῃ ἑβδομῃ ἡμερᾳ ἀπο παντων των ἐργων ἀυτȣ ὡν ἐποιησεν. εἰθ' ȣτως ἀνακεφαλαιȣται λεγȣσα ἡ ἁγια γραφη· ἀυτη βιβλος γενεσεως ȣρανȣ και της γης, ὁτε ἐγενετο ἡμερᾳ ἡ ἐποιησεν ὁ θεος τον ȣρανον και την γην, και παν χλωρον ἀγρȣ προ τȣ γενεσθαι, και παντα χορτον ἀγρȣ προ τȣ ἀνατειλαι. ȣ γαρ ἐβρεξεν ὁ θεος ἐπι την γην και ἀνθρωπος ȣκ ἠν ἐργαζεσθαι την γην. δια τȣτȣ ἐμπν-

σω

le via deflectente, ipsæ quoque simul deflexerunt. Quemadmodum enim dominus domus cum præclare e gerit, necessitatem servis affert recte vivendi; si rero peccaverit, eadem servi peccabunt: eodem nodo contigit, ut homo, qui dominus erat, peccaet, ac servi una peccarent. Cum autem redierit omo ad id quod secundum naturam est, & finem eccandi fecerit, belluæ quoque in pristinam manıetudinem restituentur.

18. Quod autem spectat ad hominis creationem, ıajor est quam ut ab homine enarrari possit; quamvis erbreve sit id quod de eo Scriptura divina pronunatum refert. Dum enim dicit Deus: *Faciamus hoinem ad imaginem & similitudinem nostram*, primo deıonstrat hominis dignitatem. Cum enim Deus verbo mnia fecisset, quasi cætera parvi duceret, hoc unum pus propriis manibus dignum existimavit, hominis eationem. Quin etiam quasi auxilio indigeret Deus, cere invenitur: *Faciamus hominem ad imaginem & nilitudinem.* Nemini autem dicit *faciamus*, nisi Vero suo & Sapientiæ suæ. Cum autem eum fecisset & enedixisset ut augesceret & repleret terram, subjecit mnia ejus potestati & imperio, præcepitque antiiitus ut fructibus terræ, seminibus, herbis & pomis veret, simul etiam edicens ut animalia una cum omine viverent, & omnibus terræ seminibus ipsa ıoque vescerentur.

19. Cum sic absolvisset Deus cœlum & terram & are & omnia quæ in eis sunt in die sexto, requievit die septimo ab omnibus operibus quæ fecit. Deine sancta Scriptura eorum, quæ hactenus dixerat, ınc summam facit: *Iste liber generationis cœli & terræ, ando facta sunt, in die quo fecit Deus cœlum & terram, omne virgultum agri antequam fieret, & omnem herbam ri antequam prodiret. Non enim pluerat Deus super rram, nec erat homo qui coleret eam.* Quibus verbis de-

σεν ἡμιν ὁτι και ἡ γη πασα κατ' ἐκεινο καιρȣ ἐποτιζετο ὑπο πηγης θειας, και ȣ̓κ εἰχε χρειαν ἐργαζεσθαι αὐτην ἀνθρωπον· ἀλλα τα παντα αὐτοματισμῳ ἀνεφυεν ἡ γη κατα την ἐντολην τȣ θεȣ, προς το μη κοπιαν ἐργαζομενον τον ἀνθρωπον. ὁπως δε και ἡ πλασις δειχθῃ, προς το μη δοκειν εἰναι ζητημα ἐν ἀνθρωποις ἀνευρετον; ἐπειδη εἰρητο ὑπο τȣ θεȣ, ποιησωμεν ἀνθρωπον, και ȣ̓πω ἡ ποιησις αὐτȣ πεφανερωται, διδασκει ἡμας ἡ γραφη λεγȣσα· πηγη δε ἀνεβαινεν ἐκ της γης, και ἐποτιζε παν το προσωπον της γης, και ἐπλασεν ὁ θεος τον ἀνθρωπον χουν ἀπο της γης, και ἐνεφυσησεν εἰς το προσωπον αὐτȣ πνοην ζωης, και ἐγενετο ὁ ἀνθρωπος εἰς ψυχην ζωσαν, ὁθεν και ἀθανατος ἡ ψυχη ὠνομαςαι παρα τοις πλειοσι. μετα δε το πλασαι τον ἀνθρωπον, ὁ θεος ἐξελεξατο αὐτῳ χωριον ἐν τοις τοποις τοις ἀνατολικοις, διαφορῳ φωτι, διαυγες ἀερι λαμπροτερῳ, φυτοις παγκαλοις, ἐν ᾧ ἐθετο τον ἀνθρωπον.

Τα δε ῥητα της ἱςοριας της ἱερας, ἡ γραφη ȣ̔τω περιεχει. και ἐφυτευσε ὁ θεος τον παραδεισον ἐν Εδεμ κατα ἀνατολας, και ἐθετο ἐκει τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐξανετειλεν ὁ θεος ἐκ της γης παν ξυλον ὡραιον εἰς ὁρασιν, και καλον εἰς βρωσιν. και το ξυλον της ζωης ἐν μεσῳ τȣ παραδεισȣ, και το ξυλον τȣ εἰδεναι γνωςον καλȣ και πονηρȣ. ποταμος δε ἐκπορευεται ἐξ Εδεμ ποτιζειν τον παραδεισον, ἐκειθεν ἀφοριζεται εἰς τεσσαρας ἀρχας. ὀνομα τῳ ἑνι Φεισων· ȣ̔τος ὁ κυκλων πασαν την γην Εὐιλατ· ἐκει ȣ̓ ἐςιν χρυσιον. το δε χρυσιον της γης ἐκεινης καλον. κἀκει ἐςιν ὁ ἀνθραξ, και ὁ λιθος ὁ πρασινος. και ὀνομα τῳ ποταμῳ τῳ δευτερῳ Γεων. ȣ̔τος κυκλοι πασαν την γην Αἰθιοπιας· και ὁ ποταμος ὁ τριτος, Τιγρις. ȣ̔τος ὁ πορευομενος κατεναντιας Συριων. ὁ δε ποταμος ὁ τεταρτος, Εὐφρατης. και ἐλαβε κυριος ὁ θεος τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐθετο αὐτον ἐν τῳ παραδεισῳ ἐργαζεσθαι αὐτον και φυλασσειν, και ἐνετειλατο ὁ θεος τῳ Αδαμ, λεγων· ἀπο παντος ξυλȣ τȣ ἐν τῳ παραδεισῳ βρωσει φαγῃ· ἀπο δε τȣ ξυλȣ τȣ γινωσκειν καλον και πονηρον, ȣ̓ φαγησθε

ἀπ'

declarat universam terram hoc tempore divino fonte irrigatam fuisse, nec opus habuisse ut ab homine coleretur, sed sua sponte omnia secundum Dei præceptum fudisse, ne molestus labor operanti homini perferendus esset. Ut autem creatio hominis monstraretur, nec quæstio inter homines inextricabilis oriri videretur, quia dictum erat a Deo: *Faciamus hominem*, nec tamen illius declarata formatio; sic nos edocet scriptura: *Fons autem ascendebat de terra & irrigabat universam faciem terræ, & formavit Deus hominem pulverem de terra, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Unde & immortalis anima a pluribus dicitur. Postquam autem formavit hominem Deus, elegit ei hortum in locis Orientalibus, lumine præstantem, pellucidum aere splendidiore, arboribus omnis generis fœcundum; ubi posuit hominem.

20. Verba historiæ sacræ sic refert Scriptura: „Plantavit insuper dominus Deus hortum in Eden „ab Oriente, & posuit illic hominem quem finxerat. „Fecit etiam germinare dominus Deus de humo „omnem arborem, quæ concupiscibilis erat visui, „& commoda in cibum: & arbor vitæ erat in medio „horti, atque arbor scientiæ boni & mali. Et flu„vius egrediebatur de Eden ad irrigandum hortum, „inde dividebatur in quatuor capita. Nomen unius „Phison: ipse est qui circuit totam terram Hevilath, „ubi est aurum. Et aurum terræ illius est bonum: „est quoque ibi bedellium & lapis prasinus. Nomen „vero fluvii secundi Geon: ipse est qui circuit totam „terram Æthiopiæ. Porro nomen fluvii tertii Ti„gris, & hic vadit ad orientalem plagam Assyriæ: & „quartus fluvius est Euphrates. Tulit itaque Domi„nus Deus hominem, quem fecerat, & posuit eum „in Paradiso, ut coleret & custodiret ipsum. Præ„cepitque Dominus Deus Adam, dicens: De omni

ἀπ' αὐτῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγηθε ἀπ' αὐτῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ εἶπε κύριος ὁ Θεός, ὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τῦ ἀγρῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τῦ ὐρανῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ. καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὰ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τῦτο ὄνομα αὐτῦ. καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τῦ ὐρανῦ· καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῦ ἀγρῦ. τῷ δὲ Ἀδὰμ ὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσεν· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῦ, καὶ ᾠκοδόμησε κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τῦ Ἀδὰμ εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν Ἀδάμ· τῦτο νῦν ὀστῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μῦ, αὐτὴ κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτὴ ἐλήφθη· ἕνεκεν τῦτυ καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτῦ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.

Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτερος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ Θεός· καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, ὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλυ τῦ παραδείσυ; καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· ἀπὸ παντὸς ξύλυ τῦ παραδείσυ φαγόμεθα, ἀπὸ δὲ καρπῦ τῦ ξύλυ, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τῦ παραδείσυ, εἶπεν ὁ Θεός· ὐ μὴ φάγεσθε ἀπ' αὐτῦ, ὐδὲ μὴ ἅψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε· καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί, ὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ᾔδει γὰρ ὁ Θεὸς ὅτι ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλ-

μοῖς

„ligno horti comedendo comedes: de arbore vero „ſcientiæ boni & mali, nequaquam comedes ex illa: „alioqui quacumque die comederis ex ea, moriendo „morieris. Et rurſum dixit Dominus Deus: Non „eſt bonum ut ſit Adam ſolus, faciamus illi adjuto- „rium ſimile ipſi. Itaque formavit Dominus Deus „de humo omnem beſtiam agri, & omne volatile „cœli, adduxitque ad Adam, ut videret quomodo „appellaret illud. Omne enim quod Adam vocavit „in anima vivente, illud nomen ejus. Igitur voca- „vit ipſe homo nomina cuique jumento & volatili „cœli omnique beſtiæ agri. Adam autem non inve- „niebatur adjutorium ſimile ipſi. Et fecit illabi Do- „minus Deus ſoporem in Adam, & obdormivit, tu- „litque unam ex coſtis illius, & clauſit carnem pro „ea. Et ædificavit Dominus Deus coſtam, quam „acceperat de homine, in mulierem, & adduxit eam „ad Adam. Et ait Adam: Hoc nunc os de oſſibus „meis, & caro de carne mea. Hinc vocabitur vira- „go, eo quod de viro ſumpta ſit ipſa. Propterea „deſeret vir patrem ſuum & matrem ſuam, & hære- „bit cum uxore ſua, eruntque duo in carnem unam. „Erant autem ambo illi nudi, Adam & uxor ejus, & „non erubeſcebant.

„21. Serpens vero fuit callidior omni beſtia agri, „quam fecit Dominus Deus, & dixit ad mulierem: „Quare dixit Deus, non comedetis de omni ligno „horti? Et dixit mulier ad ſerpentem: De fructu „omnis ligni horti comedimus, de fructu vero arbo- „ris quæ eſt in medio horti dixit Deus; Nequaquam „comedetis ex ea, neque contingetis illam, ne mo- „riamini. Et dixit ſerpens ad mulierem: Non mo- „riendo moriemini. Sciebat enim Deus, quod ipſo „die quando comederitis ex ipſa, aperientur oculi „veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. „Vidit itaque mulier quod bonum eſſet lignum in ci-

μοις ἰδειν, και ὡραιον ἐςι τȣ κατανοησαι, και λαβȣσα ἀπο τȣ καρπȣ αὐτȣ, ἐφαγεν, και ἐδωκεν και τῳ ἀνδρι αὐτης μεθ᾽ ἑαυτης, και ἐφαγον, και διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοι των δυο, και ἐγνωσαν ὁτι γυμνοι ἠσαν· και ἐῤῥαψαν φυλλα συκης, και ἐποιησαν ἑαυτοις περιζωματα, και ἠκȣσαν της φωνης κυριȣ τȣ Θεȣ, περιπατȣντος ἐν τῳ παραδεισῳ το δειλινον, και ἐκρυβησαν ὁ τε Αδαμ και ἡ γυνη αὐτȣ ἀπο προσωπȣ τȣ Θεȣ, ἐν μεσῳ του ξυλȣ του πραδεισȣ. και ἐκαλεσεν κυριος ὁ Θεος τον Αδαμ, και εἰπεν αὐτῳ, πȣ εἰ; και εἰπεν αὐτῳ· την φωνην σȣ ἠκȣσα ἐν τῳ παραδεισῳ, και ἐφοβηθην, ὁτι γυμνος εἰμι, και ἐκρυβην. και εἰπεν αὐτῳ· τις ἀνηγγειλε σοι ὁτι γυμνος εἰ, εἰ μη ἀπο τȣ ξυλȣ, ȣ ἐνετειλαμην σοι τȣτȣ μονȣ μη φαγειν, ἀπ᾽ αὐτȣ ἐφαγες; και εἰπεν Αδαμ· ἡ γυνη ἡν ἐδωκας μοι, αὐτη μοι ἐδωκεν ἀπο τȣ ξυλȣ, και ἐφαγον. και εἰπεν ὁ Θεος τη γυναικι· τι τȣτο ἐποιησας; και εἰπεν ἡ γυνη· ὁ ὀφις ἠπατησε με, και ἐφαγον. και εἰπε κυριος ὁ Θεος τῳ ὀφει· ὁτι ἐποιησας τȣτο, ἐπικαταρατος συ ἀπο παντων των θηριων των ἐπι της γης, ἐπι τῳ ςηθει και τη κοιλιᾳ σȣ πορευσῃ, και γην φαγῃ πασας τας ἡμερας της ζωης σȣ· και ἐχθραν ποιησω ἀνα μεσον σȣ, και ἀνα μεσον της γυναικος, και ἀνα μεσον τȣ σπερματος σȣ, και τȣ σπερματος αὐτης, αὐτο σȣ τειρησει την κεφαλην, και συ αὐτȣ τηρησεις την πτερναν. και τῃ γυναικι εἰπε· πληθυνων πληθυνω τας λυπας σȣ, και τον ςεναγμον σȣ, ἐν λυπῃ τεξῃ τεκνα, και προς τον ἀνδρα σȣ ἡ ἀποςροφη σȣ, και αὐτος σȣ κυριευσει. τῳ δε Αδαμ εἰπεν, ὁτι ἠκȣσας της φωνης της γυναικος σȣ, και ἐφαγες ἀπο τȣ ξυλȣ, ȣ ἐνετειλαμην σοι μονȣ τȣτȣ μη φαγειν, ἀπ᾽ αὐτȣ ἐφαγες, ἐπικαταρατος ἡ γη ἐν τοις ἐργοις σȣ, ἐν λυπῃ φαγῃ αὐτην πασας τας ἡμερας της ζωης σȣ, ἀκανθας και τριβολȣς ἀνατελει σοι, και φαγῃ τον χορτον τȣ ἀγρȣ σȣ, ἐν ἱδρωτι τȣ προσωπȣ σȣ φαγῃ τον ἀρτον σȣ, ἑως τȣ ἀποςρεψαι σε εἰς την γην, ἐξ ἡς ἐληφθης· ὁτι γη εἰ,

„bum, & oculis gratum ad videndum & ſpecioſum „ad conſiderandum, & tulit de fructu illius & come- „dit, deditque viro ſuo ſecum, & comederunt. Et „aperti ſunt oculi amborum, & cognoverunt quod „nudi eſſent, & conſuerunt folia ficulneæ, fecerunt- „que ſibi cinctoria. Et audierunt vocem Domini „Dei deambulantis in horto ad veſperam, & abſcon- „dit ſe Adam & uxor illius a facie Domini Dei inter „arbores horti. Et vocavit Dominus Deus ipſum „Adam, & ait illi: Ubi es tu? Qui ait: Vocem tuam „audivi in horto, & extimui, quia nudus ego, & „abſconditus ſum. Et ille dixit: Quis indicavit tibi „quod nudus eſſes, niſi quia de ipſa arbore, de qua „præcepi tibi ut non comederes ex ipſa ſola, come- „diſti? Et dixit Adam: Mulier quam dediſti mihi „ipſa dedit mihi de arbore, & comedi: Et dixit Do- „minus Deus ad mulierem, cur hoc feciſti? Et dixit „mulier: Serpens decepit me, & comedi. Et dixit „Dominus Deus ad ſerpentem: Quia feciſti hoc, „maledictus es præ omni animali, & præ omni beſtia „terræ: ſupra ventrem tuum gradieris, & pulverem „comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et inimicitias „ponam inter te & inter mulierem, inter ſemen tuum, „& inter ſemen illius, ipſum conteret caput tuum & tu „obſervabis ejus calcaneum. Ad mulierem vero dixit: „Multiplicando multiplicabo dolores tuos & gemitum „tuum: in dolore paries filios, & ad virum tuum erit „converſio tua, & ipſe dominabitur tibi. Ad Adam vero „dixit: Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti „de arbore, de qua præceperam tibi, ut ex ea ſola „non comederes; maledicta eſt terra in operibus tuis, „in dolore comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ, „& ſpinas atque tribulos germinabit tibi, & mandu- „cabis herbam agri tui. In ſudore vultus tui veſce- „ris pane tuo, donec revertaris in terram de qua „ſumptus es, quia pulvis es, & in pulverem rever-

„ſurus

θρωπυ παραβαντος και αυτα συμπαρεβη. ὡσπερ γαρ δεσποτης οικιας εαν αυτος ευπρασση, αναγκαιως και οἱ οικεται ευτακτως ζωσιν. εαν δε ὁ κυριος αμαρτανη, και οἱ δυλοι συναμαρτανυσι· τῳ αυτῳ τροπῳ γεγονε και τα περι τον ανθρωπον κυριον οντα αμαρτησαι, και τα δυλα συνημαρτεν. ὁποταν ὑν παλιν ὁ ανθρωπος αναδραμη εις το κατα φυσιν, μηκετι κακοποιων· κἀκεινα αποκατασαθησεται εις την αρχηθεν ἡμεροτητα.

Τα δε περι της τυ ανθρωπυ ποιησεως, ανεκφρασος εςιν ὡς προς ανθρωπον ἡ κατ' αυτον δημιυργια, καιπερ συντομον εχει θεια γραφη την κατ' αυτον εκφωνησιν. εν τῳ γαρ ειπειν τον θεον, ποιησωμεν ανθρωπον κατ' εικονα και καθ' ὁμοιωσιν την ἡμετεραν, πρωτον μηνυει το αξιωμα τυ ανθρωπυ. παντα γαρ λογῳ ποιησας ὁ θεος, και τα παντα παρεργα ἡγησαμενος, μονον ιδιων εργον χειρων αξιον ἡγειται την ποιησιν τυ ανθρωπυ. ετι μην και ὡς βοηθειας χρηζων ὁ θεος ευρισκεται λεγων· ποιησωμεν ανθρωπον κατ' εικονα και καθ' ὁμοιωσιν. υκ αλλῳ δε τινι ειρηκε, ποιησωμεν, αλλ' ἡ τῳ ἑαυτυ λογῳ και τῃ ἑαυτυ σοφιᾳ. ποιησας δε αυτον και ευλογησας εις το αυξανεσθαι και πληρωσαι την γην, ὑπεταξεν αυτῳ ὑποχειρια και ὑποδυλα τα παντα. προσεταξε δε και εχειν την διαιταν αυτον αρχηθεν απο των καρπων την γης, και των σπερματων, και χλοων, και ακροδρυων, ἁμα και συνδιαιτα κελευσας ειναι τα ζωα τῳ ανθρωπῳ, εις το και αυτα εσθιειν απο των σπερματων απαντων της γης.

Οὑτω συντελεσας ὁ θεος τον υρανον και την γην, και την θαλασσαν και παντα ὁσα εν αυτοις εν τῃ ἑκτῃ ἡμερᾳ, κατεπαυσεν εν τῃ ἑβδομῃ ἡμερᾳ απο παντων των εργων αυτυ ὡν εποιησεν. ειθ' ὑτως ανακεφαλαιυται λεγυσα ἡ ἁγια γραφη· αὑτη βιβλος γενεσεως υρανυ και της γης, ὁτε εγενετο ἡμερᾳ ἡ εποιησεν ὁ θεος τον υρανον και την γην, και παν χλωρον αγρυ προ τυ γενεσθαι, και παντα χορτον αγρυ προ τυ ανατειλαι. υ γαρ εβρεξεν ὁ θεος επι την γην· και ανθρωπος υκ ην εργαζεσθαι την γην. δια τυτυ εμηνυ-

σεν

de via deflectente, ipsæ quoque simul deflexerunt. Quemadmodum enim dominus domus cum præclare se gerit, necessitatem servis affert recte vivendi; si vero peccaverit, eadem servi peccabunt: eodem modo contigit, ut homo, qui dominus erat, peccaret, ac servi una peccarent. Cum autem redierit homo ad id quod secundum naturam est, & finem peccandi fecerit, belluæ quoque in pristinam mansuetudinem restituentur.

18. Quod autem spectat ad hominis creationem, major est quam ut ab homine enarrari possit; quamvis perbreve sit id quod de eo Scriptura divina pronuntiatum refert. Dum enim dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, primo demonstrat hominis dignitatem. Cum enim Deus verbo omnia fecisset, quasi cætera parvi duceret, hoc unum opus propriis manibus dignum existimavit, hominis creationem. Quin etiam quasi auxilio indigeret Deus, dicere invenitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem.* Nemini autem dicit *faciamus*, nisi Verbo suo & Sapientiæ suæ. Cum autem eum fecisset & benedixisset ut augesceret & repleret terram, subjecit omnia ejus potestati & imperio, præcepitque antiquitus ut fructibus terræ, seminibus, herbis & pomis viveret, simul etiam edicens ut animalia una cum homine viverent, & omnibus terræ seminibus ipsa quoque vescerentur.

19. Cum sic absolvisset Deus cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt in die sexto, requievit in die septimo ab omnibus operibus quæ fecit. Deinde sancta Scriptura eorum, quæ hactenus dixerat, hanc summam facit: *Iste liber generationis cœli & terræ, quando facta sunt, in die quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam fieret, & omnem herbam agri antequam prodiret. Non enim pluerat Deus super terram, nec erat homo qui coleret eam.* Quibus verbis de-

σεν ἡμιν ὁτι και ἡ γη πασα κατ' ἐκεινο καιρȣ ἐποτιζετο ὑπο πηγης θειας, και ȣκ εἰχε χρειαν ἐργαζεσθαι αὐτην ἀνθρωπον· ἀλλα τα παντα αὐτοματισμῳ ἀνεφυεν ἡ γη κατα την ἐντολην τȣ θεȣ, προς το μη κοπιαν ἐργαζομενον τον ἀνθρωπον. ὁπως δε και ἡ πλασις δειχθῃ, προς το μη δοκειν εἰναι ζητημα ἐν ἀνθρωποις ἀνευρετον; ἐπειδη εἰρητο ὑπο τȣ θεȣ, ποιησωμεν ἀνθρωπον, και ὀυπω ἡ ποιησις αὐτȣ πεφανερωται, διδασκει ἡμας ἡ γραφη λεγȣσα· πηγη δε ἀνεβαινεν ἐκ της γης, και ἐποτιζε παν το προσωπον της γης, και ἐπλασεν ὁ θεος τον ἀνθρωπον χουν ἀπο της γης, και ἐνεφυσησεν εἰς το προσωπον αὐτȣ πνοην ζωης, και ἐγενετο ὁ ἀνθρωπος εἰς ψυχην ζωσαν, ὁθεν και ἀθανατος ἡ ψυχη ὠνομασαι παρα τοις πλειοσι. μετα δε το πλασαι τον ἀνθρωπον, ὁ θεος ἐξελεξατο αὐτῳ χωριον ἐν τοις τοποις τοις ἀνατολικοις, διαφορῳ φωτι, διαυγες ἀερι λαμπροτερῳ, φυτοις παγκαλοις, ἐν ᾧ ἐθετο τον ἀνθρωπον.

Τα δε ῥητα της ἱστοριας της ἱερας, ἡ γραφη ȣτω περιεχει. και ἐφυτευσε ὁ θεος τον παραδεισον ἐν Εδεμ κατα ἀνατολας, και ἐθετο ἐκει τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐξανετειλεν ὁ θεος ἐκ της γης παν ξυλον ὡραιον εἰς ὁρασιν, και καλον εἰς βρωσιν. και το ξυλον της ζωης ἐν μεσῳ τȣ παραδεισȣ, και το ξυλον τȣ εἰδεναι γνωστον καλȣ και πονηρȣ. ποταμος δε ἐκπορευεται ἐξ Εδεμ ποτιζειν τον παραδεισον, ἐκειθεν ἀφοριζεται εἰς τεσσαρας ἀρχας. ὀνομα τῳ ἑνι Φεισων· ȣτος ὁ κυκλων πασαν την γην Εὐιλατ· ἐκει ȣ ἐστιν χρυσιον. το δε χρυσιον της γης ἐκεινης καλον. κἀκει ἐστιν ὁ ἀνθραξ, και ὁ λιθος ὁ πρασινος. και ὀνομα τῳ ποταμῳ τῳ δευτερῳ Γεων. ȣτος κυκλοι πασαν την γην Αἰθιοπιας· και ὁ ποταμος ὁ τριτος, Τιγρις. ȣτος ὁ πορευομενος κατεναντιας Συριων. ὁ δε ποταμος ὁ τεταρτος, Εὐφρατης. και ἐλαβε κυριος ὁ θεος τον ἀνθρωπον ὃν ἐπλασε, και ἐθετο αὐτον ἐν τῳ παραδεισῳ ἐργαζεσθαι αὐτον και φυλασσειν, και ἐνετειλατο ὁ θεος τῳ Αδαμ, λεγων· ἀπο παντος ξυλȣ τȣ ἐν τῳ παραδεισῳ βρωσει φαγῃ· ἀπο δε τȣ ξυλȣ τȣ γινωσκειν καλον και πονηρον, ȣ φαγησθε

ἀπ

declarat universam terram hoc tempore divino fonte irrigatam fuisse, nec opus habuisse ut ab homine coleretur, sed sua sponte omnia secundum Dei præceptum fudisse, ne molestus labor operanti homini perferendus esset. Ut autem creatio hominis monstraretur, nec quæstio inter homines inextricabilis oriri videretur, quia dictum erat a Deo: *Faciamus hominem*, nec tamen illius declarata formatio; sic nos edocet scriptura: *Fons autem ascendebat de terra & irrigabat universam faciem terræ, & formavit Deus hominem pulverem de terra, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Unde & immortalis anima a pluribus dicitur. Postquam autem formavit hominem Deus, elegit ei hortum in locis Orientalibus, lumine præstantem, pellucidum aere splendidiore, arboribus omnis generis fœcundum; ubi posuit hominem.

20. Verba historiæ sacræ sic refert Scriptura: „Plantavit insuper dominus Deus hortum in Eden „ab Oriente, & posuit illic hominem quem finxerat. „Fecit etiam germinare dominus Deus de humo „omnem arborem, quæ concupiscibilis erat visui, „& commoda in cibum: & arbor vitæ erat in medio „horti, atque arbor scientiæ boni & mali. Et flu„vius egrediebatur de Eden ad irrigandum hortum, „inde dividebatur in quatuor capita. Nomen unius „Phison: ipse est qui circuit totam terram Hevilath, „ubi est aurum. Et aurum terræ illius est bonum: „est quoque ibi bedellium & lapis prasinus. Nomen „vero fluvii secundi Geon: ipse est qui circuit totam „terram Æthiopiæ. Porro nomen fluvii tertii Ti„gris, & hic vadit ad orientalem plagam Assyriæ: & „quartus fluvius est Euphrates. Tulit itaque Domi„nus Deus hominem, quem fecerat, & posuit eum „in Paradiso, ut coleret & custodiret ipsum. Præ„cepitque Dominus Deus Adam, dicens: De omni

ἀπ᾽ αὐτꙋ· ᾗδ᾽ ἂν ἡμερᾳ φαγηθε ἀπ᾽ αὐτꙋ, θανατῳ ἀποθανειθε. και εἶπε κυριος ὁ θεος, ἐ καλον εἶναι τον ἀνθρωπον μονον· ποιησωμεν αὐτῳ βοηθον κατ᾽ αὐτον. και ἔπλασεν ὁ θεος ἔτι ἐκ της γης παντα τα θηρια τꙋ ἀγρꙋ, και παντα τα πετεινα τꙋ ἐρανꙋ, και ἤγαγεν αὐτα προς τον Αδαμ. και παν ὁ ἂν ἐκαλεσεν αὐτα Αδαμ ψυχην ζωσαν, τꙋτο ὀνομα αὐτꙋ. και ἐκαλεσεν Αδαμ ὀνοματα πασι τοις κτηνεσι, και πασι τοις πετεινοις τꙋ ἐρανꙋ· και πασι τοις θηριοις τꙋ ἀγρꙋ. τῳ δε Αδαμ ἐχ εὑρεθη βοηθος ὁμοιος αὐτῳ. και ἐπεβαλεν ὁ θεος ἐκςασιν ἐπι τον Αδαμ, και ὕπνωσεν· και ἔλαβε μιαν των πλευρων αὐτꙋ, και ἀνεπληρωσε σαρκα ἀντ᾽ αὐτꙋ, και ᾠκοδομησε κυριος ὁ θεος την πλευραν ἣν ἔλαβεν ἀπο τꙋ Αδαμ εἰς γυναικα, και ἤγαγεν αὐτην προς τον Αδαμ, και εἶπεν Αδαμ· τꙋτο νυν ὀςꙋν ἐκ των ὀςεων μου, και σαρξ ἐκ της σαρκος μꙋ, αὑτη κληθησεται γυνη, ὅτι ἐκ του ἀνδρος αὐτη ἐληφθη· ἕνεκεν τꙋτꙋ καταλειψει ἄνθρωπος τον πατερα και την μητερα αὐτꙋ, και προσκολληθησεται προς την γυναικα αὐτꙋ, και ἔσονται οἱ δυο εἰς σαρκα μιαν. και ἦσαν οἱ δυο γυμνοι, ὅ τε Αδαμ και ἡ γυνη αὐτꙋ, και οὐκ ᾐσχυνοντο.

Ο δε ὄφις ἦν φρονιμωτερος παντων των θηριων των ἐπι της γης, ὧν ἐποιησε κυριος ὁ θεος· και εἶπεν ὁ ὄφις τῃ γυναικι· τι ὅτι εἶπεν ὁ θεος, ἐ μη φαγητε ἀπο παντος ξυλꙋ τꙋ παραδεισꙋ; και εἶπεν ἡ γυνη τῳ ὄφει· ἀπο παντος ξυλꙋ τꙋ παραδεισꙋ φαγομεθα, ἀπο δε καρπꙋ τꙋ ξυλꙋ, ὅ ἐςιν ἐν μεσῳ τꙋ παραδεισꙋ, εἶπεν ὁ θεος· ἐ μη φαγεσθε ἀπ᾽ αὐτꙋ, ἐδε μη ἅψησθε αὐτου, ἵνα μη ἀποθανητε· και εἶπεν ὁ ὄφις τῃ γυναικι, ἐ θανατῳ ἀποθανειθε. ᾔδει γαρ ὁ θεος ὅτι ἐν ᾗ ἂν ἡμερᾳ φαγητε ἀπ᾽ αὐτꙋ, διανοιχθησονται ὑμων οἱ ὀφθαλμοι, και ἔσεσθε ὡς θεοι, γινωσκοντες καλον και πονηρον. και εἶδεν ἡ γυνη ὅτι καλον το ξυλον εἰς βρωσιν, και ὅτι ἀρεςον τοις ὀφθαλ-

„ ligno horti comedendo comedes: de arbore vero „ scientiæ boni & mali, nequaquam comedes ex illa: „ alioqui quacumque die comederis ex ea, moriendo „ morieris. Et rursum dixit Dominus Deus: Non „ est bonum ut sit Adam solus, faciamus illi adjuto- „ rium simile ipsi. Itaque formavit Dominus Deus „ de humo omnem bestiam agri, & omne volatile „ cœli, adduxitque ad Adam, ut videret quomodo „ appellaret illud. Omne enim quod Adam vocavit „ in anima vivente, illud nomen ejus. Igitur voca- „ vit ipse homo nomina cuique jumento & volatili „ cœli omnique bestiæ agri. Adam autem non inve- „ niebatur adjutorium simile ipsi. Et fecit illabi Do- „ minus Deus soporem in Adam, & obdormivit, tu- „ litque unam ex costis illius, & clausit carnem pro „ ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam „ acceperat de homine, in mulierem, & adduxit eam „ ad Adam. Et ait Adam: Hoc nunc os de ossibus „ meis, & caro de carne mea. Hinc vocabitur vira- „ go, eo quod de viro sumpta sit ipsa. Propterea „ deseret vir patrem suum & matrem suam, & hære- „ bit cum uxore sua, eruntque duo in carnem unam. „ Erant autem ambo illi nudi, Adam & uxor ejus, & „ non erubescebant.

„ 21. Serpens vero fuit callidior omni bestia agri, „ quam fecit Dominus Deus, & dixit ad mulierem: „ Quare dixit Deus, non comedetis de omni ligno „ horti? Et dixit mulier ad serpentem: De fructu „ omnis ligni horti comedimus, de fructu vero arbo- „ ris quæ est in medio horti dixit Deus; Nequaquam „ comedetis ex ea, neque contingetis illam, ne mo- „ riamini. Et dixit serpens ad mulierem: Non mo- „ riendo moriemini. Sciebat enim Deus, quod ipso „ die quando comederitis ex ipsa, aperientur oculi „ vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. „ Vidit itaque mulier quod bonum esset lignum in ci-

μοις ἰδειν, και ὡραιον ἐςι τȣ κατανοησαι, και λαβȣσα ἀπο τȣ καρπȣ ἀυτȣ, ἐφαγεν, και ἐδωκεν και τῳ ἀνδρι ἀυτης μεθ' ἑαυτης, και ἐφαγον, και διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοι των δυο, και ἐγνωσαν ὁτι γυμνοι ἠσαν· και ἐῤῥαψαν φυλλα συκης, και ἐποιησαν ἑαυτοις περιζωματα, και ἠκȣσαν της φωνης κυριȣ τȣ θεȣ, περιπατȣντος ἐν τῳ παραδεισῳ το δειλινον, και ἐκρυβησαν ὁ τε Αδαμ και ἡ γυνη ἀυτȣ ἀπο προσωπȣ τȣ θεȣ, ἐν μεσῳ του ξυλȣ τȣ πραδεισȣ. και ἐκαλεσεν κυριος ὁ θεος τον Αδαμ, και εἰπεν ἀυτῳ, πȣ εἰ; και εἰπεν ἀυτῳ· την φωνην σȣ ἠκȣσα ἐν τῳ παραδεισῳ, και ἐφοβηθην, ὁτι γυμνος εἰμι, και ἐκρυβην. και εἰπεν ἀυτῳ· τις ἀνηγγειλε σοι ὁτι γυμνος εἰ, εἰ μη ἀπο τȣ ξυλȣ, ȣ ἐνετειλαμην σοι τȣτȣ μονȣ μη φαγειν, ἀπ' ἀυτȣ ἐφαγες; και εἰπεν Αδαμ· ἡ γυνη ἡν ἐδωκας μοι, ἀυτη μοι ἐδωκεν ἀπο τȣ ξυλȣ, και ἐφαγον. και εἰπεν ὁ θεος τη γυναικι· τι τȣτο ἐποιησας; και εἰπεν ἡ γυνη· ὁ ὀφις ἠπατησε με, και ἐφαγον. και εἰπε κυριος ὁ θεος τῳ ὀφει· ὁτι ἐποιησας τȣτο, ἐπικαταρατος συ ἀπο παντων των θηριων των ἐπι της γης, ἐπι τῳ ςηθει και τη κοιλιᾳ σȣ πορευσῃ, και γην φαγῃ πασας τας ἡμερας της ζωης σȣ· και ἐχθραν ποιησω ἀνα μεσον σȣ, και ἀνα μεσον της γυναικος, και ἀνα μεσον τȣ σπερματος σȣ, και τȣ σπερματος ἀυτης, ἀυτο σȣ τειρησει την κεφαλην, και συ ἀυτȣ τηρησεις την πτερναν. και τῃ γυναικι εἰπε· πληθυνων πληθυνω τας λυπας σȣ, και τον ςεναγμον σȣ, ἐν λυπῃ τεξῃ τεκνα, και προς τον ἀνδρα σȣ ἡ ἀποςροφη σȣ, και ἀυτος σȣ κυριευσει. τῳ δε Αδαμ εἰπεν, ὁτι ἠκȣσας της φωνης της γυναικος σȣ, και ἐφαγες ἀπο τȣ ξυλȣ, ȣ ἐνετειλαμην σοι μονȣ τȣτȣ μη φαγειν, ἀπ' ἀυτȣ ἐφαγες, ἐπικαταρατος ἡ γη ἐν τοις ἐργοις σȣ, ἐν λυπῃ φαγῃ ἀυτην πασας τας ἡμερας της ζωης σȣ, ἀκανθας και τριβολȣς ἀνατελει σοι, και φαγῃ τον χορτον τȣ ἀγρȣ σȣ, ἐν ἱδρωτι τȣ προσωπȣ σȣ φαγῃ τον ἀρτον σȣ, ἑως τȣ ἀποςρεψαι σε εἰς την γην, ἐξ ἡς ἐληφθης· ὁτι γη εἰ,

„bum, & oculis gratum ad videndum & speciosum
„ad considerandum, & tulit de fructu illius & come-
„dit, deditque viro suo secum, & comederunt. Et
„aperti sunt oculi amborum, & cognoverunt quod
„nudi essent, & consuerunt folia ficulneæ, fecerunt-
„que sibi cinctoria. Et audierunt vocem Domini
„Dei deambulantis in horto ad vesperam, & abscon-
„dit se Adam & uxor illius a facie Domini Dei inter
„arbores horti. Et vocavit Dominus Deus ipsum
„Adam, & ait illi: Ubi es tu? Qui ait: Vocem tuam
„audivi in horto, & extimui, quia nudus ego, &
„absconditus sum. Et ille dixit: Quis indicavit tibi
„quod nudus esses, nisi quia de ipsa arbore, de qua
„præcepi tibi ut non comederes ex ipsa sola, come-
„disti? Et dixit Adam: Mulier quam dedisti mihi
„ipsa dedit mihi de arbore, & comedi: Et dixit Do-
„minus Deus ad mulierem, cur hoc fecisti? Et dixit
„mulier: Serpens decepit me, & comedi. Et dixit
„Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc,
„maledictus es præ omni animali, & præ omni bestia
„terræ: supra ventrem tuum gradieris, & pulverem
„comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et inimicitias
„ponam inter te & inter mulierem, inter semen tuum,
„& inter semen illius, ipsum conteret caput tuum & tu
„observabis ejus calcaneum. Ad mulierem vero dixit:
„Multiplicando multiplicabo dolores tuos & gemitum
„tuum: in dolore paries filios, & ad virum tuum erit
„conversio tua, & ipse dominabitur tibi. Ad Adam vero
„dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti
„de arbore, de qua præceperam tibi, ut ex ea sola
„non comederes; maledicta est terra in operibus tuis,
„in dolore comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ,
„& spinas atque tribulos germinabit tibi, & mandu-
„cabis herbam agri tui. In sudore vultus tui vesce-
„ris pane tuo, donec revertaris in terram de qua
„sumptus es, quia pulvis es, & in pulverem rever-

„surus

καὶ εἰς γην ἀπελευσῃ. της μεν ἐν ἱςοριας τε ἀνθρωπε, και τε παραδεισε, τα ῥητα της ἁγιας γραφης ἐτω περιεχει.

Ερεις ἐν μοι· συ φης τον Θεον ἐν τοπῳ μη δειν χωρειϑαι, και πως νυν λεγεις αὐτον ἐν τῳ παραδεισῳ περιπατειν; ἀκεε ὁ φημι. ὁ μεν Θεος και πατηρ των ὁλων ἀχωρητος ἐςι, και ἐν τοπῳ ἐχ ἑυρισκεται. ἐ γαρ ἐςι τοπος της καταπαυσεως αὐτε. ὁ δε λογος αὐτε, δι ἐ τα παντα πεποιηκε, δυναμις ὠν και σοφια αὐτε, ἀναλαμβανων το προσωπον του πατρος και κυριε των ὁλων, οὑτος παρεγινετο εἰς τον παραδεισον ἐν προσωπῳ του Θεου, και ὡμιλει τῳ Αδαμ. και γαρ αὐτη ἡ Θεια γραφη διδασκει ἡμας τον Αδαμ λεγοντα, της φωνης ἀκηκοεναι· φωνη δε τι ἀλλο ἐςιν, ἀλλ' ἡ ὁ λογος ὁ του Θεου, ὁς ἐςι και υἱος αὐτου. οὐχ ὡς οἱ ποιηται και μυθογραφοι λεγεσιν υἱους Θεων ἐκ συνουσιας γεννωμενες, ἀλλα ὡς ἀληθεια διηγειται τον λογον, τον ὀντα διαπαντος ἐνδιαθετον ἐν καρδιᾳ Θεου. προ γαρ τι γινεϑαι, ταυταν εἰχε συμβελαν, ἑαυτου νουν και φρονησιν ὀντα. ὁποτε δε ἠθελησεν ὁ Θεος ποιησαι ὁσα ἐβελευσατο, τουτον τον λογον ἐγεννησε προφορικον, πρωτοτοκον πασης κτισεως, οὐ κενωθεις αὐτος του λογε, ἀλλα λογον γεννησας, και τῳ λογῳ αὐτου διαπαντος ὁμιλων. ὁθεν διδασκεσιν ἡμας αἱ ἁγιαι γραφαι, και παντες οἱ πνευματοφοροι, ἐξ ὡν Ιωαννης λεγει· ἐν ἀρχῃ ἠν ὁ λογος και ὁ λογος ἠν προς τον Θεον· δεικνυς ὁτι ἐν πρωτοις μονος ἠν ὁ Θεος, και ἐν αὐτῳ ὁ λογος. ἐπειτα λεγει· και Θεος ἠν ὁ λογος. παντα δι αὐτου ἐγενετο, και χωρις αὐτου ἐγενετο οὐδε ἑν· Θεος οὐν ὠν ὁ λογος, και ἐκ Θεου πεφυκως, ὁποτ' ἀν βουληται ὁ πατηρ των ὁλων, πεμπει αὐτον εἰς τινα τοπον, ὁς παραγινομενος και ἀκουεται και ὁραται, πεμπομενος ὑπ' αὐτου, και ἐν τοπῳ ἑυρισκεται.

„ surus es. Verba Sacræ Scripturæ, quantum attinet „ ad historiam hominis & Paradisi, sic se habent.

22. Dices igitur mihi: Deum dicebas comprehendi loco non debere; quomodo eum nunc in paradiso dicis ambulare? Audi quid respondeam: Deus & pater universorum, non potest ille quidem comprehendi, nec invenitur in loco, neque enim est locus requiei ejus. Sed ejus Verbum, per quod fecit omnia, cum sit ejus virtus & sapientia, assumens patris & domini universorum personam, veniebat in paradisum sub persona Dei, & cum Adamo colloquebatur. Nam & ipsa nos divina docet Scriptura Adamum dixisse auditam esse a se vocem. Vox autem illa quid aliud esse potest quam Verbum Dei, quod ejus quoque filius est; non ut poetæ & fabularum scriptores filios deorum ex concubitu genitos fingunt, sed ut veritas narrat, Verbum semper existens & in corde Dei insitum. Ante enim quam quidquam fieret, eo utebatur consiliario; quippe cum ejus mens & prudentia sit. Cum autem voluit Deus ea facere quæ statuerat, hoc Verbum genuit, prolatitium, primogenitum omnis creaturæ; non ita tamen ut Verbo vacuus fieret, sed ut Verbum gigneret, & cum suo Verbo semper versaretur. Hæc nos docent Scripturæ sanctæ, & quotquot Spiritu sancto afflati fuere, in his Joannes ita dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Quibus verbis ostendit initio solum fuisse Deum & in eo Verbum. Tum addit: *Et Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Verbum igitur cum Deus sit & ex Deo genitum, illud pater universorum, cum ita visum fuerit, mittit in aliquem locum, quo cum venerit, auditur & videtur missum ab eo & in loco invenitur.

23.

Τον οὖν ἀνθρωπον ὁ Θεος πεποιηκεν ἐν τη ἑκτη ἡμερα, την δε πλασιν αὐτου πεφανερωκε μετα την ἑβδομην ἡμεραν, ὁποτε και τον παραδεισον πεποιηκεν, εἰς το ἐν κρεισσονι τοπω, και χωριω διαφορω αὐτον εἶναι. και ὁτι ταυτα ἐςιν ἀληθη, αὐτο το ἐργον δεικνυσι. πως γαρ οὐκ ἐςι κατανοησαι την μεν ὠδινα, ἡν πασχουσιν ἐν τω τοκετω αἱ γυναικες, και μετα τουτο ληθην του πονου ποιουνται, ὁπως πληρωθη ὁ του Θεου λογος, εἰς το αὐξανεσθαι και πληθυνεσθαι το γενος των ἀνθρωπων. τι δ᾽ οὐχι και την του ὀφεως καταχρισιν, πως ςυγητος τυγχανει ἑρπων ἐπι τη κοιλια, και ἐσθιων γην· ὁπως και τουτο ἡ εἰς ἀποδειξιν ἡμιν των προειρημενων.

Εξανατειλας οὖν ὁ Θεος ἐκ της γης ἐτι παν ξυλον ὡραιον εἰς ὁρασιν, και καλον εἰς βρωσιν. ἐν γαρ πρωτοις μονα ἦν τα ἐν τη τριτη ἡμερα γεγενημενα, φυτα και σπερματα και χλοαι· τα δε ἐν τω παραδεισω ἐγενηθη διαφορω καλλονη και ὡραιοτητι· ὁπου γε και φυτεια ὠνομασται ὑπο Θεου πεφυτευμενη. και τα μεν λοιπα φυτα ὁμοια και ὁ κοσμος ἐσχηκε. τα δε δυο ξυλα, το της ζωης, και το της γνωσεως, οὐκ ἐσχηκεν ἑτερα γη, ἀλλ᾽ ἡ ἐν μονω τω παραδεισω. ὁτι δε και ὁ παραδεισος γη ἐςι, και ἐπι της γης πεφυτευται, ἡ γραφη λεγει· και ἐφυτευσεν ὁ Θεος παραδεισον ἐν Εδεμ κατα ἀνατολας, και ἐθετο ἐκει τον ἀνθρωπον· και ἐξανετειλεν ὁ Θεος ἐτι ἀπο της γης παν ξυλον ὡραιον εἰς ὁρασιν, και καλον εἰς βρωσιν. το οὖν ἐτι ἐκ της γης, και κατα ἀνατολας, σαφως διδασκει ἡμας ἡ θεια γραφη τον παραδεισον ὑπο τουτον τον οὐρανον, ὑφ᾽ ὁν και ἀνατολη και γη εἰσιν. Εδεμ δε Εβραϊςι το εἰρημενον, ἑρμηνευεται τρυφη. ποταμον δε σεσημανεν ἐκπορευεσθαι ἐξ Εδεμ, ποτιζειν τον παραδεισον, κἀκειθεν διαχωριζεσθαι εἰς τεσσαρας ἀρχας· ὧν δυο, οἱ καλουμενοι Φεισων και Γεων, ποτιζουσι τα ἀνατολικα μερη, μαλιςα ὁ Γεων, ὁ κυκλων πασαν γην Αἰθιοπιας, ὁν φασιν ἐν τη Αἰγυπτω ἀναφαινεσθαι, τον καλουμενον Νειλον. οἱ δε ἀλλοι δυο ποταμοι φανερως γινωσκονται παρ᾽ ἡμιν, οἱ καλουμενοι Τιγρις, και Εὐφρατης· οὗτοι γαρ γειτνιωσιν ἑως

23. Hominem igitur Deus die ſexto creavit, ejus autem creationem patefecit poſt diem ſeptimam cum paradiſum paraſſet, ut in optimo & præſtantiſſimo loco eum conſtitueret. Hæc autem vera eſſe res ipſa demonſtrat. Nonne enim licet animadvertere dolores illos, quos perferunt in partu & poſtea oblivioni tradunt mulieres, ut & Dei ſermo impleatur & augeatur & creſcat genus humanum? Nonne etiam ipſius ſerpentis condemnationem, quomodo exoſus ſit, ventre ſerpens ac terram edens, ut hoc quoque argumento veritas eorum, quæ diximus, confirmetur?

24. Produxit igitur Deus de humo omne lignum pulchrum viſu & ad veſcendum ſuave. Initio enim ea tantummodo erant quæ die tertio producta fuerant, plantæ, ſemina, herbæ. Quæ vero in paradiſo, ea præſtanti erant pulchritudine & amœnitate; quippe cum plantarium appelletur ab ipſo Deo ſatum, cæteras quidem plantas mundus haud abſimiles habuit. Duas autem arbores, vitæ & ſcientiæ, nulla alia terræ pars habuit niſi paradiſus. Paradiſum autem eſſe terram, & in terra ſatum docet Scriptura cum ait: *Et plantavit Deus paradiſum in Edem ad Orientem, & poſuit ibi hominem. Et produxit adhuc Deus de terra omne lignum pulchrum viſu & bonum ad comedendum.* His igitur verbis, *adhuc de terra* & *ad Orientem* docet nos clare divina Scriptura paradiſum ſub hoc cœlo eſſe ſub quo Oriens & terra. Quod autem Hebraice dicitur Edem, ſi interpreteris, idem eſt ac deliciæ. Fluvium quoque indicat ex Edem oriri, paradiſum alluere, ac inde in quatuor capita dividi, quorum duo, Phiſon & Geon vocata rigant orientales partes, præcipue Geon qui totam Æthiopiam circumfluit, & in Ægypto ſub Nili nomine apparere dicitur. Reliqui autem duo, quorum alter Tigris, alter Euphrates vocatur, nobis certo cogniti ſunt; ſunt enim no-

ſtris

των ἡμετερων κλιματων· Θεις δε ὁ Θεος τον ἀνθρωπον, καθως προειρηκαμεν, ἐν τῳ παραδεισῳ, εἰς το ἐργαζεσθαι και φυλασσειν αὐτον, ἐνετειλατο αὐτῳ, ἀπο παντων των καρπων ἐσθιειν, δηλονοτι και ἀπο του της ζωης, μονου δε ἐκ του ξυλου του της γνωσεως ἐνετειλατο αὐτῳ μη γευσασθαι. μετεθηκεν δε αὐτον ὁ Θεος ἐκ της γης, ἐξ ἡς ἐγεγονει, εἰς τον παραδεισον, διδους αὐτῳ ἀφορμην προκοπης, ὁπως αὐξανων και τελειος γενομενος, ἐτι δε και Θεος ἀναδειχθεις, οὑτως και εἰς τον οὐρανον ἀναβῃ. (μεσος γαρ ὁ ἀνθρωπος ἐγεγονει, οὐτε θνητος ὁλοσχερως, οὐτε ἀθανατος το καθολου, δεκτικος δε ἑκατερων. οὑτω και το χωριον, ὁ παραδεισος, ὡς προς καλλος ἠν, μεσος του κοσμου και του οὐρανου γεγενηται,) ἐχων αϊδιστητα. τῳ δε εἰπειν, ἐργαζεσθε· οὐκ ἀλλην τινα ἐργασιαν δηλοι, ἀλλ' ἡ το φυλαττειν την ἐντολην του Θεου, ὁπως μη παρακουσας ἀπολεσῃ ἑαυτον, καθως και ἀπωλεσε δια ἁμαρτιας.

Το μεν ξυλον το της γνωσεως, αὐτο μεν καλον, και ὁ καρπος αὐτου καλος. οὐ γαρ ὡς οἰονται τινες, θανατον εἰχε το ξυλον, ἀλλ' ἡ παρακοη. οὐ γαρ τι ἑτερον ἠν ἐν τῳ καρπῳ ἡ μονον γνωσις. ἡ δε γνωσις καλη, ἐπαν αὐτῃ οἰκειως τις χρησηται. τῃ δε οὐσῃ ἡλικιᾳ ὁ Αδαμ ἐτι νηπιος ἠν, διο οὐπω ἠδυνατο την γνωσιν κατ' ἀξιαν χωρειν. και γαρ νυν, ἐπαν γεννηθῃ παιδιον, οὐκ ἠδη δυναται ἀρτον ἐσθιειν, ἀλλα πρωτον γαλακτι ἀνατρεφεται, ἐπειτα κατα προσβασιν της ἡλικιας, και ἐπι την στερεαν τροφην ἐρχεται. οὑτως ἀν ἐγεγονει και τῳ Αδαμ. διο οὐχ ὡς φθονων αὐτῳ ὁ Θεος, ὡς οἰονται τινες, ἐκελευσε μη ἐσθιειν ἀπο της γνωσεως. ἐτι μην και ἐβουλετο δοκιμασαι αὐτον, εἰ ὑπηκοος γινεται τῃ ἐντολῃ αὐτου· ἁμα δε και ἐπι πλειονα χρονον ἠβουλετο ἁπλουν και ἀκεραιον διαμειναι τον ἀνθρωπον νηπιαζοντα. τουτο γαρ ὁσιον ἐστιν, οὐ μονον παρα Θεῳ, ἀλλα και παρα ἀνθρωποις, το ἐν ἁπλοτητι και ἀκακιᾳ ὑποτασσεσθαι τοις γονευσιν. ἐτι δε χρη τα τεκνα τοις γονευσιν ὑποτασσεσθαι. εἰ δε χρη τα τεκνα τοις γονευσιν ὑποτασσεσθαι, ποσω μαλλον τῳ Θεῳ και πατρι των ὁλων;

ſtris regionibus vicini. Cum autem poſuiſſet Deus hominem, ut prædiximus, in paradiſo ut operaretur & cuſtodiret eum, præcepit ut de omnibus fructibus comederet, & de ipſo videlicet vitæ arbore; de ſolo autem ſcientiæ ligno interdixit ne guſtaret. Illum autem tranſtulit Deus de terra, ex qua factus erat, in paradiſum, ſubjiciens ei ſtimulos proficiendi, ut augeſcens, ac tandem perfectus, imo declaratus Deus, ſic in cœlum aſcenderet, habens æternitatem. Medius enim homo factus fuerat, nec omnino mortalis, nec prorſus immortalis, ſed utriuſque capax. Similiter & paradiſus, quantum ad pulchritudinem, medius inter cœlum & terram factus eſt. Quod autem ait Scriptura, *ut operaretur*, non alium laborem ſignificat quam præcepti divini cuſtodiam, ne ſi dicto audiens non eſſet, ſeipſum perderet, ut peccato perdidit.

25. Bonum quidem erat ipſum ſcientiæ lignum, bonuſque illius fructus. Neque enim, ut quidam exiſtimant, mortiferum erat lignum, ſed mandati prætergreſſio. Aliud enim non erat in ligno niſi ſcientia; bona autem ſcientia, ſi quis ea apte utatur. Qua autem ætate erat Adam, adhuc infans erat, needum idoneus eſſe poterat, qui ſcientiam perciperet. Nam & nunc infans, cum genitus fuerit, nondum poteſt panem edere, ſed primum lacte nutritur, deinde progrediente ætate etiam ad ſolidum cibum accedit. Idem quoque Adamo evenit: quopropter non invidens ei Deus, ut quidam exiſtimant, interdixit ne de ligno ſcientiæ comederet. Adhuc etiam volebat eum experiri & periclitari utrum ſibi dicto auditurus eſſet. Simul diutius volebat ſimplicem & ſincerum permanere hominem pueraſcentem. Hoc enim ſanctum eſt non ſolum apud Deum, ſed etiam apud homines, in ſimplicitate & innocentia ſubjici parentibus. Quod ſi pueri ſummiſſi eſſe parentibus

ὁλων; ἐτι μην και ἀσχημον ἐστι τα παιδια τα νηπια ὑπερ ἡλικιαν φρονειν. καθαπερ γαρ τῃ ἡλικιᾳ τις προς ταξιν αὐξει, ὀυτω και ἐν τῳ φρονειν. ἀλλ᾽ ὡστε ἐπ᾽ ἀν νομος κελευσῃ ἀπεχεσθαι ἀπο τινος, και μη ὑπακουῃ τις, δηλονοτι οὐχ ὁ νομος κολασιν παρεχει, ἀλλα ἡ ἀπειθεια, και ἡ παρακοη· και γαρ πατηρ ἰδιῳ τεκνῳ ἐνιοτε προστασσει ἀπεχεσθαι τινων, και ἐπ᾽ ἀν οὐχ ὑπακουῃ τῃ πατρικῃ ἐντολῃ, δερεται, και ἐπιτιμιας τυγχανει δια την παρακοην. και οὐκ ἠδη αὐτα τα πραγματα πληγαι εἰσιν, ἀλλ᾽ ἡ παρακοη τῳ ἀπειθουντι ὑβριν περιποιειται. ὁυτω και τῳ πρωτοπλαστῳ ἡ παρακοη περιεποιησατο ἐκβληθηναι αὐτον ἐκ του παραδεισου· οὐ μεν τοι γε ὡς κακου τι ἐχοντος του ξυλου της γνωσεως, δια δε της παρακοης ὁ ἀνθρωπος ἐξηντλησε πονον, ὀδυνην, λυπην, και το τελος ὑπο θανατον ἐπεσε.

Και τουτο δε ὁ θεος μεγαλην ἐυεργεσιαν παρεσχε τῳ ἀνθρωπῳ, το μη διαμειναι αὐτον ἐις τον αἰωνα ἐν ἁμαρτιᾳ ὀντα, ἀλλα τροπῳ τινι ἐν ὁμοιωματι ἐξορισμου ἐξεβαλεν αὐτον ἐκ του παραδεισου, ὁπως δια της ἐπιτιμιας, ῥητῳ ἀποτισας χρονῳ την ἁμαρτιαν, και παιδευθεις ἐξ ὑστερου ἀνακληθῃ· διο και πλασθεντος ἀνθρωπου ἐν τῳ κοσμῳ τουτῳ, μυστηριωδως ἐν τῃ Γενεσει γεγραπται, ὡς δις αὐτου ἐν τῳ παραδεισῳ τεθεντος· ἱνα το μεν ἁπαξ ᾐ πεπληρωμενον ποτε ἐτεθη. το δε δευτερον μελλει πληρουσθαι μετα την ἀναστασιν και κρισιν. οὐ μην ἀλλα και καθαπερ σκευος τι, ἐπαν πλασθεν αἰτιαν τι ασχῃ, ἀναχωνευεται, ἡ ἀναπλασσεται, ἐις το γενεσθαι καινον και ὁλοκληρον· ὀυτω γινεται και τῳ ἀνθρωπῳ δια θανατου. δυναμει γαρ τεθραυσται, ἱνα ἐν τῃ ἀναστασει ὑγιης ἐυρεθῃ· λεγω δε ἀσπιλος, και δικαιος, και ἀθανατος. το δε καλεσαι, και ειπειν τον θεον που ἐι Αδαμ, οὐχ ὡς ἀγνοων τουτο ἐποιει ὁ θεος, ἀλλα μακροθυμος ὠν, ἀφορμην ἐδιδου αὐτῳ μετανοιας, και ἐξομολογησεως.

ἀλλα

debent, quanto magis parenti omnium Deo? Prætcrea indecorum eſt pueros infantes plus ſapere quam ætas poſtulet; quemadmodum enim nemo creſcit ætate niſi quibuſdam veluti gradibus; ita nec ſapientia. Denique cum lex præſcribit, ut ab aliqua re abſtineatur; ſi quis non pareat, perſpicuum eſt non legem cauſam eſſe ſupplicii, ſed inobedientiam & legis prætergreſſionem. Pater enim filio ſuo interdum nonnullis rebus interdicit, ac ſi paterno mandato non paruerit, vapulat & mulctatur, quia obſequi noluit: nec jam res ipſæ ſunt plagæ, ſed detrectata obedientia damno eſt detrectanti. Sic primo homini mandati prætergreſſio id attulit, ut e paradiſo ejiceretur; non quod mali quidquam ineſſet ligno ſcientiæ, ſed ex peccato tanquam ex fonte in hominem fluxerunt labores, dolores, moleſtiæ, ac denique mors ipſa.

26. Atque id quidem ei Deus in magni beneficii loco præſtitit, ne in ævum omne permaneret obſtrictus peccatis; ſed quodam veluti exilio damnatum ejecit e paradiſo, ut cum hac pœna peccatum intra certum tempus expiaſſet, ac caſtigatus fuiſſet, poſtea revocaretur. Quare cum homo formatus in hoc mundo fuiſſet: non ſine myſterio res in Geneſi ſic refertur, quaſi bis in paradiſo collocatus fuiſſet; ita ut ſemel quidem impletum id fuerit, cum ibi collocatus eſt, alterum autem adimplendum ſit poſt reſurrectionem & judicium. Quin etiam quemadmodum vas ſi, poſtquam confectum fuerit, vitii aliquid habeat, refunditur & refingitur ut novum & integrum fiat; idem homini mors affert: quodam enim modo confringitur, ut ſanus in reſurrectione inveniatur, id eſt mundus, juſtus & immortalis. Quod autem Deus Adamum vocat, & ait: *Adam ubi es?* non quod ignoraret, ita faciebat, ſed cum ſit admodum patiens, locum ei dabat pœnitendi & confitendi.

Αλλα φησει ἐν τις ἡμιν, θνητος φυσει ἐγενετο ὁ ἀνθρωπος; ἐδαμως. τι ἐν ἀθανατος; ἐδε τετο φαμεν. ἀλλα ἐρει τις, ἐδεν ἐν ἐγενετο; ἐδε τετο, ἐγω μεν. ἐτε ἐν φυσει θνητος ἐγενετο, ἐτε ἀθανατος. ει γαρ ἀθανατον ἀυτον ἀπ' ἀρχης ἐπεποιηκει, θεον ἀυτον ἐπεποιηκει. παλιν ει θνητον ἀυτον πεποιηκει, ἐδοκει ἀν ὁ θεος αἰτιος εἰναι τε θανατε ἀυτε. ἐτε ἐν ἀθανατον ἀυτον ἐποιησεν, ἐτε μην θνητον, ἀλλα καθως ἐπανω προειρηκαμεν, δεκτικον ἀμφοτερον ἱνα ῥεψη ἐπι τα της ἀθανασιας τηρησας την ἐντολην τε θεε, μισθον κομισηται πάρ ἀυτε την ἀθανασιαν, και γενηται θεος· εἰ δ' αὐ τραπη ἐπι τα τε θανατε πραγματα, παρακεσας τε θεε, ἀυτος ἑαυτῳ αἰτιος ᾐ τε θανατε. ἐλευθερον γαρ και ἀυτεξεσιον ἐποιησεν ὁ θεος ἀνθρωπον. ὁ ἐν ἑαυτῳ περιεποιησατο δἰ ἀμελειας και παρακοης, τετο ὁ θεος ἀυτῳ νυνι δωρειται δια ἰδιας φιλανθρωπιας, και ἐλεημοσυνης, ὑπακεοντας ἀυτῳ της ἀνθρωπες. καθαπερ γαρ παρακεσας ἀνθρωπος θανατον ἑαυτῳ ἐπεσπασατο· ἐτως ὑπακεσας τῳ θεληματι τε θεε, ὁ βελομενος δυναται περιποιησασθαι ἑαυτῳ την αἰωνιον ζωην. ἐδωκε γαρ ὁ θεος ἡμιν νομον και ἐντολας ἁγιας· ἁς πας ὁ ποιησας δυναται σωθηναι, και της ἀναστασεως τυχων κληρονομησαι την ἀφθαρσιαν.

Εκβληθεις δε Αδαμ ἐκ τε παραδεισε, ἐτως ἐγνω Εὐαν την γυναικα ἀυτε, ἡν ὁ θεος ἐποιησεν ἀυτῳ εἰς γυναικα ἐκ της πλευρας ἀυτε. και τετο δε ἐχ ὡς μη δυναμενος κατ' ἰδιαν πλασαι την γυναικα ἀυτου, ἀλλα προηπισατο ὁ θεος, ὁτι ἠμελλον οἱ ἀνθρωποι πληθυν θεων ὀνομαζειν. προγνωσης οὐν ὠν, και εἰδως ὁτι ἡ πλανη ἐμελλε δια του ὀφεως ὀνομαζειν πληθυν θεων των οὐκ ὀντων· ἑνος γαρ ὀντος θεου, ἐκτοτε ἠδη ἐμελετα ἡ πλανη πληθυν θεων ὑποσπειρειν, και λεγειν, ἐσεσθε ὡς θεοι. μηπως οὐν ὑπονοηθῃ ὁτι ὁδε μεν ὁ θεος ἐποιησε τον ἀνδρα, ἑτερος δε την γυναικα, δια τετο οὐν ἐποιησε τους δυο ἀμφω. οὐ μην ἀλλα και δια τουτε δειχθῃ το μυστηριον

της

27. Sed nobis dicet aliquis: Natura mortalis factus est Adam? Minime. Num immortalis? Nihilo magis. Nihil ergo erat? Neque etiam id dicimus. Igitur nec mortalis natura, nec immortalis factus. Nam si immortalem ab initio fecisset, Deum eum fecisset. Rursus si mortalem, videretur Deus causa illius mortis esse. Nec immortalem igitur fecit nec mortalem, sed, ut supra diximus, capacem utriusque, ut si ad ea ferretur, quæ ducunt ad immortalitatem, observandis Dei mandatis, mercedem ab eo acciperet immortalitatem, & deus fieret; si vero deflecteret ad ea, quæ ducunt in mortem, non obediens Deo, ipse sibi mortis auctor esset. Liberum enim Deus & sui juris hominem fecit. Quod igitur sibi ipse negligentia & inobedientia accersiverat, id nunc Deus ei redonat pro sua singulari humanitate & in homines ipsi obtemperantes misericordia. Quemadmodum enim homo non obediendo, mortem sibi ipse traxit; sic voluntati Dei obsequendo potest qui voluerit æternam vitam sibi conciliare. Legem enim Deus & sancta nobis præcepta dedit, quæ quisquis observaverit, potest salutem assequi, & compos resurrectionis factus status a corruptione alieni hæreditatem accipere.

28. Ejectus igitur Adam ex paradiso, sic cognovit uxorem suam, quam ei Deus in uxorem ex ipsius costa fecerat. Atque id quidem, non quod separatim uxorem ipsius fingere non posset, sed providebat Deus multitudinem deorum ab hominibus inductum iri. Cum igitur præscius futurorum esset, ac futurum videret ut serpentis opera multitudinem deorum non exstantium error inveheret (tum cum enim unus esset Deus, jam meditabatur error multitudinem deorum spargere & dicere: *Eritis sicut dii*) ne quis igitur suspicaretur virum ab altero Deo, mulierem ab altero factam esse, ambos separatim non fecit, sed ut my-

της μοναρχιας, της κατα τον Θεον· άμα δ' εποιησεν ὁ Θεος την γυναικα αὐτȣ, (και ἐσονται οἱ δυο εἰς σαρκα μιαν. ὁ δη και αὐτο δεικνυται τελειȣμενον ἐν ἡμιν αὐτοις· τις γαρ ȣ̓χι ὁ νομιμως γαμων ȣ̓ καταφρονει μητρος, και πατρος, και συγγενειας πασης και παντων;) και ἱνα πλειων ᾖ ἡ ἐυνοια εἰς αὐτȣς. προς μεν ȣ̓ν την Εὐαν ὁ Αδ'αμ εἰπεν· τȣτο νυν ὀςουν ἐκ των ὀςων μȣ, και σαρξ ἐκ της σαρκος μȣ. ἐτι και προεφητευσεν, λεγων· τȣτȣ ἑνεκεν καταλειψει ἀνθρωπος τον πατερα αὐτȣ, και την μητερα, και προσκολληθησεται προς την γυναικα αὐτȣ. και ἐσονται οἱ δυο εἰς σαρκα μιαν. ὁ δη και αὐτο δεικνυται τελειȣμενον ἐν ἡμιν αὐτοις. τις γαρ ὁ νομιμως γαμων ȣ̓ καταφρονει μητρος, και πατρος, και πασης συγγενειας, και παντων των οἰκειων, προσκολλωμενος και ἑνȣμενος τῃ ἑαυτȣ γυναικι, ἐυνοων μαλλον αὐτῃ. διο και μεχρι θανατȣ πολλακις ὑπευθυνοι γινονται τινες δια τας ἑαυτων γαμετας. ταυτην την Εὐαν, δια το ἀρχηθεν πλανηθηναι ὑπο τȣ ὀφεως, και ἀρχηγον ἁμαρτιας γεγονεναι, ὁ κακοποιος δαιμων, ὁ και Σαταν καλȣμενος, ὁ τοτε δια τȣ ὀφεως λαλησας αὐτῃ, ἑως και του δευρο ἐνεργων ἐν τοις ἐνθȣσιαζομενοις ὑπ' αὐτȣ ἀνθρωποις, Εὐαν ἐκκαλειται. δαιμων δε, και δρακων καλειται, δια το ἀποδεδρακεναι αὐτον ἀπο του Θεȣ. ἀγγελος γαρ ἠν ἐν πρωτοις. και τα μεν περι τȣτȣ πολυς ὁ λογος, διο τανυν παραπεμπομαι την περι αὐτων διηγησιν· και γαρ ἐν ἑτεροις ἡμιν γεγενηται ὁ περι αὐτȣ λογος.

Εν τῳ οὐν γνωναι τον Αδαμ την γυναικα αὐτȣ Εὐαν, συλλαβουσα ἐτεκεν υἱον, ᾧ τοὔνομα Κάϊν, και εἰπεν· ἐκτησαμην ἀνθρωπον δια τȣ Θεου. και προσεθετο ἐτι τεκειν δευτερον, ᾧ ὀνομα Αβελ, ὁς ἠρξατο ποιμην εἰναι προβατων. Καϊν δε εἰργαζετο την γην. τα μεν οὐν κατ' αὐτȣς πλειω ἐχει την ἱςοριαν, οὐ μην ἀλλα και την οἰκονομιαν της ἐξηγησεως. διο τα της ἱςοριας τους φιλομαθȣς δυναται ἀκριβεςερον διδαξαι αὐτη ἡ βιβλος, ἡτις ἐπιγραφεται, γενεσις κοσμȣ. ὁποτε οὐν ἐθεασατο ὁ Σατανας οὐ μονον τον Αδαμ και την γυναικα αὐτου ζωντας,

ἀλλα

ſterium monarchiæ Dei etiam ex ea re demonſtraretur, ſimul ipſius uxorem finxit; atque ut major eſſet inter eos benevolentia. Dixit ergo Adam ad Evam: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea.* Præterea vaticinatus eſt in hæc verba: *Propterea derelinquet homo patrem ſuum & matrem & adhærebit uxori ſuæ, eruntque duo in carnem unam;* quod ipſum in nobis perfici patet. Quis eſt enim, qui cum legitime nubat, non contemnat patrem & matrem & cognationem omnem ac propinquos omnes, adhærens & conjunctus uxori, eamque majore benevolentia complectens? Unde etiam nonnulli multa vitæ diſcrimina propter uxores ſuas adeunt. Quoniam autem hæc Eva antiquitus a ſerpente decepta, & origo peccati fuit, malorum inventor dæmon, qui & Satanas vocatur, ac tum eam per ſerpentem alloquutus eſt, hactenus dum in hominibus a ſe correptis operatur, Evam vocat. Dæmon autem ac draco vocatur, eo quod a Deo fugitivus abſceſſerit; angelus enim ab initio fuerat. Ac de eo quidem longa eſt oratio: quapropter impræſentiarum miſſam faciamus ejus rei explicationem; alibi enim de eo diſputavimus.

29. Cum igitur Adam cognoſceret Evam uxorem ſuam, concepit iſta & filium peperit cui nomen Cain, & dixit: *Poſſedi hominem per Deum.* Adhuc addidit ut alterum pareret, cui nomen Abel: *Hic cœpit eſſe paſtor ovium; Cain autem terram colebat.* Ac ea quidem quæ ad illos ſpectant plurimam habent hiſtoriam, imo narrationis œconomiam: quare diſcendi cupidos accuratius poteſt de hac hiſtoria liber ipſe, qui *Geneſis mundi* inſcribitur, edocere. Satanas igitur ut Adamum & uxorem ejus vidit non ſolum vivere, ſed

ἀλλα και τεκνα πεποιηκοτας, ἐφ' ᾧ οὐκ ἰσχυσε θανατωσαι αὐτους, φθονῳ φερομενος, ἡνικα ἑωρα τον Αβελ εὐαρεςουντα τῳ Θεῳ, ἐνεργησας εἰς τον ἀδελφον αὐτου τον καλουμενον Καϊν, ἐποιησεν ἀποκτειναι τον ἀδελφον αὐτου τον Αβελ. και ὑτως ἀρχη θανατου ἐγενετο εἰς τονδε τον κοσμον, ὁδοιπορειν ἑως του δευρο ἐπι παν γενος ἀνθρωπων. ὁ δε Θεος ἐλεημων ὠν, και βουλομενος ἀφορμην μετανοιας και ἐξομολογησεως παρασχειν τῳ Καϊν, καθαπερ και τῳ Αδαμ, εἰπε· που Αβελ ὁ ἀδελφος σου; ὁ δε Καϊν ἀπεκριθη ἀπειθως τῳ Θεῳ, εἰπων, οὐ γινωσκω· μη φυλαξ εἰμι του ἀδελφου μου; οὑτως ὀργισθεις αὐτῳ ὁ Θεος, ἐφη, τι ἐποιησας τουτο; φωνη αἱματος του ἀδελφου σου βοᾳ προς με ἐκ της γης, ἡ ἐχανεν δεξασθαι το αἱμα του ἀδελφου σου ἐκ χειρος σου· ςενων και τρεμων ἐσῃ ἐπι της γης. ἐκτοτε φοβηθεισα ἡ γη, οὐκετι ἀνθρωπου αἱμα παραδεχεται, ἀλλ' οὐδε τινος ζωου. ἡ φανερον ὁτι οὐκ ἐςιν αὐτη αἰτια, ἀλλ' ὁ παραβας ἀνθρωπος.

Ο οὐν Καϊν και αὐτος ἐσχεν υἱον ᾧ ὀνομα Ενωχ. και ᾠκοδομησεν πολιν, ἡν ἐπωνομασεν ἐπι τῳ ὀνοματι του υἱου αὐτου Ενωχ. ἀπο τοτε ἀρχη ἐγενετο του οἰκοδομεισθαι πολεις, και τουτο προ κατακλυσμου· οὐχ ὡς Ομηρος ψευδεται λεγων·

Οὐ γαρ πω πεπολιςο πολις μεροπων ἀνθρωπων.

τῳ δε Ενωχ ἐγεννηθη υἱος ὀνοματι Γαϊδαδ, ὁς ἐγεννησε τον καλουμενον Μεηλ, και Μεηλ τον Μαθουσαλα, και Μαθουσαλα τον Λαμεχ. ὁ δε Λαμεχ ἐλαβεν ἑαυτῳ δυο γυναικας, αἱς ὀνοματα Αδα, και Σελα. ἐκτοτε ἀρχη ἐγενετο της πολυμιξιας, ἀλλα και της μουσικης. τῳ γαρ Λαμεχ ἐγενοντο τρεις υἱοι, Ωβηλ, Ιουβαλ, Θοβελ. και ὁ μεν Ωβηλ ἐγενετο ἀνηρ ἐν σκηναις κτηνοτροφων. Ιουβαλ δε ἐςιν ὁ καταδειξας ψαλτηριον και κιθαραν. Θοβελ δε ἐγενετο σφυροκοπος, χαλκευς χαλκου και σιδηρου. ἑως μεν οὐν τουτου ἐσχε τον καταλογον το σπερμα του Καϊν· και το λοιπον εἰς ληθην αὐτου γεγονε το σπερμα της γενεαλογιας, δια το ἀδελφοκτονησαι αὐτον τον ἀδελφον. εἰς τον τοπον

δε

etiam liberos suscepisse, invidia stimulatus quod mortem illis inferre non potuisset, tum cum Abelem videret Deo placere, ipsius fratrem, Cainum nomine, impulit & perduxit ut fratrem suum Abelem occideret. Ab his initiis in hunc mundum inducta mors, totum hactenus genus humanum pervasit. Deus autem cum misericors sit, & quemadmodum Adamo, ita etiam & Caino aditum ad pœnitentiam & confessionem aperire vellet, ita eum alloquutus est; *Ubi est Abel frater tuus?* Cain autem contumaciter & arroganter respondit Deo: *Nescio, num ego custos sum fratris mei?* Hinc iratus Deus: *Quare*, inquit, *hoc fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, quæ aperuit os suum ut susciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Gemens & tremens eris in terra.* Ex hoc tempore timore perculsa terra, nullius jam hominis sanguinem suscipit, sed nec ullius animalis. Ex quo patet culpam in ea non residere, sed in homine præceptum transiliente.

30. Ipse quoque Cain filium habuit cui nomen Enoch, ac urbem ædificavit, quam de nomine filii sui Enoch appellavit. Hoc fuit initium urbium ædificandarum, idque ante diluvium: non ut Homerus mentitur ita canens:

Lingua haud dum variis structæ mortalibus urbes.

Genuit Enoch filium nomine Gaidad, a quo genitus est Meel; a Meel Mathusala, a Mathusala Lamech Lamech autem duas sibi uxores accepit, quarum nomina Ada & Sela. Jam tum initium habuit uxorum multitudo, ac ipsa etiam musica. Nam Lamech nati sunt tres filii, quorum nomina Obel, Jubal, Thobel. Ac Obel quidem vir fuit in tabernaculis pecus nutriens. Jubal autem is est qui psalterium & citharam monstravit. Thobel fuit faber æris & ferri. Hactenus igitur recensetur Caini genus: reliquam autem ejus progeniem, eo quod fratrem suum occidisset, oblivio delevit. In locum autem Abelis dedit

δε τυ Αβελ, ἐδωκεν ὁ θεος συλλαβειν την Εὐαν και τεκειν υἱον, ὁς κεκληται Σηθ· ἀφ᾽ ὑ το λοιπον γενος των ἀνθρωπων ὁδευει μεχρι τυ δευρο. τοις δε βυλομενοις φιλομαθειν, και περι πασων των γενεων, ἐυκολον ἐςιν ἐπιδειξαι δια των ἁγιων γραφων. και γαρ ἐκ μερυς ἡμιν γεγενηται ἠδη λογος ἐν ἑτερῳ λογῳ, ὡς ἐπανω προειρηκαμεν, της γενεαλογιας ἡ ταξις ἐν τῃ πρωτῃ βιβλῳ τῃ περι ἱςοριων. ταυτα δε παντα ἡμας διδασκει το πνευμα το ἁγιον, το δια Μωσεως και των λοιπων προφητων, ὡςε τα καθ᾽ ἡμας τυς θεοσεβεις ἀρχαιοτερα γραμματα τυγχανει, ὐ μην ἀλλα και ἀληθεςερα παντων συγγραφεων και ποιητων δεικνυται ὀντα. ἀλλα μην και τα περι της μυσικης, ἐφλυαρησαν τινες ἑυρετην Απολλωνα γεγενησθαι· ἀλλοι δε Ορφεα ἀπο της των ὀρνεων ἡδυφωνιας φασιν ἐξευρηκεναι την μυσικην. κενος δε και ματαιος ὁ λογος ἀυτων δεικνυται· μετα γαρ πολλα ἐτη τυ κατακλυσμυ ὑτοι ἐγενοντο. τα δε περι του Νωε, ὁς κεκληται ὑπο ἐνιων Δευκαλιων, ἐν τῃ βιβλῳ ᾗ προειρηκαμεν, ἡ διηγησις ἡμιν γεγενηται, ἡ εἰ βυλῃ και συ δυνασαι ἐντυχειν.

Μετα τον κατακλυσμον ἀρχη παλιν ἐγενετο πολεων και βασιλεων, τον τροπον τυτον. πρωτη πολις Βαβυλων, και Ορεχ, και Αρχαθ, και Χαλαννη ἐν τῃ γῃ Σενααρ. και βασιλευς ἐγενετο ἀυτων, ὀνοματι Νεβρωθ. ἐκ τυτων ἐξηλθεν ὀνοματι Ασσυρ, ὁθεν και Ασσυριοι προσαγορευονται. Νεβρωθ δε ᾠκοδομησεν πολεις την Νινευι, και την Ροβοωμ, και την Καλαχ, και την Δασεν ἀνα μεσον Νινευι, και ἀνα μεσον Καλαχ. ἡ δε Νινευι ἐγενηθη ἐν πρωτοις πολις μεγαλη. ἑτερος δε υἱος τυ Σημ υἱυ τυ Νωε ὀνοματι Μεσραειμ ἐγεννησε τυς Λυδονειν. και τυς καλυμενυς Ενεμιγειν, και τυς Λαβιειμ, και τυς Νεφθαλειμ, και τυς Πατροσωνιειμ, και τυς Χασλωνιειν, ὁθεν ἐξηλθε Φυλιςιειμ. των μεν ὑν τριων υἱων του Νωε, και της συντελειας ἀυτων, και γενεαλογιας, ἐγενετο ἡμιν ὁ καταλογος ἐν ἐπιτομῃ, ἐν ᾗ προειρηκαμεν βιβλῳ. και νυν δε τα παραλελειμμενα ἐπιμνησθησομεθα περι τε πολεων και βασιλεων, των τε γεγενημενων ὁποτε ἠν χειλος ἑν, και μια

γλωσ-

Deus Evæ ut conciperet & pareret filium, qui Seth appellatus eſt, a quo reliquum hominum genus hactenus propagatur. Omnes autem generationes ſi pernoſcere voluerint qui diſcendi ſunt cupidi, facile eſt eas ex Scripturis ſanctis demonſtrare. Jam enim a nobis aliqua ex parte inſtituta eſt, ut ſupra diximus, hæc diſputatio, nempe genealogiæ ſeries in primo de hiſtoriis libro. Hæc autem omnia docuit nos Spiritus ſanctus, qui per Moyſen & cæteros prophetas loquutus eſt, ita ut noſtræ, qui Deum colimus, litteræ omnibus ſcriptoribus & poetis antiquiores ſint; ſed & veriores demonſtramus. Muſicæ autem inventorem Apollinem fuiſſe nonnulli nugati ſunt; alii ab Orpheo ex ſuavi avium concentu inventam dicunt: vana autem & inanis eorum oratio demonſtratur; hi enim multis poſt diluvium annis fuerunt. De rebus autem Noe, qui Deucalion a nonnullis vocatur, diſputatio a nobis in eo, quem diximus, libro inſtituta eſt, quam potes tu quoque inſpicere ſi velis.

31. Poſt diluvium initium rurſus urbium & regum ortum eſt in hunc modum. Prima urbs Babylon, tum Orech, Archath & Chalane in terra Senaar. Harum rex extitit nomine Nebroth. Ex his prodiit is qui Aſſur vocatur, unde dicti Aſſyrii. Nebroth autem ædificavit urbes Ninive & Roboom & Calae & Daſen, quæ inter Niniven & Calae ſita eſt. Ninive vero urbs fuit imprimis magna. Semi autem filii Noe, filius alter nomine Meſraim genuit Laudonim, Enemigim, Labiim, Nephtaliim, Patroſoniim, unde editus Philiſthiim. Tres igitur Noe filios eorumque exitum & genealogiam ſummatim recenſuimus in eo quem diximus libro. Nunc autem quæ ſuperſunt memorabimus, tum de urbibus & regibus, tum de iis quæ geſta ſunt, cum unum labium eſſet ac lingua una. Antequam linguæ dividerentur, hæ urbes fuerunt, quas ſupra deſcripſimus. Cum autem

in-

γλωσσα. προ τυ τας διαλεκτυς μεριϑηναι, αυται αἱ προγεγραμμεναι ἐγενηϑησαν πολεις. ἐν δε τω μελλειν αυτυς διαμεριζεσϑαι, συμβυλιον ἐποιησαν γνωμη ιδια, και ὐ δια Θευ, οικοδομησαι πολιν, και πυργον, ὐ ἡ ἀκρα φϑασῃ εἰς τον οὐρανον ἀφικεσϑαι, ὁπως ποιησωσιν ἑαυτοις ονομα δοξης. ἐπειδη οὐν παρα προαιρεσιν Θεου βαρυ ἐργον ἐτολμησαν ποιησαι, κατεβαλεν αὐτων ὁ Θεος την πολιν, και τον πυργον κατεςρωσεν. ἐκτοτε ἐνηλλαξεν τας γλωσσας των ἀνϑρωπων δους ἑκαςῳ διαφορον διαλεκτον. Σιβυλλα μεν οὑτω σεσημαγκε καταγγελλυσα ὀργην τῳ κοσμῳ μελλειν ἐρχεσϑαι. ἐφη δε οὑτως·

Αλλ᾽ ὁποταν μεγαλοιο Θεου τελεωνται ἀπειλαι,
Ας ποτ᾽ ἐπηπειλησε βροτοις, ὁτε πυργον ἐτευξαν
Χωρῃ ἐν Ασσυριῃ. ὁμοφωνοι δ᾽ ἠσαν ἁπαντες,
Και βουλοντ᾽ ἀναβηναι ἐς οὐρανον ἀςεροεντα·
Αὐτικα δ᾽ ἀϑανατος μεγαλην ἐπεϑηκεν ἀναγκην

Πνευμασιν· αὐταρ ἐπειτ᾽ ἀνεμοι μεγαν ὑψοϑι πυργον
Ριψαν, και ϑνητοισιν ἐπ᾽ ἀλληλοις ἐριν ὠρσαν.

Αὐταρ ἐπει πυργος τ᾽ ἐπεσεν, γλωσσαι τ᾽ ἀνϑρωπων
Εἰς πολλας ϑνητων ἐμεριϑησαν διαλεκτυς.
Γαια βροτων πληρουτο μεριζομενων βασιληων,

και τα ἑξης. ταυτα μεν οὐν ἐγεννηϑη ἐν γῃ Χαλδαιων. ἐν δε τῃ γῃ Χαναὰν ἐγενετο πολις, ᾗ ὀνομα Χαῤῥαν. κατ᾽ ἐκεινυς δε τους χρονυς πρωτος βασιλευς Αιγυπτυ ἐγενετο Φαραω, ὁς και Νεχαωϑ κατα Αιγυπτιυς ὠνομαϑη, και οὑτως οἱ καϑεξης βασιλεις ἐγενοντο. ἐν δε τῃ γῃ Σενααρ ἐν τοις καλυμενοις Χαλδαιοις, πρωτος βασιλευς ἐγενετο Αριωχ. μετα δε τουτον ἑτερος Ελλασαρ. και μετα τουτον Χοδολλαγομορ βασιλευς Αἰλαμ, και μετα τουτον, Θαργαλ βασιλευς ἐϑνων των καλυμενων Ασσυριων. ἀλλαι δε πολεις ἐγενοντο πεντε ἐν τῃ μεριδι του Χαμ υἱου Νωε. πρωτη ἡ καλυμενη Σοδομα· ἐπειτα Γομοῤῥα, Αδαμα, και Σεβωειμ, και ἡ Σηγωρ ἐπικληϑεισα· και τα ὀνοματα των βασιλεων αὐτων ἐςι ταυτα· Βαλλας βασιλευς Σο-

δω-

instaretillud tempus uthomines in varias partes disper-gerentur, consilium de sua propria, non de Dei sententia ceperunt urbis ædificandæ & turris cujus caput cœlum attingeret, ut sibi nomen inclytum pararent. Sed quia præter Dei voluntatem grave opus ausi fuerant aggredi, evertit Deus eorum urbem & turrim dejecit: eo tempore in hominum linguas varietatem induxit, data unicuique diversa lingua. Atque hæc quidem Sibylla declaravit, cum iram mundo eventuram obnunciaret: sic autem locuta est:

Sed quando magni Dei perficiuntur minæ,
Quas aliquando comminatus est mortalibus, quando turrim fabricarunt
In terra Assyria. Erant autem omnes unius linguæ
Et voluerunt scandere cœlum stelligerum.
Statim autem Immortalis magnam imposuit necessitatem
Ventis. Venti magnam & altam turrim
Ubi dejecerunt, etiam inter mortales discordiam excitarunt.
Rursus ubi turris cecidit, ac linguæ hominum
Mortalium in multas divisæ sunt dialectos,
Terra mortalibus impleta sub variis regibus.

Et quæ sequuntur. Atque hæc quidem gesta sunt in terra Chaldæorum. In terra autem Chanaan urbs fuit nomine Charra. Iis temporibus primus in Ægypto regnavit Pharao, qui & Nechaot apud Ægyptios dictus est: sicque cæteri reges consequuti sunt. In terra autem Sennaar quam Chaldæi tenebant, primus rex fuit Arioch: post quem Ellasar, deinde Chodollagomor rex Ælan, tum Thargal rex Gentium, quæ dictæ sunt Assyriorum. Quinque aliæ urbes fuerunt in ea parte quam tenuit Cham filius Noe: prima Sodoma, cæteræ Gomorrha, Adama & Seboim & quæ Segor nuncupata est. Nomina regum qui istis urbibus præfuere sic habent: Ballas rex Sodomorum,

Bar-

δομων, Βαρσας βασιλευς Γομορρας, Σενγααρ βασιλευς Αδαμας, Υμορ βασιλευς Σεβωειμ, Βαλαχ βασιλευς Σηγωρ, της Κεφαλαχ κεκλημμενης. ούτοι ἐδουλευσαν τῳ Χοδολλαγομορ βασιλει των Ασσυριων ἑως ἐτων δυο και δεκα. ἐν δε τῳ τρισκαιδεκατῳ ἐτει ἀπο του Χοδολλαγομορ ἀπεςησαν· και οὑτως ἐγενετο τοτε τους τεσσαρας βασιλεις των Ασσυριων συναψαι πολεμον προς τους πεντε βασιλεις. αὑτη ἀρχη ἐγενετο πρωτη του γινεσθαι πολεμους ἐπι της γης. και κατεκοψαν τους γιγαντας Καραναειν, και ἐθνη ἰσχυρα ἁμα ἀυτοις ἐν ἀυτῃ τῃ πολει, και τους Χορραιους τους ἐν τοις ὀρεσιν ἐπονομαζομενοις Σηειρ, ἑως της καλουμενης Τερεβινθου της Φαραν, ἡ ἐςιν ἐν τῃ ἐρημῳ. κατα δε τον ἀυτον καιρον ἐγενετο βασιλευς δικαιος, ὀνοματι Μελχισεδεκ, ἐν πολει Σαλημ, την νυν Ιεροσολυμα. οὑτος ἱερευς ἐγενετο πρωτος παντων ἱερεων του θεου του ὑψιςου ἀπο τουτου ἡ πολις ὠνομασθη Ιερουσαλημ ἡ προειρημενη Ιεροσολυμα. ἀπο τουτου εὑρεθησαν και ἱερεις γινομενοι ἐπι πασαν την γην. μετα δε τουτον ἐβασιλευσεν Αβιμελεχ ἐν Γεραροις. μετα δε τουτον ἑτερος Αβιμελεχ· ἐπειτα ἐβασιλευσεν Εφρων και ὁ Χετταιος ἐπικληθεις. τα μεν οὐν περι τουτων προτερον γεγενημενων βασιλεων οὑτω τα ὀνοματα περιεχει. των δε κατα Ασσυριους πολλων ἐτων μεταξυ οἱ λοιποι βασιλεις παρεσιγηθησαν του ἀναγραφηναι, παντων ἐσχατων καθ᾽ ἡμας χρονων ἀπομνημονευοντων. γεγονοτες βασιλεις των Ασσυριων Θεγλαφαταρ· μετα δε τουτον Σελαμαναταρ· εἰτα Σενναχαρειμ. του δε τριαρχος ἐγενετο Αδραμελεχ Αἰθιοψ, ὁς και Αἰγυπτου ἐβασιλευσε· καιπερ ταυτα, ὡς προς τα ἡμετερα γραμματα, πανυ νεωτερα ἐςιν.

Εντευθεν οὐν καταvοειν τας ἱςοριας ἐςι τοις φιλομαθεσι και φιλαρχαιοις, ὁπου προσφατα ἐςι τα ὑφ᾽ ἡμων λεγομενα δια των ἁγιων προφητων. ὀλιγων γαρ ὀντων ἐν πρωτοις των τοτε ἀνθρωπων ἐν τῃ Αραβικῃ γῃ και Χαλδαϊκῃ, μετα το διαμερισθηναι τας γλωσσας ἀυτων, προς μερος ἡρξαντο πολλοι γινεσθαι και πληθυνεσθαι ἐπι πασης της γης· και οἱ μεν ἐκλιναν οἰκειν προς ἀνατολας, οἱ δε ἐπι τα μερη τα της μεγαλης ἠπειρου, και τα

προς

Barſas rex Gomorrhæ, Senaar rex Adamæ, Hymor rex Seboim, Balac rex Segor, quam urbem alio nomine vocarunt Kephalam. Hi ſervierunt regi Aſſyriorum Chodollagomor duodecim annis. Anno autem tertio & decimo defecerunt ab Aſſyrio; ſicque factum eſt ut quatuor Aſſyriorum reges bellum cum quinque his regibus gererent. Hæc prima fuit origo bellorum in terra, & fregerunt gigantes Caranain, & cum eis in ipſa urbe gentes validas & Chorræos qui montes Seir dictos incolebant, uſque ad Terebinthum illam, quæ in deſerta regione ſita Pharan appellatur. Erat illo tempore rex juſtus nomine Melchiſedech in urbe Salem, quæ nunc Hieroſolyma. Hic primus fuit omnium ſacerdotum Dei altiſſimi, ab eoque Hieruſalem appellata eſt ea, quam paulo ante diximus, Hieroſolyma. Ab eodem ſacerdotes in toto terrarum orbe exſtiterunt. Poſt hunc regnavit Abimelech in Geraris: tum Abimelech alter. Deinde Ephron cognomento Chettæus. Primorum igitur regum nomina ita ſe habent. Cæteri autem Aſſyriorum reges, qui multis annis interjectis regnarunt, ſilentio prætermiſſi ſunt, ſcriptoribus omnibus propiora ætati noſtræ tempora commemorantibus. Reges autem Aſſyriorum fuerunt Teglaphaſar, ac poſt eum Salmanaſar, deinde Sennacherim. Hujus Triarcha fuit Adramelech Æthiops, qui etiam Ægypti regnum obtinuit: quamquam hæc, quantum ad litteras noſtras attinet, omnino recentia ſint.

32. Inde igitur judicium de hiſtoriis ferre poſſunt, qui eruditionis & antiquitatis ſtudioſi ſunt, quod recentia ſint, quæ a nobis ſine ſanctis prophetis dicuntur. Nam cum his primis temporibus pauci eſſent homines in Arabia & Chaldæa; poſtquam diviſæ ſunt eorum linguæ, paulatim augeri & multiplicari cœperunt in toto terrarum orbe; atque alii quidem ad Orientem incolendum declinarunt, alii ad partes majoris

προς βορειον, ὡςε διατεινειν μεχρι των Βριττανων ἐν τοις Αρκτικοις κλιμασιν. ἑτεροι δε γην Χαναναιαν, και Ιουδαιαν, και Φοινικην ἐπικληθεισαν, και τα μερη της Αἰθιοπιας, και Αἰγυπτου και Λιβυης, και την καλουμενην διακεκαυμενην, και τα μεχρι δυσμων κλιματα παρατεινοντα. οἱ δε λοιποι, τα ἀπο της παραλιου, και της Παμφυλιας, και την Ασιαν, και την Ελλαδα, και την Μακεδονιαν, και το λοιπον την Ιταλιαν, και τας καλουμενας Γαλλειας, και Σπανιας, και Γερμανιας· ὡςε ουτω τα νυν ἐμπεπλησθαι την συμπασαν των κατοικουντων ἀυτην. τριμερους ουν γεγενημενης της κατοικησεως των ἀνθρωπων ἐπι της γης καταρχας, ἐντε ἀνατολη, και μεσημβρια, και δυσει, ἐπειτα και τα λοιπα μερη κατῳκηθη της γης, χυδαιων των ἀνθρωπων γενομενων. ταυτα δε μη ἐπιςαμενοι οἱ συγγραφεις βουλονται τον κοσμον σφαιροειδη λεγειν, και ὡσπερ κυβῳ συγκρινειν ἀυτον. πως δε δυνανται ταυτα ἀληθη φασκειν, μη ἐπιςαμενοι την ποιησιν του κοσμου, μητε την κατοικησιν ἀυτου; προς μερος ἀυξανομενων των ἀνθρωπων, και πληθυνομενων ἐπι της γης, ὡς προειρηκαμεν, ουτω κατῳκηθησαν και αἱ νησοι της θαλασσης, και τα λοιπα κλιματα.

Τις ουν προς ταυτα ἰσχυσε των καλουμενων σοφων, και ποιητων, ἡ ἱςοριογραφων το ἀληθες εἰπειν, πολυ μεταγενεςερων ἀυτων γεγενημενων, και πληθυν θεων εἰσαγαγοντων, οἱτινες μετα τοσαυτα ἐτη ἀυτοι ἐγεννηθησαν των πολεων, ἐσχατοι και των βασιλεων και ἐθνων και πολεμων; ἐχρην γαρ ἀυτους μεμνησθαι παντων και των προ κατακλυσμου γεγονοτων· περι τε κτισεως κοσμου, και ποιησεως ἀνθρωπου, τατε ἑξης συμβαντα ἀκριβως ἐξειπειν τους παρ Αἰγυπτιοις προφητας ἡ Χαλδαιους, τους τε ἀλλους συγγραφεις, εἰπερ θειῳ και καθαρῳ πνευματι ἐλαλησαν, και τα δι ἀυτων ῥηθεντα ἀληθη ἀνηγγειλαν· και ου μονον τα προγενομενα, ἡ ἐνεςωτα, ἀλλα και τα ἐπερχομενα τῳ κοσμῳ ἐχρην ἀυτους προκαταγγειλαι. διο δεικνυται παντας τους λοιπους πεπλανησθαι· μονους δε Χριςιανους την ἀληθειαν κεχωρηκεναι, οἱτινες ὑπο πνευματος ἁγιου δι-

δασ-

joris continentis & Septentrionem, ita ut usque ad Britannos pertenderent in Arcticas regiones: alii Chananæam regionem, quæ Judæa & Phænicia cognominata est, tum partes Æthiopiæ, Ægypti & Libyæ, tum etiam eam regionem quæ torrida dicitur, & quæ ad Occidentem pertinent loca: reliqui vero partim eos tractus, qui a maritimis regionibus & Pamphylia porriguntur, tum Asiam, Græciam, Macedoniam, partim Italiam, Gallias, Hispanias, Germanias tenuerunt, ita ut nunc totus orbis terrarum incolis repleatur. Cum igitur initio tripartita esset hominum habitatio in terra, ad Orientem, ad Meridiem & Occidentem; postea cæteræ etiam partes incoli cœperunt hominibus redundantibus. Hæc cum ignorent scriptores, mundum sphæricum dicere non dubitant, & cubo similem pronunciare. Qui possint autem in his vera dicere, cum ignorent creationem mundi ejusque habitationem? Paulatim crescentibus, ut diximus, & multiplicatis in terra hominibus, maris quoque insulæ ac cæteræ regiones similiter habitari cœperunt.

33. Quis igitur ex iis, qui sapientes & poetæ & historici dicuntur, verum in his rebus dicere potuit, cum multo posteriores exstiterint, ac turbam deorum induxerint qui tot annis post urbes geniti fuere, & regibus & gentibus & bellis juniores sunt? Oportebat enim mentionem ab illis omnium fieri, etiam eorum quæ ante diluvium evenerunt: de mundi autem origine ac hominis formatione, iisque rebus, quæ postea consequutæ sunt, accurate Ægyptiorum prophetæ & Chaldæi cæterique scriptores differere debuerunt, si quidem divino & puro spiritu loquebantur ac vera nuntiabant. Nec præterita solum aut præsentia, sed ea etiam, quæ mundo eventura erant, prænuntiari ab eis oportebat. Ex quo patet cæteris omnibus errorem illusisse, Christianos autem veritatem solos

δασκομεθα, τȣ λαλησαντος ἐν τοις ἁγιοις προφηταις, και τα παντα προκαταγγελοντος·

Και το λοιπον ἐςω σοι φιλοφρονως ἐρευναν τα τȣ θεȣ, λεγω δε τα δια των προφητων ῥηθεντα, ὁπως συγκρινας τατε ὑπο ἡμων λεγομενα, και τα ὑπο των λοιπων δυνησει εὑρειν το ἀληθες. τα μεν ἐν ὀνοματα των καλȣμενων θεων, ὁτι παρ᾽ ἀυτοις ὀνοματα ἀνθρωπων εὑρισκεται καθως ἐν τοις ἐπανω ἐδηλωσαμεν, ἐξ ἀυτων των ἱςοριων, ὡν συνεγραψαν, ἀπεδειξαμεν. αἱ δε εἰκονες ἀυτων το καθ᾽ ἡμεραν ἑως τȣ δευρο ἐκτυπȣνται, εἰδωλα, ἐργα χειρων ἀνθρωπων. και τȣτοις μεν λατρευει το πληθος των ματαιων ἀνθρωπων· τον δε ποιητην, και δημιȣργον των ὁλων, και τροφεα πασης πνοης ἀθετȣσι, πειθομενοι δογμασι ματαιοις, δια πλανης πατροπαραδοτȣ γνωμης ἀσυνετȣ. ὁ μεν τοι γε θεος και πατηρ και κτιςης των ὁλων, ἐκ ἐγκατελιπε την ἀνθρωποτητα, ἀλλα ἐδωκεν νομον, και ἐπεμψε προφητας ἁγιȣς, προς το καταγγειλαι και δειξαι το γενος των ἀνθρωπων, εἰς το ἑνα ἑκαςον ἡμων ἀνανηψαι και ἐπιγνωσαι, ὁτι εἱς ἐςι θεος· οἱ και ἐδιδαξαν ἀπεχεσθαι ἀπο της ἀθεμιτȣ εἰδωλολατριας, και μοιχειας, και φονȣ, πορνειας, κλοπης, φιλαργυριας, ὁρκȣ ψευδȣς, ὀργης, και πασης ἀσελγειας, και ἀκαθαρσιας· και παντα ὁσα ἀν μη βȣλεται ἀνθρωπος ἑαυτῳ γινεσθαι, ἱνα μηδε ἀλλῳ ποιῃ, και ὁυτως ὁ δικαιοπραγων ἐκφυγῃ τας αἰωνιȣς κολασεις, και καταξιωθῃ της αἰωνιȣ ζωης παρα τȣ θεȣ.

Ο μεν ὀυν θειος νομος ȣ μονον κωλυει το εἰδωλοις προσκυνειν· ἀλλα και τοις ςοιχειοις, ἡλιῳ, σεληνῃ ἠ τοις λοιποις ἀςροις· ἀλλ᾽ ȣτε τῳ ȣρανῳ, ȣτε γῃ, ȣτε θαλασσῃ, ἠ πηγαις, ἠ ποταμοις θρησκευειν, ἀλλ᾽ ἠ μονῳ τῳ ὀντως θεῳ, και ποιητῃ των ὁλων χρη λατρευειν ἐν ὁσιοτητι καρδιας, και εἰλικρινει γνωμῃ. διο φησιν ὁ ἁγιος νομος· ȣ μοιχευσεις, ȣ φονευσεις, ȣ κλεψεις, ȣ ψευδομαρτυρησεις, ȣκ ἐπιθυμησεις την γυναικα τȣ πλησιον σȣ. ὁμοιως και οἱ προφηται. Σολομων μεν ȣν και το δια

τευ-

apprehendisse: quippe cum a Spiritu sancto doceamur, qui loquutus est in sanctis prophetis ac omnia prænuntiavit.

34. Cæterum auctor tibi sum, res divinas, id est, ea quæ a prophetis dicta sunt summo studio scruteris, ut contentione facta & eorum quæ a nobis & eorum quæ a cæteris dicuntur, verum invenire possis. Eorum igitur quos vocant deorum nomina, hominum, qui apud eos fuerunt, nomina inveniri, ut supra demonstravimus, ex ipsis historiis, quas scripsere, ostenderunt. Hactenus autem eorum imagines quotidie effinguntur, mera simulacra, *opera manuum hominum.* Atque iis quidem cultum adhibet hominum ineptorum multitudo. Creatorem autem & opificem universorum & altorem omnis spiritus flocci faciunt creduli vanis sententiis, & accepto a patribus stultæ opinionis errore decepti. Deus autem & pater & conditor universorum, non deseruit humanum genus; sed legem dedit, ac sanctos prophetas misit, qui nuntiarent generi humano & præciperent, ut quisque nostrum expergefactus unum esse Deum agnosceret. Ab iisdem edocti sumus ut ab infando simulacrorum cultu, ab adulterio, cæde, stupro, furto, avaritia, perjurio, iracundia, lascivia omni & impuritate abstineamus, & quæ sibi quisque fieri nolit; ea alteri ne faciat: sicque justitiæ cultor æterna supplicia effugiat, & vitam æternam a Deo consequatur.

35. Vetat igitur lex divina, non solum simulacra, sed etiam elementa, solem & lunam, ac cæteras stellas adorari, aut cœlo aut terræ, aut mari aut fontibus, aut fluminibus cultum adhiberi; sed is qui vere Deus est ac omnium conditor, solus sancto pectore & sincero animo colendus. Quamobrem sancta lex ait: *Non mœchaberis, non occides: non furaberis: non falsum testimonium dices: non concupisces uxorem proximi tui.* Similiter & prophetæ. Salomon ne oculorum

δε τυ Αβελ, ἐδωκεν ὁ Θεος συλλαβειν την Ευαν και τεκειν υἱον, ὁς κεκληται Σηθ· ἀφ' ὑ το λοιπον γενος των ἀνθρωπων ὁδευει μεχρι τυ δευρο. τοις δε βυλομενοις φιλομαθειν, και περι πασων των γενεων, ἐυκολον ἐςιν ἐπιδειξαι δια των ἁγιων γραφων. και γαρ ἐκ μερυς ἡμιν γεγεννηται ἠδη λογος ἐν ἑτερῳ λογῳ, ὡς ἐπανω προειρηκαμεν, της γενεαλογιας ἡ ταξις ἐν τη πρωτη βιβλῳ τη περι ἱςοριων. ταυτα δε παντα ἡμας διδασκει το πνευμα το ἁγιον, το δια Μωσεως και των λοιπων προφητων, ὡςε τα καθ' ἡμας τυς θεοσεβεις ἀρχαιοτερα γραμματα τυγχανει, ὐ μην ἀλλα και ἀληθεςερα παντων συγγραφεων και ποιητων δεικνυται ὀντα. ἀλλα μην και τα περι της μυσικης, ἐφλυαρησαν τινες ἑυρετην Απολλωνα γεγενησθαι· ἀλλοι δε Ορφεα ἀπο της των ὀρνεων ἡδυφωνιας φασιν ἐξευρηκεναι την μυσικην. κενος δε και ματαιος ὁ λογος ἀυτων δεικνυται· μετα γαρ πολλα ἐτη τυ κατακλυσμυ ὐτοι ἐγενοντο. τα δε περι του Νωε, ὁς κεκληται ὑπο ἐνιων Δευκαλιων, ἐν τη βιβλῳ ᾗ προειρηκαμεν, ἡ διηγησις ἡμιν γεγεννηται, ἡ ει βυλη και συ δυνασαι ἐντυχειν.

Μετα τον κατακλυσμον ἀρχη παλιν ἐγενετο πολεων και βασιλεων, τον τροπον τυτον. πρωτη πολις Βαβυλων, και Ορεχ, και Αρχαθ, και Χαλαννη ἐν τη γη Σενααρ. και βασιλευς ἐγενετο ἀυτων, ὀνοματι Νεβρωθ. ἐκ τυτων ἐξηλθεν ὀνοματι Ασσυρ, ὁθεν και Ασσυριοι προσαγορευονται. Νεβρωθ δε ᾠκοδομησεν πολεις την Νινευι, και την Ροβοωμ, και την Καλακ, και την Δασεν ἀνα μεσον Νινευι, και ἀνα μεσον Καλακ. ἡ δε Νινευι ἐγενηθη ἐν πρωτοις πολις μεγαλη. ἑτερος δε υἱος τυ Σημ υἱυ τυ Νωε ὀνοματι Μεσραειμ ἐγεννησε τυς Λυδονειν, και τυς καλυμενυς Ενεμιγειν, και τυς Λαβιειμ, και τυς Νεφθαλειμ, και τυς Πατροσωνιειμ, και τυς Χασλωνιειν, ὁθεν ἐξηλθε Φυλιςιειμ. των μεν ὐν τριων υἱων του Νωε, και της συντελειας ἀυτων, και γενεαλογιας, ἐγενετο ἡμιν ὁ καταλογος ἐν ἐπιτομη, ἐν ᾗ προειρηκαμεν βιβλῳ. και νυν δε τα παραλελειμμενα ἐπιμνησθησομεθα περι τε πολεων και βασιλεων, των τε γεγενημενων ὁποτε ἠν χειλος ἑν, και μια

γλωτ-

Deus Evæ ut conciperet & pareret filium, qui Seth appellatus est, a quo reliquum hominum genus hactenus propagatur. Omnes autem generationes si pernoscere voluerint qui discendi sunt cupidi, facile est eas ex Scripturis sanctis demonstrare. Jam enim a nobis aliqua ex parte instituta est, ut supra diximus, hæc disputatio, nempe genealogiæ series in primo de historiis libro. Hæc autem omnia docuit nos Spiritus sanctus, qui per Moysen & cæteros prophetas loquutus est, ita ut nostræ, qui Deum colimus, litteræ omnibus scriptoribus & poetis antiquiores sint: sed & veriores demonstramus. Musicæ autem inventorem Apollinem fuisse nonnulli nugati sunt; alii ab Orpheo ex suavi avium concentu inventam dicunt: vana autem & inanis eorum oratio demonstratur; hi enim multis post diluvium annis fuerunt. De rebus autem Noe, qui Deucalion a nonnullis vocatur, disputatio a nobis in eo, quem diximus, libro instituta est, quam potes tu quoque inspicere si velis.

31. Post diluvium initium rursus urbium & regum ortum est in hunc modum. Prima urbs Babylon, tum Orech, Archath & Chalane in terra Senaar. Harum rex extitit nomine Nebroth. Ex his prodiit is qui Assur vocatur, unde dicti Assyrii. Nebroth autem ædificavit urbes Ninive & Roboom & Calae & Dasen, quæ inter Niniven & Calae sita est. Ninive vero urbs fuit imprimis magna. Semi autem filii Noe, filius alter nomine Mesraim genuit Laudonim, Enemigim, Labiim, Nephtaliim, Patrosoniim, unde editus Philisthiim. Tres igitur Noe filios eorumque exitum & genealogiam summatim recensuimus in eo quem diximus libro. Nunc autem quæ supersunt memorabimus, tum de urbibus & regibus, tum de iis quæ gesta sunt, cum unum labium esset ac lingua una. Antequam linguæ dividerentur, hæ urbes fuerunt, quas supra descripsimus. Cum autem

γλωσσα. προ τε τας διαλεκτες μεριϑηναι, αὗται αἱ προγεγραμμεναι ἐγενηϑησαν πολεις. ἐν δὲ τῳ μελλειν αὐτες διαμεριζεσϑαι, συμβελιον ἐποιησαν γνωμῃ ἰδιᾳ, και ἐ δια ϑεε, οἰκοδομησαι πολιν, και πυργον, ἐ ἡ ἀκρα φϑασῃ εἰς τον οὐρανον ἀφικεσϑαι, ὁπως ποιησωσιν ἑαυτοις ὀνομα δοξης. ἐπειδη οὐν παρα προαιρεσιν ϑεου βαρυ ἐργον ἐτολμησαν ποιησαι, κατεβαλεν αὐτων ὁ ϑεος την πολιν, και τον πυργον κατεςρωσεν. ἐκτοτε ἐνηλλαξεν τας γλωσσας των ἀνϑρωπων δους ἑκαςῳ διαφορον διαλεκτον. Σιβυλλα μεν οὑτω σεσημαγκε καταγγελλεσα ὀργην τῳ κοσμῳ μελλειν ἐρχεσϑαι. ἐφη δε οὑτως·

Αλλ᾽ ὁποταν μεγαλοιο ϑεου τελεωνται ἀπειλαι,
Ας ποτ᾽ ἐπηπειλησε βροτοις, ὁτε πυργον ἐτευξαν
Χωρῃ ἐν Ασσυριῃ. ὁμοφωνοι δ᾽ ἠσαν ἁπαντες,
Και βουλοντ᾽ ἀναβηναι ἐς οὐρανον ἀςεροεντα·
Αὐτικα δ᾽ ἀϑανατος μεγαλην ἐπεϑηκεν ἀναγκην

Πνευμασιν· αὐταρ ἐπειτ᾽ ἀνεμοι μεγαν ὑψοϑι πυργον
Ριψαν, και ϑνητοισιν ἐπ᾽ ἀλληλοις ἐριν ὠρσαν.

Αὐταρ ἐπει πυργος τ᾽ ἐπεσεν, γλωσσαι τ᾽ ἀνϑρωπων
Εἰς πολλας ϑνητων ἐμεριαϑησαν διαλεκτες.

Γαια βροτων πληρουτο μεριζομενων βασιληων,

και τα ἑξης. ταυτα μεν οὐν ἐγεννηϑη ἐν γῃ Χαλδαιων. ἐν δε τῃ γῃ Χαναιαν ἐγενετο πολις, ᾗ ὀνομα Χαῤῥαν. κατ᾽ ἐκεινες δε τους χρονες πρωτος βασιλευς Αιγυπτε ἐγενετο Φαραω, ὁς και Νεχαωϑ κατα Αιγυπτιες ὠνομαϑη, και οὑτως οἱ καϑεξης βασιλεις ἐγενοντο. ἐν δε τῃ γῃ Σεναιαρ ἐν τοις καλεμενοις Χαλδαιοις, πρωτος βασιλευς ἐγενετο Αριωχ. μετα δε τουτον ἑτερος Ελλασαρ. και μετα τουτον Χοδολλαγομορ βασιλευς Αἰλαμ, και μετα τουτον, Θαργαλ βασιλευς ἐϑνων των καλεμενων Ασσυριων. ἀλλαι δε πολεις ἐγενοντο πεντε ἐν τῃ μεριδι του Χαμ υἱου Νωε. πρωτη ἡ καλεμενη Σοδομα· ἐπειτα Γομοῤῥα, Αδαμα, και Σεβωειμ, και ἡ Σηγωρ ἐπικληϑεισα· και τα ὀνοματα των βασιλεων αὐτων ἐςι ταυτα· βαλλας βασιλευς Σοδω-

δω-

instaret illud tempus ut homines in varias partes dispergerentur, consilium de sua propria, non de Dei sententia ceperunt urbis ædificandæ & turris cujus caput cœlum attingeret, ut sibi nomen inclytum pararent. Sed quia præter Dei voluntatem grave opus ausi fuerant aggredi, evertit Deus eorum urbem & turrim dejecit: eo tempore in hominum linguas varietatem induxit, data unicuique diversa lingua. Atque hæc quidem Sibylla declaravit, cum iram mundo eventuram obnunciaret: sic autem locuta est:

Sed quando magni Dei perficiuntur minæ,
Quas aliquando comminatus est mortalibus, quando turrim fabricarunt
In terra Assyria. Erant autem omnes unius linguæ
Et voluerunt scandere cœlum stelligerum.
Statim autem Immortalis magnam imposuit necessitatem
Ventis. Venti magnam & altam turrim
Ubi dejecerunt, etiam inter mortales discordiam excitarunt.
Rursus ubi turris cecidit, ac linguæ hominum
Mortalium in multas divisæ sunt dialectos,
Terra mortalibus impleta sub variis regibus.

Et quæ sequuntur. Atque hæc quidem gesta sunt in terra Chaldæorum. In terra autem Chanaan urbs fuit nomine Charra. Iis temporibus primus in Ægypto regnavit Pharao, qui & Nechaot apud Ægyptios dictus est: sicque cæteri reges consequuti sunt. In terra autem Sennaar quam Chaldæi tenebant, primus rex fuit Arioch: post quem Ellasar, deinde Chodollagomor rex Ælan, tum Thargal rex Gentium, quæ dictæ sunt Assyriorum. Quinque aliæ urbes fuerunt in ea parte quam tenuit Cham filius Noe: prima Sodoma, cæteræ Gomorrha, Adama & Seboim & quæ Segor nuncupata est. Nomina regum qui istis urbibus præfuere sic habent: Ballas rex Sodomorum, Bar-

δομων, Βαρσας βασιλευς Γομορρας, Σενναας βασιλευς Αδαμας, Υμορ βασιλευς Σεβωειμ, Βαλαχ βασιλευς Σηγωρ, της Κεφαλαχ κεκλημμενης. οὑτοι ἐδουλευσαν τῳ Χοδολλαγομορ βασιλει των Ασσυριων ἑως ἐτων δυο και δεκα. ἐν δε τῳ τρισκαιδεκατῳ ἐτει ἀπο του Χοδολλαγομορ ἀπεςησαν· και οὑτως ἐγενετο τοτε τους τεσσαρας βασιλεις των Ασσυριων συναψαι πολεμον προς τους πεντε βασιλεις. αὑτη ἀρχη ἐγενετο πρωτη του γινεσθαι πολεμους ἐπι της γης. και κατεκοψαν τους γιγαντας Καραναειν, και ἐθνη ἰσχυρα ἁμα ἀυτοις ἐν ἀυτῃ τῃ πολει, και τους Χορραιους τους ἐν τοις ὀρεσιν ἐπονομαζομενοις Σηειρ, ἑως της καλουμενης Τερεβινθου της Φαραν, ἡ ἐςιν ἐν τῃ ἐρημῳ. κατα δε τον ἀυτον καιρον ἐγενετο βασιλευς δικαιος, ὀνοματι Μελχισεδεκ, ἐν πολει Σαλημ, τη νυν Ιεροσολυμα. οὑτος ἱερευς ἐγενετο πρωτος παντων ἱερεων του θεου του ὑψιςου ἀπο τουτου ἡ πολις ὠνομασθη Ιερουσαλημ ἡ προειρημενη Ιεροσολυμα. ἀπο τουτου εὑρεθησαν και ἱερεις γινομενοι ἐπι πασαν την γην. μετα δε τουτον ἐβασιλευσεν Αβιμελεχ ἐν Γεραροις. μετα δε τουτον ἑτερος Αβιμελεχ· ἐπειτα ἐβασιλευσεν Εφρων και ὁ Χετταιος ἐπικληθεις. τα μεν οὐν περι τουτων προτερον γεγεννημενων βασιλεων οὑτω τα ὀνοματα περιεχει. των δε κατα Ασσυριους πολλων ἐτων μεταξυ οἱ λοιποι βασιλεις παρεσιγηθησαν του ἀναγραφηναι, παντων ἐσχατων καθ' ἡμας χρονων ἀπομνημονευοντων. γεγονοτες βασιλεις των Ασσυριων Θεγλαφαταρ· μετα δε τουτον Σελαμαναταρ· εἰτα Σενναχαρειμ. του δε τριαρχος ἐγενετο Αδραμελεχ Αἰθιοψ, ὁς και Αἰγυπτου ἐβασιλευσε· καιπερ ταυτα, ὡς προς τα ἡμετερα γραμματα, πανυ νεωτερα ἐςιν.

Εντευθεν οὐν κατανοειν τας ἱςοριας ἐςι τοις φιλομαθεσι και φιλαρχαιοις, ὁπου προσφατα ἐςι τα ὑφ' ἡμων λεγομενα δια των ἁγιων προφητων. ὀλιγων γαρ ὀντων ἐν πρωτοις των τοτε ἀνθρωπων ἐν τῃ Αραβικῃ γῃ και Χαλδαϊκῃ, μετα το διαμερισθηναι τας γλωσσας ἀυτων, προς μερος ἠρξαντο πολλοι γινεσθαι και πληθυνεσθαι ἐπι πασης της γης· και οἱ μεν ἐκλιναν οἰκειν προς ἀνατολας, οἱ δε ἐπι τα μερη τα της μεγαλης ἠπειρου, και τα

προς

Barſas rex Gomorrhæ, Senaar rex Adamæ, Hymor rex Sèboim, Balac rex Segor, quam urbem alio nomine vocarunt Kephalam. Hi ſervierunt regi Aſſyriorum Chodollagomor duodecim annis. Anno autem tertio & decimo defecerunt ab Aſſyrio; ſicque factum eſt ut quatuor Aſſyriorum reges bellum cum quinque his regibus gererent. Hæc prima fuit origo bellorum in terra, & fregerunt gigantes Caranain, & cum eis in ipſa urbe gentes validas & Chorræos qui montes Seir dictos incolebant, uſque ad Terebinthum illam, quæ in deſerta regione ſita Pharan appellatur. Erat illo tempore rex juſtus nomine Melchiſedech in urbe Salem, quæ nunc Hieroſolyma. Hic primus fuit omnium ſacerdotum Dei altiſſimi, ab eoque Hieruſalem appellata eſt ea, quam paulo ante diximus, Hieroſolyma. Ab eodem ſacerdotes in toto terrarum orbe exſtiterunt. Poſt hunc regnavit Abimelech in Geraris: tum Abimelech alter. Deinde Ephron cognomento Chettæus. Primorum igitur regum nomina ita ſe habent. Cæteri autem Aſſyriorum reges, qui multis annis interjectis regnarunt, ſilentio prætermiſſi ſunt, ſcriptoribus omnibus propiora ætati noſtræ tempora commemorantibus. Reges autem Aſſyriorum fuerunt Teglaphaſar, ac poſt eum Salmanaſar, deinde Sennacherim. Hujus Triarcha fuit Adramelech Æthiops, qui etiam Ægypti regnum obtinuit: quamquam hæc, quantum ad litteras noſtras attinet, omnino recentia ſint.

32. Inde igitur judicium de hiſtoriis ferre poſſunt, qui eruditionis & antiquitatis ſtudioſi ſunt, quod recentia ſint, quæ a nobis ſine ſanctis prophetis dicuntur. Nam cum his primis temporibus pauci eſſent homines in Arabia & Chaldæa; poſtquam diviſæ ſunt eorum linguæ, paulatim augeri & multiplicari cœperunt in toto terrarum orbe; atque alii quidem ad Orientem incolendum declinarunt, alii ad partes ma-

joris

προς βορειον, ὡςε διατεινειν μεχρι των Βριττανων ἐν τοις Αρκτικοις κλιμασιν. ἑτεροι δε γην Χαναναιαν, και Ιεδαιαν, και Φοινικην ἐπικληθεισαν, και τα μερη της Αἰθιοπιας, και Αἰγυπτε και Λιβυης, και την καλεμενην διακεκαυμενην, και τα μεχρι δυσμων κλιματα παρατεινοντα. οἱ δε λοιποι, τα ἀπο της παραλιε, και της Παμφυλιας, και την Ασιαν, και την Ελλαδα, και την Μακεδονιαν, και το λοιπον την Ιταλιαν, και τας καλεμενας Γαλλειας, και Σπανιας, και Γερμανιας· ὡςε ἐτω τα νυν ἐμπεπλησθαι την συμπασαν των κατοικουντων ἀυτην. τριμερες ἐν γιγενημενης της κατοικησεως των ἀνθρωπων ἐπι της γης καταρχας, ἐντε ἀνατολῃ, και μεσημβριᾳ, και δυσει, ἐπειτα και τα λοιπα μερη κατῳκηθη της γης, χυδαιων των ἀνθρωπων γενομενων. ταυτα δε μη ἐπιςαμενοι οἱ συγγραφεις βελονται τον κοσμον σφαιροειδη λεγειν, και ὡσπερ κυβῳ συγκρινειν ἀυτον. πως δε δυνανται ταυτα ἀληθη φασκειν, μη ἐπιςαμενοι την ποιησιν τε κοσμε, μητε την κατοικησιν ἀυτε; προς μερος ἀυξανομενων των ἀνθρωπων, και πληθυνομενων ἐπι της γης, ὡς προειρηκαμεν, ἐτω κατῳκηθησαν και αἱ νησοι της θαλασσης, και τα λοιπα κλιματα.

Τις ἐν προς ταυτα ἰσχυσε των καλεμενων σοφων, και ποιητων, ἡ ἱςοριογραφων το ἀληθες εἰπειν, πολυ μεταγενεςερων ἀυτων γεγενημενων, και πληθυν θεων εἰσαγαγοντων, οἱτινες μετα τοσαυτα ἐτη ἀυτοι ἐγεννηθησαν των πολεων, ἐσχατοι και των βασιλεων και ἐθνων και πολεμων; ἐχρην γαρ ἀυτες μεμνησθαι παντων και των προ κατακλυσμε γεγονοτων· περι τε κτισεως κοσμε, και ποιησεως ἀνθρωπε, τατε ἑξης συμβαντα ἀκριβως ἐξειπειν τες παρ Αἰγυπτιοις προφητας ἡ Χαλδαιες, τες τε ἀλλες συγγραφεις, εἰπερ θειῳ και καθαρῳ πνευματι ἐλαλησαν, και τα δι ἀυτων ῥηθεντα ἀληθη ἀνηγγειλαν· και ἐ μονον τα προγενομενα, ἡ ἐνεςωτα, ἀλλα και τα ἐπερχομενα τῳ κοσμῳ ἐχρην ἀυτες προκαταγγειλαι. διο δεικνυται παντας τες λοιπες πεπλανησθαι· μονες δε Χριςιανες την ἀληθειαν κεχωρηκεναι, οἱτινες ὑπο πνευματος ἁγιε διδασ-

joris continentis & Septentrionem, ita ut usque ad Britannos pertenderent in Arcticas regiones: alii Chananæam regionem, quæ Judæa & Phænicia cognominata est, tum partes Æthiopiæ, Ægypti & Libyæ, tum etiam eam regionem quæ torrida dicitur, & quæ ad Occidentem pertinent loca: reliqui vero partim eos tractus, qui a maritimis regionibus & Pamphylia porriguntur, tum Asiam, Græciam, Macedoniam, partim Italiam, Gallias, Hispanias, Germanias tenuerunt, ita ut nunc totus orbis terrarum incolis repleatur. Cum igitur initio tripartita esset hominum habitatio in terra, ad Orientem, ad Meridiem & Occidentem; postea cæteræ etiam partes incoli cœperunt hominibus redundantibus. Hæc cum ignorent scriptores, mundum sphæricum dicere non dubitant, & cubo similem pronunciare. Qui possint autem in his vera dicere, cum ignorent creationem mundi ejusque habitationem? Paulatim crescentibus, ut diximus, & multiplicatis in terra hominibus, maris quoque insulæ ac cæteræ regiones similiter habitari cœperunt.

33. Quis igitur ex iis, qui sapientes & poetæ & historici dicuntur, verum in his rebus dicere potuit, cum multo posteriores exstiterint, ac turbam deorum induxerint qui tot annis post urbes geniti fuere, & regibus & gentibus & bellis juniores sunt? Oportebat enim mentionem ab illis omnium fieri, etiam eorum quæ ante diluvium evenerunt: de mundi autem origine ac hominis formatione, iisque rebus, quæ postea consequutæ sunt, accurate Ægyptiorum prophetæ & Chaldæi cæterique scriptores disserere debuerunt, si quidem divino & puro spiritu loquebantur ac vera nuntiabant. Nec præterita solum aut præsentia, sed ea etiam, quæ mundo eventura erant, prænuntiari ab eis oportebat. Ex quo patet cæteris omnibus errorem illusisse, Christianos autem veritatem solos

δασκομεθα, τȣ λαλησαντος ἐν τοις ἁγιοις προφηταις, και τα παντα προκαταγγελοντος·

Και το λοιπον ἐςω σοι φιλοφρονως ἐρευναν τα τȣ Θεȣ, λεγω δε τα δια των προφητων ῥηθεντα, ὁπως συγκρινας τατε ὑπο ἡμων λεγομενα, και τα ὑπο των λοιπων δυνησει ἑυρειν το ἀληθες. τα μεν ȣν ὀνοματα των καλȣμενων θεων, ὁτι παρ ἀυτοις ὀνοματα ἀνθρωπων ἑυρισκεται καθως ἐν τοις ἐπανω ἐδηλωσαμεν, ἐξ ἀυτων των ἱςοριων, ὧν συνεγραψαν, ἀπεδειξαμεν. αἱ δε εἰκονες ἀυτων το καθ' ἡμεραν ἑως τȣ δευρο ἐκτυπȣνται, εἰδωλα, ἐργα χειρων ἀνθρωπων. και τȣτοις μεν λατρευει το πληθος των ματαιων ἀνθρωπων· τον δε ποιητην, και δημιȣργον των ὁλων, και τροφεα πασης πνοης ἀθετȣσι, πειθομενοι δογμασι ματαιοις, δια πλανης πατροπαραδοτȣ γνωμης ἀσυνετȣ. ὁ μεν τοι γε Θεος και πατηρ και κτιςης των ὁλων, ȣκ ἐγκατελιπε την ἀνθρωποτητα, ἀλλα ἐδωκεν νομον, και ἐπεμψε προφητας ἁγιȣς, προς το καταγγειλαι και δειξαι το γενος των ἀνθρωπων, εἰς το ἑνα ἑκαςον ἡμων ἀνανηψαι και ἐπιγνωσαι, ὁτι εἱς ἐςι Θεος· οἱ και ἐδιδαξαν ἀπεχεσθαι ἀπο της ἀθεμιτȣ εἰδωλολατριας, και μοιχειας, και φονȣ, πορνειας, κλοπης, φιλαργυριας, ὁρκȣ ψευδȣς, ὀργης, και πασης ἀσελγειας, και ἀκαθαρσιας· και παντα ὁσα ἀν μη βȣλεται ἀνθρωπος ἑαυτῳ γινεσθαι, ἱνα μηδε ἀλλῳ ποιῃ, και ȣτως ὁ δικαιοπραγων ἐκφυγῃ τας αἰωνιȣς κολασεις, και καταξιωθῃ της αἰωνιȣ ζωης παρα τȣ Θεȣ.

Ο μεν ȣν θειος νομος ȣ μονον κωλυει το εἰδωλοις προσκυνειν· ἀλλα και τοις ςοιχειοις, ἡλιῳ, σεληνῃ ἠ τοις λοιποις ἀςροις· ἀλλ' ȣτε τῳ ȣρανῳ, ȣτε γῃ, ȣτε θαλασσῃ, ἠ πηγαις, ἠ ποταμοις θρησκευειν, ἀλλ' ἠ μονῳ τῳ ὀντως Θεῳ, και ποιητῃ των ὁλων χρη λατρευειν ἐν ὁσιοτητι καρδιας, και εἰλικρινει γνωμῃ. διο φησιν ὁ ἁγιος νομος· ȣ μοιχευσεις, ȣ φονευσεις, οὐ κλεψεις, οὐ ψευδομαρτυρησεις, οὐκ ἐπιθυμησεις την γυναικα τȣ πλησιον σȣ. ὁμοιως και οἱ προφηται. Σολομων μεν οὐν και το δια

νευ-

apprehendisse: quippe cum a Spiritu sancto doceamur, qui loquutus est in sanctis prophetis ac omnia prænuntiavit.

34. Cæterum auctor tibi sum, res divinas, id est, ea quæ a prophetis dicta sunt summo studio scruteris, ut contentione facta & eorum quæ a nobis & eorum quæ a cæteris dicuntur, verum invenire possis. Eorum igitur quos vocant deorum nomina, hominum, qui apud eos fuerunt, nomina inveniri, ut supra demonstravimus, ex ipsis historiis, quas scripsere, ostenderunt. Hactenus autem eorum imagines quotidie effinguntur, mera simulacra, *opera manuum hominum.* Atque iis quidem cultum adhibet hominum ineptorum multitudo. Creatorem autem & opificem universorum & altorem omnis spiritus flocci faciunt creduli vanis sententiis, & accepto a patribus stultæ opinionis errore decepti. Deus autem & pater & conditor universorum, non deseruit humanum genus; sed legem dedit, ac sanctos prophetas misit, qui nuntiarent generi humano & præciperent, ut quisque nostrum expergefactus unum esse Deum agnosceret. Ab iisdem edocti sumus ut ab infando simulacrorum cultu, ab adulterio, cæde, stupro, furto, avaritia, perjurio, iracundia, lascivia omni & impuritate abstineamus, & quæ sibi quisque fieri nolit; ea alteri ne faciat: sicque justitiæ cultor æterna supplicia effugiat, & vitam æternam a Deo consequatur.

35. Vetat igitur lex divina, non solum simulacra, sed etiam elementa, solem & lunam, ac cæteras stellas adorari, aut cœlo aut terræ, aut mari aut fontibus, aut fluminibus cultum adhiberi; sed is qui vere Deus est ac omnium conditor, solus sancto pectore & sincero animo colendus. Quamobrem sancta lex ait: *Non mœchaberis, non occides: non furaberis: non falsum testimonium dices: non concupisces uxorem proximi tui.* Similiter & prophetæ. Salomon ne oculorum

νυματος μη ἁμαρτανειν διδασκει ἡμας, λεγων· οἱ ὀφθαλμοι σου ὀρθα βλεπετωσαν· τα δε βλεφαρα σου νευετω δικαια. και Μωσης δε και αὐτος προφητης περι μοναρχιας Θεου λεγει· οὑτος ὁ Θεος ὑμων ὁ στερεων τον οὐρανον, και κτιζων την γην, οὑ αἱ χειρες κατεδειξαν πασαν την στρατιαν του οὐρανου, και οὐ παρεδειξεν ὑμιν αὐτα του ὀπισω αὐτων πορευεσθαι. Ησαϊας δε και αὐτος φησιν· οὑτως λεγει κυριος ὁ Θεος, ὁ στερεωσας τον οὐρανον, και θεμελιωσας την γην, και τα ἐν αὐτη, και διδους πνοην τω λαω τω ὑπ' αὐτης, και πνευμα τοις πατουσιν αὐτην; οὑτος κυριος ὁ Θεος ἡμων. και παλιν δι' αὐτου· ἐγω, φησιν, ἐποιησα γην, και ἀνθρωπον ἐπ' αὐτη. ἐγω τη χειρι μου ἐστερεωσα τον οὐρανον. και ἐν ἑτερω κεφαλαιω· οὑτος ὁ Θεος ὑμων ὁ κατασκευασας τα ἀκρα της γης, οὐ πεινασει, οὐδε κοπιασει, οὐδ' ἐστιν ἐξευρησις της φρονησεως αὐτου. ὁμοιως και Ιερεμιας, και φησιν· ὁ ποιησας την γην ἐπι τη ἰσχυϊ αὐτου, ἀνορθωσας την οἰκουμενην ἐν τη σοφια αὐτου, και ἐν τη φρονησει αὐτου ἐξετεινεν τον οὐρανον, και πληθος ὑδατος ἐν οὐρανω, και ἀνηγαγε νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης, ἀστραπας εἰς ὑετον ἐποιησε, και ἐξηγαγεν ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου. ὁραν ἐστι πως φιλα και συμφωνα ἐλαλησαν παντες οἱ προφηται, ἑνι και τω αὐτω πνευματι ἐκφωνησαντες, περι τε μοναρχιας Θεου, και της του κοσμου γενεσεως, και της ἀνθρωπου ποιησεως· οὐ μην ἀλλα και ὠδιναν, πενθουντες το ἀθεον γενος των ἀνθρωπων· και τους δοκουντας εἰναι σοφους, δια την ἐν αὐτοις πλανην και πηρωσιν της καρδιας, κατησχυναν. ὁ μεν Ιερεμιας ἐφη· ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως αὐτου. κατησχυνθη πας χρυσοχοος ἀπο των γλυπτων αὐτου· εἰς ματην ἀργυροκοπος ἀργυροκοπει, οὐκ ἐστι πνευμα ἐν ἑαυτοις, ἐν ἡμερα ἐπισκοπης αὐτων ἀπολουνται· το αὐτο και ὁ Δαβιδ λεγει· ἐφθαρησαν και ἐβδελυχθησαν ἐν ἐπιτηδευμασιν αὐτων, οὐκ ἐστι ποιων χρηστοτητα, οὐκ ἐστιν ἑως ἑνος· παντες ἐξεκλιναν, ἁμα ἠχρειωθησαν. ὁμοιως και Αββακουκ· τι ὠφελει γλυπτον ἀνθρωπον, ὁτι ἐγλυψεν αὐτο φαντασιαν ψευδη. οὐαι

quidem nutu peccandum esse nos docet his verbis: *Oculi tui recta videant: palpebræ tuæ annuant justa.* Moses qui & ipse propheta exstitit, de singulari Dei imperio sic loquitur: *Hic Deus vester qui firmat cœlum & condit terram: cujus manus ostenderunt universam militiam cœli: nec ea vobis monstravit ut post ea abiretis.* Ipse etiam Esaias ait: *Sic dicit Dominus Deus, qui firmavit cœlum & fundavit terram & quæ in ea, dat spirationem populo qui Dominus Deus vester est.* Et rursus per eumdem: *Ego*, inquit, *feci terram & hominem super eam. Ego manu mea firmavi cœlum.* Et in alio capite: *Hic est Deus vester qui construxit extrema terræ: non esuriet, nec fatigabitur; nec est investigatio ejus prudentiæ.* Similiter Jeremias ait: *Qui fecit terram in fortitudine sua: qui erexit orbem in sapientia sua, & in prudentia sua extendit cœlum & multitudinem aquæ in cœlo: & eduxit nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.* Videre est quam amica inter se & consona prophetæ omnes loquuti sint, uno & eodem spiritu de singulari Dei imperio, mundi origine, & hominis creatione pronuntiantes. Quin etiam intimis sensibus angebantur, cum impium hominum genus lugerent: ac eos qui videbantur esse sapientes, propter eorum errorem & cor induratum ignominia notaverunt. Jeremias quidem sic loquitur: *Infatuatus est omnis homo a scientia sua, pudore suffusus est omnis opifex ob sculptilia sua: frustra argentarius faber argentum fabricatur: non est spiritus in eis: in die visitationis suæ interibunt.* Idem dicit David: *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.* Similiter Habacuch. *Quid prodest homini sculptile quia sculpsit illud? Formavit illud imaginem falsam: væ qui dicit lapidi, expergiscere, & signo, elevare.* Similiter loquuti cæteri veritatis prophetæ. Et quid multitudinem prophetarum enumerem, qui

τῳ λεγοντι τῳ λιθῳ, ἐξεγερθητι, και τῳ ξυλῳ, ὑψωθητι. ὁμοιως εἰπον και οἱ λοιποι της ἀληθειας προφηται. και τι μοι το πληθος καταλεγειν των προφητων πολλων ὀντων, και μυρια φιλα και συμφωνα εἰρηκοτων; οἱ γαρ βυλομενοι, δυνανται ἐντυχοντες τοις δι' αὐτων εἰρημενοις ἀκριβως γνωναι το ἀληθες, και μη παραγενεσθαι ὑπο διανοιας και ματαιοπονιας. οὑτοι οὐν οὑς προειρηκαμεν προφηται ἐγενοντο ἐν Εβραιοις, ἀγραμματοι και ποιμενες και ἰδιωται.

Σιβυλλα δε ἐν Ελλησι, και ἐν τοις λοιποις ἐθνεσι γενομενη προφητις, ἐν ἀρχῃ της προφητειας αὐτης ὀνειδιζει το των ἀνθρωπων γενος λεγυσα·

Ανθρωποι θνητοι και σαρκινοι, ὑδεν ἐοντες,
Πως ταχεως ὑψυσθε, βιυ τελος ὑκ ἐσορωντες;
Οὐ τρεμετ', ὑδε φοβεισθε θεον, τον ἐπισκοπον ὑμων,
Υψισον, γνωσην, πανεποπτην, μαρτυρα παντων,
Παντοτροφον, κτισην, ὁσις γλυκυ πνευμ' ἐν ἀπασι
Κατθετο, χ' ἡγητηρα βροτων παντων ἐποιησεν;
Εἱς θεος ὁς μονος ἀρχει, ὑπερμεγεθης, ἀγεννητος,
Παντοκρατωρ, ἀορατος, ὁρων μονος αὐτος ἁπαντα,
Αὐτος δ' ὐ βλεπεται θνητης ὑπο σαρκος ἁπασης.
Τις γαρ σαρξ δυναται τον ἐπυρανιον και ἀληθη
Οφθαλμοισιν ἰδειν θεον ἀμβροτον, ὁς πολον οἰκει;
Αλλ' ὐδ' ἀκτινων κατεναντιον ἠελιοιο
Ανθρωποι σηναι δυνατοι, θνητοι γεγαωτες
Ανδρες, ἐν ὀσηεσσι φλεβες και σαρκες ἐοντες·
Αὐτον τον μονον ὀντα σεβεσθ' ἡγητορα κοσμυ,
Ος μονος εἰς αἰωνα και ἐξ αἰωνος ἐτεχθη,
Αὐτογενης, ἀγεννητος, ἁπαντα κρατων διαπαντος,
Πασι βροτοισιν ἐνων το κριτηριον ἐν φαϊ κοινῳ.
Της κακοβυλοσυνης δε τον ἀξιον ἑξετε μισθον,

Οτι

& multi fuerunt, & de rebus innumeris amice inter se & consentanee dixerunt? Possunt enim qui volunt, si eorum dicta consulant, veritatem accurate cognoscere, nec cogitationum æstu, & operosis nugis abripi. Hi igitur quos prædiximus prophetæ apud Hebræos exstiterunt, illiterati homines & pastores imperiti.

36. Sibylla autem, quæ apud Græcos & cæteras gentes vates exstitit, sic initio prophetiæ suæ in humanum genus invehitur:

Homines mortales & carnei, qui nihil estis,
Quomodo cito efferimini, vitæ finem non respicientes?
Non tremitis, nec timetis Deum inspectorem vestrum,
Altissimum, cogitatorem, omnium speculatorem, testem omnium,
Nutritorem omnium, creatorem, qui dulcem spiritum in omnibus
Posuit, & ducem mortalium omnium constituit?
Unus Deus, qui solus imperat, magnitudinem excedens, ingenitus,
Omnipotens, invisibilis, videns solus ipse omnia,
Ipse autem non videtur ab ulla carne mortali.
Quæ enim caro potest cœlestem & verum
Oculis videre Deum immortalem, qui cœlum habitat?
Sed ne ex adverso quidem radiorum solis
Stare homines possunt, mortales geniti
Viri, qui in pectoribus venæ & carnes sunt,
Hunc solum existentem colite ducem mundi,
Qui solus in sæculum & ex sæculo fuit,
Ex se genitus, ingenitus, omnia tenens semper,
Omnibus hominibus judicium describens in luce communi.
Mali consilii dignam habebitis mercedem,

Οτι θεον προλιποντες ἀληθινον, ἀεναον τε
Δοξαζειν, αὐτῳ τε θυειν ἱερας ἑκατομβας,
Δαιμοσι τας θυσιας ἐπεισησατε, τοισιν ἐν ἀδῃ.
Τυφῳ και μανιῃ δε βαδιζετε, και τριβον ὀρθην
Εὐθειαν προλιποντες, ἀπηλθετε την δι ἀκανθων
Και σκολοπων· τι ἐπλαναθε; βροτοι πανσαθε
ματαιοι
Ρεμβομενοι σκοτιῃ, και ἀφεγγει νυκτι μελαινῃ·
Και λιπετε σκοτιην νυκτος, φωτος δε λαβεσθε·
Οὑτος ἰδε παντεσσι σαφης, ἀπλανητος ὑπαρχει.
Ελθετε, μη σκοτιην δε διωκετε, και γνοφον αἰει,
Η λιε γλυκυδερκες ἰδε φαος ἐξοχα λαμπει.
Γνωτε δε κατθεμενοι σοφιην ἐν ςηθεσιν ὑμων·
Εἱς θεος ἐςι, βροχας, ἀνεμες, σεισμες ἐπιπεμ-
πων,
Αςεροπας, λιμες, λοιμες, και κηδεα λυγρα,
Και νιφετες, κ' υςαλλα. τι δη καθ' ἐν ἐξαγορευω;
Οὐρανε ἡγειται, γαιης κρατει, αὐτος ὑπαρχει.
και προς τες γεννητες λεγομενες ἐφη·
Εἰ δε γεννητον ὁλως και φθειρεται, ἐ δυνατ' ἀνδρος
Εκ μηρων, μητρας τε θεος τετυπωμενος εἶναι.
Αλλα θεος μονος εἱς, πανυπερτατος, ὁς πεποιηκεν
Οὐρανον, ἠελιον τε, και ἀςερας, ἠδε σεληνην
Καρποφορον γαιαν τε, και ὑδατος οἰδματα ποντε,
Οὐρεα θ' ὑψηεντα, και ἀενναα χευματα πηγων·
Των τ' ἐνυδρων παλι γεννᾳ ἀνηριθμον πολυ πληθος·

Ερπετα δε γαιης κινεμενα ψυχροτροφεις τε,

Ποικιλωτε κτηνων λιγυροθροα, τραυλιζοντα,

Ευθα, λιγυροφωνα, ταρασσοντ' ἀερα ταρσοις·

Εν δε ναπαις ὀρεων ἀγριαν γενναν θετο θηρων·

Ημιν τε κτηνη ὑπεταξεν παντα βροτοισιν;

Παν-

Quia Deum omittentes verum & æternum
Celebrare, ipsique immolare sacras hecatombas,
Dæmonibus sacrificastis, iis qui in inferno.
Superbia & furore perciti inceditis, & callem rectum
Deserentes abiistis per spinas
Ac per fossas: quid erratis? Mortales desinite vani

Errare in tenebris, & obscura nocte nigraque:
Relinquite tenebras noctis, & lucem prehendite.
Ecce hic omnibus conspicuus & erroris expers.
Venite nec tenebras sequimini & caliginem semper:
Solis dulce visu ecce lumen egregie splendet:
Cognoscite ponentes sapientiam in pectoribus vestris.
Unus Deus est, imbres, ventos, terræ motus immittens,
Fulgura, fames, pestes & luctus tristes,
Et nives & glaciem. Et quid singula commemoro?
Cœlum gubernat, terram tenet, ipse existit.

Et in eos qui geniti dicuntur, sic loquuta est:

Si genitum omnino corrumpitur, non potest hominis
Ex lumbis & matrice Deus formatus esse.
Sed Deus solus, unus, excelsissimus qui fecit
Cœlum & solem & astra & lunam,
Fertilem terram & marinas ponti procellas,
Montes excelsos, & perennes scaturigines fontium:
Etiam aquatilium generat innumerabilem multitudinem,
Et reptilia, quæ in terra moventur & in humidis locis nutrit.
Varia etiam animalia, suaviter resonantia & balbutientia,
Pulchra, alis dulce crepantia, & aerem pennis turbantia,
In saltibus autem montium sylvestre genus posuit ferarum:
Nobis jumenta subjecit omnia mortalibus:

Παντων δ' ἡγητηρα κατεςησεν θεοτευκτον,
Ανδρι δ' ὑπιταξεν παμποικιλα κ' ἐ καταληπτα.
Τις γαρ σαρξ δυναται θνητων γνωναι ταδ' ἁπαντα.
Αλλ' αὐτος μονος οἰδεν ὁ ποιησας τα δ' ἀπ' ἀρχης,
Αφθαρτος, κτιςης, αἰωνιος, αἰθερα ναιων·
Τοις ἀγαθοις ἀγαθον προφερων πολυ πλειονα μισθον·
Τοις δε κακοις, ἀδικοις τε, χολον και θυμον ἐγει-
ρων,
Και πολεμον, και λοιμον, ἠ ἀλγεα δακρυοεντα.
Ανθρωποι τι ματην ὑψεμενοι ἐκριζεσθε,
Αἰσχυνθητε γαλας και κνωδαλα θειοποιεντες.
Οὐ μανιη και λυσσα φρενων, και ἐτωσια βαρη;
Εἰλοπαδας κλεπτεσι θεοι, συλεσι δε χυτρας;
Αντι δε χρυσηεντα πολον κατα πιονα ναιειν
Σητοβρωτα δεδορκε, πυκναις δ' ἀραχναις δεδιαςαι.
Προσκυνεοντες ὀφεις, κυνας, αἰλερες ἀνοητοι,
Και πετεεινα σεβεσθε, και ἑρπετα θηρια γαιης,
Και λιθινα ξοανα, και ἀγαλματα χειροποιητα,
Κ' ἐν παροδοις λιθων συγχωματα· ταυτα σεβεσθε,
Αλλα τε πολλα ματαια, ἁ δη κ' αἰσχρον ἀγορευειν.
Και γε θεοι μεροπων δολοητορες εἰσιν ἀβελων,
Των δη κ' ἐκ ςοματος χειται θανατηφορος ἰος.
Οὐδ' ἐςι ζωη τε, και ἀφθιτον ἀεναον φως,

Και μελιτος γλυκερε γλυκερωτερων ἀνδρασι χαρμα,
Εκπροχεη· τῳ δη μονῳ αὐχενα καμπτε,
Και τριβον αἰωνεσσιν ἐν εὐσεβεεσσ' ἀνακλινοι.
Ταυτα λιποντες ἁπαντα, δικης μεςον τε κυπελλον
Ζωροτερον, ςιβαρον, βεβαρημενον, εὐ μαλα ἀκρητον
Εἰλκυσατ' ἀφροσυνησι μεμανηνοτι πνευματι παντες,
Και οὐ θελετ' ἐκνηψαι, και σωφρονα προς νοον ἐλθειν,
Και γνωναι βασιληα θεον, τον παντ' ἐφορωντα.
Τὀυνεκεν αἰθομενοιο πυρος σελας ἐρχετ' ἐφ' ὑμας,
Λαμπασι καυθησεσθε δι' αἰωνος, το πανημαρ,
Ψευδεσιν αἰσχυνθεντες ἐπ' εἰδωλοισιν ἀχρηςοις.
Οἱ δε θεον τιμωντες ἀληθινον, ἀεναον τε,

Ζωην

Omniumque ducem constituit a se conditum,
Viroque subjecit admodum varia & innumerabilia.
Nam quæ mortalium caro hæc omnia cognoscere potest?
Sed ipse solus novit qui fecit hæc ab initio,
Incorruptus, creator, æternus, æthera inhabitans,
Bonis bonam proferens & multiplicem mercedem,
In malos autem & injustos iram & furorem excitans,

Et bellum & pestem & dolores lacrymosos.
Homines quid frustra erecti radicitus peritis?
Pudeat vos feles & animalia insecta in deos referre;
Nonne id furor est & rabies animorum & stulta onera?
Lances furantur dii, ollasque diripiunt!
Et cum auratum cœlum & pingue colere deberent,
Vermibus exesa respiciunt, & araneis prætexta!
Adoratis serpentes, canes, feles, insani,
Volucres quoque colitis & reptilia animalia terræ,
Et lapideas statuas, & simulacra manu facta,
Et in viis lapidum acervos. Hæc adoratis
Et vana alia multa, quæ vel appellare turpe est:
Sunt enim hi dii hominum deceptores stultorum:
Horum ex ore funditur lethale venenum.
Cujus autem vita est & incorruptum ac sempiternum lumen,
Quique dulci melle dulciorem hominibus lætitiam
Fundit, huic soli oportet cervicem flectere,
Et viam in piis sæculis inclinare.
Hæc omnia relinquentes, justitiæ plenum poculum,
Purum, forte, pressum, non temperatum
Traxistis imprudentia & amenti spiritu omnes,
Nec vultis evigilare & ad prudentem mentem converti,
Et cognoscere Deum regem, omnia inspicientem.
Quapropter ardentis ignis fulgor venit ad vos;
Flammis comburemini in sæculum quotidie,
Pudore suffusi ob falsa & inutilia simulacra.
Qui autem Deum colunt verum & æternum,

Vi-

Ζωην κληρονομησεσ' αἰωνος τον χρονον, ἀυτοι
Οἰκεντες παραδεισε ὁμως ἐριθηλεα κηπον,
Δαινυμενοι γλυκυν ἀρτον ἀπ' ἐρανε ἀςεροεντος.

ὁτι μεν ἐν ταυτα ἀληθη, και ὠφελιμα, και δικαια, και προσφιλη πασιν ἀνθρωποις τυγχανει, δηλον ἐςιν.

Και ὁτι οἱ κακως δρασαντες ἀναγκαιως ἐχεσιν κατ' ἀξιαν των πραξεων κολασθηναι, ἠδη δε και των ποιητων τινες ὡς περι λογια ἑαυτοις ἐξειποντο, και εἰς μαρτυριον τοις τα ἀδικα πρασσεσιν, λεγοντες ὁτι μελλεσι κολαζεσθαι. Αἰσχυλος ἐφη·

Δρασαντι γαρ τοι και παθειν ὀφειλεται.

Πινδαρος δε και ἀυτος ἐφη,

Επει ῥεζοντα τι και παθειν ἐοικεν.

ὡσαυτως και Ευριπιδης·

Πασχων ἀνασχε; δρων γαρ ἐχαιρες·
Νομος τον ἐχθρον δραν ὁπε λαβης κακως.

και παλιν ὁ ἀυτος

Εχθρον κακως δραν ἀνδρος ἡγεμαι μερος.

ὁμοιως και Αρχιλοχος·

Εν δε ἐπιςαμαι μεγα, τον κακως
Τι δρωντα δεινοις ἀντα μειβεσθαι κακοις.

Και ὁτι ὁ Θεος τα παντα ἐφορᾳ, και ἐδεν ἀυτον λανθανει, μακροθυμος δε ὠν ἀνεχεται ἑως ἐ μελλει κρινειν, και περι τετε Διονυσιος εἰρηκεν·

Ο της δικης ὀφθαλμος ὡς δι' ἡσυχε
Λευσσων προσωπῳ πανος ὁμοσαι εἰ βλεπει.

και ὁτι μελλει ἡ τε Θεε κρισις γινεσθαι, και τα κακα τες πονηρες αἰφνιδιως καταλαμβανειν, και τετο Αἰσχυλος ἐσημαινε, λεγων·

Το τοι κακον ποδωκες ἐρχεται βροτοις,
Κειτ' ἀμπλακημα τῳ περωντι την Θεμιν.
Ορας δικην ἀναυδον, ἐχ ὁρωμενην,
Ευδοντι και ςειχοντι, και καθημενῳ
Εξης ὀπαζει δοχμιον, ἀλλοθ' ὑςερον·
Ουκ ἐγκαλυπτει νυξ κακως εἰργασμενον.
Οτι δ' ἀν ποιης δεινον, νομιζε ὁραν τινα.

τι

Vitam hæreditate accipient in æternum tempus,
Inhabitantes paradisi simul amœnum hortum,
Edentes dulcem panem a stellato cœlo.

Hæc igitur vera & utilia & justa & amica omnibus hominibus esse perspicuum est.

37. Quod autem qui male fecerint, necesse habent pro meritis actionum puniri, id jam & poetarum nonnulli futurum veluti quodam oraculo pronuntiarunt, tum in seipsos, tum in eos, qui inique faciunt, testimonium dicentes. Æschylus dixit:

Qui namque fecit, debitum illi etiam pati.

Ipse etiam Pindarus ait:

Namque facientem aliquid æquum est & pati.

Similiter & Euripides:

Patere haud iniquus: feceras enim lubens.
Lex est in hostem ut sævias, si ceperis.

Et rursus idem:

Hosti nocere fortis arbitror viri.

Similiter & Archilochus:

Unum esse novi maximum, si quid mali
Inflixerit quis, ignaviter rependere.

Quod autem Deus omnia videt, nec eum quidquam latet, sed cum patiens sit, exspectat dum judicet, ea quoque de re Dionysius dixit:

Justitiæ oculus, etsi videtur leniter
Spectare, semper prospicit tamen omnia.

Futurum autem Dei judicium, ac improbos mala ex improviso deprehensura, Æschylus significavit his verbis:

Haud tardo gressu hominibus ingruent mala,
Theminque tristis pœna deserentibus.
Invisam & absque voce justitiam vides.
At sive dormis, sive eas, seu sederis,
Obliqua sequitur proxime, interdum eminus:
Nullumque prorsus nox nefas celaverit.
Si prave agas quid, esse qui cernat puta.

An

τι δ' ουχι και ο Σιμωνιδης,

Ουκ εστιν ανεπιδοκητον ανθρωποις,
Ολιγω δε χρονω παντα μεταρριπτει θεος.

παλιν Ευριπιδης

Ουδεποτ' ευτυχιην
Κακου ανδρος, υπερφρονα δ' ολβον
Βεβαιον εικασαι χρεων,
Ουδε αδικων γενεαν.
Ο γαρ ουδενος εκφυς χρονος
Δεικνυσιν ανθρωπων κακοτητας.

ετι ο Ευριπιδης·

Ου γαρ ασυνετον
Το θειον, αλλ' εχει συνιεναι
Κακως παγεντας ορκους και συνηναγκασμενους.

και ο Σοφοκλης·

Ει δεινα ρεξας, δεινα και παθειν σε δει.

Ητοι ουν περι αδικου ορκου, η και περι αλλου τινος πταισματος, ότι μελλει ο θεος εξεταζειν, και αυτοι σχεδον προειρηκασιν· η και περι εκπυρωσεως κοσμου, θελοντες και μη θελοντες, ακολουθα ειρηκασι τοις προφηταις, καιπερ πολυ μεταγενεστεροι γενομενοι, και κλεψαντες ταυτα εκ νομου και των προφητων.

Και τι γαρ ητε εσχατοι, η και πρωτοι εγενοντο; πλην ότι γουν και αυτο. ακολουθα τοις προφηταις ειποι. περι μεν ουν εκ πυρωσεως Μαλαχιας ο προφητης προειρηκεν· ιδου ημερα ερχεται κυριου ως κλιβανος καιομενος, και αναψει παντας τους ασεβεις. και Ησαϊας· ηξει γαρ οργη θεου ως χαλαζα συγκαταφερομενη βια, και ως υδωρ συρον εν φαραγγι. τοινυν Σιβυλλα, και οι λοιποι προφηται, αλλα μην και οι ποιηται, και φιλοσοφοι, και δεδηλωκασιν περι δικαιοσυνης, και κρισεως, και κολασεως· ετι μην και περι προνοιας, φροντιζει ο θεος ου μονον των ζωντων ημων, αλλα και των τεθνεωτων, καιπερ απαντες εφασαν· ηλεγχοντο γαρ υπο της αληθειας. και των μεν προφητων, Σολομων περι των τεθνηκοτων ειπεν· εσται ιασις ταις σαρξι, και επιμελεια των οστεων. το δ' αυτο

και

An non etiam Simonides?

Haud ulla præter spem accidunt homini mala,
Horaque momento omnia evertit Deus.

Rursus Euripides:

Hominis mali res prosperas
Numquam, atque opum superbiam
Stabiles oportet credere.
Sed nec malorum filios.
Parente nam tempus carens
Demonstrat hominum crimina.

Rursus Euripides:

Non enim Deus
Prudentiæ expers, sed valet pernoscere
Qui prava jurant, quique sponte non sua.

Et Sophocles:

Mala si dedisti, oportet & pati mala.

Cum ergo de iniquo jurejurando & alio quovis peccato inquisiturum Deum, iidem quoque pene prædixerunt; tum etiam de mundi conflagratione, volentes nolentes consentanea prophetis dixerunt, quamvis multo juniores natu fuerint, atque ex lege & prophetis hæc suffurati sint.

38. Sed quid refert utrum posteriores an priores fuerint? Certe consentanea prophetis ipsi quoque dixerunt. De mundi conflagratione Malachias propheta sic prædixit: *Ecce dies Domini venit ut clibanus ardens, & incendet omnes impios.* Et Esaias: *Veniet enim ira Dei ut grando ruens impetu, & ut aqua trahens in convalle.* Sibylla igitur & reliqui prophetæ, sed & poetæ & philosophi & de justitia & judicio & pœnis pronuntiarunt; ac etiam de providentia, Deum nostri curam gerere, non solum viventium, sed etiam mortuorum, vel inviti dixerunt: vincebantur enim a veritate. Atque ex prophetis quidem Salomon de mortuis sic loquitur: *Erit sanatio carnibus & curatio*

και Δαβιδ· ἀγαλλιασεται ὀςεα τεταπεινωμενα. τυτοις ἀκολυθα εἰρηκεν και Τιμοκλης, λεγων·

Τεθνεωσιν ἐλεος ἐπιεικης θεος.

και περι πληθυς ὐν θεων οἱ συγγραφεις εἰποντες, κατηλθον εἰς μοναρχιαν, και περι ἀπρονοησιας λεγοντες, εἰπον περι προνοιας, και περι ἀκρισιας φασκοντες, ὡμολογησαν ἐσεσθαι κρισιν, και οἱ μετα θανατον ἀρνυμενοι εἰναι αἰσθησιν, ὡμολογησαν. Ομηρος μεν ὐν εἰπων·

Ψυχη ἠΰτ' ὀνειρος ἀποπταμενη πεποτηται,

ἐν ἑτερῳ λεγει.

Ψυχη δ' ἐκ ῥεθεων πταμενη, ἄϊδος δε βεβηκει.

και παλιν,

Θαπτε με, ὁτι ταχιςα πυλας ἀϊδαο περησω.

τα δε περι των λοιπων ὐς ἀνεγνωκας, ἡγυμαι σε ἀκριβως ἐπιςασθαι ὡ τροπῳ εἰρηκασιν. ταυτα δε παντα συνησει πας ὁ ζητων την σοφιαν τυ θευ, και εὐαρεςων αὐτῳ δια πιςεως και δικαιοσυνης και ἀγαθοεργιας. και γαρ τις εἰπεν προφητης, ὡν προεγραψαμεν, ὀνοματι Ωσηε. τις σοφος και συνησει ταυτα; συνετος, και γνωσεται; ὁτι εὐθειαι αἱ ὁδοι τυ κυριυ, και δικαιοι εἰσελευσονται ἐν αὐταις· οἱ δε ἀσεβεις ἀσθενησυσιν ἐν αὐταις. χρη ὐν τον φιλομαθη και φιλομαθειν. πειραθητι ὐν πυκνοτερον συμβαλειν, ὁπως και ζωσης ἀκυσας φωνης, ἀκριβως μαθης τἀληθες.

ΘΕΟ-

offium. Similiter & David: *Exultabunt offa humiliata.* His confentanee Timocles:

Urna repoftos refpicit clemens Deus.

Qui ergo fcriptores deorum multitudinem admiferunt, hi ad monarchiam devenerunt; & qui judicium negarunt, judicium confeffi funt; & qui fenfum poft mortem nullum effe afferuerunt, fenfum fupereffe confeffi funt. Homerus igitur cum dixiffet:

Anima inftar fomni avolavit,

Alibi dicit:

Anima ex membris avolans ad inferos defcendit.

Et alibi:

Sepelito me, ut quam primum portas Plutonis tranfeam.

De cæteris quos legifti, accurate cognitum tibi effe arbitror quomodo differuerint. Hæc omnia intelliget quifquis fapientiam Dei quærit, eique per fidem & juftitiam & bona opera placet. Dixit enim aliquis ex prophetis, quos fupra demonftravimus, nomine Ofee: *Quis fapiens & intelliget hæc? prudens & cognofcet? quoniam recta via Domini & jufti ambulabunt in eis: impii autem infirmabuntur in eis.* Oportet igitur ut qui difcendi cupidus eft, libenter difcat: ac proinde da operam ut fæpius congrediaris, ut vivam quoque vocem audiens, verum accurate difcas.

ANALYSIS

LIBRI TERTII AD AUTOLYCUM.

CUM superiores disputationes obstinatum Autolyci animum non infregissent, tertia eum adgressione Theophilus expugnat, ac sibi propositum esse declarat antiquitatem Scripturarum nostrarum breviter ei ab origine repetitam ante oculos ponere, ut tandem aliquando intelligat scriptores, quorum admiratione tenebatur, nullius esse pretii. Nam nec suis ipsi oculis viderunt quæ litteris commendant, nec ab his qui viderint didicere. Nec solum inter se, sed etiam secum ipsi litigant, ac deos esse nunc asserunt, nunc negant: providentiam defendunt ac mox evertunt. Quin etiam de morum honestate præcipientes, stupra & adulteria docent, ac ipsis etiam diis scelestas cœnas, & horrenda flagitia attribuunt.

Libenter ejusmodi rebus, quas alio in libro attigit, supersedisset Theophilus; sed cum videret Autolycum adhuc animo fluctuare, ac sermonibus hominum insanorum moveri, qui Christianis promiscuos concubitus, & humanæ carnis epulas affingebant, eorumque doctrinam & novam esse & argumentis destitutam dictitabant; uberiorem sibi dispu-

tationem de Christianorum innocentia & antiquitate suscipiendam esse judicavit.

Demonstrat itaque horum criminum gravissima in scriptoribus Græcis indicia, nullam prorsus in Christianis hærere suspicionem. Philosophi celeberrimi docent humanas carnes vorare ac ne parentibus quidem parcere. Omnes fere de nefandis flagitiis consentiunt. Plato communes uxores esse præscribit. Epicurus incestos cum matribus & sororibus concubitus commendat. Quinetiam hæc in deos conferre non dubitant. Nam cum nihil omnino constanter sentiant, deos aut ex atomis constare, aut in atomos abire dicunt, aut materiales esse, aut nullam hominum curam gerere. Animam immortalem cum dixerint, in alia hominum vel etiam belluarum corpora migrare asseverant. Providentiam alii probant, alii explodunt: deos esse nunc negant, nunc affirmant, ac horrenda flagitia & humanæ carnis epulas illis attribuunt.

Christianorum doctrina longe sanctior. Unum Deum esse credunt ejusque providentia mundum gubernari, & ab eo solo disciplinam & legem acceperunt. Quam sancta sit illa lex, ex decem præceptis Mosi a Deo datis probatur. Huc accedit præceptum de humanitate exhibenda advenis. De pœnitentia & justitia & castitate testimonia prophetarum apponuntur, quibus nonnulla adduntur ex novo Testa-

mento de amore inimicorum, & gloriæ inanis fug
ſtanda magiſtratibus obedientia.

In homines tali doctrina imbutos non cadun
& flagitioſa facinora. Imo tanta eſt Chriſtianoru
re cautio, ut nec gladiatorum ſpectaculis intereſ
ceat, ne cædis conſcii fiant, nec aliis ludis, n
aures aut oculi contaminentur.

Chriſtianorum doctrinam nec fabuloſam nec
eſſe probat Theophilus. 1. Ex eo quod Græci
annis numerandis, quos Chriſtiani ex Propheta
culis cognitos & perceptos habent, nihil prorſus
nec in diluvio narrando, quod a Moſe accuratiſſi
bitur, felicius eis ceſſerit. Aliud argumentum ſ
Moſis & exitus de Ægypto ac ipſius templi antiqui
etiam Prophetæ antiquiores ſunt Græcis ſcriptorib

Atque ut hæc omnia uno in conſpectu ponanti
Hebræorum numerantur ab Adamo uſque ad reditu
vitate Babylonica. Ex quo facilis eſt comparatio
interſit inter Chriſtianorum & Græcorum hiſtor
utrorumque de mundi origine doctrinam. Ne qu
deſit huic chronologiæ, Romanorum anni pertexun
ad obitum M. Aurelii. Tum totius chronologiæ
capita ſummatim recenſentur. Ex his concludit

merito Christianam, quæ longe verior & antiquior est omni Græcorum doctrina, nonnulli ut fabulosam & recentem vellicent.

Librum perorat Theophilus duplici allata causa, cur scriptores Græci Hebræos raro commemorent, quarum prima est, quod recens sit apud eos litterarum cognitio; altera quod fabulas amare & veritatem odisse ac insectari non desinant.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΛΥΚΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ γ'.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ Αὐτολυκῳ χαιρειν. ἐπειδη οἱ συγγραφεις βυλονται πληθυν βιβλων συγγραφειν, προς κενην δοξαν, οἱ μεν περι θεων, και πολεμων, ἡ χρονων, τινες δε και μυθων ἀνωφελων, και της λοιπης ματαιοπονιας, ἡς ἠσκεις και συ ἑως τυ δευρο, κἀκεινυ μεν τυ καματυ ὐκ ὀκνεις ἀνεχομενος, ἡμιν δε συμβαλων, ἐτι ληρον ἡγῃ τυγχανειν τον λογον της ἀληθειας, οἰομενος προσφατυς και νεωτερικας εἰναι τας παρ᾽ ἡμιν γραφας· διο δη κἀγω ὐκ ὀκνησω ἀνακεφαλαιωσασθαι σοι, παρεχοντος θευ, την ἀρχαιοτητα των παρ᾽ ἡμιν γραμματων, ὑπομνημα σοι ποιυμενος δι᾽ ὀλιγων, ὁπως μη ὀκνησῃς ἐντυγχανειν αὐτῳ· ἐπιγνως δε των λοιπων συνταξαντων την φλυαριαν.

Εχρην γαρ τυς συγγραφοντας αὐτυς αὐτοπτας γεγενησθαι περι ὡν διαβεβαιουνται, ἡ ἀκριβως μεμαθηκεναι ὑπο των τεθεαμενων αὐτα. τροπῳ γαρ τινι οἱ τα ἀδηλα συγγραφοντες ἀερα δερυσι. τι γαρ ὠφελησεν Ομηρον συγγραψαι τον Ιλιακον πολεμον, και πολλυς ἐξαπατησαι· ἡ Ησιοδον ὁ καταλογος της θεογονιας των παρ᾽ αὐτῳ θεων ὀνομαζομενων, ἡ Ορφεα οἱ τριακοσιοι ἑξηκοντα πεντε θεοι, ὑς αὐτος ἐπι τελει τυ βιυ ἀθετει, ἐν ταις διαθηκαις αὐτυ λεγων ἑνα εἰναι θεον; τι δε ὠφελησεν Αρατον ἡ σφαιρογραφια τυ κοσμικυ κυκλυ, ἡ τυς τα ὁμοια αὐτῳ εἰποντας, πλην της κατ᾽ ἀνθρωπον δοξης, ἡς ὐδε αὐτης κατ᾽ ἀξιαν ἐτυχον; τι δε και ἀληθες εἰρηκασιν; ἡ τι ὠφελησεν Ευριπιδην, και Σοφοκλεα, ἡ τυς λοιπυς τραγῳδιογραφυς αἱ τραγῳδιαι; ἡ Μενανδρον και Αριστοφανην, και τυς λοιπυς

κω-

S. P. N. THEOPHILI AD AUTOLYCUM.

LIBER III.

1. THEOPHILUS Autolyco salutem. Quia plurimos libros scriptores componere amant ad inanem gloriam, alii de diis & bellis aut temporibus, alii de fabulis inutilibus, cæterisque operosis nugis, quibus tu hactenus addictus libenter hunc perfers laborem, ac post sermones mecum habitos adhuc pro delirio habes doctrinam veritatis, recentes admodum esse litteras nostras existimans; hanc ob causam nec ego gravabor tibi antiquitatem litterarum nostrarum ab origine & capite repetitam, Deo annuente, exponere, & paucis tibi hoc monimentum conficiam, ut illud perlegere non pigreris, ac ineptias cæterorum scriptorum perspicias.

2. Eos enim oportebat aut suis oculis ea vidisse, de quibus affirmant, aut accurate ab iis, qui vidissent, didicisse. Nam qui incerta scribunt, ii quodammodo aerem cædunt. Quid enim Homerum juvit quod bellum Trojanum scripserit ac multos in errorem induxerit? Aut Hesiodum quod eorum quos vocat deorum genealogiæ seriem recensuerit? Aut Orpheum quod trecentos & sexaginta quinque Deos numeraverit, quos idem sub exitum vitæ sustulit, in Præceptis suis unum esse Deum asserens? Quid Aratus ex sphærographia cycli mundani retulit, aut qui eadem ac ille dixerunt, præter humanam gloriam, quam ne suo quidem merito consequuti sunt? Quid veri dixerunt? Quid Euripidem & Sophoclem cæterosque

κωμικως αἱ κωμωδιαι; ἡ Ηροδοτον και Θεκυδιδην αἱ ἱςοριαι ἀυτων; ἡ Πυθαγοραν τα ἀδυτα, και Ηρακλεως ςηλαι; ἡ Διογενην ἡ Κυνικη φιλοσοφια; ἡ Επικερον το δογματιζειν μη ἐιναι προνοιαν; ἡ Εμπεδοκλεα το διδασκειν ἀθεοτητα; ἡ Σωκρατην το ὀμνυειν τον κυνα, και τον χηνα, και την πλατανον, και τον κεραυνωθεντα Ασκληπιον, και τα δαιμονια ἁ ἐπεκαλειτο; προς τι δε και ἑκων ἀπεθνησκεν; τινα και ὁποιον μισθον μετα θανατον ἀπολαβειν ἐλπιζων; τι δε ὠφελησε Πλατωνα ἡ κατ' ἀυτον παιδεια; ἡ τες λοιπες φιλοσοφες τα δογματα ἀυτων; ἱνα μη τον ἀριθμον ἀυτων καταλεγω πολλων ὀντων; ταυτα δε φαμεν εἰς το ἐπιδειξαι την ἀνωφελη και ἀθεον διανοιαν ἀυτων.

Δοξης γαρ κενης και ματαιε παντες ὑτοι ἐρασθεντες, ὑτε ἀυτοι το ἀληθες ἐγνωσαν, ὑτε μην ἀλλες ἐπι την ἀληθειαν προετρεψαντο. και γαρ ἁ ἐφασαν ἀυτα ἐλεγχει ἀυτες, ἡ ἀσυμφωνα εἰρηκασι· και τα ἰδια δογματα οἱ πλειες ἀυτων κατελυσαν. ὑ γαρ αλληλες μονον ἀνετρεψαν, ἀλλ' ἡδη τινες και τα ἑαυτων δογματα ἀκυρα ἐποιησαν. ὡςε ἡ δοξα ἀυτων εἰς ἀτιμιαν και μωριαν ἐχωρησεν. ὑπο γαρ των συνετων καταγινωσκονται. ἡτοι γαρ περι θεων ἐφασαν ἀυτοι, ὑςερον ἀθεοτητα ἐδιδαξαν· ἡ εἰ και περι κοσμε γενεσεως, ἐσχατον ἀυτοματισμον εἰπον ἐιναι των παντων. ἀλλα και περι προνοιας λεγοντες, παλιν ἀπρονοητον ἐιναι κοσμον ἐδογματισαν. τι δ' ὑχι και περι σεμνοτητος πειρωμενοι γραφειν, ἀσελγειας και πορνειας και μοιχειας ἐδιδαξαν ἐπιτελεισθαι, ἐτι μην και τας ςυγητας ἀῤῥητοποιΐας εἰσηγησαντο. και πρωτες γε τες θεες ἀυτων κηρυσσεσιν ἐν ἀῤῥητοις μιξεσι συγγινεσθαι, ἐντε ἀθεσμοις βρωσεσι. τις γαρ ὑκ ᾀδει Κρονον τεκνοφαγον· Δια δε τον παιδα ἀυτε την Μητιν καταπινειν, και δειπνα μιαρα τοις θεοις ἑτοιμαζειν· ἐνθα και χωλον Ηφαιςον τινα χαλκεα φασι διακονειν ἀυτοις. την τε Ηραν ἰδιαν ἀδελφην μη μονον τον Δια γαμειν, ἀλλα και δια ςοματος

Tragœdos tragœdiæ juverunt, aut Menandrum & Ariſtophanem cæteroſque Comœdos comœdiæ, aut ſuæ Herodotum & Thucydidem hiſtoriæ? Aut Pythagoram Adyta & Herculis columnæ, aut Diogenem cynica philoſophia? Quid Epicuro profuit nullam eſſe providentiam decernere, aut Empedocli nullum eſſe Deum docere, aut Socrati per canem jurare & anſerem & platanum, & fulmine tactum Æſculapium, & dæmonia quæ ille invocabat? Cur libenti animo mortem oppetiit? Quam ſe & qualem poſt mortem accepturum mercedem ſperans? Quid Platonem juvit inſtituta ab eo diſciplina, aut quid alios philoſophos, ne magnum eorum numerum recenſeam, ſuæ opiniones juverunt? Hæc autem dicimus, ut eorum inutilem & impiam animi ſententiam oſtendamus.

3. Hi enim omnes vanæ & inanis gloriæ cupidi nec verum ipſi viderunt, nec alios ad veritatem excitarunt; ex ſuis enim ipſorum dictis arguuntur, quatenus pugnantia loquuti ſunt, ac ſua ipſorum decreta plerique diſſolverunt. Neque enim ſeſe invicem ſolum evertunt, ſed jam nonnulli ſua ipſorum decreta irrita fecerunt; ita ut eorum gloria in ignominiam & ſtultitiam evaſerit. Nam condemnantur ab hominibus intelligentia præditis. Vel enim de diis loquuti ſunt, ac poſtea nullum eſſe Deum docuerunt; vel de mundi origine, ac poſtremo ſua ſponte orta eſſe omnia docuerunt. Quin etiam de providentia diſputantes, rurſus mundum nulla regi providentia decreverunt. Quid? Annon etiam de morum honeſtate ſcribere aggreſſi, flagitia & ſtupra & adulteria patrare docuerunt, ac deteſtanda & nefanda ſcelera induxerunt? Ac deos etiam ſuos prædicant principes exſtitiſſe in infandis flagitiis ſeſe volutandi, & in deteſtandis cibis epulandi. Quis enim non canit Saturnum filiorum voratorem, aut Jovem ejus filium Metin abſorbentem, & ſcelerata convivia diis apponentem,

τος ἀναγνυ ἀῤῥητοποιειν. τας τε λοιπας περι ἀυτυ πραξεις, ὁποσας ἀδυσιν οἱ ποιηται, εἰκος ἐπισασαι. τι μοι λοιπον καταλεγειν τα περι Ποσειδωνος, και Απολλωνος, ἠ Διονυσυ, και Ηρακλεος, Αθηνας της φιλοκολπυ, και Αφροδιτης της ἀναισχυντυ, ἀκριβεςερον πεποιηκοτων ἡμων ἐν ἑτερῳ τον περι ἀυτων λογον.

Οὐδε γαρ ἐχρην ἡμας ταυτα ἀνασκευαζειν, εἰ μη ὁτι σε θεωρω νυνι δισαζοντα περι τον λογον της ἀληθειας. φρονιμος γαρ ὠν ἡδεως μωρων ἀνεχῃ. ἐπειτοι ὐκ ἀν ἐκινηθης ὑπο ἀνοητων ἀνθρωπων κενοις λογοις ἀπαγεσθαι, και φημῃ πειθεσθαι προκατεσχηκυιῃ, ςοματων ἀθεων ψευδως συκοφαντυντων ἡμας, τυς θεοσεβεις και Χριςιανυς καλυμενυς, φασκοντων ὡς κοινας ἁπαντων ὐσας τας γυναικας ἡμων, και διαφορῳ μιξει ξυνοντας, ἐτι μην και ταις ἰδιαις ἀδελφαις συμμιγνυσθαι, και το ἀθεωτατον και ὠμοτατον, πασων σαρκων ἀνθρωπινων ἐφαπτεσθαι ἡμας. ἀλλα και ὡς προσφατυ ὀδευοντος τυ καθ' ἡμας λογυ, και μηδεν ἐχειν ἡμας λεγειν εἰς ἀποδειξιν ἀληθειας, της καθ' ἡμας, και διδασκαλιας· μωριαν δε εἰναι τον λογον ἡμων φασιν. ἐγω μεν ὐν θαυμαζω μαλιςα ἐπι σοι, ὁς ἐν μεν τοις λοιποις γενομενος σπυδαιος, και ἐκζητητης ἁπαντων πραγματων, ἀμελεςερον ἡμων ἀκυεις. εἰ γαρ σοι δυνατον, και νυκτωρ ὐκ ὠκνεις διατριβειν ἐν ταις βιβλιοθηκαις.

Επειδη ὐν πολλα ἀνεγνως, τι σοι ἐδοξε τα Ζηνωνος ἠ τα Διογενυς, και Κλεανθυς, ὁποσα περιεχυσιν αἱ βιβλοι ἀυτων, διδασκυσαι ἀνθρωποβορειας, πατερας μεν ἀπο ἰδιων τεκνων ἑψεσθαι και βιβρωσκεσθαι, και εἰ τις ὐ βυλοιτο ἠ μελος τι της μυσαρας τροφης ἀποῤῥιψειεν, ἀυτον κατεσθιεσθαι τον μη φαγοντα. προς τυτοις ἀθεωτερα τις

φωνη

in quibus Vulcanum quemdam claudum & fabrum perhibent illis ministrare; Junonem autem propriam ipsius sororem cum eo non solum matrimonio conjunctam, sed etiam infanda flagitia ore impuro patrare? Ac cætera Jovis facinora qualia a poetis canuntur, verisimile est a te non ignorari. Quid jam recenseam Neptuni, Apollinis, Bacchi, Herculis, Minervæ sinus amantis, Veneris pudorem projicientis facinora, cum de his accuratius alio in libro disputaverim?

4. Nam ne hæc quidem a me refelli oportebat, nisi quod te adhuc video circa veritatis doctrinam incertum & dubium. Quamvis enim ipse prudens sis, perfers tamen insanos non invitus. Alioquin non te commovissent homines stulti ut vanis sermonibus abripereris, & rumori inveterato crederes ab impiis linguis sparso, quæ ficta in nos crimina, qui Dei cultores sumus & Christiani vocamur, conferunt, ac communes omnium esse nostras uxores dictitant, nosque promiscuo concubitu uti & cum propriis sororibus misceri, & quod maxime impium & longe crudelissimum est, carnem quamlibet degustare. Addunt etiam recens prodiisse nostram doctrinam, nec quidquam a nobis afferri posse ad veritatem illius demonstrandam, stultitiamque esse institutum nostrum. Equidem te plurimum admiror, qui cum cætera diligens & consideratus sis, ac omnium rerum explorator, negligenter nobis aurem accommodes. Nam, si fieri posset, ne noctem quidem dubitares in bibliothecis consumere.

5. Quoniam autem multa perlegisti, quid tibi visa sunt illa Zenonis & Diogenis & Cleanthis præcepta, qualia eorum libris continentur, ut humana caro voretur, ac parentes a propris filiis coquantur & vorentur; ac si quis nolit, aut membrum aliquod infandi illius cibi projiciat, ipse ille comedatur qui

non

φωνὴ ἑυρισκεται, ἢ τȣ Διογενȣς, διδασκοντος τα τεκνα τȣς ἑαυτων γονεις εἰς θυσιαν ἀγειν, και τȣτȣς κατεσθιειν. τι δ᾽ ȣχι και Ηροδοτος ὁ ἱςοριογραφος μυθευει, τον Καμβυσην τα τȣ Αρπαγȣ τεκνα σφαξαντα, και ἑψησαντα παρατεθεικεναι τῳ πατρι βοραν. ἐτι δε και παρα Ινδοις μυθευει κατεσθιεσθαι τȣς πατερας ὑπο των ἰδιων τεκνων. ὠ της ἀθεȣ διδασκαλιας των τα τοιαυτα ἀναγραψαντων, μαλλον δε διδαξαντων· ὡς της ἀσεβειας και ἀθεοτητος ἀυτων, ὠ της διανοιας των ȣτως ἀκριβως φιλοσοφησαντων, και φιλοσοφιαν ἐπαγγελλομενων. οἱ γαρ ταυτα δογματισαντες τον κοσμον ἀσεβειας ἐνεπλησαν.

Και γαρ περι ἀθεσμȣ πραξεως σχεδον πασιν συμπεφωνηκεν, τοις περι τον χορον της φιλοσοφιας πεπλανημενοις. και πρωτος γε Πλατων, ὁ δοκων ἐν ἀυτοις σεμνοτερον πεφιλοσοφηκεναι, διαῤῥηδην ἐν τῃ πρωτῃ βιβλῳ των πολιτειων ἐπιγραφομενῃ, τροπῳ τινι νομοθετει εἰναι κοινας ἁπαντων τας γυναικας, χρωμενος παραδειγματι τῳ Διος, και Κρητων νομοθετῃ, ὁπως δια προφασεως παιδοποιΐα πολλη γινηται ἐκ των τοιȣτων, και ὡς δηθεν τȣς λυπȣμενȣς δια τοιȣτων ὁμιλιων χρην παραμυθεισθαι. (Επικȣρος δε και ἀυτος συν τῳ ἀθεοτητα διδασκειν, συμβȣλευει και μητρασι και ἀδελφαις συμμιγνυσθαι,) και περα των νομων τȣτο κωλυοντων. ὁ γαρ Σολομων και περι τȣτȣ σαφως ἐνομοθετησεν, ὁπως ἐκ τȣ γημαντος οἱ παιδες νομιμως γινωνται, προς το μη ἐκ μοιχειας τȣς γεννωμενȣς εἰναι, ἱνα μη τον ȣκ ὀντα πατερα τιμησῃ τις ὡς πατερα, ἢ τον ὀντως πατερα ἀτιμασῃ τις, ἀγνοων ὡς μη πατερα. ὁποσα τε οἱ λοιποι νομοι κωλυȣσι Ρωμαιων τε και Ελληνων τα τοιαυτα πρασσεσθαι. προς τι ȣν Επικȣρος και οἱ Στωΐκοι δογματιζȣσιν ἀδελφοκοιτιας και ἀῤῥενοβασιας ἐπιτελεισθαι, ἐξ ὡν διδασκαλιων μεςας βιβλιοθηκας πεποιηκασιν, εἰς το ἐκ παιδων μανθανειν την ἀθεσμον κοινωνιαν, και τι μοι λοιπον κατατριβεσθαι περι ἀυτων, ὁπȣ γε και περι των θεων παρ᾽ ἀυτοις λεγομενων τα ὁμοια κατηγγελκασι;

Θεȣς

non comedit? Hanc impietatem ſuperat vox illa Diogenis docentis ut ſuos filii parentes in victimæ loco immolent & comedant. Quid? Nonne Cambyſem fabulatur hiſtoriæ ſcriptor Herodotus, cum Harpagi filios occidiſſet, coctos patri epulum appoſuiſſe? Idem etiam apud Indos fabulatur comedi a propriis filiis parentes. O doctrinam impiam talia ſcribentium vel potius docentium! o impietatem & atheiſmum! o mentem tam accurate philoſophantium ac philoſophiam præ ſe ferentium! Nam qui hæc docuere, mundum impietate repleverunt.

6. Nam & de infando ſcelere pene inter eos omnes convenit, qui in philoſophiæ choro erraverunt. Ac primus quidem Plato, qui præclarius inter eos philoſophatus videtur, nominatim in primo de Republica libro, ſancit veluti quidam legislator communes eſſe omnium uxores, auctore utens Jovis filio & Cretenſium legislatore (ut per interpoſitam cauſam fœcunda proles ex talibus naſceretur; ſimul quod eos qui labores exantlarent, hujuſmodi copulis demulceri oportebat) quamvis ea res legibus prohiberetur. Nam Solon etiam ea de re legem diſerte ſancivit, ut ex patre matrimonio conjuncto legitime pueri naſcantur, non autem ex adulterio, ne quis in patris loco eum colat qui pater non ſit, aut eum qui vere ſit ignominia afficiat, patrem eſſe ignorans. Epicurus autem, præterquam quod Deum non eſſe docet, auctor eſt ut cum matribus & ſororibus conſuetudo ſtupri habeatur, ac ejuſmodi facinora patrentur, quæcumque reliquis legibus Romanorum & Græcorum prohibentur. Cur igitur Epicurus & Stoici inceſtos cum ſororibus & maſculis concubitus docent, qua doctrina bibliothecas impleverunt, ut a teneris infanda flagitia ediſcerentur? Sed quid attinet pluribus circa eos immorari, cum de iis etiam quos appellant diis ſimilia prædicaverint?

7. Poſt-

Θεȣς γαρ φησαντες εἰναι, παλιν εἰς ȣδεν αὐτȣς ἡγησαντο. οἱ μεν γαρ ἐξ ἀτομων αὐτȣς ἐφασαν συνεςἀναι. οἱ δ'ε αὖ χωρειν εἰς ἀτομȣς, και μηδ'εν πλειον ἀνθρωπων δυνασθαι τȣς θεȣς φασι. Πλατων δ'ε θεȣς εἰπων εἶναι, ὑλικȣς αὐτȣς βȣλεται συνιςαν. Πυθαγορας δ'ε τοσαυτα μοχθησας περι θεων, και την ἀνω κατω πορειαν ποιησαμενος, ἐσχατον ὁριζει φυσιν και αὐτοματισμον εἶναι φησι των παντων και θεȣς ἀνθρωπων μηδ'εν φροντιζειν. ὁποσα τε Κλιτομαχος ὁ Ακαδημαϊκος περι ἀθεοτητος εἰσηγησατο. τι δ' ȣχι και Κριτιας, και Πρωταγορας ὁ Αβδηριτης λεγων· εἰτε γαρ εἰσι θεοι, ȣ δυναμαι περι αὐτων λεγειν, ȣτε ὁποιοι εἰσι δηλωσαι. πολλα γαρ ἐςι τα κωλυοντα με. τα γαρ περι Εὐημερȣ τȣ ἀθεωτατȣ περισσον ἡμιν και λεγειν. πολλα γαρ περι θεων τολμησας φθεγξασθαι, ἐσχατον και το ἐξολȣ μη εἶναι θεȣς, ἀλλα τα παντα αὐτοματισμῳ διοικεισθαι βȣλεται. Πλατων δ'ε ὁ τοσαυτα εἰπων περι μοναρχιας θεȣ, και ψυχης ἀνθρωπȣ, φασκων ἀθανατον εἶναι την ψυχην, ȣκ αὐτος ὑςερον εὑρισκεται ἐναντια ἑαυτῳ λεγων, τας μεν ψυχας μετερχεσθαι εἰς ἑτερȣς ἀνθρωπȣς, ἐνιων δ'ε και εἰς ἀλογα ζωα χωρειν; πως ȣ δεινον και ἀθεμιτον δογμα αὐτȣ τοις γε νȣν ἐχȣσι φανησεται, ἱνα ὁποτε ἀνθρωπος παλιν ἐςαι λυκος, ἡ κυων, ἡ ὀνος, ἡ ἀλλο τι ἀλογον κτηνος; τȣτῳ ἀκολȣθα και Πυθαγορας εὑρισκεται φλυαρων, προς τῳ και προνοιαν ἐκκοπτειν. τινι ȣν αὐτων πιςευσωμεν; Φιλημονι τῳ Κωμικῳ λεγοντι·

Οἱ γαρ θεον σεβοντες ἐλπιδας καλας
Εχȣσιν εἰς σωτηριαν.

ἡ οἱς προειρηκαμεν Εὐημερῳ και Επικȣρῳ και Πυθαγορᾳ, και τοις λοιποις ἀρνȣμενοις εἶναι θεοσεβειαν, και προ-

7. Poſtquam enim deos eſſe dixerunt, rurſus eos ad nihilum redigunt. Alii enim ex atomis eos conſtare dixerunt; alii in atomos abire, nec quicquam amplius quam homines poſſe. Plato autem poſtquam deos eſſe dixit, eoſdem ex materia conſtituere non dubitat. Pythagoras autem, qui tot ac tanta de diis laboravit, ac ſurſum deorſum peregrinatus eſt, poſtremo natura & fortuito concurſu omnia contineri, nec ullam hominum procurationem deos gerere definit. Mitto etiam quot & quanta Clitomachus Academicus excogitarit, ut nullos eſſe deos probaret. Quid nonne etiam Critias? Nonne Protagoras cujus eſt illud: *Neque utrum ſint dii poſſum dicere, nec quales ſint demonſtrare: multa enim ſunt quæ me deterreant.* Quæ autem ab Euhemero ſummæ impietatis homine dicta ſunt, ea ne commemorare quidem operæ pretium videtur. Is enim poſtquam multa de diis diſſerere auſus eſt, poſtremo nullos omnino eſſe, ac fortuito omnia gubernari contendit. Plato autem, qui tam multa de monarchia Dei diſputavit, ac de anima humana, immortalem eam eſſe ſtatuens, nonne poſtea ſecum ipſe pugnare deprehenditur, dum quorumdam animas in alios homines migrare dicit, quorumdam autem in animalia rationis expertia concedere? Annon horrenda & nefanda ejus ſententia viris prudentibus videbitur, ut qui olim homo fuerit, is rurſus lupus aut canis fiat, aut aſinus aut aliud quidpiam animal rationis expers? Huic conſona Pythagoras quoque nugatus eſſe deprehenditur, præterquam quod etiam providentiam ſuſtulit. Utris igitur credemus? Philemoni Comico dicenti,

Præclara namque numinis cultoribus
Spes ad ſalutem ſuppetit.

An iis, quos diximus, Euhemero, Epicuro & Pythagoræ, cæteriſque Deum colendum eſſe negantibus,

ac

νοιαν ἀναιρᾶσιν; περι μεν ἂν Θεα και προνοιας Αριςων ἔφη·

Θαρσει, βοηθειν πασι τοισιν ἄξιοις
Εἰωθεν ὁ Θεος. τοις δε τοιατοις σφοδρα.
Εἰ μη παρεςαι προεδρεια τις κειμενη
Τοις ζωσιν, ὡς δει, τι πλεον ἐςιν ἐυσεβειν;
Εἰη γαρ ἄτως, ἀλλα και λιαν ὁρω
Τας ἐυσεβως μεν ἑλομενας διεξαγειν,
Πραττοντας ἀτοπως· τας δε μηδεν ἑτερον ἢ
Το λυσιτελες και το κατ' ἀυτας μονον,
Εντιμωτεραν ἐχοντας ἡμων διαθεσιν
Επι τα παροντος. ἀλλα δει πορρω βλεπειν,
Και την ἁπαντων ἀναμενειν καταςροφην.
Οὐχ ὃν τροπον γαρ παρ' ἐνιοις ἰσχυει τις
Δοξα κακοηθης, τῳ βιῳ τ' ἀνωφελης,
Φορα τις ἐς' ἀυτοματος, ἡ βραβευεται
Ὡς ἐτυχε παντα. ταυτα γαρ κρινασιν ἐχειν
Εφοδια προς τον ἰδιον οἱ φαυλοι τροπον.
Εςι δε και τοις ζωσιν ὁσιως προεδρεια,
Και τοις πονηροις, ὡς προσηκεν, ἐπιτιμια.
Χωρις προνοιας γινεται γαρ ἀδε ἑν.

ὁποσατε και ἀλλοι, και σχεδον γε οἱ πλειας εἰπον περι Θεα, και προνοιας, ὁραν ἐςι πως ἀνακολαθα ἀλληλοις ἐφασαν. οἱ μεν γαρ το ἐξ ὁλα Θεον και προνοιαν εἰναι ἀνειλον· οἱ δ' αὖ συνεςησαν Θεον, και παντα προνοια διοικεισθαι ὡμολογησαν. τον ἂν συνετον ἀκροατην και ἀναγινωσκοντα προσεχειν ἀκριβως τοις λεγομενοις δει· καθως και ὁ Σιμυλος ἐφη.

Κοινως ποιητας ἐθος ἐςι καλειν
Και τας περιττας τῃ φυσει, και τας καλας.
Εδει δε κρινειν.

καθαπερ και ὁ Φιλημων·

Χαλεπον ἀκροατης ἀσυνετος καθημενος.
Υπο γαρ ἀνοιας ἀχ ἑαυτον μεμφεται.

providentiam tollentibus? Ac de Deo quidem & ovidentia sic loquutus est Aristo:

Confide, dignis nam omnibus solet Deus
Opem tulisse; maximeque talibus.
Ni sit statutum præmium viventibus
Præscribit ut fas; esse quid prodest pium?
Sed rem esse sic fac: sæpe sed vidi tamen
Illos pie ævum qui volunt traducere,
Uti haud secundis rebus: & qui aliud nihil
Præter lucellum ipsisque solis utile
Curant, honore fulgidos quam nos magis
Esse hoc in ævo. Longius sed cernere
Et præstolari finem oportet omnium.
Non enim, ut inhæret pluribus sententia,
Nefanda prorsus, sæculoque inutilis,
Injussa quædam motio est; & omnia
Reguntur ut sors fert. Habere enim volunt
Morum suorum hæc improbi munimina.
Pietatis autem & præmium est cultoribus:
Est & scelestis, ut decet, punitio:
Nil quippe nil fit absque providentia.

: quæcumque alii & propemodum plerique de Deo providentia dixere, ea quam parum inter se conna dixerint in promtu est. Alii enim Deum omni› & providentiam sustulerunt, alii Deum esse staerunt, & providentia gubernari omnia confessi nt. Prudenti igitur auditori & lectori diligenter nsiderandum est quid a quoque dicatur, quemadodum ait Simylus:

Mos est poetas nomine æquo dicere,
Natura inepti sive sint, sive optimi.
At judicare oportet.

uemadmodum & Philemon:

Res est molesta, ineptus auditor sedens:
Haud namque culpat seipse præ vecordia.

χρη ȣν προσεχειν, και νοειν τα λεγομενα, κριτικως ἐξεταζοιτα τα ὑπο των φιλοσοφων και των λοιπων ποιητων εἰρημενα.

Αρνȣμενοι γαρ θεȣς εἰναι, παλιν ὁμολογȣσιν ἀυτοι, και τȣτȣς πραξεις ἀθεσμȣς ἐπιτελειν ἐφασαν. και πρωτȣ γε τȣ Διος, οἱ ποιηται ἐυφωνοτερον ἀδȣσι τας χαλεπας πραξεις. Χρυσιππος δε ὁ πολλα φλυαρησας, πως ȣχι ἐυρισκεται σημαινων την Ηραν ϛοματι μιαρῳ συγγινεσθαι τῳ Διι; τι γαρ μοι καταλεγειν τας ἀσελγειας της μητρος θεων λεγομενης; ἡ Διος τȣ Λατιαριȣ διψωντος αἱματος ἀνθρωπειȣ; ἡ Αττȣ τȣ ἀποκοπτομενȣ· ἡ ὁτι ὁ Ζευς ὁ καλȣμενος τραγῳδος κατακλυσας την ἑαυτȣ χειρα, ὡς φασι, νυν παρα Ρωμαιοις θεος τιμαται; σιγω τα Αντινοȣ τεμενη, και τα των λοιπων καλȣμενων θεων. και γαρ ἱϛορȣμενα τοις συνετοις καταγελωτα φερει. ἠτοι ȣν περι ἀθεοτητος ἀυτοι ὑπο των ἰδιων δογματων ἐλεγχονται οἱ τα τοιαυτα φιλοσοφησαντες, ἡ και περι πολυμιξιας και ἀθεσμȣ κοινωνιας. ἐτι μην και ἀνθρωποβορια παρ ἀυτοις ἐυρισκεται, δι ὡν συνεγραψαν γραφων, και πρωτȣς γε ȣς τετιμηκασι θεȣς, ταυτα πεπραχοτας ἀναγραφȣσιν.

Ημεις δε και θεον ὁμολογȣμεν, ἀλλ' ἑνα, τον κτιϛην και ποιητην και δημιȣργον τȣδε τȣ παντος κοσμȣ, και προνοιᾳ τα παντα διοικεισθαι ἐπιϛαμεθα, ἀλλ' ὑπ' ἀυτȣ μονȣ· και νομον ἁγιον μεμαθηκαμεν· ἀλλα νομοθετην ἐχομεν τον ὀντως θεον, ὁς διδασκει ἡμας δικαιοπραγειν, και ἐυσεβειν, και καλοποιειν. και περι μεν ἐυσεβειας λεγει· ȣκ ἐσονται σοι θεοι ἑτεροι πλην ἐμȣ. ȣ ποιησεις σεαυτῳ εἰδωλον, ȣδε παντος ὁμοιωμα, ὁσα ἐν τῳ ȣρανῳ ἀνω, ἡ ὁσα ἐν τη γη κατω, ἡ ὁσα ἐν τοις ὑδασιν ὑποκατω της γης· ȣ προσκυνησεις ἀυτοις, ȣδε μη λατρευσεις ἀυτοις. ἐγω γαρ εἰμι κυριος ὁ θεος σȣ. περι δε τȣ καλοποιειν ἐφη· τιμα τον πατερα σȣ, και την μητερα σȣ, ἱνα ἐυ σοι γενηται, και ἱνα μακροχρονιος ἐση ἐπι της γης, ἡς ἐγω διδωμι σοι κυριος ὁ θεος. ἐτι περι δικαιοσυνης· ȣ μοι-

χευ-

Attendere igitur oportet & confiderare quid dicatur, judicio expendentem quæ a philofophis & poetis dicta funt.

8. Nam qui negant deos effe, rurfus confitentur, ac infanda facinora ab his patrari dixerunt. Ac Jovis quidem imprimis nefarie facta pleniori ore poetæ prædicant. Chryfippus autem qui multa nugatus eft, an non fignificare invenitur Junonem ore impuro cum Jove effe congreffam? Quid enim matris illius, quæ dicitur, deorum, aut Jovis Latiaris fanguinem humanum fitientis, aut Attidis caftrati lafcivias recenfeam? aut Jovem illum cognomine Tragœdum, qui fuam ipfius, ut perhibent, manum inundavit, ac nunc deus apud Romanos colitur? Taceo templa Antinoi & cæterorum, quos vocant, deorum. Rifum enim, dum narrantur, cordatis viris excutiunt. Vel impietatis igitur ex fuis ipforum fcriptis arguuntur qui talia philofophati funt, vel etiam promifcui ac nefandi concubitus. Quin etiam hominum vorandorum inhumanitas apud eos deprehenditur ex iis quæ fcripta reliquerunt; & quos colunt deos, principes eos fcribunt fuiffe horum facinorum edendorum.

9. Nos autem & Deum confitemur, fed unum, conditorem & creatorem & opificem hujus univerfi: & providentia gubernari omnia fcimus, fed ab eo folo: & legem fanctam didicimus, fed legislatorem habemus verum Deum, a quo & juftitiam colere & pietatem & bona opera facere edocemur. Ac de pietate quidem fic præcepit: *Non erunt tibi dii alieni præter me. Non facies tibi ipfi idolum, nec cujufquam fimilitudinem quæcumque in cœlis defuper, aut quæcumque in terra deorfum, aut quæcumque in aquis funt fubter terram. Non adorabis ea neque coles illa; Ego enim fum Dominus Deus tuus.* De bonis autem operibus fic ait: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut bene tibi fit, & ut longævus fis fuper terram quam ego do tibi* Dominus

 Deus.

χευσεις, ου φονευσεις, ου κλεψεις, ου ψευδομαρτυρησεις κατα του πλησιον σου μαρτυριαν ψευδη, ουκ ἐπιθυμησεις την γυναικα του πλησιον σου, ουκ ἐπιθυμησεις την οἰκιαν αὐτου, ουδε τον ἀγρον αὐτου, ουδε τον παιδα αὐτου, ουδε την παιδισκην αὐτου, ουδε του βοος αὐτου, ουδε του ὑποζυγιου αὐτου, ουδε παντος κτηνους αὐτου, ουτε ὁσα ἐστι τῳ πλησιον σου. ου διαστρεψεις κριμα πενητος ἐν κρισει αὐτου. ἀπο παντος ῥηματος ἀδικου διαποστησῃ. ἀθωον και δικαιον ουκ ἀποκτενεις· ου δικαιωσεις τον ἀσεβη· και δωρα ου ληψῃ. τα γαρ δωρα ἀποτυφλοι ὀφθαλμους βλεποντων, και λυμαινεται ῥηματα δικαια. τουτου μεν ουν του θειου νομου διακονος γεγενηται Μωσης, ὁ και θεραπων του θεου, παντι μεν τῳ κοσμῳ, παντελως δε τοις Εβραιοις τοις και Ιουδαιοις καλουμενοις, ους κατεδουλωσεν ἀρχηθεν βασιλευς Αἰγυπτου, τυγχανοντας σπερμα δικαιον ἀνδρων θεοσεβων, και ὁσιων, Αβρααμ και Ισαακ, και Ιακωβ, ὁ θεος μνησθεις και ποιησας θαυμασια και τερατα δια Μωσεως παραδοξα, ἐρρυσατο αὐτους, και ἐξηγαγεν ἐκ της Αἰγυπτου, ἀγαγων αὐτους δια της ἐρημου καλουμενης· ους και ἀπεκατεστησεν εἰς την Χαναναιαν γην, μετεπειτα Ιουδαιαν ἐπικληθεισαν, και νομον παρεθετο, και ἐδιδαξεν αὐτους ταυτα. του μεν ουν νομου μεγαλου και θαυμαστου προς πασαν δικαιοσυνην ὑπαρχοντος, δεκα κεφαλαια ἁ προειρηκαμεν τοιαυτα ἐστιν.

Επειδη ουν προσηλυτοι ἐγενηθησαν ἐν γῃ Αἰγυπτῳ, ὀντες το γενος Εβραιοι ἀπο γης της Χαλδαικης· (κατ' ἐκεινο καιρου λιμου γενομενης ἀναγκην ἐσχον μετελθειν εἰς Αἰγυπτον σιτιων ἐκει πιπρασκομενων. ἐνθα και χρονῳ παρωκησαν· ταυτα δε αὐτοις συνεβη κατα προαναφωνησιν θεου·) παροικησαντες ουν ἐν Αἰγυπτῳ ἐτεσι τετρακοσιοις και τριακοντα, ἐν τῳ τον Μωσην μελλειν ἐξαγειν αὐτους εἰς την ἐρημον, ὁ θεος ἐδιδαξεν αὐτους δια του νομου λεγων· προσηλυτον ου θλιψετε. ὑμεις γαρ οἰδατε την ψυχην του προσηλυτου. αὐτοι γαρ προσηλυτοι ἠτε ἐν τῃ γῃ Αἰγυπτῳ.

Τον μεν ουν νομον τον ὑπο του θεου δεδομενον αὐτοις ἐν τῳ παραβηναι τον λαον, ἀγαθος ὠν και οἰκτιρμων ὁ θεος

Deus. Atque etiam de justitia: *Non mœchaberis. Non occides. Non furaberis. Non falso testaberis contra proximum tuum testimonium falsum. Non concupisces uxorem proximi tui. Non concupisces domum ejus, nec agrum nec servum ejus, nec ancillam ejus, nec bovem ejus, nec subjugale: neque ullum pecus ejus, neque quæcumque sunt proximi tui. Non pervertes judicium pauperis in judicio ejus. Ab omni verbo injusto recedes. Innocentem & justum non occides, nec justificabis impium, & munera non accipies: munera enim excæcant oculos videntium & pervertunt verba justa.* Hujus divinæ legis minister fuit Moses famulus Dei, toti quidem mundo, præcipue vero Hebræis qui & Judæi dicti sunt; quos antiquitus Rex Ægypti in servitutem redegit, cum essent semen justum hominum piorum & sanctorum, Abraham, Isaac, & Jacob. Horum recordatus Deus, factisque miraculis & stupendis per Mosen prodigiis liberavit eos & ex Ægypto eduxit, ac per eam regionem, quæ deserta dicitur, deductos restituit in terram Chananæam, quæ postea Judæa vocata est; legemque posuit, & hæc eos edocuit. Magnæ igitur & admirabilis ad omnem justitiam legis decem capita, quæ modo retulimus, sic habent.

10. Quoniam igitur inquilini in Ægypto fuerant, qui genere Hebræi erant ex Chaldæa (orta enim his temporibus fame, necesse habuerunt in Ægyptum transmigrare frumenti causa, quod illic vendebatur, ubi & diu commorati sunt. Hæc autem eis eveniebant secundum Dei prædictionem) cum, inquam, inquilini in Ægypto annis quadringentis & triginta fuissent, cumque illos Moyses in desertum perducturus esset; sic eos Deus per legem edocuit: *Peregrinum non affligetis: vos enim nostis animam peregrini: ipsi enim peregrini in terra Ægypti fuistis.*

11. Cum autem legem eis a Deo datam populus transgrederetur, benignus & misericors Deus nolens

μη βουλομενος διαφθειραι αυτους, προς το δεδωκεναι τον νομον, υστερον δε και προφητας εξεπεμψεν αυτοις εκ των αδελφων αυτων, προς το διδασκειν και αναμιμνησκειν τα του νομου αυτους, και επιστρεφειν εις μετανοιαν, του μηκετι αμαρτανειν. ει δε επιμενοιεν εν ταις φαυλαις πραξεσι, προανεφωνησαν υποχειριους αυτους παραδοθηναι πασαις ταις βασιλειαις της γης. και οτι ταυτα αυτοις ηδη απεβη, φανερον μεν εστι. περι μεν ουν της μετανοιας Ησαϊας ὁ προφητης, κοινως μεν προς παντας, διαρρηδην δε προς τον λαον λεγει· ζητησατε τον κυριον, και εν τῳ ευρισκειν αυτον επικαλεσασθε· ηνικα δ' αν εγγιζῃ ὑμιν, απολιπετω ὁ ασεβης τας ὁδους αυτου, και ανηρ ανομος τας βουλας αυτου, και επιστραφητω επι κυριον τον θεον αυτου, και ελεηθησεται, ὁτι επιπολυ αφησει τας αμαρτιας ὑμων. και ἑτερος προφητης Εζεκιηλ φησιν· εαν αποστραφῃ ὁ ανομος απο πασων των ανομιων ὡν εποιησεν, και φυλαξῃ τας εντολας μου και ποιησῃ τα δικαιωματα μου, ζων ζησεται, και ου μη αποθανῃ, πασαι αἱ αδικιαι αυτου ἁς εποιησεν ου μη μνησθωσιν, αλλα τῃ δικαιοσυνῃ ᾗ εποιησε ζησεται, ὁτι ου βουλομαι τον θανατον του ανομου, λεγει κυριος, αλλ' επιστρεψαι απο της ὁδου της πονηρας, και ζην αυτον. παλιν ὁ Ησαϊας· επιστραφητε οἱ την βαθειαν βουλην βουλευομενοι και ανομον, ἱνα σωθησεσθε. και ἑτερος Ιερεμιας· επιστραφητε επι κυριον τον θεον ὑμων, ὡς ὁ τρυγων επι τον καρταλλον αυτου, και ελεηθησεσθε. πολλα μεν ουν, μαλλον δε αναριθμητα εστι τα εν ταις ἁγιαις γραφαις ειρημενα περι μετανοιας, αει του θεου βουλομενου επιστρεφειν το γενος των ανθρωπων απο πασων των αμαρτιων.

Ετι μην και περι δικαιοσυνης, ἡς ὁ νομος ειρηκεν, ακολουθα ευρισκεται και τα των προφητων, και των ευαγγελιων εχειν, δια το τους παντας πνευματοφορους ενι πνευματι θεου λελαληκεναι. ὁ γουν Ησαϊας ουτως εφη· αφελετε τας πονηριας απο των ψυχων ὑμων, μαθετε καλον ποιειν, εκζητησατε κρισιν, ρυσασθε αδικουμενον, κρινατε ορφανῳ, και δικαιωσατε χηραν. ετι ὁ αυτος, διαλυε, φησιν, παντα συνδεσμον αδικιας, λυε στραγγαλιας βιαιων συναλ-

eos e medio tollere, ad legem, quam eis dederat, illud etiam adjecit, ut prophetas eis deinceps ex fratribus suis mitteret, qui docerent & in memoriam redigerent instituta legis, atque ad pœnitentiam eos converterent, quo amplius non peccarent. Sin autem in pravis actionibus permanerent, prænuntiavit fore ut captivi traderentur omnibus regnis terræ: quæ quidem jam eis evenisse in promptu est. De pœnitentia igitur Esaias propheta communiter quidem omnes, nominatim vero populum alloquitur: *Quærite Dominum, & in inveniendo eum, invocate, & postquam vobis appropinquaverit, relinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & convertatur ad Dominum & misericordiam consequetur; quia multum dimittet peccata vestra.* Et Ezechiel alius propheta ait: *Si iniquus averterit se ab omnibus iniquitatibus quas fecit, & custodierit præcepta mea, & fecerit justificationes meas, vivens vivet & non morietur, & iniquitates ejus quas fecit non memorabuntur, sed justitia, quam fecit, vivet, quia nolo mortem iniqui, dicit Dominus, sed ut avertat se a via sua mala & vivat.* Rursus Esaias: *Convertimini qui profundum consilium initis & iniquum ut salvemini.* Et alius propheta Jeremias: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quemadmodum vindemians ad cartallum suum & misericordiam consequemini.* Multa quidem vel potius innumerabilia sunt de pœnitentia in Scripturis sanctis dicta, volente semper Deo humanum genus ab omnibus peccatis convertere.

12. Adhuc etiam & de justitia quam lex præcipit, consentaneæ inveniuntur prophetarum & Evangeliorum sententiæ, propterea quod omnes uno Dei afflati Spiritu loquuti sunt. Sic igitur Esaias ait: *Auferte mala ex animabus vestris, discite facere bonum, quærite judicium, liberate oppressum, judicate pupillo, & justificate viduam.* Idem: *Dissolve,* inquit, *omnem colligaturam iniquitatis; solve obligationes violentorum contra-*

ναλλαγματων, ἀποςελλε τεθραυσμενες ἐν ἀφεσει, και πασαν συγγραφην ἀδικον διασπα. διαθρυπτε πεινωντι τον ἀρτον σε, και πτωχες ἀςεγες εισαγαγε εἰς τον οἰκον σε. ἐαν ἰδῃς γυμνον, περιβαλλε, και ἀπο των οἰκειων τε σπερματος σε ἐχ ὑπεροψῃ· τοτε ῥαγησεται πρωιμον το φως σε, και τα ἰαματα σε ταχυ ἀνατελει· και προπορευσεται ἐμπροσθεν σε ἡ δικαιοσυνη σε. ὁμοιως και Ιερεμιας, ςητε, φησιν, ἐπι ταις ὁδοις, και ἰδετε. και ἐπερωτησατε ποια ἐςιν ἡ ὁδος κυριε τε θεε ἡμων ἡ ἀγαθη, και βαδιζετε ἐν αὐτῃ, και εὑρησετε ἀναπαυσιν ταις ψυχαις ὑμων. κριμα δικαιον κρινετε, ὁτι ἐν τετοις ἐςι το θελημα κυριε τε θεε ὑμων. ὡσαυτως και Μωσης λεγει· φυλασσεσθε κριμα, και ἐγγιζετε προς κυριον τον θεον ὑμων, τον ςερεωσαντα τον ἐρανον, και κτισαντα την γην· και ἑτερος Ιωηλ ἀκολεθα τετοις ἐφη· συναγαγετε λαον, ἁγιασατε ἐκκλησιαν, εἰσδεξασθε πρεσβυτερες, συναγαγετε νηπια θηλαζοντα μασθες. ἐξελθετω νυμφιος ἐκ τε κοιτωνος αὐτε και νυμφη ἐκ τε πασε αὐτης, και εὐξασθε προς κυριον τον θεον ὑμων ἐκτενως, ὁπως ἐλεηση ὑμας, και ἐξαλειψει τα ἁμαρτηματα ὑμων. ὁμοιως και ἑτερος Ζαχαριας· ταδε λεγει κυριος παντοκρατωρ. κριμα ἀληθειας κρινετε, και ἐλεος και οἰκτιρμον ποιειτε ἑκαςος προς τον πλησιον αὐτε, και χηραν και ὀρφανον, και προσηλυτον μη καταδυναςευσητε, και κακιαν ἑκαςος μη μνησικακειτω τῳ ἀδελφῳ αὐτε ἐν ταις καρδιαις ὑμων, λεγει κυριος παντοκρατωρ.

Και περι σεμνοτητος ἐ μονον διδασκει ἡμας ὁ ἁγιος λογος το μη ἁμαρτανειν ἐργῳ, ἀλλα και μεχρις ἐννοιας, το μηδε τῃ καρδιᾳ ἐννοηθηναι περι τινος κακε. ἡ θεασαμενον τοις ὀφθαλμοις ἀλλοτριαν γυναικα ἐπιθυμησαι. Σολομων μεν ἐν ὁ βασιλευς και προφητης γενομενος, ἐφη· οἱ ὀφθαλμοι σε ὀρθα βλεπετωσαν· τα δε βλεφαρα σε νευετω δικαια. ὀρθας ποιει τροχιας σοις ποσιν. ἡ δε εὐαγγελιος φωνη ἐπιτατικωτερον διδασκει περι ἁγνειας λεγεσα· πας ὁ ἰδων γυναικα ἀλλοτριαν προς το ἐπιθυμησαι αὐτην, ἡδη ἐμοιχευσεν αὐτην ἐν τῃ καρδιᾳ αὐτε.

tuum: dimitte fractos in remissionem: & omnem scripturam iniquam conscinde: frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto indue in domum tuam: si videris nudum, operi: & domesticos seminis tui ne despexeris. Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tuæ cito orientur, & præibit ante te justitia tua. Similiter Jeremias: *State*, inquit, *super vias & videte & interrogate qualis sit via Domini nostri bona & ambulate in ea, & invenietis requiem animabus vestris. Judicium justum judicate, quia in his est voluntas Domini Dei vestri.* Similia dicit Moses: *Custodite judicium & appropinquate ad Dominum Deum vestrum, qui firmavit cœlum & condidit terram.* Et alius, qui Joel dicitur, his congruentia loquutus est: *Congregate populum, sanctificate ecclesiam, suscipite presbyteros, congregate parvulos sugentes ubera. Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Et orate ad Dominum Deum vestrum intente, ut misereatur vestri & deleat peccata vestra* Similiter alius, qui Zacharias dicitur: *Hæc dicit Dominus omnipotens: judicium veritatis judicate: & misericordiam & miserationem facite unusquisque ad proximum suum: & viduam & pupillum & advenam non opprimetis, & malitiam unusquisque non meminerit fratri suo in cordibus vestris, dicit Dominus omnipotens.*

13. De castitate autem docet nos Scriptura sancta, non solum nihil opere peccare, sed ne cogitatione quidem; ita ut nec mali quidquam corde concipiamus, nec oculis adspicientes alienam uxorem concupiscamus. Salomon igitur, qui rex & propheta exstitit, ait: *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ annuant justa: rectas fac semitas pedibus tuis.* Vox autem evangelica intentius de castitate præcipit his verbis: *Quisquis adspicit uxorem alienam ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo: & qui ducit*, inquit,

και ὁ γαμων, φησιν, ἀπολελυμενην ἀπο ἀνδρος, μοιχευει· και ὁς ἀπολυει γυναικα παρεκτος λογȣ πορνειας, ποιει ἀυτην μοιχευθηναι. ὁτι ὁ Σολομων φησιν· ἀποδησει τις πυρ ἐν ἱματιῳ, τα δε ἱματια ἀυτȣ ȣ κατακαυσει; ἠ περιπατησει τις ἐπ' ἀνθρακων πυρος, τȣς δε ποδας ȣ κατακαυσει; ȣτως ὁ εἰσπορευομενος προς γυναικα ὑπανδρον, ȣκ ἀθωωθησεται.

Και τȣ μη μονον ἡμας ἐυνοειν τοις ἀλλοφυλοις, ὡς οἰονται τινες, Ησαϊας ὁ προφητης ἐφη· ἐιπατε τοις μισȣσιν ὑμας και τοις βδελυσσομενοις, ἀδελφοι ἡμων ἐςε, ἱνα το ὀνομα κυριȣ δοξαςθῃ, και ὀφθῃ ἐν τῃ ἐυφροσυνῃ ἀυτων. το δε ἐυαγγελιον, ἀγαπατε, φησι, τȣς ἐχθρȣς ὑμων, και προσευχεσθε ὑπερ των ἐπηρεαζοντων ὑμας. ἐαν γαρ ἀγαπατε τȣς ἀγαπωντας ὑμας, ποιον μισθον ἐχετε; τȣτο και οἱ λῃςαι, και οἱ τελωναι ποιȣσι. τȣς δε ποιȣντας το ἀγαθον διδασκει μη καυχασθαι, ἱνα μη ἀνθρωπαρεσκοι ὡσιν. μη γνωτω γαρ, φησιν, ἡ χειρ σȣ ἡ ἀριςερα, τι ποιει ἡ χειρ σȣ ἡ δεξια. ἐτι μην και περι τȣ ὑποτασσεσθαι ἀρχαις και ἐξȣσιαις, και ἐυχεσθαι ὑπερ ἀυτων, κελευει ἡμας ὁ θειος λογος, ὁπως ἠρεμον και ἡσυχιον βιον διαγωμεν. και διδασκει ἀποδιδοναι πασι τα παντα, τῳ την τιμην, την τιμην, τῳ τον φοβον, τον φοβον· τῳ τον φορον, τον φορον· μηδενι μηδεν ὀφειλειν ἠ μονον το ἀγαπαν παντας.

Σκοπει τοινυν ἐι οἱ τα τοιαυτα μανθανοντες δυνανται ἀδιαφορως ζῃν, και συμφυρεσθαι ταις ἀθεμιτοις μιξεσιν, ἠ το ἀθεωτατον παντων, σαρκων ἀνθρωπειων ἐφαπτεσθαι· ὁπȣ γε και τας θεας των μονομαχων ἡμιν ἀπειρηται ὁραν, ἱνα μη κοινωνοι, και συνιςορες φονων γενωμεθα. ἀλλ' ȣδε τας λοιπας θεωριας ὁραν χρη, ἱνα μη μολυνωνται ἡμων οἱ ὀφθαλμοι, και τα ὠτα, γινομενα συμμετοχα των ἐκει φωνων ᾀδομενων. ἐι γαρ ἐιποι τις περι ἀνθρωποβοριας, ἐκει τα Θυεςȣ και Τηρεως τεκνα ἐσθιομενα· ἁ δε περι μοιχειας, ȣ μονον περι ἀνθρωπων, ἀλλα και περι θεων, ὡν καταγγελλȣσιν ἐυφωνως μετα τιμων και ἀθλων, παρ' ἀυτοις τραγῳδειται. μακραν δε ἀπειη Χριςιανοις ἐνθυμηθηναι τι τοιȣτο πραξαι, παρ' οἱς σωφρο-

dimissam a viro, mœchatur, & qui dimittit uxorem excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Ait adhuc Salomon: *Illigabit quis ignem in veste sua, vestimenta autem sua non comburet? aut ambulabit quis super carbones ignis & pedes non comburet? Sic qui proficiscitur ad mulierem, quæ sub viro est, innocens non erit.*

14. Atque ut non eos solum, qui nostri sunt generis benevolentia complectamur, ut quidam existimant, Esaias ait: *Dicite his qui vos oderunt & his qui execrantur, fratres nostri estis, ut nomen Dei glorificetur & videatur in lætitia eorum.* Evangelium autem: *Diligite*, inquit, *inimicos vestros, & precamini pro his qui lædunt vos. Nam si dilexeritis eos qui diligunt vos, qualem mercedem habetis? Hoc & latrones & publicani faciunt.* Qui autem bene faciunt, eos non gloriari docet, ne studiosi sint hominibus placendi. *Nesciat enim*, inquit, *manus tua sinistra quid faciat manus tua dextra.* Illud etiam jubet Scriptura sancta, ut magistratibus & potestatibus subjiciamur ac pro iis precemur ut *tranquillam & pacatam vitam agamus.* Ac omnibus omnia reddere docet: *Cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui tributum, tributum, nec quidquam ulli debere, nisi ut diligamus omnes.*

15. Vide igitur an possint, qui talia edocentur, indifferenter vivere, & in nefariis flagitiis volutari, aut quod omnem impietatem superat, carnes humanas attingere, cum præsertim nec gladiatorum ludos spectare nobis liceat, ne participes & conscii cædium fiamus. Neque etiam cætera spectacula obeunda sunt, ne polluantur oculi nostri & aures, si participes eorum fiant, quæ illic decantantur. Si quis enim de carnis humanæ epulo loquitur, illic Thyestis & Terei filii vorantur; si vero de adulterio, illud apud eos non solum de hominibus sed etiam de diis, quos canora voce decantant non sine præmio & mercede, tragice exhibetur. Procul autem absit a

Chri-

φροσυνη παρεςιν, ἐγκρατεια ἀσκειται, μονογαμια τηρειται, ἁγνεια φυλασσεται, ἀδικια ἐκπορθειται, ἁμαρτια ἐκριζȣται, δικαιοσυνη μελεταται, νομος πολιτευεται, θεοσεβεια πρασσεται, θεος ὁμολογειται, ἀληθεια βραβευει, χαρις συντηρει εἰρηνη περισκεπει, λογος ἁγιος ὁδηγει, σοφια διδασκει, ζωη βραβευει, θεος βασιλευει. πολλα μεν ȣ̓ν ἐχοντες λεγειν περι της καθ' ἡμας πολιτειας, και των δικαιωματων τȣ θεȣ, και δημιȣργȣ πασης κτισεως, τα νυν αὐταρκως ἡγȣμεθα ἐπιμεμνησθαι, εἰς το και σε ἐπιςησαι μαλιςα ἐξ ὧν ἀναγινωσκειν ἑως τȣ δευρο, ἱνα ὡς φιλομαθης ἐγενηθης, ȣ̓τω και φιλομαθης ἐσῃ ἑως τȣ δευρο.

Θελω δε σοι και τα των χρονων θεȣ παρεχοντος νυν ἀκριβεςερον ἐπιδειξαι, ἱνα ἐπιγνως ὁτι ȣ̓ προσφατος ȣ̓δε μυθωδης ἐςιν ὁ καθ' ἡμας λογος· ἀλλ' ἀρχαιοτερος και ἀληθεςερος ἁπαντων ποιητων και συγγραφεων, των ἐπ' ἀδηλῳ συγγραψαντων. οἱ μεν γαρ τον κοσμον ἀγεννητον εἰποντες εἰς το ἀπεραντον ἐχωρησαν. ἑτεροι δε γεννητον φησαντες, εἰπον ὡς ἠδη μυριαδας ἐτων πεντεκαιδεκα ἐληλυθεναι και τρισχιλια ἑβδομηκοντα πεντε ἐτη. ταυτα μεν ȣ̓ν Απολλωνιος ὁ Αἰγυπτιος ἱςορει. Πλατων δε ὁ δοκων Ἑλληνων σοφωτερος γεγενησθαι, εἰς ποσην φλυαριαν ἐχωρησεν; ἐν γαρ ταις πολιτειαις αὐτȣ ἐπιγραφομεναις ῥητως κειται λεγοντος· πως γαρ ἀν εἰγε ἐμενε τα δε ȣ̓τω τον παντα χρονον ὡς νυν διακεκοσμηται, καινον ἀν ἑυρισκετο ποτε ὁτι ȣ̓ν τȣτο; ὁτι μεν γαρ μυριακις μυρια ἐτη ἀνελανθανεν ἀρα τȣς τοτε, χιλια δε ἀφ' ȣ̓ γεγονεν ἠ δις τοσαυτα ἐτη τα μεν Δαιδαλῳ καταφανη γεγονεν, τα δε Ορφει, τα δε Παλαμηδει. και ταυτα εἰπων γεγενησθαι, τα μεν μυριακις μυρια ἐτη ἀπο κατακλυσμȣ ἑως Δαιδαλȣ δηλοι. και πολλα φησας περι πολεων κατακοσμων, και οἰκησεων, και ἐθνων, ὁμολογει εἰκασμα

ταυ-

Christianis, ut iis quidquam hujusmodi facere in mentem veniat; apud quos adest temperantia, continentia colitur, unicum matrimonium servatur, castimonia custoditur, injustitia exterminatur, peccatum radicitus evellitur, justitia exercetur, lex observatur, cultus Dei peragitur, Deus confitendo celebratur, veritas dominatur, gratia custodit, pax communit, sanctum verbum manu ducit, sapientia docet, vita dirigit, Deus regnat. Igitur cum permulta habeamus, quæ de institutis nostris & Dei ac conditoris universorum justificationibus dicamus, satis multa hactenus nobis videmur commemorasse, ut animum rei pernoscendæ adjicias; cum præsertim etiamnum perlegere liceat, ut quemadmodum hactenus discendi studiosus fuisti, ita etiam nunc libenter discas.

16. Volo autem tibi & ea quæ spectant tempora, Deo concedente, accuratius demonstrare; ut intelligas nec recentem nec fabulosam esse doctrinam nostram, sed antiquiorem & veriorem omnibus poetis ac scriptoribus, qui incerta scripserunt. Alii enim cum mundum ingenitum dicerent, in infinitum abierunt: alii cum genitum assererent, jam annorum myriades quindecim & tria millia supra septuaginta quinque annos effluxisse dixerunt. Atque hæc quidem litteris mandavit Apollonius Ægyptius. Plato autem, qui Græcorum sapientissimus videtur fuisse, quantas in nugas aberravit? Nam in ejus libro, qui *Civitates* inscribitur, hæc totidem verbis leguntur. „Quo„modo enim, si hæc ita omni tempore mansissent, „ut hodie ornata sunt, novi quidquam aliquando „inveniretur; cum hæc decies millies decem anno„rum millibus eos qui tum erant latuerint, ac mille „anni aut bis mille effluxerint, ex quo partim a Dæ„dalo, partim ab Orpheo, partim a Palamede in„venta in lucem prodiere? Quæ cum facta esse dicit, decies millies decem annorum millia a diluvio ad Dæda-

ταυτα εἰρηκεναι. λεγει γαρ· ειγουν ὦ ξενε τις ἡμιν ὑποσχοιτο θεος, ὡς ἀν ἐπιχειρησωμεν τη της νομοθεσιας σκεψει, των νυν εἰρημενων, δηλονοτι εἰκασμῳ ἐφη· εἰ δε εἰκασμῳ· ὀυκ ἀρα ἀληθη ἐςι τα ὑπ' αὐτου εἰρημενα.

Δει ουν μαλλον μαθητην γενεσθαι της νομοθεσιας του θεου, καθως και αὐτος ὡμολογηκεν ἀλλως μη δυνασθαι το ἀκριβες μαθειν, ἐαν μη ὁ θεος διδαξη δια του νομου. τι δ' οὐχι και οἱ ποιηται, Ομηρος, και Ησιοδος, και Ορφευς ἐφασαν ἑαυτους ἀπο θειας προνοιας μεμαθηκεναι; ἐτι μην παντεις και προγνωςας γεγενησθαι κατα τους συγγραφεις, και τους παρ' αὐτων μαθοντας ἀκριβως συγγραφεναι φασιν. ποσω ουν μαλλον ἡμεις τα ἀληθη εἰσομεθα, οἱ μανθανοντες ἀπο των ἁγιων προφητων, των χωρησαντων το ἁγιον πνευμα του θεου. διο συμφωνα και φιλα ἀλληλοις οἱ παντες προφηται εἰπον, και προεκηρυξαν τα μελλοντα ἐσεσθαι παντι τῳ κοσμῳ. τοις γαρ φιλομαθεις, μαλλον δε φιλαληθεις δυνανται αὐτη ἡ ἐκβασις των προαναπεφωνημενων πραγματων, και ἠδη ἀπηρτισμενων ἐκδιδασκειν ὀντως ἀνληθη εἰναι τα δι' αὐτων κεκηρυγμενα περι τε χρονων, και καιρων των προ κατακλυσμου, ἀφ' οὑ ἐκτισαι ὁ κοσμος ἑως του δευρο, ὡς ἐνεςηκε τα ἐτη, εἰς το ἐπιδειξαι την φλυαριαν του ψευδους των συγγραφεων, ὁτι οὐκ ἀληθη ἐςι τα δι' αὐτων ῥηθεντα.

Πλατων γαρ, ὡς προειρηκαμεν, δηλωσας κατακλυσμον γεγενησθαι, ἐφη μη πασης της γης, ἀλλα των πεδιων μονον γεγενησθαι, και τους διαφυγοντας ἐπι τοις ὑψηλοτατοις ὀρεσιν αὐτους διασεσωσθαι. ἑτεροι δε λεγουσι γεγονεναι Δευκαλιωνα και Πυῤῥαν, και τουτους ἐν λαρνακι διασεσωσθαι, και τον Δευκαλιωνα μετα το ἐλθειν ἐκ της λαρνακος, λιθους εἰς τα ὀπισω πεπομφεναι, και ἀνθρωπους ἐκ των λιθων γεγενησθαι· ὀθεν φασι λαους προσαγορευεσθαι το πληθος ἀνθρωπων. ἀλλοι δ' αὖ Κλυμενον

εἰ-

dalum numerat. Et cum multa de variis per orbem civitatibus & habitationibus & gentibus dixiſſet, fatetur hæc ſe conjectura dixiſſe. Ait enim: *Si quis igitur, hoſpes, nobis polliceatur deus, fore ut ſi iterum legis ferendæ rationem conſiderare aggrediamur, ſermonibus modo habitis &c.* conjectura videlicet loquutus eſt. Quod ſi conjectura; minus profecto vera quæ ab eo dicta ſunt.

17. Satius igitur eſt alumnum eſſe diſciplinæ divinæ, quemadmodum ipſe confitetur aliter non poſſe verum accurate diſci, niſi Deus per legem doceat. Quid? Nonne etiam poetæ, Homerus. Heſiodus & Orpheus, inſtitutos ſe fuiſſe a divina providentia dixerunt? Quinetiam ſcriptores vatibus & prophetis æquales fuiſſe narrant, a quibus qui eruditi fuiſſent, eos accurate ſcripſiſſe. Quanto igitur magis veritas a nobis cognoſcetur, qui a ſanctis prophetis ſancto Dei Spiritu plenis didicimus? Hinc conſona omnes prophetæ & amica inter ſe dixerunt; ac futuros totius mundi eventus prænuntiarunt. Ipſe enim prædictarum rerum & jam perfectarum eventus, poteſt diſcendi vel potius veri cupidos edocere, vera eſſe quæ ab illis de temporibus & annis ante diluvium elapſis prædicata ſunt, quomodo ſcilicet ſe habeat ab origine mundi ad noſtram ætatem annorum ſeries; ita ut facile pateat inepte mentitos eſſe ſcriptores, nec vera eſſe quæ ab his dicta ſunt.

18. Plato enim, ut diximus, cum diluvium contigiſſe demonſtraſſet, non totius orbis terrarum, ſed tantum camporum fuiſſe dixit, & qui in altiſſimos montes fugiſſent, eos incolumes evaſiſſe: Alii Deucalionem & Pyrrham tunc exſtitiſſe dicunt, eoſque in arca ſervatos fuiſſe; Deucalionem autem ex arca egreſſum, lapides poſt tergum jactaſſe, atque ex his homines natos eſſe. Hinc hominum multitudinem λαους, ſive populos, appellatam dicunt. Alii Cly-

me-

ἐιπον ἐν δευτερῳ κατακλυσμῳ γεγονεναι. ὁτι μεν ἐν ἀθλιοι, και παινυ δυσσεβεις, και ἀνοητοι ἐυρισκονται οἱ τα τοιαυτα συγγραψαντες, και φιλοσοφησαντες ματαιως, ἐκ των προειρημενων δηλον ἐςιν. ὁ δε ἡμετερος προφητης και θεραπων τȣ θεȣ Μωσης περι της γενεσεως τȣ κοσμȣ ἐξιςορων, διηγησατο τινι τροπῳ γεγενηται ὁ κατακλυσμος ἐπι της γης· ȣ̓ μην ἀλλα και τα τȣ κατακλυσμȣ ᾧ τροπῳ γεγονεν, ȣ̓ Πυῤῥαν, ȣ̓δε Δευκαλιωνα ἡ Κλυμενον, μυθευων, ȣ̓δε μην τα πεδια μονον κατακεκλυσθαι, και τȣς διαφυγοντας ἐπι τοις ὀρεσι μονȣς διασεσωσθαι.

Αλλ' ȣ̓δε δευτερον κατακλυσμον γεγονεναι δηλοι. ἀλλα μεν ἐν ἐφη μηκετι τῳ κοσμῳ κατακλυσμον ὑδατος ἐσεσθαι, οἱος ȣ̓τε γεγονεν, ȣ̓τε μην ἐςαι. ὀκτω δε φησι τας πασας ψυχας ἀνθρωπων ἐν τη κιβωτῳ διασεσωσθαι, ἐν τη κατασκευασθεισῃ προςαγματι θεȣ, ȣ̓χ ὑπο τȣ Δευκαλιωνος, ἀλλ' ὑπο τȣ Νωε Εβραϊςι, ὁς διερμηνευεται τη Ελλαδι γλωσσῃ ἀναπαυσις· καθως και ἐν ἑτερῳ λογῳ ἐδηλωσαμεν, ὡς Νωε καταγγελλων τοις τοτε ἀνθρωποις μελλειν κατακλυσμον ἐσεσθαι, προεφητευσεν αὐτοις, λεγων· δευτε, καλει ὑμας ὁ θεος εἰς μετανοιαν· διο οἰκειως Δευκαλιων ἐκληθη. τȣτῳ δε τῳ Νωε υἱοι τρεις ἠσαν, καθως και ἐν τῳ δευτερῳ τομῳ ἐδηλωσαμεν, ὧν τα ὀνοματα ἐςι Σημ, και Χαμ, και Ιαφεθ· οἱς και γυναικες τρεις ἠσαν το καθ' ἑνα ἀυτων, και ἀυτος και ἡ γυνη ἀυτȣ. τȣτον τον ἀνδρα ἐνιοι ἐυνȣχον προσηγορευκασιν. ὀκτω ἐν αἱ πασαι ψυχαι ἀνθρωπων διεσωθησαν, οἱ ἐν τη κιβωτῳ ἐυρεθεντες. τον δε κατακλυσμον ἐσημανεν ὁ Μωσης ἐπι ἡμερας τεσσαρακοντα, και νυκτας τεσσαρακοντα γεγενησθαι, ἀπο τȣ ȣ̓ρανȣ των καταῤῥακτων ῥυεντων, και ἀπο των πηγων της ἀβυσσȣ βλυσαντων, ὡςε το ὑδωρ ὑψωθηναι ἐπανω παντος ὀρȣς ὑψηλȣ. πεντεκαιδεκα πηχεις, και ȣ̓τω διεφθαρη το γενος παντων των τοτε ἀνθρωπων· μονοι δε διεσωθησαν οἱ φυλαχθεντες ἐν τη κιβωτῳ, ȣ̓ς προειρηκαμεν ὀκτω· ἡς κιβωτȣ τα λειψανα μεχρι τȣ δευρο δεικνυται ἐιναι ἐν τοις Αραβικοις ὀρεσιν. τα μεν ȣ̓ν τȣ κατακλυσμȣ κεφαλαιωδως τοιαυτην ἐχει τη ἱςοριαν.

Ο δε

nenum in ſecundo diluvio exſtitiſſe dicunt. Miſeros igitur ac impios & ſtultos reperiri, qui talia ſcripſere & philoſophati ſunt inutili opera, ex his quæ diximus ſatis perſpicuum eſt. Noſter autem propheta & famulus Dei Moſes originem mundi exponens, narravit quomodo diluvium in terra factum ſit, imo etiam quæ cum diluvio fuere conjuncta quomodo evenerint; non Pyrrham aut Deucalionem aut Clymenum fingens, aut campos ſolum inundatos fuiſſe, & qui in montes fugiſſent, ſolos evaſiſſe incolumes.

19. Sed neque etiam alterum diluvium fuiſſe declarat, imo nullum amplius diluvium aquarum mundo eventurum eſſe aſſerit; quemadmodum revera nec evenit nec eventurum eſt. Octo autem omnino homines in arca ſervatos fuiſſe dicit, ea quam juſſu Dei non Deucalion, ſed Noe, cujus nomen Hæbreum ſi Græce interpreteris, idem eſt ac requies, conſtruxerat, quemadmodum in alio libro demonſtravimus, Noe hominibus illius ætatis futurum diluvium nunciantem, ita illis eſſe vaticinatum: *Venite, vocat vos Deus ad pœnitentiam.* Unde Deucalion proprie appellatus eſt. Huic Noe tres erant filii, quemadmodum in ſecundo libro demonſtravimus, quorum nomina Sem, Cham & Japhet, qui ſuam ſinguli uxorem habuerunt; tum ipſe & uxor ejus. Hunc hominem nonnulli Eunuchum vocaverunt. Octo igitur omnino homines cum in arca inventi fuiſſent, incolumes evaſere. Idem Moſes demonſtrat diluvium quadraginta diebus totidemque noctibus ſæviſſe, cataractis cœli abruptis, & fontibus Abyſſi manantibus, ita ut aqua altiſſimos quoſque montes quindecim cubitis ſuperaret. Ita tum periit univerſum genus humanum, præter illos octo, quos in arca ſervatos diximus fuiſſe; cujus quidem arcæ adhuc in montibus Arabiæ reliquiæ monſtrantur. Cæterum diluvii hiſtoria ſic ſummatim enarratur.

Ο δε Μωσης ὁδηγησας τυς Ιυδαιυς, ὡς ἐφθημεν εἰρηκεναι, ἐκβεβλημενυς ἀπο γης Αἰγυπτυ ὑπο βασιλεως Φαραω, ὑ τὐνομα Αμασις, ὁς, φασιν, μετα την ἐκβολην τυ λαυ ἐβασιλευσεν ἐτη εἰκοσιπεντε, και μηνας δ', ὡς ὑφηρηται Μαναιθως. και μετα τυτον Χεβρων ἐτη ιγ'. μετα δε τυτον Αμενωφις ἐτη κ', μηνας ἑπτα. μετα δε τυτον ἡ ἀδελφη ἀυτυ Αμεσση ἐτη κα', μηνα α'. μετα δε ταυτην Μηφρης, ἐτη ιβ', μηνας θ'. μετα δε τυτον Μηθραμμυθωσις, ἐτη κ', μηνας ι'. και μετα τυτον Τυθμωσης ἐτη θ', μηνας η'. και μετα τυτον Δαμφενοφις ἐτη λ', μηνας ι'. μετα δε τυτον Ωρος ἐτη λε', μηνας πεντε. τυ δε θυγατηρ ἐτη ι', μηνας γ'. μετα δε ταυτην Μερχερης, ἐτη ιϐ', μηνας γ'. τυ δε Αρμαις ἐτη δ', μηνα α'. μετα δε τυτον Μεσσης Μιαμμυ, ἐτη ϛ', και μηνας β'. και μετα τυτον Ραμεσσης ἐνιαυτον, μηνας δ'. και μετα τυτον Αμενωφις, ἐτη ιθ', μηνας ϛ'. τυ δε Θοισσος και Ραμεσσης, ἐτη ι', ὑς φασιν ἐσχηκεναι πολλην δυναμιν ἱππικης, και παραταξιν ναυτικης. μετα τυς ἰδιυς χρονυς οἱ μεν Εβραιοι κατ' ἐκεινο καιρυ παροικησαντες ἐν τῃ Αἰγυπτῳ, και καταδυλωθεντες ὑπο βασιλεως, ὡς προειρηται, Τεθμωσις, ᾠκοδομησαν ἀυτῳ πολεις ὀχυρας, την τε Πειθω και Ραμεση, και Ων, ἡ τις ἐςιν Ηλιοπολις. ὡςε και των πολεων των τοτε ὀνομαςων κατ' Αἰγυπτιυς δεικνυνται προγενεςεροι οἱ Εβραιοι ὀντες, οἱ και προπατορες ἡμων, ἀφ' ὡν και τας ἱερας βιβλυς ἐχομεν ἀρχαιοτερας ὑσας ἀπαντων συγγραφεων, καθως προειρηκαμεν. Αἰγυπτος δε ἡ χωρα ἐκληθη ἀπο τυ βασιλεως Σεθως. το γαρ Σεθως, φασιν, Αἰγυπτος καλειται. τῳ δε Σεθως ἠν ἀδελφος ᾧ ὀνομα Αρμαιν. ὑτος Δαναος κεκληται ὁ εἰς Αργος ἀπο Αἰγυπτυ παραγενομενος, ὑ μεμνηται οἱ λοιποι συγγραφεις, ὡς πανυ ἀρχαιυ τυγχανοντος.

Με-

20. Moses autem dux fuit Judæorum, qui ejecti sunt ex terra Ægypti a rege Pharaone, cujus nomen fuit Amasis. Is, ut ajunt, post exactum populum, regnavit annis 25. & mensibus 4. ut supputat Manæthos. Huic successit Chebron qui regnavit annis 13. Huic Amenophis, qui regnavit annis 20. mensibus 7. Huic soror, nomine Amessa, quæ regnavit annis 21. & mense 1. Post hanc Mephres annis 12. & mensibus 9. Post hunc Methrammuthosis, annis 20. & mensibus 20. Post hunc Tythmoses, annis 9. & mensibus 8. Huic successit Damphenophis, qui regnavit annis 30. & mensibus 10. Huic successit Orus, qui regnavit annis 35. & mensibus 5. Huic filia, quæ regnavit annis 10. & mensibus 3. Post hanc Merchres annis 12. & mensibus 3. Huic successit filius nomine Armais, qui regnavit annis 4. & mense 1. Huic Messes Miammi filius, qui regnavit annis 6. & mensibus 2. Huic Rhamesses, qui regnavit anno 1. & mensibus 4. Huic successit Amenophis, qui regnavit annis 19. & mensibus 6. Post hunc Thœssus & Rhamesses annis 10. quos ferunt habuisse plurimas copias equestres & navales. Ac Hebræi quidem, post proprias gentis suæ ætates, cum eo tempore in Ægypto advenæ essent, a rege, ut jam dictum est, Tethmosi, in servitutem addicti sunt, eique exstruxerunt urbes munitas, Peitho & Rhamesen & On quæ est Heliopolis; ita ut urbibus, quæ tunc apud Ægyptios celebres fuerunt, seniores esse pateat Hebræos, qui & majores nostri sunt, nobisque sacros libros omnibus, ut jam dictum est, scriptoribus antiquiores transmiserunt. Ægypti autem regio dicta est a rege Sethos. Nam Sethos idem sonare ac Ægyptum dicunt. Hic autem Sethos frater fuit nomine Armæn, qui Danaus appellatus est, & Argos relicta Ægypto venit, memoratus apud cæteros scriptores ut omnino antiquus.

Μαναιθως δε ὁ κατ᾽ Αἰγυπτιες πολλα φλυαρησας, ἐτι μην και βλασφημα εἰπων ὡςε Μωσεα και τες συν αὐτῳ Εβραιες, ὡς δηθεν δια λεπραν ἐκβληθεντος ἐκ της Αἰγυπτε. ποιμενας μεν γαρ ἀυτες εἰπων, και πολεμιες Αἰγυπτιων, ἐχ ἑυρεν το ἀκριβες των χρονων εἰπειν. το μεν γαρ ποιμενας ἀκων εἰπεν, ἐλεγχομενος ὑπο της ἀληθειας· ἠσαν γαρ ὀντως ποιμενες οἱ προπατορες ἡμων, οἱ παροικησαντες ἐν Αἰγυπτῳ, ἀλλ᾽ ἐ λεπροι. παραγενομενοι γαρ εἰς την γην καλεμενην Ιεροσολυμα. ἐνθα και μεταξυ κατῳκησαν, δηλεται τῳ τροπῳ οἱ ἱερεις ἀυτων, δια προςαγματος θεε, προσκαρτερουντες τῳ ναῳ, τοτε ἐθεραπευον πασαν νοσον, ὡςε και λεπρωντας και παντα μωμον ἰωντο. ναον ᾠκοδομησε Σολομων ὁ βασιλευς της Ιεδαιας. περι δε τε πεπλανηθαι τον Μαναιθω περι των χρονων, ἐκ των ὑπ᾽ ἀυτε εἰρημενων δηλον ἐςιν, (ἀλλα και περι τε βασιλεως τε ἐκβαλοντος ἀυτες, Φαραω τενομα. ἐκετι γαρ ἀυτων ἐβασιλευσε. καταδιωξας γαρ Εβραιες μετα τε ςρατευματος κατεποντιωθη εἰς την ἐρυθραν θαλασσαν. ἐτι μην και ἐς ἐφη ποιμενας πεπολεμηκεναι τες Αἰγυπτιες, ψευδεται) προ ἐτων γαρ τριακοσιων δεκατριων ἐξηλθον ἐκ της Αἰγυπτε, και ᾠκησαν ἐκτοτε την χωραν, την ἐτι και νυν καλεμενην Ιεδαιαν, προ τε και Δαναον εἰς Αργος ἀφικεσθαι. ὀτι δε τετον ἀρχαιοτερον ἡγουνται των λοιπων κατα Ελληνας οἱ πλειες, σαφες ἐςιν. ὡςε ὁ Μαναιθως δυο ταξεις ἀκων της ἀληθειας μεμηνυκεν ἡμιν, δια των ἀυτε γραμματων· πρωτον μεν ποιμενας ἀυτες ὁμολογησας, δευτερον εἰπων και το ἐξεληλυθεναι ἀυτες ἐκ γης Αἰγυπτε· ὡςε και ἐκ τετων των ἀναγραφων δεικνυσθαι προγενεςερον εἰναι τον Μωσην και τες συν ἀυτῳ, ἐννεακοσιες ἡ και χιλιες ἐνιαυτες προ τε Ιλιακε πολεμε.

Αλλα και περι τε ναε της οἰκοδομης, τε ἐν τῃ Ιεδαιᾳ. ὀν ᾠκοδομησεν ὁ βασιλευς Σολομων μετα ἐτη πεντακοσια ἐξηκοντα ἐξ της Αἰγυπτε ἐξοδιας των Ιεδαιων, παρα Τυριοις ἀναγεγραπται, ὡς ὁ ναος ᾠκοδομηται, και ἐν τοις ἀρχειοις ἀυτων πεφυλακται τα γραμματα, ἐν αἱς ἀνα-

21. Manethos autem, qui multa in favorem Ægyptiorum nugatus eſt, ac blaſphemias etiam in Moſem, & Hebræos, qui cum eo erant, effutiit, quaſi ob lepram ejectus ex Ægypto fuiſſet, non potuit accuratam temporum rationem exhibere. Atque illos quidem paſtores invitus, premente veritate dixit. Erant enim revera paſtores noſtri majores, qui in Ægypto commorati ſunt, ſed non leproſi. Nam cum veniſſent in terram, quæ vocatur Jeroſolyma, ubi etiam deinceps habitarunt; nota res eſt quomodo eorum Sacerdotes, Dei præcepto, perſeverantes in templo, morbum omnem curaverint, ita ut & lepra infectos & morbum omnem ſanarent. Templum ædificavit Salomon rex Judææ. Quod autem Manethos circa tempora aberrat, ex ipſius dictis manifeſtum eſt. (Sed & circa regem, qui eos expulit, Pharaonem nomine. Is enim non jam amplius Ægyptiis imperavit. Nam cum Hebræos perſequeretur, cum exercitu ſubmerſus eſt in mari rubro. Sed & quos ait paſtores bellum geſſiſſe cum Ægyptiis, mentitur.) Nam egreſſi ſunt ex Ægypto & incoluerunt regionem, quæ nunc etiam Judæa dicitur, annis antequam Danaus Argos veniret, trecentis nonaginta tribus. Hunc autem cæteris antiquiorem apud Græcos a pleriſque exiſtimari manifeſtum eſt. Itaque Manethos duo nobis capita veritatis invitus declaravit in ſcriptis ſuis: primum quidem quod eos paſtores fuiſſe confeſſus eſt; deinde quod egreſſos eſſe e terra Ægypti: adeo ut vel ex his temporum deſcriptionibus, Moſem & qui eum ſequuti ſunt, nongentis vel etiam mille annis antiquiores bello Trojano eſſe pateat.

22. Sed quod ſpectat ad templi conſtructionem, quod in Judæa rex Salomon ædificavit annis poſt exitum Judæorum de Ægypto quingentis & ſexaginta; apud Tyrios ſcriptum eſt, quomodo ædificatum fuerit templum, & in eorum archivis aſſervantur com-

[illegible] γεγονως ὁ ναος, προ του της Τυρας [illegible] κτισαι, θαττον ἐτεσιν ἑκατον τεσσαρακοντα [illegible] ὀκτω (ἀνεγραφη ὑπο Ιερωμου του [illegible] Τυριων, υἱου δε Αβειμαλου, δια το ἐκ [illegible] τον Ιερωμον γεγενησθαι φιλον του Σο-[illegible] και δια την ὑπερβαλλουσαν σοφιαν, ἣν [illegible] Σολομων. ἐν γαρ προβλημασιν ἀλληλους συνεχως [illegible]. [illegible]ριον δε τουτου και ἀντιγραφα ἐπιςολων [illegible] μεχρι του δευρο παρα τοις Τυριοις πεφυλαγμε-[illegible] τε ἀλληλοις διεπεμπον) καθως μεμην-[illegible]δρος ὁ Εφεσιος, ἱςορων περι της Τυριων βασι-[illegible], λεγων οὑτως· τελευτησαντος γαρ Αβειμαλου βασι-[illegible] Τυριων, διεδεξατο την βασιλειαν ὁ υἱος αὐτου Ιερω-[illegible] βιωσας ἐτη πεντηκοντα τρια. τουτον δε διεδεξατο [illegible] βιωσας ἐτη μγ΄. ὁς ἐβασιλευσεν ἐτη ιζ΄. μετα δε τουτον Μεθουασαρτος βιωσας ἐτη νδ΄, ἐβασιλευσεν ἐτη ιβ΄. μετα δε τουτον ὁ ἀδελφος αὐτου Αθαρυμος, βιωσας ἐτη ν΄, ἐβασιλευσεν ἐτη θ΄. τουτον ἀνειλεν ὁ ἀδελφος αὐτου Ελλης τουνομα, ὁς βιωσας ἐτη ν΄, ἐβασιλευσε μηνας ὀκτω· τουτον ἀνειλεν Ιουθωβαλος, ἱερευς της Αςαρτης, ὁς βιωσας ἐτη μ΄, ἐβασιλευσεν ἐτη ιβ΄. τουτον διεδεξατο ὁ υἱος αὐτου Βαζωρος, ὁς βιωσας ἐτη με, ἐβασιλευσεν ἐτη ζ΄. υἱος δε τουτου Μεττην, ὁς βιωσας ἐτη λβ΄, ἐβασιλευσεν ἐτη κθ΄. τουτον διεδεξατο Πυγμαλιων Πυγμαλιου, ὁς βιωσας ἐτη νς΄. ἐβασιλευσεν ἐτη ζ΄. ἐν δε τῳ ἑβδομῳ ἐτει της βασιλειας ἡ ἀδελφη αὐτου εἰς Λιβυην φυγουσα, πολιν ᾠκοδομησε την μεχρι του δευρο Καρχηδονιαν καλουμενην. συναγεται οὖν πας χρονος ἀπο της Ιερωμου βασιλειας μεχρι Καρχηδονος κτισεως ἐτη ρνε΄, μηνες ὀκτω. τῳ δε δωδεκατῳ ἐτει της Ιερωμου βασιλειας ἐν Ιεροσολυμοις ὁ ναος ᾠκοδομηθη, ὡς τε τον παντα χρονον γεγενησθαι ἀπο της του ναου οἰκοδομης, μεχρι Καρχηδονος κτισεως ἐτη ρμγ΄, μηνες η΄.

Της μεν οὖν Φοινικων και Αἰγυπτιων μαρτυριας, ὡς ἱςορηκασι περι των καθ' ἡμας χρονων οἱ συγγραψαντες

Μα-

mentarii, in quibus invenitur conditum fuisse templum annis ante conditam a Tyriis Carthaginem centum quadraginta tribus, mensibus octo. (Id autem his in commentariis narratur sub rege Tyriorum, nomine Hieromo, quia is amicus fuit Salomoni tum ob consuetudinem, quam cum illius patre habuerat, tum ob præstantiam sapientiæ Salomonis. Nam propositis quæstionibus sese invicem perpetuo exercebant. Atque hujus rei indicium etiam faciunt exemplaria illorum epistolarum, quæ etiamnum asservari dicuntur apud Tyrios; tum & litteræ quas sibi invicem scribebant) quemadmodum testatur Menander Ephesius, qui regum Tyriorum historiam referens sic loquitur: *Mortuo Abeimalo rege Tyriorum, regni gubernacula suscepit filius ejus Hieromus, qui vixit annis 53. Huic successit Bazorus, qui vixit annis 43. & regnavit annis 17. Post nunc Methuastartus, qui vixit annis 54. & regnavit annis 12. Huic successit frater Atharymus, qui vixit annis 58. & regnavit annis 9. Hunc interfecit frater, nomine Helles, qui vixit annis 50. & regnavit mensibus 8. Hunc peremit Juthobalus Astartæ sacerdos, qui vixit annis 40. & regnavit annis 12. Huic successit filius nomine Bazorus, qui vixit annis 45. & regnavit annis 7. Huic filius nomine Mettin, qui vixit annis 32. & regnavit annis 19. Huic successit Pygmalion Pygmalii filius, qui vixit annis 56. & regnavit annis 7. At in septimo anno ejus regni in Lybiam fugiens ejus soror urbem condidit, quæ adhuc hodie Carthago appellatur.* Continet igitur omne tempus ab Hieromi regno usque ad conditam Carthaginem annos 155. & menses octo. Duodecimo anno regis Hieromi ædificatum est templum Jerosolymitanum. Itaque universum tempus ab constructo templo usque ad conditam Carthaginem complectitur annos 143. & menses octo.

23. Phœnicum ergo & Ægyptiorum de rerum nostrarum temporibus testimonia quomodo retulerint

Μαναιθως ὁ Αἰγυπτιος, και ὁ Μενανδρος ὁ Εφεσιος, ἐτι δε και Ιωσιππος ὁ ἀναγραψας τον Ιυδαϊκον πολεμον, τον γενομενον ἀυτοις ὑπο Ρωμαιων, ἀρκετως ἠτω ἡμιν τα εἰρημενα. ἐκ γαρ τυτων των ἀρχαιων δεικνυται, και τα των λοιπων συγγραμματα, ἐσχατα εἰναι των δια Μωσεως ἡμιν δεδομενων γραμματων, ἐτι μην και των μεταξυ προφητων. ὁ γαρ ὑςερος των προφητων γενομενος Ζαχαριας ὀνοματι ἠκριβωσε κατα την Δαρειυ βασιλειαν. ἀλλα και οἱ νομοθεται παντες μεταξυ ἑυρισκονται νομοθετυντες. εἰ γαρ τις εἰποι Σολωνα τον Αθηναιον, ὑτος γεγονε κατα τυς χρονυς Κυρυ και Δαρειυ των βασιλεων, κατα τον χρονον Ζαχαριυ τυ προειρημενυ προφητυ, μεταξυ γεγενημενυ πανυ πολλοις ἐτεσιν· ἠτοι και περι Λυκυργυ, ἡ Δρακοντος, ἡ Μινω των νομοθετων, Ιωσιππος γραφων λεγει ὁτι προαγυσιν ἀυτυς ἀρχαιοτητι αἱ ἱεραι βιβλοι, ὁπυ γε και του Διος του Κρητων βασιλευσαντος, ἀλλα μην και του Ιλιακυ πολεμυ δεικνυται προαγοντα τα γραμματα του θευ νομυ, του δια Μωσεως ἡμιν δεδομενυ. ἱνα δε ἀκριβεςεραν ποιησωμεν την ἀποδειξιν των καιρων, και χρονων, θευ ἡμιν παρεχοντος, ὐ μονον τα μετα κατακλυσμον ἱςορουντες, ἀλλα και τα προ κατακλυσμυ εἰς το και των ἀπαντων, κατα το δυνατον εἰπειν ἡμιν τον ἀριθμον, νυνι ποιησομεθα, ἀναδραμοντες ἐπι την ἀνεκαθεν ἀρχην της του κοσμυ κτισεως, ἡν ἀνεγραψε Μωσης ὁ θεραπων του θευ, δια πνευματος ἀγιυ. εἰπων γαρ τα περι κτισεως και γενεσεως κοσμυ, του πρωτοπλαςυ ἀνθρωπυ, και τα των ἐξης γεγενημενων, ἐσημανε και τα προ κατακλυσμυ ἐτη γενομενα. ἐγω δ' αἰτυμαι χαριν παρα του μονυ θευ, εἰς το τ' ἀληθη, κατα το θελημα ἀυτου παντα ἀκριβως εἰπειν, ὁπως και συ, και πας ὁ τυτοις ἐντυγχανων, ὁδηγηται ὑπο της ἀληθειας, και χαριτος ἀυτου. ἀρξομαι δη πρωτον ἀπο των ἀναγεγραμμενων γενεαλογιων, λεγω δε ἀπο τυ πρωτοπλαςυ ἀνθρωπυ την ἀρχην ποιησαμενος.

Αδαμ ἑως ὑ ἐτεκνωσεν ἐζησεν ἐτη σλ'. υἱος δε τυτυ Σηθ ἐτη σε'. υἱος δε τυτυ Ενως ἐτη ρς'. υἱος δε τυτυ Καϊναν ἐτη ρο'. υἱος δε τυτυ Μαλαλεηλ ἐτη ρξε'. υἱος δε τυτυ Ιαρεθ ἐτη ρξβ'.

υἱος

Manethos Ægyptius & Menander Ephesius, ac etiam Josephus, qui bellum Judæis a Romanis illatum litteris mandavit, nobis sufficiant quæ diximus. Ex his enim qui antiqui sunt, etiam cæterorum scripta iis, quæ per Mosem nobis tradita sunt, recentiora esse demonstratur, imo & ipsis prophetis; nam qui ultimus prophetarum fuit Zacharias nomine, is regnante Dario floruit. Sed & ipsi legislatores omnes inveniuntur leges suas posterius posuisse. Si quis enim objiciat Solonem Atheniensem, is temporibus Cyri & Darii regum vixit, æqualis prædicti prophetæ, Zachariæ, annis admodum multis posterioris. Quod si quis Lycurgum aut Draconem aut Minoem legislatores objiciat; præcedunt libri sacri, ut scribit Josephus, cum Jove Cretensium rege & bello Trojano antiquiores sunt litteræ legis divinæ, quæ nobis per Mosem tradita est. Sed ut accuratius temporum & annorum rationem demonstremus; Deo nobis favente, non ea solum, quæ post diluvium, sed ea etiam quæ anteriora enarrando, ita ut omnium, quantum nobis fas erit, annos numeremus, id nunc exsequemur, ad remotissimum recurrentes mundi creationis initium, quod Moses Dei famulus, Spiritu Sancto afflante, descripsit. Differens enim de creatione ac generatione mundi & primi hominis & eorum qui deinceps nati sunt, ea etiam declaravit, quæ ante diluvium evenerunt. Ego autem hanc gratiam peto a solo Deo, ut vera secundum illius voluntatem omnia accurate dicam, ut & tu & quisquis hæc leget, ducem habeatis veritatem & gratiam ejus. Initium autem ducam a genealogiis, quæ descriptæ sunt, idest, a primo homine.

24. Adam natus annos 230. genuit Seth. Seth natus annos 205. genuit Enos. Enos vixit annos 190. & genuit Cainan. Cainan natus annos 170. genuit Malaleel. Malaleel natus annos 165. genuit

υἱος δ᾽ε τȣτȣ Ενωχ ἐτη ρξέ. υἱος δ᾽ε τȣτȣ Μαθȣσαλα ἐτη ρξζ΄. υἱος δ᾽ε τȣτȣ Λαμεχ ἐτη ρπή. τȣτῳ δ᾽ε υἱος ἐγεννηθη ὁ προειρημενος Νωε, ὁς ἐτεκνωσε τον Σημ ὢν ἐτων φ΄. ἐπι τȣτȣ ἐγενετο ὁ κατακλυσμος ὀντος ἀυτου ἐτων χ΄. τα παντα ȣ̓ν μεχρι κατακλυσμȣ γεγενηται ἐτη βσμβ΄. μετα δ᾽ε τον κατακλυσμον ἐυθεως ὁ Σημ ὢν ἐτων ρ΄, ἐτεκνωσε τον Αρφαξαδ. Αρφαξαδ δ᾽ε ἐτεκνωσε Σαλα ὢν ἐτων ρλέ. ὁ δ᾽ε Σαλα ἐτεκνωσεν ὢν ἐτων ρλ΄. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Εβερ ὢν ἐτων ρλδ΄. ἀφ᾽ ȣ̔ και το γενος ἀυτων Εβραιοι προσηγορευθησαν. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Φαλεγ ὢν ἐτων ρλ΄. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Ραγευ ὢν ἐτων ρλβ΄. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Σερȣχ ὢν ἐτων ρλ΄. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Ναχωρ ὢν ἐτων οέ τȣτȣ δ᾽ε υἱος Θαῤῥα ὢν ἐτων ο΄. τȣτȣ δ᾽ε υἱος Αβρααμ ὁ πατριαρχης ἡμων ἐτεκνωσε τον Ισαακ ὢν ἐτων ρ΄. γινονται ȣ̓ν μεχρι Αβρααμ ἐτη γσοή. Ισαακ ὁ προειρημενος ἑως τεκνογονιας ἐζησεν ἐτη ξ΄ ὁς ἐγεννησε τον Ιακωβ· ἐζησεν ὁ Ιακωβ ἑως της μετοικεσιας της ἐν Αἰγυπτῳ γενομενης, ἡς ἐπανω προειρηκαμεν, ὢν ἐτων ρλ΄, ἡ δ᾽ε παροικησις των Εβραιων ἐν Αἰγυπτῳ ἐγενηθη ἐτη υλ΄. και μετα το ἐξελθειν ἀυτȣς ἐκ γης Αἰγυπτȣ, ἐν τῃ ἐρημῳ καλȣμενῃ δ᾽ιετριψαν ἐτη μ΄. γινεται ȣ̓ν τα παντα ἐτη γϑ΄λή. ῷ καιρῳ τȣ Μωσεως τελευτησαντος δ᾽ιεδ᾽εξατο ἀρχειν Ιησȣς υἱος Ναυι ὁς προεςη ἀυτων ἐτεσι κζ΄. μετα δ᾽ε τον Ιησουν του λαȣ παραβαντος ἀπο των ἐντολων του Θεȣ, ἐδ᾽ȣλευσαν βασιλει Μεσοποταμιας Χȣσαραθων ὀνοματι ἐτεσιν ὀκτω. εἰτα μετανοησαντος του λαȣ κριται ἐγενηθησαν ἀυτοις. Γοθονοηλ ἐτεσιν τεσσαρακοντα, Εγλων ἐτεσιν ιή. Αωθ ἐτεσιν ή. ἐπειτα πταισαντων ἀυτων ἀλλοφυλοι ἐκρατησαν ἐτεσιν κ΄. ἐπειτα Διββωρα ἐκρινεν ἀυτȣς ἐτεσιν μ΄· ἐπειτα Μαδ᾽ιανιται ἐκρατησαν ἀυτων, ἐτεσιν ζ΄. εἰτα Γεδ᾽εων ἐκρινεν ἀυτȣς ἐτεσιν μ΄. Αβιμελεχ ἐτεσιν γ΄. Θωλα ἐτεσιν κβ΄. Ιαειρ ἐτεσιν κβ΄. ἐπειτα Φιλιςιειμ, και Αμμανιται ἐκρατησαν ἀυτων ἐτεσιν ιή. εἰτα Ιεφθαε ἐκρινεν ἀυτȣς ἐτεσιν ἐξ. Εσβων ἐτεσιν ζ΄. Αἰλων ἐτεσιν ι΄. Αβδ᾽ων ἐτεσιν ή. ἐπειτα ἀλλοφυλοι ἐκρατησαν ἀυτων ἐτεσιν μ΄. εἰτα Σαμψων ἐκρινεν ἀυτȣς ἐτεσιν κ΄. ἐπειτα εἰρηνη ἐν ἀυτοις ἐγενετο ἐτεσι μ΄. εἰτα Σαμηρα

filium nomine Jared. Jared natus annos 162. genuit Enoch. Enoch natus annos 165. genuit Mathusala. Mathusala natus annos 167. genuit Lamech. Lamech natus annos 188. genuit Noe. Noe natus annos 500. genuit Sem. Sub Noe, cum annos natus esset 600. contigit diluvium. Itaque ab condito homine usque ad diluvium reperiuntur anni ut ex prædictis liquet 2242. Sem natus annos 100. genuit Arphaxat statim post diluvium. Arphaxat natus annos 135. genuit Sala. Sala natus annos 130. genuit Heber: ab hoc universum ipsorum genus Hebræi dicuntur. Heber natus annos 134. genuit Phaleg. Phaleg natus annos 130. genuit Rhageu. Rhageu natus annos 132. genuit Seruch. Seruch natus annos 130. genuit Nachor. Nachor natus annos 75. genuit Tharra. Tharra natus annos 70. genuit Abraham. Abraham Patriarcha noster natus annos 100. genuit Isaac. Itaque anni numerantur a condito homine usque Abraham 3278. Isaac natus annos 60. genuit Jacob. Jacob natus fuit annos 130. cum proficisceretur in Ægyptum. Hebræi in Ægypto morati sunt annis 430. Egressi Ægypto hæsere in deserto annis 40. Exstant ergo omnino anni 3938. Quo tempore mortuo Mose, imperii administrationem suscepit Jesus filius Nave, qui præfuit populo annis 27. Jesu defuncto cum Hebræi defecissent a præceptis Domini, servierunt regi Mesopotamiæ, cui nomen Chusarathon annis 8. Deinde ad pœnitentiam conversi, judices a quibus judicarentur nacti sunt. Gothonoel judicavit Hebræos annis 40. Eglon annis 80. Aoth annis 8. Dehinc prævaricati legem Domini alienigenis servierunt annis 20. Debbora postmodum judicavit Hebræos annis 40. Deinde servierunt Madianitis annis 6. Deinceps Gedeon judicavit annis 40. Abimelech annis 3. Thola annis 22. Iair annis 22. Postea Hebræi servierunt Philistinis & Ammonitis annis 18.

Jephte

ἐκρινεν αὐτους ἐνιαυτον· Ηλις ἐτεσιν κ'. Σαμουηλ ἐτεσιν ιβ'.

Μετα δὲ τους κριτας ἐγενοντο βασιλεις ἐν αὐτοις, πρωτος ὀνοματι Σαουλ, ὁς ἐβασιλευσεν ἐτη κ'. ἐπειδα Δαυιδ ὁ προγονος ἡμων ἐτη μ'. γινεται οὐν μεχρι της του Δαυιδ βασιλειας τα παντα ἐτη υλϛ'. μετα δὲ τουτους ἐβασιλευσε Σολομων, ὁ και τον ναον τον ἐν Ιεροσολυμοις κατα βουλην θεου πρωτος ἐν Ιεροσολυμοις ὠκοδομησας δι' ἐτων μ'. μετα δὲ τουτον Ροβοαμ ἐτεσιν ιζ'. και μετα τουτον Εβιας ἐτεσι ζ'. και μετα τουτον Εσα ἐτεσι μα'. και μετα τουτον Ιωσαφατ ἐτεσιν κε'. μετα δὲ τουτον Ιωραμ ἐτη η'. μετα δὲ τουτον Οχοσιας ἐνιαυτον. και μετα τουτον Γοθολια ἐτεσιν ϛ'. μετα δὲ ταυτην Ιωσιας ἐτεσι μ'. και μετα τουτον Αμασιας ἐτεσι λθ'. και μετα τουτον Οζιας ἐτεσιν νβ'. μετα δὲ τουτον Ιωαθαμ ἐτεσιν ιϛ'. μετα δὲ τουτον Αχαζ ἐτεσιν ιζ' και μετα τουταν Εζεκιας ἐτεσιν κθ'. μετα δὲ τουτον Μανασσης ἐτεσιν νε'. μετα δὲ τουτον Αμως ἐτεσιν δυσί. μετα δὲ τουτον Ιωσιας ἐτεσιν λα'. μετα δὲ τουτον Ωχας μηνας γ'. μετα δὲ τουτον Ιωακειμ ἐτη ια'. ἐπειτα Ιωακειμ ἑτερος μηνας γ'. ἡμερας ι'. μετα δὲ τουτον Σεδεκιας ἐτη ια'. μετα δὲ τουτους τους βασιλεις διαμενοντος του λαου ἐπι τοις ἁμαρτημασιν, και μη μετανοουντος, κατα προφητειαν Ιερεμιου, ἀνεβη εἰς την Ιουδαιαν βασιλευς Βαβυλωνος, ὀνομα Ναβουχοδονοσορ. οὑτος μετωκησε τον λαον των Ιουδαιων εἰς Βαβυλωνα· και τον ναον κατεστρεψεν, ὁν ᾠκοδομηκει Σολομων. ἐν δὲ τῃ μετοικησιᾳ Βαβυλωνος· ὁ λαος ἐποιησεν ἐτη ο'. γινεται οὐν μεχρι της παροικησιας ἐν γῃ Βαβυλωνος τα παντα ἐτη δϑνδ' μηνες ϛ'. ἡμεραι ι'. ὁν τροπον δὲ ὁ θεος προειπε δια Ιερεμιου του προφητου, τον λαον αἰχμαλωτισθηναι εἰς Βαβυλωνα, οὑτως προεσημανε και το παλιν ἐπανελθειν αὐτους εἰς την γην αὐτων μετα ο'. ἐτη. τελειουμενων οὐν ὁ ἐτων, γινεται Κυρος βασιλευς Περσων, ὁς κατα την προφητειαν Ιερεμιου, δευ-

Jephte in libertatem antiquam aſſertos judicavit annis 6. Esbon annis 7. Ailon annis 10. Abdon annis 8. Poſtea ſervierunt alienigenis annis 40. Deinde Samſon judicavit Hebræos annis 20. Deinceps pax Hebræis fuit annis 40. Inde Samira judicavit Hebræos anno 1. Elis annis 20. Samuel annis 12.

25. Judicibus ſucceſſere reges, quorum primus fuit Saul qui regnavit annis 20. David pater noſter regnavit annis 40. Inveniuntur itaque anni 495. decurrere ab Iſaac uſque ad regnum Davidis. David (ut diximus) regnavit annis 40. Salomon Templi ex Dei præſcripto conditor regnavit annis 40. Roboam regnavit annis 7. Aſa regnavit annis 41. Joſaphat regnavit annis 25. Joram regnavit annis 8. Ochozias regnavit anno 1. Gotholia regnavit annis 6. Jozias annis 40. Amaſias annis 39. Ozias annis 52. Joatham annis 16. Achaz annis 17. Ezechias annis 29. Manaſſe annis 55. Amos annis 2. Joſias annis 31. Ochas menſibus tribus. Poſt hunc Joachim annis 11. Tum alter Joachim menſibus 3. & diebus decem. Sedecias annis 11. Sub idem tempus cum populus Judaicus perſeveraret in peccatis, nec pœnitentiam ageret; aſcendit, ut prædictum fuerat a propheta Jeremia, rex Babylonis in Judæam, nomine Nabuchodonoſor. Hic populum Babylona tranſtulit, & templum, quod Salomon extruxerat, deſtruxit. Babylone fuerunt Judæi annis 70. Tempus igitur univerſum a condito homine uſque ad tranſmigrationem Babylonicam complectitur annos 4954. menſes ſex & dies decem. Quemadmodum Deus prædixit per Jeremiam Prophetam populum Babylonem captivum ductum iri, præſignificavit eos reverſuros in terram ſuam poſt annos 70. Expletis igitur annis 70. regnum Perſarum Cyrus adipiſcitur, qui ſecundum Jeremiæ prophetiam, altero regni ſui anno edictum ſcripto conſignatum promulgat, ut Ju-

dæi

δευτερῳ ἐτει της βασιλειας ἀυτου ἐκηρυξε, κελευων δ' ἐγγραφων τους Ιουδαιους παντας, τους ὀντας ἐν τη βασιλειᾳ ἀυτου, ἐπιςρεφειν εἰς την ἑαυτων χωραν, και τῳ θεῳ ἀνοικοδομειν τον ναον, ὁν καθηρηκει βασιλευς Βαβυλωνος ὁ προειρημενος. προς τουτοις δε ὁ Κυρος, κατ' ἐγκελευσιν τȣ θεȣ, προσεταξε Σαβεσσαρῳ και Μιθριδατῃ τοις ἰδιοις σωματοφυλαξι, τα σκευη τα ἐκ του ναου της Ιουδαιας ληφθεντα ὑπο του Ναβȣχοδονοσορ, ἀποκομισθηναι και ἀποτεθηναι εἰς τον ναον. ἐν τῳ οὐν δευτερῳ ἐτει Κυρȣ πληρȣται τα ο'. ἐτη, τα προειρημενα ὑπο τȣ Ιερεμιȣ.

Εντευθεν ὁραν ἐςι πως ἀρχαιοτερα και ἀληθεςερα δεικνυται τα ἱερα γραμματα τα καθ' ἡμας εἰναι των καθ' Ἑλληνας και Αἰγυπτιȣς, ἠ και τινων ἑτερων ἱςοριογραφων. Ηροδοτος γαρ και Θȣκυδιδης, ἠ και Ξενοφων, ἠ ὁπως οἱ ἀλλοι ἱςοριογραφοι, οἱ πλειȣς ἠρξαντο σχεδον ἀπο της Κυρȣ και Δαρειȣ βασιλειας ἀναγραφειν, μη ἐξισχυσαντες των παλαιων και προτερων χρονων το ἀκριβες εἰπειν. τι γαρ μεγα ἐφασαν εἰ περι Δαρειȣ, και Κυρȣ, των κατα βαρβαρȣς βασιλεων, εἰπον, ἠ κατα Ἑλληνας, Ζωπυρȣ και Ιππιȣ, ἠ τȣς Αθηναιων και Λακεδαιμονιων πολεμȣς, ἠ τας Ξερξȣ πραξεις, ἠ Παυσανιȣ τȣ ἐν τῳ τεμενει της Αθηνας λιμῳ κινδυνευσαντος διαφθαρηναι, ἠ τα περι Θεμιςοκλεα, και τον πολεμον τον Πελοποννησιων, ἠ τα περι Αλκιβιαδην και Θρασυβȣλον; ȣ γαρ προκειται ἡμιν ὑλη πολυλογιας· ἀλλα εἰς το φανερωσαι την των χρονων ἀπο καταβολης κοσμȣ ποσοτητα, και ἐλεγξαι την ματαιοπονιαν, και φλυαριαν των συγγραφεων, ὁτι ȣκ εἰσιν ἐτων ȣτε δισμυριαι μυριαδες, ὡς Πλατων ἐφη, ταυτα ἀπο κατακλυσμȣ ἑως των ἀυτȣ χρονων, τοσαυτα ἐτη γεγενησθαι δογματιζων· ȣτε μην ιε. μυριαδες, και τοε'. ἐτη, καθα προειρηκαμεν Απολλωνιον τον Αἰγυπτιον ἱςορειν· ȣδε ἀγεννητος ὁ κοσμος ἐςι, και ἀυτοματισμος των παντων, καθως Πυθαγορας και οἱ λοιποι πεφλυαρηκασιν· ἀλλα μεν ȣν γεννητος, και προνοιᾳ διοικειται ὑπο τȣ ποιησαντος τα παντα θεȣ· και ὁ πας χρονος και τα ἐτη δεικνυται, τȣτοις βȣλομενοις πειθεσθαι τῃ ἀληθειᾳ. μη

πως

dæi omnes, qui in ſuo imperio eſſent, patriam ſedem repeterent, & templum Deo inſtaurarent, quod prædictus rex Babylonis everterat. Ad hæc Cyrus divinis juſſis obtemperans, in mandatis dedit Sabeſſaro & Mithridati ſatellitibus ſuis, ut vaſa ex templo Judææ a Nabuchodonoſoro exportata reſtituerent & reponerent in templo. Anno igitur ſecundo Cyri complentur anni illi ſeptuaginta a Jeremia prædicti.

26. Hinc perſpicere licet, quomodo antiquiores & veriores demonſtrentur ſacræ apud nos litteræ, quam Græci & Ægyptii, & ſi qui alii extitere, hiſtoriæ ſcriptores. Herodotus enim & Thucydides & Xenophon & plerique alii hiſtorici, initium fere ſcribendi a Cyri & Darii regno fecerunt, cum de antiquis & primis temporibus nihil poſſent accurate dicere. Quid enim magni dixerunt, ſi de Dario & Cyro, qui reges apud Barbaros fuere, aut de Zopyro & Hippia qui apud Græcos, aut de Athenienſium & Lacedæmoniorum bellis ſcripſere, aut de rebus a Xerſe geſtis, aut a Pauſania, qui in Minervæ templo pene fame necatus eſt: aut de Themiſtocle & bello Peloponneſiaco: aut de Alcibiade & Thraſybulo? Neque enim mihi propoſitum eſt loquaciter omnia perſequi, ſed annorum a mundi creatione numerum demonſtrare & operoſas ineptias ſcriptorum arguere, quippe cum nec viginti mille myriades annorum fuerint, ut Plato pronuntiavit, totidem a mundi origine ad ſuam ætatem annos effluxiſſe decernens; nec quindecim myriades & trecenti ſeptuaginta quinque anni, ut Apollonium Ægyptium narrare diximus; nec mundus ingenitus ſit, nec fortuito omnia ferantur quemadmodum Pythagoras & cæteri nugati ſunt; ſed genitus & providentia regatur ab eo qui omnia creavit Deo; ac tempus omne & anni facile demonſtrentur his, qui veritati obtemperare volunt. Ne videar igitur demonſtrationem ad Cyrum quidem perduxiſſe, quæ

autem

πως ὖν δοξω μεν μεχρι Κυρȣ δεδηλωκεναι, των δε μεταξυ χρονων ἀμελειν· ὡς μη ἐχοντες ἀποδειξαι, θεȣ παρεχοντος, και των ἑξης χρονων την ταξιν πειρασομαι, κατα το δυνατον, ἐξηγησασθαι.

Κυρȣ ὖν βασιλευσαντος ἐτεσι κθ', και ἀναιρεθεντος ὑπο Τȣμυριδος ἐν Μασσαγετια, τοτε ὄσης Ολυμπιαδος ἑξηκοςης δευτερας· ἐκτοτε ἠδη οἱ Ρωμαιοι ἐμεγαλυνοντο, τȣ θεȣ κρατυνοντος αὐτȣς, ἐκτισμενης της Ρωμης ὑπο Ρωμυλȣ, τȣ παιδος ἱςορȣμενȣ Αρεως και Ιλιας, Ολυμπιαδι ζ', τη προ ι'. και α'. καλανδων Μαΐων, τȣ ἐνιαυτȣ τοτε δεκαμηνȣ ἀριθμȣμενȣ. τȣ ὖν Κυρȣ τελευτησαντος, ὡς ἐφθημεν εἰρηκεναι, Ολυμπιαδι ἑξηκοςη και δευτερα, γινεται καιρος ἀπο κτισεως Ρωμης ἐτη σκ'. ᾡ και Ρωμαιων ηρξε Ταρκυνιος Σȣπερβος τȣνομα. ὁς πρωτος ἐξωρισε Ρωμαιȣς τινας, και παιδας διεφθειρε, και σπαδοντας ἐγχωριȣς ἐποιησεν. ἐτι μην και τας παρθενȣς διαφθειρων προς γαμον ἐδιδȣ. διο οἰκειως Σȣπερβος ἐκληθη τη Ρωμαϊκη γλωσση, ἑρμηνευεται δε ὑπερηφανος. αὐτος γαρ πρωτος ἐδογματισε τȣς ἀσπαζομενȣς αὐτον, ὑπο ἑτερȣ ἀντασπαζεσθαι. ὁς ἐβασιλευσεν ἐτεσιν κε'. μεθ' ὁν ἠρξαν ἐνιαυσιοι υπατοι, χιλιαρχοι ἠ ἀγορανομοι ἐτεσιν υηγ'. ὡν τα ὀνοματα καταλεγειν πολυ και περισσον ἡγȣμεθα. εἰ γαρ τις βȣλεται μαθειν, ἐκ των ἀναγραφων εὑρησει ὡν ἀνεγραψε Χρυσορος, ὁ νομενκλατωρ, ἀπελευθερος γενομενος Αὐρηλιȣ ΟΥηρȣ· ὁς ἀπο κτισεως Ρωμης, μεχρι της τελευτης τȣ ἰδιȣ πατρωνος αὐτοκρατορος ΟΥηρȣ, σαφως παντα ἀνεγραψε, και τα ὀνοματα, και τȣς χρονȣς. ἐκρατησαν ὖν οἱ Ρωμαιων ἐνιαυσιοι, ὡς φαμεν, ἐτεσιν υηγ'. ἐπειτα ὑτως ἠρξαν οἱ αὐτοκρατορες καλȣμενοι· πρωτος Γαϊος Ιȣλιος ὁς ἐβασιλευσεν ἐτη γ', μηνας δ', ἡμερας ἑξ. ἐπειτα ΑΥγȣςος ἐτη νς', μηνας δ', ἡμεραν μιαν. Τιβεριος ἐτη κβ' εἰτα Γαϊος ἑτερος ἐτη γ', μηνας η'. ἡμερας ζ'. Κλαυδιος ἐτη κγ'. μηνας η'. ἡμερας κδ'. Νερων ἐτη ιγ'. μηνας ς'. ἡμερας κη'. Γαλβας ἐτη β'. μηνας ζ', ἡμερας ς'. Οθων μηνας γ'. ἡμερας ε'. Ουϊτελλιος μηνας ς'. ἡμερας κβ'. Οὐεσπεσιανος ἐτη θ'. μηνας ια'. ἡμερας κβ'.

Τιτος

atem consequuta sunt tempora negligere, eo quod demonstrare non possim: Deo juvante consequentium quoque temporum ordinem conabor quoad potero exponere.

27. Cyro igitur post regnum annorum 29. a Tomyride apud Massagetas occiso, Olympiade sexagesima secunda, jam tum Romanæ res crescebant Deo eas confirmante, cum urbs a Romulo, qui Martis & Iliæ filius perhibetur, condita fuisset Olympiade septima, undecimo Calendas Maii, quo tempore annus decem mensium numerabatur. Cyro igitur, ut jam diximus, Olympiade 62. mortuo, fit tempus ab urbe condita anni 220. quo tempore regnabat Tarquinius cognomine Superbus, is qui primus Romanos nonnullos ejecit, pueros vitiavit, ac cives spadones fecit; imo & virgines post stuprum in matrimonium dedit. Hinc proprie Superbus Romana lingua dictus est: quod idem sonat ac Græce ὑπερήφανος, arrogans. Is enim primus sancivit ut qui se salutarent, ab alio resalutarentur. Regnavit annis 25. Post eum incœperunt annui Consules, Tribuni & Ediles annis 453. quorum nomina recensere, longum & supervacaneum putamus. Hæc enim si quis discere velit, reperiet in commentariis quos Chryseros scriptos reliquit, Nomenclator M. Aurelii Veri libertus, qui ab urbe condita ad obitum patroni sui, Imperatoris Veri, clare omnia descripsit & nomina & tempora. Romanis igitur præfuere annui, ut diximus, magistratus annis 453. Postea imperarunt ii qui Imperatores vocati. Primus C. Julius imperavit annis . mensibus 4. diebus 6. Deinde Augustus annis 56. mensibus 4. die uno. Tiberius annis 22. Tum Caius alter annis 3. mensibus 8. diebus 7. Claudius annis 3. mensibus 8. diebus 24. Nero annis 13. mensibus . diebus 28. Galba annis 2. mensibus 7. diebus 6. Otho mensibus 3. diebus 5. Vitellius mensibus 6. die-

Τιτος ἐτη β'. ἡμερας κβ'. Δομετιανος ἐτη ιε'. μηνας ἡμερας ς'. Νερυας ἐνιαυτον, μηνας δ'. ἡμερας ι'. Τραιανος ἐτη ιθ' μηνας ἐξ, ἡμερας ιϛ'. Αδριανος ἐτη κ'. μηνας ι'. ἡμερας κη'. Αντωνινος ἐτη κβ'. μηνας ζ'. ἡμερας ς Ουηρος ἐτη ιθ'. ἡμερας ι'. Γινεται ἐν ὁ χρονος των Καισαρων μεχρι ΟΥηρε αὐτοκρατορος τελευτης, ἐτη σλζ. ἡμεραι ε'. ἀπο ἐν της Κυρε τελευτης, Ρωμαιων δε ἀρχη Ταρκυνιε Συπερβε, μεχρι τελευτης αὐτοκρατορος ΟΥηρε ἐ προειρηκαμεν, ὁ πας χρονος συναγεται ἐτη ψμδ'.

Απο δε καταβολης κοσμε. ὁ πας χρονος κεφαλαιωδως ἐτω καταγεται ἀπο κτισεως κοσμε ἑως κατακλυσμε ἐγενοντο ἐτη βσμβ'. ἀπο δε τε κατακλυσμε ἑως τεκνογονιας Αβρααμ τε προπατορος ἡμων, ἐτη αλς'. ἀπο Ισαακ τε παιδος Αβρααμ, ἑως ἐ ὁ λαος συν Μωση ἐν ἐρημῳ διετριβεν, ἐτη χξ'. ἀπο δε της Μωϋσεως τελευτης ἀρχης δε Ιησε υἱε Ναυι, μεχρι τελευτης Δαυιδ τε πατριαρχε, ἐτη υ--η'. ἀπο δε της τελευτης Δαυιδ, βασιλειας δε Σολομωνος, μεχρι της παροικιας τε λαε ἐν Βαβυλωνος, ἐτη φιη'. μηνες ς'. ἡμεραι ι'. ἀπο δε Κυρε ἀρχης μεχρι αὐτοκρατορος Αὐρηλιε ΟΥηρε τελευτης, ἐτη ψμδ'. ὁμε ἀπο κτισεως κοσμε συναγονται παντα ἐτη εχ--η'. και οἱ ἐπιτρεχοντες μηνες και ἡμεραι.

Των ἐν χρονων και των εἰρημενων ἁπαντων συνηθροισμενων, ὁραν ἐςι την ἀρχαιοτητα των προφητικων γραμματων, και την θειοτητα τε παρ᾽ ἡμιν λογε, ὁτι ἐ προσφατος ὁ λογος, ἐτε μην τα καθ᾽ ἡμας, ὡς οἰονται τινες μυθωδη και ψευδη ἐςιν· ἀλλα μεν ἐν ἀρχαιοτερα και ἀληθεςερα. και γαρ Βηλε τε Ασσυριων βασιλευσαντος και Κρονε του Τιτανος Θαλλος μεμνηται, φασκων τον Βηλον πεπολεμηκεναι συν τοις Τιτασι προς τον Δια, και τ συν αὐτῳ θεες λεγομενες, ἐνθα φησιν, και ὁ Γυγος ἡττηθεις ἐφυγεν εἰς Ταρτησσον. τοτε μεν της χωρας ἐκεινης Ακτης κληθεισης, νυν δε Αττικης προσαγορευομενης,

is 22. Vespasianus annis 9. mensibus 11. diebus 22. itus annis 2. diebus 22. Domitianus annis 15. mensibus 5. diebus 6. Nerva anno uno mensibus 4. diebus ›. Trajanus annis 19. mensibus 6. diebus 16. Adrianus annis 20. mensibus 10. diebus 28. Antoninus ans 22. mensibus 7. diebus 6. Verus annis 19. diebus ›. Tempus igitur Cæsarum usque ad mortem Veri iperatoris est annorum 237. dierum 5. A morte autm Cyri & regno Tarquinii Superbi, ad mortem iperatoris Veri universum tempus colligitur annom 744.

28. A mundo autem condito sic universum temis summatim deducitur. A mundo condito ad divium, anni fluxerunt 2243. A diluvio usque ad sceptum a proavo nostro Abrahamo filium, anni ›36. Ab Isaac filio Abrahæ usque ad populi in derto cum Mose commorationem, anni 660. A morte losis & Josue filii Nave principatu, usque ad obim Davidis patriarchæ, anni 498. A morte Davis & regno Salomonis, ad populi transmigrationem ı terram Babylonis anni 518. menses 6. dies 10. A yri regno ad mortem Imperatoris Aurelii Veri, ani 744. A condito mundo universum tempus colctum annos exhibet 1698. & qui excurrunt menses : dies.

29. Collectis igitur temporibus, iisque omnibus ıæ diximus, videre est antiquitatem propheticorum orum & divinitatem doctrinæ nostræ. Nec sane :cens hæc doctrina, nec instituta nostra, ut quidam xistimant, fabulosa & mendacia, sed longe antiuissima & certissima. Nam & Beli Assyriorum regis, Croni Titanis Thallus meminit, Belum referens um Titanibus adversus Jovem & deos, qui ab ejus artibus stetisse dicuntur, bellum gessisse. Quo in ›co ajunt Gygum superatum fuisse Tartessum: qui uidem in ea regione regnavit quæ nunc Attica, tum

ὁ Γυγος τοτε ἠρξε, και τας λοιπας δε χωρας και πολεις ἀφ' ὧν τας προσωνυμιας ἐσχον, ἐκ ἀναγκαιον ἡγεμεθα καταλεγειν, μαλιστα προς σε τον ἐπισταμενον τας ἱστοριας. ὁτι μεν ἐν ἀρχαιοτερος ὁ Μωσης δεικνυται ἁπαντων συγγραφεων, (ἐκ ἀυτος δε μονος ἀλλα και οἱ πλειες μετ' ἀυτον προφηται γενομενοι) και Κρονε, και Βηλε, και τε Ιλιακε πολεμε δηλον ἐστι. κατα γαρ την Θαλλε ἱστοριαν, ὁ Βηλος προγενεστερος ἐυρισκεται τε Ιλιακε πολεμε, ἐτεσι τκβ'. ὁτι δε προς πε ἐτεσι --'. ἡ και χιλιοις προαγει ὁ Μωσης της τε Ιλιακε ἁλωσεως, ἐν τοις ἐπανω δεδηλωκαμεν. τε δε Κρονε, και τε Βηλε συνακμασαντων ὁμοσι, οἱ πλειες ἐκ ἐπιστανται τις ἐστιν ὁ Κρονος, ἡ τις ὁ Βηλος· ἐνιοι μεν σεβονται τον Κρονον, και τετον ἀυτον ὀνομαζεσι Βηλ, και Βαλ, μαλιστα οἱ οἰκεντες τα ἀνατολικα κλιματα, μη γινωσκοντες μητε τις ἐστιν ὁ Κρονος, μη τε τις ἐστιν Βηλος. παρα δε Ρωμαιοις Σατερνος ὀνομαζεται· ἐδε γαρ ἀυτοι γινωσκεσιν τις ἐστιν ἀυτων προτερον, ὁ Κρονος ἡ ὁ Βηλ. ὁση μεν ἐν ἀρχη των Ολυμπιαδων, ἀπο Ιφιτε φασιν ἐσχηκεναι την θρησκειαν, κατα δε τινας ἀπο Λινε ὁ και ἰλιος ἐπεκληθη. ὁ μεν ἐν ἀριθμος των ἐτων, και Ολυμπιαδων, ὡς ἐχει την ταξιν ἐν τοις ἐπανω δεδηλωκαμεν. της μεν ἐν ἀθεοτητος των παρ' ὑμων πραγματων, και των χρονων, τον παντα ἀριθμον, κατα το δυνατον, οἰμαι τα νυν ἀκριβως εἰρησθαι. εἰ γαρ και ἐλαθεν ἡμας χρονος, εἰ τυχοι εἰπειν, ἐτη ν'. ἡ ρ'. ἡ και σ', ἐ μεν τας μυριαδες, ἡ χιλιαδες ἐτων, καθως προειρηκασι Πλατων και Απολλωνιος και οἱ λοιποι, ψευδως ἀναγραψαι τις. ὁπερ ἡμεις το ἀκριβες ἰσως ἀγνοεμεν ἁπαντων των ἐτων τον ἀριθμον, δια το μη ἀναγεγραφθαι ἐν ταις ἱεραις βιβλοις τες ἐπιτρεχοντας μηνας, και ἡμερας. ὁτι δε περι ὧν φαμεν χρονων συναδει και Βηρωσσος, ὁ παρα Χαλδαιοις φιλοσοφησας, και μηνυσας Ελλησιν τα Χαλδαϊκα γραμματα, ὁς ἀκολεθως τινα εἰρηκε τῳ Μωσει, περι τε καμακλυσμε, και ἑτερων πολλων ἐξιστορων. ἐτι μην και τοις προφηταις Ιερεμια και Δανιηλ συμφωνα ἐκ μερες εἰρηκε. των γαρ συμβαντων τοις Ιεδαιοις ὑπο τε βασιλεως Βα-

βυλω-

vero Acte dicebatur. Cæteras autem regiones & urbes, a quibus suas appellationes habuerint, necessarium non arbitror recensere, præsertim apud te qui in historiis versatus es. Liquet igitur Mosen antiquiorem esse omnibus scriptoribus, nec vero ipsum solum, sed etiam plerosque post eum prophetas) & Crono, & Belo, & bello Trojano. Nam secundum Thalli historiam Belus antiquior invenitur bellò Trojano annis 322. Mosem autem annis nongentis vel etiam mille ante bellum Trojanum exstitisse supra demonstravimus. Cum autem Cronus & Belus æquales fuerint, plerique quis sit Cronus, aut quis Belus ignorant. Ac Cronum quidem nònnulli colunt, & eumdem Bel aut Bal appellant, ii præsertim qui regiones orientales incolunt, nec tamen sciunt, quis sit Cronus aut Belus. Apud Romanos Saturnus vocatur: nam nec ipsi uter sit antiquior Cronus aut Belus sciunt. Quod autem spectat ad Olympiades, quodcumque eis initium adsignetur, ab Iphito cultum & solemnitatem habuere, aut ut alii volunt, a Lino qui & Ilius cognominatus est. Numerus annorum & Olympiadum quem ordinem habeat supra demonstravimus. Rerum ergo nostrarum antiquitatis & annorum numerum omnem arbitror, quam fieri potuit, accuratissime comprehensum. Atque ut nos latuerit tempus, verbi gratia, annorum 50. aut 100. aut etiam 200. non tamen annorum millia & decem millia, ut Platoni & Apollonio & cæteris mendacibus scriptoribus placuit. Ac nos quidem fortasse omnium annorum numerum accurate non scimus, quia in sacris litteris descripti non fuere superfluentes menses & dies. Quod autem spectat ad ea, quæ dicimus, tempora; consentit & Berosus, qui apud Chaldæos philosophatus est, & Græcis cognoscendas tradidit litteras Chaldaicas. Is Mosi consentanee nonnulla dixit de diluvio & pluribus aliis historiis; atque etiam cum pro-

βυλωνιων, ὃν αὐτος ὀνομαζει Αβοβασσαρον, καλειται δὲ παρα Εβραιοις Ναβυχοδονοσορ, μεμνηται· ἐτι δὲ και περι τȣ ναȣ ἐν Ιεροσολυμοις, ὡς ἠρημωσθαι ὑπο τȣ Χαλδαιων βασιλεως· και ὁτι Κυρȣ το δευτερον ἐτος βασιλευσαντος τȣ ναȣ των θεμελιων τεθεντων, Δαρειȣ παλιν βασιλευσαντος το δευτερον ἐτος, ὁ ναος ἐπετελεσθη.

Των δὲ της ἀληθειας ἱςοριων Ελληνες ȣ̓ μεμνηνται πρωτον μεν, δια το νεωςι αὐτȣς των γραμματων της ἐμπειριας μετοχȣς γεγενησθαι· και αὐτοι ὁμολογȣσι, φασκοντες τα γραμματα ἑυρησθαι, οἱ μεν παρα Χαλδαιων, οἱ δὲ παρ' Αἰγυπτιων, ἀλλοι δ' αὖ ἀπο Φοινικων· δευτερον ὁτι ἐπταιον, και πταιȣσι, περι θεȣ μη ποιȣμενοι την μνειαν, ἀλλα περι ματαιων και ἀνωφελων πραγματων. ȣ̔τω μεν γαρ Ομηρȣ, και Ησιοδȣ, και των λοιπων ποιητων φιλιμως μεμνηνται· της δὲ τȣ ἀφθαρτȣ, και μονȣ θεȣ δοξης, ȣ̓ μονον ἐπελαθοντο. ἀλλα και κατελαλησαν· ἐτι μην και τȣς σεβομενȣς αὐτον ἐδιωξαν, και τι καθ' ἡμεραν διωκȣσιν. ȣ̓ μην ἀλλα και τοις ἐυφωνως ὑβριζȣσι τον θεον, ἀθλα και τιμας τιθεασι· τȣς δὲ σπȣδοντας προς ἀρετην, και ἀσκȣντας βιον ὁσιον. ȣ̔ς μεν ἐλιθοβολησαν, ȣ̔ς δὲ ἐθανατωσαν, και ἑως τȣ δευρο ὠμοις αἰκισμοις περιβαλλȣσι. διο οἱ τοιȣτοι ἀναγκαιως ἀπωλεσαν την σοφιαν τȣ θεȣ, και την ἀληθειαν ȣ̓χ εὑρον. εἰ ȣ̓ν βȣλει, ἀκριβως ἐντυχε τȣτοις, ὁπως σχῃς συμβολον, και ἀῤῥαβωνα της ἀληθειας.

EP-

ıetis Jeremia & Daniele ex parte consentit. Nam ›rum, quæ Judæis evenerunt sub rege Babylonio, m, quem ipse Abobassarum, Hebræi Nabuchodo›sor appellant, mentionem fecit; adhuc etiam & mpli Jerosolymitani, quomodo a rege Chaldæorum lo æquatum sit, atque ut fundamentis templi anno cundo regis Cyri jactis, rursus anno secundo Darii gis templum absolutum fuerit.

30. Historiarum ad veritatem pertinentium Græci ɔn meminere; primum quidem quia recenter ipsi :terarum cognitionis participes facti sunt; quod qui›m ipsi confitentur, dum litteras dicunt inventas, ii quidem a Chaldæis, alii vero ab Ægyptiis, rursus ii a Phænicibus: deinde vero quia aberraverunt & ›errant, dum Dei mentionem non faciunt, sed inaum & inutilium rerum. Sic enim Homerum & He›dum & reliquos poëtas libenter commemorant: incorrupti & unici Dei gloriam non modo oblivioni adiderunt, sed etiam maledictis impugnarunt: adıc etiam & Dei cultores persequuti sunt & quotidie ərsequuntur: quinetiam iis, qui canora voce conitiantur Deo, præmia & honores posuerunt; qui ıtem properant ad virtutem & sanctam vitam exerənt, horum alios lapidibus obruerunt, alios inter›cerunt: ac eos hactenus crudelibus cruciatibus sub:iunt. Quare tales homines necessario amiserunt pientiam Dei, nec verum invenerunt. Si vis igiır, hæc diligenter evolve, ut habeas symbolum & gnus veritatis.

ADMONITIO

IN ORATIONEM HERMIAE

QUISNAM *fuerit Hermias ille philosophus, qui tot salibus philosophos defricuit, aut quo vixerit tempore, silent antiqui omnes, nec insunt ipsius libello dijudicandi notae, sed tantum conjiciendi. Recentiorem Justino Martyre ac Tatiano pronuntiare possumus. Premit enim vestigia Justini, ejusque verbis & sententiis utitur pro suis. Videtur etiam Tatiani sales imitatus esse, & scribendi materiam ex hoc Tatiani loco n. 25 sumpsisse,* Platonis decreta sequeris? Ecce tibi Epicureus sophista palam & aperte adversatur. Rursus Aristotelem vis sectari, tibique Democriti sectator aliquis convitiatur. *Totus Hermiae libellus nihil aliud videtur esse, quam elegans & pertracta hujus Tatiani sententiae amplificatio.*

Antiquitatem hujus Scriptoris probare possunt cum adhibita refellendorum philosophorum ratio, quorum dissensiones & cujusque sectae de aliis detrahendi studia non videtur tam vividis coloribus picturus fuisse, nisi adhuc ejusmodi sectae & gentilium superstitiones viguissent; tum etiam philosophi titulus Hermiae in omnibus excusis & manuscriptis codicibus attributus, ex quo non absurde conjicias eum, ut Justinum, Tatianum & alios ejusmodi, ex philosopho gentili factum esse Christianum, ac philosophi insignia retinuisse. Redolet etiam antiquitatem, quod Gentilium sapientiam Angelis acceptam refert, quos antiquissimi quique Scriptores e coelo in terram delapsos & stupra mulieribus intulisse, & varias artes ac scientias hominibus tradidisse opinati sunt. Utrum autem saeculo secundo floruerit, ut visum est Caveo, affirmare non ausim; nec video cur isto potius quam tertio saeculo vixisse dicatur.

At

At rejicienda prorsus & refellenda Lambecii & Tentzelii opinio, quorum alter Biblioth. Vindobon. *lib.* 7. *alter* Exercit. Select. *v. p.* 228. *auctorem hujus libri Hermiam Sozomenum esse, Ecclesiasticæ historiæ scriptorem existimant. Sed, ut observat Caveus, huic opinioni reclamat stylus in Hermia nostro candidus & pellucidus, & gratiis ac leporibus scatens, in Historico simplex & incultus. Reclamat etiam philosophi titulus, qui Sozomeno nusquam tribuitur, nec cum Scholastici sive Advocati arte, quam is sequebatur, valde congruit. Nititur Tentzelius nonnullis Sozomeni adversus philosophos locis: sed hanc rationem Caveus ita infirmam esse contendit, ut si illa valeat, multo potiori jure hic libellus Socrati attribuendus sit, qui multo uberius quam Sozomenus in philosophos invectus est.*

Philosophiam ab Angelis malis traditam probat ex absurdis & inter se pugnantibus philosophorum sententiis. Nec de animæ natura, nec de ejus immortalitate & post hanc vitam statu consentiunt: sed alii in alias absurdissimas opiniones obierunt. De principiis cum Anaxagora Parmenides & cum Parmenide Anaximenes pugnat. Si quis Empedoclem sequatur, ab eo abducet Protagoras & a Protagora Thales, & a Thalete Anaximander. Magna Archelai fama, sed nec ei Plato assentitur, Platoni Aristoteles. Pherecydis doctrinam nugas esse clamat Leucippus. Democrito ridenti refragatur plorans Heraclitus. Epicurum ridet Cleanthes capite e puteo elato. Carneades & Clitomachus nihil comprehendi posse contendunt. Pythagoras ex numeris elementa componit. Quod si metiendo, secundum Pythagoræ placita, universo mundo tempus triveris; Epicurus petet ut alios mundos ac innumeros dimetiaris. Ex his concludit Hermias philosophiam nulla evidenti ratione niti.

HERMIÆ
PHILOSOPHI GENTILIUM PHILOSOPHORUM IRRISIO

Ex interpretatione Raphaelis Seileri pluribus locis emendata.

1. BEATUS Apostolus Paulus Corinthiis, qui juxta Laconicam Græciam habitant, scribens, dilecti, sic pronuntiat: *Sapientia mundi hujus apud Deum stultitia est*; haud præter rei veritatem loquutus. Videtur enim mihi ab angelorum defectione principium accepisse: quam ob causam nec verbis nec sententiis consentanea inter se philosophi dixerunt, dum dogmata exponunt. Nam eorum alii dicunt, animum ignem esse, ut Democritus: alii aerem, ut Stoici: alii mentem, alii motionem, ut Heraclitus: alii exhalationem, alii vim a sideribus promanantem: alii numerum movendi vi præditum, ut Pythagoras: alii aquam genitalem, ut Hippon, alii elementum ab elementis, alii harmoniam, ut Dinarchus, alii sanguinem, ut Critias: alii spiritum, alii unitatem, ut Pythagoras: & prisci diversa. Quot de his sententiæ? Quot philosophorum & sophistarum contendentium magis, quam veritatem invenientium, argumentationes?

2. Verum esto, de anima inter se dissentiant: at de cæteris concordes pronunciaverunt. Atqui alius voluptatem ejus bonum, alius malum, alius rursum medium inter bonum & malum appellat. Ejus porro naturam alii ad parvum aliquod tempus permanere: alii eam in bestiarum conditionem devolvunt, alii in corporum individua dissolvunt, alii ter ad corpora

tran-

λιων ἐτων περιοδους αὐτῃ ὁριζουσιν. και γαρ εἰ μηδε ἑκατον ἐτη ζωντες περι τρισχιλιων ἐτων μελλοντων ἐπαγγελλονται· ταυτα ουν τι χρη καλειν; ὡς μεν ἐμοι δοκει, τερατειαν, ἢ ἀνοιαν, ἢ μανιαν, ἢ στασιν, ἢ ὁμου παντα. εἰ μεν τι ἀληθες ἑυρηκασιν, ὁμονοησατωσαν, ἢ συγκατατιθεσθωσαν, κἀγω τοτε ἀσμενος αὐτοις πεισθησομαι. εἰ δε ἀντισπωσι την ψυχην, και ἀνθελκουσιν ἀλλως εἰς ἀλλην φυσιν, ἑτερος δε εἰς ἑτεραν ουσιαν, ὑλην δε ἐξ ὑλης μεταβαλλουσιν· ὁμολογω γαρ ἀχθεσθαι τῃ παλιρρόιᾳ των πραγματων. νυν μεν ἀθανατος εἰμι και γεγηθα. νυν δ' αὖ θνητος γινομαι και δακρυω· ἀρτι δε εἰς ἀτομους διαλυομαι· ὑδωρ γινομαι, και ἀηρ γινομαι, πυρ γινομαι· εἰτα μετ' ὀλιγον, ουτε ἀηρ, ουτε πυρ· θηριον με ποιει, ἰχθυν με ποιει. παλιν ουν ἀδελφους ἐχω δελφινας. ὁταν δε ἐμαυτον ἰδω, φοβουμαι το σωμα, και ουκ οἰδα ὁπως αὐτο καλεσω, ἀνθρωπον, ἢ κυνα, ἢ λυκον, ἢ ταυρον, ἢ ὀρνιν, ἢ ὀφιν, ἢ δρακοντα, ἢ χιμαιραν. εἰς παντα γαρ τα θηρια ὑπο των φιλοσοφουντων μεταβαλλομαι, χερσαια, ἐνυδρα, πτηνα, πολυμορφα, ἀγρια, τιθασσα, ἀφωνα, ἐυφωνα, ἀλογα, λογικα. νηχομαι, ἱπταμαι, πετομαι, ἑρπω, θεω, καθιζω. ἐστι δε ὁ Εμπεδοκλης, και θαμνον με ποιει.

Οπου τοινυν την ἀνθρωπου ψυχην ὁμογνωμονως ἑυρειν ουχ οἱον τε τοις φιλοσοφουσι, σχολῃ γ' ἀν περι των θεων, ἢ περι κοσμου δυναιντο τἀληθες ἀποφηνασθαι. και γαρ ταυτην ἀνδρειαν ἐχουσιν, ἱνα μη την ἐμπληξιαν εἰπω. εἰ γαρ την ἰδιαν ψυχην ἑυρειν ου δυναμενοι, ου ζητουσι την φυσιν των θεων αὐτων· και οἱ το ἰδιον σωμα ουκ εἰδοτες, την του κοσμου φυσιν περιεργαζονται. πανυ γουν περι τας ἀρχας της φυσεως ἀνθιστανται ἀλληλοις. ὁταν μεν Αναξαγορας παραλαβῃ με, ταυτα παιδευει· ἀρχη παντων ὁ νους, και ουτος αἰτιος και κυριος των ὁλων και παρεχει ταξιν

transire, alii ter mille annorum circuitum ei præfiniunt. Et qui ne centum quidem annos vivunt, de tribus futuris annorum millibus pollicentur. Hæc igitur quid aliud nominanda sunt, quam ut mihi sane videtur, portentum, aut dementia, aut insania, aut dissidium, aut hæc simul omnia? Quod si verum aliquid invenerunt; aut eadem proferant, aut alius alii assentiatur: tunc & ego libens eis obtemperabo. Sed si animum divellunt, atque trahunt, alius in aliam naturam, alius in aliam essentiam, ac materiam ex materia mutant; fateor me crebram rerum conversionem moleste ferre. Nunc immortalis sum, & gaudeo: nunc contra mortalis fio, & ploro: mox in individua corpora solvor: aqua fio, fio aer, fio ignis: paulo post nec aer, nec ignis: feram me facit, piscem me facit. Itaque vicissim fratres habeo delphinos: cum vero me intueor, corpus pertimesco, & nescio quo nomine id vocem, hominemne, an canem, an lupum, an taurum, an avem, an serpentem, an draconem, an chymæram. In cunctas enim bestias ab illis sapientiæ studiosis commutor, terrestres, aquatiles, volucres, multiformes, agrestes, cicures, mutas, vocales, brutas, ratione munitas. Nato, volo, sublimis in aere feror, serpo, curro, sedeo. Offert autem sese Empedocles, & arbustum me facit.

3. Cum igitur hominis animum philosophi concordes deprehendere non possint, multo minus, de diis, aut mundo, verum pronuntiare poterunt. Etenim ea fortitudine præditi sunt, ne stuporem potius dicam: nam qui suum animum invenire nequeunt, ipsorum deorum naturam quærunt, & qui suum corpus ignorant, supervacaneum in mundi natura indaganda laborem sumunt. In naturæ certe principiis alii aliis summopere adversantur. Ubi Anaxagoras me exceperit, hæc docebit: Mens omnium est initium,

τοις ἀτακτοις, και κινησιν τοις ἀκινητοις, και διακρισιν τοις μεμιγμενοις, και κοσμον τοις ἀκοσμοις. ταυτα λεγων Αναξαγορας ἐστι μοι φιλος, και τῳ δογματι πειθομαι. ἀλλ' ἀνθιστανται τουτῳ Μελισσος και Παρμενιδης. ὁ γε μην Παρμενιδης και ποιητικοις ἐπεσιν ἀνακηρυσσει την οὐσιαν ἑν εἶναι, και ἀΐδιον, και ἀπειρον, και ἀκινητον, και παντι ὁμοιον. παλιν οὖν εἰς τουτο το δογμα οὐκ οἶδ' ὁπως μεταβαλλομαι· ὁ Παρμενιδης τον Αναξαγοραν της ἐμης ἐξηλασεν. ἐπειδαν δε ἡγησομαι δογμα ἐχειν ἀκινητον, Αναξιμενης ὑπολαβων ἀντικεκραγεν· ἀλλα ἐγω σοι φημι, το παν ἐστιν ἀηρ, και οὗτος πυκνουμενος ὑδωρ και ἀηρ γινεται, ἀραιουμενος δε και διαχεομενος, αἰθηρ και πυρ. εἰς δε την αὐτου φυσιν ἐπανιων, ἀηρ ἀραιος. εἰ δε και πυκνωθη, φησιν, ἐξαλλασσεται. και παλιν αὐτῳ τουτο μεθαρμοζομαι, και τον Αναξιμενην φιλω.

Ο δε Εμπεδοκλης ἀντικρυς ἑστηκεν ἐμβριμουμενος, και ἀπο της Αἰτνης μεγα βοων. ἀρχαι των παντων ἐχθρα και φιλια, ἡ μεν συναγουσα, ἡ δε διακρινουσα· και το νεικος αὐτων ποιει τα παντα. ὁριζομαι δε αὐτα και ὁμοια, και ἀνομοια, και ἀπειρα, και περας ἐχοντα, και ἀΐδια, και γινομενα. Εὖγε ὦ Εμπεδοκλεις, ἑπομαι σοι και μεχρι των κρατηρων του πυρος. ἀλλ' ἐπι θατερα Πρωταγορας ἑστηκως ἀνθελκει με, φασκων, ὁρος και κρισις των πραγματων ὁ ἀνθρωπος, και τα μεν ὑποπιπτοντα ταις αἰσθησεσιν ἐστιν πραγματα· τα δε μη ὑποπιπτοντα οὐκ ἐστιν ἐν τοις εἰδεσι της οὐσιας. τουτῳ τῳ λογῳ κολακευομενος ὑπο Πρωταγορου, τερπομαι, ὁτι το παν ἡ το πλειστον τῳ ἀνθρωπῳ μενει. ἀλλαχοθεν δε μοι Θαλης την ἀληθειαν νευει, ὁριζομενος ὑδωρ του παντος ἀρχην, και ἐκ του ὑγρου τα παντα συνισταται, και εἰς ὑγρον ἀναλυεται, και ἡ γη ἐπι ὑδατος ὀχειται. δια τι τοινυν μη πειθω Θαλη τῳ πρεσβυτερῳ των Ιωνων; ἀλλ' ὁ πολιτης αὐτος Αναξιμανδρος του ὑγρου πρεσβυτεραν ἀρχην εἶναι λεγει

την

tium, eaque causa & domina omnium est, & ordinem confusis præbet, & motionem immobilibus, & discrimen commiltis, & ornatum inornatis. Hæc cum dicit Anaxagoras, amicus mihi est, & ipsius sententiæ me subjicio. At obsistunt illi Melissus & Parmenides: quorum hic poeticis etiam versibus prædicat, hoc quod sit, unum & æternum, & infinitum, & immobile, & omnino simile esse. Rursus igitur, nescio quo pacto, in hanc opinionem concedo; & Parmenides Anaxagoram animo meo expellit. Postquam autem me firmam habere sententiam existimo, Anaximenes vices excipiens, contrarium vociferatur: imo dico tibi, universum quod est, id aer est: qui densatus & concretus, aqua fit: sin rarescat & diffundatur, æther & ignis: in suam vero naturam reversus, aer liquidus: sin densetur, inquit, mutatur. Rursus in hanc quoque sententiam transeo, & jam Anaximenem diligo.

4. Sed Empedocles contrarius obstat, minas jactans, & ab Ætna magnum clamitans: Principia omnium sunt inimicitia & amicitia: quarum hæc congregat, illa dissipat, & earum contentio cuncta facit. Definio autem ea, & similia esse, & dissimilia: & infinita, & extremum habentia: & æterna, & facta. Euge Empedocles, te sequor, etiam usque ad crateres ignis. Ab altera autem parte stans Protagoras me distrahit, dicens: Terminus & judicium rerum, homo est: & quæ in sensus cadunt, res sunt, quæ vero in eos non cadunt, ne in naturæ quidem formis existunt: hoc vero sermone a Protagora delinitus, delector, quod aut omnia, aut certe plurima, homini relinquantur. Aliunde autem Thales veritatem mihi suggerit, aquam universorum esse primordium statuens, & ex humido cuncta constare, & in humidum resolvi, & terram in aqua ferri. Cur igitur Thaleti non crediderim, Jonum antiquissimo? Verum

civis

την ἄϊδιον κινησιν, και ταυτη τα μεν γενναϑαι, τα δε φϑειρεσϑαι. και δη τοινυν πιςος Αναξιμανδρος ἐςω.

Και μην ἐκ ἐυδοκιμει Αρχελαος, ἀποφαινομενος των ὁλων ἀρχας ϑερμον και ψυχρον; ἀλλα και τετε παλιν ὁ μεγαλοφωνος Πλάτων ἐχ ὁμολογει, λεγων ἀρχας εἶναι ϑεον και ὑλην και παραδειγμα. νυν μεν και δη πεπεισμαι. πως γαρ ἐ μελλω πιςευειν φιλοσοφῳ τῳ τε Διος ἁρμα πεποιηκοτι; κατοπιν δε ἀυτε μαϑητης Αριςοτελης ἐςηκε, ζηλοτυπων τον διδασκαλον της ἁρματοποιΐας· ἐτος ἀρχας ἀλλας ὁριζεται, το ποιειν, και το πασχειν. και το μεν ποιεν ἀπαϑες εἶναι, τον αἰϑερα· το δε πασχον ἐχον ποιοτητας τεσσαρας, ξηροτητα, ὑγροτητα, ϑερμοτητα, ψυχροτητα. τη γαρ τετων εἰς ἀλληλα μεταβολῃ παντα γινεται και φϑειρεται. κεκμηκαμεν ἠδη μεταμελομενοι ἀνω και κατω τοις δογμασι, πλην ἐτι γε της Αριςοτελες γνωμης ςησομαι, και μηκετι μοι μηδε εἰς λογος ὀχλειτω.

Αλλα τι δη τα παϑοιμ' ἀν; νευροκοπεσι γαρ με την ψυχην ἀρχαιοτεροι τετων γεροντες· Φερεκυδης μεν ἀρχας εἶναι λεγων Ζηνα, και Χϑονιην, και Κρονον. Ζηνα μεν τον αἰϑερα, Χϑονιην δε την γην, Κρονον δε τον χρονον. ὁ μεν αἰϑηρ το ποιεν, ἡ δε γη το πασχον, ὁ δε χρόνος ἐν ᾧ τα γινομενα. ζηλοτυποι τοινυν των γεροντων προς ἀλληλες. ταυτα γαρ τοι παντα ὁ Λευκιππος ληρον ἡγεμενος, ἀρχας εἶναι φησι τα ἀπειρα, και ἀκινητα, και ἐλαχιςα· και τα μεν λεπτομερη ἀνω χωρησαντα, πυρ και ἀερα γενεσϑαι· τα δε παχυμερη κατω ὑποςαντα, ὑδωρ και γην. μεχρι πε τα τοσαυτα διδασκομαι, μηδεν ἀληϑες μανϑανων; πλην εἰ μη τι γε Δημοκριτος ἀπαλλαξει με της πλανης, ἀποφαινομενος ἀρχας το ὀν, και το μη ὀν· και το μεν ὀν πληρες, το δε μη ὀν κενον· το δε πληρες ἐν τῳ κενῳ τροπῃ, ἡ ῥυϑμῳ ποιει τα παντα. ἰσως ἀν πειϑειην τῳ καλῳ Δημοκριτῳ, και βελοιμην ἀν συν ἀυτῳ γελαν,

avis ejus. Anaximander æternam illam motionem hu-
ido vetustiorem esse dicit, eaque alia oriri, alia in-
rire. Itaque fides Anaximandro adhiberi debet.

5. Nonne vero celebratur Archelaus? qui uni-
ersitatis principium esse calidum & frigidum statuit,
ed huic magniloquus Plato non assentitur, qui re-
am exordia, Deum, & materiam, & exemplar esse
ixit. Jam vero persuasum mihi est. Quid ni vero?
um philosopho qui Jovis currum etiam fecerit, cre-
iturus sim? A tergo autem stat ejus discipulus Ari-
toteles, qui magistrum ob currus fabricationem il-
um æmulatur. Ille alia principia describit, facere
imirum & pati. Ac id quidem quod faciat, nulla re
ffici, videlicet ætherem: id vero quod patiatur,
uatuor habere qualitates, ariditatem, humiditatem,
aliditatem, frigiditatem: horum enim mutua inter
e mutatione omnia & oriri, & interire. Defatigatus
am sum, sursum ac deorsum opinionibus jactatus.
Verum Aristotelis sententiæ stabo, neque ulla amplius
ententia tumultum mihi concitabit.

6. Sed quid agam? nam senes his vetustiores,
nimi mei nervos incidunt: Pherecydes, qui princi-
pia esse dixit, Jovem Tellurem, & Saturnum: Jovem
ætherem, Tellurem terram, Saturnum tempus. Ac
ætherem quidem producere, terram autem ferre;
tempus vero esse, in quo fiant omnia. At inter se-
nes illos etiam est æmulatio. Etenim hæc omnia
Leucippus nugas esse existimans, primordia esse dicit,
infinita & immobilia & minima: & subtilia quidem
sursum elata, ignem & aerem fieri, crassa autem in-
fra subsistentia, aquam ac terram. Quo usque tan-
dem talia edoceor, veri tamen nihil addisco? Nisi
Democritus ab hoc errore me liberet, demonstrans,
initia esse id quod sit, & id quod non sit: ac id quod
sit, esse vacuum. Plenum autem in vacuo omnia
vel conversione, vel figura efficere. Fortassis autem

εἰ μη μεταπειθοι μεν Ηρακλειτος, κλαιων ὁμε και λ
ἀρχη των ὁλων το πυρ· δυο δε αὐτε παθη, ἀρ
και πυκνοτης, ἡ μεν ποιεσα, ἡ δε πασχεσα· ἡ μεν
κρινεσα, ἡ δε διακρινεσα. ἱκανως ἐχει μοι, κα
μεθυω ταις τοσαυταις ἀρχαις· ἀλλα με παρακαλ
κειθεν Επικερος, μηδαμως ὑβρισαι το καλον αὐτε δ
των ἀτομων και τε κενε. τη γαρ τετων συμπλοκη
τροπω και πολυσχηματισω τα παντα γινεται και
ρεται.

Οὐκ ἀντιλεγω σοι βελτιστε ἀνδρων Επικερε· ἀ
Κλεανθης ἀπο τε φρεατος ἐπαρας την κεφαλην, κα
λα σε τε δογματος, και αὐτος ἀνειμω τας ἀληθε
χας, θεον και ὑλην· και την μεν γην μεταβαλειν εἰς
το δε ὑδωρ εἰς ἀερα, τον δε ἀερα φερεσθαι, το δ
εἰς τα περιγεια χωρειν, την δε ψυχην δι ὁλε τε κ
διηκειν, ἡς μερος μετεχοντας ἡμας ἐμψυχεσθαι.
τοινυν τοσετων ὀντων, ἀλλο μοι πληθος ἀπο Λ
ἐπιρρει, Καρνεαδης, και Κλιτομαχος, και ὁσοι
ὁμιλεται, παντα τα των ἀλλων δογματα καταπ
τες· αὐτοι δε ἀποφαινομενοι διαρρηδην ἀκαταληπ
ναι τα παντα, και ἀει τη ἀληθεια φαντασιαν ἀει π
κεισθαι ψευδη. τι τοινυν παθω τοσετω χρονω τ
πορησας; πως δε μη της γνωμης ἐκ χεω τα τοσ
δογματα; εἰ γαρ μηδεν εἰη καταληπτον, ἀληθει
ἐξ ἀνθρωπων οἰχεται, ἡ δε ὑμνεμενη φιλοσοφια σκ
χει μαλλον ἡ την των ὀντων ἐπιστημην ἐχει.

Αλλοι τοινυν ἀπο της παλαιας φυλης, Πυθα
και οἱ τετε συμφυλεται, σεμνοι και σιωπηλοι, πα
δοασιν ἀλλα μοι δογματα, ὡσπερ μυστηρια, και
δη το μεγα και ἀπορρητον το αὐτος ἐφη· ἀρχη των
των ἡ μονας· ἐκ δε των σχηματων αὐτης, και ἐκ
ἀριθμων τα στοιχεια γινεται. και τετων ἑκαστε τον
μον, και το σχημα, και το μετρον ἐτω πως ἀποφ

τω

ono Democrito aſſentirer, & una cum eo ridere vellem, niſi a ſententia me deduceret Heraclitus ſimul et plorans, & dicens: Univerſorum exordium eſt ignis; duæ autem ipſius affectiones, raritas & denſitas, quarum altera facit, altera patitur: altera coagmentat, altera ſeparat. Abunde jam ſatur ſum, atque etiam tot principiis inebriatus. Sed & illinc Epicurus me adhortatur, ut nequaquam pulchram ſuam de atomis & de vacuo opinionem contumelia afficiam. Nam horum multiplici & multiformi complexione cuncta & oriri, & interire.

7. Non contradico tibi, Epicure, vir optime: ſed Cleanthes, capite e puteo elato, ſententiam tuam deridet. Itaque & ipſe vera principia haurio, Deum nimirum & materiam; ac ſtatuo, terram in aquam migrare, aquam in aerem: efferri aerem, ignem ad terræ proxima accedere: animum autem per totum mundum penetrare, cujus partem aliquam nos adeptos animari. Cum autem horum tantus ſit numerus, alia mihi multitudo ex Lybia affluit, Carneades & Clitomachus, eorumque ſectatores, qui omnium aliorum placita conculcant, ipſi vero plane pronuntiant, univerſa incomprehenſa eſſe, & veritati ſemper falſam quandam imaginationem eſſe proximam. Quid igitur agam poſt tanti temporis ærumnas? quo pacto tot opiniones ex animo meo effundam? Si enim nihil comprehendi poteſt; veritas faceſſit ab hominibus, & celebrata philoſophia umbras potius conſectatur, quam rerum ſcientiam comprehenſam habet.

8. Jam vero alii ex antiqua tribu, Pythagoras, & tribules ejus, graves & taciturni, alias mihi opiniones, quaſi quædam myſteria tradunt, atque etiam illud magnum & arcanum, IPSE DIXIT: Omnium initium eſt unitas, e cujus figuris & numeris elementa fiunt. Atque eorum cujuslibet numerum, formam, & menſuram ita demonſtrat: Ignem quatuor & viginti

ται· το μεν πυρ ὑπο τεσσαρων και εἰκοσι τριγωνων ὀρθογωνιων συμπληρȣται, τεσσαρσιν ἰσοπλευροις περιεχομενον. ἑκαςον ἰσοπλευρον συγκειται ἐκ τριγωνων ἑξ, ὅθεν δε και πυραμιδι προσεικαζȣσιν ἀυτο. ὁ δε ἀηρ ὑπο τεσσαρακοντα ὀκτω τριγωνων συμπληρȣται περιεχομενον ἰσοπλευροις ὀκτω. εἰκαζεται δε ὀκταεδρῳ, ὃ περιεχεται ὑπο ὀκτω τριγωνων ἰσοπλευρων, ὧν ἑκαςον εἰς ἓξ ὀρθογωνια διαιρειται, ὡςε γινεσθαι τεσσαρακοντα ὀκτω τα παντα. το δε ὑδωρ ὑπο ἑκατον εἰκοσι περιεχομενον, εἰκαζεται δε εἰκοσαεδρῳ, ὃ δη συνεςηκεν ἐξ ἰσων και ἰσοπλευρων τριγωνων εἰκοσι ς'. *

* δε κη'. ὁ δε αἰθηρ συμπληρȣται δωδεκα πενταγωνιοις ἰσοπλευροις, και ὁμοιος ἐςι δωδεκαεδρῳ. ἡ γη συμπληρȣται ἐκ τριγωνων μεν η' και μ'. περιεχεται δε και τετραγωνοις ἰσοπλευροις ἑξ. ἐςι δε ὁμοια κυβῳ. ὁ γαρ κυβος ὑπο ς', τετραγωνων περιεχεται, ὧν ἑκαςον εἰς δ'. τριγωνα· ὡςε γινεται τα παντα κδ'.

Τον μεν δη κοσμον ὁ Πυθαγορας μετρει. ἐγω δε παλιν ἐνθεος γενομενος, τῆς μεν οἰκιας και πατριδος, και της γυναικος, και των παιδιων καταφρονω, και τȣτων ȣ̉κετι μοι μελει. εἰς δε τον αἰθερα ἀυτον ἀυτος ἀνερχομαι, και τον πηχυν παρα Πυθαγορȣ λαβων, μετρειν ἀρχομαι το πυρ. ȣ̉ γαρ ἀποχρη μετρων ὁ Ζευς· ἀλλ' εἰ μη και το μεγα ζωον, το μεγα σωμα, ἡ μεγαλη ψυχη, ἀυτος εἰς τον ȣ̉ρανον ἀνελθοιμι, και μετρησαιμι τον αἰθερα, οἰχεται ἡ τȣ Διος ἀρχη. ἐπειδαν δε μετρησω, και ὁ Ζευς παρ' ἐμȣ μαθη, ποσας γωνιας ἐχει το πυρ· παλιν ἐξ ȣ̉ρανȣ καταβαινω, και φαγων ἐλαιας και συκα και λαχανα, την ταχιςην ἐπι το ὑδωρ ςελλομαι, και κατα πηχυν και δακτυλον και ἡμιδακτυλον μετρω την ὑγραν ȣ̉σιαν, και το βαθος ἀυτης ἀναμετρω, ἱνα και τον Ποσειδωνα διδαξω, ποσης ἀρχει θαλασσης. την μεν γην ἁπασαν ἡμερα μια παρερχομαι, συλλεγων ἀυτης τον

triangulis rectangulis perfici, & quatuor æquis lateribus contineri. Unumquodque autem æquilaterum sex triangulis rectangulis constare. Unde eum pyramidi assimilant. Aerem autem octo & quadraginta rectis triangulis impleri, & æqualibus lateribus octo contineri. Æquiparari autem figuræ octonorum sessuum, quæ octo triangulis æqualium laterum contineatur, quorum singula in sex rectos angulos dividantur. Itaque anguli omnes fiunt octo & quadraginta. Aquam autem centum & viginti contineri, & comparari figuræ viginti sessuum, quæ ex æqualibus constat, & triangulis æquorum laterum sexies viginti * * Ætherem vero perfici duodecim quinquangulis æqualium laterum, & similem esse figuræ duodecim sessuum. Terram compleri triangulis octo & quadraginta; contineri autem sex triangulis æqualium laterum, & cubo similem esse. Cubum enim sex quadrangulis contineri, quorum singuli quatuor triangulos habeant; ut summatim omnia fiant quatuor & viginti.

9. Mundum igitur Pythagoras ita metitur. Ego vero rursum numine afflatus, domum, patriam, uxorem, liberos contemno, neque amplius curo; verum in ipsum ætherem ascendo, & cubitu a Pythagora sumpto, ignem metiri incipio. Nec enim satis est metiri Jovem: sed nisi etiam ego magnum animal, magnum corpus, magnus animus, ipse in cœlum venero, & dimetiar ætherem, interibit Jovis imperium. Ubi mensus fuero, & Jupiter ex me cognoverit, quot angulos habeat ignis, rursus ex cœlo descendo: & olivas comedens, ficus, ac olera, quamprimum ad aquam me confero, & per ulnam & digitum & semidigitum, humidam naturam metior & profunditatem ejus supputo, ut Neptunum quoque doceam quantum sit mare, cui imperat. Nam terram quidem universam una die obeo, & numerum ejus colligo, & men-

ἀριθμον και τον μετρον, και τα σχηματα. πεπεισμαι γαρ, ὁτι τυ κοσμυ παντα ὐδὲ σπιθαμην παρησω, τοιυτος και τηλικυτος ὠν. οἰδα δὲ ἐγω και των ἀςερων τον ἀριθμον, και των ἰχθυων, και των θηριων, και ζυγω τον κοσμον ἱςας, ἐυκολως τον ςαθμον ἀυτυ δυναμαι μαθειν. ἀμφι μεν δη ταυτα μεχρι νυν ἐσπυδακεν ἡ ψυχη μυ, των ὁλων ἀρχειν.

Προσκυψας δὲ μοι φησιν Επικυρος, συ μεν δη κοσμον ἑνα μεμετρηκας, ὠ φιλοτης· εἰσι δὲ κοσμοι πολλοι και ἀπειροι. παλιν ὐν ἀναγκαζομαι εἰπειν ὐρανυς πολλυς, αἰθερας ἀλλυς, και τυτυς πολλυς. ἀγε δη μηκετι μελλων ἐπισιτιασαμενος ὀλιγων ἡμερων εἰς τυς Επικυρειυς κοσμυς ἀποδημυσον. τα μεν ὐν περατα Τηθυν και Ωκεανον ἐυκολως ὑπεριπταμαι. εἰσελθων δὲ εἰς κοσμον καινον, και ὡσπερ εἰς ἀλλην πολιν, μετρω τα παντα ὀλιγαις ἡμεραις. κἀκειθεν ὑπερβαινω παλιν εἰς κοσμον. εἶτα εἰς τεταρτον, και πεμπτον, και δεκατον, και ἑκατοςον, και χιλιοςον και μεχρι πυ; ἠδη γαρ μοι σκοτος ἀγνοιας ἀπαντα, και ἀπατη μελαινα, και ἀπειρος πλανη, και ἀτελης φαντασια, και ἀκαταληπτος ἀγνοια. πλην εἰ μη μελλων κατα τας ἀτομυς αὐτας ἀριθμειν, ἐξ ὠν οἱ τοσυτοι κοσμοι γεγονασιν, ἱνα μηδεν ἀνεξεταςον παραλειπω· μαλιςα των ὐτω ἀναγκαιων και ὠφελιμων ἐξ ὠν οἰκος και πολις ἐυδαιμονα. ταυτα μεν τοινυν διεξηλθον, βυλομενος δειξαι την ἐν τοις δογμασιν ὐσαν αὐτων ἐναντιοτητα, και ὡς εἰς ἀπειρον αὐτοις και ἀοριςον προεισιν ἡ ζητησις των πραγματων, και το τελος αὐτων ἀτεκμαρτον, και ἀχρηςον, ἐργῳ μηδενι προδηλῳ και λογῳ σαφει βεβαιυμενον.

ſuram, & figuras. Perſuaſum enim habeo, me ne dodrantem quidem totius mundi prætermiſſurum, cum talis & tantus ſim. Præterea etiam ſtellarum numerum, & piſcium & beſtiarum novi, & mundo in bilancem impoſito, facile pondus ejus poſſum cognoſcere. Hactenus quidem animus meus his rebus intentus, totius univerſitatis imperium affectat.

10. Proſpiciens autem Epicurus, mihi ait: Tu quidem, amice, unum duntaxat mundum dimenſus es, cum ſint multi mundi & infiniti. Itaque denuo dicere cogor multos cœlos, alios ætheres, eoſque multos. Age vero non amplius morans comparato paucorum dierum commeatu, Epicuri mundos peragrato. Terminos igitur Thetyn & Oceanum facile tranſvolo. In novum autem mundum, & quaſi in aliam civitatem ingreſſus, cuncta paucis diebus metior. Illinc iterum tranſcendo in tertium mundum: poſtea in quartum, & quintum, & decimum, & centeſimum, & milleſimum, & quo tandem uſque? Omnia enim jam ignorantiæ tenebræ ſunt, & nigra fraus & infinitus error, & imperfecta cogitatio, & incomprehenſa inſcitia: niſi ipſas etiam atomos numerare velim, e quibus tot mundi orti ſunt, ut nihil inexcuſſum prætermittam, præſertim res tam neceſſarias, & utiles, unde & domus & civitatis fœlicitas pendet. Hæc itaque enarravi, ut contrarietatem, quæ in eorum eſt opinionibus patefacerem, & inquiſitionem rerum quam ſuſcipiunt, in infinitum vagari, & nullo termino contineri, eorumque finem eſſe inexplicabilem atque inutilem: quippe qui nulla re evidenti, & ratione perſpicua confirmetur.

STUDII PATRISTICI AMATORIBUS.

Primitias utilissimi nostri SS. Patrum edendorum instituti tribus in Voluminibus absolutas litterario publico offerimus, has, proxime excipiet Operum S. Clementis Alex. primus Tomus jam sub prelo sudans, quo tanquam pignore negotium hoc saluberrimum nunquam interrumpendum fore, fidem damus.

